

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TEOLOGISK STAT 1965 - 66
I

DANSK KIRKERET

TEOLOGISK STAT
1965-66

TEOLOGISK STAT

1965-66

I

UDGIVET
AF
DEN DANSKE PRÆSTEFORENING
I SAMARBEJDE MED KIRKEMINISTERIET

DANSK KIRKERET

2. omarbejdede udgave

AF

AUGUST ROESEN

Departementschef i kirkeministeriet

1965

RUD. PALLESEN . HILLERØD

INDHOLD

1. afsnit. Folkekirkens styrelse	11-47
1. kap. Lovgivningsmagten	11-12
2. - Kongen. Kirkeministeriet	12-14
3. - Stiftsøvrigheder	15-16
4. - Biskopper	16-20
5. - Landemoder	21
6. - Provster	22-23
7. - Provstiudvalg	23-24
8. » Menighedsråd. Menighedsmøder	24-45
9. - Gejstlige domstole	45-47
2. afsnit. Kirkens virksomhed	48-147
10. kap. Gudstjenester	48-58
11. - Helligdagsfreden	58-59
12. - Sjælesorg	60-63
13. - Skriftemål og nadver	63-66
14. - Dåb	66-72
15. - Navngivelse	73-78
16. - Konfirmation	78-84
17. - Ægteskabs stiftelse og opløsning	84-96
1. Ægteskabs stiftelse	84
2. Ægteskabs opløsning. Mægling	94
18. - Dødsfald og begravelser	96-111
1. Dødsfald	96
2. Begravelse	98
19. - Om kirkelige handlinger i almindelighed	111-115
20. - Ministerialbøger	115-129
21. - Attester efter ministerialbøgerne	129-140
22. - Indberetninger	141-145
23. - Kirke og skole	145-147
3. afsnit. Om gejstligheden	148-185
24. kap. Betingelserne for at blive præst	148-156
25. - Om præsters beskikkelse	156-160
26. - De enkelte præsteembeder	160-163
27. - Embedspligter	163-168
28. - Lønningsforhold, godtgørelser m. m.	168-173
29. - Personlige forhold	173-177

30. kap. Retsstilling iøvrigt	177-179
31. - Afskedigelse	179-180
32. - Efterindtægt og pension	180-185
4. afsnit. Kirkefunktionærer	186-198
33. kap. Ansættelse og afskedigelse	186-188
34. - Kirkefunktionærers pligter	189-191
35. - Lønningsforhold m. m.	191-194
36. - Andre forhold	194-196
37. - Pension, understøttelse m. m.	196-198
5. afsnit. Medlemsforholdet til folkekirken	199-213
38. kap. Medlemsforholdets stiftelse	199-206
39. - Medlemsforholdets ophør	206-211
40. - Medlemsforholdets retsvirkninger	211-213
6. afsnit. Folkekirken menigheder. Sognebåndsløsning	214-228
41. kap. Indledning m. m.	214-215
42. - Sognemenigheder	215-218
43. - Andre menigheder	218-225
44. - Sognebåndsløsning	225-228
7. afsnit. Folkekirken kirker	229-244
45. kap. Begreb. Retsvirkninger	229-230
46. - Kirkers bestyrelse	230-232
47. - Kirkers vedligeholdelse	232-236
48. - Kirkers brug	237-240
49. - Opførelse af nye kirker	241-242
50. - Kirkers udvidelse	242-244
8. afsnit. Begravelsesvæsen	245-267
51. kap. Om begravelsesvæsenet i almindelighed	245-248
52. - Folkekirken kirkegårde	248-264
53. - Særligt om ligbrænding	265-267
9. afsnit. (54. kap.) Kirkelige skatter og afgifter	268-277
10. afsnit. (55. kap.) Religionsfrihed	278-280
11. afsnit. (56. kap.) Staten og folkekirken	281-284
12. afsnit. Trossamfund og menigheder uden for folkekirken	285-298
57. kap. Anerkendte trossamfund	285-293
58. - Evangelisk-lutherske frimenigheder	293-298
Sagregister	299
Tillæg: Fortegnelse over godkendte fornavne	311-321

FORORD

Ligesom 1960-udgaven udsendes denne nye udgave af Teologisk Stat i nært samarbejde med kirkeministeriet, som vi takker såvel for dette samarbejde som for økonomisk støtte.

Teologisk Stat udsendes denne gang i 2 dele. Man har fundet det rigtigt at dele bogen, bl. a. fordi kirkeretten som selvstændigt bind vil kunne anskaffes af menighedsrådene.

Departementschef August Roesen benævnte i 1960 sit arbejde »Nogle afsnit af dansk kirkeret«. Ved den nu foretagne udvidelse finder vi det nærliggende at kalde bogen »Dansk kirkeret«. Denne alsidige fremstilling af dansk kirkeret er en værdig afløser af Matzen og Timms »Håndbog i den danske kirkeret«. Udvidelserne omfatter – foruden talrige mindre tilføjelser – helt nye afsnit: »Om kirkelige handlinger i almindelighed« (19. kap.), »Kirke og skole« (23. kap.), »Folkekirkens kirker (7. afsnit) – i tidligere udgave var alene omtalt kirkers brug –, »Staten og folkekirken« (9. afsnit) og »Religionsfrihed« (11. afsnit).

Rækkefølgen af de to første afsnit er ændret, således at »Folkekirkens styrelse« nu er 1. afsnit, »Kirkens virksomhed« 2. afsnit. Kapitlerne om helligdagslovgivningen (11. kap.) og navngivelse (15. kap.) er ændret meget betydeligt efter gennemførelsen af den nye helligdagslovgivning og personnavneloven.

Lønningsloven er denne gang udeladt, da den er optaget (med kommentarer) i forfatterens »Kirkelove« 1961, hvilket værk i det hele er tænkt som supplement til »Dansk kirkeret«, så gentagelser undgås.

Vi er sikre på, at nærværende kirkeret vil blive danske præster, kordegne og menighedsråd til ypperlig hjælp i det daglige administrative arbejde, hvorfor det er præsteforeningen en kær pligt at bringe forfatteren vor bedste tak.

1. bind af Teologisk Stat afsluttes ligesom tilfældet var med førsteudgaven med en a'jourført fortegnelse over godkendte drenge- og pigenavne udarbejdet af ekspeditionssekretær Maria Topp, et arbejde som også kan påregne taknemmelig modtagelse.

2. del af Teologisk Stat med fortegnelse over teologiske kandidater og embeder forventes udsendt i løbet af 1966 under redaktion af afdelingsbibliotekar Sven Houmøller. Af forskellige praktiske grunde er denne del af nyudgaven af Teologisk Stat beklageligvis blevet noget forsinket. Den nye udgave adskiller sig

fra førsteudgaven ved forskellige udvidelser. Det gælder de biografiske oplysninger. Ordinationsdato og -sted er anført, ligeledes ansættelsesdato. Embedsfortegnelserne indeholder nu også bemærkninger om embedsboligens beskaffenhed. De topografiske registre henviser ikke mere til herredsnummer men til sidetal. Alfabetiseringen retter sig i denne udgave efter kaldenavne, således at der alfabetiseres efter mellemnavne, selv om der ikke er bindestreg, og for fornavnene vedkommende retter man sig kun efter det anvendte fornavn. Disse ændringer er vel ikke juridisk men praktisk begrundede.

Vi takker afdelingsbibliotekaren for omhyggeligt udført arbejde.

I den sikre forvisning, at Teologisk Stat 1965/66 må få den gode modtagelse, vi finder den fortjener, stiller vi hermed værket til vore medlemmers og andre interesseredes rådighed.

Den Danske Præsteforenings bestyrelse

P. b. v.

R. Fauerskov Laursen,
fmd.

Anvendte forkortelser

- Mr.l. = lov om menighedsråd (bkg. 8/6 1957).
Bestyr.l. = lov om kirkers bestyrelse m. m. (bkg. 23/9 1947).
Vedl.l. = lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. (bkg. 23/9 1947).
Brugsl. = lov om kirkers brug, sognebåndsløsning m. m. (bkg. 30/5 1961).
Løn.l. = lov om folkekirkens lønningsvæsen m. v. 7/6 1958.
Statstjl. = lov om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd 7/6 1958.
Gr.l. = grundloven 5/6 1849, sidst ændret 5/6 1953.
Rpl. = retsplejelov (bkg. 1/7 1963).
Biskoppernes vejledn. = Vejledning i den danske folkekirkes gudstjenesteordning med de autoriserede ritualer, 2. udg. 1955.
K.min. = Kirkeministeriet.
Skr. = (når intet andet er anført) kirkeministeriets skr. De citerede skrivelser er så godt som alle optaget i - eller bliver optaget i - »Love og ekspeditioner vedkommende kirke- og skolevæsen« (G.R.).

1. afsnit

FOLKEKIRKENS STYRELSE

Ved reformationen i 1536 (reces 30/10 1536) overtog statsmagten styrelsen i kirken, og denne ophørte at eksistere som et retligt selvstændigt samfund. Siden da har statsmagten under vekslende former stedse haft den øverste myndighed i kirkens anliggender. Særlig tydeligt fandt dette udtryk i kongeloven 14/11 1665, der - efter enevældens indførelse i 1660 - bestemte, at kongen skulle være »det ypperste og højeste hoved« også i gejstlige sager (§ 2), og at kongen skulle have »højeste magt over al cleresiet, fra den højeste til den laveste, at beskikke og anordne al kirke- og gudstjeneste, møder, sammenkomster og forsamlinger om religions sager, naar han det raadelig eragter, byde, forbyde« (§ 6).

Ved grundloven 5/6 1849 blev statsmagten, der hidtil havde været tillagt kongen alene, delt i den lovgivende magt, der blev henlagt til kongen og rigsdagen i forening, den udøvende magt, der - som hidtil - var hos kongen, dog at han nu kun kunne udøve den sammen med sine ansvarlige ministre, og den dømmende myndighed, der blev henlagt til domstolene (nu § 3). Der blev ikke ved grundloven indført nogen særordning for kirkens styrelse. De almindelige øverste statsorganer blev derfor også de øverste myndigheder i kirkelige anliggender - og er det fremdeles, for så vidt der ikke ved positive bestemmelser er truffet anden ordning.

1. kapitel

LOVGIVNINGSMAGTEN

Den lovgivende myndighed er i kirkelige som i andre anliggender hos kongen og folketetinget i forening. Kirkelige lovforslag forelægges og behandles i folketetinget på sædvanlig måde, og i afstemningen har alle tingets medlemmer - også de der står uden for folkekirken - ret til at deltage. Vedtagne love bekendtgøres i lovtidende.

Grundloven, der også indeholder bestemmelser om kirkelige forhold (§§ 4 og 6 samt 66-70), sætter grænse for, hvilke bestemmelser lovgivningsmagten kan træffe. Ændring i grundloven kan kun ske med iagttagelse af omstændelige regler (§ 88). Bortset herfra er der ikke fastsat grænser for lovgivningsmagtens adgang til at gribe ind i bestående kirkelige forhold. Der findes et kompleks af kirkelige love, men de deri indeholdte bestemmelser kan som andre lovbestem-

melser ændres af lovgivningsmagten, dersom det skønnes påkrævet eller ønskeligt. Man møder dog jævnligt den indvending, at lovgivningsmagten ikke har kompetence til at blande sig i »indre kirkelige anliggender«. Det ses ikke, hvorpå en sådan påstand støttes, idet der hverken i grundloven eller senere lovgivning er fastsat begrænsninger af denne art.*) Derimod er der siden grundlovens tilblivelse adskillige gange gjort forsøg på at få gennemført en ordning, hvorefter en kirkelig repræsentation (kirkemøde, synode el. lign.) skulle have en vis medbestemmelsesret eller i al fald adgang til at udtale sig om lovforslag m. v., men en sådan ordning har det ikke hidtil været muligt at få gennemført, væsentligt på grund af modstand i kirkelige kredse. Lovgivningsmagten er derfor fremdeles frit stillet. Noget andet er, at folketinget udviser en vis varsomhed - man kan vel også sige hensynsfuldhed - når det behandler kirkelige anliggender, navnlig når disse berører »indre« kirkelige forhold.

Bemærkelsesværdigt er det, at lovgivningsmagten ikke beskæftiger sig med liturgiske spørgsmål (gudstjenestens ordning m. v.), idet man - uden at der er truffet formelle bestemmelser om kompetenceforholdet mellem lovgivningsmagten og kongen som øverste administrative myndighed - har overladt det liturgiske område til kongen, der efter indstilling fra kirkeministeren træffer bestemmelser i form af anordninger eller resolutioner.

Lovgivningsmagten kan delegere sin myndighed til kongen eller administrative instanser - og gør det jævnligt, navnlig hvor det drejer sig om fastsættelse af mere detaljerede bestemmelser, se f. eks. mrl. § 9, stk. 4. Omvendt må lovgivningsmagten almindeligvis være berettiget til at inddrage et område, der hidtil har været rent administrativt, under lovgivningen.

2. kapitel

ADMINISTRATION

Kongen. Kirkeministeriet.

I. Den udøvende myndighed er i kirkelige som i andre anliggender hos *kongen* (grl. § 3).

Kongen har en meget vidtgående myndighed på det kirkelige område. Han

*) I det kommissorium, som kirkeminister F. Bruun-Rasmussen den 9. juni 1928 meddelte formanden for det i henhold til lov af 7. marts 1928 nedsatte kirkepolitiske udvalg, skrev han bl. a.: »Omend det må indrømmes, at den . . . kirkelige frihedslovgivning og menighedsrådsordningen indeholder vigtige forfatningsmæssige elementer . . . består dog endnu i hovedsagen den ordning, der er nedarvet fra tiden før grundloven, at den samlede kirkes forhold både for så vidt angår ydre og indre anliggender (fremhævet her), såvel på lovgivningens område som på anordningsområdet, styres af staten, der har benyttet biskopperne, navnlig Sjællands biskop, som rådgivere, uden at vedkommende minister dog har været bundet til at følge vedkommende biskops erklæring eller blot forpligtet til at indhente den (udv. bet. 1940 s. 5).

autoriserer ritualer for gudstjenester og kirkelige handlinger, salmebøger, oversættelser af Gl. og Ny Testamente, giver tilladelse til indvielse af nye kirker og genindvielse af tidligere opførte kirker, og til ordination af præster. Størstedelen af gejstligheden - alle i fast embede - udnævnes og afskediges af kongen (løn. l. § 2). Ved kgl. resol. kan der træffes bestemmelse om oprettelse, nedlæggelse eller omdannelse af præsteembeder - uanset at dette medfører forøgede udgifter for kirkelige lønningsmidler og staten. Endvidere godkender kongen ændringer i den kirkelige inddeling af landet, bortset fra uvæsentlige grænsereguleringer.*) Kongen fastsætter tidspunktet for de enkelte landemoders afholdelse. Biskopperne skal have kongens tilladelse til at rejse ud af landet.

Kongen skal ifl. grl. § 6 være medlem af »den ev.-luth. kirke«, hvilket naturligt må forstås som ensbetydende med den danske folkekirke. På tidspunktet for grundlovens givelse eksisterede der kun een ev.-luth. kirke, nemlig den da bestående statskirke, som i grl. § 4 identificeres med folkekirken (»den ev.-luth. kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten«). Der er næppe grund til at antage, at grl. i §§ 4 og 6 skulle anvende udtrykket »den ev.-luth. kirke« i to forskellige betydninger. Det må erindres, at når kirken i § 4 benævnes folkekirken, er (var) det ikke for at give den ev.-luth. kirke et nyt navn, men for at begrunde det i paragraffen givne påbud om, at denne kirke skulle understøttes af staten og derigennem have en særstilling i forhold til andre trossamfund. Det er derfor ganske naturligt, at denne kirke både i § 4 og § 6 benævnes den ev.-luth. kirke, men kun i § 4 tillige folkekirke. Forpligtelsen for kongen til at være medlem af folkekirken synes iøvrigt velbegrundet når henses til hans ejendommelige stilling som kirkens øverste myndighed. En tilsvarende myndighed er ikke tillagt kongen i forhold til noget trossamfund uden for folkekirken.

Kongen har ingen biskoppelig myndighed (er ikke »summus episcopus«) og kan ikke udøve gejstlige funktioner.

II. *Kirkeministeriet*, der i 1916 oprettedes selvstændigt ved delingen af ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet (kgl. resol. 28/4 1916), er den kirkelige centralstyrelse, dog at sager vedrørende Grønland er henlagt til Grønlandsministeriet (lov 27/5 1950 om kirken i Grønland)**)

En detaljeret gennemgang af kirkeministeriets arbejdsområde ville føre for vidt. Kun skal her nævnes, at i kirkeministeriet forberedes og tilrettelægges de sager, der afgøres af kongen. Ministeriet udarbejder lovforslag og fastsætter al-

*) Oprettelsen af Haderslev stift og delingen af Københavns stift i Københavns og Roskilde stifter blev dog i sin tid gennemført i henhold til lov (30/6 1922). Ligeså den senere deling af Københavns stift ved udskillelsen af Helsingør stift (lov 10/6 1960).

***) I henhold til en af Grønlandsudvalget af 1960 truffet beslutning kan det forventes, at administrationen af kirken i Grønland overgår til kirkeministeriet i 1966 - som et led i den grønlandske administrations »normalisering«.

mindelige forskrifter på det kirkelige forvaltningsområde (cirkulærer m. v.). Ministeriet har det øverste tilsyn med kirkelige anliggender (kirker, kirkegårde, præstegårde, præster, kirkelige funktionærer m. v.). Større arbejder vedrørende kirker og præstegårde, salg og behæftelse af faste ejendomme o. m. a. skal godkendes af ministeriet. En række afgørelser er iflg. lovgivningen henlagt til kirkeministeriet. I København anviser ministeriet af ligningsmidlerne de til lønning af præster og kirkebetjente samt drift af kirkerne fornødne beløb. Såvel private personer som underordnede kirkelige instanser kan forlange sager forelagt ministeriet til afgørelse og indbringe klager - medmindre det i loven er fastsat, at en underordnet myndighed har den endelige afgørelse (f. eks. mrl. § 14, stk. 1). En af ministeriet truffet afgørelse kan i henhold til grl. § 63 efterprøves ved domstolene, medmindre afgørelsen iflg. loven er endelig, se f. eks. løn.l. § 47, stk. 10.

Ligesom der er nogle, som - uden holdepunkt i den gældende retstilstand - er tilbøjelig til at bestride *lovgivningsmagtens* kompetence til at blande sig i »indre kirkelige anliggender« (foran s. 12), møder man jævnligt den påstand fremsat, at ej heller *kirkeministeriet* kan blande sig i anliggender af denne art. Rent bortset fra, at det ville være overordentligt vanskeligt at finde en pålidelig afgrænsning af »indre« og »ydre« kirkelige anliggender, er der ikke noget retligt grundlag for opstilling af en sådan sondring. Kirkeministeriet (tidligere Cultusmin.) har siden forfatningsændringen i 1849 behandlet og afgjort sager vedrørende »indre« og »ydre« kirkelige anliggender og gør det fremdeles. Til en ændring af dette forhold er det naturligvis ikke tilstrækkeligt, at en del personer ud fra deres kirkelige indstilling nærer stærkt ønske om, at »indre kirkelige anliggender« unddrages kirkeministeriets ressort og afgøres af en anden instans, f. eks. vedkommende biskop.

Ministeriet har en række konsulenter til sin rådighed: de kgl. bygningsinspektører, bygningskonsulenter for præstegårde, præstegårdskonsulenter, nationalmuseet, boligministeriet (sager om kirkers opvarmning), en konsulent i sager vedrørende kirkeorgler og -klokker, personnavneudvalget. I rent kirkelige spørgsmål indhentes erklæring fra biskopperne. Herudover kan ministeriet søge sagkyndig bistand, hvorsomhelst det skønnes formålstjenligt. Overfor »Den danske Præsteforening«, der er anerkendt som indehaver af den præsterne ifl. løn.l. § 15 tilkommende forhandlingsret (skr. 21/5 1920), har ministeriet pligt til at afgive til drøftelse forslag til ændringer i love og andre bestemmelser af almindelig karakter, som vil medføre forandringer i bestående lønningsregler, de ansattes personlige retslige stilling i folkekirken og lignende tjenstlige økonomiske forhold. I skr. 24/10 1960 er tillige »Sammenslutningen af tjenstemandsansatte kirkefunktionærer i Danmark« anerkendt som forhandlingsberettiget.

Det er ikke i lovgivningen fastsat, at kirkeministeren skal være medlem af folkekirken, men det må anses for selvfølgeligt, at den enkeltperson, der indtager en så fremtrædende og ledende stilling i kirkens styrelse, skal være medlem af den.*)

*) Matzen og Timm: Den danske Kirkeret s. 86.

3. kapitel

Stiftsøvrigheder.

Siden reformationen (kirkeordinansen 1539) har verdslige overøvrigheds personer deltaget i den kirkelige administration. Den nugældende ordning, hvorefter stiftsøvrigheden består af stiftamtmanden og biskoppen, går tilbage til kgl. resol. af 4/9 1793 (cirk. 28. s. m.), i henhold til hvilken det påhvilede amtmændene i København, Odense, Maribo, Aalborg, Viborg, Aarhus og Ribe amter tillige at være stiftamtmand for de dengang bestående 7 stifter og i denne egenskab »tilligemed Biskopen i Stiftet at besørge det Slags Forretninger i det hele Stift, som Stiftamtmanden og Biskopen hidtil i Samling have havt«. Ved oprettelsen af Haderslev stift i 1922 (lov 30/6 1922) blev amtmanden over Haderslev amt tillige stiftamtmand i Haderslev stift. Ved delingen af Københavns stift i 1922 i Københavns og Roskilde stifter (samme lov) blev amtmanden for Københavns og Gl. Roskilde amter stiftamtmand over begge disse stifter. Ved delingen af Københavns stift i 1960 (lov 10/6 1960) i Københavns og Helsingør stifter blev sidstnævnte amtmand stiftamtmand over alle tre sjællandske stifter. For København er der ingen stiftsøvrighed. Her er overpræsidenten sammen med biskoppen overtilsyn for de fleste kirker, men deltager iøvrigt ikke i den kirkelige administration, der er stærkt centraliseret (kirkeministeriet).

Stiftsøvrighederne bestyrer stiftsmidlerne - det vil navnlig sige kirkers og præsteembeders midler*), legatmidler og de sønderjydske degneembeders midler. Nærmere bestemmelser for bestyrelsen er fastsat i kgl. anordn. 11/10 1937, jfr. kgl. anordn. 22/2 1957. Til hjælp for stiftsøvrighederne er der ansat *stiftskasserere*, som under stiftsøvrighedens tilsyn har den almindelige ledelse af stiftskassererkontoret (nævnte anordn. § 16, instruks for stiftskassererne 20/11 1937, jfr. skr. 26/2 1957). Stiftskassererne udnævnes af kongen (løn.l. § 2). Ang. deres lønning, se løn.l. § 50, jfr. § 34.

Stiftsøvrigheden er overtilsyn for stiftets kirker og kirkegårde og fører ligeledes tilsyn med menighedsrådenes bestyrelse af præstegårde samt dertil hørende jorder o. a. Den stadfæster overslag for samtlige præstelønningskasser og for kirke- og kirkebetjeningskasser i købstæderne samt reviderer og deciderer samme kassers regnskaber. I skr. af 26/11 1964 har kirkeministeriet bemyndiget stiftsøvrighederne til på sine vegne at approbere, at der foretages ligning af bidrag til kirker, der efter tiendens afløsning er overgået til selveje, for så vidt

*) Kirkernes og præsteembedernes midler består hovedsagelig af afløsningssummer for tiender (lov 15/5 1903, jfr. for Sønderjyllands vedkommende lov 4/4 1928), grundbyrdeafløsningskapitaler (lov 28/9 1918, jfr. for Sønderjyllands vedkommende lov 27/3 1929) og købesummer for bortsolgte jorder (kirk. udv. bet. 1940 s. 178).

ligningsbeløbet overstiger 30.000 kr.*) men ikke 40.000 kr. Stiftøvrigheden stadfæster kirkegårdsvedtægter (vedl. l. § 23) og godkender kirkers overtagelse af vedligeholdelse af gravsteder for mere end én fredningsperiode. Den kan give tilladelse til, at præsteembeder optager lån på indtil 5.000 kr. på 5 år (løn.l. § 63, stk. 3). Den modtager fra kommunalbestyrelserne, administrerer og fordeler til præstelønningsskassernes kasserere den af kommunalbestyrelserne opkrævede (lands-) kirkeskat (løn.l. § 76).

4. kapitel

Biskopper.

Hvert stift forstås af en biskop, der er den øverste stedlige myndighed i gejstlige anliggender.

1. *Bispeembedernes besættelse* (bkg. 1/4 1950 af lov om bispeembeders besættelse m. v. med ændringer 24/4 1963, cirk. 5/4 1950).

Som betingelse for at blive biskop kræves det, at vedkommende har aflagt teol. embedseksamen her i landet, og at han »har været eller opfylder betingelserne for at blive beskikket til præst i folkekirken« (ovennævnte lovs § 1). Den citerede bestemmelse giver næppe anledning til tvivl, men den er sproglig ukorrekt (»eller«), idet naturligvis også personer, der »har været« præster i folkekirken, fremdeles skal opfylde betingelserne for at blive beskikket til præst.

Ved ledighed i et bispeembede gives der medlemmer af stiftets menighedsråd adgang til at stemme om, hvem de ønsker beskikket til biskop. Også valgmenigheder med hjemsted i stiftet deltager i valget (lovens § 2).**) Kandidater til bispevalg skal anmeldes til kirkeministeriet inden udløbet af en af ministeriet fastsat frist. For at en anmeldelse kan modtages som gyldig, må den være underskrevet af et antal stemmeberettigede stillere, der svarer til mindst 5 pct. af samtlige stemmeberettigede i stiftet, dog i hvert fald mindst 50, samt være skriftligt tiltrådt af den opstillede kandidat. Efter anmeldelsesfristens udløb offentliggør ministeriet navnene på de rettidigt anmeldte kandidater (§ 3). Kirkeministeriet udsender derefter trykte stemmesedler, hvorpå de rettidigt anmeldte kandidaters navne er anført, for så vidt ingen af disse måtte have trukket sin kandidatur til-

*) Dersom ligningsbeløbet ikke overstiger 30.000 kr., meddeler provstiuvalget approbation på ligning (cirk.-skr. 26/11 1964).

**) Efter at der ved lov af 25/2 1963 var oprettet en stilling som vicebiskop for Færøerne, blev der ved lov af 24/4 1963 indføjet en bestemmelse i bispevalgloven (§ 2, stk. 3) om, at *hvert menighedsråd og hver valgmenighed på Færøerne kun har én stemme*, der udøves af en valgmand, udpeget af de læge medlemmer af menighedsrådet eller valgmenighedens bestyrelse. Stemmeret tilkommer tillige de på Færøerne ansatte præster, herunder valgmenighedspræster. Denne færøske særrregel begrundes - foruden i oprettelse af vicebispeembedet - i, at Færøerne ellers ville udøve en indflydelse på valget af Københavns biskop, som ikke står i et rimeligt forhold til befolkningens størrelse (57 menighedsråd, repræsenterende ca. 35.000 indbyggere).

bage. Stemmesedlerne sendes gennem provsterne til stiftets menighedsråd og repræsentanterne for valgmenighederne i stiftet. Ved udsendelsen af stemmesedlerne fastsætter ministeriet en frist, indenfor hvilken de udsendte stemmesedler skal være tilbagesendt til provsten. Stemmesedler, der er afsendt til provsten efter fristens udløb, kommer ikke i betragtning. Ved stemmesedlernes indsendelse til ministeriet skal provsten attestere, at de må antages afsendt inden udløbet af nævnte frist (§ 4). Om stemmesedlernes udfyldelse og indsendelse se lovens §§ 5—6. Er en præst medlem af flere menighedsråd, er han kun stemmeberettiget i ét af dem, og han kan selv vælge, i hvilken menighedsrådsreds han vil stemme (§ 5, stk. 2). Optælling af stemmesedlerne sker ved kirkeministeriets foranstaltning.

Har nogen fået over $\frac{2}{3}$ af de afgivne stemmer - hvilket kun er sket en enkelt gang - skal han af ministeriet indstilles til udnævnelse af kongen. Har ingen af kandidaterne opnået et sådant stemmeantal, bestemmer kirkeministeriet, hvilken af de kandidater, på hvem der er afgivet stemmer, det vil indstille til udnævnelse (§ 7). Kongen er frit stillet med hensyn til, hvilken af de kandidater, på hvem der er afgivet stemmer, han vil udnævne. Hidtil er altid den blevet udnævnt, som har fået flest stemmer. Omkostningerne ved valget afholdes af præsteembedernes fællesfond (§ 9). Forud for hvert bispevalg udsender ministeriet et cirkulære med vejledning (f. eks. cirk. 30/5 1964).

Der kan ikke af stillere eller andre gyldigt afkræves en bispekandidat løfte om at ville administrere enkelte lovbestemmelser o. lign. på en bestemt måde, idet en biskop bør kunne udøve sin embedsvirksomhed uden at skulle være bundet af forud givne »håndfæstninger«. F. eks. kan der ikke ved udnævnelsen af en biskop stilles krav om, at han skal være rede til at føre tilsyn med kvindelige præster for så vidt angår præsteembedet, sakramenternes forvaltning og sjælesorgen i det hele, idet det må stå enhver biskop frit for at benytte den ved lov 3/3 1948 hjemlede adgang for biskopperne til at begære sig fritaget for at føre tilsyn med en menighed og dennes præst af »særlige grunde« (skr. 26/1 1949).

2. Biskoppernes funktioner.

I kirkeordinansen 1539 siges det, at »der må være sådanne, som kan holde kirkens Tjenere ved deres Embede og se til, at alle Ting alle Vegne gaar ordentligt og ret til.«*) Disse mænd benævnedes dengang - og endnu i D.L. - superintendenter, men denne betegnelse er senere helt blevet fortrængt af den mere velkendte titulatur biskop.

Biskoppen skal påse, at præsterne forkynder Guds ord »retsindelig og een-drægtelig«, og at de fører et »skikkeligt Levned, saasom saadanne Christi Tje-

*) Om biskoppernes tilsynspligt se kirkeminister Bodil Koch's udtalelser i folketinget i anledning af Kalmeyer-sagen, Folketingstid. 1957-58, sp. 319 p. p. og udvalgsbetænkning 1960 ang. Københavns stifts bispeembede s. 24 (bilag 9).

ner vel anstaar« (D.L. 2-17-7). Han skal ifl. D.L. 2-17-9 besøge stiftets kirker årlig, så mange som han kan overkomme, således at ingen kirke inden 3 år bliver ubesøgt. I nutiden, hvor trafikforhold og kommunikationsmidler giver biskoppen langt større muligheder for at holde sig orienteret om forholdene i stiftet, er en så vidtgående visitatsordning næppe påkrævet, og i praksis har visitatserne da også mange steder fået et noget mere tilfældigt præg, idet de foretages lejlighedsvis, når biskoppen har andet tjenstligt ærinde.

Ved fornævnte lov 3/3 1948 blev der - foranlediget af vanskelighederne ved at få den første kvindelige præst ansat - givet adgang til, at en biskop, der af særlige grunde ikke finder at kunne føre tilsyn med en sognemenighed, en valgmenighed eller den kirkelige betjening ved hospitaler, fængsler, stiftelser el. lign. inden for stiftet, af kirkeministeriet fritages for dette tilsyn.*) Fritagelsen gælder dog kun for tilsyn med prædikeembedet, sakramenternes forvaltning og sjælesorgen i det hele (§ 1). Kirkeministeriet foranlediger i sådanne tilfælde, at tilsynet overtages af en anden biskop, som måtte være villig dertil, eller - dersom ingen biskop er villig til at overtage tilsynet - til en anden gejstlig, som har embede i folkekirken (§ 2). I forholdet til den pågældende menighed sker der ingen ændringer i de stiftets biskop som medlem af stiftsøvrigheden påhvilende funktioner, ligesom biskoppen fortsat udøver de ham ved lov om menighedsråd og lov om kirkers brug, sognebåndsløsning m. m. samt iøvrigt i lovgivningen tilføjede beføjelser, for så vidt det ikke vedrører spørgsmål om det biskoppelige tilsyn med prædikeembedet, sakramenternes forvaltning og sjælesorgen i det hele (§ 4).

Biskoppen skal iflg. D.L. 2-17-5 lære andre den hellige skrift og prædike Guds ord for folket, ikke alene i byen, hvor han bor, men også over hele stiftet, hvor som helst han kommer. I dette øjemed kan han benytte alle kirker i stiftet til gudstjenstlig brug. En præst kan ikke nægte biskoppen brug af kirken til det tidspunkt, biskoppen ønsker den overladt.

Som overøvrighed i gejstlige sager har biskoppen en række administrative opgaver - udover de opgaver, der påhviler ham som medlem af stiftsøvrigheden. Han er melleminstans mellem kirkeministeriet og de underordnede kirkelige myndigheder, han drager omsorg for præsteembeders betjening under vakance, fastsætter præsternes ferie, meddeler præster tilladelse til rejser til udlandet inden for deres normale ferie (ellers gives tilladelse af kirkeministeriet), indvier kirker og meddeler tilladelse til lokalers midlertidige benyttelse til gudstjeneste m. v. (kgl.

*) I skrivelse 21/8 1961 udbad kirkeministeren sig udtalelser fra biskopperne med hensyn til et i ministeriet udarbejdet udkast til en ny paragraf i loven, lydende således: »Såfremt der er ansat flere præster til betjening af en menighed, kan kirkeministeren, når omstændighederne taler derfor, tillade, at fritagelsen begrænses i et nærmere af ministeren fastsat omfang med særlig hensyntagen til de forhold, der har været årsag til fremsættelse af biskoppens begæring om fritagelse for tilsynet.« Udkastet - der var udarbejdet på baggrund af forholdene i Skive - blev drøftet på det i september 1961 afholdte bispemøde, hvor man enedes om at tilråde, at spørgsmålet om en lovændring stillede i bero (j. nr. 2 R. 966).

anordn. 18/6 1953). Han giver tilladelse til fravigelse af tidspunktet for ordinære gudstjenester og til mindre ændringer i liturgien (bkg. 23/4 1909). Biskoppen medvirker i fremtrædende grad ved besættelsen af præsteembeder, idet han leder indstillingsmøder og evt. tillige et forudgående orienterende møde med menighedsrådet (mrl. §§ 39-40), afgiver erklæring om de af menighedsrådet indstillede ansøgere, holder »bispeeksamen«, foretager præstevielse, og udsteder kollats. Biskoppen meddeler dispensation fra aldersgrænsen for konfirmation og giver tilladelse til afholdelse af ekstraordinær konfirmation i særlige tilfælde m. m. (kgl. anordn. 22/4 1955). Ved voksendåb meddeler han vedkommende præst »anvisning til, hvorledes dåbshandlingen skal udføres« (s. 72). I en del tilfælde meddeler han tilladelse til brug af kirkerne, jfr. nedenfor s. 238.

Biskopperne er desuden *rådgivende* i kirkelige spørgsmål, både i forhold til kirkeministeriet og i forhold til de dem underordnede gejstlige og andre (D.L. 2-17-17). I sager af principiel betydning er det ret almindeligt, at ministeriet foruden at rådspørge den biskop, i hvis stift sagen hører hjemme, indhenter erklæring fra det samlede bispekollegium, idet ministeriet beder Københavns biskop forelægge sagen på et af de jævnligt afholdte bispemøder. Disse bispemøder er ikke lovhjemlede. De må for så vidt betragtes som »private«, og ingen biskop har tjenstlig pligt til at deltage i dem.

I en forespørgsel i folketinget den 12/12 1962 gav folketingsmand Helge Larsen udtryk for en vis bekymring for, at biskopperne gennem afholdelse af bispemøder var på vej til at indsmugle en uhjemlet kirkeforfatning (Folketingets forhandlinger 1962-63 sp. 1858-60). Forespørgslen blev dagen efter imødegået af kirkeministeren, der bl. a. citerede følgende passus i et underhåndsbrev af 1/6 1955 fra daværende kontorchef i kirkeministeriet A. Detlefsen til en af biskopperne: »Den bestående retsordning (lovgivning m. v.) kender overhovedet ikke biskopperne som korporation. Den enkelte biskop repræsenterer i virkeligheden kun sit eget stift og det kun inden for de embedsmæssige funktioner, som er overdraget biskopperne ved lovgivning eller i henhold til andre gældende bestemmelser eller efter gammel sædvane. Uden for dette område er biskoppens myndighed ikke af embedsmæssig art, men beror kun på hans personlige autoritet i forbindelse med den kendsgerning, at der er betroet ham så betydeligt et embede. For folkekirken som helhed - ud over det enkelte stift - har biskopperne ingen myndighed til at optræde, det kan alene kongen og ministeriet (ministeren), og ministeriet må endda efter de gældende bestemmelser i mangfoldige forhold søge kgl. bemyndigelse.« (Folketingets forhandlinger 1962-63 sp. 1927-31).

3. *Lønning m. v.* Biskoppernes lønninger med repræsentations- og andre tillæg (løn.l. § 38), pensioner, kontorhold og udgifter til tjenesterejser i ind- og udland afholdes af statskassen (løn.l. § 73). Nogle af udgifterne til »embedsrejser i stiftets anliggender« afholdes dog af amtet, enten med et fast årligt beløb eller efter regning (forordn. 26/6 1844 § 4).

Ved kgl. resol. 28/5 1824 blev det bifaldet, at biskopperne over Lolland-Falsters, Aalborg, Viborg, Aarhus og Ribe stifter for et tidsrum af 6 år måtte oppebære en fast gage af 3.200 rbdrl. sølv årlig af den kongelige kasse, imod at de tiender og tienderefusioner, der var

tillagt deres bispestole som sådanne, for samme tidsrum blev overtaget for den kongelige kasses regning. En lignende ordning var tidligere truffet for Sjællands stifts vedkommende (kgl. resol. 18/5 1821). Da biskopperne fremdeles foretrak at være på fast løn, blev ordningen gjort permanent, idet samtlige bispetiender ved finanslov 1852—53 blev inddraget i statskassen.*)

Samtlige biskopper har *tjenestebolig*. Biskoppen i Roskilde har lejet bolig i en del af det staten tilhørende palæ, hvorimod de øvrige biskopper har egne bispegårde, som administreres gennem kirkeministeriet. Bispegårdene er ikke stats-*ejendomme*, men tilhører bispeembederne. De er derfor ikke fritagne for ejendomsskatter (skr. 9/3 1935). For boligen betaler biskoppen sædvanligt boligbidrag i henhold til statstjl. § 36, stk. 4. Udgifter vedrørende boligens ud- og indvendige vedligeholdelse påhviler statskassen.

4. Biskopperne indvies i Vor Frue kirke i København af Københavns biskop (ritual: biskoppernes vejledn. s. 129). Biskoppen i København indvies af den nærmest boende biskop (D.L. 2-17-2).

Biskoppernes embedsdragt er sort præstekjole af silke med fløjls vinger; dog bærer Københavns biskop kjole helt af fløjel (forordn. 13/3 1683 I § 5, kgl. resol. 24/10 1934). Under udførelse af særlige embedshandlinger, f. eks. ordination af præster, er de iført bispekåbe. Samtlige biskopper har rang i 2. kl. nr. 5. (Vicebiskoppen for Færøerne 2. kl. nr. 12.)

Til anskaffelse af biskoppers embedsdragt ydes der tilskud af statskassen. Ved første anskaffelse udgør tilskuddet $\frac{3}{4}$ af den faktiske udgift eller evt. en af kirkeministerens fastsat anskaffelsesum. Efter udløbet af en brugstermin på 6 år kan der gives tilskud til anskaffelse af ny embedsdragt. Tilskuddet andrager i så fald halvdelen af udgiften. Udgiften til anskaffelse af bispekåbe påhviler vedkommende domkirke (skr. 11/5 1959).

5. Ved lov nr. 48 25/2 1963 er der oprettet en stilling som *vicebiskop på Færøerne*. Han udøver de funktioner, som hidtil har været varetaget af provsten på Færøerne, og er tillige sognepræst for Sydstrømø præstegæld. Kirkeministerens fastsætter, hvilke yderligere beføjelser der skal tillægges vicebiskoppen, jfr. herom bkg. af regulativ for vicebiskoppen 31/5 1963. Han lønnes i 14. klasse i lov om folkekirkens lønningsvæsen og oppebærer 3.000 kr. i repræsentationstillæg. Kirkeministerens kan bestemme, at reglerne i lov om bispeembeders besættelse m. v. skal finde anvendelse ved besættelse af stillingen som vicebiskop.

*) Se G. R. 1854 s. 144, noten; Matzen og Timm s. 213, skr. 9/3 1935.

5. kapitel

Landemoder.

En gang om året holdes der i hvert stift et ordinært landemøde - også kaldet provstemode -, hvori foruden stiftamtmanden og biskoppen samtlige stiftets provster deltager. Landemoderne holdes på bestemte dage i året, fastsat ved kgl. resol.*). Ved kgl. resol. af 24/4 1930 er kirkeministeriet bemyndiget til, når særlige omstændigheder foreligger, at tillade, at landemødet i et stift et enkelt år afholdes på et andet tidspunkt end det sædvanlige.

Landemødet indledes med en gudstjeneste, ved hvilken de i årets løb beskikkede provster indsættes i deres embede (ritual autoriseret ved kgl. resol. 11/11 1898, bkg. 21/11 1898). Under de derpå følgende forhandlinger fremlægges en i landemødets protokol optagen ekstrakt af de i årets løb udkomne love, anordninger, ministerielle skrivelser m. v. af betydning for stiftet, og de under landemødet henhørende regnskaber gennemgås og godkendes. Derefter kan landemødet drøfte kirkelige anliggender, som bringes på bane af de enkelte medlemmer eller evt. er forelagt landemødet af regeringen (jfr. nedenfor). Hvor en provsterets dom indankes for landemoderetten, træder denne almindeligvis sammen uden for de for afholdelse af landemoder fastsatte tider.

Landemoderne kan afholdes som *udvidede* landemoder**), idet foruden provsterne - der er embedsmæssigt forpligtede til at give møde - også stiftets præster og evt. tillige lægfolk, f. eks. menighedsrådsmedlemmer, opfordres til at komme til stede. Det er sket flere gange, at regeringen har opfordret biskopperne til at foranledige, at stiftets præster deltager i landemødet til drøftelse af vigtige spørgsmål, se cirk. 18/5 1857 (forslag til kirkeforfatning), cirk. 29/5 1902 (de af J. C. Christensen fremsatte forslag til menighedsrådslov, valgmenighedslov m. v.). Kun de ordinære medlemmer af landemødet kan dog deltage i afstemninger i de til landemødet henlagte sager.

I de fleste stifter udgives der en *landemodeakt* med beretning om, hvad der er passeret på landemødet. I denne optrykkes fortegnelse over de på landemødet fremlagte love, anordninger, cirkulærer og ekstrakter af ministerielle skrivelser af en vis betydning (skr. 14/8 1866, 11/11 1925). Ligeledes optrykkes de under landemødet hørende regnskaber.

Udgifterne ved landemødet, herunder trykning af landemodeakten, afholdes af præstembedernes fællesfond (skr. 19/6 1920); dog afholdes provsternes udgifter i anledning af deltagelsen som tjenesterejsudgift af statskassen (løn.l. § 73).

*) Københavns stift: 2. onsdag i oktober (skr. 11/9 1947); Roskilde stift: Onsdag før Sct. Hansdag (kgl. resol. 7/5 1923); Lolland-Falsters stift: sidste onsdag i juni eller første onsdag i juli (reskript 15/1 1813); Fyens stift: næstsidsste onsdag i juni (kgl. resol. 17/12 1961); Aalborg stift: sidste onsdag i juni (kgl. resol. 16/5 1922); Aarhus stift: sidste onsdag i august (kgl. resol. 30/4 1948); Viborg stift: næstsidsste onsdag i juni (kgl. resol. 8/8 1950); Ribe stift: sidste onsdag i august (kgl. resol. 11/8 1965); Haderslev stift: næstsidsste onsdag i juni (kgl. resol. 1/11 1961); Helsingør stift: første onsdag i oktober (kgl. resol. 17/8 1961).

**) Se herom H. J. H. Glædemark: Kirkeforfatningsspørgsmålet i Danmark s. 349.

6. kapitel

Provster.

Provsten er den stedlige underøvrighed i gejstlige anliggender*). Han udnævnes af kongen (løn.l. § 2) efter indstilling af kirkeministeren, der i praksis forinden indhenter forslag fra vedkommende biskop. Efter udnævnelsen indsættes han i sit embede ved førstkommende landemodegudstjeneste. For at blive provst skal man beklæde et præsteembede inden for provstiet (eller samtidig beskikkes til et sådant embede). Kun sognepræster udnævnes til provster (skr. 9/10 1948). En af provsterne i hvert stift - provsten i stiftsbyen - er tillige domprovst**) og som sådan biskoppens stedfortræder under vakance i bispeembedet eller i biskoppens forfald.

Provsterne skal iflg. D.L. 2-16-1 være biskoppernes medhjælpere og »see til, at alting gaar allevegne skikkelig og ret til«. Af *provstens funktioner* skal nævnes:

1) Som underøvrighed er han administrativ melleminstans mellem biskop (stiftsøvrighed) og provstiets præster og menighedsråd. Tjenstlige henvendelser fra præster og menighedsråd til biskop, stiftsøvrighed eller ministerium skal fremsendes gennem provsten, forsynet med hans udtalelse. Meddelelser til præster og menighedsråd fra overordnede myndigheder sendes ligeledes gennem provsten. 2) Som formand for provstiudvalget fører han tilsyn med præstegårdene og præsteembedernes, kirkernes og kirkegårdenes økonomiske forhold og administration. Hvert 3. år leder han synet over kirker og kirkegårde (vedl.l. § 32) og deltager ved samme lejlighed i et syn over de stedlige præstegårde (løn.l. § 62, stk. 2). 3) Han fører tilsyn med de af præster, kordegne og kirkebylærere førte kirkebøger med dertil hørende arkiv. Hver kirkebog skal efterses mindst hvert andet år. Hver januar måned gør han indberetning til kirkeministeriet om de i det foregående år foretagne kirkebogseftersyn og resultatet af disse, dog at han i tilfælde, hvor omstændighederne taler derfor, skal gøre indberetning straks. Kirkebøger autoriseres af provsten (cirk. 14/7 1926, skr. 23/8 1926). 4) Provsten foretager præsteindsættelser - bortset dog fra midlertidige hjælpepræster, der indsættes af vedkommende sognepræst. Dersom biskoppen er forhindret, leder han på biskoppens vegne indstillingsmøder og orienterende møder i anledning af præstevalg (mrl. § 40). Han kan også foretage kirkeindvielse på biskoppens vegne (skr. 28/5 1951). 5) Provsten er medlem af landemodet, hvor han har pligt til at møde, og af provsteretten, dersom en sådan nedsættes i anledning af en i hans provsti verserende sag. 6) Han autoriserer menigheds-

*) På Færøerne, der er et provsti under Københavns stift, er provstestillingen nedlagt i forbindelse med oprettelsen af en stilling som vicebiskop. Denne varetager de funktioner, der hidtil har været varetaget af provsten (lov 25/2 1963, regulativ 31/5 1963).

**) Indtil løn.l. 1958 kaldtes de (bortset fra Roskilde stift) stiftsprovster.

rådernes forhandlingsprotokoller (mrl. § 15, stk. 3) og modtager anmeldelser om sognebåndsløsningers stiftelse og ophør (brugsl. §§ 9 og 11). Ligeledes skal hvert enkelt valgmenighedsmedlem gøre anmeldelse til den stedlige provst om dets udtrædelse af sognemenigheden og indtrædelse som medlem af valgmenigheden (valgm.l. § 6). I København fører provsterne forhandling med skoledirektionen om fastsættelse af tiden for konfirmationsforberedelsen (folkeskoleloven 18/5 1937 - bkg. 18/6 1958 - § 55, k.min. cirk. 29/1 1938).

Om provsternes lønning og godtgørelse af kontorudgifter se løn.l. § 45. Medens provsterne i almindelighed oppebærer et pensionsgivende tillæg til deres lønning som præst, er lønnen for så vidt angår domprovster og Holmens provst fastsat under ét, idet de lønnes i 14. lønningsklasse (§ 39, jfr. § 34). Domprovster modtager desuden repræsentationstillæg (§ 39, stk. 2). Kontorholdsudgifter og udgifter til tjenesterejser afholdes af statskassen (løn.l. § 58, stk. 4, og § 73, pkt. 12). Dog afholdes honorarer for syn over kirkerne af vedkommende kirker (ved.l. § 39). Om telefongodtgørelse se skr. 23/1 1957.

Om kassation af provsteembedernes arkivalier, se cirk. skr. 5/12 1955.

7. kapitel

Provstiudvalg.

Efter sønderjyds forbillede blev der i 1922 indført provstiudvalg i hele riget, ét i hvert provsti. Bestemmelserne herom findes i løn.l. §§ 83 og 94. Provstiudvalget består af provsten som formand og 2 læge medlemmer, valgte af provstiets menighedsrådsmedlemmer i eller udenfor disses midte ved forholdstalsvalg. Valget gælder for 4 år og foretages inden 4 måneder efter hvert nyvalg til menighedsråd. En præst, der er medlem af flere end ét menighedsråd, er kun stemmeberettiget i ét af dem, og han kan selv vælge, i hvilket menighedsråd han vil afgive sin stemme. Nærmere regler for valgets foretagelse er fastsat i cirk. 29/11 1922 (Kbh.-Frb.) og cirk. 22/11 1922 (uden for Kbh.-Frb.). I de nævnte cirkulærer er det fastsat, at der samtidig skal vælges stedfortrædere for de valgte medlemmer. Dersom et kirke-distrikt består af dele af sogne, hørende til forskellige provstier, stemmer kirke-distriktets menighedsråd til valg af provstiudvalg for det provsti, hvori kirken er beliggende (skr. 4/1 1923). I forbindelse med hvert menighedsrådsvalg udsender ministeriet et cirkulære til provsterne, hvori disse anmodes om at foretage det fornødne til afholdelse af valg af læge medlemmer til provstiudvalgene (sidst cirk. 30/11 1961).

Der findes ikke i lovgivningen eller i de i medfør af denne udstedte administrative forskrifter bestemmelser om opstilling af *kandidatlist*er til valget af provstiudvalgets medlemmer. Såfremt sådanne lister forekommer ved enkelte valg, har de ingen indflydelse på

de enkelte menighedsrådsmedlemmers adgang til frit at stemme på hvem, de vil. Provsterne har ikke nogen pligt til at indkalde til orienterende møder forud for valg af provstiudvalgsmedlemmer, men det kan være særdeles hensigtsmæssigt, at sådanne møder afholdes før valget. - Se k.min. skr. 29/4 1962 og Folketingets ombudsmands skr. 9/2 1963 vedrørende en klage over et valg af provstiudvalgsmedlemmer i et københavnsk provsti.

Den omstændighed, at en stemmeseddel kun udfyldes med navnet på én kandidat, gør ikke stemmesedlen ugyldig, men stemmesedlen må tælles med til stemmerne på den, hvis navn er anført på sedlen (skr. 19/12 1961).

Provstiudvalgets *opgaver* er varetagelse af økonomiske anliggender. I Kbh. - Frb. er provstiudvalgenes virksomhed yderst begrænset. Her vælger provstiudvalgene - blandt sine egne medlemmer (skr. 10/1 1939) - et udvalg (»budgetudvalget«), bestående af 5 medlemmer, der gør indstilling til overtilsynene angående de enkelte kirkers budgetter, før disse stadfæstes (løn.l. § 94). Efter at være gennemgået af budgetudvalget, sendes kirkebudgetterne af budgetudvalget direkte til vedkommende overtilsyn (skr. 23/2 1924). *Uden for Kbh.-Frb.* har provstiudvalgene derimod en hel del funktioner, idet de dels afgør en række sager og dels skal afgive erklæring i en del tilfælde, forinden afgørelse træffes af anden myndighed (se nærmere løn.l. § 83).

Provstiudvalgenes *udgifter* afholdes uden for Kbh.-Frb. af fællesfonden (løn.l. § 83, stk. 5), i Kbh.-Frb. af ligningen (§ 92, stk. 5). Om kassation af provstiudvalgenes arkivalier, se cirk. skr. 5/12 1955.

8. kapitel

Menighedsråd. Menigheds møder.

Den første menighedsrådslov gennemførtes i 1903 af J. C. Christensen. Den var kun midlertidig og efterfulgtes i 1912 af en endelig lov om menighedsråd. De nugældende bestemmelser om menighedsråd findes i lov 30/6 1922 med senere ændringer, se bkg. af loven 8/6 1957 og lovændringer 29/3 1957, 31/3 1960 og 21/2 1962.*)

1. Organisation og sammensætning (lovens §§ 1-2).

I hvert sogn skal der være et (evt. flere) menighedsråd. Er der i et sogn mere end én kirke, og der til hver af dem er henlagt et særskilt kirkedistrikt, skal der være et menighedsråd for hvert af distrikterne. Dog kan kirkeministeriet under særlige omstændigheder tillade, at et pastorat med to eller flere sogne - eller et

*) Kgl. anordn. 3/7 1956, hvorved loven er sat i kraft på *Færøerne* med de ændringer, der er anset ønskelige af hensyn til de der gældende særlige forhold. For *Grønlands* vedkommende se kgl. anord. 9/3 1962 om menighedsrepræsentation i *Grønland*.

sgn med to eller flere kirkedistrikter - har fælles menighedsråd. Ved oprettelse af nye sogne eller sognedistrikter med egen kirke vælges menighedsråd for det udskilte sogn eller distrikt samtidig med oprettelsen. Om fornødent foretages tillige nyvalg for den tilbageblevne del. Oprettelsen af det nye distrikt og valg af menighedsrådet for distriktet kan ikke finde sted før den nye kirkes indvielse (skr. 17/9 1953). Kirkeministeriet bestemmer efter indstilling fra biskoppen, hvilke af de for anstalter, stiftelser eller særlige klasser af personer oprettede menigheder der skal have eget menighedsråd. For sådanne menighedsråd kan der af ministeriet fastsættes særlige bestemmelser om sammensætning, beføjelser m. v. (bkg. 24/8 1955 om menighedsråd for døvstummemenighederne).

Menighedsrådet består af de ved menigheden fast ansatte præster (herunder andenpræster) samt mindst 6 valgte medlemmer. Antallet af valgte medlemmer retter sig efter antallet af folkekirkens medlemmer i menighedsråds kredsen ved sidste almindelige folketælling. Tallet sættes til seks for det første tusinde og yderligere et medlem for hvert påbegyndt tusinde, dog ikke over femten ialt. Har to eller flere sogne eller kirkedistrikter fælles menighedsråd, fastsættes antallet af menighedsrådets medlemmer efter pastoratets samlede folketal og fordeles på de enkelte sogne eller distrikter i forhold til folketallet i hvert af dem, dog at et sogn eller distrikt mindst skal have ét medlem. Kirkeministeriet kundgør antallet af menighedsrådenes medlemmer i hver menighedsråds kreds (f. eks. bkg. 1/11 1961). Foruden medlemmerne vælges et antal stedfortrædere. Ikkefastansatte præster (herunder midlertidige hjælpepræster) har ret til at deltage i rådets forhandlinger, men uden stemmeret, medmindre sådan under særlige omstændigheder tillægges dem af biskoppen efter menighedsrådets indstilling. I præstens forfald og under embedsledighed indtræder den konstituerede præst som stemmeberettiget medlem af rådet, dog at han ikke kan afgive stemme ved indstilling om præstekaldelse. Derimod kan en præst, der blot er beskikket til at bistå en i et vakant embede konstitueret præst, ikke indtræde som stemmeberettiget medlem af rådet, men det kan være rimeligt, om der i en sådan situation gives den assisterende præst adgang til at deltage i rådets forhandlinger, men uden stemmeret (skr. 9/9 1954). Når den kirkelige betjening for et af flere sogne eller sognedistrikter bestående pastorat er ordnet således, at betjeningen af et enkelt sogn eller distrikt væsentligt er overdraget til en fast kapellan eller hjælpepræst, kan det ved regulativet for ordningen af embedsforholdet mellem præsterne bestemmes, at hver af dem skal være medlem af sit menighedsråd.

Dersom en valgmenighed i henhold til brugsl. § 6 benytter en sognemenigheds kirke, er valgmenigheden, såfremt den ikke i forvejen er repræsenteret i menighedsrådet, i henh. til mrl. § 4, stk. 4, berettiget til at vælge en repræsentant, der tiltræder menighedsrådet men kun har stemmeret i sager vedrørende den fælles brug af kirken og kirkegården samt ved valget af læge medlemmer af provsti-

udvalget (cirk. 13/1 1950, skr. 16/4 1953). Det er en forudsætning herfor, at valgmenighedens brug af kirken er ordnet ved et af biskoppen herom fastsat regulativ (skr. 31/8 1951). Dersom en valgmenighed har egen kirke og ikke benytter sognekirken, har den ikke adgang til at blive repræsenteret i menighedsrådet, selvom den iøvrigt måtte have interesse heri, f. eks. af hensyn til driften af kirkegården (skr. 18/12 1957).

2. Menighedsrådsvalg (mrl. §§ 3-4, 6-10 og 44-47).

Menighedsrådene vælges på 4 år. Valget gælder fra kirkeårets begyndelse (første søndag i advent). Oprettes nye menighedsråd i løbet af valgperioden, gælder valget kun for resten af denne (§ 3). *Valgret* til menighedsrådet har ethvert medlem af folkekirken, som senest den dag, da valget foregår, opfylder aldersbetingelsen for valgret til folketinget (21 år), medmindre de pågældende ved åbenlyst at fornægte kristentroen stiller sig i afgjort modsætning til folkekirken. *Valgbar* er enhver, der opfylder de nævnte valgretsbetingelser, medmindre vedkommende er straffet for en handling, der i almindeligt omdømme gør ham uværdig til at beklæde hvervet. Valgbestyrelsen kan ikke undslå sig for at stille en kandidat til valg, selvom han er straffet, idet det tilkommer det nyvalgte menighedsråd selv i sit første møde at afgøre, hvorvidt en kandidat på grund af straf har mistet sin valgbarhed (§ 14, stk. 1). *Valgmenighedsmedlemmer* har ikke valgret eller valgbarhed, såfremt de på grund af den i løn.l. § 76, stk. 5, hjemlede fradragsret ikke udreder de dem pålignede kirkelige afgifter fuldt ud (§ 4, stk. 4).

Forud for hvert ordinært valg vælger menighedsrådet en *valgbestyrelse* på 3 medlemmer. Den vælges efter regler for forholdstalsvalg blandt menighedsrådets egne medlemmer. Valgbestyrelsen vælger selv sin formand og kan antage lønnet medhjælp samt om fornødent leje lokale, hvorfra dens arbejde udføres. Der kan tillægges de ved valget medvirkende et fast beløb, hvoraf de pågældende selv må afholde fortæringsudgifter m. v. (skr. 16/7 1951, 16/11 1961).*) Valgbestyrelsen drager omsorg for udarbejdelse af *valglisten*. Har to eller flere sogne eller kirkedistrikter fælles menighedsråd, udarbejdes særskilt valgliste for hvert distrikt, idet afstemning foregår særskilt for hvert sogn (distrikt). Det må derfor på forhånd fastlægges, hvor mange medlemmer der skal vælges i

*) Forud for menighedsrådsvalget i 1961 meddelte k.min. i skr. 16/11 1961 biskopperne, at det beløb, som udredes for medvirken ved menighedsrådsvalgene, burde afpasses efter varigheden af valget, og at ministeriet under hensyn til, at tidsrummet for stemmeafgivning ved menighedsrådsvalg - der ifølge ministeriets cirk. 12/9 1961 skal være mindst 4 timer - almindeligvis er langt kortere end tidsrummet for stemmeafgivning ved valg til kommunale råd og folketinget (9-12 timer, jfr. bkg. 9/12 1957 af lov om kommunale valg § 18 og lov 31/3 1953 om valg til folketinget § 34) måtte finde, at det faste beløb, der ydes medvirkende ved menighedsrådsvalgene til bl. a. dækning af fortæringsudgifter, højst burde sættes til 30 kr. Såfremt det undtagelsesvis måtte forekomme, at valg til et menighedsråd får en varighed, der tilnærmelsesvis svarer til kommunevalg og folketingsvalg, havde ministeriet dog intet at erindre imod, at der blev ydet de medvirkende et beløb på indtil 40 kr. (svarende til vederlaget ved folketingsvalg, jfr. lov 16/6 1961 om ændring i lov om valg til folketinget § 3).

hvert sogn, og vælgerne kan kun stemme på kandidater fra deres eget sogn (skr. 31/10 1949, 28/12 1953). Der kan afholdes »fredsvalg« i det ene sogn og afstemningsvalg i det andet (skr. 31/10 1949).

For at kunne udøve valgret må man være *optaget på valglisten*. Personer, som ikke har indfødsret, kan først optages på valglisten, når de har haft bopæl her i landet uafbrudt i et år efter tilflytningen. Også åndssvage optages på valglisten (skr. 3/10 1949). Personer, der i henhold til særlig bestemmelse er henvist til en bestemt menighed, for hvilken der er oprettet menighedsråd - f. eks. de til Holmens, Garnisons og Kastels sognes menigheder hørende militære personer og disses pårørende (bkg. og cirk. 2/9 1949) og medlemmer af døvemenighederne (bkg. 24/8 1955) - kan, dersom de har bopæl i en anden menighedsrådsreds, vælge at udøve deres valgret i den menighedsrådsreds, hvortil de således er knyttet, og er i så tilfælde alene valgbar der. De må selv sørge for at blive overført til valglisten for denne menighedsrådsreds (skr. 20/9 1949, 26/9 1949). På tilsvarende måde har præster og kirkebetjente, der bor uden for den menighedsrådsreds, hvortil de gennem deres stilling er knyttet, efter derom fremsat begæring, jfr. nedenfor, valgret - for kirkebetjentenes vedkommende tillige valgbarhed - i den kreds, i hvilken de er ansat. Samme ret har de med præster og kirkebetjente samlevende ægtefæller. Såfremt præster eller kirkebetjente er ansat i to eller flere menighedsrådsredse, kan de såvel som deres ægtefælle vælge, i hvilken af disse de vil udøve deres valgret. *Sognebåndsløserne* kan vælge, om de vil lade sig opføre på valglisten i den menighedsrådsreds, i hvilken de bor, eller i den, som de gennem sognebåndsløsningen knytter sig til (mrl. § 4, stk. 7). De er da kun valgbar i samme kreds (skr. 17/2 1955). I tilfælde, hvor en sognebåndsløsning principielt er bortfaldet på grund af vedkommende præsts forflyttelse, afskedigelse eller død, men hvor sognebåndsløseren i henhold til brugsl. § 11, stk. 2, har udsat afgørelsen af, om han vil vende tilbage til sin sognemenighed, indtil der er kaldet en ny præst for den menighed, til hvis præst han havde løst sognebånd, bevarer sognebåndsløseren valgret og valgbarhed til menighedsrådet det pågældende sted, indtil ny præst er valgt (mrl. § 4, stk. 7 - som ændret 21/2 1962). Ved nyt ordinært valg må sognebåndsløseren påny gøre anmeldelse derom, dersom han ønsker at udøve valgret i det sogn, hvortil han er knyttet gennem sognebåndsløsning. Personer, der har bopæl i flere menighedsrådsredse, kan begære sig opført på valglisten i en anden menighedsrådsreds end den, hvori de er optaget på valglisten - idet de naturligvis i så fald slettes af den valgliste, som de først var optaget på. Derimod er der ikke hjemmel til, at personer, der har bopæl i det ene af et pastorats to sogne, optages på valglisten i det andet sogn (skr. 11/11 1955). Mand og hustru eller beslægtede i op- og nedstigende linje kan ikke samtidig være medlem af samme menighedsråd.

Den kirkelige *valgliste udarbejdes* på grundlag af valglisten til brug ved fol-

ketingsvalg, som kommunalbestyrelsen er forpligtet til på anmodning at stille til rådighed for valgbestyrelsen. Af de på folketingsvalglisten opførte *udelades* personer, der ikke er medlemmer af folkekirken, eller som - efter hvad der foreligger oplyst for valgbestyrelsen - ved åbenlyst at fornægte kristentroen har stillet sig i afgjort modsætning til folkekirken. Omvendt må på den kirkelige valgliste *optages* en del personer, som er udeladt af folketingsvalglisten på grund af umyndiggørelse, forudsat de pågældende iøvrigt opfylder betingelserne for valgret til menighedsrådet. Under samme forudsætning optages personer, som ikke har dansk indfødsret, men som på valgdagen har haft bopæl her i landet uafbrudt i et år.

Der føres en særlig liste over personer, som er flyttet fra en menighedsråds-kreds til en anden i tiden fra 23. september til 14 dage før valgdagen (*tilflytterlisten*). Valglisten fremlægges til offentligt eftersyn 23.-30. september. *Klager* over egen udeladelse af listen eller andres uberettigede optagelse på samme indgives skriftligt til valgbestyrelsens formand inden 8. oktober. Indkomne klager afgøres af valgbestyrelsen inden 15. oktober. Valgbestyrelsens afgørelse kan indenfor visse frister indankes for biskoppen og kirkeministeriet. Bekendtgørelse om valglisternes fremlæggelse, adgang til at indgive klage m. v. sker ved alle regelmæssige gudstjenester i menighedsråds-kredsen den sidste søndag i august og den første søndag i september og iøvrigt således, som valgbestyrelsen finder det formålstjenligt, f. eks. gennem dagspressen (§ 6, stk. 2).

Forud for hvert menighedsrådsvalg udsender kirkeministeriet et cirk. om udarbejdelse af valglisten (sidst 29/5 1965) og - senere - et cirk. om valgets foretagelse, opgørelse m. v. (sidst 24/9 1965).

Valget finder sted inden for tidsrummet 20.-30. november på en af valgbestyrelsen fastsat dag, dog inden kirkeårets udgang. Valget ledes af valgbestyrelsen, der om fornødent bistås af de øvrige menighedsrådsmedlemmer. Om valget sker der *bekendtgørelse* ved alle regelmæssige gudstjenester i menighedsråds-kredsen sidste søndag i oktober og første søndag i november og iøvrigt således, som valgbestyrelsen finder formålstjenligt, f. eks. gennem dagspressen. Selvom to eller flere sogne eller kirke-distrikter har fælles menighedsråd, foretages og opgøres valget selvstændigt for hvert distrikt (§ 8).

Valget foretages ved *personligt møde*, dog at der er adgang for vælgere, som på grund af ophold uden for den menighedsråds-kreds, hvor de er opført på valglisten, vil være forhindret i at indfinde sig på afstemningsstedet, til at stemme ved *indsendelse* af stemmeseddel. Det samme gælder vælgere, som har bopæl på afsides beliggende øer, der ikke udgør et selvstændigt afstemnings-område, såfremt de kun med uforholdsmæssige vanskeligheder kan nå frem til afstemningsstedet (§44). Om fremgangsmåden ved afstemning i sidstnævnte tilfælde, se lovens §§ 45-47 og cirk. 5/9 1961 om stemmeafgivning ved indsendelse af stemmeseddel.

Afstemningen er skriftlig og hemmelig. Den foretages i henhold til lister, på hvilke bestemte kandidater bringes i forslag. Samme person kan opstilles på flere kandidatlister. Dersom vedkommende i så fald vælges til medlem af menighedsrådet på flere lister, anses han som valgt på den liste, hvor han stod opført med det laveste nr. (skr. 8/1 1962). Skønt mand og hustru ikke begge kan være medlemmer af samme menighedsråd (mrl. § 4, stk. 9), kan de dog begge opstilles som kandidater, på samme eller på hver sin liste. Såfremt begge ægtefæller måtte opnå fornødent stemmetal til at være valgt som medlemmer af menighedsrådet, må den af ægtefællerne, der er anført med det højeste kandidatnummer, udskydes som medlem af rådet (skr. 17/11 1961). Kandidatlister skal være indleveret til formanden for valgbestyrelsen senest kl. 19 den 8. dag før valget. »Den 8. dag« vil sige fulde 8 dage før valgdagen. Hvis valgdagen f. eks. er en torsdag, skal kandidatlisterne være indleveret senest onsdagen 8 dage før kl. 19. Da fristen er fastsat i selve loven (§ 9, stk. 2), kan den ikke ændres af ministeriet, selvom et menighedsråd - f. eks. af hensyn til udsendelse af valgkort til de enkelte vælgere, hvor denne fremgangsmåde ønskes anvendt - måtte ønske en noget længere frist (skr. 6/2 1958).

Der kan afgives stemme enten på en liste som sådan eller på en af de på listen opførte personer (personlig stemmeafgivning.) En liste må ikke indeholde navne på flere personer end 6 mere, end der skal vælges. Omvendt er en liste gyldig selvom kandidaternes antal er færre end der skal vælges. De på en kandidatliste opførte kandidater, der ikke erklæres for valgte, betragtes som *stedfortrædere* for de valgte af samme liste i den rækkefølge, som de personlige stemmer, eller hvis sådanne ikke er afgivet, placeringen på listen angiver. Der er ikke hjemmel til at betragte suppleanterne som *personlige* stedfortrædere for de valgte menighedsrådsmedlemmer (skr. 31/10 1949, 20/9 1954) - undtagen dog i de tilfælde, hvor der kun er indgivet én liste og dens stillere har benyttet adgangen til at indgive en særlig liste over stedfortrædere, hvori der kan være indtil 6 personlige stedfortrædere for hver kandidat (skr. 7/11 1949).*) Intet navn må opføres på en kandidatliste uden vedkommendes samtykke, der skal foreligge skriftligt, og hvorved den pågældende tillige skal erklære sig villig til at afgive den for menighedsrådsmedlemmer foreskrevne erklæring (jfr. § 14, stk. 2). Kandidatlisterne skal være underskrevet af mindst 10 og højst 25 vælgere som stillere. Ingen kan være stiller for mere end én liste (mrl. § 9, stk. 2). Kandidatlisterne kan anmeldes at ville støtte hinanden (*listeforbund*). Anmeldelse herom skal ske skriftligt og være tiltrådt ved underskrift af samtlige de kandidater, som er opført på de kandidatlister, imellem hvilke listeforbund

*) Dersom et medlem af menighedsrådet såvelsom dets *personlige* suppleant er afgået ved døden, kan rådet ikke tiltrædes af en af suppleanterne for de andre medlemmer af rådet. I så fald træffer biskoppen i henh. t. mrl. § 12, stk. 2, bestemmelse om, hvorvidt den ledige plads skal stå tom indtil næste alm. valg eller der skal afholdes udfyldningsvalg (skr. 25/8 1945).

indgås. Anmeldelsen skal endvidere være tiltrådt ved underskrift af de samme stillere, som har underskrevet de pågældende kandidatlistes. Er der ved udløbet af fristen for kandidatlisternes indgivelse kun indleveret én gyldig kandidatliste, aflyser valgbestyrelsen valget (mrl. § 9, stk. 4). Denne bestemmelse må forstås som et *påbud* om, at valget i denne situation skal aflyses (skr. 8/11 1961).

Ved afstemningen benyttes trykte *stemmesedler*. Forskrifter for disses indretning indeholdes i de forud for hvert menighedsrådsvalg udsendte cirkulærer, sidst cirk. 24/9 1965. Iflg. dette cirk. sætter vælgeren »med en blyant, der skal forefindes i ethvert stemmerum, et kryds enten ud for listebetegnelsen eller ud for navnet på den kandidat, som ønskes valgt«. Denne bestemmelse har til hensigt at angive den *normale* fremgangsmåde ved afkrydsning af stemmesedler ved menighedsrådsvalg, hvorimod det ikke har været hensigten dermed at udelukke, at stemmesedler også kan godtages i tilfælde, hvor der er sat to kryds, når det dog ganske utvetydigt fremgår af stemmesedlen, på hvilken kandidat eller kandidatliste den stemmeafgivende har villet stemme. Har den stemmeafgivende f. eks. sat kryds ud for en bestemt kandidat både foran og bagved navnet, må stemmeafgivningen anses for gyldig (skr. 7/2 1958). Det samme gælder de jævnligt forekommende tilfælde, hvor der er sat kryds både ud for listebetegnelsen og ud for en bestemt kandidat, idet de afgivne stemmer i disse tilfælde vil være at betragte som listestemmer (skr. 31/3 1962). På samme måde skal heller ikke bestemmelsen om, at stemmeafgivningen skal foretages »med en blyant, der . . .«, tages alt for bogstaveligt. Også stemmeafgivelser med andre blyanter, herunder farveblyanter, samt fyldepen og kuglepen godtages (2. R. 2481). Stemmesedlen må ikke underskrives af vælgeren. Ejheller må der anføres andre ord eller tal. Dersom en vælger uforvarende er kommet til at afmærke sin stemmeseddel forkert eller at makulere denne, skal der være adgang for ham til - mod aflevering af den makulerede stemmeseddel, der tages i forvaring af valgbestyrelsen - at få udleveret en ny stemmeseddel.

Kirkeministeren fastsætter nærmere regler for valgets forberedelse, foretagelse og opgørelse m. v., se nærmere lovens §§ 9-10 og cirk. 12/9 1961. *Klager* over valgets gyldighed sendes inden 8 dage efter valget til provsten, der efter at have indhentet valgbestyrelsens erklæring tilstiller biskoppen sagen til afgørelse. Biskoppens afgørelse kan såvel af valgbestyrelsen som af klageren indankes for ministeriet. Dersom der kun er indgivet én kandidatliste, falder valget bort (skr. 9/11 1949, 8/11 1961).

Fører valget ikke til dannelse af et fuldtalligt menighedsråd, eller finder der i en menighedsrådsreds intet valg sted, udskrives *udfyldningsvalg* eller helt nyt valg. Vælges der heller ikke ved dette valg et fuldtalligt menighedsråd, dannes rådet af de medlemmer, der er valgt, i forbindelse med de selvskrevne medlemmer. Er slet ingen medlemmer valgt, mister menigheden sin indstillingsret ved

præstevalg. Menighedsrådets øvrige hverv overtages af de selvskrevne medlemmer, der kan antage lønnet medhjælp til hvervets udførelse (§ 10).

Er der ved valget sket fejl af betydning, må valget kasseres og nyt valg afholdes, se f. eks. skr. 1/12 1945 (498 vælgere havde stemt, men der var optalt 500 stemmesedler).

Om afholdelse af overordentlige valg, f. eks. i tilfælde af oprettelsen af et nyt sogn, se mrl. § 7.

Udgifterne ved menighedsrådsvalg afholdes ved selvejende kirker af kirkens kasse, ved ikke-selvejende kirker af menighedsrådskassen.

3. Menighedsrådets møder.

Første gang efter valg sammenkaldes menighedsrådet af den først valgte inden udløbet af 8 dage (mrl. § 14). Iøvrigt bestemmer menighedsrådet selv, hvornår og hvor ofte det skal samles; evt. kan det fastsættes i en forretningsorden. Herudover kan menighedsrådets formand dog sammenkalde rådet, når han finder anledning dertil, og han har endvidere pligt til at gøre det, når det begæres af sognepræsten (sognedistriktspræsten) eller af mindst $\frac{1}{3}$ af rådets medlemmer (mrl. § 15, stk. 1). Det må påhvile menighedsrådets formand i betimelig tid før menighedsrådsmøderne at sende rådets medlemmer meddelelse om de sager, der agtes forhandlet på mødet, og der bør gives medlemmerne adgang til i passende tid før mødet at gøre sig bekendt med de dokumenter, der vedrører de til behandling kommende sager. Nærmere bestemmelser herom kan fastsættes i en forretningsorden (skr. 9/2 1950, 23/10 1961, 2/3 1963).

Menighedsrådene i et pastorat skal samles til *fælles møder*, når sognepræsten eller formanden for et af rådene finder det formålstjenligt, eller når flertallet i et råd eller mindst en tredjedel af hvert af rådene begærer det. Formanden i hovedsognets menighedsråd leder disse møder (mrl. § 16). Ved besættelse af præsteembeder i pastorater med flere menighedsråd afholdes indstillingsmøder og orienterende møder som fællesmøder (mrl. § 39). Selvom drøftelsen af et spørgsmål sker i et fællesmøde, skal *beslutning* dog tages i hvert enkelt menighedsråd for sig, medmindre alle vedkommende er enige i, at menighedsrådenes fællesmøde tager beslutning i sagen (skr. 4/8 1931). Dette sidste gælder dog ikke for så vidt angår menighedsrådenes indstilling ved besættelse af præsteembeder, idet disse indstillinger, når der er flere menighedsråd, foretages i fællesmødet (skr. 8/9 1954). Dog kan kirkemin. i henhold til lov 16/4 1941 - jfr. lov 4/6 1947 - om besættelse af præsteembeder § 7 bestemme, at afstemningen skal foretages således, at det af afstemningsresultatet fremgår, hvorledes stemmerne er faldet inden for hvert enkelt af menighedsrådene.

Menighedsrådets beslutninger fattes i *møder*. Menighedsrådets formand vil ofte være bemyndiget til på menighedsrådets vegne at afgøre mindre væsentlige

spørgsmål, men i alle tilfælde, hvor der skal træffes vigtige beslutninger (såsom i almindelighed ansættelse eller uansøgt afskedigelse af en kirkebetjent), må afgørelsen træffes af menighedsrådet i et behørigt indvarslet møde (skr. 30/1 1947). Rådet er kun beslutningsdygtigt, når mindst halvdelen af medlemmerne er til stede. De kirkelige kassers årlige overslag og regnskab forelægges i offentlige møder. Bortset herfra bestemmer rådet selv, i hvilket omfang rådets møder skal være offentlige, og fastsætter øvrige bestemmelser om forretningsgangen. I tvivlstilfælde kan spørgsmål om forretningsgangen forelægges biskoppen (§ 15, stk. 4). Bestemmelse om, hvorvidt et møde skal være offentligt eller lukket, kan træffes såvel før som under et møde (skr. 13/8 1956, 6/8 1947 og 30/12 1957). Medlemmerne har tavshedspligt med hensyn til, hvad der passerer i lukkede møder. Tilsidesættelse af tavshedspligten kan eventuelt medføre tiltale efter straffelovens § 152 (skr. 7/2 1947). Til gyldig vedtagelse af et forslag kræves - såfremt der ikke er stillet yderligere krav i en forretningsorden - kun, at flere har stemt for end mod det, idet der ses bort fra blanke stemmer (skr. 24/2 1955). Er der ikke i en forretningsorden fastsat andre regler, kan ethvert medlem forlange skriftlig afstemning (skr. 20/6 1949).

Når man på forhånd ved, at et menighedsrådsmøde skal være offentligt, bør mødet *bekendtgøres*, f. eks. i et lokalt blad eller i et kirkeblad, der udgår til alle sognets husstande, hvorimod det ikke kan anses for tilstrækkeligt, at en bekendtgørelse alene sker fra prædikestolen (skr. 26/8 1960, 13/2 1961). Mødet må bekendtgøres med passende varsel, ikke under en uge (skr. 21/2 1963). Det bør af bekendtgørelsen fremgå, at der i henhold til mrl. § 15, stk. 4, er adgang for interesserede til at overvære forhandlingerne (skr. 13/2 1961).

Det bør så vidt muligt undgås, at offentlige menighedsrådsmøder henlægges til private hjem, idet allerede dette vil kunne afholde interesserede fra at overvære mødet. Såfremt der i vedkommende sogn findes et egnet lokale, som almindeligt benyttes til offentlige møder og sammenkomster, bør offentlige menighedsrådsmøder derfor så vidt muligt henlægges til et sådant lokale (skr. 21/2 1963).

Under forhandlingerne har menighedsrådets medlemmer indbyrdes pligt til at meddele hinanden oplysninger, som de sidder inde med, når oplysningerne må antages at være af væsentlig betydning for sagens bedømmelse, f. eks. oplysninger om en ansøgers kvalifikationer (skr. 7/2 1956). Den omstændighed, at et menighedsråd en gang har taget stilling til et spørgsmål, udelukker ikke, at menighedsrådet - evt. et nyt menighedsråd - senere tager samme spørgsmål op til fornyet drøftelse og afgørelse, medmindre det drejer sig om et givet tilsagn til trediemand, som evt. ønskes tilbagekaldt (skr. 4/9 1945, 30/4 1956), men menighedsrådets flertal kan modsætte sig, at spørgsmålet kommer på dagsordenen.

Menighedsrådets forhandlinger indføres i en af provsten autoriseret *forhand-*

lingsprotokol, som fremlægges ved kirkesyn og visitatser (mrl. § 15, stk. 3). Medlemmer, der ikke kan slutte sig til flertallets standpunkt, må have krav på at få deres særstandpunkt tilført forhandlingsprotokollen (skr. 30/1 1947). Alle tilstedeværende medlemmer har pligt til ved mødets slutning at underskrive forhandlingsprotokollen til bekræftelse af, hvad der er foregået (skr. 30/1 1947).

4. Menighedsrådets organer.

a) *Enkeltmandsposter*. I det første møde efter et menighedsrådsvalg vælger menighedsrådet sin *formand* samt en *næstformand*, der i formandens forfald fører forsædet i rådet (mrl. § 2, stk. 5). Herom sendes meddelelse til biskoppen gennem provsten. Formand og næstformand vælges for et år ad gangen. Et medlem har pligt til at lade sig vælge til formand - dog kun i indtil 4 år; og han kan, når han har fungeret som formand i mindst 4 år, kræve sig fritaget for hvervet i et lige så langt tidsrum (mrl. § 14, stk. 3). Der er ikke tilsvarende pligt til at modtage valg som næstformand (skr. 6/12 1949).

Endvidere vælger menighedsrådet - af eller uden for sin midte - en *kirkevæрге* og, hvor kassererforretningerne ikke antages at kunne eller burde forenes med kirkeværgbestillingen, tillige en *kasserer*. Valget gælder for menighedsrådets funktionstid. Genvalg kan finde sted, når den pågældende er villig til påny at overtage hvervet. Vælges kirkevæрге og kasserer uden for menighedsrådet, skal valget stadfæstes for kirker i København, Frederiksberg og købstæderne af overtilsynet, for kirker på landet af provstiudvalget. Ligeledes stadfæster henholdsvis overtilsynet og provstiudvalget den af menighedsrådet udarbejdede vedtægt for kirkeværgens og kassererens forretningsområde, samt hvis der foreslås dem tillagt honorar, størrelsen af dette. (bestyr.l. § 4, stk. 2). Det bør så vidt muligt undgås, at samme person er formand for menighedsrådet og kasserer (skr. 12/1 1961). Der er pligt for menighedsrådet til at vælge kirkevæрге, evt. tillige kasserer, samt til at udfærdige en vedtægt for hans forretningsområde (skr. 12/6 og 18/7 1951). Der bør kun undtagelsesvis, når ganske særlige omstændigheder taler for det, ydes en kirkevæрге, der ikke tillige er kasserer, honorar. Ligeledes vælger menighedsrådet regnskabsfører og kasserer for præstelønningskassen (løn.l. § 78) og for de andre af menighedsrådet bestyrede kasser. Samme mand kan være kasserer for alle kasser. Præstelønningskassens kasserer vælges blandt menighedsrådets læge medlemmer eller - med stadfæstelse af overtilsynet - uden for menighedsrådet. Præsten eller hans hustru kan ikke være kasserer for præstelønningskassen (skr. 8/3 1960). Derimod er der intet til hinder for, at præsten eller hans hustru kan være kasserer for kirkekassen - eller ved ikke-selvejende kirker for menighedsrådskassen og kirkebetjeningskassen (skr. 16/6 1960). Om eventuel sikkerhedsstilling se nedenfor s. 37.

Hvor en kirkegård ejes af flere kirker i fællesskab ansættes en *kirkegårdsværge*. Om hans ansættelse og evt. honorar samt om reglerne for bestyrelsen af kirkegården og dens midler skal de pågældende menighedsråd i fællesskab udfærdige en vedtægt, som stadfæstes af overtilsynet. På kirkegårdsværger finder bestemmelsen i § 4, stk. 3, tilsvarende anvendelse (bestyr.l. § 7, stk. 2). Det ville i og for sig være naturligt, om der gjaldt samme regler om hans ansættelse og funktionstid som for kirkeværger (bestyr.l. § 4, stk. 2), men noget sådant er ikke foreskrevet i lovgivningen. Det kan derfor i vedtægten for hans virksomhed bestemmes f. eks., at han ansættes med opsigelsesvarsel fra begge sider (skr. 12/8 1937).

Valg af formand, næstformand, værger etc. sker enkeltvis ved *flertalsvalg*, medmindre der i forretningsordenen eller på anden gyldig måde er fastsat andre regler, f. eks. at valg til de forskellige poster sker under ét efter forholdstalsvalgmåde (skr. 9/2 1950, 6/12 1961). Står stemmerne lige, må afgørelsen almindeligvis ske ved lodtrækning (skr. 2/2 1943, 10/1 1950).

b) *Udvalg*. Til varetagelse af de daglige forretninger - tilsyn med kirken og kirkegården m. m. - nedsætter menighedsrådet et udvalg (*»kirke- og kirkegårdsudvalg«*) bestående af mindst 3 af menighedsrådet inden for dette valgte medlemmer. Præsten er ikke født medlem af udvalget, men må, dersom man ønsker, at han skal være medlem, vælges på samme måde som de læge medlemmer (skr. 8/2 1958). Menighedsrådet fastsætter i en vedtægt nærmere regler for udvalgets tilsyns- og myndighedsområde (bestyr.l. § 4, stk. 1). Kirkeværgeren kan ikke være medlem af dette udvalg, der bl. a. skal føre tilsyn med hans forretningsførelse. Dersom der i menighedsrådet er en repræsentant for en stedlig valgmenighed (mrl. § 4, stk. 4), bør han have sæde i udvalget (skr. 16/4 1953).

For de kirker, som ikke ejer sig selv, nedsætter menighedsrådet et stående udvalg, bestående af sognepræsten og to af dets valgte medlemmer, til varetagelse af menighedens interesser med hensyn til kirken, kirkegården m. m. Dette udvalg skal have lejlighed til at udtale sig om alle større arbejder, der udføres ved kirken eller kirkegården, og har ret til gennem menighedsrådet at henvende sig til overtilsynet i kirkens anliggender (mrl. § 19).

Er der flere menighedsråd i et pastorat, bestyrer disse i fællesskab præstegården med jorder, enkesæder o. a. samt præstelønningskassen, *eventuelt* gennem et *fællesudvalg* (se løn.l. §§ 68 og 78).

Menighedsrådet nedsætter en *valgbestyrelse* på 3 medlemmer blandt dets egne medlemmer (mrl. § 6). Det fremgår ikke klart af loven, om dette udvalg skal være permanent eller først nedsættes, når der skal være valg, men det vil i al fald være praktisk at have en stående valgbestyrelse.

Udover de i loven omtalte udvalg kan menighedsrådet nedsætte andre udvalg i det omfang, det findes hensigtsmæssigt. I cirk. 27/2 1959 om menighedsrådenes ansvar for de kirkelige kasser anbefalede k.min., at menighedsrådene

for rådets funktionstid vælger 2 af sine medlemmer med den opgave at føre tilsyn med regnskabsaflæggelsen og med pligt til at foretage de anordnede eftersyn af de kirkelige kasser.

I enkelte tilfælde er det foreskrevet i loven, at de af menighedsrådet nedsatte udvalg skal vælges efter *forholdstalsvalgmåde* (mrl. § 6 om valgbestyrelser, bestyr.l. § 4 om kirkeudvalg i de tilfælde, hvor et landdistrikt med eget menighedsråd eller et landsogn har kirke fælles med den tilgrænsende købstad). I andre tilfælde må valg af medlemmer til nedsatte udvalg ske ved almindeligt flertalsvalg, medmindre forholdstalsvalgmåde er hjemlet i menighedsrådets forretningsorden eller i anden særlig vedtagelse. Det må anses for stemmende med rimelighed, at der i forretningsordenen eller på anden måde tilvejebringes hjemmel for anvendelse af forholdstalsvalgmåde (skr. 8/2 1958). Iflg. mrl. § 15, stk. 3 (som ændret 31/3 1960) skal forholdstalsvalgmåden anvendes ved valg af medlemmer til udvalg, bestyrelser eller lignende, når det forlanges af noget medlem af rådet. De nærmere regler for valgets gennemførelse fastsættes af kirkeministeren.*) Faste præster, der er medlemmer af rådet, har stemmeret ved valg af udvalg på lige fod med de læge medlemmer (skr. 28/12 1961).

5. Menighedsrådenes opgaver.

Da cultusminister Hall i 1856 (cirk. 24/9 1856) på grundlag af betænkning, afgivet af den i 1854 nedsatte kirkekommission, tog initiativ til indførelse af (frivillige) menighedsråd, var det hans hensigt, at de skulle være et middel til at »vække og udvikle christeligt og kirkeligt liv i folket«, og det var hans ønske, at præsterne ville bestræbe sig for at tilvejebringe sådanne »udvalg af menigheden, der både kan fremtræde som dennes naturlige organ og tillige virke som støtte og medhjælp for præsten i hans embedsgerning«. Der blev ikke i cirkulæret fastsat bestemte regler for menighedsrådenes virksomhed, men det fremhævedes i overensstemmelse med kirkekommissionens betænkning, at menighedsrådet i almindelighed skulle »understøtte præsternes bestræbelser i alt, hvad der kan tjene til at vække, styrke og lede et sundt christeligt liv i menigheden«. Menighedsrådets medlemmer burde derfor »efter aftale med præsten og anvisning af ham henvende sig til de enkelte med christelig vejledning, trøst eller paamindelse, advare dem, som give aabenbar forargelse i menigheden og understøtte præsten i hans bestræbelser for at forebygge den hellige nadvers misbrug«. Det af J. C. Christensen i rigsdagssamlingen 1900-01 fremsatte »private« forslag lå på linie hermed (§ 12): »Menighedsraadet skal i almindelighed understøtte præstens gerning i alt, hvad der kan tjene til at vække, styrke og lede et sundt kristeligt liv i menigheden«.

*) I skr. af 28/12 1961 har k.min. udtalt, at såfremt forholdstalsmåde er krævet anvendt ved valg af udvalgsmedlemmer, skal valget ske efter den d'Hondtske metode for forholdstalvalg efter følgende regler: Menighedsrådets medlemmer deles efter de grupper, som de har anmeldt for formanden at ville stemme sammen med, og hver gruppes medlemstal deles med 1, 2, 3 o.s.v. Den største af de således fremkomne kvotienter giver den gruppe, den er tilfaldet, ret til medlem nr. 1, den næststørste kvotient giver den gruppe, den er tilfaldet, ret til medlem nr. 2 og således fremdeles, indtil det antal medlemmer, der skal vælges, er fordelt mellem de forskellige grupper, jævnfør tilsvarende kirkeministeriets cirkulære af 12 september 1961 om foretagelse, opgørelse m. v. af valg til menighedsråd, hvori der er nævnt to eksempler på denne valgmådes anvendelse ved fordelingen af mandater til menighedsrådene på de forskellige kandidatlistor. Er kvotienterne lige store, gør lodtrækning udslaget. Lodtrækning foretages af menighedsrådets formand i de tilstedeværendes påsyn.

J. C. Christensens forslag blev ikke gennemført, men året efter, da han var blevet cultusminister, fremsatte han et nyt forslag, som den 15/5 1903 blev til lov. Heri var det tidligere forslags pligt for de enkelte medlemmer af menighedsrådet til at understøtte præstens gerning blevet afløst af en bestemmelse (§ 19) om, at »præsten *kan* henvende sig til menighedsrådet om samarbejde i alt, hvad der kan tjene til at vække, styrke og lede et sundt kristeligt liv i menigheden«. Man mærker allerede her den kursændring, som blev fuldbyrdet ved menighedsrådsloven 10/5 1912, hvori det bestemtes (§ 23), at præsten i sin embedsvirksomhed, herunder den private sjælesorg, er uafhængig af menighedsrådet. Vi er dermed nået frem til den også i den nugældende menighedsrådslov opretholdt ordning: Menighedsrådets opgaver er hovedsagelig administrative og præsten varetager sin embedsvirksomhed uafhængig af menighedsrådet (se nu mrl. § 26, stk. 2).

Menighedsrådet varetager menighedsråds kredsens tarv »efter de derom gældende bestemmelser« (mrl. § 18). Disse bestemmelser indeholdes dels i menighedsrådslovens afsnit 3 og 4 og dels i en række andre kirkelige love, jfr. nedenfor.

1) Menighedsrådet bestyrer de selvejende *kirker og kirkegårde* (mrl. § 19) og deltager i bestyrelsen af de i bestyr.l. § 19 omhandlede kirker, der er overladt folkekirken til brug. For de kirker, som ikke ejer sig selv - bortset fra de i bestyr.l. § 19 omhandlede - nedsætter menighedsrådet et udvalg, bestående af sognepræsten og to af rådet valgte medlemmer, til varetagelse af menighedens interesser med hensyn til kirken, kirkegården m. m. (mrl. § 19, stk. 2). Menighedsrådet drager omsorg for vedligeholdelsen af selvejende kirker og afholder årligt syn over dem. I visse tilfælde skal menighedsrådets samtykke indhentes til kirkers brug (brugsl. § 7). Ligeledes bestyrer menighedsrådet de til kirkerne hørende faste ejendomme - graverboliger, kirkeskove o. s. v.

2) Menighedsrådet bestyrer de til præsteembederne hørende *præstegårde* med jorder, enkesæder, fæste- eller lejehuse (mrl. § 21, løn.l. § 61) såvel som andre til præsternes lønning henlagte »hjemmemidler« (løn.l. §§ 77—78).

3) Menighedsrådene ansætter og afskediger *kirkefunktionærer* (bortset fra de som tjenestemænd ansatte, der udnævnes og afskediges af kirkeministeriet) og fører tilsyn med deres virksomhed (mrl. § 20), jfr. nedenfor s. 187.

4) Til varetagelse af de under 1—3 nævnte opgaver bestyrer menighedsrådene 3 kasser: *kirkekassen* (bestyr.l. § 7, stk. 1), *præstelønningskassen* (løn.l. § 78) og *kirkebetjeningskassen*. Ved selvejende kirker bestyres kirkebetjeningskassen i forbindelse med kirkekassen, ved ikke-selvejende kirker i forbindelse med menighedsråds kassen (løn.l. § 82), jfr. straks nedenfor. Endvidere bestyrer menighedsrådet, hvor kirken ikke er selvejende, en *menighedsråds kasse*, hvoraf menighedsrådets administrationsudgifter og udgifter til »stedlige kirkelige formål« afholdes. Er kirken derimod selvejende, indgår disse udgifter som poster i kirke-regnskabet (mrl. § 13, stk. 1, cirk. 30/3 1950).

Da det iflg. lovgivningen er menighedsrådet, som bestyrer samtlige kirkelige kasser, har menighedsrådet også ansvaret såvel for midlernes tilstedeværelse som for regnskabernes rigtige førelse (se cirk. 1/7 1933, 23/5 1955, 27/2 1959 og

15/9 1960). At den daglige bestyrelse af kassen er overdraget en kasserer eller regnskabsfører, fritager ikke menighedsrådet for dets ansvar. Menighedsrådet må derfor foretage periodiske kasseeftersyn mindst én gang årlig og tillige i forbindelse med regnskabsaflæggelsen (skr. 16/10 1961). Kasseeftersyn bør foretages uanmeldt. Menighedsrådet kan bemyndige et eller flere af dets medlemmer til at foretage eftersyn på rådets vegne (skr. 17/6 1943). I cirk. 27/2 1959 har k.min. anbefalet, at menighedsrådet for rådets funktionstid vælger 2 af sine medlemmer til at føre tilsyn med regnskabsaflæggelsen og med pligt til at foretage eftersyn af de kirkelige kasser. Også provsten kan foretage uanmeldte kasseeftersyn, når han skønner det ønskeligt - f. eks. i forbindelse med regnskabsaflæggelsen - ligesom han kan forlange regnskabsbøger indsendt til eftersyn (cirk. 23/5 1955). Pligten til at foretage uanmeldte kasseeftersyn blev - foranlediget af triste erfaringer - påny indskærpet i cirk. 17/6 1964. Heri anmodede k.min. provsterne om lejlighedsvis, når de i tjenstligt øjemed (f. eks. ved kirkebogseftersyn) besøger provstiets sogne, at forlange sig menighedsrådenes forhandlingsprotokol forelagt til konstatering af, om der findes tilførsel om uanmeldte kasseeftersyn. Om retningslinierne for kasseeftersyn henvises til den af Landsforeningen af Menighedsråd udarbejdede vejledning (bilag til nævnte cirk. 27/2 1959).

Om kasseeftersyn foretages bemærkning i kassebogen, underskrevet af den eller dem, der har foretaget eftersynet. En beretning om foretagne eftersyn indføres i menighedsrådets forhandlingsprotokol, og i det første påfølgende menighedsrådsmøde gives der rådets medlemmer meddelelse om eftersynet og indholdet af protokollatet.

Kassebogen skal føres således, at det til enhver tid af denne fremgår, hvor stor kassebeholdningen skal være. Sammenblanding med private midler må ikke finde sted. De kirkelige midler bør i videst muligt omfang indsættes i bank eller sparekasse, således at kontantbeholdningen indskrænkes til det efter forholdene nødvendige.

Både overtilsynet og menighedsrådet kan forlange, at en kasserer stiller sikkerhed, når det anses for påkrævet. Dersom vedkommende kasserer ikke selv ønsker at stille sikkerheden, vil udgiften til en evt. kaufionsforsikring med samtykke af den overordnede myndighed (stiftsøvrighed eller provstiudvalg) kunne afholdes af vedkommende kasse (bestyr.l. § 4, stk. 3, cirk. 1/7 1933, skr. 3/3 1959).

I købstæder eller købstadlignende bebyggelser, hvor rådet har ansvaret for særlig store beløb, eller hvor regnskabet's førelse stiller store krav, f. eks. på grund af driften af en større kirkegård, kan menighedsrådet med stiftsøvrighedens samtykke antage lønnet regnskabskyndig medhjælp til regnskabet's tilrettelægning og afslutning samt eventuelt til bistand for rådets kontrol med regnskabet, herunder foretagelse af kasseeftersyn (cirk. 27/2 1959). Den omstændig-

hed, at der er antaget en statsautoriseret revisor til at føre tilsyn og kontrol med de kirkelige kasser, fritager ikke menighedsrådet for ethvert ansvar (skr. 10/3 1961).

Regnskabsbilag bør altid opbevares i 5 år.

5) Menighedsrådet tager - efter at sagen har været forhandlet på et menighedsrådsmøde - *beslutning* om a) hvorvidt konfirmation kun skal afholdes én gang årlig, samt om andre konfirmationen vedrørende forhold, som ved kgl. anordning (se anordn. 22/4 1955) er eller måtte blive henlagt til menighedsrådets afgørelse, b) indførelse af nye autoriserede salmebøger og salmebogstillæg. Rådet sørger for, at et passende antal salmebøger er til rådighed i kirken, c) benyttelse af særkalke ved altergang (mrl. § 23).

Menighedsrådets *samtykke* kræves til, at der a) ved gudstjenester eller kirkelige handlinger af nogen af kirkens præster anvendes en anden autoriseret liturgi eller andre autoriserede ritualer end de hidtil i menigheden brugte, b) ved de almindelige gudstjenester af nogen af kirkens præster anvendes andre autoriserede prædiketekster end de, der hidtil har været brugt i menigheden, c) ved konfirmandundervisningen indføres nye autoriserede hjælpemidler, d) ved religionsundervisningen i folkeskolen indføres nye autoriserede hjælpemidler, e) foretages forandringer i tiden for gudstjenesten, samt f) foretages indsamlinger ved de faste gudstjenester efter de herom gældende regler. De under a—b omhandlede sager skal være forhandlet på et menighedsrådsmøde, forinden menighedsrådet træffer sin afgørelse.

6) Til fremme af menighedsarbejdet, derunder menighedsplejen, forvalter menighedsrådet, hvad der indkommer i kirkens bøsser (mrl. § 27). For anvendelsen af disse midler såvel som af legater under menighedsrådets bestyrelse og andre indtægter, som menighedsrådet måtte oppebære, aflægges årligt regnskab i forbindelse med kirkens regnskab, såfremt kirken er selvejende, og ellers i forbindelse med menighedsrådskassens regnskab. Hvor der i en menighedsrådskreds findes en organiseret menighedspleje uden for menighedsrådet, kan menighedsrådet bestemme, at hvad der indkommer i kirkens bøsser, skal tilfalde denne (skr. 10/11 1954, 16/5 1955). Kundgørelse herom sker fra prædikestolen. En betretning fra den frivillige menighedspleje vedlægges kirkekassens eller menighedsrådskassens årlige regnskab. En valgmenighed kan ved sine gudstjenester i sognekirken have anbragt bøsser til sit eget menighedsarbejde og sin egen frivillige menighedspleje. I cirk. 8/5 1963 har ministeriet fastsat nærmere regler om indsamling i kirkerne, herunder om regnskabsaflæggelse og kontrolforanstaltninger (nedenfor s. 54-57).

7) Menighedsrådene medvirker ved *besættelse af præsteembeder* i overensstemmelse med reglerne i mrl. afsnit 4 (se nedenfor s. 157). De vælger læge medlemmer af *provstiudvalget* (mrl. § 31, stk. 2, løn.l. §§ 83 og 94). Om menighedsrådenes deltagelse i *bispevalg*, se bkg. 1/4 1950 af lov om bispeembeders besæt-

telse m. v. Ved *kirkevisitatser* samles biskoppen eller provsten med menighedsrådet eller dets valgte medlemmer alene til forhandling, når det begæres fra en af siderne (mrl. § 29).

8) Menighedsrådet har pligt til at afgive betænkning og råd i de anliggender, som forelægges det af ministeriet, biskoppen eller provsten (mrl. § 30, stk. 1). Menighedsrådets betænkning bør navnlig indhentes i alle tilfælde, hvor der foreligger spørgsmål af væsentlig interesse eller blivende betydning for menighedsråds kredsen (mrl. § 30, stk. 2). I praksis indhentes menighedsrådets udtalelse altid, også i mindre betydelige sager. Herudover har menighedsrådet ret til, også uden at anledning dertil er givet det fra de kirkelige myndigheders side, at tage sager og forhold, der vedrører sognemenigheden, under overvejelse og henvende sig derom til biskoppen eller ministeriet (mrl. § 26, stk. 1).

6. De enkelte medlemmer. Pligter.

a) *Mødepligt m. v.* Det er en frivillig sag - ikke noget »borgerligt ombud« - om man vil lade sig indvælge i et menighedsråd (skr. 8/5 1943, 24/1 1961).*) Men har man påtaget sig hvervet, har man pligt til at gøre det dermed forbundne arbejde, det vil først og fremmest sige pligt til at *møde* til de berammede menighedsrådsmøder. Et menighedsrådsmedlem kan *ikke egenmægtigt nedlægge sit mandat*. Ønsker han i løbet af en valgperiode at udtræde af menighedsrådet, må han hertil have *rådets samtykke* (mrl. § 11, stk. 2, skr. 15/2 1955).

I 1963 udnævntes en ny sognepræst i Søllested (Lolland). Det blev den af menighedsrådet som nr. 2 indstillede, og i protest herimod ville 5 af menighedsrådets 7 medlemmer »nedlægge deres mandater«. Hertil svarede ministeriet, at en person, der (frivilligt) har ladet sig indvælge i et menighedsråd har pligt til at påtage sig de dermed forbundne pligter i overensstemmelse med det løfte, han har afgivet derom i henhold til menighedsrådslovens § 14, stk. 2, og at han ikke er berettiget til at nedlægge sit mandat. Endvidere, at den i menighedsrådslovens § 11, stk. 2, nævnte mulighed for, at et medlem i løbet af valgperioden med menighedsrådets samtykke kan udtræde af menighedsrådet, ikke hjemler en gruppe på 5 af rådets medlemmer mulighed for samlet at udtræde af rådet. Ministeriet kunne således ikke anse den af de pågældende menighedsrådsmedlemmer truffene beslutning om udtrædelse af menighedsrådet for lovmedholdelig. Menighedsrådets formand - der var en af de 5, som ønskede at udtræde af menighedsrådet - spurgte derefter ministeriet, om de 5 menighedsrådsmedlemmer så i stedet for at udtræde samlet kunne udtræde én efter én ved 5 forskellige møder, der holdtes umiddelbart efter hinanden. Foranlediget af denne forespørgsel indhentede kirkeministeriet en erklæring fra indenrigsministeriet, der udtalte, at det må anses for en almindeligt gældende regel, at meddelelse af tilladelse til udtræden af en ved valg konstitueret kollegial myndighed kun kan besluttes således at det enkelte medlems begæring om udtræden sættes under afstemning for sig, i hvilken afstemning den, der har fremsat begæringen, ikke kan deltage. Imødekommes en begæring, vil rådet først være beslutningsdygtigt påny, når det har konstitueret sig med suppleanten for det ud-

*) En tjenestemand vil derfor ikke af hensyn til menighedsrådsarbejde kunne begære tjenestefrihed som ved udførelsen af kommunale ombud (skr. 23/3 1925).

trådte medlem. Endvidere bemærkede indenrigsministeriet, at den i § 34, jvf. § 27, stk. 3, i bekendtgørelse nr. 307 af 9. december 1957 om kommunale valg indeholdte regel må anses for at være et for medlemmerne af folkevalgte kollegiale myndigheder gældende princip, således at en begæring om udtræden må være motiveret ved rent *individuelle* omstændigheder (helbredstilstand, forretninger o. lign.), og at den pågældende myndighed ved begæringens behandling må tage stilling til disse omstændigheders tilstedeværelse og betydning. Det ville efter indenrigsministeriets opfattelse ikke være foreneligt med hensynet til en harmonisk afvikling af de valgte myndighedernes arbejde, at et medlem som grundlag for en udtrædelsesbegæring kunne påberåbe sig, at sager fandt deres endelige afgørelse på en for ham utilfredsstillende måde. Kirkeministeriet sluttede sig i skrivelse af 16. august 1963 (G.R.) til denne udtalelse og tilføjede, at den af menighedsrådets formand foreslåede fremgangsmåde i realiteten var en samlet udtrædelse, og at ministeriet ej heller kunne anerkende en på denne måde sket udtrædelse som værende lovmedholdelig.

Fraflytter et menighedsrådsmedlem derimod i løbet af valgperioden menighedsråds kredsen, har han ret til at udtræde af rådet. Men fraflytningen gør det ikke *nødvendigt* for ham at udtræde, hvis menighedsrådet ønsker, at han skal beholder sit sæde i menighedsrådet (§ 11, stk. 1). Har et menighedsråd ved fraflytningen indtaget det standpunkt, at den fraflyttede kan beholde sit sæde i menighedsrådet, kan rådet ikke senere beslutte, at vedkommende skal udtræde som følge af fraflytningen (skr. 14/7 1945).

Nævnte bestemmelse i § 11, stk. 1 må kunne anvendes analogt, hvis et medlem på grund af oprettelse af et nyt sogn eller sognedistrikt med egen kirke i løbet af valgperioden kommer til at bo uden for menighedsråds kredsen. Derimod kan bestemmelsen ikke anvendes på *stedfortrædere*, der efter deres valg som stedfortrædere flytter ud af menighedsråds kredsen. Dersom spørgsmålet om en stedfortræders indtræden i menighedsrådet bliver aktuelt, efter at han er fraflyttet menighedsråds kredsen, vil han ikke kunne indtræde (skr. 2/5 1932).

Et medlem kan *udelukkes* af menighedsrådet, når »forudsætningerne for vedkommendes fortsatte sæde i rådet ikke mere er til stede«, jfr. mrl. § 11, stk. 3, hvor der til klargørelse af, hvad der menes med »forudsætninger«, henvises til lovens § 4, stk. 1-2 og § 14, stk. 2. Udelukkelse kan herefter ske 1) når et medlem ikke længere opfylder betingelserne for valgret og valgbarhed til rådet eller 2) skønnes at tilsidesætte den af ham afgivne troskabserklæring, jfr. herom neden for, eller 3) vedholdende nægter at opfylde sine pligter som medlem af rådet.

Som tidligere bemærket har et medlem pligt til at modtage valg som *formand* for menighedsrådet i indtil 4 år (mrl. § 14, stk. 3), hvorimod der under lovens tavshed næppe kan være pligt for et medlem til at overtage andre hverv, f. eks. som næstformand (skr. 6/12 1949). Om medlemmernes tavshedspligt se foran s. 32. Om de enkelte medlemmers (med-)ansvar for de kirkelige kasser se foran s. 36-37.

b) Menighedsrådenes medlemmer har *trokabs- og loyalitetspligt* overfor kirken. Som udtryk herfor afgiver de, forinden de tager sæde i menighedsrådet, en skriftlig erklæring på ære og samvittighed om at ville udføre det dem betroede

hverv i troskab mod den danske ev.-luth. folkekirke, så at den kan byde gode vilkår for den kristne menigheds liv og vækst (§ 14, stk. 2, skr. 14/6 1949).

Da et medlem af Skt. Ansgars Sogns menighedsråd i Aalborg (den stedlige borgmester) i oktober 1932 havde ført ordet ved den af »Foreningen for borgerlig konfirmation« afholdte »borgerlige konfirmation« eller ungdomsfest, blev han af en af de stedlige aviser interviewet telefonisk og udtalte, at han betragtede hvervet som menighedsrådsmedlem som et borgerligt ombud. I anledning heraf henvendte landets biskopper sig til det dengang siddende kirkelige udvalg, idet man ønskede sagen behandlet af hensyn til dens principielle indhold. Der var i udvalget almindelig enighed om, at opfattelsen af menighedsrådshvervet som et borgerligt ombud ikke var foreneligt med den erklæring, som medlemmer af menighedsrådet afgiver i henhold til mrl. § 14. Udvalgets forhandlinger førte til fremsættelse af et forslag om ændring af menighedsrådslovens § 11, stk. 3, angående udelukkelse af et medlem af menighedsrådet. I 1949 blev § 11, stk. 3, herefter ændret og formuleret i overensstemmelse med det kirkelige udvalgs forslag således, at medlemmer af menighedsråd - der efter den hidtidige § 11 kun kunne udelukkes af rådet, såfremt vedkommende ikke længere opfyldte betingelser for at have sæde i rådet eller velholdende nægtede at opfylde deres pligter - nu også kan udelukkes, når de tilsidesætter den afgivne troskabserklæring (kirk. udv. bet. 1940 s. 67-68. Bilag s. 316-22).

7. Menighedsrådenes udgifter (mrl. § 13).

1. Menighedsrådenes almindelige udgifter - til lokale, papir, porto, rejser i anledning af præstevalg, valg af menighedsråd m. v. - afholdes ved selvejende kirker af kirkens kasse, ved ikke-selvejende kirker af menighedsråds-kassen (cirk. 30/3 1950, mrl. § 13, stk. 1). Der kan evt. ydes honorar til en kasserer (foran s. 33); derimod ikke til en sekretær for menighedsrådet (skr. 16/8 1961). Gaver fra menighedsrådet, f. eks. i anledning af en præsts jubilæum, kan ikke afholdes af en kirkelig kasse (skr. 12/6 1951, 25/5 1953). Ej heller udgifter til bespisning (skr. 13/1 1945, 3/1 1950, 19/7 1956). Dog har k.min. i skr. af 27/1 1959 udtalt, at man ikke vil modsætte sig, at der på kirkernes (menighedsråds-kassens) budget opføres mindre beløb til f. eks. kaffe ved menighedsrådsmøder, blomster ved jubilæer og lign. særlige festligheder blandt personalet ved kirken og blomster til afdøde menighedsrådsmedlemmers eller kirkefunktionærers bære. Ministeriet anser det som en følge af, at hvervet som menighedsrådsmedlem ikke er et borgerligt ombud, at der ikke kan ydes diæter, erstatning for tabt arbejdsfortjeneste eller »ydelse til stedfortrædere« (skr. 26/5 1943, 14/9 1959, 24/1 1961). Derimod kan der gives dækning for faktiske udgifter i tilfælde, hvor et menighedsrådsmedlem må foretage en rejse i medfør af sit hverv.

I skr. 20/7 1955 udtalte ministeriet, at der i købstæder - foruden tilskud til telefon til visse kirkefunktionærer - kan ydes tilskud til *een telefon*, som efter menighedsrådets ønske kan være anbragt enten hos kirkeværgeren, kassereren eller menighedsrådets formand eller eventuelt i kirken. Undtagelsesvis har ministeriet dog tilladt, at der også andre steder end i købstæder ydes tilskud til en menighedsrådsformands telefon, hvor omstændighederne (afstandsforhold og befolkningens størrelse) særligt talte derfor; se skr. 29/7 1963, hvori ministeriet samtidig bemærkede, at der under hensyn til, at formanden iflg. mrl. § 14,

stk. 3, kun vælges for et år ad gangen, ikke af kirkekassen kunne afholdes udgift til *oprettelse* af telefon hos formanden.

2. Ved menighedsrådslovens ændring i 1949 blev der givet hjemmel til, at menighedsrådene udover de foran omhandlede administrationsudgifter kan afholde et beløb til »*stedlige kirkelige formål*«. Beløbet, der oprindeligt udgjorde maksimalt 500 kr., er sidst (lov 15/4 1964) forhøjet til indtil 2000 kr. eller, når forholdene taler for det, indtil 5.000 kr. (cirk. 15/5 1964). Beløbets størrelse skal godkendes i forbindelse med stadfæstelsen af vedkommende kasses budget af den approberende myndighed, og »det må iagttages, at det ansatte beløb står i passende forhold til de særlige omstændigheder i hvert enkelt tilfælde, herunder også befolkningens størrelse, den stedlige økonomi og betydningen af de formål, hvortil beløbet agtes anvendt« (§ 13, stk. 2). Rådighedssummen må opføres i budgettet specificeret med præcis angivelse af, hvilke formål beløbene ønskes anvendt til (cirk. 30/3 1950).

Under ganske særlige forhold, navnlig hvor det drejer sig om stærkt voksende bymæssig bebyggelse med betydelige kirkelige opgaver uden for de sædvanlige rammer, kan kirkeministeriet efter nærmere motiveret indstilling godkende, at der anvendes større beløb end 5.000 kr. Der er i disse tilfælde ikke fastsat noget maksimumsbeløb. Som eksempel nævner cirk. 29/6 1955 tilfælde, hvor der er udgifter forbundet med afholdelse af gudstjenester og kirkelige handlinger i et af biskoppen dertil godkendt midlertidigt gudstjenestelokale, indtil en egentlig kirke kan opføres (kgl. anordn. 18/6 1953).*)

Ved ændringen i 1955 blev der derhos givet hjemmel til, at der af den omhandlede rådighedssum kan ydes tilskud også til formål, der *vedrører stiftet som helhed*. Der er ikke i nævnte cirk. af 29/6 1955 givet eksempler på, hvad der tænkes på med »formål, der vedrører stiftet som helhed«, men ministeriet godkender f. eks., at der af kirkernes kasser ydes bidrag til en stiftsfond - forudsat at fondens vedtægter godkendes af k.min.***) Formentlig må formål som drift af et stiftsbibliotek o. lign. falde ind under begrebet. Allerede før ændring af loven i 1955 havde ministeriet givet tilladelse til, at menighedsrådet tegnede abonnement på et af vedkommende landemode (Roskilde) udgivet stiftsblad (skr. 13/4 1950). Om ydelse af tilskud til nogle bispeportrætter til ophængning i en domkirke se skr. 30/4 1956.

Bortset fra de nævnte stiftsformål er formålsbestemmelsen - stedlige kirkelige

*) Bestemmelsen er udløber af en af ministeriet tidligere truffet afgørelse, gående ud på, at udgifter til den slags lokaler - der jo ikke angår *kirkers* drift - ikke kunne afholdes af de offentlige midler. Nu kan der altså ydes tilskud af kirkens kasse, men dog kun af rådighedssummen, således som den fastsættes og godkendes på de årlige budgetter.

**) Vedtægter for følgende stiftsfonds er godkendt af k.min.: Aalborg (4/8 1959), Aarhus (3/12 1962), Fyen (11/1 1964), Haderslev (27/4 1959), Helsingør (17/10 1961), København (14/11 1958, ændring 2/12 1960), Ribe (28/9 1959), Viborg 7/5 1963). Vedtægter for Lolland-Falsters stiftsfond forventes godkendt i nær fremtid.

formål - stadig den samme som ved bestemmelsens tilblivelse i 1949. Cirk. 7/5 1949 nævner som eksempler på formål, hvortil rådighedsbeløbet kan anvendes, befordring af gamle og svage til gudstjeneste i sogne med meget store afstande og tilskud til sognets kirkeblad. I skr. af 29/3 1950 nævner ministeriet som yderligere eksempler anskaffelse af publikationer til uddeling ved barnedåb eller konfirmation, bidrag til jubilæumsskrift vedrørende kirken - og ministeriet bemærker, at man med de foran anførte eksempler har villet »pege på sådanne lokale kirkelige opgaver, som det er nærliggende, at præsten og menighedsrådet som bestyrelse af kirken i forening søger gennemført, og som går ud på at *samle sognets beboere om kirkens gudstjenester m. m.*«. Med »kirken« menes der kirkebygningen. Det er meget ofte afgørende, om det formål, der ønskes støttet, er henlagt til selve kirken, f. eks. kan udgifter til kirkespil - forudsat at der i menighedsrådet er enstemmighed derom - og til koncerter afholdes af rådighedssummen, dersom kirken danner ramme, ellers ikke (skr. 25/1 1952, 9/5 og 28/5 1956). Der kan købes eksemplarer af salmebogen, det nye testamente eller biblen til konfirmander, således at bøgerne bliver deres ejendom (skr. 30/4 1956, 18/5 1960).

Udgifter til indkaldelse af *fremmede talere* til gudstjenester eller møder i kirken - f. eks. fordi et flertal af menighedsrådet nu og da ønsker at høre en præst af en anden kirkelig retning end den, sognepræsten tilhører - kan afholdes af rådighedssummen, dersom der er tilslutning dertil fra alle sider i menighedsrådet.

Udgifter til det såkaldte *frivillige kirkelige arbejde* kan ikke afholdes af rådighedssummen (cirk. 7/5 1949). F. eks. har ministeriet udtalt, at der ikke kan ydes tilskud til F.D.F., spejderbevægelsen, ungdomsafdelinger inden for K.F.U.M. og K.F.U.K., sammenkomster for gamle (skr. 23/5 1950) og søndagsskoler (skr. 16/5 1955). Det gør i denne sammenhæng ingen forskel, at sammenkomsterne m. v. afholdes i præstegården (skr. 18/4 1959). Dersom der - som det hyppigt er tilfældet - er tvivl om, hvorvidt en udgift kan afholdes af rådighedssummen, bør spørgsmålet forelægges kirkens overtilsyn eller evt. kirkeministeriet til afgørelse, da der naturligvis bør tilstræbes en ensartet praksis landet over (cirk. 7/5 1949, pkt. 5).

8. Menigheds møder.

Menigheds møder afholdes - foruden i de i loven foreskrevne tilfælde (jfr. neden for) - når det begæres af den kirkelige øvrighed, af menighedsrådets formand eller dets flertal, af en af de stemmeberettigede præster i forbindelse med et mindretal af de valgte medlemmer eller efter skriftlig begæring af 25 på valglisten optagne medlemmer af menigheden. For flere menighedsråds kredse i samme pastorat kan fælles menigheds møder afholdes, når det begæres af et af de pågældende menighedsråd. Menigheds møder sammenkaldes for en enkelt me-

nighedsrådsreds af menighedsrådet, for flere menighedsrådsredse i samme pastorat af hovedsognets menighedsråd. Menighedsmøderne ledes af en af mødet selv valgt ordstyrer. Deres beslutninger indføres i menighedsrådets forhandlingsbog, for fælles menighedsmøder i hovedsognets forhandlingsbog. Til menighedsmøder har alle medlemmer af folkekirken inden for vedkommende kreds adgang, men kun de, der findes optaget på de kirkelige valglistor, er stemmeberettigede i de anliggender, der i henhold til loven er henlagt til menighedsmødets beslutning eller betænkning. Kundgørelse om menighedsmøders afholdelse sker ved gudstjenesterne i de pågældende menighedsråds kirker eller på anden måde, der sikrer, at et så stort antal som muligt af menighedens medlemmer bliver bekendt dermed. I kundgørelsen angives forhandlingsemnerne (mrl. § 32).

Der er - med en enkelt undtagelse, jfr. nedenfor - ikke i lovgivningen tillagt menighedsmøder selvstændig myndighed til afgørelse af visse spørgsmål, men i nogle tilfælde foreskriver loven, at en ordning for at kunne vedtages af menighedsrådet eller andre kirkelige myndigheder skal være *forhandlet* på et menighedsmøde, og i andre tilfælde at et menighedsmøde skal have udtalt sig *positivt* for forslaget. Hvor det til et forslags gennemførelse blot kræves, at det er forhandlet på et menighedsmøde, kan menighedsrådet vedtage forslaget, selvom menighedsmødet måtte have udtalt sig imod det (skr. 3/6 1948).

a) Forudgående *forhandling* på et menighedsmøde kræves, for at et menighedsråd kan træffe beslutning om 1) hvorvidt konfirmation kun skal afholdes én gang årlig, samt om andre konfirmationen vedrørende forhold, som ved kgl. anordning er eller måtte blive henlagt til menighedsrådets afgørelse, 2) indførelse af nye autoriserede salmebøger og salmebogstillæg, 3) benyttelse af særkalke ved altergang (mrl. § 23), samt 4) benyttelse af andre end de autoriserede salmebøger og salmebogstillæg eller foretagelse af mindre ændringer i liturgi og ritualer (mrl. § 25).

b) *Tilslutning* fra et menighedsmøde kræves 1) for at et menighedsråd kan gøre indstilling om, at det i vedtægten for en selvejende kirke bestemmes, at der fremtidig skal erlægges betaling for erhvervelse af gravpladser på kirkegården (vedl.l. § 25, stk. 1), 2) for at kirkeministeriet kan tillade, at et pastorat med to eller flere sogne eller et sogn med to eller flere kirkedistrikter har fælles menighedsråd (mrl. § 1, stk. 4), samt 3) for at en bestemt person efter indstilling fra menighedsrådet kan beskikkes som præst, uden at de for præsteembeders besættelse i almindelighed gældende regler er iagttaget (mrl. § 42). For at sagen skal kunne fremmes, kræves der i disse tilfælde tilslutning fra $\frac{2}{3}$ af de på menighedsmødet afgivne stemmer (inclusive eventuelle blanke stemmer - skr. 26/1 1962). Menighedsmøder, der afholdes i denne anledning, kan med biskoppens godkendelse holdes delt i flere møder, såfremt mangel på tilstrækkelig rummeligt mødelokale efter biskoppens skøn gør det ønskeligt, jfr. nærmere § 42.

I et enkelt tilfælde er den *besluttende* myndighed dog henlagt til menigheds-mødet, jfr. bkg. 1/4 1950 af lov om bispeembeders besættelse og om adgang til stiftsbåndsløsning § 8, hvorefter stiftsbåndsløsning sker på grundlag af en af et menigheds møde - med $\frac{3}{4}$ af de afgivne stemmer for forslaget - truffet beslutning, forudsat at menighedens præst eller en af dens præster giver beslutningen sin tilslutning.

9. kapitel

GEJSTLIGE DOMSTOLE

Ved retsplejereformen i 1916 (lov 11/4 1916 § 1, stk. 2) opretholdtes de såkaldte gejstlige domstole (forordn. 5/12 1806) til pådømmelse af gejstlige straffesager i første og anden instans:

1) *Provsteretten*, der består af den stedlige provst og underrettsdommer.*) Provsteretter er dog kun anordnet uden for København. I København har man i påkommende tilfælde hidtil måttet nedsætte en særlig kommission til at dømme i sagen (sidst Ifversen-sagen, G.R. 1902 s. 419-24); men efter at der ved grundlovsændringen i 1953 (§ 61) er indført forbud mod særdomstole med dømmende myndighed, vil det næppe længere være muligt at nedsætte særlige kommissioner af denne art.

For provsteretter kan indbringes sager af *rent gejstlig* art, f. eks. overtrædelse af rituelle bestemmelser, hvorimod sager angående overtrædelse af den almindelige borgerlige lovgivning må behandles ved de almindelige domstole, også når det drejer sig om gejstlige (forordn. 1806 § 4). Drejer det sig om *blandede* sager - sager, i hvilke der foreligger sigtelse for overtrædelse af den borgerlige lovgivning og tillige for forhold, der vedrører den pågældendes stilling som gejstlig embedsmand - kan kongen bestemme, om sagen i sin helhed skal undersøges og pådømmes enten ved gejstlig eller ved borgerlig ret, og i sidste fald evt. tilforordne den borgerlige ret, for hvilken sagen indbringes, samt de borgerlige domstole, hvem påkendelsen i tilfælde af anke tilkommer, to gejstlige medlemmer som dommere (retsplejelovens § 21, stk. 4).

Provsteretter kan nedsættes på foranledning af vedkommende biskop eller af kirkeministeriet.

De ved retsplejeloven indførte moderne *rettergangsbestemmelser*,**) f. eks. om offentlighed i retsplejen, gælder ikke de gejstlige domstole (retsplejelovens § 1, stk. 2). Den før retsplejeloven gældende procesmåde kommer derfor fremdeles til anvendelse ved disse domstole. Den for provsteret indstævnte er berettiget til at møde med *forsvarer*. Såfremt han ikke selv antager sin forsvarer, træffer

*) I Grønland provsten og formanden for appeldomstolen (lov 273 27/5 1950 § 7).

**) Statsadvokat A. Bach: Om retsplejen i gejstlige sager, Ugeskrift for Retsvæsen 1951 s. 251-64.

retten bestemmelse om, hvorvidt en sådan skal beskikkes (løn.l. § 10, stk. 1 og 3). *Vidner* afhøres ikke for provsteretten men ved deres værneting, også når de har bopæl i den jurisdiktion, i hvilken provsteretten holdes, medmindre de godvilligt giver møde for provsteretten (justitsmin. skr. 12/10 1922 - G.R.)

Under provsteretssagen mod sognepræst Søbye, Blovstrød-Lillerød, spurgte sognepræsten ministeriet, om ikke provsterettens møder fremtidig måtte holdes for åbne døre, således at pressens repræsentanter kunne få lejlighed til at overvære møderne, dersom de måtte ønske at være tilstede(!). Herpå svarede ministeriet i skr. af 2/10 1962 (G.R.), at den ved retsplejereformen indførte offentlighed i retsplejen ikke gjaldt de gejstlige retter, hvilket i de alt overvejende tilfælde utvivlsomt måtte siges at være i de præsters interesse, mod hvem der rejses undersøgelse eller eventuel tiltale. Ministeriet havde ikke hjemmel til at fravige denne ordning i et enkelt tilfælde, og man undlod ikke i denne forbindelse at henlede opmærksomheden på, at såfremt man ikke havde haft specielle gejstlige retter til undersøgelse af en sag som den foreliggende, måtte sagen have været undersøgt i overensstemmelse med de i statstjenestemandsløvens § 17 fastsatte bestemmelser. Også i så fald ville undersøgelsen have fundet sted for lukkede døre. (Det sidst afholdte retsmøde i Søbye-sagen blev dog afholdt for åbne døre, idet dommeren ikke ville modsætte sig Søbye's ønske herom).

Efter D.L. 1-2-15 var *kredsen af personer*, som kunne sættes under tiltale for provsteret, meget vid (»Lectores og Professores hos Domkirkerne og i Gymnasiis, Præster, Degne, Substitutter og Skolebetjente, saa og Lærde Folk, som ingen Bestillinger have«). Idag er kredsen mere begrænset.

a) Først og fremmest kan naturligvis *gejstlige* tiltales for provsteret; biskopper dog undtagne, idet disse har højesteret som umiddelbart værneting (D.L. 1-2-13, forordn. 7/11 1832 § 11). Til gejstligheden må henregnes alle ordnede personer, f. eks. også afskedigede præster, idet de uanset deres afskedigelse kan udøve kirkelig virksomhed, såfremt de ikke har mistet retten dertil i forbindelse med afskedigelsen. Præster, mod hvem disciplinær undersøgelse er indledt, har iøvrigt - modsat alle andre, som der kan blive tale om - lovhjemlet adgang til, når den foreløbige undersøgelse er endt, at forlange undersøgelsen henvist til provsteret (løn.l. § 10).

b) *Kirkens betjening*, der jo har overtaget degnenes funktioner, må i et vist omfang henregnes til »gejstligheden« i denne specielle henseende, ligesom i sin tid degnene blev det. Dette er i nyere tid fastslået for kordegnes vedkommende. Men også andre kirkebetjente såsom organister og gravere må formentlig kunne tiltales for provsteret. Det vil særlig kunne få praktisk betydning f. s. v. angår kirkebetjente, der er ansat som tjenestemænd. Noget andet er, at der aldrig kan påhvile administrationen nogen pligt til at benytte det noget tunge og omstændelige apparat, som en provsteret er, for at få en kirkebetjents forhold undersøgt eller pådømt, jfr. nu løn.l. § 10, stk. 3, hvorefter de for præsterne i § 10, stk. 1—2, fastsatte regler gælder tilsvarende for »andre tjenestemænd, såfremt sagen . . . efter kirkeministerens bestemmelse indbringes for en provsteret«.

c) Tidligere kunne også *lærere* i almindelighed - uanset om de tillige var kirkebetjente eller ej - tiltales for provsteret, jfr. forordn. 23/1 1739 om skoler i Danmark § 15, der bestemmer, at skoleholdere skal stå under samme værneting, hvorunder degnene i alle tilfælde bør svare. I dette forhold skete der ingen ændring ved retsplejeloven 1916 og ej heller ved kirkelovene af 1922. Så sent som i skr. 12/12 1929 har k.min. udtalt, at lærere fremdeles må antages at henhøre under provsteret. Dette standpunkt kunne ikke blot begrundes med, at forordn. 23/1 1739 § 15 ingensinde er blevet formelt ophævet, men tillige med den nære forbindelse mellem kirke og skole, som endnu bestod i 1929. Men efter den siden da skete udvikling og ændrede lovgivning, hvorefter gejstlige ikke længere deltager i skolens styrelse eller øver tilsyn med undervisningen - end ikke med religionsundervisningen - må forudsætningen for anvendelsen af provsteret som værneting for lærere i almindelighed vistnok siges at være faldet bort. Derimod kan lærere fremdeles tiltales for provsteret i deres egenskab af kirkebetjente.

d) D.L.'s bestemmelse om, at »lærde folk« i almindelighed henhørte under provsteret, er selvfølgelig faldet bort.

For så vidt indehaveren af en stilling kan tiltales for provsteret, kan også den i stillingen *konstituerede* sættes under tiltale for provsteret (D.L. 1-2-15: »substituter«).

2) Fra provsteretten kan der appelleres til *landemoderetten*,*) der består af stiftamtmand og biskop med domprovsten som protokolfører og to provster eller præster som vidner. Dersom biskoppen på grund af sit forhold til sagen må vige sit sæde, indtræder domprovsten *ex officio* som medlem af retten i hans sted, og det domprovsten påhvilende hverv som protokolfører overdrages til en af sognepræsterne i stiftsbyen (skr. 7/3 1908). Landemoderetten kan om fornødent sammenkaldes også uden for de for afholdelse af landemoder fastsatte almindelige tider. Også ved landemoderetten beskikkes aktor og defensor af amtmanden.

Fra landemoderetten appelleres der til højesteret, hvor sagen behandles og pådømmes uden deltagelse af gejstlige dommere.

*) Fra provsteretten i Grønland ankes dog direkte til højesteret (lov 273 27/5 1950 § 7).

2. afsnit

KIRKENS VIRKSOMHED

10. kapitel

GUDSTJENESTER

Præster skal forrette gudstjeneste på folkekirkens helligdage, d. v. s. på alle almindelige søndage samt 1. og 2. juledag, 1. og 2. påskedag, 1. og 2. pinsedag, skærtorsdag, langfredag, Kristi himmelfartsdag, store bededag og nytårsdag (D.L. 2-4-5, jfr. skr. 23/3 1956). Disse gudstjenester kaldes faste, almindelige eller ordinære. Herudover kan præsterne afholde ekstraordinære gudstjenester, hvilket iøvrigt også kan ske ved fremmede præster på foranledning af de stedlige præster eller medlemmer af menigheden (brugsl. §§ 1-5 og 12-13).

De første for hele landet gældende regler for den evangeliske kirkes gudstjeneste blev givet ved kirkeordinansen 1537 (1539) samt alterbogen 1556, der i 1564 fremkom i ny udgave med en formaning om, at dens ritualer »udi alle Stæder eendrægtelig ved Magt skulde holdis«, så at prædikanterne ikke tillod sig »efter deres eget Hoved at indføre nogen Synderlighed udi Ceremonier«.*) Kirkeordinansen og alterbogen blev senere afløst af D.L., kirkeritualet for Danmark og Norge 1685 og alterbogen 1688. D.L. foreskrev (2-4-4), at »Præsterne skulle forrette Guds Tieniste i Kirken med Læsning, Sang, Bøn, Prædiken og Sacramentnis Uddeelse, paa den Maade og med de Ceremonier, som i Vor Frue Kirke i Kiøbenhavn holdis og brugis efter det forordnede Ritual«. Med det forordnede ritual tænkes der på kirkeritualet for Danmark og Norge, som på det tidspunkt var under udarbejdelse, men først udkom 1685. Den dobbelte norm, der hermed er givet for gudstjenestens form, forklares ved, at forskriften om ritualet er en senere tilføjelse.***) D.L. og kirkeritualet er stadig grundlaget for gudstjenestens ordning, omend der i tidens løb er sket adskillige ændringer ved nye forskrifter eller skik og brug. I det kirkelige udvalg af 1928 behandlede man spørgsmålet om gudstjenestens ordning og udtalte ønske om, at der blev udarbejdet en vejledning (alterbog) m. h. t. gudstjenestens udførelse, idet man tænkte sig, at en sådan vejledning kunne bidrage til at afhjælpe den usikkerhed og uensartethed, som gudstjenesten i stadig stigende grad er kommet til at lide under mange steder

*) Kirkel. udv. bet. 1940, s. 119.

**) Matzen og Timm: Den danske kirkeret, s. 409.

(udv. bet. 1940, kap. 16). I henhold hertil nedsatte kirkeministeriet i 1942 (skr. 5/3 1942) et udvalg til løsning af denne opgave, og på grundlag af udvalgets arbejde udgav biskopperne i 1949 en »Vejledning i den danske folkekirkes gudstjenesteordning med de autoriserede ritualer« (cirk. 17/10 1949. 2. udgave 1955). I 1953 blev der af biskopperne nedsat et udvalg, som havde til opgave at udarbejde forslag til revision af ritualer og gudstjenesteordningen. Som resultat af udvalgets arbejde er i 1958 udgivet en prøvealterbog med omarbejdede og nye kollekter samt en 3. tekstrække (cirk. 25/11 1957, 6/5 1958, 16/7 1958) og i 1963 et forslag til ritualbog for gudstjenester og kirkelige handlinger, prøve-ritualbogen (cirk. 9/3 1964). Ang. autorisation af kirkeritual på *grønlandsk* se kgl. resol. 28/5 1919. Ved kgl. resol. 19/10 1905 er der autoriseret en liturgi til brug ved gudstjenester for *døvstumme*.

I de *sønderjydske landsdele* er præster og menigheder - indtil der er tilvejebragt en ny almindelig ordning af gudstjenesten m. v. i den danske folkekirke - med enkelte begrænsninger berettigede til, hvor det ønskes, at bibeholde af kirkelig skik, hvad der forefandt ved genforeningen (kgl. anordn. 26/7 1922, lov 283 30/6 1922 § 4).

Endvidere er *biskopperne bemyndigede* til - dette gælder i hele riget - på andragende fra vedkommende menighedsråd efter aftale med nogen af kirkens præster at tillade, at der ved de af vedkommende præst ledede gudstjenester foretages *mindre ændringer* i den anordnede liturgi (kgl. resol. 21/4 1909, bkg. 23/4 1909). Sagen skal forinden være *forhandlet* på et menighedsmøde (mrl. § 25). *Samtykke* fra menighedsrådet er ikke nødvendigt (skr. 3/6 1948). Menighedsrådets tilslutning kræves også til, at der ved gudstjenester af nogen af kirkens præster anvendes en *anden* autoriseret liturgi eller andre autoriserede ritualer end de hidtil i menigheden brugte (mrl. § 24).

Tid og sted. Hvor præsten kun har én kirke at betjene, afholdes *højmesse normalt kl. 10*. Dette blev for landets vedkommende foreskrevet ved forordn. 17/12 1830. Havde præsten to kirker at betjene, skulle gudstjenester holdes henholdsvis kl. 9 og kl. 1 - dog kunne cancelliet godkende andet tidspunkt; men forordn. understregede, at gudstjenesten under alle omstændigheder skulle begynde til bestemte klokkeslet og - som et andet endnu opretholdt princip - at der i de to kirker skiftevis skulle holdes førsttjeneste og sidsttjeneste. Havde præsten 3 kirker, skulle samme ordning gælde, blot at der skiftevis hver 3. søndag blev messefald.

Da man dengang regnede formiddagen indtil kl. 2, var sidsttjenesten altså også at opfatte som en højmesse. Den nuværende såkaldte eftermiddagsgudstjeneste *på landet* bør derfor normalt, når den er sognets eneste gudstjeneste, omfatte »fuld messe« (såvel epistel som evangelium messes eller læses fra alteret af præsten, iført messeklæder, se biskoppernes vejledning s. 19). De nævnte klokkeslet for

flersogns pastorater er siden ved dispensation samt skik og brug flyttet til kl. 10 og 14. Det sidste tidspunkt ligger mindst fast, idet denne tjeneste undertiden afløses af »aftengudstjeneste« eller »froprediken«.

For alle ordinære gudstjenester gælder det, at stiftets biskop kan give tilladelse til fastsættelse af andre klokkeslet - d. v. s. andre end de på det pågældende sted hidtil anvendte - når præst og menighed (menighedsråd) er enige i ønsket herom (kgl. resol. 28/1 1885, cirk. 2/2 1885, mrl. § 24, stk. 2 e). Præst og menighedsråd kan herefter ikke træffe bestemmelsen på egen hånd, uden om biskoppen (skr. 13/11 1956). Der er ikke i loven eller nævnte forordn. fastsat grænser for biskoppens bemyndigelse, men de foreslåede ændringer kan være så vidtgående - navnlig når de berører den sædvanlige højmesseid - at en godkendelse må ligge uden for den biskoppen ved kgl. resol. 28/1 1885 givne bemyndigelse (skr. 18/7 1941).

Højmesseiden bør så vidt muligt være ensartet for hele landet og derfor kun henlægges til et andet tidspunkt, hvor ganske særlige omstændigheder kan anføres til begrundelse for det (skr. 6/1 1942). Et menighedsråd kan ikke modsætte sig præstens (præsternes) ønske om, at der på søn- og helligdage holdes mere end én gudstjeneste (skr. 1/5 1945). Ang. det omvendte: indskrænkning af de ordinære gudstjenesters antal, se nedenfor s. 54.

Gudstjenester skal *forrettes i kirken*. Dog er biskopperne ved kgl. anordn. 18/6 1953 bemyndigede til at give tilladelse - stående eller lejlighedsvis - til

- 1) at der holdes ordinære gudstjenester med sakramenternes forvaltning m. m. i et andet dertil egnet lokale under en kirkes midlertidige lukning p. gr. a. istandsættelse eller andet. I disse tilfælde kan der foruden dåb og nadver udføres alle øvrige kirkelige handlinger samt lysning til ægteskab. Lokalet bør såvidt muligt ikke anvendes til andet end hvad også en kirke kan anvendes til. Anordn. taler kun om ordinære gudstjenester, men naturligtvis må der også kunne holdes ekstraordinære gudstjenester i et sådant lokale. Evt. udgifter til lokalets indretning og leje må i disse tilfælde, hvor lokalet træder i stedet for sognets kirke, kunne afholdes af kirkens kasse. Biskoppen er berettiget til at stille visse krav med hensyn til lokalets indretning som vilkår for sin tilladelse (skr. 20/5 1958). Sådanne midlertidige lokaler indvies sædvanligt til kirkeligt brug, også i tilfælde, hvor det ikke er muligt at forbeholde dem udelukkende til kirkeligt formål. Indvielsen kan evt. foretages af vedkommende præst efter biskoppens bemyndigelse eller ordre (nævnte skr. 20/5 1958).
- 2) Hvor der af sognets præst eller præster holdes regelmæssig prædiketjeneste en eller flere søndage i måneden i et dertil egnet lokale, og forholdene iøvrigt gør det ønskeligt, kan biskoppen for et kortere åremål, dog ikke over 3 år ad gangen, meddele tilladelse til, at der i dette lokale holdes fuld gudstjeneste med dåb og nadver. Sådant tilladelse kan til enhver tid tilbagetages. De nær-

mere anvisninger vedrørende lokalets indretning til gudstjeneste gives af biskoppen. Udgifter til lokalets indretning, vedligeholdelse og drift kan ikke afholdes af den kirkelige ligning, hvorimod der kan ydes *tilskud* af kirkens kasse i henh. til mrl. § 13, stk. 2 (skr. 28/12 1955).

- 3) Endvidere kan der af biskoppen meddeles tilladelse til afholdelse af gudstjeneste med sakramenternes forvaltning i dertil egnede lokaler i militærlejre, fangelejre og andre forlægninger samt i stiftelser og på alderdomshjem, når biskoppens anvisninger vedrørende lokalets indretning tages til følge. Tilladelsen kan til enhver tid tilbagetages.

Forud for gudstjenesten *ringes* der med kirkens klokker (se herom skr. 8/1 1940 og biskoppernes vejledning s. 148). Dersom der er orgel i kirken, indledes og afsluttes gudstjenesten - navnlig i byerne - oftest med *præ-* og *postludium*. Normalt bør det være overladt til organisten at foretage den musikalske tilrettelæggelse af disse samt af harmoniseringer, men den fungerende præst må dog være beføjet til at gribe ind, f. eks. hvis organisten anvender for lang tid til præludiet eller giver præ- og postludiet et mindre kirkeligt præg, som ikke egner sig til lejligheden (skr. 22/1 1954). Ellers indledes og afsluttes gudstjenesten med *indgangs-* og *udgangsbøn*, der læses i kordøren af kordegn eller kirkesanger. Disse bønner findes i kirkerit. 1685, men er dog siden ændret noget.*)

Ved *salmesangen* skal i almindelighed anvendes autoriserede salmebøger, hvoraf der findes følgende: den af Roskilde præstekonvent udgivne, af B. S. Inge-mann i henhold til kgl. resol. af 19/5 1854 reviderede »Psalmebog til Kirke- og Husandagt« (kgl. resol. 22/2 1855) med tillæg 1873 og 1890, »Psalmebog for Kirke og Hjem« (kgl. resol. 24/2 1899, bkg. 28/2 s. å.) og »Den danske Salmebog« (kgl. resol. 25/2 1953, cirk. 4/3 s. å.) I skr. af 29/6 1956 har ministeriet godkendt, at der trykkes et oplag af salmebogen med den før 1948 officielle retskrivning.***) Angående sønderjydsk salmebog og salmebogstillæg se cirk. 23/12 1920 og 12/12 1925. Ved kgl. resol. 9/2 1932 (cirk. s. d.) er der autoriseret en tysk salmebog til brug ved gudstjenester på tysk i Sønderjylland. Beslutning om indførelse af nye autoriserede salmebøger og salmebogstillæg træffes af menighedsrådet, efter at spørgsmålet har været forhandlet på et menighedsmøde. Rådet sørger for, at et passende antal salmebøger er til rådighed i kirken (mrl. § 23). Biskoppen kan dog, når menighedsrådet efter aftale med nogen af kirkens præster - og efter at sagen har været forhandlet på et menighedsmøde - fremsætter ønske derom, tillade benyttelse af andre end de autoriserede salmebøger og tillæg (mrl. § 25). Det tilkommer præsten at afgøre, hvilke melodier der skal benyttes ved salmesangen (skr. 26/3 1915).

*) N. A. Larsen: Folkekirkens gudstjeneste 1936 s. 22.

***) Ved skr. af 26/2 1953 (4. Ø. 1447) har ministeriet overdraget Det kgl. Vajsenhus forlagsretten til de nævnte salmebøger til udgangen af år 1975.

Der prædikes ved højmesse over evangelietekster, vekslende år for år mellem to tekstrækker, af hvilke den ene (»2. tekstrække«) er autoriseret ved kgl. resol. 28/1 1885 (bkg. 2/2 s. å.) til brug ved siden af den i alterbogen hidtil anordnede (»1. tekstrække«). Den i 1885 autoriserede 2. tekstrække blev forkortet ved kgl. resol. 15/7 1898 (bkg. 3/8 1898). Ved »aftensang« prædikes der over epistlen. I henh. t. kgl. resol. 10/5 1854 (bkg. 18/5 1854) er biskopperne bemyndigede til såvel på landet som i de købstæder, hvor aftensang er afskaffet, at tillade, at der vekselvis prædikes over højmesse- og aftensangstekster. I fastetiden kan der prædikes over Kristi lidelseshistorie (reskript 10/2 1803).*)

I D.L. 2-4 indeholdes der en del anvisninger på, hvorledes præsterne bør prædike:

Præsterne skulle i deris prædikener forklare de forordnede tekster, og dennem henføre til troens lærdom og christelige skikke og sæder (art. 6). De skulle i deris prædikener og forklaringer ej fremføre noget, som er mørkt og vanskeligt at forstaa: Ej heller bevise deris visdom og skarpsindighed paa det hellige stød, men alting gjøre til Christi meenheds opbyggelse (art. 7). De skulle holde sig fra allehaande skienden og forhaanelse, saa at de ingen røre ved navn: Aleeniste skulle de straffe synden i almindelighed, og saadant, som de have hørt og vide forvist. Hvad de ej have sandfærdigen hørt tale om, det skulle de tie, og i særdeleshed skulle de vare sig, at de intet af deris privat affecter, eller had, paa det hellige stød tale og fremføre, og saaledis sig selv hævne (art. 9). De skulle ikke heller hadskeligen lade ilde paa andre, som have anden troes bekiendelse; men naar fornøden giøris, og mand frygter for forargelse, eller forførelse, skulle de med beskedenhed meenigheden derom advare og formane (art. 10). De skulle ej gjøre deris prædikener alt for vidtløftige, og ej dem over een time forlænge den gemeene mand til kiedsommelighed og dis mindre opbyggelse, som alt for meget paa een gang ikke fatte og beholde kand (art. 11).

Præsterne skal iflg. D.L. 2-4-12 altid *slutte* deres prædikener med *bønner* for Guds ords fri fremgang, for kongen og kongens hus og for øvrigheden. Bønnen for kongen og kongehuset er sidst fastsat ved kgl. resol. 12/6 1953 (cirk. 13/6 1953). Efter bønnen følger evt. bekendtgørelser og lysninger (ægteskab). Til slut lyser præsten den apostolske velsignelse (biskoppernes vejledn. s. 13-15).

Om *dåb* samt skriftemål og *nadver*, se s. 66 og s. 63.

Sproget. Gudstjenester (og kirkelige handlinger) skal som regel forrettes i det danske sprog (brugsl. § 20). Tilladelse til undtagelse herfra kan gives af vedkommende biskop. Sådant tilladelse er dog ikke nødvendig til benyttelse af de nordiske landes sprog i de tilfælde, hvor en kirke i henhold til brugsl. § 5 overlades en præst fra en af de nordiske kirker. Biskoppens tilladelse kræves også til, at koret ved gudstjenesten afsynger enkelte værker, f. eks. en salme, på fremmed

*) Ved kgl. resol. 29/4 1958 (jfr. cirk. 6/5 1958) er biskopperne bemyndiget til, hvor præst og meenhedsråd er enige derom, at meddele vedkommende præst tilladelse til forsøgsvis at benytte den før omtalte prøvealterbogs 3. tekstrække.

sprog (skr. 14/4 1961). Om forretelse af gudstjenester (og kirkelige handlinger) i det tyske sprog i de sønderjyske landsdele gives regler ved kgl. anordning, jfr. anordn. 3/3 1948 og cirk. skr. 17/3 1948, hvorefter kirkeministeriet kan give stående tilladelse og biskoppen lejlighedsvis tilladelse til brug af tysk sprog. Selvfølgelig kan de tyske sognepræster i de sønderjyske købstæder uden videre benytte det tyske sprog ved gudstjenester og kirkelige handlinger (anordn. § 4).

Adgangen til kirken ved gudstjenester - herunder også gudstjenester, der er forbundet med konfirmation, dåb eller nadver - og kirkelige handlinger skal stå åben for alle (brugsl. § 19). Reglen gælder dog ikke kirker i straffeanstalter, arresthuse, hospitaler m. m. (brugsl. § 24). Adgang kan f. eks. ikke nægtes personer, der er udtrådt af folkekirken (skr. 30/8 1934). Bestemmelsen er ikke til hinder for, at man om fornødent begrænser adgangen til kirken i visse tilfælde, hvor der ventes usædvanlig stor tilstrømning, evt. gennem uddeling af adgangskort. Det er ikke tilladt at afkræve deltagere i gudstjenesten eller specielt deltagere i altergangen - det være sig indensogns eller udensogns - afgift for deltagelsen, heller ikke i form af en henstilling (skr. 10/3 1949).

Straffeloven (bkg. 1/7 1963) § 137, stk. 2, fastsætter *straf* af bøder eller hæfte indtil 3 måneder for den, der ved larm eller uorden forsætlig forstyrrer gudstjeneste eller anden offentlig kirkelig handling.

*Ansvar*et for, at alt foregår sømmeligt og med orden, påhviler, når stedets præst ikke selv er til stede og leder handlingen, den præst, til hvem kirken er blevet overladt. Den, hvem answeret påhviler, skal tillige påse og selv bidrage til, at kirkebygningen og dens tilbehør behandles med omhu og forsigtighed. Lægfolk kan tale ved gudstjenester og kirkelige møder med tilladelse af den ledende præst og under hans ansvar (brugsl. § 2, stk. 3 og § 23). Også præster og lægfolk tilhørende andre trossamfund - lutherske såvel som ikke-lutherske - kan tage ordet i henhold til denne bestemmelse (skr. 24/2 1948, 5/7 1954).*)

Er der *flere præster* ved kirken, fordeles gudstjenesterne imellem dem efter aftale eller fastsættes evt. af biskoppen i et regulativ for embedsforholdet mellem præsterne, hvorved der må tages hensyn til »gudstjenesternes så vidt muligt lige- lige fordeling imellem dem« (brugsl. § 17, stk. 3, cirk. skr. 6/8 1934). Det følger ikke heraf, at gudstjenesterne skal fordeles ligeligt mellem præsterne også ved højtiderne (skr. 28/6 1930), men ministeriet har dog i cirk. skr. 26/6 1926 - foranlediget af en henvendelse fra den dengang eksisterende landsforening af resid. kapellaner - henstillet til biskopperne at søge den ligelige fordeling af gudstjenesterne gennemført således, at de resid. kapellaner også kommer til at prædike

*) Se nedenfor s. 239.

ligeligt med sognepræsten til højmesse på de store helligdage. Det har næppe været ministeriets tanke, at denne hensynsfuldhed overfor kapellaner skulle være begrænset til de resid. kapellaner.

Gudstjenesters bortfald (messefald). I tre-sogns pastorater med kun én præst kan gudstjenesten som nævnt falde bort hver 3. søndag på skift. Er præsten p. gr. a. sygdom eller andet lovligt forfald - f. eks. indespærring som følge af mund- og klovsyge i præstegårdens besætning - forhindret i at holde gudstjeneste, bør han så vidt muligt få en person, der er berettiget til at holde gudstjeneste (brugsl. §§ 1—2, 5 og 12), til at overtage gudstjenesten. Lykkes dette ikke, kan der holdes messefaldsgudstjeneste, ved hvilken kirkesangeren eller - hvis også han er forhindret - »en anden skikkelig mand af sognet« læser en prædiken eller anden »religiøs afhandling«. Teksten eller i al fald bogen, hvoraf den læses, skal være godkendt af præsten. Gudstjenesten kan i disse tilfælde også indskrænkes til afsyngelse af »de sædvanlige psalmer« (canc. prom. 28/1 1809).

Derimod kan en præst ikke - med eller uden menighedsrådets tilslutning - vilkårligt lade enkelte gudstjenester falde bort, f. eks. fordi de erfaringsmæssigt er mindre godt besøgt. Hertil må der i al fald kræves - foruden menighedsrådets tilslutning - godkendelse af biskoppen.*) Ministeriet har dog i enkelte tilfælde godkendt, at der i to-sogns pastorater forsøgsvis i en kortere periode skiftevis holdes gudstjeneste alene i den ene af pastoratets kirker (skr. 17/5 1960, 5/5 1960, 16/6 1961) eller at gudstjenesterne i den ene af kirkerne reduceres f. eks. til to gange mdl., ligeledes forsøgsvis for en kort periode (skr. 5/12 1960).**)

Indsamlinger. Ifølge lov 16/5 1934 om offentlige indsamlinger er indsamlinger, der foretages af »nu anerkendte« trossamfund - herunder folkekirken, der iøvrigt med sin nære tilknytning til staten ikke naturligt kan benævnes »anerkendt« trossamfund - i kirken, i kirkelige lokaler og ved møder af lignende art, undtagne fra lovens bestemmelser om tilladelse fra de verdslige myndigheder og kontrol. Indsamlinger i kirkerne er herefter alene undergivne kirkelige bestemmelser. De vigtigste bestemmelser herom indeholdes i mrl. § 27, cirk. 22/3 1962 (punkt 2) og navnlig cirk. 8/5 1963.

*) På foranledning af en del kritik bl. a. i dagspressen over, at det jævnlige forekom, at præster lod visse gudstjenester falde bort, udsendte Københavns stifts landemode d. 10/12 1956 en cirk. skr. til stiftets præster, hvori man indskærpede præsterne deres pligt til at afholde de faste gudstjenester og at »overveje det opmuntrende i, at gudstjenesternes grundlag ikke er afhængig af tallet på gudstjenestedeltagerne«. Der nævnes til overvejelse den mulighed, at man, når en præst i sommerferietiden er alene hjemme, med menighedsrådets og biskoppens tilslutning lader den anden gudstjeneste falde bort i en kortere periode. Forslag til cirk. skrivelsen havde forinden været drøftet med kirkeministeriet, der må formodes at have akcepteret det synspunkt, at gudstjenester lejlighedsvis kan falde bort, når præst, menighedsråd og biskop er enige om det.

***) Se i modsætning hertil skr. 28/7 1958.

a) Obligatoriske indsamlinger.

Det har fra gammel tid været en fast regel, at der i forbindelse med gudstjenesterne fandt indsamling sted i kirkerne til fordel for fattige (menighedsplejen).

Indsamling til *menighedsplejen* er obligatorisk, idet der altid skal være opsat mindst én bøsse, hvori der kan nedlægges bidrag til menighedsplejen (cirk. 8/5 1963, pkt. 1, stk. 1. og pkt. 4, stk. 1, skr. 24/3 1964).

Ifølge mrl. § 27, stk. 1, forvalter menighedsrådet bl. a., hvad der indkommer i kirkens bøsser til menighedsplejen. Forvaltningen sker gennem kirkekassen (menighedsråds-kassen). Hvor der i en menighedsråds-kreds findes en organiseret menighedspleje udenfor menighedsrådet, kan menighedsrådet bestemme, at det, der indkommer i kirkens bøsser, skal tilfalde denne. Kundgørelse herom sker fra prædikestolen. En beretning fra den frivillige menighedspleje må i så fald vedlægges menighedsrådets årlige regnskab.*)

Nytårskollekten til fordel for Det danske Bibelselskab er ligeledes obligatorisk (kgl. resol. 30/11 1886, skr. 11/12 s. å.). I henhold til mrl. § 24 kræves dog menighedsrådets samtykke til optagelse af denne kollekt, men det er præstens pligt at søge dette samtykke indhentet (cirk. 8/5 1963, pkt. 3, 1. stk., skr. 20/1 og 5/3 1928).

b) Fakultative (frivillige) indsamlinger.

I Pl. 19/10 1822 udtaltes det, »at - ligesom de gjeldende Love ikke tillade, at der anstilles Collecter eller udsættes Bækkener for Kirkedørene uden i de Tilfælde, hvor enten en almindelig Anordning eller en speciel Kgl. Bevilling *hiemler saadan Indsamling* af milde Gaver, eller hvor det, fra gammel Tid, har været Brug, at Bækkener udsættes for en eller anden velgiørende Bestemmelse - saaledes kan det heller ikke, uden Hiemmel i en Anordning eller særdeles Kgl. Bevilling, tilstådes Præsterne, fra Prædikestolene at opfordre Menigheden til Gaver, til en vis bestemt Person eller Indretning, være sig indlændisk eller udlændisk.« Jfr. tilsvarende udtalelse i skr. 4/4 1871.

Denne bestemmelse, hvorefter der altid krævedes en særlig *hjemmel* for, at præster eller menigheder kunne iværksætte indsamlinger i kirkerne, blev ved kgl. resol. af 8/9 1888 (cirk. 13/9 1888) lempet for så vidt angår *ekstraordinære* gudstjenester, idet der blev givet almindelig tilladelse til at der ved disse gudstjenester kunne iværksættes indsamlinger til »kristelige formåls fremme«. Til foretagelse af indsamlinger ved de *ordinære* gudstjenester krævedes der derimod fremdeles kgl. resol. eller - som noget nyt - eventuelt tilladelse fra vedkommende biskop.

Disse ældre regler er nu afløst af mrl. § 27, således som denne er ændret ved

*) I disse tilfælde - hvor de indsamlede midler overlades en organiseret menighedspleje udenfor menighedsrådet - skal der ikke sammen med kirkens (menighedsrådets) regnskab aflægges egentligt regnskab for de indsamlede midler. Der skal kun medfølge en *beretning* fra menighedsplejen. Det må påhvile menighedsplejens egne revisorer at efterkontrollere forvaltningen af de menighedsplejen tilfaldne indsamlingsbeløb. Men der må dog - til brug ved revisionen af kirkens (menighedsrådets) regnskab foruden nævnte beretning vedlægges en dokumentation for de indsamlede midler samt de af menighedsplejen afgivne kvitteringer for hver enkelt af de til menighedsplejen i regnskabsårets løb skete udbetalinger af indsamlede midler (skr. 22/8 1961).

lov 21/2 1962, idet der i henhold til denne bestemmelse kan indsamles både ved ordinære og ved ekstraordinære gudstjenester til »menighedsarbejdet« - hvilket udtryk omfatter ikke blot det lokale menighedsarbejde men alt »frivilligt kirkeligt arbejde« -, og uden at der kræves anden hjemmel end den der er givet i mrl. § 27. Dog skal præsten fremdeles have *menighedsrådets samtykke* til indsamlinger ved de *faste* (ordinære) gudstjenester, jfr. mrl. § 24. Dette indebærer, at der ikke ved ordinære gudstjenester kan opstilles kirkebøsser til fordel for andre formål end menighedsplejen, uden at menighedsrådets samtykke dertil foreligger.

Som en selvfølgelig konsekvens af den ved lov af 21/2 1962 skete ændring af mrl. § 27 er ministeriet hørt op med at indhente kgl. resol. om tilladelse til de mange forskellige indsamlinger ved ordinære gudstjenester til kirkelige formål, og ministeriet nøjes nu med een gang om året at udsende et cirkulære (sidst 18/11 1964), hvori ministeriet henleder opmærksomheden på, at de i cirkulæret nævnte institutioner har fremsat anmodning om optagelse af en kollekt, og anbefaler, at disse kollekter optages på de angivne dage.

Der er ved mrl. § 27 kun givet tilladelse til indsamlinger til *kirkelige* formål (»menighedsarbejdet«). I de tilfælde, hvor der undtagelsesvis bliver spørgsmål om at iværksætte indsamlinger til *andre formål* - f. eks. almindelige humanitære - kræves der stadig særlig hjemmel dertil (kgl. resol.). Dog vil humanitære hjælpeaktioner fra kirkens side meget ofte blive gennemført med en kirkelig institution som mellemed. I så fald kan indsamlinger ske alene i henhold til mrl. § 27.

Det følger af mrl. § 24, stk. 2 f, og cirk. 8/5 1963, pkt. 3, 1. stk., at det er præsten der bestemmer, om indsamling skal finde sted, og at det er ham der skal søge menighedsrådets samtykke indhentet til indsamlinger ved de ordinære gudstjenester.

Indsamling i kirkerne bør ifølge cirk. 8/5 1963 (punkt 4) normalt ske i dertil opsatte bøsser. Ved indsamlinger ved de *ordinære* gudstjenester kan fravigelse herfra kun finde sted med menighedsrådets samtykke. Dog bør der altid være opsat i det mindste én bøsse til indsamling til menighedsplejen. Drejer det sig derimod om en *ekstraordinær* gudstjeneste, må vedkommende præst være berettiget til eventuelt at træffe bestemmelse om, at gaverne skal lægges andetsteds end i bøsserne (skr. 5/12 1922, 21/2 1924.*). Tavleombæring må ikke længere finde sted (lov 8/5 1856 om fri fattigunderstøttelse og kgl. resol. 8/11 1877).

I fornævnte cirk. 8/5 1963 har kirkeministeriet fastsat en del bestemmelser

*) Spørgsmålet om optagelse af kollekter i kirkerne blev behandlet af det i henhold til lov 10/9 1920 nedsatte kirkelige udvalg, se udv.bet. 1922 s. 217-18. Udvalget udtalte, at indsamlinger som regel ikke bør foretages ved alteret men ved kirkens udgang.

om tømning af kirkebøsser, om indsamlede beløbs optælling og afgivelse (for-sendelse) til rette vedkommende og andet. Bøsserne skal tømmes straks efter hver gudstjeneste. De jævnligt stedfindende indbrud i kirkerne - ofte med »gødt« resultat - viser, at det er vanskeligt at få dette påbud overholdt. Tømningen skal ske ved 2 af menighedsrådet (kirkebestyrelsen) udpegede personer. Kordegnen og kirketjeneren er pligtige at påtage sig dette hverv, uanset om dette ikke måtte være pålagt dem ved deres tjenesteregulativ. Ved hver kirke skal der forefindes en af provsten (ved købstadkirker af overtilsynet) autoriseret indsamlingsbog, der føres af en af de af menighedsrådet til tømning af kirkebøsserne udpegede personer. De indsamlede beløb skal optælles i kirken umiddelbart efter gudstjenesten og straks indføres i indsamlingsbogen. De, der har foretaget optællingen, attesterer med deres underskrift i bogen beløbets størrelse.

De i cirk. 8/5 1963 indeholdte bestemmelser finder ikke anvendelse på indsamlinger, der finder sted ved gudstjenester, kirkelige møder o. lign., der afholdes i kirken af valgmenigheder og frimenigheder, og ej heller på indsamlinger ved gudstjenester m. v., der afholdes af kirkelige sammenslutninger, men ikke er foranstaltede af stedets præster (cirk. § 11). En valgmenighed, der benytter sognekirken, kan ved sine gudstjenester have anbragt bøsser til sit eget menighedsarbejde og sin egen frivillige menighedspleje (mrl. § 27, stk. 3).

Kirkestævne. Det forekommer endnu på landet, at der umiddelbart efter gudstjenesten om søndagen holdes kirkestævne på eller ved kirkegården, o: at vedkommende sognefoged eller kirkesanger foretager oplæsning af henvendelser fra offentlige myndigheder (reskr. 22/4 1740, jfr. fr. 8/10 1824). Denne kundgørelsesform, der tidligere var almindelig brugt - idet forordninger og andre deslige befalinger, som »angik hver mand især«, skulle læses til kirkestævne - er ved lov 25/6 1870 om udgivelsen af en lovtidende og en ministerialtidende bortfaldet som *almindelig* kundgørelsesform og anvendes nu kun, hvor det ministerium, gennem hvilket vedkommende lov eller anordning er udstedt, særlig påbyder sådan yderligere kundgørelse (kdg. 28/2 og 14/3 1871).

Derimod skulle det i henseende til bekendtgørelse af de anordninger, der i medfør af lovgivningen kan udstedes af de *stedlige myndigheder*, ifølge nævnte lov 25/6 1870 § 4 i almindelighed have sit forblivende ved de hidtil gældende regler.*)

Præsten har ikke pligt til fra prædikestolen at underrette menigheden om kirkestævnet (just.min. skr. 27/11 1852). Om bekendtgørelser, der ønskes læst

*) Se f. eks. bkg. 1/7 1963 af lov om rettens pleje § 605, fr. 5/3 1845 ang. grundafståelse til jernbaneanlæg § 7 (*sognestævne«), lovbg. 17/1 1962 om kommunale valg § 11, skr. 30/7 1937 ang. læsning af bekendtgørelse om en offentlig auktion.

ved kirkestævne af kirkesangeren, bør denne underrette præsten før gudstjenesten, for at han kan få lejlighed til at gøre indsigelse, dersom han finder læsningen upassende. Hvis læsningen foretages af sognefogeden, kan præsten ikke forlange at blive underrettet om, hvad der skal læses på kirkestævnet (skr. 7/6 1905).

En kirkesanger kan ikke frasige sig pligten til at foretage lysning til kirkestævne, idet denne pligt er en del af hans tjeneste, og der kan ej heller meddeles ham fritagelse herfor, sålænge denne kundgørelsesform vedblivende oprettholdes i gældende love m. v. Lysningen må fremdeles ske ved *oplæsning*, og denne form for kundgørelsen kan ikke erstattes af opslag i et skab i kirken - hvorimod der selvfølgelig ikke er noget i vejen for, at bekendtgørelsen foruden ved oplæsning tillige sker gennem opslag i et skab i våbenhuset eller andetsteds (skr. 8/6 1949).

Om brug af kirkerne til gudstjenester - herunder hvilke præster der kan bruge kirkerne og tillade andre at bruge dem - se kap. 48.

11. kapitel

HELLIGDAGSFREDEN

Af hensyn til folkekirkens gudstjenester og freden på dens helligdage i det hele taget er der ved lov nr. 71 af 13/3 1963 (helligdagsloven) gjort en del begrænsninger i borgernes handlefrihed på disse dage. Loven omfatter tildels også juleaftensdag. Herudover findes der spredte bestemmelser af tilsvarende art andre steder i lovgivningen.

1. Ifølge helligdagslovens § 1 må der ikke på folkekirkens helligdage foretages noget, *hvorved gudstjenesten forstyrres*. Denne bestemmelse betyder en udvidelse af reglen i straffelovens § 137, stk. 2, der kun omfatter den, der forsætlig ved larm eller uorden forstyrrer gudstjeneste. Reglen er iøvrigt også videregående end reglerne i den hidtil gældende helligdagslov (nr. 85 af 7/4 1936).

2. Det følger allerede af lovens § 1, at der ikke på helligdage må afholdes *offentlige forlystelser*, hvorved gudstjenesten forstyrres. Men i lovens § 2 er der fastsat videregående forbudsregler vedrørende sådanne forlystelser, idet det er bestemt generelt, at der ikke må afholdes offentlige forlystelser 1) på langfredag, 1. påskedag eller 1. pinsedag efter kl. 6, på juleaftensdag efter kl. 16 eller på juledag*) og på folkekirkens øvrige helligdage i tiden mellem kl. 6 og kl. 14.

*) Skærtorsdag er ved den ny helligdagslov blevet placeret på linie med almindelige helligdage og påskelørdag ligestilles med andre hverdage.

De nævnte begrænsninger i adgangen til at afholde offentlige forlystelser gælder også med hensyn til optog med musik, underholdning på offentlige bevarningssteder, offentlige motorløb samt offentlige gymnastik-, sports- og idrætsopvisninger, såfremt der deltager professionelle eller finder totalisator-spil sted. Man har fundet det rigtigt udtrykkeligt at nævne disse specielle foreteelser for at undgå fortolkningstvivil med hensyn til, om de var omfattet af forbudet mod offentlige forlystelser.

Under særlige omstændigheder kan politiet gøre undtagelser fra reglerne om forbud mod offentlige forlystelser, optog med musik o.s.v. (§ 2, stk. 3), jfr. herom justitsmin. cirk. 8/4 1964.

Overtrædelse af helligdagsloven straffes med bøde, medmindre strengere straf er forskyldt efter den øvrige lovgivning (§ 3).

Ifølge retsplejelovens § 27 må der ikke afholdes *retsmøder* på søn- og helligdage undtagen i påtrængende tilfælde. Hensynet til grl. § 71, hvorefter enhver, der anholdes, skal stilles for en dommer inden 24 timer, nødvendiggør dog, at disse såkaldte grundlovsforhør også finder sted på helligdage. Ifølge retsplejelovens § 156 må *forkyndelser* på søn- og helligdage ikke foregå i tiden kl. 9—16. Juleaften må de ikke finde sted efter kl. 18. Forkyndelser må aldrig ske i kirken eller på andet sted under gudstjeneste eller udførelse af kirkelige handlinger.

Desuden har man i den *kirkelige* lovgivning enkelte bestemmelser til værn om de tre førstehelligdage - 1. juledag, 1. påskedag, 1. pinsedag. *Begravelser* kan ikke foretages på disse dage (begravelseslov 19/4 1907 § 8, skr. 4/8 1933, 17/8 1959).*) Præsterne er på disse dage ikke pligtige at forrette *dåb* uden forbindelse med gudstjenesten eller foretage *vielser*; de er derimod berettigede til at gøre det, hvis de vil. Kirkebetjeningen har i så fald pligt til at medvirke (skr. 4/8 1933, 13/12 1956). Dersom forårskonfirmationen falder på 1. påskedag, henlægges den til den foregående eller efterfølgende søndag (kgl. anordn. 22/4 1955 § 4). Det i kirkeritualet 1685 (kap. VIII), jfr. k.min. cirk. 22/12 1922, afsn. IV, indeholdte forbud mod *lysning* til ægteskab på disse dage er ophævet ved kgl. resol. 9/11 1954 (cirk. 23. s. m.).

Langfredag flages der på halv stang hele dagen fra statens bygninger. Hvor der flages fra kirkerne, bør der forholdes på samme måde (skr. 3/8 1960).

*) Jfr. nedenfor s. 106.

12. kapitel

SJÆLESORG

En præst er i hele sin gerning sjælesørger og i videre forstand omfatter begrebet sjælesorg derfor det meste af præstens virksomhed. Men almindeligvis bruges ordet sjælesorg mere begrænset om præstens specielle sjælesørgergerning overfor det enkelte menneske personligt.

Præsten er embedsmæssigt forpligtet til at yde medlemmer af sin menighed (samt sognebåndsløserne) hjælp og vejledning i religiøse spørgsmål, når nogen ønsker en samtale med ham. Han kan også selv tage initiativet, men der består ikke nogen *almindelig* pligt for præsterne til at aflægge husbesøg eller på anden måde opøge menighedens medlemmer for at øve sjælesorg.

Overfor personer, der på grund af indespærring, sygdom, alderdom o. l. er ude af stand til at deltage i gudstjenesten og menighedslivet i det hele taget, er præsten i ganske særlig grad forpligtet.

1. *Syge, vanføre, gamle m. v.* Præsterne skal iflg. D.L. 2-7-3 »ideligen besøge de Syge og Vanføre, og flitteligen naar Aarsag gives, paaminde Folket, at de betimeligen, naar de blive syge, sende Bud efter dem, at de kunde siden dis ideligere komme til dem, og give dem Paamindelse og gode Raad, og ej bie indtil den alleryderste Nød, med mindre nogen bliver af een brat og uforseet Sygdom forrasket. Hvor Præsterne ere da een gang kaldede, did skulle de siden omstunden komme igjen, efter som den Syge haver behov, uden hand haver andre hos sig, som hannem med Undervisning og Trøst nok fyldistgjøre kunde. Men dersom de ikke kaldis, da ere de undskyldte, om de ikke komme«.

Dette gælder også, dersom der i pastoratet findes *sygehus, plejehjem* og lignende anstalt og denne ikke har egen særlig ansat præst. Rigshospitalet har - som det eneste hospital i Danmark - sin egen præst. Andre steder forekommer det, at en eller flere af de stedlige præster - eller evt. en udensogns præst - tillige er ansat som hospitalspræst imod et mindre honorar. Om besættelse af præstestillinger ved de under Københavns magistrats 2. afd. hørende hospitaler i København, se skr. 10/7 1929. Er der ikke truffet en speciel ordning mellem hospitalet og en præst, hører det til de stedlige præsters embedspligt uden særligt vederlag herfor at yde kirkelig betjening. Er nogle af hospitalets patienter anbragt i *familiepleje*, kan forholdene være ordnet enten således, at de betjenes af den til hospitalet knyttede præst, eller således, at de betjenes af den stedlige præst som sognets beboere iøvrigt (skr. 30/3 1953).

Der er ikke i love eller anordninger m. v. fastsat alm. bestemmelser om præsters adgang til at besøge hospitaler eller patienters adgang til at begære at komme til at tale med en bestemt præst, men i enkelte reglementer for hospitaler findes der bestemmelser om, at patienters ønske om at tale med en præst vil

være at fremsætte overfor sygeplejersken, der så vil foretage det fornødne. I praksis volder manglen af udtrykkelige bestemmelser næppe vanskeligheder, idet hospitalerne almindeligvis imødekommer ønsker af denne art, hvor det er muligt, uden at sygdomshensyn taler afgørende derimod (indenrigsministeriets skr. 17/6 1929, G. R. 1929 s. 225 noten).*)

Præsterne er - bortset fra de tilfælde, hvor der er truffet særlig aftale mellem hospitalet og en præst om betjening af hele hospitalet - embedsmæssigt kun forpligtede til at øve sjælesorg overfor medlemmer af deres egen menighed (brugsl. § 18), men ofte vil de have en vis *moralsk* forpligtelse til at betjene også andre, f. eks. personer fra andre pastorater, der er indlagt på et sygehus inden for præstens distrikt. Den moralske pligt kan efter omstændighederne endog strække sig så vidt, at præsten bør tage sig af personer fra andre trossamfund; se kanc. prom. 31/12 1808, hvori kancelliet - samtidig med at man tillod, at en præst i en nødsituation betjente en alvorligt syg katolik med nadveren - bad vedkommende biskop »pålægge Præsterne at staa saadanne Syge i alle mulige Maader bi med Besøg, Trøst og Bøn, og heri aldeles ikke at gjøre ringeste Forskjæl mellem Catholikker og Protestanter, da han i saadan Henseende ikke handler som en bestemt Kirkes Embedsmand, men opfylder Christen-Pligt mod sine Medchristne«.

2. *Fanger.* Den gejstlige betjening af *arresthusene* påhviler iflg. kirkeministeriets bkg. 30/12 1954 den stedlige præst, bortset dog fra sådanne større arresthuse, hvortil der er knyttet en af justitsministeriet (fængselsdirektøren) beskikket arresthuspræst. Såfremt arresthuset er beliggende i et sogn, hvortil der er knyttet mere end een fast præst, udpeger biskoppen efter forhandling med arrestinspektøren (politimesteren) en af stedets præster til varetagelse af arresthusets betjening (§ 1). De præster, hvem den kirkelige betjening af et arresthus således er betroet, har uhindret adgang til at besøge fangerne. Dette gælder også arrestanter, hvis sag endnu ikke er pådømt.

Når antallet af fanger ikke er helt ubetydeligt, holdes - såfremt lokaleforholdene muliggør det - regelmæssig gudstjeneste mindst 2 gange om måneden, eventuelt om aftenen på hverdage. Kan regelmæssige gudstjenester ikke afholdes, skal præsten i stedet aflægge regelmæssige besøg i arresthuset mindst 2 gange om måneden. Såfremt gudstjenesterne eller besøgene i arresthuset ikke afholdes på bestemte i forvejen fastlagte dage, må der i hvert enkelt tilfælde træffes nærmere aftale med arresthuset i passende tid forinden. Altergang skal i arresthusene i reglen foregå som hjemmealtergang (§ 2). Det tilkendes gives enhver i arresthuset nyindsat fange, at der til arresthuset er knyttet en arresthuspræst, som fangen efter henvendelse til arrestforvareren vil kunne få i tale, og fangerens anmodninger herom videregives straks til præsten (§ 3).

*) I København og amterne er der nedsat (private) samarbejdsudvalg af læger og præster til formidling af samarbejdet mellem læger og præster.

Varetægtsfanger har adgang til ukontrolleret brevveksling med den præst, hvem den kirkelige betjening af det pågældende arresthus er betroet i henhold til kirkeministeriets fornavnte bekendtgørelse af 30/12 1954. Der bør normalt heller ikke føres kontrol med varetægtsfangers brevveksling med en præst, der ikke i overensstemmelse med kirkeministeriets bekendtgørelse er knyttet til det pågældende arresthus. Kontrol over for sådan brevveksling efter reglerne i retsplejelovens § 784, stk. 1, nr. 3, kan dog gennemføres i ganske særlige tilfælde, således at spørgsmålet om eventuel tilbageholdelse af breve på sædvanlig måde forelægges for retten (justitsmin. skr. 6/11 1963 - G.R.).

Den kirkelige betjening af *statsfængslerne* varetages af de ved fængslerne ansatte præster (fængselspræster og ordinerede medhjælpere, jfr. normeringslov 7/6 1958 § 134). Dersom der ved et statsfængsel ikke er ansat nogen præst, påhviler den gejstlige betjening af fangerne den stedlige præst.

Andre præster end de, der - jfr. foran - er knyttet til et fængsel eller arresthus, kan efter indhentet tilladelse i hvert enkelt tilfælde få adgang til at besøge fanger. Det er i alle tilfælde en forudsætning for tilladelsen, at vedkommende fange ønsker at modtage sådant besøg (skr. 31/10 1947).

Begæring fra en *varetægtsfange* om tilladelse til at tale med en anden præst vil kun blive nægtet, når særlige omstændigheder giver grund til at frygte, at der deraf vil opstå skade for undersøgelsen af fangens straffesag. Skønner politiet, at tilladelse bør nægtes, forelægges anmodningen om tilladelse snarest muligt for den stedlige dommer til afgørelse (kgl. anordn. 24/12 1932 ang. behandling af varetægtsfanger, jfr. bkg. 347 24/6 1940 § 21, rpl. § 784). For så vidt angår fanger, der *afsoner hæftestraf*, kan vedkommende arrestinspektør tillade en fange at modtage besøg af en anden præst end den ved fængslet ansatte (kgl. anordn. 3/9 1948 angående fuldbyrdelse af hæftestraf § 22). De *øvrige* gældende anordninger om fuldbyrdelse af straf og dermed ligestillede foranstaltninger indeholder derimod ikke specielle bestemmelser om fangers adgang til at modtage besøg af præster fra folkekirken, der ikke er knyttet til anstalten. Sådanne besøg kan imidlertid tillades af anstaltens ledelse efter de almindelige regler om aflæggelse af besøg hos fanger, hvorefter fangerne kan modtage besøg af nærstående personer eller af andre personer, som det skønnes at være af betydning for dem at have forbindelse med (skr. 31/10 1947).

Til fanger, der hører til folkekirken, udleveres der ved indsættelsen Det nye Testamente og den almindelige salmebog, medmindre fangen beder sig fritaget herfor. Fangerne skal have adgang til at deltage i fælles gudstjenester. Skulle en fange vise upassende opførsel ved gudstjenesten, kan han udelukkes derfra af anstaltens leder, dog kun under særlige forhold for længere tid end fire uger ad gangen (anordn. om fuldbyrdelse af hæftestraf 3/9 1948 § 22, om fængselsstraf i arresthuse 3/9 1948 § 19, om fængselsstraf i statsfængsler 3/7 1962 § 20).

I tilslutning til kgl. anordn. 9/10 1945 om fuldbyrdelse af livsstraf (dødsstraf) idømt i henhold til straffelovstillæg af 1/6 1945 ang. forræderi m. v. har

kirkeministeriet under 2/1 1946 fastsat bestemmelser om kirkelig betjening ved dødsdømtes henrettelse (se også skr. 23/4 1946).

I de før nævnte anordninger om behandling af varetægtsfanger og afsoning af hæfte og fængselsstraffe er der truffet bestemmelse om, at fanger, der *tilhører trossamfund uden for folkekirken*, af anstaltens leder kan få tilladelse til at modtage besøg af en til deres trossamfund hørende præst. Derimod må der ordentligvis ikke gives gejstlige uden for folkekirken adgang til at øve sjælesorg overfor fanger, der ikke tilhører den gejstliges eget trossamfund (skr. 24/3 1948).

13. kapitel

SKRIFTEMÅL OG NADVER

1. *Skriftemål* er en kirkelig handling, som består i aflæggelse af syndsbeholdelse for præsten og efterfølgende absolution (tilsigelse af syndsforladelse) eller afløsning, som det også kaldes.

Det private eller lønlige skriftemål (enkeltmandsskriftemål), blev ikke afskaffet ved reformationen, men opretholdtes nærmest som en forberedelse til nadveren (Confessio Augustana I art. 11 og 25, D.L. 2-5-17). Det indtager - navnlig i sammenligning med tidligere tider - en meget beskedent plads i kirken. Dog er det ikke helt gået af brug, og folkekirkens medlemmer må derfor fremdeles kunne henvende sig til deres præst (eller tilkalde ham, hvis de er syge e. lign.) for at erholde skriftemål. Præsten har i så fald pligt til at påhøre vedkommende og eventuelt give absolution. Præsterne har i særlig grad tavshedspligt med hensyn til, hvad der betros dem under lønligt skriftemål.*)

I stedet for enkeltmandsskriftemålet anvendes nu mest fælles skriftemål forud for gudstjenesten eller umiddelbart forud for nadveren i kirken, hvori medlemmer af menigheden, som ønsker at modtage nadveren, deltager. Dette fælles eller almindelige skriftemål består i, at præsten - eventuelt efter en skriftetale - aflægger syndsbeholdelse på menighedens vegne og derefter meddeler deltagerne i skriftemålet absolution. De her omhandlede skriftemål skal holdes i kirken, eventuelt i sakristiet, hvis der findes et sådant. Deltagelse i skriftemålet er ikke længere**) nogen nødvendighed for at kunne deltage i nadveren. I biskoppernes vejledning findes der (pag. 79-84) oplysninger om den rituelle fremgangsmåde. Absolutionen kan gives enten efter kirkeritualet 1685 kap. IV art. 1 eller med benyttelse af det ved kgl. resol. 18/7 1912 (bkg. 26/7 1912), jfr. cirk. 26/7 1912 autoriserede ritual.

*) Jfr. nedenfor s. 166.

**) Modsat D.L. 2-5-10.

2. *Nadver*. Altergang skal ligesom andre kirkelige handlinger normalt foretages i kirken, jfr. kgl. anordn. 18/6 1953, der fastslår denne principielle hovedregel men samtidig bemyndiger biskopperne til i en række tilfælde at tillade bl. a., at der holdes altergang (med eller uden forbindelse med gudstjeneste) andetsteds, eventuelt endog i fri luft ved større stævner. Herudover kan nadveren - uden biskoppens tilladelse - uddeles uden for kirken til fanger, syge og gamle, som ikke er i stand til at indfinde sig i kirken (kirkeritualet 1685, kap. V, D.L. 2-5-2). Både for nadver i kirken og i hjemmet er der autoriseret ritualer ved kgl. resol. 10/1 1895 (bkg. 9/2 1895) og 18/7 1912 (bkg. 26. s. m.). Præsten er pligtig at anvende det ritual, der er i brug i menigheden, medmindre menighedsrådet giver samtykke til anvendelse af et andet autoriseret ritual (mrl. § 24). Dog må han i tilfælde, hvor han uddeler nadveren til enkeltpersoner - hvadenten det sker i hjemmet eller i kirken - kunne anvende andet ritual, såfremt de pågældende udtrykkeligt ønsker det (skr. 7/3 1914). Præsten har pligt til så vidt muligt at komme straks - uanset tiden på døgnet - dersom han kaldes af en alvorligt syg og tiden kan forpasses ved en udsættelse. Nadver i kirken finder sted under gudstjenesten, men der holdes dog også særlige nadver-gudstjenester (uden prædiken).

Folkekirkenes gudstjenester er offentlige, men kun medlemmer af folkekirken har *ret* til at deltage i altergangen. Dersom præsten er villig dertil, kan dog også andre tages til alters. Almindeligvis har kun voksne adgang til at deltage i nadveren. Ved konfirmation får dog børn samme adgang. Derimod er det for ukonfirmerede børns vedkommende overladt til præsten at afgøre, om han vil modtage dem som nadvergæster (kgl. anordn. 22/4 1955 § 7).

Tidligere skulle hver enkelt nadvergæst tilmeldes hos præsten forud for nadveren, bl. a. for at præsten kunne have rede på antallet af nadvergæster (D.L. 5-2-24) og føre kontrol med, at ikke personer, der var uberettigede til at nyde nadveren - f. eks. »kættere« og personer, der levede i »åbenbare laster«, D.L. 2-5-25 - tog del i den. Præsten måtte ikke tage ubekendte personer til alters (D.L. 5-2-22). Denne forudgående kontrol er nu gået af brug, og præsten må i almindelighed kunne uddele nadveren til enhver, der indfinder sig ved alterbordet - også ham ubekendte personer - såfremt de har den fornødne udvikling og optræder sømmeligt.

Medlemsforhold til et andet trossamfund er ikke til hinder for, at en person kan tages til alters i folkekirken, dersom vedkommende præst er villig dertil. Dette er forlængst antaget i nødtilfælde, hvor en person af et fremmed trossamfund henligger af en farlig sygdom uden at kunne blive betjent af sin egen præst (kanc. prom. 31/12 1808 vedr. katolikker, skr. 13/7 1883 vedr. irvingianere), hvorimod det i andre tilfælde indtil nyere tid var nødvendigt at indhente kgl. bevilling ad mandatum gennem ministeriet.*) Efter at denne praksis er ophørt,

*) Matzen og Timm, s. 483.

må det være overladt til præsten - der i tvivlstilfælde bør forelægge sagen for sin biskop - at afgøre de herhen hørende spørgsmål i hvert enkelt tilfælde. Præsten må formentlig være noget friere stillet i tilfælde, hvor hans bistand ønskes i en nødsituation, end hvor vedkommende uden for folkekirken stående person ønsker at deltage i den almindelige altergang i kirken, idet i sidstnævnte situation også hensynet til andre nadvergæster kan spille ind. Ved kgl. resol. 5/4 1956 (cirk. 17/4 1956, skr. 19/4 1956) blev der givet medlemmer af den skotske og den engelske kirke almindelig adgang til at deltage i altergangen i den danske folkekirkes kirker, såfremt vedkommende præst i folkekirken måtte være villig til at betjene de pågældende. Samtidig bemyndigedes kirkeministeriet til at give lignende almindelige tilladelser for så vidt angår medlemmer af andre kirkesamfund. Det er indlysende, at sådanne »almindelige tilladelser« ikke er en nødvendighed for, at en præst kan betjene medlemmer af andre trossamfund med nadveren - f. eks. vil medlemmer af de nordiske kirker, for hvilke ingen almindelig tilladelse er givet, selvfølgelig kunne tages til alters her i landet. Tilladelsernes praktiske betydning er, at der skabes klaring af et spørgsmål, som muligvis hidtil har rummet et problem. Når en sådan tilladelse foreligger, er præsterne ude over enhver tvivl med hensyn til, om de er beføjet til at tage en person fra det pågældende trossamfund til alters, og behøver ikke at forhandle med deres biskop herom.

Nadveren kan (kun) uddeles af folkekirken præster eller andre i folkekirken ordinerede på disses vegne. I tilfælde, hvor en kirke er overladt en evangelisk-luthersk præst i udlandet (brugsl. § 5) eller en evangelisk-luthersk frimenighedspræst her i landet (brugsl. §§ 12-13) til gudstjenstligt brug, kan disse dog forrette nadver ganske som folkekirken præster. Præsten kan kommunikere sig selv (kgl. resol. 15/9 1886, cirk. 20. s. m., biskoppernes vejledning s. 78).

Til nadver skal anvendes uforfalsket ren druevin*) (cirk. 18/1 1899). Det er præsten, der - som den for nadvertjenestens ordening og udførelse ansvarlige - træffer bestemmelse om, hvilken art altervin, der skal benyttes (cirk. 3/1 1923 I, stk. 9). Udgifterne ved anskaffelse af brød og vin påhviler kirkekassen (bestyr.l. § 13), bortset fra de særlige tilfælde, hvor forpligtelsen fra gammel tid påhviler præsten mod et fastsat vederlag. I sidstnævnte tilfælde kan forpligtelsen afløses på nærmere af ministeriet fastsatte vilkår (vedl.l. § 13). Til nadver kan benyttes fælles kalk eller særkalke efter menighedsrådets bestemmelse. Det kan dog også vedtages, at det skal være overladt til de enkelte nadvergæster selv at bestemme, om de ønsker at benytte fælleskalk eller særkalk (skr. 30/11 1923). Om benyttelse af særkalke, hvor det ikke har været i brug tidligere, træffer menigheds-

*) Under de to verdenskrige, da vinlagrene slap op, blev der givet tilladelse til - som en midlertidig foranstaltning i en nødsituation - at anvende »dansk frugtvin« i stedet for druevin (skr. 20/6 1941, cirk. skr. 12/6 1952).

rådet beslutning, efter at spørgsmålet har været forhandlet på et menigheds-møde (mrl. § 23). Forudgående forhandling på et menigheds-møde er nødvendig, ikke blot når brug af særkalke skal gøres obligatorisk, men også når brugen skal være frivillig for den enkelte altergæst (fornævnte skr. 30/11 1923). Særkalke godkendes af provstiuvalget (vgl. anordn. 11/4 1953 § 23). Til brug ved sygeberetninger skal der for hver af et pastorats faste præster være en lille kalk og disk af sølv med oblatæske og vinbeholder, alt i kapsel. Anskaffelsen påhviler kirken, ved ikke-selvejende kirker kirkens ejer (skr. 21/11 1928). Hvis der er flere sognekirker i et pastorat, deles udgiften lige mellem dem (nævnte anordn. § 23). I samme § 23 er der bestemmelser angående alterkalk og disk, alterkande og oblatæske m. m., bl. a. om materiale og genstandenes opbevaring, i eller uden for kirken.

14. kapitel

DÅB

Iflg. D.L. 2-5-6, jfr. forordn. 30/5 1828 angående dåben, havde forældre pligt til at lade deres børn døbe inden for en vis frist. Denne pligt - eller rettere tvangsmidlerne til dens gennemførelse - ophævedes ved lov 4/3 1857. Det er her-efter en frivillig sag, om medlemmer af folkekirken (så meget mere andre) vil lade deres børn døbe. Undladelse heraf medfører ingen juridiske konsekvenser og berører almindeligvis ejheller forældrenes stilling som medlemmer af folkekirken (jfr. s. 210). Derimod medfører det, at børnene ikke bliver medlemmer af folkekirken, idet kun personer, der er døbt med den kristne dåb, kan være medlemmer af folkekirken (mrl. § 5). Det var alene *tvangsmidlerne*, der ophævedes ved 1857-loven, og der må vel i og for sig fremdeles påhvile medlemmer af folkekirken en kirkelig moralsk forpligtelse til at lade deres børn døbe, jfr. nævnte lovs § 1, der taler om »den dem påhvilende kirkelige forpligtelse«.

Bestemmelse om et barns dåb træffes af den eller dem, der har forældremyndigheden over barnet (mrl. § 5). Det er andetsteds (s. 205) omtalt, at ægtefæller, der i fællesskab udøver forældremyndigheden over deres børn, ikke absolut behøver at være enige i dette spørgsmål, idet den ene efter omstændighederne kan forlange barnet døbt endog imod den andens protest. Medlemmer af folkekirken har ubetinget krav på at få deres børn døbt i folkekirken. Også andre har adgang hertil, såfremt en præst er villig til at døbe børnene, hvilket er en frivillig sag, overladt til præstens skøn og samvittighed (brugsl. § 18). Normalt må det dog være en forudsætning for dåb af børn i folkekirken, at forældrene eller i al fald den ene af dem tilhører folkekirken (skr. 6/2 1943), og præsten må være berettiget til at gøre sin (frivillige) medvirken betinget af, at begge forældre eller en af dem optages i folkekirken (skr. 15/9 1879). For så vidt ægtefæller i en

i henhold til ægteskabslov 30/6 1922 § 18 afgiven erklæring har truffet bestemmelse om, at deres børn skal opdrages i folkekirkens tro, har den stedlige præst dog pligt til at døbe børnene, uanset om begge forældre står uden for folkekirken. Præsten kan ikke blot døbe børn af udenfor folkekirken stående personer, når de - som det almindeligvis vil være tilfældet - ved dåben skal optages i folkekirken, men også i mere sjældent forekommende tilfælde, hvor barnet skal tilhøre et andet trossamfund. Dette sidste vil navnlig kunne tænkes i nødsituationer, hvor barnet må døbes snarligt, og hvor vedkommende trossamfunds præst ikke kan komme til stede.

For foretagelse af dåbshandlinger er der autoriseret *ritualer* ved kgl. resolution af 10/1 1895 (bkg. 9/2 1895) og 18/7 1912 (bkg. 26. s. m.), omfattende dåb i kirken, hjemmedåb og fremstilling i kirken samt voksendåb (biskoppernes vejledn. s. 37-62).

Dåben skal som hovedregel forrettes i *kirken* eller andet lokale, der anvendes til gudstjenstligt brug (kgl. anordn. 18/6 1953), men kan undtagelsesvis også forrettes som hjemmedåb, jfr. nedenfor (forordn. 1828 § 2). Den kan forrettes såvel på søn- og helligdage som på hverdage. Dog er præsten kun pligtig at forrette dåb på de tre store helligdage, såfremt den finder sted i forbindelse med gudstjenesten (skr. 13/12 1956). Forældres ønske om, at dåben (eller hjemmedåbens stadfæstelse) foretages på en hverdag, kan ikke tilsidesættes (forordn. 1828 § 14, skr. 12/10 1946).

Dåben (stadfæstelsen) finder under gudstjenesten sted straks efter salmen efter prædiken. Hvor praktiske grunde taler derfor, kan handlingen dog henlægges til efter altergangen. I dåbsforordn. § 14 er der for Københavns vedkommende udtrykkelig hjemmel til, at dåben (stadfæstelsen) - »i betragtning af det større antal børn, som . . . blive at føre til kirke« - henlægges til efter gudstjenestens afslutning. Tilsvarende ordning bruges regelmæssigt andre steder, hvor praktiske grunde taler derfor. Selvfølgelig kan man også anvende en kompromis-løsning, således at man medtager et vist antal dåbshandlinger under gudstjenesten og henlægger de resterende til efter gudstjenesten. Dersom forældre udtrykkeligt ønsker, at dåb (stadfæstelsen) skal finde sted uden for gudstjenesten, bør ønske herom imødekommes.

Ved dåben skal præsten bruge tilspørgslen (forsagelsen og trosbekendelsen) uafkortet for hvert barn, uanset hvor mange børn der skal døbes.*) Børnene døbes i den orden, hvori de er anmeldt til dåb, uanset køn (skr. 13/2 1956).

Ved dåben skal barnet iflg. forordn. 1828 § 18 »benævnes ei alene med *Fornavn*, men og med det *Familie-* eller *Stamnavn*, som det i Fremtiden bør

*) Spørgsmålet om »bunkedåb« blev behandlet ved det i begyndelsen af september 1951 afholdte bispemøde i Haderslev, hvor man var enige om, at ritualerne også på dette punkt måtte følges og gentagelsens vanskeligheder søges overvundet ved dåbshandlingens fordeling mellem ordinære gudstjenester og særlige dåbsgudstjenester.

bære«.) Dette, at barnet ved dåben skal nævnes ved slægtsnavn, gælder fremdeles, uanset at navngivelse efter den nye navnelov af 17/5 1961 alene omfatter valg af fornavne og mellemnavne, jfr. cirk. 15/12 1961 afsnit VII, 1. stk., 2. pkt.

a) Er barnet *ikke* navngivet før dåben, finder navngivelse sted ved selve dåbs-handlingen - i det øjeblik overøsningen med vand finder sted (skr. 6/3 1950). Dette gælder dog kun dåb i folkekirken og de anerkendte trossamfund. Dåb i andre trossamfund, herunder evangelisk-lutherske frimenigheder, har *ikke* dette borgerlige moment, at der samtidig sker navngivelse af barnet (nævnte skr. 6/3 1950). For børn, der døbes uden for folkekirken og anerkendte trossamfund, sker navngivelse først ved anmeldelse af navnet (evt. i forbindelse med oplysning om dåben) til vedkommende folkekirkelige ministerialbog. Det navn, præsten har udtalt umiddelbart før overøsningen, er ved dåben *på borgerlig retsgyldig måde blevet barnets navn*. Hvis præsten ved en fejltagelse er kommet til at døbe barnet med et forkert navn, må han søge om tilladelse til berigtigelse ved rettelse i ministerialbøgerne af det fejlagtigt givne navn. En sådan tilladelse vil almindeligvis kun være en formssag.

b) Er barnet *navngivet forinden dåben*, skal barnet i dåben nævnes med nøjagtigt de samme navne, som det er navngivet med i forvejen. Dog *kan* der - bortset fra tilfælde, hvor navngivelsen er sket til de sønderjyske personregistre (skr. 18/8 1955) eller i et land, hvor der kun kendes borgerlig navngivelse, f. eks. Tyskland - tillægges barnet et nyt yderligere fornavn i analogi med den nedenfor omtalte regel i kirkeritualet 1685 kap. II, art. 4, hvorefter der ved voksendåb skal tillægges vedkommende et nyt navn. I disse tilfælde finder der altså - bortset fra det nævnte yderligere fornavn - ikke nogen navngivelse sted, men kun en nævnelse af det allerede givne navn. Såfremt der bliver spørgsmål om at tillægge navngivne personer et nyt navn ved dåben, skal dette navn være et egentligt fornavn (kaldenavn), og det skal inden dåben godkendes af k.min., medmindre navnet er opført på den ved ministeriets foranstaltning udarbejdede fortegnelse over godkendte fornavne eller senere tillæg til denne fortegnelse. Derimod kan de navne, hvormed barnet er borgerlig navngivet, ikke bortkastes, uden at der ved navnebevis er meddelt tilladelse hertil (cirk. 15/12 1961 afsn. VII).

Børn *født i Sønderjylland* skal forinden dåben navngives til de borgerlige personregistre, hvilket skal ske i løbet af 2 mdr. (bkg. 22/12 1961 § 16, stk. 3). Kun i en nødsituation kan de døbes, forinden de er navngivet. Flytter de fra Sønderjylland til andre dele af landet, inden de er navngivet, skal de fremdeles navngives til vedkommende personregister i Sønderjylland, men de kan da døbes før navngivelsen, såfremt det sker inden for den fornævnte frist af 2 mdr. Der må i så fald forevises præsten en nylig udstedt fødselsattest.

Dersom omvendt et barn *flytter til Sønderjylland* uden at være navngivet (døbt), skal

*) Se nærmere kap. 15 om navngivelse.

det navngives til personregistret i Sønderjylland inden 1 uge og kan først derefter døbes (for nævnte bkg. 22/12 1961 § 18). Dette sidste gælder dog ikke i tilfælde, hvor et unavngivet barn har rent midlertidigt ophold i Sønderjylland, f. eks. på grund af forældrenes ferie. I sådanne tilfælde kan barnet navngives ved dåb i Sønderjylland ganske som i den øvrige del af landet (skr. 14/11 1956).

Faddere. Børn, der døbes, skal have et antal faddere, som har til opgave at være vidne ved dåben og drage omsorg for barnets opdragelse i den kristne tro, dersom forældrene skulle dø, inden barnet »kommer til skelsalder«. Denne sidste funktion har ikke megen praktisk betydning, navnlig fordi børnenes opdragelse også i religiøs henseende helt er henlagt til den eller dem, der har fået overdraget forældremyndigheden efter forældrenes død eller af anden årsag (mrl. § 5), således at faddere i påkommende tilfælde juridisk står uden muligheder for at opfylde deres fadder-forpligtelser (skr. 8/2 1941). De kan f. eks. ikke forhindre, at et barn udmeldes af folkekirken.*)

For at kunne antages som fadder kræves: Vedkommende må »bekiende sig til den christelige Religion« (forordn. 1828 § 17). Hertil kræves det, at den pågældende er døbt med en kristen dåb (skr. 2/12 1959). Derimod er det ikke nødvendigt, at vedkommende er medlem af folkekirken eller overhovedet ev.-luthersk. En katolik kan f. eks. være fadder til et barn, der døbes i folkekirken (skr. 27/10 1945). Efter forordningen 1828 kunne ingen være fadder, som endnu ikke var konfirmeret. Dette krav om konfirmation som betingelse for at kunne være fadder opretholdes ikke mere. I stedet gælder nu, at den sædvanlige konfirmationsalder (vgl. anordn. 22/4 1955 § 3) er minimumsalder for faddere (skr. 31/8 1950). Faddere skal være »ærlige og uberygtede folk« (D.L. 2-5-5, skr. 27/10 1945).

Den, der bærer et barn til dåb, anses for fadder og må derfor opfylde de almindelige betingelser, bl. a. aldersbetingelsen, for at kunne være fadder (skr. 2/12 1959). I et tilfælde, hvor den pågældende efter sin alder ville kunne have opnået dispensation fra aldersbetingelsen for at kunne konfirmeres, udtalte ministeriet, at man intet ville have at indvende imod, at det blev tilladt vedkommende at bære barnet til dåben (skr. 1/10 1960). Almindeligvis bør en præst ikke nægte moderen til et uden for ægteskab født barn eller barnets fader at bære barnet eller iøvrigt at være fadder (skr. 25/1 1848).

Om *faddernes antal* siges det i D.L. 2-5-5, at dertil må »ej flere bedis end fem af Mands og Qvindes Personer tilsammen«. Denne bestemmelse opretholdtes ved forordn. 1828 § 17, der yderligere bestemte, at der »ved enhver Dåb bør i det mindste være tre Vidner«. Forældre kan være faddere, men i så fald bør præsten virke til, at mindst 2 faddere foruden forældrene er tilstede (skr. 29/6 1899).

*) I det kirkel. udv. af 1928 drøftede man fadderordningen, se udv. bet. 1940 pag. 124.

Der kan være 5 faddere udover den af forældrene, der måtte bære barnet, således at der i kirkebogen indføres ialt 6 (skr. 28/4 1949). Når antallet af faddere overstiger det i forordn. 1828 fastsatte minimum af 3, forlanges det ikke, at samtlige faddere er tilstede ved dåben. Det er tilstrækkeligt, at 3 af dem er nærværende; de overskydende kan, om det ønskes, nøjes med at være »indskrevne faddere«. Den citerede bestemmelse i D.L. 2-5-5 indeholder muligvis en forudsætning om, at der normalt bør være såvel mandlige som kvindelige faddere (skr. 11/7 1870, 9/4 1948).

Der kan *ikke indtegnes nye* faddere efter dåben eller erklæring om, at nogen er villig til at påtage sig de med fadderskabet forbundne forpligtelser (skr. 21/5 1953, 26/7 1948). Omvendt kan der heller *ikke ske slettelse* af de indtegnede faddere (skr. 8/2 1941, 22/3 1948). Nærværelse af dåbsvidner er naturligvis ikke nogen betingelse for dåbens gyldighed.

Såfremt en præst i forbindelse med dåben ønsker at uddele pjecer til faddere og børnes forældre - f. eks. de af »Daabsfondet« udgivne »Fadderbreve« og »Den hellige Dåb« - kan udgiften til anskaffelse af pjecerne med menighedsrådets samtykke afholdes af det i mrl. § 13, stk. 2, nævnte rådighedsbeløb (skr. 4/7 1958). Derimod kan der ikke af kirkelige kasser ydes betaling for arbejdet med pjecernes *udfyldelse*, og det må derfor påhvile vedkommende præst selv at udfylde pjecerne, såfremt ingen er villig til at bistå ham uden betaling (skr. 26/11 1959). Af sidstnævnte skr. vil det ses, at de omhandlede pjecer kan indrettes mere praktisk - efter svensk mønster - således at udfyldningsarbejdet reduceres betydeligt.

Hjemmedåb. Dersom man ikke uden fare for barnets liv eller sundhed kan føre det til kirken, kan hjemmedåb finde sted (kirkerit. 1685, kap. 2, art. 2). Ved »hjemmedåb« forstås alle dåbshandlinger uden for kirken, f. eks. på et hospital (skr. 15/3 1938). Det må være overladt til præsten i hvert enkelt tilfælde at skønne, om forudsætningerne for hjemmedåb er tilstede. Forevisning af lægeattest er ikke nødvendig. Præsten må væsentligt kunne støtte sig på forældrenes og troværdige folks udtalelser.

Også hjemmedåb skal så vidt muligt udføres af en præst (forordn. 1828 § 3), men er der ikke tid til at afvente hans komme, kan dåben foretages af andre, f. eks. jordemoderen. Ifølge indenrigsmin. cirk. 15/8 1960 om udøvelse af jordemodergerning skal jordemoderen meddele forældrene det, hvis hun tvivler på, at barnet kan leve, og spørge dem, om de ønsker barnet hjemmedøbt.

Hvis der ikke er øjeblikkelig livsfare, bør præsten følge ritualerne. Men er barnet i livsfare, kan han nøjes med at nævne barnets navn, øse vand over barnets hoved 3 gange med ordene »i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn« samt bede Fadervor.

Skulle barnets navn være glemt eller udeladt ved hjemmedåben, er dåben dog lige fuldt kirkelig gyldig. Navngivelsen må så bringes i orden senere ved anmeld-

delse til ministerialbogen eller eventuelt i forbindelse med fremstilling i kirken (skr. 4/1 1901).

Dersom hjemmedåb er foretaget af andre end en af menighedens præster, påhviler det faderen eller - hvis han er fraværende eller det drejer sig om et uden for ægteskab født barn - den der har forrettet dåben at gøre anmeldelse om dåben til sognepræsten, d. v. s. sognepræsten i det sogn, hvor dåben har fundet sted (skr. 18/6 1946). Dersom hjemmedåben er foretaget af en fremmed præst, har denne dog en ubetinget selvstændig anmeldelsespligt. Har jordemoderen døbt barnet, skal hun anmelde det til præsten og angive grunden til, at barnet blev hjemmedøbt (fornævnte cirk. 15/8 1960). Hvis dåben blev forrettet af en uordineret person, bør præsten forvise sig om, at barnet virkelig har modtaget den kristne dåb, evt. ved afhøring af tilstedeværende vidner (fr. 1828 § 7).

Når barnet bliver så rask, at det kan tåle det, bør det føres til kirke og »fremstilles« til dåbens publikation (kirkerit. 1685, kap. II, art. 2, fr. 1828 § 6). Tvangsmidlerne til gennemførelse heraf må anses for bortfaldet samtidig med ophævelse af dåbstvangen (lov 4/3 1857), men uanset dette har folkekirkens medlemmer fremdeles en kirkelig (moralisk) pligt til at lade hjemmedøbte børn fremstille (skr. 30/6 1892, 28/1 1960). Ved fremstillingen bør faddere være til stede.

Såfremt hjemmedåben har fundet sted under sådanne forhold, at der ikke har været levnet forældrene tilstrækkelig tid til overvejelse af barnets navn, kan det - efter ansøgning til kirkeministeriet i hvert enkelt tilfælde - tillades, at der i forbindelse med fremstillingen tillægges barnet et eller flere nye navne - men med *bibeholdelse* af de ved dåben givne navne, hvoraf ingen kan bortkastes, medmindre der ved navnebevis meddeles tilladelse dertil (skr. 2/5 1925, 22/12 1943, cirk. 15/12 1961 afsn. VI). Dette sidste gælder endog i tilfælde, hvor barnets forældre ikke har haft lejlighed til at bestemme, hvilket navn barnet skulle have, se f. eks. skr. 16/5 1928 ang. et tilfælde, hvor et på et hospital født barn døbtet umiddelbart efter fødslen af oversygeplejersken - medens moderen henlå i bedøvelse og faderen ikke var til stede - med at af oversygeplejersken valgt fornavn. Denne særlige adgang til at tillægge et barn nye navne gælder dog ikke i tilfælde, hvor barnet er navngivet til personregistre i de sønderjyske landsdele eller i et land, der kun har borgerlig navngivelse (cirk. 15/12 1961 afsn. VII).

Voksnes dåb. Herom indeholdes udførlige regler i kirkeritualet 1685, kap. II, art. 4. På den tid var der som nævnt dåbstvang, idet alle kristne forældre skulle lade deres børn døbe. Kirkeritualet har derfor kun tænkt på dåb af voksne mennesker, der overgår til kirken fra en religion, der ikke anerkender dåben, eller dog ikke barnedåben (personer, som er »født af Hedenske - Tørkeske, Jødiske eller Anabaptistiske - Forældre«). Men reglerne gælder også i alle andre tilfælde,

hvor en person ønsker at blive døbt i en fremrykket alder, f. eks. når børn, der - måske alene på grund af forældrenes skødesløshed - ikke er blevet døbt som små, ønskes døbt i konfirmationsalderen, således at de derefter kan konfirmeres sammen med deres kammerater.

Ved kgl. resol. 28/1 1885 (cirk. 2/2 1885) er biskopperne bl. a. bemyndigede til »at give de præster, der anmelder at skulle døbe børn, hvem dåben i længere eller kortere tid har været forholdt, anvisning til, hvorledes daabshandlingen skal udføres«. I praksis søger præsterne almindeligvis om biskoppens *tilladelse* til at foretage dåben, hvilket - som det ses af det citerede - i og for sig er upåkrævet, idet alene biskoppens instruktioner om måden, hvorpå dåben skal udføres, skal indhentes. Andragende til biskoppen indgives af den præst, der påtager sig at udføre dåben. Andragendet bør indeholde oplysning om vedkommendes kristendoms kundskaber, f. eks. om han har fulgt religionsundervisning i skolen eller gået til konfirmationsforberedelse samt om betingelserne for at foretage dåb af barnet (se herom s. 205) er tilstede.

Ved voksendåb skal der iflg. kirkeritualet tillægges den pågældende »et *nyt navn*, som han derefter skal kaldes med«. Selve navnet, der skal være et egentligt fornavn (kaldenavn), skal godkendes af kirkeministeriet forinden dåben, medmindre navnet er opført på den ved kirkeministeriets foranstaltning udarbejdede fortegnelse over godkendte fornavne og senere tillæg til denne fortegnelse (cirk. 15/12 1961 afs. VII). Er den pågældende navngivet til et sønderjysk personregister eller i et land, der kun har borgerlig navngivelse, gælder denne bestemmelse dog ikke, idet der i disse tilfælde skal ske dåb med nøjagtig de samme navne, hvormed den pågældende er navngivet (cirk. 6/12 1949, 15/12 1961, afsn. VII). Bortkastelse af tidligere givne navne kan aldrig ske, uanset hvor vedkommende er født (skr. 29/7 1938 og cirk. 15/12 1961 afsn. VII). Ved dåb af en gift person bør det nye fornavn indføres ikke blot ved tilførslen til ministerialbøgerne om vedkommendes fødsel og dåb, men også ved tilførslen om vielsen (skr. 11/1 1958).

Ved voksendåb skal der - som ved enhver anden dåb - være dåbsvidner tilstede, jfr. ritualerne 1895 og 1912. Kirkeritualet 1685 benævner dem »vidne og faddere«, men det ligger i sagens natur, at der almindeligvis ikke kan blive tale om andre »fadder«-forpligtelser end dette ene at være vidne til dåben.

Giftede kvinder nævnes ved dåben med det slægtsnavn, de bærer - altså sædvanligvis ægtemandens slægtsnavn, eventuelt med tilføjende af hendes pigenavn, dette sidste forudsat at hun samtykker deri. I ministerialbøgerne og attester efter disse anføres kun pigenavn (skr. 19/8 1944, 27/5 1963).

15. kapitel

NAVNGIVELSE

Samtidig med, at man ved lov 4/3 1857 § 1 ophævede den tvungne dåb, bestemtes det i § 2, at de i dåbsforordningen anordnede tvangsmidler*) skulle komme til anvendelse på sådanne forældre, som - forudsat barnet ikke var døbt og derved havde fået navn - ikke i det seneste inden et år**) efter barnets fødsel for sognets præst og kirkebetjent *opgav det navn*, som de ville tillægge deres barn, til indførelse i kirkebøgerne. Navngivelse af personer skal herefter finde sted inden for nævnte frist, enten ved dåb i folkekirken eller et anerkendt crosseamfund eller ved anmeldelse til folkekirken eller vedkommende anerkendte crosseamfunds ministerialbøger (borgerlig navngivelse). I Sønderjylland sker navngivelse dog som før nævnt til de borgerlige personregistre (jfr. s. 68).***)

Om dåb og den derved skete navngivelse sker der tilførsel til ministerialbøgerne på det sted, hvor dåben har fundet sted. Sker navngivelsen derimod »borgerligt« - uden forbindelse med dåb - skal den ske til ministerialbøgerne på *bopælsstedet* (skr. 18/6 1946). De på rigshospitalet fødte børn kan dog navngives til rigshospitalets ministerialbøger under forudsætning af, at moderen endnu opholder sig på hospitalet, og at hun har fast bopæl i København (skr. 27/7 1956). Tilmelding af et barns navn af hensyn til dets dåb kan ikke - f. eks. hvis barnet dør inden den berammede dåb - gøre det ud for en navngivelse (skr. 24/10 1960). Om dåb og navngivelser skal der ske tilbagemelding til fødesognets ministerialbøger.

Kontrollen med, at navngivelser finder sted, føres på grundlag af ministerialbøgernes fødselsregistre. Præsterne skal årlig afgive *indberetning* til amtet om ikke navngivne børn (i København kvartalsvis til provsten, der lader indberetningen gå videre til overpræsidiat - skr. 28/1 1898).****)

Hovedbestemmelserne om slægtsnavne og fornavne findes i lov nr. 140 af 17. maj 1961 om personnavne,*****) der trådte i kraft 1. januar 1962.

*) d.v.s. bøder, jfr. dåbsforordn. 30/5 1828 § 10 (skr. 22/1 1960).

**) Tilhører forældrene ikke folkekirken eller et anerkendt crosseamfund, er anmeldelsesfristen iflg. lov 13/4 1851 § 10 kun otte uger efter barnets fødsel, men efter loven af 1857 er anmeldelse inden et år dog også for disses vedkommende blevet anset for fyldestgørende (Borums familieret I s. 174).

***) I en skr. af 27/9 1960 (G.R.) har Grønlandsministeriet udtalt, at lov 4/3 1857 ikke uden videre kan anses for gældende i Grønland, men at det må anses for rimeligt, at også børn i Grønland skal navngives inden en efter de derværende forhold passende frist.

****) Se skr. 24/6 1958 ang. en aftale med overpræsidiatet i København om, at denne giver vedkommende ministerialbogsfører meddelelse om, hvad der er passeret i anledning af indberetninger om manglende navngivelse.

*****) G.R. 1961-62 s. 88. Se i tilslutning hertil kirkeministeriets cirk. 15/12 1961. Endvidere henvises til justitsmin. cirk. 22/12 1961 om udfærdigelse af navnebeviser, justitsmin. cirk. s. d. om gifte kvinders slægtsnavn og justitsmin. bkg. og cirk. s. d. om førelsen af de borgerlige personregistre i de sønderjyske landsdele. Om lovens tilblivelse og indhold se også Arne Truelens: »Personnavneloven« i Kordegnenes Blad juli-august 1962. Loven er ved kgl. anordn. 28/10 1964 sat i kraft i Grønland fra 1/1 1965.

Fornavn. Ethvert barn skal have ét eller flere fornavne (nævnte lovs § 13).

Som fornavn må ikke vælges navne, der ikke efter deres karakter er egentlige fornavne. Dog er det tilladt som mellemnavn at tillægge et barn faderens eller moderens mellemnavn (eventuelt flere mellemnavne, jfr. skr. 13/2 1962) eller et navn, som uden at være erhvervet ved ægteskab bæres eller har været båret som slægtsnavn af en af forældrene eller bedsteforældrene (§ 14, stk. 1).*) Fornavne kan være forbundet med bindestreg (f. eks. Poul-Erik), hvorimod det ikke er tilladt at forbinde et fornavn og et mellemnavn med bindestreg (skr. 20/2 1961).

Som fornavn må ikke vælges et navn, der kan befrygtes at blive *til ulempe* for bæreren (§ 14, stk. 2).**)

Allerede heraf kan udledes den selvfølgelig grundregel, at drenge ikke må få tillagt pigenavne og omvendt (skr. 10/2 1949).

Desuden må det påses, at navnet ikke er anstødeligt eller egnet til at latterliggøre barnet. Almindeligt brugte navne bør bogstaveres som det er sædvanligt, f. eks. Annette, ikke Annet (skr. 22/5 1957) og John, ikke Djohn (skr. 25/11 1959). Titler som baron, etatsråd eller kommerceråd kan ikke tillægges børn som fornavn (skr. 15/9 1922).

Det forlanges ikke, at navnet skal være danskklingende, hvorimod der ved afgørelsen af, om et navn kan godkendes som fornavn her i landet, bl. a. tages hensyn til, om navnet kan påvises faktisk at være brugt som navn indenfor den europæisk-amerikanske kulturkreds (skr. 10/2 1949).

Præsterne tager selvstændigt stilling til, om de mener at kunne acceptere det navn, forældre ønsker at give deres børn. Såfremt det drejer sig om et nydannet navn, bør spørgsmålet om navnets godkendelse - ligesom tvivlsspørgsmål iøvrigt - dog altid forelægges k.min. til godkendelse, se cirk. 15/12 1961 afsnit VII.***) Om fornødent indhenter kirkeministeriet vejledning hos det af justitsministeriet nedsatte personnavneudvalg.

Ministeriets nægtelse af at godkende et navn som fornavn kan indankes for domstolene i henhold til grl. § 63 - hvorefter »domstolene er berettigede til at påkende ethvert spørgsmål om øvrighedsmyndighedens grænser« (Glennie-sagen, Ø.L.dom 2/10 1952, G.R. 1951 s. 197, jfr. km.skr. 25/6 1953).

*) Der er hermed sat en stopper for hidtidig praksis, hvorefter forældre kunne tillægge deres barn et hvilket som helst slægtsnavn som mellemnavn, uanset om barnet overhovedet havde nogen forbindelse med vedkommende slægt.

**) Denne regel afløser - og svarer til - den hidtil gældende bestemmelse i dåbsforordn. 1828 § 18, hvorefter præsten skulle påse, »at intet upassende navn, som vedkommende kunne falde på at foreslå, gives noget barn«. Denne bestemmelse er blevet praktiseret netop ud fra det synspunkt, at navnet ikke måtte kunne blive dets bærer til ulempe.

***) Haster sagen, f. eks. hvis dåb skal finde sted i løbet af få dage, kan henvendelse til kirkeministeriet ske telefonisk. Dersom kirkeministeriets afgørelse på grund af det fremrykkede tidspunkt ikke kan foreligge inden dåben, bør præsten døbe barnet med et eller flere gængse navne. Det tvivlsomme navn vil da senere kunne tilføjes i ministerialbøgerne, dersom det godkendes af ministeriet (skr. 2/3 1957).

Har barnet søskende, skal barnet have et navn, hvorved det kan skelnes fra disse (skr. 20/10 1958).

*Slægtsnavn.**) Medens et barns fornavn(e) - som det fremgår af det foran anførte - tillægges det ved en viljesbestemmelse fra forældrenes side inden for en vis frist efter fødslen, får det allerede *ved fødslen* et slægtsnavn. Ægtebarn får ved fødslen faderens slægtsnavn (§ 1), medens et uden for ægteskab født barn ved fødslen får moderens slægtsnavn (d.v.s. det slægtsnavn, moderen bærer ved barnets fødsel, hvad enten dette navn er hendes pigenavn eller et navn, hun har erhvervet ved ægteskab eller på anden måde).

Ændring af navnet.

Fornavn. Forandring af fornavn kan ske ved navnebevis, der udfærdiges af overøvrigheden, eller ved adoptionsbevilling (§ 15). Notering i ministerialbøgerne foretages på grundlag af de meddelelser, der i disse tilfælde sendes ministerialbogsførerne fra justitsministeriet eller overøvrigheden (cirk. 15/12 1961 afsn. VII).

Som før omtalt**) kan der i visse tilfælde tillægges yderligere navne i forbindelse med dåb eller fremstilling i kirken til hjemmedåbs publikation.

Slægtsnavn.

a) Dersom en person, der er født uden for ægteskab, senere *legitimeres* ved forældrenes indgåelse af ægteskab, får den pågældende ved ægteskabet faderens slægtsnavn, såfremt han hidtil har båret moderens slægtsnavn; men derimod ikke, dersom vedkommende hidtil har båret f. eks. adoptivforældres eller plejeforældres slægtsnavn. Er vedkommende fyldt 18 år ved ægteskabets indgåelse, sker der dog ingen ændring af navnet, medmindre han eller hun selv foretager anmeldelse herom til ministerialbogen (personregistret) - lovens § 1, stk. 2, og cirk. 15/12 1961 afsn. I.

Bestemmelserne kommer også til anvendelse på personer, der er født før den 1. januar 1962, såfremt forældrenes ægteskab er indgået efter denne dato. Ligeledes finder bestemmelserne anvendelse i tilfælde, hvor moderen til et barn uden for ægteskab efter nævnte dato indgår ægteskab med en mand, der i henhold til de før 1. januar 1961 gældende regler er anset som bidragspligtig til barnet, såfremt manden ved skriftlig anmeldelse til ministerialbogen anerkender barnet som sit.

Slægtsnavn, der erhverves ved legitimation, tilkommer også vedkommendes barn eller adoptivbarn under 18 år, der bærer hans navn og står under hans for-

*) Denne betegnelse anvendes nu i stedet for den hidtil i nogle lovbestemmelser brugte betegnelse familienavn.

**) Se s. 68 og 71.

ældremyndighed (§ 9, stk. 1). Derimod har navneændringen ingen virkning for den pågældendes stedbarn eller plejebarn, selv om disse har fået tillagt hans slægtsnavn.

Ved ændring af slægtsnavnet kan det hidtidige slægtsnavn efter derom fremsat begæring bevares som mellemnavn. Bæres det nye slægtsnavn allerede som fornavn, bortfalder dette ved navneændringen (§ 14, 3. stk.).

Er den legitimerede person en gift mand, tilkommer det nye slægtsnavn også hustruen, hvis samlivet består og hustruen hidtil har båret mandens slægtsnavn (§ 9, stk. 2). Anmeldelsen skal i dette tilfælde tiltrædes af hustruen, medmindre hun afgiver erklæring om, at hun ønsker at bibeholde det hidtidige fælles slægtsnavn (§ 16).

Om begæringer og anmeldelser, der tages til følge, vil det fornødne være at tilføje de ministerialbøger, hvori de af navneændringen omfattede personer er indført som født og døbt (navngivet). Tilførslen om den legitimerede persons fødsel og dåb (navngivelse) må indeholde oplysning om, under hvilken dato og af hvem anmeldelsen er foretaget, til hvilket sogns ministerialbogsfører den er afgivet samt om den foreviste dokumentation vedrørende faderskabet eller bidragspligten.

b) Et ægtebarn, der bærer faderens slægtsnavn, kan ved anmeldelse til ministerialbogen (personregistret) antage moderens pigenavn (lovens § 1, stk. 3). Med ordet »pigenavn« menes der her det slægtsnavn, som moderen lovligt førte på tidspunktet for ægteskabets indgåelse, hvilket ikke alene kan være hendes oprindelige navn, men også kan være f. eks. et ved øvrighedsbevis erhvervet navn (skr. 2/5 1962). Bestemmelsen kan også anvendes for personer, der er født før lovens ikrafttræden.

c) Barn uden for ægteskab, der bærer et af moderen ved ægteskab erhvervet slægtsnavn, kan ved anmeldelse til ministerialbogen antage moderens pigenavn. Ligeledes kan et barn uden for ægteskab ved anmeldelse til ministerialbogen antage faderens slægtsnavn, såfremt faderskabet er fastslået. Bestemmelserne kan også anvendes for personer, der er født før lovens ikrafttræden.

d) Adoptivbarn får ved adoptionen adoptantens slægtsnavn. Hvis barnet adopteres af ægtefæller, får det adoptivfaderens slægtsnavn, medmindre det i bevillingen bestemmes, at det i stedet skal bære adoptivmoderens pigenavn. Det kan også i bevillingen bestemmes, at adoptivbarnet skal beholde sit eget navn eller bære dette i forbindelse med det navn, det får ved adoptionen (§ 3).

e) En kvinde, der gifter sig, får ved ægteskabets indgåelse mandens slægtsnavn, hvis hun ikke forinden over for vielsesmyndigheden har afgivet erklæring om, at hun ønsker at bære det navn, hun bar før ægteskabet (§ 4, stk. 1). Om

en sådan erklærings afgivelse sker der tilførsel i vielsesstedets ministerialbog (forudsat naturligvis at det drejer sig om kirkelig vielse).

Såfremt en hustru ikke bærer sin mands slægtsnavn, kan hun under samlivet antage dette ved anmeldelse til vielsesmyndigheden (§ 4, stk. 2).

Ophører ægteskabet, kan hustruen, der har båret mandens slægtsnavn, genantage sit pigenavn ved anmeldelse til vielsesmyndigheden (§ 4, stk. 3).

f) I øvrigt meddeles navneforandring ved *navnebevis*, der udfærdiges af overøvrigheden (gratis). Ved navneforandringen kan det i almindelighed tillades, at det hidtidige slægtsnavn bevares som mellemnavn eller forbindes med det nye navn (§ 5).

På grundlag af meddelelser fra overøvrigheden om navneforandring kan der kun foretages rettelse i *navnerubrikken*, ikke tillige i forælderubrikken af faderens eller moderens navn, medmindre det fremgår af meddelelsen, at navneforandringen også omfatter faderen eller moderen. Det må bero på de pågældendes eget initiativ at få notering om navneforandringer foretaget ved tilførsler om vielse, cirk. 15/12 1961, afsn. V.

Det påhviler ikke den myndighed, der har udstedt en adoptionsbevilling, i forbindelse med meddelelsen herom at give ministerialbogsføreren underretning om, hvornår adoptanterne er født, og hvor og hvornår de har indgået ægteskab, og der påhviler ej heller ministerialbogsførerne pligt til at søge de nævnte oplysninger tilvejebragt i forbindelse med notering i ministerialbøgerne af de fremkomne meddelelser om stedfundne adoptioner (skr. 1/2 1960).

En i *udlandet* ved offentligt dekret stedfunden navneforandring vil i almindelighed blive antaget for gyldig her i landet, når den pågældende på navneforandringens tidspunkt var fast bosat i vedkommende land.*) Det gælder dog ikke, hvis formålet med at tage bopæl i udlandet har været at opnå en bevilling, som ikke kunne opnås herhjemme, idet noget sådant betragtes som omgåelse af dansk lov. I alle tilfælde, hvor der bliver spørgsmål om ændring af en persons navn i ministerialbøgerne på grundlag af en udenlandsk bevilling, skal sagen forelægges kirkeministeriet.

Den hidtidige adgang til ved anmeldelse til ministerialbogen at tillægge et barn uden for ægteskab *stefaderens* slægtsnavn (lov nr. 131 af 7. maj 1937 § 2, stk. 3) er bortfaldet. Sådant navneændring kan fremtidig - også for så vidt angår børn født før den 1. januar 1962 - kun ske efter reglerne om navneforandring, jfr. § 8, nr. 2.

Er der begået fejl ved dåben eller navnets indførelse i ministerialbøgerne, kan præsten - bortset fra nedennævnte undtagelser - ikke, når fejlen senere opdages, berigtige ministerialbøgerne på egen hånd, men må i hvert enkelt tilfælde forelægge spørgsmålet for kirkeministeriet, også hvor det alene drejer sig om ændring af navnes bogstavering og hvadenten det drejer sig om fornavne eller familienavne (skr. 15/9 1932). Dersom der gives tilladelse til rettelse, sker rettel-

*) Ib Lunøe: Dansk personnavneret s. 121.

sen under påberåbelse af ministeriets resolution, idet der i anmærkningsrubriken henvises til dennes dato og journ. nr.*)

Præsten kan dog uden videre foretage berigtigelse af ministerialbøgerne 1) hvis den begåede fejl skyldes en *fejlskrivning*, »som præsten under arbejdet med indførelsen i ministerialbøgerne eller aldeles umiddelbart derefter bliver opmærksom på, at han har foretaget« (skr. 24/3 1941). 2) Endvidere kan præsten berigtige fejl, som opdages under *konference* af hoved- og kontraminiestrialbøgerne, forudsat at der er et aldeles sikkert grundlag for berigtigelsen, idet præsten f. eks. kan konstatere den rigtige stavemåde af et navn ved opslag i sine egne ministerialbøger. Ligeledes må berigtigelse på klart grundlag kunne ske under det af provsten afholdte kirkebogseftersyn. 3) Tilførsel om *fødselsanmeldelser* sker ofte på temmelig løst grundlag - idet disse anmeldelser skal modtages og indføres, selvom de ikke er ledsaget af dokumentation - men præsten kan senere, når dokumentation fremskaffes, berigtige ministerialbøgerne på grundlag heraf. Det samme må gælde tilførsler om *dødsfald*.

Om navnes bogstavering med aa eller å, se cirk. 30/12 1949.

16. kapitel

KONFIRMATION

Konfirmationen indførtes her i landet ved fr. 13/1 1736. Den var oprindelig tvungen for alle børn af menigheden. Nu er det en frivillig sag, om folkekirken medlemmer vil lade deres børn konfirmere, og der knytter sig hverken borgerlige eller kirkelige retsvirkninger til konfirmationen, bortset fra, at konfirmerede børn straks bliver berettiget til at deltage i nadveren på lige fod med voksne, medens ukonfirmerede børn kun kan deltage, dersom præsten er villig til at modtage dem som nadvergæster. Dog bør nævnes, at dersom barnet hidtil har stået uden for folkekirken, anses det ved konfirmationen som værende optaget i folkekirken og indtræder dermed i de rettigheder, der tilkommer dens medlemmer.

Nærmere regler om konfirmation er fastsat i kgl. anordn. 22/4 1955. Ved kgl. anordn. 16/6 1960 bemyndigedes kirkeministeren til for et tidsrum af 3 år efter stedfunden forhandling med vedkommende biskop at tillade sådanne afvigelser fra bestemmelserne i nævnte anordn. af 1955, som måtte skønnes ønskelige som

*) Det er fast praksis, at man *ikke* tillader rettelse af *afdøde* personers navne i ministerialbøgerne. I et tilfælde, hvor en mand havde begæret sit slægtsnavn rettet fra Kristiansen til Christiansen under henvisning til, at hans oldefader - der var født 1834 - førte slægtsnavnet Christiansen, udtalte k.min. i tilslutning til en fra justitsministeriet indhentet udtalelse, at navnerettelsen ikke kunne foretages alene ved rettelse i kirkebøgerne, da der ikke ved navnets indførelse var begået nogen fejl (både den pågældendes fader og bedstefader havde slægtsnavnet Kristiansen) og da der ikke kunne foretages rettelse af navnet for afdøde personer (skr. 11/4 1960).

forberedelse til en senere tilpasning af reglerne til lov om folkeskolen (bkg. nr. 220 18/6 1958). Ved kgl. anordn. 14/3 1963 er denne ordning forlænget for yderligere 3 år.*)

1. *Betingelser* (§ 3). For at et barn skal kunne konfirmeres, må det være døbt med den kristne dåb. Dåben må dokumenteres, sædvanligvis ved fremlæggelse af dåbsattest. Kan dokumentationen ikke fremskaffes, må vedkommende præst søge biskoppen - evt. kirkeministeriet - om tilladelse til at konfirmere barnet uden sådan dokumentation. I praksis nøjes man om fornødent med en erklæring på tro og love fra barnets forældre - eller en af dem - om barnets dåb. Det bemærkes i så fald i ministerialbogens anmærkningsrubrik, at dåben kun er dokumenteret ved nævnte erklæring (skr. 25/3 1943), og der henvises til ministeriets eller biskoppens resolution (dato og j. nr.). Det i § 3 i kgl. anordn. 1/2 1909 ang. konfirmationen indeholdte forbud mod, at børn, der er døbt efter ritualen for voksnes dåb, ikke bagefter kunne stedes til konfirmation, er ikke opretholdt i den nugældende anordn. 1955.

Barnet skal være fyldt 14 år senest 3 måneder efter udgangen af den måned, hvori konfirmationen holdes.***) I særlige tilfælde kan biskoppen give aldersdispensation. Der er ikke fastsat nogen grænse nedad for sådanne dispensationer (skr. 25/10 1956).

Et barn kan konfirmeres i folkekirken, selvom det tidligere er konfirmeret i den romersk-katolske kirke (hvor konfirmationsalderen er lavere) - skr. 17/9 1932.

*) I henhold til de nævnte anordninger er der meddelt næsten alle biskopper tilladelse til at give dispensation fra bestemmelserne i konfirmationsanordningen af 1955 således:

1. at konfirmationsforberedelsen tilrettelægges efter den mellem biskopperne og undervisningsministeriets læseplansudvalg truffene aftale af 25. januar 1960 (jfr. herom nedenfor) og således, at den under A i i aftalen ommeldte ordning principalt følges, medens den sekundære ordning med biskoppens tilladelse kun benyttes, hvor det særlig skønnes nødvendigt.
2. at konfirmation afholdes efter afslutningen af de i nævnte aftale ommeldte forberedelsesperioder, dog at også følgende søn- og helligdage kan benyttes i tilfælde, hvor der i et pastorat er flere kirker eller flere præster ansat ved samme kirke, og der derfor skal holdes konfirmation på flere søndage, og at der derudover med biskoppens tilladelse også i særlige tilfælde kan benyttes andre søn- og helligdage til konfirmation.
3. at konfirmation med biskoppens tilladelse undtagelsesvis kan holdes søn- og helligdage uden for højmessestiden, idet ministeriet herved forudsætter, at denne tilladelse kun gives, hvor forholdene gør det påtrængende nødvendigt, samt
4. at der kan gives sådanne generelle eller specielle aldersdispensationer, som de nye aldersbestemmelser for skoleudskrivning nødvendiggør.

Hvor konfirmandundervisningen af børn ved deres hjemmogns præst måtte medføre, at det bliver nødvendigt at ordne fællesbefordring for børnene til og/eller fra præstegården, godkender ministeriet, at udgiften ved sådan befordring, såfremt menighedsrådet måtte ønske det, afholdes af kirkens (menighedsrådets) kasse, når det kan ske inden for det tilståede rådighedsbeløb, og udgiften ikke kan afholdes på anden vis.

**) Med ordene: »den måned, hvori konfirmationen holdes« er der sigtet til den måned, hvori den almindelige konfirmationsdag falder, således at aldersdispensation ikke er nødvendig for børn, der fylder 14 år senest 3 måneder efter udgangen af denne måned, selvom konfirmationen af særlige grunde faktisk holdes på en søndag, der falder i en tidligere måned, således at der vil hengå mere end 3 måneder efter denne måneds udgang, før barnet fylder 14 år (skr. 21/4 1909).

Til konfirmation kræves, at den eller de, der har forældremyndigheden over barnet, ønsker barnet konfirmeret eller i al fald samtykker i, at det sker (skr. 22/3 1927, 1/10 1937). Efter omstændighederne må man dog kunne se bort fra, at en af forældrene - eller eventuelt begge - modsætter sig konfirmationen (skr. 30/9 1949). I skr. af 8/3 1859 udtalte ministeriet, at et ungt menneske på 15½ år, der var døbt i folkekirken og selv ønskede at blive konfirmeret, kunne konfirmeres imod begge forældrenes ønske.

Endelig må barnet af den præst, der skal forestå konfirmationen, findes skikket dertil og have et passende kendskab til den kristne børnelærdom.

2. Af hensyn til dette sidste krav skal børn følge *konfirmationsforberedelse* (§§ 1-2). Denne - såvel som selve konfirmationen - finder normalt sted der, hvor børnene bor, men indmeldelse kan også ske til præster andetsteds, såfremt de er villige til at modtage børnene. Normalt må der højst undervises 35 børn på samme hold, men biskoppen kan under særlige omstændigheder tillade, at tallet forhøjes til 50.

Den præst, hos hvem et barn har gået til konfirmationsforberedelse i den anordnede tid, er som regel berettiget og forpligtet til at konfirmere barnet. Men en præst på grund af et barns forsømmelse af konfirmationsforberedelsen, dets dårlige opførsel eller af anden særlig grund at burde afvise det fra forberedelsen eller fra konfirmationen, kan barnet ikke antages til konfirmationsforberedelse eller konfirmation i samme halvår af en anden præst, med mindre tilladelse hertil meddeles af biskoppen (se f. eks. skr. 9/7 1941). Den omstændighed, at et barn undlader at følge præstens opfordring til at indfinde sig ved søndagsgudstjenesterne, medens det går til konfirmandundervisning, er ikke i sig selv tilstrækkelig til at afvise barnet, idet det må bero på et mere almindeligt skøn, om barnet i det hele må anses for tilstrækkeligt modent og forberedt - hvilket skøn udøves af præsten (skr. 19/3 1945). I et andet tilfælde - hvor en mand kategorisk havde nægtet at lade sin søn indfinde sig ved gudstjenester om søndagen i det tidsrum, hvori sønnen gik til konfirmationsforberedelse - udtalte kirkeministeriet, at ministeriet fandt vedkommende sognepræsts krav om, at de børn, der gik til konfirmationsforberedelse hos ham, regelmæssigt i denne tid indfandt sig ved hans gudstjenester, ganske naturligt og stemmende med hidtidig kirkelig tradition, og at ministeriet i overensstemmelse hermed måtte anse det for berettiget, at en præst ved udøvelsen af skønnet over, om et barn kunne anses for tilstrækkelig modent og forberedt til at stedes til konfirmation, også tog hensyn til, i hvilket omfang barnet gennem deltagelse i gudstjenester var blevet fortrolig med folkekirkenes gudstjenesteform (skr. 30/11 1964). Afbrydes forberedelsen hos en præst af andre grunde efter overenskomst med forældrene, kan den fortsættes i samme halvår af en anden præst, som er villig til og i stand til at modtage barnet. Ligeledes kan et barn efter fuldført konfirmationsforbe-

redelse konfirmeres af en anden præst, såfremt forældrene ønsker det, og begge præster samtykker heri. Nægter den præst, der har forberedt barnet, sit samtykke, kan tilladelse i særlige tilfælde gives af dennes biskop.

Konfirmationsforberedelsen skal som regel foregå to gange ugentlig i mindst tre måneder. Iøvrigt er det overladt til præsten at bestemme forberedelsestidens længde og forberedelsens fordeling på et længere tidsrum, dog at præsten i almindelighed ikke bør modsætte sig forældrenes ønske om, at forberedelsen indskrænkes til halvåret forud for konfirmationen, når de pågældende børn er normalt begavede, og forældrene kan anføre gode grunde for deres ønske.

I pastorater med flere sogne eller kirkedistrikter finder konfirmationsforberedelsen som regel sted i hovedsognet, hvor præsten bor, men forberedelsen kan dog efter menighedsrådets (rådenes) bestemmelse også finde sted skiftevis i pastoratets forskellige sogne eller kirkedistrikter eller til stadighed i indtil to af pastoratets sogne eller kirkedistrikter, dog at menighedsrådet i annekssognet (kirkedistriktet) i så tilfælde sørger for, at der stilles et passende, om vinteren opvarmet lokale til rådighed hertil. Bestemmelser af denne art kan dog, hvis præsten ikke er villig dertil, kun træffes ved præsteskitte, inden embedet oplås ledigt.

Tiden for konfirmationsforberedelsen fastsættes uden for København ved forhandling mellem skolekommissionen og præsterne i kommunen, i København ved forhandling mellem skoledirektionen og provsterne.*) **) I denne forhand-

*) Den 25/3 1961 udsendte skoledirektionen i København følgende cirkulære til samtlige skoler (og provster) i København:

Efter at den nye skole- og undervisningsplan er godkendt, meddeles der herved følgende retningslinier for konfirmationsforberedelsen:

1. Eleverne konfirmeres fra 7. klasse, således at konfirmationsforberedelsen falder inden for dette klassetrin. Elever, der skal konfirmeres i oktober fra 7. klasse, skal dog have fri til at gå til konfirmationsforberedelse ca. medio april-juni.
2. Elever, der i henhold til ovenstående går til konfirmationsforberedelse, skal have fri kl. 13 mandag og torsdag og skal ikke møde på skolen igen efter konfirmationsforberedelsen.
3. Der lægges normalt skema for 7. klasserne; dog må timer i kristendomsundervisning ikke lægges efter kl. 13 mandag og torsdag.
4. Det pålægges skolerne for de klassers vedkommende, i hvilke der går elever til konfirmationsforberedelse, ikke at henlægge skovture, museumsbesøg, opvisninger o. l. til mandage og torsdage. Hvis dette ganske undtagelsesvis ikke kan undgås, skal skolen give meddelelse herom til hver enkelt præst.
5. Alle elever, der går til konfirmationsforberedelse, har ret til af skolen at låne en salmebog og et nyt testamente.

Cirkulære af 1. oktober 1948 om konfirmationsforberedelsen bortfalder hermed.

**) Den mellem undervisningsministeriets læseplansudvalg og det af biskopperne nedsatte udvalg truffene aftale af 25. januar 1960 om konfirmandundervisningens tilrettelæggelse er sålydende:

A. Terminerne for konfirmandforberedelsen.

I. Den normale ordning:

Vinterforberedelsen lægges i tiden fra 15. august eller 1. september til 1. søndag efter påske med 2 × 1 ugentlig time, ialt mindst 48 timer.

II. Den sekundære ordning:

a) Forårsforberedelsen lægges i tiden fra 6. januar til 15. maj med 2 × 1 ugentlig time, ialt mindst 36 timer.

ling deltager alle ledere af offentlig og private skoler i kommunen. Den fornødne tid til konfirmationsforberedelse skal sikres denne, og ved fastlæggelse af tiden bør det iagttages, at skolens arbejde lider mindst muligt afbræk (folkeskoleloven 18/5 1937 - bkg. 18/6 1958 - § 55).*) Såfremt en præst måtte ønske at have konfirmationsforberedelse mere end to gange om ugen, må denne forøgelse ske uden indgreb i skolens undervisningstid. Med »tiden« er der tænkt på fastlæggelse af tiden for konfirmationsforberedelsen i forhold til det ugentlige skema for skoleundervisningen, altså ugedage og tidspunkter på dagen.

Også andre spørgsmål af betydning vedrørende konfirmandundervisningen, f. eks. om, i hvilke måneder konfirmandundervisningen skal finde sted, kan drøftes på disse møder mellem repræsentanter for kirke og skole, men det ligger uden for mødets kompetence at træffe bestemmelse med bindende virkning om andre forhold end det udtrykkeligt i folkeskolelovens § 55 nævnte, d. v. s. om tiden for konfirmationsforberedelsen (skr. 4/8 1939). Det er embedspligt for præsterne at deltage i forhandlingen med skolemyndighederne, og den ved mødet skete fastlæggelse af tiden må være bindende for samtlige præster i kommunen (skr. 20/9 1941). Loven forudsætter, at de i forhandlingen deltagende parter kommer til enighed om en ordning, og der kan næppe gives skolemyndighederne pålæg (f. eks. fra undervisningsministeriet) om at træffe en bestemt ordning (skr. 27/10 1941).

Ordningen forudsætter, at der finder en selvstændig konfirmandundervisning sted, og denne kan derfor ikke sammenlægges med religionsundervisningen i skolen (skr. 27/2 1956). Skolerne bør tilstræbe, at skoleudflugter ikke kommer til at træde hindrende i vejen for konfirmandundervisningen (skr. 17/11 1931).

Et barn, hvis forældre har udmeldt sig af folkekirken, kan indmeldes til konfirmation ganske som andre børn, for så vidt barnet ikke selv er udmeldt af folkekirken (skr. 30/8 1934).

Udgifter til annoncering om konfirmationsforberedelsen kan ikke afholdes af kirkelige kasser (skr. 22/2 1923, 2/8 1954). Derimod kan der af menighedsrådenes rådighedssum (mrl. § 13, stk. 2) afholdes udgift til anskaffelse af bibler

b) Efterårsforberedelsen lægges i tiden fra 15. august til 15. november med 3×1 ugentlig time, ialt mindst 36 timer. (8. hovedskoleklasse + 1. realklasse).

c) Efterårskonfirmation afholdes i tiden fra ca. 1. oktober til ca. 15. oktober efter vinter- eller forårsforberedelse, men med enkelte forberedelsestimer umiddelbart før konfirmationen.

III. Hvor det er muligt, tilrettelægges konfirmandforberedelsen i 7. skoleår.

B. Tidspunkterne for konfirmandforberedelsen.

I. Forberedelsen henlægges til tiden fra klokken 8,00 til klokken 8,50.

II. Hvor der er enighed mellem de interesserede parter, kan der fastsættes andre bestemmelser om tidspunkterne.

III. Hvis faget kristendomsundervisning kun tillægges 1 ugentlig time i 7. skoleår, må denne time ikke benyttes til konfirmandforberedelse.

*) Jfr. k.min. cirk. 29/1 1938.

(testamenter) og salmebøger til konfirmander, således at disse bliver konfirmandernes ejendom (skr. 11/11 1955, 3/2 1956, 18/5 1960).

Ved konfirmandundervisningen skal benyttes autoriserede hjælpemidler. Til indførelse af nye (andre end de hidtil benyttede) autoriserede hjælpemidler kræves menighedsrådets samtykke (mrl. § 24, skr. 22/6 1946).

3. *Konfirmationen* (§§ 4-6). Konfirmation holdes to gange om året, forår og efterår, medmindre vedkommende menighedsråd - efter at sagen har været forhandlet på et menighedsmøde - har truffet beslutning om, at konfirmation kun skal holdes én gang om året (mrl. § 23). De almindelige konfirmationsdage er næstsidste søndag i marts - hvis denne er påskedag dog den foregående eller følgende søndag - og første søndag i oktober. I København og på Frederiksberg er den almindelige konfirmationssøndag om efteråret dog den næstsidste søndag i oktober (kgl. resol. 2/9 1925). Hvor der i et pastorat er flere kirker eller flere præster ansat ved samme kirke, og der derfor skal holdes konfirmation på flere søndage, kan tillige benyttes en søndag før eller efter den almindelige konfirmationssøndag, dog kan konfirmation aldrig afholdes påskedag.

I pastorater med flere kirker kan menighedsrådet (rådene) bestemme, at konfirmationen skal holdes skiftevis i pastoratets kirker.

Med biskoppens tilladelse kan konfirmationen henlægges til en anden søndag end den foreskrevne, når præstens sygdom eller afgang fra embedet eller andre særlige omstændigheder gør det ønskeligt.

Konfirmationen skal foregå i kirken. Dersom biskoppen under en kirkes lukning på grund af istandsættelse eller andet giver tilladelse til, at ordinære gudstjenester midlertidigt foretages i et dertil egnet lokale, kan der ligeledes foretages konfirmation i dette lokale (kgl. anordn. 18/6 1953).

Ekstraordinær konfirmation kan ligeledes holdes med biskoppens tilladelse, når sygdom har hindret en konfirmand i at deltage i den almindelige konfirmation, eller når en person i mere fremrykket alder ønskes konfirmeret, eller under andre særlige omstændigheder. Konfirmationen bør dog også i disse tilfælde holdes om søndagen i forbindelse med den almindelige formiddagsgudstjeneste og i menighedens overværelse, medmindre biskoppens tilladelse til undtagelse herfra indhentes.*)

Konfirmationen består i en kort tale af præsten til konfirmanderne, eventuelt - om præsten ønsker det - i forbindelse med en samtale med dem. (Denne samtale skal ikke være en kundskabsprøve, men en samtale til opbyggelse og belæring for ungdommen og den tilstedeværende menighed. Samtalen kan, dersom præst og

*) I 1962 gav biskoppen over Helsingør stift - iøvrigt efter aftale med kirkeministeren - tilladelse til, at sognepræsten i Kregme konfirmerede sandsigersken Corinthus datter i en skov i Nordsjælland. Det er nok tvivlsomt, om konfirmationsanordningens bestemmelser giver en biskop så vidtgående beføjelse til at tillade undtagelser fra almindelige regler.

menighedsråd ønsker det, henlægges til en gudstjeneste på en forudgående søgnedag eller søndag). Derefter bekendes forsagelsen og troen, og endelig henvender præsten sig til hver enkelt konfirmand og foretager den egentlige konfirmationshandling. Præsten kan vælge mellem de i anordningen nævnte alternative former (med eller uden tilspørgsel til hver enkelt konfirmand). Der er ikke noget til hinder for, at konfirmationsgudstjenesten afsluttes med altergang, dersom det ønskes; se i modsætning hertil den tidligere anordning om konfirmation 1/2 1909 § 8, hvorefter der krævedes tilladelse fra biskoppen dertil.

Ønsker om udlevering af lister over konfirmander til anvendelse i erhvervsøjemed el. lign. bør ikke imødekommes (skr. 1/3 1940, 11/3 1957, 27/1 1961).*)

17. kapitel

ÆGTESKABS STIFTELSE OG OPLØSNING

De nugældende regler om ægteskabs indgåelse og opløsning findes i lov nr. 276 af 30/6 1922 med senere ændringer (lov 18/3 1925, 15/4 1930, 13/4 1938, 15/3 1939, 15/3 1947), samt i en del kgl. anordninger, bekendtgørelser og cirkulærer. Loven er blevet til på grundlag af et skandinavisk samarbejde, og der findes derfor nogenlunde tilsvarende regler i Norge og Sverige. Den gælder også for Færøerne, men der kan ved kgl. anordn. fastsættes ændringer og tilføjelser til loven, som disse øers særlige forhold måtte kræve (lovens § 84, jfr. km. cirk. 9/6 1923). Ved lov 11/5 1954 er ægteskabsloven - med visse ændringer - sat i kraft på Grønland (bkg. 15/2 1955).

I. Ægteskabs indgåelse.

1. Om *betingelserne* for at kunne indgå ægteskab her i landet henvises til lovens kap. II. Heraf nævnes: Mænd skal være fyldt 21 og kvinder 18 år. Undtagelser kan gøres ved kgl. bevilling (§ 6). Den som er under 21 år og ikke tidligere har været gift, skal have samtykke af forældrene eller den af dem, der har forældremyndigheden (§ 7). Umyndiggjorte skal have værgens samtykke (§ 8). Den, der er sindssyg, åndssvag, psykopat i højere grad eller kronisk alkoholist skal have justitsministeriets tilladelse til indgåelse af ægteskab. Det samme gælder epileptikere med jævnlige anfald (§ 10). Den, der lider af kønssygdom, som endnu frembyder fare for smitte eller for overførelse på efterkommere, må ikke indgå ægteskab, uden at den anden part er gjort bekendt med sygdommen, og begge parter af en læge har fået mundtlig vejledning om faren ved den (§ 11). Nært slægtskab eller svogerskab er ægteskabshindring (§§ 12-13). Ingen må

*) Jfr. s. 115.

indgå ægteskab så længe tidligere ægteskab består - hvilket også gælder separate (§ 14).

Af særlig interesse skal nævnes § 18, hvorefter personer, af hvilke den ene tilhører et trossamfund, hvortil den anden ikke hører, forinden ægteskabs stiftelse skal afgive erklæring om, i hvilken tro børn af ægteskabet skal opdrages, hvilket skal være enten folkekirkens eller en af parternes tro. Erklæringen skal afgives, dels når parterne tilhører hver sit trossamfund, dels når kun en af parterne tilhører et trossamfund, derimod ikke når ingen af dem tilhører noget trossamfund (skr. 2/5 1952) eller begge tilhører samme trossamfund. Om trossamfundet er anerkendt eller ikke er uden betydning (skr. 26/3 1929). Erklæringen skal gå ud på, at børnene skal opdrages i den ene af parternes tro eller i folkekirkens tro - altså noget positivt. Det kan ikke bestemmes, at børnene skal opdrages uden nogen tro.

Den omhandlede erklæring tilføres den samme protokol, i hvilken indgåelsen af ægteskabet indføres (lov 13/4 1851 § 9, stk. 2) - d. v. s. enten den af den borgerlige myndighed førte ægteskabsbog (anordn. 481 17/11 1922 § 8) eller folkekirkens (vedkommende trossamfunds) vielsesprotokol (cirk. 22/12 1922 afsnit III).

Den af parterne truffe bestemmelse om børnenes religiøse opdragelse kan senere ændres, når de er enige derom (lov 13/4 1851 § 9). Følgelig kan de også senere, når de har fået børn, bestemme - stadig forudsat, at der er enighed - at barnet skal døbes i en anden tro end angivet i § 18-erklæringen (skr. 22/7 1933). Hvis derimod den ene af parterne, men ikke den anden ønsker en ændring, må det have sit forblivende ved den engang truffe bestemmelse.

Dør en af ægtefællerne eller mister han eller hun på anden måde forældremyndigheden over børnene, kan den anden ægtefælle forandre den truffe bestemmelse, dog kræves der hertil kirkeministeriets samtykke (lov 1851 § 9, skr. 19/1 1939, 30/9 1942). Begrænsningen i § 18: at barnet skal opdrages enten i den ene af parternes tro eller i folkekirkens tro, gælder naturligvis også i denne situation.

2. *Ægteskabsbetingelsernes prøvelse.* Indtil 1922-lovens ikrafttræden blev undersøgelsen (prøvelsen) af, om ægteskabsbetingelserne var i orden, foretaget af den myndighed, som foretog lysning (præsten eller ved borgerlige vielser stedets underdommer). Nu foretages prøvelsen altid af den borgerlige myndighed, d. v. s. i København magistraten, på Frederiksberg og i købstæderne borgmesteren, og i landsognene sognefogeden eller evt. en anden af amtmanden beskikket person (§ 22, jfr. § 20).

Prøvelsen skal (ligesom lysning) finde sted der, hvor bruden bor. Har bruden ikke bopæl her i landet, skal prøvelsen ske der, hvor brudgommen bor, eller hvis

han heller ikke har bopæl her, på det sted, hvor en af parterne opholder sig. Hvis begge parterne opholder sig udenfor landet, kan prøvelsen ikke finde sted.

Prøvelse af ægteskabsbetingelserne skal *altid* have fundet sted, før vielse kan foretages. Der kan aldrig ses bort fra den, end ikke i en nødsituation. Når prøvelsen har fundet sted og der intet er til hinder for ægteskabets indgåelse, udsteder vedkommende borgerlige myndighed attest herom.

3. *Lysning* (lovens kap. III, cirk. 22/12 1922, afsn. IV). Forinden ægteskab indgås, skal der foretages en offentlig lysning. Lysningen foretages der, hvor bruden bor. Har bruden ikke bopæl her i landet, skal lysningen ske der, hvor brudgommen bor, eller hvis han heller ikke har bopæl her, på det sted, hvor en af parterne opholder sig. Parterne kan - uanset om ægteskabet skal indgås kirkeligt eller borgerligt - frit vælge, om de vil have kirkelig eller borgerlig lysning. Grundlaget for lysning er den foran omtalte attest fra den borgerlige myndighed om, at betingelserne for indgåelse af ægteskab er til stede. Denne attest må ikke være mere end 3 uger gammel (cirk. 27/9 1927). Borgerlig lysning sker ved tinglysning (tinglysningsloven § 53, stk. 3), kirkelig lysning ved kundgørelse fra prædikestolen. Lysningen skal indeholde parternes fulde navn, stilling, bopæl og fødested (skr. 10/11 1959). Lysning foretages kun én gang. Det skal udtrykkeligt nævnes, at indsigelser skal fremsættes for den borgerlige myndighed, der har prøvet ægteskabsbetingelserne.

Kirkelig lysning kan nu foretages på samtlige helligdage (kgl. resol. 9/11 1954, cirk. 23/11 1954). Lysning på hverdage er ugyldig, selvom den er sket ved en offentlig bekendtgjort gudstjeneste (skr. 25/9 1928).

Lysning skal foretages *ved højmesse* eller - dersom der ikke er højmesse den dag - ved sognets hovedgudstjeneste, altså eventuelt f. eks. ved en eftermiddagsgudstjeneste (skr. 14/6 1926)*)

Lysning skal finde sted i *sognekirken* (sognets hovedkirke). Gyldig lysning kan ikke finde sted i en filialkirke (skr. 18/5 1946), en distriktskirke (skr. 12/6 1950) eller en valgmenighedskirke, men der er naturligvis intet i vejen for, at lysning *tillige* sker i en sådan. Ligeledes kan der - foruden i brudens bopælssogn - *tillige* foretages lysning for sognebåndsløserne i den kirke, ved hvilken den præst, som brudefolkene - eller en af dem - har løst sognebånd til, er ansat (skr. 18/12 1958). I tilfælde, hvor biskoppen under en kirkes midlertidige lukning har givet tilladelse til, at ordinære gudstjenester afholdes i et dertil egnet lokale, kan lysning gyldigt foretages her (kgl. anordn. 18/6 1953). I tilfælde af messefald foregår lysning for det sogns vedkommende, hvor der er messefald, ved gudstjenesten i den kirke, til hvilken sognets beboere den pågældende helligdag er henvist (reskript 3/12 1745, skr. 23/2 1923).

*) Om lysning ved tyske gudstjenester i Sønderjylland, se skr. 14/6 1926.

En præst kan *nægte* at foretage lysning i samme omfang, som han kan nægte at vie, jfr. nedenfor. En præst kan derimod ikke nægte at foretage lysning alene fordi parterne skal vies borgerligt (skr. 11/1 1935). Præsten kan også - men skal ikke - foretage lysning for personer uden for folkekirken, f. eks. for et par katolikker, der er bosat på et sted, hvor der ikke er nogen anerkendt katolsk præst (skr. 15/6 1955).

Ved kgl. bevilling kan der gives *fritagelse* for lysning, såvel kirkelig som borgerlig, når særlige grunde - f. eks. brudens besvangrelse eller parternes nær forestående bortrejse til udlandet - taler for det.*) Endvidere kan lysning *undlades*, når der på grund af en af parternes sygdom er alvorlig fare ved at opsætte vielsen, hvilket så vidt muligt skal godtgøres ved lægeattest (§ 26). Såfremt vielse under sådanne omstændigheder foretages uden lysning, må vedkommende præst straks indberette det til justitsministeriet (gennem kirkeministeriet), så vidt muligt bilagt en lægeerklæring.

Umiddelbart efter lysningen skal præsten - af hensyn til anmeldelse af evt. hindringer for ægteskabets indgåelse - tilstille den borgerlige myndighed, der har undersøgt, om ægteskabsbetingelserne foreligger, meddelelse om lysningen og tidspunktet for dens foretagelse samt om, for hvem ægteskabet ønskes indgået (cirk. 22/12 1922, afsn. IV).

Vielsen må ikke finde sted, før der er hengået 14 dage fra lysningen (*lysningensfristen*) - lovens § 23. Vielsen kan foretages på selve 14. dagen efter den dag, da lysning har fundet sted, forudsat at ingen ægteskabshindringer er kommet til den pågældende præsts kundskab (skr. 2/3 1923). Lysningsfristen kan derimod ikke afkortes til 13 dage, medmindre der foreligger bevilling fra justitsministeriet (skr. 31/7 1937).

Når lysningsfristen er udløbet, uden at der har vist sig at foreligge nogen hindring for ægteskabets indgåelse, meddeler den myndighed, der har forestået lysningens iværksættelse, på begæring parterne attest om, at behørig lysning har fundet sted, og at der ikke foreligger nogen ægteskabshindring (lovens § 25). Attesten skal afgives, når det begæres, selv om den ikke er strengt nødvendig (skr. 4/11 1929).

Den borgerlige myndighed skal ikke efter lysningsfristens udløb sende præsten nogen meddelelse, såfremt der *ingen* ægteskabshindring er anmeldt for den borgerlige myndighed, og præsten behøver ikke en sådan meddelelse, forinden han efter lysningsfristens udløb kan udstede lysningsattest eller foretage vielsen (skr. 2/3 1923).

Har nogen af brudefolkene *bopæl i udlandet indenfor Europa*, skal der for-

*) Bevillingen udleveres af overøvrigheden på det sted, hvor bruden bor, eller hvis hun ikke har bopæl her i landet, på det sted, hvor brudgommen bor. Har heller ikke brudgommen bopæl her i landet, udleveres bevillingen på det sted, hvor en af parterne opholder sig (just.min. cirk. nr. 17 1/2 1958 § 6).

uden lysning her i landet tillige ske kundgørelse om ægteskabets indgåelse på det sted (by, kreds) i udlandet, hvor vedkommende part har bopæl. Nærmere regler herom indeholdes i justitsministeriets bkg. nr. 487 20/11 1922.

Justitsministeriet kan fritage for sådan kundgørelse. Den bortfalder endvidere i de tilfælde, hvor der er bevilget fritagelse for lysning her i landet, eller hvor en af parternes alvorlige sygdom begrundes, at lysning undlades. Ligeledes bortfalder kundgørelse i udlandet, når der fra vedkommendes hjemlands myndigheder foreligger attest om, at der efter hjemlandets love intet er til hinder for det påtænkte ægteskab (bkg. § 1). Kundgørelsen udgår i embeds medfør fra den myndighed - f. eks. præst - der forestår lysningens iværksættelse og indrykkes een gang i det dertil mest egnede (som regel det mest udbredte) blad på det sted i udlandet, hvor kundgørelse i henhold til foranstående skal finde sted. Indrykkelsen sker i det på kundgørelsesstedet benyttede sprog, medmindre kundgørelse sker i Island, Norge eller Sverige (§ 2).*

Kundgørelsen skal indeholde brudefolkenes fulde navn, stilling, bopæl og fødested samt oplysning om, inden hvilken frist og til hvilken borgerlig myndighed anmeldelser af hindringer for ægteskabs indgåelse skal indgives (§ 3). Dersom lysningsmyndigheden (præsten) ikke er i stand til at skaffe sig kundskab om, hvilket udenlandsk blad der egner sig til den heromhandlede kundgørelse, eller ikke er i stand til at tilvejebringe fornøden oversættelse af kundgørelsen til vedkommende fremmede sprog, fremsendes kundgørelsen gennem det danske generalkonsulat eller konsulat, i hvis distrikt kundgørelsen skal ske, eventuelt til gesandtskabet i vedkommende land, og såfremt vedkommende herværende myndighed ikke mener at have vished for, til hvilken myndighed kundgørelsen i fornævnte tilfælde bør fremsendes, sendes kundgørelsen direkte til udenrigsministeriet (§ 4).

I tilfælde, hvor kundgørelse i udlandet skal ske, må vielsen ikke foretages, forinden den i kundgørelsen fastsatte frist er udløbet. Fristen fastsættes til 14 dage, dog at den kan forlænges til 3 uger, når kundgørelsen skal fremsendes gennem udenrigsministeriet eller en konsulatsmyndighed (§ 5). Udgifterne ved kundgørelse i udlandet afholdes af den part, af hensyn til hvilken kundgørelse i udlandet skal ske (§ 6).

4. *Ægteskabsstiftelsen* (lovens kap. IV). Ægteskab kan stiftes enten ved kirkelig eller ved borgerlig vielse (§ 28). Adgang til at blive borgerligt viet står åben for alle, hvorimod det er en betingelse for at kunne blive viet i folkekirken (tilsvarende gælder anerkendte trossamfund) at i al fald den ene af parterne tilhører denne. Herfra kan der ikke dispenseres (skr. 9/9 1933). Det kan ved kgl. resolution bestemmes, at medlemmer af udenlandske ev.-luth. trossamfund skal være ligestillede med folkekirkens medlemmer med hensyn til adgangen til kirkelig vielse (§ 29). I henhold til denne bestemmelse er det ved kgl. anordn. af 12/6 1950 fastsat, at medlemmerne af Finlands evangelisk-lutherske kirke, den islandske folkekirke, den norske statskirke, og den svenske kirke i denne henseende skal være ligestillet med medlemmer af folkekirken**)

Kirkelig vielse inden for folkekirken foretages af dennes præster. Ved kgl.

*) Til brug ved disse kundgørelser findes der blanketter med dansk, engelsk, fransk og tysk tekst (Barfod & Co. nr. 1533).

**) Jfr. også kgl. resol. 11/12 1945 (cirk. 19/2 1946) angående adgang for internerede flygtninge her i landet, tilhørende ev.-luth. trossamfund, til at blive viet i folkekirken.

anordn. bestemmes det, hvilke præster der skal kunne vie, og hvilke af disse der skal kunne bemyndige en anden i folkekirken præsteviet mand til på deres ansvar at foretage en vielse (§ 30), jfr. kgl. anordn. 22/12 1922. I henhold hertil kan følgende præster forrette vielse på eget ansvar: sognepræster, residerende kapellaner, andenpræster og - for så vidt betjeningen af et sogn eller et distrikt væsentlig er overdraget dem - tillige kaldskapellaner og faste hjælpepræster. Endvidere kan sådan vielse foretages på eget ansvar af valgmenighedspræster, præster for døvemenigheder, præster ved stiftelser, klostre, hospitaler, sygehuse, fængsler og i andre lignende stillinger, forsåvidt de er ansat til betjening af en bestemt menighed. Samme ret har konstituerede præster. Midlertidige hjælpepræster er ifølge anordningens § 1, stk. 3, kun berettigede til at foretage vielse »på den præsts ansvar, som hvis medhjælper de er ansat«. Denne bestemmelse er formuleret for snævert, idet midlertidige hjælpepræster må kunne udføre vielse efter bemyndigelse af en hvilken som helst præst i folkekirken, som kan foretage vielse på eget ansvar, jfr. straks nedenfor.

De præster, der er berettigede til at foretage vielse på eget ansvar, kan *bemyndige* en i folkekirken præsteviet mand til på deres ansvar at foretage en kirkelig vielse, selv om den pågældende ikke beklæder en stilling, hvori han kan vie på eget ansvar. En forudsætning herfor er det dog, at den pågældende ikke er udtrådt af folkekirken eller har forbrudt sit embede i folkekirken eller er afskediget af grunde, der gør ham uværdig til at beklæde embedet. I henhold hertil kan f. eks. en ordineret missionær under besøg her i landet forrette vielse efter bemyndigelse af en præst, der er berettiget til at bemyndige andre til at vie på sine vegne (skr. 22/8 1945). *Frimenighedspræster* kan ikke forrette vielser, hverken på egne vegne eller efter bemyndigelse af en præst i folkekirken (skr. 4/5 1943, 15/6 1948).

Folkekirkens præster kan efter *dansk* ret kun foretage vielser *her i landet*, ikke derimod på rejse eller under ophold i udlandet (skr. 15/6 1948, 18/2 1953). Ejheller har udsendte præster for danske i udlandet efter dansk ret bemyndigelse til at foretage vielser, hvilket forsåvidt angår sømandspræsterne udtrykkeligt siges i den for disse gældende instruks (25/9 1940 § 4). Derimod er der ikke fra dansk side noget til hinder for, at danske præster i udlandet foretager vielse, såfremt det kan ske i henhold til *de i vedkommende land gældende bestemmelser**), jfr. nedenfor s. 224.

*) Sømandspræsten i London, der tillige er ambassadepræst, kan under visse betingelser forrette vielser i den danske ambassades hus af danske statsborgere, der ikke er bosat i England (skr. 30/1 1932). Se derimod skr. 2/7 1954 ang. sømandspræsten i Göteborg, der også er ambassadepræst, men ikke har bemyndigelse til at vie, hverken efter dansk eller svensk ret. Se også skr. 6/8 1930 (den danske præst i Paris). I anledning af et andragende om, at præsten ved det danske kommando i Gaza måtte bemyndiges til - efter forud indhentet tilladelse fra kirkeministeriet i hvert enkelt tilfælde - at forrette vielser med borgerlig gyldighed, udtalte kirkeministeriet (i overensstemmelse med justitsministeriet), at man ikke fandt, der var tilstrækkelig grund til, at den pågældende præst skulle kunne foretage sådanne vielser (skr. 17/2 1961).

En dansk sognepræst, der vikarierede for den danske sømandspræst i Hamburg under dennes ferie i 1961, foretog i sømandskirken i Hamburg en vielse af to danske statsborgere. Justitsministeriet udtalte i anledning heraf, at vedkommende sognepræst havde været uberettiget til at foretage vielsen, men justitsministeriet måtte dog formene, at der var stiftet et efter dansk ret gyldigt ægteskab (k.min. skr. 28/12 1961).

Stedet. Kirkelig vielse i folkekirken skal foretages i en af dennes kirker (§ 35). Vielse kan ikke uden særlig bevilling, jfr. nedenfor, foretages i en frimenighedskirke (skr. 10/4 1948). I tilfælde, hvor en biskop under en kirkes midlertidige lukning har givet tilladelse til, at ordinære gudstjenester afholdes i et dertil egnet lokale, kan vielse dog gyldigt foretages her, jfr. tilsvarende foran om lysning (kgl. anordn. 18/6 1953). Ved kgl. bevilling kan der gives tilladelse til, at vielsen foretages i brudens hjem eller et andet sted.*) I alle tilfælde, hvor en præst ellers er pligtig at foretage en vielse, er han pligtig at foretage den uden for kirken, når bevilling hertil foreligger (skr. 19/11 1923). Ligeledes kan vielse foretages andet sted end i kirken, såfremt en af parterne på grund af livsfarlig sygdom begærer at blive viet på sit sygeleje. I sådanne tilfælde kan lysning undlades, jfr. foran. I tilfælde af »hjemmevielse« af den nævnte grund må præsten straks sende indberetning herom til justitsministeriet (gennem de kirkelige myndigheder).

Ved vielsen skal de to parter møde *personligt* og *samtidigt*. De skal på spørgsmål af præsten erklære at ville ægte hinanden. Normalt afgives denne erklæring verbalt med et »ja«, men der er ikke foreskrevet nogen bestemt formular, og den må derfor gyldigt kunne afgives i anden form, f. eks. skriftligt eller gennem et tydeligt tegn, evt. også på et fremmed sprog, som præsten forstår.**)

Brudeparret skal derpå af præsten »forkyndes at være ægtefolk« (§ 36). Er denne fremgangsmåde sket fyldest, er ægteskabet gyldigt indgået, uanset om betingelserne ikke har været i orden eller præsten ikke har fulgt de iøvrigt gældende bestemmelser (§ 38). For kirkelig vielse er der autoriseret ritualer ved kgl. resol. 22/3 1897 (bkg. 24. s.m.) og 18/7 1912 (bkg. 26. s.m.).***) Ved vielsen skal der være mindst to vidner tilstede (§ 36). Præsten kan naturligvis ikke være vidne til de af ham selv udførte vielser, hvorimod den medvirkende kirkebetjening kan antages som vidner, når brudeparret fremsætter ønske herom. Har nogen af de ved kirken ansatte fungeret som vidne, skal den eller de pågæl-

*) Bevillingen udleveres af overvrigheden på det sted, hvor en af brudefolkene bor eller opholder sig. Den bør ikke meddeles, »såfremt det valgte sted for vielsen ikke kan anses for passende for foretagelse af vielsesceremonien« (just.min. cirk. nr. 17 1/2 1958 §§ 7—8).

***) O. A. Borum: Familieretten II (1946) s. 59.

***) Det liturgiske udvalg har ladet udarbejde en oversættelse til engelsk og tysk af vielsesritualet til brug i de tilfælde, hvor en af parterne ikke er det danske sprog mægtig. De to oversættelser er udsendt i et fælles hefte af Vajsenhuset. Heftet kan lånes på bispekontorerne eller købes hos Vajsenhuset (meddelelse i Præsteforeningens Blad 1961 s. 665).

dende umiddelbart efter vielsen underskrive i ministerialbogen ved tilførslen om den stedfundne vielse (km. cirk. 22/9 1958).

Dersom bruden tidligere har været i andet ægteskab og i dette har båret sin daværende mands navn, skal hun, dersom hun ikke på foreskreven måde har genantaget sit pigenavn eller fører andet slægtsnavn, vies under den tidligere ægtemands navn. Dette navn indføres i så fald i ministerialbogen og i udskrifter af denne (skr. 9/1 1958).

En præst i folkekirken er kun *pligtig* at foretage en vielse, såfremt begge brudefolkene hører til folkekirken, og en af dem derhos er medlem af hans menighed. Præsten kan dog nægte at vie en fraskilt. Mener han iøvrigt af religiøse grunde ikke at kunne eller burde foretage en vielse, skal han forelægge biskoppen sagen; denne afgør da efter en undersøgelse af samtlige sagens omstændigheder, om den pågældende præst bør fritages for at foretage vielsen (§ 30, stk. 4).

Vielsen foretages på grundlag af en af vedkommende lysningsmyndighed afgivet attest*) om, at lysningsfristen er udløbet uden at der har foreligget hindringer for ægteskabets indgåelse. Såfremt vielsen skal finde sted i samme sogn, hvor lysningen er sket, er udstedelse af sådan lysningsattest naturligvis ikke påkrævet. Vielsen skal foretages inden 3 måneder efter lysningsfristens udløb. Er denne frist overskredet, må der foretages fornyet lysning. Til trods for stedfunden lysning må vielse ikke foretages, såfremt det er præsten bekendt, at ægteskabsbetingelserne ikke er til stede (§ 33).

Brudefolk har ikke krav på, at der ringes eller kimes med kirkens klokker på steder, hvor det ikke er sædvanlig skik og brug. Menighedsrådet vil derfor kunne gøre sin beslutning om, at der skal ringes eller kimes, betinget af, at der af de pågældende erlægges et passende vederlag til kirkens kasse. En bestemmelse herom bør i så fald optages i kirkens vedtægt (skr. 14/5 1962).

5. *Vielse af udlændinge.* Når udlændinge ønsker at indgå ægteskab her i landet, må betingelserne efter dansk ret for at kunne indgå ægteskab være opfyldt. Omvendt skal det ikke påses, at betingelserne efter den pågældendes hjemlands lovgivning er i orden. Dog er det fastsat ved justitsministeriets cirk. 12/10 1937, at danske myndigheder ikke må medvirke til stiftelse af ægteskab mellem udlændinge, af hvilke ingen har nogen tilknytning her til landet, og som alene har taget ophold her for at kunne indgå ægteskab, som ikke med gyldighed ville kunne stiftes i deres hjemland efter dettes lov. Denne reservation finder ikke anvendelse, når blot en af parterne har domicil her i landet.***) Også dansk rets

*) Eventuelt ægteskabsattest fra et af de nordiske lande, jfr. nedenfor under 5 (cirk. 31/5 1954).

**) O. A. Borum: Familieretten II (1946), s. 18. Johannes Pedersen: Kordegnenes Blad nr. 12 1955, jfr. Arne Truelsen i samme blad 1954 s. 138.

regler om betingelsernes prøvelse, om lysning og om formerne for ægteskabets indgåelse gælder for udlændinge. De nævnte bestemmelser må dog suppleres med nedennævnte særregler.

I henhold til nordisk konvention af 6/2 1931 om ægteskab, værgemål og adoption (just.min. bkg. 15/2 1954) skal en islandsk, finsk, norsk eller svensk statsborgers ret til at indgå ægteskab her i landet prøves efter hans nationale love, medmindre han har haft bopæl her i landet i de sidste to år.

Ved konvention af 26/3 1953 (om ændring af fornævnte konvention af 1931) blev der derhos fastsat bestemmelser, som muliggør, at statsborgere i de nordiske lande kan blive viet i de andre nordiske lande *på grundlag af lysning**) i deres *hjemland*, således at det almindelige krav om lysning (og prøvelse af ægteskabsbetingelser) i vielseslandet falder bort, jfr. for Danmarks vedkommende kgl. anordn. 23/2 1954, just.min. bkg. 10/4 1954, k.min. cirk. 31/5 1954. Naturligvis kan de, om det ønskes, også følge de almindelige regler for vielse af udlændinge her i landet, således at lysning finder sted her i landet, evt. suppleret med kundgørelse i udlandet, jfr. foran.

Attest om lysnings foretagelse i de andre nordiske lande kan udstedes af følgende myndigheder: *Finland og Island*: en præst eller en borgerlig myndighed, der er berettiget til at foretage vielser. *Norge*: en herreds- eller byretsdommer, en særlig beskikket vielsesforretter, en præst i den norske statskirke eller en præst eller forstander for en ordnet dissentermenighed. *Sverige*: en præst i den svenske kirke.

For at en i et af de andre nordiske lande udstedt lysningsattest kan danne grundlag for vielsens foretagelse her i landet, kræves det dog, at ægteskabsbetingelserne i lysningslandet er blevet prøvet efter det lands lov, som ville være kommet til anvendelse, dersom bevislighederne skulle prøves *her i landet*. Det påhviler derfor vedkommende præst at undersøge, om dette forhold er i orden. Til vejledning anføres i k.min. cirk. 31/5 1954 de gældende bestemmelser om, hvilket lands lov, der skal anvendes ved prøvelsen af bevislighederne, når denne finder sted her i landet: 1. Er en af brudefolkene dansk statsborger, skal dennes ret til at indgå ægteskab bedømmes efter dansk rets regler. 2. Såfremt den, der ønsker at indgå ægteskab, i de sidste 2 år har været og fremdeles er bosat her i landet, anvendes ligeledes ved ægteskabsbetingelsernes prøvelse dansk rets regler, selvom den pågældende har statsborgerret i et af de andre nordiske lande. 3. Ved prøvelse af ægteskabsbetingelserne for en person, der ikke i de sidste 2 år har været bosat her i landet, og som har statsborgerret i et af de andre nordiske lande, skal dennes ret til at indgå ægteskab bedømmes efter loven i den stat, i hvilken den pågældende har statsborgerret.

*) Derimod kan der ikke foretages vielse her i landet på grundlag af en af en myndighed i et af de andre nordiske lande udfærdiget attest om tilladelse til vielse uden lysning (skr. 11/9 1961).

Eksempler: 1) Når man modtager finsk lysningsattest for 2 finner, der er bosiddende i Finland, er finsk lov lagt til grund ved bevislighedernes prøvelse. Det ville man også have gjort her. Attesten er tilstrækkeligt grundlag for vielse her. 2) Ligeledes er svensk lysningsattest for svensk kvinde, der bor i Sverige, og dansk mand, der ikke har boet i Sverige 2 år fyldestgørende grundlag, idet betingelserne for kvindens vedkommende er prøvet efter svensk ret og for mandens efter dansk ret. Det ville man også have gjort her. 3) Hvis derimod manden havde boet mere end 2 år i Sverige, ville man i Sverige for hans vedkommende have lagt svensk ret til grund. Det ville man ikke have gjort her, og derfor er attesten i dette tilfælde ikke gyldig til vielse her i landet.

Reglerne om vielse her i landet efter forudgående lysning i et af de andre nordiske lande finder *ikke* anvendelse, hvis begge brudefolkene har dansk statsborgerret, eller hvis ingen af brudefolkene eller kun den ene af dem har statsborgerret i et af de nordiske lande.

Er vielsen foretaget her i landet efter lysning i et af de andre nordiske lande, må der ved tilførslen til vielsesstedets ministerialbøger om vielsen i lysningsrubrikken foretages notering om, hvilken udenlandsk myndighed der har udstedt attest om lysningens foretagelse og attestens udstedelsesdag.

6. *Kirkelig velsignelse af borgerligt indgået ægteskab* (Æ.L. § 40, kgl. anordn. 22/12 1922 §§ 5-7, k.min. cirk. s. d., afsnit VII). Ved ægteskabslovens § 40 blev der - som noget nyt - truffet bestemmelse om adgang til at få et borgerligt indgået ægteskab kirkeligt velsignet efter aftale med en præst i folkekirken.*) Da det her drejer sig om en rent kirkelig handling - uden borgerlige retsvirkninger af nogen art - er reglerne betydeligt lempeligere end for indgåelse af ægteskab. Ritual for kirkelig velsignelse er autoriseret ved kgl. resol. 9/11 1938 (bkg. 21/11 1938, k.min. cirk. s. d.)**)

Handlingen finder sted i kirken ved alteret. Hvor gudstjenesterne under en kirkes midlertidige lukning med biskoppens tilladelse er henlagt til et andet lokale (kgl. anordn. 18/6 1953), kan handlingen også finde sted der. Præsten skal tiltale parterne som ægtefæller og ikke bruge udtryk eller vendinger, der står i modstrid med, at ægteskabet allerede tidligere er stiftet. Den ved ægteskabsstiftelse benyttede tilspørgsel til parterne, om de vil have hinanden til ægtefælle, såvel som forkyndelse af parterne som ægtefæller må derfor udelades. Kirkelig velsignelse kan meddeles uanset hvor lang tid der er forløbet siden ægteskabets indgåelse. Vidners nærværelse er ikke påkrævet.

Forud for den kirkelige velsignelse kan der, dersom parterne ønsker det, ske *lysning* herom ved kundgørelse fra prædikestolen. Det må ved lysningen tyde-

*) Om de anerkendte trossamfund, se lovens § 41.

**) Biskoppernes vejledn. s. 96.

ligt angives, at ægteskabet mellem de pågældende allerede er indgået, medmindre lysning foretages inden ægteskabets indgåelse, hvilket navnlig kan tænkes i de tilfælde, hvor parterne ønsker at få deres ægteskab kirkelig velsignet umiddelbart efter, at det er borgeligt indgået.

Kirkelig velsignelse kan ske ved de samme præster, som i henhold til anordn. 22/12 1922 §§ 1-2 kan vie på eget eller en anden præsts ansvar.*) Desuden kan en frimenighedspræst, der har fået en af folkekirkens kirker overladt til fast brug for frimenigheden, meddele kirkelig velsignelse i kirken.

»Adgang« til - hvormed må menes *ret* til - at få ægteskabet kirkelig velsignet tilkommer ifl. cirk. 22/12 1922 VII, stk. 5, de samme personer, som har ret til kirkelig vielse,**) og den præst, der ville have været pligtig at vie parterne, er også pligtig at meddele dem kirkelig velsignelse (skr. 6/10 1944).

Forinden den kirkelige velsignelse meddeles, skal den af den borgerlige myndighed udstedte attest om ægteskabets indgåelse forelægges præsten. Om handlingen sker der tilførsel med nr. til ministerialbøgerne. Dersom parterne ønsker det, udleverer præsten dem attestation om den kirkelige velsignelse.***)

Med hensyn til betaling til kirkebetjeningen gælder de for kirkelige handlinger almindelige regler (løn.l. § 26). Om adgang til at få kirken overladt - og eventuel betaling herfor - gælder de samme regler som ved kirkelig vielse.

II. Ægteskabs opløsning. Mægling.

Et ægteskab kan - evt. skal - opløses ved omstødelse, når visse meget væsentlige betingelser for at kunne indgå ægteskab er tilsidesat (lovens kap. V). Desuden kan et ægteskab - hvilket har større praktisk betydning - opløses ved skilsmisse, når de i lovens §§ 55—63 nævnte tungtvejende omstændigheder begrundet det. Endelig kan der - uden at ægteskabet i sig selv opløses - gives ægtefæller separation, evt. på et noget mindre håndgribeligt grundlag (lovens §§ 52—53). Omstødelse sker altid ved dom, hvorimod separation og skilsmisse kan meddeles enten ved dom eller ved bevilling gennem overøvrigheden eller justitsministeriet.

Hvadenten separation eller skilsmisse søges opnået ved bevilling eller ved dom, skal der først finde *mægling* sted mellem ægtefællerne om fortsættelse af det ægteskabelige samliv (§ 76). Nærmere regler herom er fastsat i kgl. anordn. 483 17/11 1922.

Mægling foretages af præsten, medmindre begge parter ønsker verdslig mæg-

*) Denne bestemmelse i cirk. 22/12 1922 skal formentlig forstås således, at visse præster kan meddele velsignelsen på egen hånd og andre kun efter bemyndigelse, jfr. anordn. s. d. § 6, hvorefter velsignelsen sker »efter de §§ 1—2 givne regler«.

**) »Adgang« til kirkelig velsignelse har langt videre kredse - også personer uden for folkekirken, forudsat at præsten er villig til at udføre den kirkelige handling.

***) Blanket forhandles af firmaet Olaf O. Barfod & Co.

ling eller de ikke tilhører samme trossamfund. Den verdslige mægling foretages af overøvrigheden eller på dennes vegne af underøvrigheden. Med »præsten« menes der præsten for det trossamfund, som parterne tilhører, hvilket efter justitsministeriets opfattelse ikke behøver at være hverken folkekirken eller noget anerkendt trossamfund (jm. skr. 24/8 1937).*)

Parterne har pligt til at *møde personligt* til mæglingen. Såfremt en part undlader at give møde, kan der af overøvrigheden idømmes den pågældende en bøde fra 10 til 500 kr., der tilfalder den kommunale kasse. Mægling skal foretages med parterne *alene* uden andres nærværelse (just.min. cirk. nr. 17 1/2 1958 § 11). F. eks. kan ingen af parterne medtage sagfører (skr. 29/6 1953). Er en ægtefælle på grund af sygdom forhindret i at give møde, bør dette dokumenteres ved lægeattest, og der bør da såvidt muligt gives vedkommende ægtefælle lejlighed til at ytre sig om sagen (anordning § 3).

Mæglingen foretages *samlet* med begge ægtefæller. Kirkelig mægling foregår hos præsten i det sogn, hvor den ægtefælle, fra hvem separation eller skilsmisse søges, bor eller opholder sig, eller evt. af den præst, til hvem den pågældende ægtefælle har sluttet sig. Søges separation eller skilsmisse af ægtefællerne i forening, foretages mæglingen af præsten i det sogn, hvor ægtefællerne eller en af disse bor eller opholder sig, eller til hvis menighed en af parterne har sluttet sig. De nævnte bestemmelser er ufravigelige; parterne kan ikke enes om at lade mægling foretage af andre præster (skr. 29/9 1955). Mægling kan dog foretages *særskilt* med hver af ægtefællerne, såfremt den af disse, der søger separation eller skilsmisse, ville komme til at rejse over 100 km fra det sted, hvor han bor eller opholder sig. I så fald foretages mægling først med den ægtefælle, der søger separation eller skilsmisse, eller, såfremt ægtefællerne søger i forening, med ægtefællen på det sted, hvor andragendet eller begæringen er indgivet.***) Vedkommende præst skal søge forbindelse med den præst, der foretager mægling med den anden ægtefælle, såfremt der herved skønnes at kunne tilvejebringes oplysninger, der kan bidrage til at gøre mæglingen virksommere. Opstår der

*) J. Faurholt og H. Topsøe-Jensen, kom. udgave af ægteskabsloven, pag. 124-25.

Dersom ægtefællerne tilhører en *valgmenighed*, foretages mægling - forudsat parterne ikke enes om verdslig mægling - af valgmenighedens præst (valgmenighedslov § 21). Er en af ægtefællerne medlem af en sognemenighed, mægler valgmenighedspræsten, dersom den ægtefælle, fra hvem separation eller skilsmisse søges, er medlem af hans menighed. Hører den ene ægtefælle ikke til folkekirken, skal der foretages verdslig mægling.

**) I et tilfælde, hvor hustruen, der boede i Herlev, søgte separation fra sin i Svendborg bosiddende mand, ønskede ægtemanden - uanset at hverken han eller hustruen havde pligt til at rejse til samlet mægling, da afstanden mellem deres opholdssteder var over 100 km - at der skulle foretages mægling samlet mellem ægtefællerne, og han var villig til at rejse til Herlev. Herom udtalte justitsministeriet, at ministeriet intet havde at erindre imod en sådan samlet mægling. Da hustruen senere erklærede sig villig til at rejse til Svendborg til samlet mægling dér, udtalte justitsministeriet, at ministeriet herefter måtte finde det rettest, at den af ægtemanden ønskede samlede mægling med ægtefællerne blev foretaget hos sognepræsten på *mandens* opholdssted (Svendborg) - jfr. den før nævnte regel om, at mægling foregår hos præsten i det sogn, hvor den ægtefælle, fra hvem separation eller skilsmisse søges, bor eller opholder sig (k.min. skr. 27/2 1959, utrykt).

tvivl om, hvilken myndighed det påhviler at foretage mæglingen, træffes afgørelsen - for så vidt angår den kirkelige mægling - af kirkeministeriet (anordn. § 2).*)

Forinden mægling påbegyndes, skal der forevises præsten et *andragende om separation eller skilsmisse* eller, såfremt separation eller skilsmisse søges ved dom, skriftlig *begæring om mægling* (anordn. § 3).

Mæglingen består - som det siges i anordningens § 4 - i, at præsten alvorligt klargør for ægtefællerne betydningen og rækkevidden af det skridt, de står i begreb med at foretage, og om muligt søger at bevæge ægtefællerne til at fortsætte det ægteskabelige samliv.

Mæglingen bør fremmes så meget som efter omstændighederne muligt, hvilket kirkeministeriet har indskærpet sidst ved cirk. af 17/5 1955. Det er dog ikke udelukket, at der ansættes flere møder i sagen, ligesom også præsten under særlige omstændigheder har adgang til at forhandle med hver af parterne særskilt. Mener nogen af parterne, at mæglingen unødigt forhales, kan der indgives besværing herover til kirkeministeriet.

Sluttes mæglingen uden resultat, giver præsten det ham foreviste andragende *påtegning* herom eller (såfremt separation eller skilsmisse søges ved dom, i hvilket tilfælde der kun foreligger en begæring om mægling, jfr. foran) udsteder attest om den forsøgte mægling. Præstens påtegning eller *attest* skal kun ganske kort oplyse, at mægling har været forgæves, hvorimod præsten ikke bør udtale sig om sagens parter eller sagen i det hele taget (skr. 1/12 1938, 13/4 1961).

18. kapitel

DØDSFALD OG BEGRAVELSER

Dødsfald.

1. Ifølge lov 2/1 1871, jfr. lov 4/5 1875, om ligsyn (kirke- og undervisningsministeriets instruktion 15/12 1875) må intet lig jordes, forinden der er foretaget *ligsyn* og udstedt *dødsattest*. Nærmere regler herom er fastsat i j.min. bkg. nr. 78 25/3 1931, jfr. km. cirk. 29/12 1950 (for Færøerne j.min. bkg. 22/1 1932). Dødsattester udstedes af læger eller evt. ligsynsmænd. Ingen præst må forrette jordpåkastelse, uden at der forinden er forevist ham dødsattest eller genpart heraf, jfr. nedenfor.***) I tilfælde af borgerlig begravelse eller begravelse af personer uden for folkekirken påhviler det præsten på begravelsesstedet (evt. begravelsesvæsenet) at påse, at bevislighederne - herunder dødsattest og skifteretsattest - er

*) Er det en præst, der søger separation eller skilsmisse, foretages mægling sædvanligvis af provsten.

**) Præsten kan ikke lade sig nøje med at få forevist skifteretsattest, idet denne ikke afgiver bevis for, at ligsyn har fundet sted (skr. 5/4 1961).

tilstede (begravelseslov 19/4 1907 §§ 4-5, skr. 5/7 1929). Det påhviler præsten at påse, at dødsattesterne er fuldstændig udfyldt og, såfremt en dødsattest er fejlagtig eller mangelfuldt udfyldt, at drage omsorg for, at der finder berigtigelse sted (cirk. 30/5 1942). Også rubrikken til oplysning om, hvornår og i hvilken kirkebog dødsfaldet er indført, samt rubrikken til oplysning om jordpåkastelse skal være udfyldt. For så vidt sidstnævnte rubrik ikke kan udfyldes, inden dødsattesten skal afleveres til kredslægen - idet liget er begravet andetsteds, uden at præsten på dødsstedet har modtaget meddelelse herom - er det dog tilstrækkeligt, at præsten anfører i attesten: »Oplysning herom ikke modtaget« eller lign. (skr. 8/11 1960).

Når et barn *fødes dødt* (kommer til verden efter 28. svangerskabsuge uden efter fødslen at have givet livstegn), og en jordemoder har ydet hjælp ved fødslen, afgiver hun anmeldelse om dødfødslen. På landet træder denne anmeldelse i stedet for dødsattest udstedt af læge eller ligsynsmand, hvorimod der i København, Frederiksberg, købstæderne, Marstal og de sønderjydske flækker tillige skal udfærdiges dødsattest af en læge. Når alene en læge (men ikke nogen jordemoder) har ydet hjælp ved dødfødslen, udfærdiger han i alle tilfælde dødsattest (bkg. 25/3 1931 § 3).

I tilfælde af selvmord samt når lig opdriver, personer eller fostre findes døde, eller når mennesker er omkomne ved en ulykkelig hændelse, såvel som ellers, når undersøgelse fra det offentliges side er indledet i anledning af et indtruffet dødsfald, må begravelse ikke finde sted, forinden der er afholdt *medico-legalt* ligsyn af politimesteren i forening med en af ham tilkaldt læge, og førend den af lægen udstedte dødsattest er forsynet med politimesterens påtegning om, at der for det offentliges vedkommende ikke er noget til hinder for begravelsen (lov 4/5 1875 § 2). Var afdøde værnepligtig og omkommet under tjenesten, påtegnes den medico-legale ligsynsattest af den militære rettergangschef, ikke af politimesteren (skr. 24/3 1944). Såfremt den præst, der skal forrette en begravelse, er bekendt med omstændigheder, som kan begrunde afholdelse af medico-legalt ligsyn, påhviler det ham at drage omsorg for, at sådant syn afholdes, inden begravelsen finder sted (cirk. 11/8 1903).

Blanketter til ligsynsmænd udleveres disse gennem sognepræsten, der rekvirerer blanketterne - såvel som de nedenfor omtalte genpartier af dødsattester - hos kredslægen (bkg. 25/3 1931 § 7). Andre blanketter rekvireres af læger og jordemødre hos kredslægen.

I København og Frederiksberg *forevises* dødsattester for vedkommende sognepræst, medens de uden for København og Frederiksberg *afleveres* til sognepræsten og opbevares af ham, indtil han afgiver dem til kredslægen som bilag til de månedlige indberetninger.*) Præsten påfører attesten oplysning om, at der er

*) Om, *hvem* der er »vedkommende sognepræst«, se nedenfor s. 123 om registrering af dødsfald.

sket tilførsel til hans kirkebog om dødsfaldet og evt. om jordpåkastelsen.

Skal begravelsen finde sted *uden for dødsstedet**) udsteder sognepræsten (i Kbh.-Frb. dog begravelsesvæsenet) en *genpart* af dødsattesten (grøn blanket), som »medfølger liget« og tjener til legitimation ved begravelsen (bkg. 25/3 1931 § 6). I Sønderjylland kan genparten enkelte steder udstedes af degnen (skr. 13/3 1944). Genparten bør afgives til sognepræsten på begravelsesstedet (i Kbh. og Frb. begravelsesvæsenet) i god tid forinden begravelsen. Genparten opbevares, når begravelsen har fundet sted, af sognepræsten på begravelsesstedet (i Kbh.-Frb. af begravelsesvæsenet).

2. Forinden begravelsen må endvidere dødsfaldet være *anmeldt til skifteretten* (i Sønderjylland personregistret). Det påhviler den præst, der foretager jordpåkastelsen - eller på hvis vegne den udføres - at påse, at sådan anmeldelse har fundet sted (skiftelov 30/11 1874 §§ 1—2, j.min. skr. nr. 236 21/12 1876). Præsten skal dog ikke påse, at det er *den rette* skifteret, hvortil anmeldelse om dødsfaldet er sket. Det skal i ministerialbogens anmærkningsrubrik anføres, for hvilken skifteret dødsfaldet er anmeldt (cirk.skr. 13/4 1938).

Også ved borgerlige begravelser og begravelser af personer uden for folkekirken skal som tidligere nævnt præsten (begravelsesvæsenet) påse, at skifteretsattest er tilstede. Pligten gælder også i tilfælde, hvor lig (urner) af danske, der er døde under *midlertidigt* ophold i udlandet, begravnes her i landet (skr. 3/11 1928, km. cirk. 5/7 1940). Forevisning af skifteretsattest kræves derimod ikke, dersom afdøde havde *fast* bopæl i udlandet (skr. 20/7 1954).

3. Endelig skal dødsfaldet forinden begravelsen *registreres* i den af vedkommende sognepræst eller - såfremt afdøde var medlem af et anerkendt trossamfund - evt. den af vedkommende anerkendte præst førte *ministerialbog*, jfr. herom s. 123.

Begravelser.

Medens der om begravelsesvæsenets ordning henvises til afsnit 8, skal i det følgende fremstilles reglerne for selve *begravelsesbehandlingen*. Reglerne herom findes hovedsagelig i begravelsesloven 19/4 1907, der sonderer mellem begravelser på folkekirkens kirkegårde, hvor der må iagttages visse hensyn til folkekirken, og begravelser på andre kirkegårde. Da alle sognets beboere - ikke blot medlemmer af folkekirken - almindeligvis begravnes på den stedlige folkekirkelige kirkegård (vedl.l. § 25, stk. 5), er der i loven fastsat særlige regler for begravelse på folkekirkens kirkegårde af personer *uden for* folkekirken (§ 5) og endvidere om *borgerlig begravelse* af medlemmer af folkekirken (§§ 2—4). En-

*) I Kbhvn., Fr.berg og Gentofte udstedes genpart kun, såfremt begravelsen skal ske uden for *kommunen*.

delig er der i ligbrændingsloven 18/4 1950 og kgl. anordn. 16/3 1910 fastsat særegler for de tilfælde, hvor lig ønskes brændt.

De *rituelle bestemmelser* i kirkeritualet 1685 kap. IX er aldrig blevet formelt ophævet eller erstattet af andre autoriserede ritualer, men begravelseshandlingens form og indhold har i tidens løb ændret sig så væsentligt, at bestemmelserne for størstepartens vedkommende ikke længere lader sig anvende. Af ritualets kap. IX kan vistnok kun selve jordpåkastelsesordene (»Af jord er du kommet. Til jord skal du blive. Af jord skal du igen opstå«) siges at have bevaret karakter af obligatorisk forskrift for udførelse af den kirkelige begravelse, og da der som sagt ikke siden er autoriseret noget andet ritual, er præsterne delvis frit stillet; dog bør de naturligvis tage hensyn til stedlig skik og brug.

Spørgsmålet om indførelse af et nyt autoriseret begravelsesritual har iøvrigt været rejst gentagne gange. I forbindelse med udarbejdelsen af forslag til nye ritualer for dåb, nadver og brudevielse (autoriseret 1912) udarbejdede biskopperne i 1910 tillige udkast til begravelsesritual (Det kgl. Vajsenhus's forlag 1910). Biskopperne havde selv deres betænkeligheder ved indførelse af et fast begravelsesritual og betegnede derfor deres forslag som et »tillæg til overvejelse«. I fortalen udtaltes det, at »det vil måske være tvivlsomt for mange, om der overhovedet bør være adgang til at bruge et sådant (ritual), men ønsket derom er ofte fremkommet og i de senere år med stigende styrke«.

Da det i løbet af nogle år gentagne gange havde været genstand for offentlig forhandling, om ikke det ville være heldigt, at der blev autoriseret et begravelsesritual for folkekirken, nedsatte ministeriet i 1927 (skr. 8/3 1927 - G.R.) et udvalg (P. Barsøe, Olfert Ricard, P. Severinsen), som skulle overveje spørgsmålet og eventuelt fremkomme med et forslag. Udvalget fremlagde allerede i december s. å. en betænkning med udkast til et ritual (J. H. Schultz A/S 1929), men biskopperne tog afstand fra forslaget, som man fandt for vidtløftigt. Biskopperne mente iøvrigt, at »en autorisation af et begravelsesritual under vore nuværende kirkelige forhold ikke er nødvendig og heller ikke ønskelig«. I stedet udarbejdede biskopperne et meget kort ritual, som - efter at sagen påny havde været forelagt ministeriet - i januar 1930 udsendtes til præsterne. Dette ritual (kaldet »ritualet af 1930«), der ikke er nogen bindende forskrift men alene - som det siges i biskoppernes følgeskrivelse - en »hjælp og vejledning for præster«, er optrykt i biskoppernes vejledning (s. 106 p. p.). I samme vejledning er optrykt (s. 101 p. p.) det såkaldte »Odenseritual«, som er vedtaget i Odense præstekonvent 25/10 1910 og tiltrådt af Fyns stifts konvent 2/11 1910. Også »Odenseritualet« er kun en uforbindende vejledning.*)

A. *Begravelser på folkekirken kirkegårde.*

1. *Kirkelig begravelse.* Såfremt medlemmer af folkekirken eller andre begravnes kirkeligt (under medvirken af en præst i folkekirken) skal jordpåkastelse foretages i overensstemmelse med »folkekirken ritual« (lov 19/4 1907 § 1, skr. 29/11 1961).

Jordpåkastelsen er det centrale i den kirkelige begravelseshøjtidelighed - på

*) Om begravelsesritualet se også Rich. Fangel i »Præsteforeningens blad« 1961 s. 257-67 (fra Liturgikommissionen III).

én gang nødvendig og tilstrækkelig til, at der i kirkelig henseende har fundet begravelse sted. Hvor jordpåkastelse og jordfæstelse finder sted på forskellige steder, betragtes stedet for jordpåkastelsen som »begravelsesstedet«, også i henseende til kirkebogstiltførslerne. Ligeledes er »begravelsesdagen« den dag, da jordpåkastelsen finder sted (skr. 16/1 1933).

Jordpåkastelsen skulle ifølge D.L. (2-10-1) foretages på de døde, »når de ere hensatte eller i *jorden nedsatte*«, og det er stadig almindelig skik, at jordpåkastelsen finder sted ved graven, efter at liget er nedsat i denne. Men meget ofte finder jordpåkastelse sted på et *tidligere* stadium, f. eks. i kirke eller kapel - eller på dødsstedet, inden liget føres bort for at jordfæstes andetsteds. Skal liget brændes, gælder der særlige regler, jfr. nedenfor.

Ifølge D.L. (2-10-4) var det præsterne forbudt at kaste jord på eller holde ligprædiken over nogen, som »for sin misgerning er blevet rettet, eller har myrdt sig selv med villie, eller er bandsat og ikke afløst eller er dømt til mindre mand, førend øvrigheden og sagsøgeren er tilfredsstillet«. Disse begrænsninger i adgangen til at få kirkelig begravelse udført er nu faldet bort. For *selvmorderes* vedkommende ophævedes forbudet ved straffelov 10/2 1866 § 308, og disse begraves nu ganske som andre med jordpåkastelse, ligesom der også skal ringes med kirkens klokker (skr. 14/5 1867). Bandsætning og ærestab (»mindre mand«) eksisterer ikke længere som straf. Forbudet mod at kaste jord på *henrettede* var opretholdt i strl. 1866 § 10, hvorefter den henrettedes legeme skulle begraves »i stilhed«, d. v. s. uden at nogen som helst kirkelig handling fandt sted (Matzen og Timm s. 571). Nu er forbudet faldet bort, jfr. kirkeministeriets bestemmelser om kirkelig betjening ved dødsdømtes henrettelse 2/1 1946 og skr. 23/4 1946. Overhovedet kan der næppe nævnes undtagelser fra den almindelige regel, at medlemmer af folkekirken har krav på - og præsterne tilsvarende pligt til at forrette - jordpåkastelse, såfremt det ønskes; - alene bortset fra de tilfælde, hvor ligbrænding skal finde sted, idet præsterne i så fald er frit stillede med hensyn til, om de ønsker at medvirke, jfr. nedenfor.

Dødfødte børn begraves i København uden jordpåkastelse, uden for København med jordpåkastelse, såfremt forældrene ønsker det (skr. 27/3 1866, 21/9 1904, 1/9 1947). Derimod foretages der ikke jordpåkastelse på *aborter* (mennekeligt afkom, der er kommet til verden inden 28. svangerskabsuge uden at have givet livstegn efter fødslen). Aborter kan, om det ønskes, blive nedgravet på kirkegården, men dette foregår uden kirkeligt ceremoniel (cirk. 1/7 1950, skr. 1/9 1947). Det tilkommer jordmoderen at afgøre barnets udviklingsgrad ved fødslen (skr. 1/9 1947).

Da selv dødfødte børn begraves med jordpåkastelse, kan der så meget mindre udfra dogmatiske synspunkter indvendes noget imod, at også *udøbte* børn begraves med jordpåkastelse. Men da børn, der dør udøbte, aldrig har været medlemmer af folkekirken (skr. 6/9 1947), består der ikke nogen almindelig pligt

for præsterne til at gøre tjeneste ved begravelse af sådanne børn. Der kan næppe gives en almindelig regel for, i hvilke tilfælde jordpåkastelse bør finde sted ved begravelse af udøbte børn; det må bero på omstændighederne i hvert enkelt tilfælde - f. eks. barnets alder, om dets forældre tilhører folkekirken og hvad der ligger til grund for, at barnet ikke var blevet døbt. Men præsterne må i almindelighed være *berettigede* til at foretage jordpåkastelse efter begæring herom (skr. 30/5 1928). I skr. af 12/1 1948 udtalte ministeriet - efter at sagen havde været forelagt biskopperne - at en præst ikke burde have vægret sig ved at foretage jordpåkastelse ved begravelsen af et udøbt barn; det var oplyst, at barnets forældre tilhørte folkekirken, at de havde ønsket barnet døbt, men at det ikke var lykkedes for dem at få dåben iværksat inden barnets død (se også skr. 25/1 1892).

Også *ubekendte* personer - om hvis dåb eller ikke-dåb man intet ved - begravnes med jordpåkastelse (skr. 14/8 1861, 12/1 1948). Om jordpåkastelse på *urner*, hvor det undtagelsesvis kan ske, se nedenfor.

Ligtale. Kirkeritualets »ligprædiken«, der indeholdt afdødes vita samt udlægning af »en beqvem Text af den hellige Skrift«, og som holdtes i kirken *efter* at begravelseshandlingen havde fundet sted, er de fleste steder afløst af »ligtaler«, som holdes i kirke eller kapel ved kisten, forinden selve begravelseshandlingen finder sted.

Denne ændrede skik er forlængst godkendt. Efter at kancelliet i cirk. af 16/2 1815 havde indskærpet, at ritualet nøje skulle iagttages ved ligbegængelser, forespurgte præsterne ved Vor Frelzers Kirke i København, om præsterne da var berettigede til at holde ligtaler over afdøde. Hertil svarede kancelliet i skriv. af 21/6 1817, at det, ligesom det hidtil havde fundet sted, kunne tillades, at ligtaler holdtes af vedkommende præst eller andre, som efter lovgivningen var berettigede til at prædike.

Præsten er *ikke pligtig* at holde ligtale og ejheller *berettiget* hertil imod de nærmestes ønske (begravelsesloven § 1). Ønsker de efterladte, at præsten skal tale ud fra en bestemt tekst, bør dette ønske imødekommes, såfremt teksten ellers er passende (Kirkeritualet 1685 s. 331: »Begærer nogen sær Text af Præsten, da bør han derudi at føje dennem, saafremt den ellers skikker sig på slig en Forretning»). Men da præsten overhovedet ikke har pligt til at holde ligtale, vil han - alene under henvisning hertil - faktisk altid kunne vægre sig ved at tale over en bestemt tekst, såfremt han ikke ønsker det.

Præsterne bør - siges det i kirkeritualet - »vel vogte sig, at deres Ligprædikener ikke blive panegyrisk Snak, saa at de enten efter Hedningenes Sædvane sigte for meget til den Afdødes Ros og besmitte deres hellige Kald saa vel som deres egen Samvittighed dermed, eller og melde noget usømmeligt om hannem, andre til Forargelse og de Paarørende til Beskæmmelse / men hvis sandt er og vitterligt i Menigheden, det må de med Måde og god Maner beskedeligen udsige andre til Afsky og Advarsel«. Præsterne bør i særdeleshed ved begravelser udvise »takt og skønsomhed« og bestræbe sig på at tale således, at det kan være »til opbyggelse for følget og til trøst for de efterladte« (skr. 13/9 1950); jfr. til-

svarende kirkeritualet, hvorefter præsten skal udlægge en tekst, »som kand være de Sørgende til Trøst og Husvælelse og andre Efterlevende Guds Børn til Formanelse og Underviisning« (s. 330).

Efter begæring af den, som har bestilt begravelsen, kan den fungerende præst tillade *lægmænd* at tale i kirken eller begravelseskapellet eller ved graven, når sådan begæring er fremkommen, forinden handlingen begynder (begravelsesloven § 1). Begæringen må være fremsat i betimelig tid forinden begravelsen, så at præsten gennem samtale med den pågældende eller på anden måde kan få kendskab til vedkommende og derigennem grundlag for udøvelse af sit skøn, om tilladelse bør gives eller nægtes (skr. 4/10 1937, 22/1 1951).

Salmesang. Som led i begravelseshøjtideligheden afsynges der ifølge kirkeritualet salmer. Disse skal ifølge plakat 5/1 1811, jfr. kanc. prom. 23/6 1810, i almindelighed vælges af de autoriserede salmebøger. Sker dette, kan der næppe rejses indvending imod et af afdødes pårørende fremsat ønske om afsyngelse af bestemte salmer, - forudsat dog, at de ikke er så uheldigt valgt, at afsyngelsen kan kaste et latterlighedens skær over begravelseshøjtideligheden eller på anden måde virke forstyrrende, jfr. kirkeritualet, der (s. 329) taler om afsyngelsen af »Lig-Psalmer . . . dislige, som vel kand skikke sig paa den Forretning« (jfr. også ritualet s. 333).

Dog må »andre i saadan Anledning digtede Vers ogsaa bruges, naar samme af vedkommende Sognepræst i Forveien ere bedømte og approberede« (plakat 1811, jfr. kanc. prom. 1810). I henhold til denne bestemmelse er præsten - det må være den præst, der på eget ansvar forretter begravelsen, som skal tage stilling også til dette spørgsmål - fremdeles berettiget til at forbyde afsyngelse af særligt til lejligheden digtede sange (såvel som iøvrigt andre sange, der ikke er valgt fra salmebogen), såfremt der ikke i god tid forinden begravelsen er truffet aftale med ham om sangenes afsyngelse (skr. 30/9 1914, 31/10 1957).

Klokkeringning. For så vidt det er almindelig skik på stedet, at kirkens eller begravelseskapellets klokker ringer ved begravelse, skal begæring herom tages til følge på stedets sædvanlige vilkår, jfr. begravelseslovens § 7 og biskoppernes vejledn. s. 101, hvorefter der »med klokkeringning og andet forholdes efter stedets skik«. Bestemmelsen finder anvendelse også ved borgerlige begravelse og ved begravelse af udøbte personer (skr. 12/1 1948) såvel som ved begravelse af andre, der stod udenfor folkekirken.*)

Ifølge D.L. 2-22-40 må der ikke ringes, når nogen dør, før end liget skal *begraves*. Nogle steder i landet, navnlig i Sønderjylland, er det dog fra gammel

*) Se i modsætning hertil kgl. anordn. 22/1 1897 ang. begravelse på folkekirkens kirkegårde af personer, som ikke hører til folkekirken, § 6, hvorefter ringning med klokkerne i disse tilfælde kun kunne finde sted med vedkommende biskops tilladelse.

tid - muligvis helt tilbage til den katolske tid - skik, at der ringes med klokkerne straks efter et *dødsfald* («sjæleringning»).

Ifølge D.L. 2-22-40 måtte der ikke ringes længere end een time i det højeste. Men også denne bestemmelse må formentlig vige for stedlig skik (skr. 24/10 1902).

Foreninger og organisationer m. v. kan medbringe *faner* og *bannere* ved begravelser på folkekirkens kirkegårde og fra dens kirker og kapeller, forudsat at disse ikke ved deres udseende eller ved det, de symboliserer, er egnede til at vække forargelse eller forstyrre handlingen, eller særlige forhold, navnlig pladsmangel, er til hinder derfor. Tilladelse må dog i hvert enkelt tilfælde indhentes i god tid før begravelsen - senest dagen før - fra den præst, der skal forrette begravelsen (og som har ansvaret for, at alt »foregår sømmeligt og med orden«, jfr. brugsl. § 23) - cirk. 27/8 1891 og 17/10 1911, skr. 25/5 1934, 6/2 1947, 11/10 1960, jfr. også begravelseslovens § 3. *Faneceremonier*, f. eks. sænkning af fanen over graven, kan finde sted, men dog først efter at den kirkelige handling er afsluttet (skr. 11/10 1949). Om bisættelser, hvor kisten er svøbt i Dannebrog, se skr. 23/10 1947.

Ligeledes kan der med vedkommende præsts samtykke anvendes anden *musik* end orgelmusik i kirken (kapellet) eller på kirkegården (cirk. 27/8 1891, 17/10 1911). Det må være en selvfølge - det siges ikke udtrykkeligt i de nævnte cirkulærer - at præsten også skal godkende, *hvad* der spilles. Med præstens tilladelse kan der gengives musik ad mekanisk vej, f. eks. grammofonplader (skr. 21/8 1958).

Om adgangen til at foretage *udsmykning* af kirke eller kapel siges det i fornævnte cirk. 17/10 1911, at der herom »gælde tilsvarende regler som for faners medtagelse« - altså at præstens samtykke skal indhentes. Forklaringen herpå er muligvis, at man i en periode - fra 1/1 1910 til lov 10/5 1912 om menighedsråd trådte i kraft - ikke havde menighedsråd. Men under den nugældende ordning må spørgsmålet om adgangen til udsmykning af kirken (kapellet) være et anliggende, som henhører under menighedsrådets kompetence. Menighedsrådet kan f. eks. bestemme, at der kun må medbringes et begrænset antal kranser i kirken, og at der ikke må foretages anden udsmykning af kirken end anbringelse af enkelte blomsterbuketter på alteret (skr. 15/12 1952).

Begravelsen (jordpåkastelsen) skal i overensstemmelse med almindelige regler for udførelse af kirkelige handlinger foretages af en *præst i folkekirken* eller en anden i folkekirken ordineret på hans vegne. Præster uden for folkekirken kan i almindelighed ikke forrette begravelse for medlemmer af folkekirken (skr. 16/12 1931; derimod eventuelt for medlemmer af deres eget trossamfund, jfr. nedenfor). En undtagelse gælder dog præster for ev.-luth. frimenigheder, som har fået ved-

kommende biskops tilladelse til brug af folkekirkens kirker, idet disse i henhold til brugsl. § 12, stk. 2, har ret til at forrette begravelse på eget ansvar, ikke blot af frimenighedsmedlemmer, men også af medlemmer af folkekirken og med benyttelse af kirken på det sted, hvor begravelsen skal finde sted (se nedenfor s. 295).

Begravelse må dog i nødstilfælde kunne foretages af *lægfolk*, f. eks. på øer, hvor der ikke er nogen præst, og som på grund af vejrforhold eller andet midlertidigt er afskåret fra forbindelse med omverdenen (kanc. skr. 29/11 1828).

I den af biskopperne udarbejdede »Vejledning for kirkelig betjening ombord« er der givet anvisning på, hvorledes begravelse til søs kan foregå under ledelse af skibets *kaptajn eller en anden på hans vegne*.

I skrivelse af 13/12 1910 gav ministeriet tilladelse til, at en afdød patient på Skt. Hans Hospital, der tilhørte folkekirken, efter moderens ønske blev begravet af en præst ved Syvende Dags Adventisternes menighed, idet afdøde på grund af sin helbredstilstand måtte formodes ikke at have været i besiddelse af den fornødne habilitet til selv at afgive den i begravelseslovens § 2 omhandlede erklæring i testamentsform, hvorfor ministeriet fandt det »foreneligt med lovens bestemmelser, at forældre eller værge på hans vegne begære borgerlig begravelse«. Ved den pågældende sags forelæggelse for ministeriet havde Sjællands biskop tillige udbedt sig en mere principiell udtalelse om ministeriets stilling til spørgsmålet om, hvorvidt lignende begæringer om tilladelse til at lade medlemmer af folkekirken begrave ved en metodistpræst burde imødekommes. Ministeriet ville ikke fremsætte nogen almindelig udtalelse herom, men man fandt iøvrigt ikke noget at erindre imod, at biskoppen afgjorde disse spørgsmål efter sit skøn i det enkelte tilfælde.

Denne ministerielle udtalelse har dannet grundlag for en praksis (i al fald i Københavns stift), hvorefter biskoppen - generelt - på begæring af afdødes pårørende har givet tilladelse til, at afdøde medlemmer af folkekirken begravnes af andre præster end folkekirkens, endog uden at der forelå nogen erklæring - endmindre erklæring i testamentsform - fra afdøde om, at han ønskede anden form for begravelse end den for medlemmer af folkekirken sædvanlige. I skriv. 15/12 1950 (4 Z 598 - utrykt) har ministeriet bragt denne praksis til ophør og fastslået, at fornævnte skriv. af 13/12 1910 ikke indeholder nogen generel beføjelse for biskopperne til at give sådanne tilladelser, men at beføjelsen kun gælder i de sjældent forekommende tilfælde af »lignende art«, som det i skrivelsen omtalte - altså sådanne, hvor afdøde måtte antages ikke at have været i besiddelse af sin fornufts fulde brug.

Den omtalte skriv. af 13/12 1910 forudsætter ganske øjensynligt, at begravelse ved et andet trossamfunds præst kan ske, såfremt afdøde havde truffet bestemmelse herom i testamentsform i overensstemmelse med begravelseslovens § 2. Det er derfor noget uheldigt, at ministeriet i skriv. 16/12 1931 - i anledning af et andragende om, at et medlem af folkekirken måtte begravnes af en baptistpræst - udtaler, at afgivelse fra det almindelige krav om, at medlemmer af folkekirken i almindelighed skal begravnes af folkekirkens præster, *kun* kan ske, når afdøde ved en i testamentsform affattet erklæring har truffet bestemmelse om »borgerlig begravelse«, og at »i så fald vil den omstændighed, at andrageren er præst for en baptistmenighed, selvfølgelig ikke udelukke ham fra *som taler* at medvirke ved begravelsen, men jordpåkastelse vil *ikke* kunne finde sted«. Har et medlem af folkekirken i testamentsform bestemt, at han ønsker at blive begravet af et andet trossamfunds præst - f. eks. en baptistpræst - må et sådant ønske respekteres ligesom det i testamentsform udtalte ønske om »borgerlig begravelse«, forudsat at vedkommende præst tilhører et sam-

fund, hvis præster er berettigede til at forrette begravelse på folkekirkens kirkegårde af trossamfundets egne medlemmer (begravelsesloven § 5, stk. 2), og i så fald er vedkommende præst *ikke* indskrænket til at optræde »som taler« og afskåret fra at forrette jordpåkastelse. I praksis finder noget sådant iøvrigt sted på spinklere grundlag end et i testamentsform udtalt ønske. Derimod kan det aldrig være tilstrækkeligt, at afdødes *pårørende* nærer ønsker af den art.

Der består ikke nogen generel pligt for præsterne til at medvirke ved alle begravelser på deres pastorats kirkegårde. Præsten er som ved andre kirkelige handlinger i almindelighed kun pligtig at medvirke, såfremt afdøde var medlem af hans menighed (brugsf. § 18). Præsten er ikke pligtig at fungere ved begravelse af personer, der ikke tilhørte folkekirken (skr. 22/5 1909), og ej heller ved begravelse af medlemmer af folkekirken, såfremt de var hjemmehørende og døde andetsteds (skr. 6/11 1946). Selvom præsterne ikke har juridisk pligt til at fungere ved begravelser af udensognsboende, er det dog ønskeligt, at de stiller sig imødekommende, f. eks. hvis udensogns afdøde føres til kirkegården for at begraves i et familiegravsted eller ved siden af en ægtefælle (skr. 6/11 1946).

Reglen om, at præsten kun har pligt til at medvirke ved begravelse af hans egne sognebørn, må dog i al fald fraviges for så vidt angår *ukendte personer*, der findes døde inden for hans pastorat. Sådanne personer må begraves på kirkegården der, hvor liget findes, og stedets præst må være pligtig at forrette begravelsen.

Formentlig bør nævnte hovedregel dog fraviges også i en del *andre tilfælde*, hvor afdøde personer begraves på dødsstedet uden at være hjemmehørende der. Ifølge den tidligere lov om brugen af kirkerne 25/3 1872 § 7 skulle lig af de i sognet døde eller fundne forulykkede, som har anden hjemstavn, begraves på dets kirkegård, medmindre de efterladte eller andre rette vedkommende ville sørge for begravelsen andetsteds. En tilsvarende regel findes ikke i den nugældende brugslov eller i andre love, jfr. vedl.l. § 25, stk. 5, hvor den naturligt kunne have stået. Men uanset, at bestemmelsen er udgået af lovgivningen, må den dog nødvendigvis praktiseres fremdeles, f. eks. hvor ingen vil bekoste ligets transport til hjemstedet, og den stedlige præst må da være pligtig at fungere ved begravelsen, såfremt det ikke er godtgjort, at afdøde stod uden for folkekirken.

Præsten har i almindelighed kun pligt til at medvirke ved begravelser inden for hans eget pastorat (skr. 6/11 1946), medmindre sognets kirkegård ligger uden for pastoratet, f. eks. hvor flere sogne (som i Kbhvn. og adskillige købstæder) har fælles kirkegårde. I så fald har præsten naturligvis pligt til at medvirke på alle de kirkegårde, i hvilke hans sogn har andel.

Præsterne har kun pligt til at medvirke ved selve begravelseshøjtideligheden (jordpåkastelsen m. v.), ikke derimod ved andre (private) højtideligheder i forbindelse med jordefærd, f. eks. de såkaldte »udsyngelser fra hjemmet«. Dette gælder også i Sønderjylland, hvor »udsyngelser« er almindeligt forekommende.

Da præstens medvirken ved sådanne lejligheder ikke er egentlige »embedshandlinger« (løn.l. § 26), er han berettiget til at modtage særligt vederlag derfor (skr. 19/2 1929, 24/2 1932). Heller ikke kirkebetjeningen har pligt til at medvirke ved sådanne højtideligheder, og hvis de alligevel (frivilligt) gør det, kan de kræve betaling derfor (skr. 16/7 1928, 24/11 1948).

Præsterne (begravelsesvæsenet) har pligt til at *påse, at folkekirkens medlemmer begravnes efter folkekirkens ritual* (med jordpåkastelse ved en præst), såfremt det ikke er godtgjort, at afdøde gyldigt havde truffet bestemmelse om borgerlig begravelse (skr. 29/11 1951). Dette var udtrykkeligt udtalt i den tidligere begravelseslov 13/2 1903 § 2; mærkeligt nok står det ikke i den nugældende.

Med hensyn til *dagene og tiderne*, på hvilke begravelser kan foretages på folkekirkens kirkegårde, kan de fornødne regler gives ved kgl. anordn., dog at der fremdeles såvel i købstæderne som på landet skal være adgang til at få begravelser forrettede på søn- og helligdage med undtagelse af 1. juledag, 1. påskedag og 1. pinsedag (begravelseslov § 8.*) En sådan kgl. anordn. er ikke givet.

K.min. har gentagne gange (f. eks. skr. 4/8 1933) udtalt, at foretagelsen af begravelser på de tre første helligdage er *udelukket* ved nævnte § 8. Ministeriet synes altså at opfatte bestemmelsen som et præceptivt forbud mod begravelser på disse dage, hvilket efter bestemmelsens formulering ikke er absolut nødvendigt, idet bestemmelsen rent sprogligt kun fastsætter som ufravigeligt, at der *skal* være adgang til at få begravelser foretaget på søn- og helligdage i almindelighed, bortset fra de nævnte 3 dage. Dette skulle ikke være uforeneligt med, at begravelser efter omstændighederne *kan* finde sted også de nævnte 3 dage, såfremt præsten er villig til at medvirke.

2. *Borgerlig begravelse.* Iflg. begravelseslovens § 2 kan folkekirkens medlemmer begravnes »borgerligt« på folkekirkens kirkegårde og fra dens begravelseskapeller (men ikke fra dens kirker) uden medvirken af folkekirkens præster, når afdøde ved en i testamentsform affattet erklæring har truffet bestemmelse derom. Erklæringen har kun gyldighed, dersom den pågældende ved dens afgivelse var fyldt 15 år og ved sin fornufts fulde brug. Dersom erklæringen er afgivet af personer mellem 15 og 18 år, må desuden forældrenes eller værgens samtykke foreligge. For børn under 15 år er det tilstrækkeligt, at forældre eller værger begærer borgerlig begravelse, når de bestiller begravelsen. I praksis tillader man, at borgerlig begravelse af medlemmer af folkekirken finder sted på mindre højtideligt grundlag end en erklæring i testamentsform. Men der må under alle omstændigheder foreligge et tydeligt udtalt ønske fra *afdødes* side. De efterlattes stilling til sagen er uden betydning.

Ved borgerlige begravelser tillades på begæring af den, som bestiller begravelsen, tale og sang, medbringelse af faner og anden højtidelighed, dog at intet må

*) Forbudet i kirkeritualet 1685 kap. IX, 2. pkt., imod, at lig i købstæderne begravnes om søndage og andre helligdage, ophævedes ved lov nr. 19 13/2 1903, § 4.

foretages, som strider imod den sømmelighed og orden, der bør iagttages på kirkegårde, og imod det hensyn, der skyldes folkekirken. Ved disse begravelser foretages ikke jordpåkastelse. Ingen tale må holdes eller sang afsynges imod de nærmestes ønske. Ansvar for, at alt foregår sømmeligt og med orden, påhviler den, der har bestilt begravelsen (begravelsesloven § 3).

Aftale om borgerlig begravelse træffes med vedkommende sognepræst eller begravelsesvæsen, som skal påse, at de sædvanlige bevisligheder foreligger. Sådant begravelse må ikke finde sted samtidig med en anden begravelse på samme kirkegård, og den maa ikke ansættes til en tid og under omstændigheder, hvorved den kan virke forstyrrende på gudstjenester eller kirkelige handlinger i kirken (§ 4).

3. Ved begravelser på folkekirken kirkegårde af *personer, der står uden for folkekirken*, finder de i begravelseslovens §§ 3-4 indeholdte bestemmelser vedrørende borgerlige begravelser tilsvarende anvendelse (§ 5, stk. 1).*) Denne bestemmelse har dog til forudsætning, at begravelsen sker uden medvirken af en af folkekirken præster; dersom en af folkekirken præster medvirker - hvad ingen har pligt til - finder begravelsen sted efter folkekirken begravelsesritual, altså med jordpåkastelse (skr. 22/5 1909). Også ved begravelse af personer uden for folkekirken skal kirkegårdens begravelseskapel på begæring stilles til rådighed (skr. 27/5 1939).

Medlemmer af et *anerkendt trossamfund* eller et her i landet bestående *kristent trossamfund*, der ikke har statens anerkendelse, kan også få begravelse forrettet på folkekirken kirkegårde eller fra dens kapeller af samfundets præster (skr. 14/6 1923, 27/5 1939, 12/7 1943, 10/7 1952). Aftale om kapellets benyttelse må i rimelig tid før begravelsen træffes med begravelsesvæsenet eller vedkommende sognepræst (skr. 7/4 1941).

»Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints« (mormonerne) anses ikke for at være et kristent trossamfund, og ministeriet har derfor i skr. af 12/7 1943 fastslået, at medlemmer af nævnte trossamfund ikke har adgang til at få begravelser forrettet fra folkekirken kapeller, hvorimod de i henseende til benyttelse af kapellerne på »kommunale kirkegårde« (hvoraf muligvis ingen findes) har samme ret som andre borgere. Denne afgørelse underforstår formentlig, at en præst fra trossamfundet tænkes at skulle medvirke (§ 5, stk. 2). Ønskes et medlem af trossamfundet begravet *uden* medvirken af en af trossamfundets egne præster - efter reglerne for borgerlig begravelse - har de pårørende naturligvis samme adgang til benyttelse af folkekirken kapeller, som er hjemlet alle andre personer uden for folkekirken (fornævnte skr. 27/5 1939).

Dersom et kirkegårdskapel *indvies* som *kirke*, bliver det undergivet de for kirker administration og benyttelse gældende regler - og kan derefter ikke læn-

*) Se tidligere anordn. 22/1 1897.

gere anvendes til begravelser i samme vide omfang som hidtil (af kristne trossamfund og anerkendte trossamfund).

Såfremt det ønskes, at der ved disse begravelser skal kunne foretages andet, end hvad der i henhold til bestemmelsen i lovens § 3 er tilladt ved borgerlige begravelser, eller at andet ritual end folkekirkens ritual for jordpåkastelse skal kunne benyttes, kan dette tilstedes, når handlingen foregår efter et af kirkeministeriet godkendt begravelsesritual, der dog intet må indeholde, som strider imod det hensyn, der skyldes folkekirken, ligesom der ikke i ritualet må være foreskrevet ceremonier, der tilsigter at give begravelsesstedet en ny indvielse. De nærmere regler for godkendelsen af disse ritualer fastsættes ved kgl. anordning (lovens § 5, stk. 2). En sådan kgl. anordning er givet under 26/3 1910. Det rom.-kath. trossamfunds begravelsesritual er godkendt ved k.min. bkg. 13/4 1910. Endvidere har k.min. i skr. af 24/9 1914 godkendt et begravelsesritual for den evangelisk-lutherske frimenighed i Kbhvn.

På linie hermed ligger ministeriets skriv. 17/8 1935, hvori der blev givet tilladelse til, at den *lettiske* ev.-luth. kirkes herværende sømandspræst foretager begravelser fra kirkegårdskapeller af lettiske undersåtter med benyttelse af den lettiske ev.-luth. kirkes ritual. Se tilsvarende skriv. 26/6 1939 angående den herværende *estiske* sømandspræst og skriv. 17/12 1925 angående den *britiske* gesandtskabspræst (er nu anerkendt præst).

Ifølge lovens § 5 kan ikke blot præster for *kristne* trossamfund uden for folkekirken men også præster for alle *anerkendte* trossamfund - uanset om disse trossamfund er kristne eller ej - forrette begravelser på folkekirkens kirkegårde og fra dens kapeller. Af anerkendte trossamfund er der for tiden kun ét ikke-kristent: Mosaisk trossamfund.

Det synes kun nødvendigt at indhente samtykke til anvendelse af *andet* ritual end folkekirkens ritual for jordpåkastelse, men ministeriet har dog nu og da på givne anledning udtalt, at man intet har at erindre imod, at et trossamfund benyttede folkekirkens ritual, se f. eks. skr. 21/2 1929 (»Det danske Missionsforbund«), 16/12 1931 (Baptistsamfund), cfr. skr. 7/4 1941 in fine.

Som bemærket har præsterne i almindelighed ikke pligt til at medvirke ved begravelse af andre end afdøde medlemmer af folkekirken, og spørgsmålet bliver derfor kun, i hvilket omfang de er *berettiget* til at medvirke, såfremt der fremsættes ønske herom. Udgangspunktet må her være den almindelige regel, at folkekirkens præster, om de ønsker det, kan yde deres medvirken ved betjening af ikke-medlemmer i alle tilfælde, hvor ikke ganske særlige omstændigheder er til hinder derfor (skr. 30/5 1928).

Tidligere (skr. 30/8 1816, 31/8 1843, 28/3 1862) blev der, når man undtagelsesvis gav tilladelse til, at en *jøde* blev begravet på en »christen kirkegaard«, udtrykkeligt taget forbehold om, at »ingen præstelig jordpåkastelse« måtte

finde sted, hvilket formentlig var udtryk for den opfattelse, at jordpåkastelse kun måtte anvendes ved begravelse af kristne, jfr. også at man tidligere begravede dødfødte børn og udøbte personer uden jordpåkastelse. Disse dogmatiske betragtninger synes senere at være lagt til side, jfr. skr. 16/7 1885, 9/5 1922, hvori der blev givet tilladelse til, at nogle medlemmer af mosaisk trossamfund begravedes *med* jordpåkastelse. Der indhentes ikke længere tilladelse fra ministeriet til begravelse af jøder med jordpåkastelse, og det må herefter være overladt til præsterne - eventuelt efter samråd med deres biskop - selv at afgøre, om de vil forrette begravelse i disse tilfælde.

Hensynet til de bestående *anerkendte trossamfund* - og måske også andre trossamfund - må formentlig føre til, at folkekirkeens præster i almindelighed bør afholde sig fra at foretage begravelse af afdøde medlemmer af disse trossamfund, svarende til, at medlemmer af folkekirken ikke kan begraves af andre trossamfunds præster, uden at afdøde gyldigt har truffet bestemmelse derom.

B. *Begravelser på andre kirkegårde end folkekirkeens.*

De under A fremstillede regler vedrørende begravelse på folkekirkeens kirkegårde er fastsat ud fra det selvfølgelig synspunkt, at der - hvadenten begravelsen forrettes af en præst i folkekirken eller ej - bør vises folkekirken visse hensyn på dens egne kirkegårde. Tilsvarende hensyn kræves ikke iagttaget ved begravelse på andre kirkegårde; - dog bemærkes, at ligegyldigt hvor begravelsen finder sted, skal den foretages med jordpåkastelse efter folkekirkeens ritual, såfremt en af folkekirkeens præster medvirker. Det er ganske vist kun foreskrevet i begravelseslovens § 1, der omhandler begravelse på folkekirkeens kirkegårde, men heraf kan næppe drages nogen modsætningslutning (skyldes alene lovens systematik).

Hvor f. eks. *trossamfund uden for folkekirken* har egne kirkegårde (begravelseslovens § 6, stk. 3), er det selvfølgelig, at de selv fastsætter de nærmere bestemmelser vedrørende begravelsehandlingen på disse kirkegårde; dog naturligvis under iagttagelse af almindelig sømmelighed og orden, hvorved bemærkes, at kirkegårde tilhørende trossamfund uden for folkekirken står under politimesterens tilsyn. Noget tilsvarende gælder, såfremt der et eller andet sted skulle blive anlagt en *kommunal begravelsesplads* i henhold til begravelseslovens § 6, stk. 1 (se herom s. 246). Derimod er det i den her omhandlede henseende uden betydning, om en kirkegård i henhold til bestyr.l. § 7, stk. 3, er undergivet *særbestyrelse*, således at den administreres kommunalt eller af en blandet kirkelig-kommunal bestyrelse, se herom skr. 20/7 1931 og nedenfor s. 251.

C. *Særregler, når ligbrænding finder sted.*

Ved ligbrændingslov 1/4 1892 blev der givet adgang til, at lig kan brændes i

stedet for at jordfæstes. Til at begynde med var det præsterne forbudt at medvirke ved ligfærd, når liget skulle brændes, undtagen hvor det i det enkelte tilfælde blev tilladt af ministeriet (cirk. 5/12 1892, 21/2 1893). Først i 1894 blev der givet *tilladelse* til, at præster i folkekirken medvirker, hvor de er villige dertil (kgl. res. 31/1 1894, cirk. 5/2 1894).

De nugældende bestemmelser om præsters adgang til at medvirke ved ligfærd, hvor ligbrænding finder sted, indeholdes i ligbrændingslov 18/4 1950 § 5 - der er en ordret gentagelse af § 5 i ligbrændingsloven 1892 - samt i kgl. anordn. 16/3 1910, der i § 1 fastsætter, at præsterne, når de er *villige* dertil, kan medvirke efter de samme regler, som gælder for folkekirkelige begravelser i almindelighed, dog under iagttagelse af bestemmelserne i anordningens §§ 2-4.

Jordpåkastelsen skal iflg. anordningens § 2 altid foregå *inden* kistens henførelse til brændingsrummet. Der kan almindeligvis ikke foretages jordpåkastelse på askeurner. En undtagelse herfra er iflg. anordningen (§ 4) alene hjemlet, når asken af et lig, der er *brændt i udlandet*, føres hertil for at jordfæstes, idet vedkommende biskop i disse tilfælde, når omstændighederne taler derfor, kan tillade »kirkelige ceremonier» ved askeurnens nedsættelse i gravstedet. Med kirkelige ceremonier tænkes der i denne forbindelse først og fremmest på jordpåkastelse, og det må være en forudsætning for givelse af en sådan tilladelse, at jordpåkastelse ikke i forvejen har fundet sted i udlandet, hvilket så vidt muligt bør forlanges oplyst. I praksis gives der i analogi hermed nu og da tilladelse til jordpåkastelse ved nedsættelse af urner, hvor afdøde er død *her i landet*, men hvor liget af en fejltagelse er brændt uden forudgående jordpåkastelse.

Foregår højtideligheden i kirken eller i et af folkekirkens kapeller, kan klokkeringning finde sted efter de almindelige regler (§ 2).

Dersom handlingen ønskes foretaget i et ved et krematorium hertil indrettet lokale, kan folkekirkens præster medvirke, såfremt lokalets indretning og udstyrelse er godkendt af stedets provst. Lokalet må ikke tillige benyttes som kolumbarium. Kistens henførelse fra lokalet til brændingsrummet må ikke finde sted som led i handlingen (§ 3).

Askeurnens nedsættelse i gravsted sker som sagt almindeligvis uden kirkelig ceremoni, men umiddelbart efter nedsættelsen kan der i kirke eller kapel finde en højtidelighed sted med salmesang, tale, bøn og velsignelse og med adgang til klokkeringning efter almindelige regler (§ 4).

Da præster som nævnt ikke har pligt til at medvirke i tilfælde, hvor liget skal brændes, kunne man med nogen rimelighed rejse det spørgsmål, om ikke konsekvensen heraf måtte være, at så kan de efterladte heller ikke - som ellers - have pligt til at drage omsorg for, at afdøde (forudsat at han var medlem af folkekirken) begravnes med gejstlig medvirken. En slutning som denne ville være logisk, men lidet rimelig, idet der formentlig kun er meget få, der forestiller sig, at de ved at træffe bestemmelse om, at deres lig engang skal brændes, løber den risiko, at de begravnes (brændes) uden jordpåkastelse. Der er efter-

hånden ikke mange præster, som vægrer sig ved at medvirke i tilfælde, hvor liget brændes, og folk går derfor almindeligvis ud fra som noget selvfølgeligt, at de bliver begravet med jordpåkastelse på ganske sædvanlig måde, uanset om deres lig jordfæstes eller brændes. Ud fra disse synspunkter udtalte kirkeministeriet i en skrivelse af 18/11 1963 (bl. a. til Dansk Ligbrændingsforening), at medlemmer af folkekirken efter loven *skal* begraves med gejstlig medvirkning, *uanset om ligbrænding finder sted eller ej*, og at de efterladte derfor i alle tilfælde, hvor afdøde ved sin død var medlem af folkekirken, må rette henvendelse til den eller en af de præster, som afdøde var henvist til (sædvanligvis bopælsstedets præst), om foretagelse af jordpåkastelse inden kistens henførelse til brændingsrummet, alene med undtagelse af de tilfælde, hvor afdøde ved en i testamentsform affattet erklæring har truffet bestemmelse om, at han eller hun ønsker at blive begravet uden medvirken af folkekirkenes præster (borgerlig begravelse).

19. kapitel

OM KIRKELIGE HANDLINGER I ALMINDELIGHED

Der findes spredt i den kirkelige lovgivning m. v. en del almindelige bestemmelser om udførelse af kirkelige handlinger indenfor folkekirken, hvorved der hovedsagelig tænkes på dåb, nadver, konfirmation, vielser, kirkelig velsignelse af borgerligt indgået ægteskab og begravelser. En del af disse har et rent kirkeligt indhold, medens andre (dåb, vielse) har et blandet kirkeligt-borgerligt indhold.

Hvem kan udføre kirkelige handlinger?

Præster, der beklæder fast præsteembede, samt stadfæstede præster for stiftelser m. v., herunder valgmenighedspræster, er berettigede til at udføre kirkelige handlinger selvstændigt og på eget ansvar. En begrænsning gælder dog vielser, idet kaldskapellaner og faste hjælpepræster iflg. kgl. anordn. 22/12 1922 kun kan forrette vielser på eget ansvar, såfremt betjeningen af et sogn eller et distrikt væsentligt er overdraget dem (foran s. 89).

Præster, der i henhold til foranstående er berettigede til at udføre kirkelige handlinger på eget ansvar, kan *bemyndige andre* i folkekirken ordinerede personer - herunder pastores emeriti og midlertidige hjælpepræster - til at udføre kirkelige handlinger på deres vegne (se om vielser foran s. 89, om begravelser foran s. 103). Forhenværende præster i folkekirken kan naturligvis udføre kirkelige handlinger på faste præsters vegne, *selvom* de ikke er ordinerede i folkekirken, men i et andet kirkesamfund. En forudsætning herfor må det dog være, at vedkommende præst ikke er udtrådt af folkekirken eller har forbrudt sit embede i folkekirken eller er afskediget af grunde, der gør ham uværdig til at beklæde embedet. Dette er udtrykkeligt udtalt i fornævnte anordn. 22/12 1922 vedr. vielser (foran s. 89), men reglen må gælde generelt for kirkelige handlinger i almindelighed.

Frimenighedspræster - der jo står uden for folkekirken - har ikke nogen almindelig beføjelse til at udføre kirkelige handlinger i folkekirken, hverken selvstændigt eller på en af folkekirkenes præsters vegne. I tilfælde, hvor en frimenighedspræst i henhold til brugsl. §§ 12-13 holder gudstjeneste i folkekirkenes kirker, kan han dog i forbindelse dermed forrette dåb og nadver (nedenfor s. 293), og en frimenighedspræst, der har en biskops bemyndigelse til brug af folkekirkenes kirker, har en ganske speciel adgang til at forrette begravelser - også for folkekirkemedlemmer - på eget ansvar, jfr. brugsl. § 12, stk. 2 (nedenfor s. 295).

Den lige nævnte adgang til at lade frimenighedspræster udføre dåb og nadver inden for folkekirken er iflg. brugsl. § 12 begrænset til tilfælde, hvor det sker *i forbindelse med afholdelse af en gudstjeneste ved samme frimenighedspræst*, og det behøver ikke at betragtes som formalisme, dersom man fastholder en sådan begrænsning. Den er sandsynligvis saglig begrundet i, at dåb og nadver indgår som led i gudstjenester. I praksis tages der muligvis ikke tungt på denne begrænsning. F. eks. gav Københavns biskop den 29. august 1953 (K.B. 556/53) sognepræsten i Virum tilladelse til at lade en frimenighedspræst døbe et barn efter højmessens den 6/9 1953, idet biskoppen påberåbte sig brugsl. § 12 som hjemmel til at give den ønskede tilladelse. Biskoppen underrettede kirkeministeriet om den af ham givne tilladelse, og da kirkeministeriet ikke reagerede herpå, kan man måske gå ud fra, at ministeriet har akcepteret den videregående fortolkning af nævnte § 12 (k.min. j. nr. 5. A. 1716).

Iflg. brugsl. § 5 kan en biskop endvidere give en præst for en evangelisk-luthersk menighed uden for riget eller en herfra udsendt missionær, der har modtaget præstevieelse i folkekirken, tilladelse til at holde gudstjeneste og - ligesom for frimenighedspræsters vedkommende - til »i forbindelse hermed at udføre dåb og forrette altergang«. Biskoppens tilladelse kræves dog ikke, når det drejer sig om præster i de nordiske kirker. De pågældende præster kan ikke få tilladelse til udførelse af andre kirkelige handlinger end de udtrykkeligt nævnte (dåb og nadver) jfr. skr. 4/2, 29/5, 16/7 1935. Tilladelsen kan kun gives til præster ved evangelisk-lutherske menigheder, ikke f. eks. til anglikanske præster (skr. 8/4 1953, 20/4 1955, 15/12 1955). Vedkommende skal stadig være præst for en sådan menighed; det er ikke nok at han engang har været det (skr. 29/8 1958).

Lægmand kan i et meget begrænset omfang udføre kirkelige handlinger, men kun i nødsituationer, hvor det ikke er muligt at hidkalde en præst i rette tid, se om *dåb* foran s. 70, om *begravelser* foran s. 104.

Stedet for udførelse af kirkelige handlinger er som hovedregel folkekirkenes kirker. I henhold til den foran s. 50-51 omtalte kgl. anordn. 18/6 1953 kan dog

biskopper inden for visse grænser give tilladelse til, at andre lokaliteter benyttes til gudstjenester, således at der her tillige kan forrettes *dåb* og *nadver*. Og såfremt de ordinære gudstjenester under en kirkes midlertidige lukning på grund af istandsættelse eller andet er henlagt til et sådant af biskoppen godkendt lokale, kan *samtlig*e kirkelige handlinger midlertidigt foretages i dette lokale.

Den anførte hovedregel kan dog - med hjemmel i en kgl. bevilling, en biskoppelig tilladelse eller under særlige omstændigheder - i vidt omfang fraviges, se om *nadver* s. 64, om *hjemmedåb* s. 70, om konfirmationer s. 83, om *vielser* s. 90. For *begravelser* (jordpåkastelser) gælder nævnte hovedregel overhovedet ikke, idet det tværtimod er almindelig skik, at jordpåkastelser finder sted andre steder end i kirker, som oftest ved selve graven (se s. 100).

I henhold til brugsl. § 3, stk. 2, kan ethvert medlem af folkekirken forlange sin kirke stillet til rådighed for udførelse af en kirkelig handling, uanset om denne ønskes udført af en af sognets egne præster eller af udensogns præst (se s. 240).

Om *tiden* for udførelse af kirkelige handlinger findes der kun få generelle bestemmelser. De kan som hovedregel begæres udført såvel på søn- og helligdage som på hverdage. Undtagelse gælder dog 1. juledag, 1. påskedag og 1. pinsedag, idet der - for at værne om disse tre førstehelligdage - er gjort begrænsning i adgangen til at få kirkelige handlinger udført på disse (foran s. 59 og 106).

I tilfælde, hvor en lærer tillige har kirkelige funktioner, skal tiden for de kirkelige handlinger (og særlige gudstjenester), ved hvilke kirkebetjeningen har pligt til at forrette tjeneste, så vidt muligt vælges således, at det offentlige skolevæsens tjeneste ikke udsættes for i den anledning at forsømmes (brugsl. § 21, stk. 5).

Kirkelige handlinger skal som regel forrettes i *det danske sprog* (brugsl. § 20). Tilladelse til undtagelse herfra kan meddeles af vedkommende biskop.*) Sådant tilladelse er dog ikke nødvendig til benyttelse af de nordiske sprog i de tilfælde, hvor en kreds af et sogns beboere i henhold til brugsl. § 5 har begæret en kirke overladt til afholdelse af en gudstjeneste ved en præst i et af de nordiske lande, således at præsten tillige i forbindelse med gudstjenesten forretter *dåb* og *altergang*, jfr. foran.

Ang. forretelse af kirkelige handlinger i *det tyske sprog* i de sønderjydske landsdele, se brugsl. § 20, stk. 2, samt kgl. anordn. 3/3 1948 ang. kirkesproget i de sønderjydske landsdele, cirk.skr. 17/3 1948, skr. 8/12 1951.

Answaret for, at alt går sømmeligt og ordentligt til, påhviler den stedlige præst, såfremt han selv er til stede og leder handlingen, og ellers den præst, til

*) Ang. en oversættelse af vielsesritualet til engelsk og tysk se foran s. 90 (note).

hvem kirken er blevet overladt. Præsten skal også påse og selv bidrage til, at kirkebygningen og dens tilbehør behandles med omhu og forsigtighed (brugsl. § 23).

Præstens ansvar for, at alt foregår sømmeligt, giver ham ret vidtgående beføjelser, se f. eks. foran s. 102-03 om hans ret til ved begravelser om fornødent at træffe afgørelse ved valg af salmer og sange, musik, om medbringelse af faner og bannere, om lægmænds adgang til at tale o. a. I skr. af 2/9 1964 udtalte k.min., at der i en kirke ikke bør udføres musik eller sang af ukirkelig art, men at det med denne begrænsning er overladt til den præst, der har ansvaret for en kirkelig handling, at træffe afgørelse om, hvilke melodier der skal benyttes ved handlingen, og den medvirkende organist er - for så vidt det er ham muligt - pligtig at spille de ønskede melodier. Den af præsten truffene afgørelse vil dog kunne indankes for vedkommende biskop.

Kirkelige handlinger nyder i et vist omfang *strafferetlig beskyttelse*, idet straffeloven (bkg. 1/7 1963) § 137, stk. 2, fastsætter straf af bøder eller hæfte indtil 3 måneder for den, der ved larm eller uorden forstyrrer gudstjenesten eller anden offentlig kirkelig handling.

Præsten skal under udførelsen af kirkelige handlinger bære *ornat*, dog med undtagelse af hjemmedåb (skr. 1/11 1945), jfr. nedenfor s. 167.

I brugsl. § 21, stk. 3, er der fastsat regler om, i hvilket omfang kirkefunktionærer har pligt til at medvirke ved kirkelige handlinger, jfr. herom nedenfor s. 189-91.

I tilfælde, hvor kirkens betjente ikke er pligtige at medvirke, og disse ikke medvirker efter særlig aftale, kan den præst, der forestår gudstjenesten eller forretter den kirkelige handling, på eget ansvar lade kirkebetjentens gerning udføre af en anden til folkekirken hørende person, som han finder skikket dertil (brugsl. § 21, stk. 4.)

Hvor der findes autoriserede *ritualer* har præsten naturligvis pligt til at følge disse - eller et af dem, dersom der for samme kirkelige handling er flere autoriserede ritualer.

Om ritualer for nadver i kirken og i hjemmet se s. 64, for dåb s. 67, for konfirmation s. 83-84, for brudevielse s. 90, for kirkelig velsignelse af borgerligt indgået ægteskab s. 93, for begravelse s. 99.*)

*) I 1949 udgav biskopperne en »Vejledning i den danske folkekirkes gudstjenesteordning med de autoriserede ritualer« (cirk. 17/10 1949, 2. udgave 1955). Det er dog ikke alle de i samlingen trykte ritualer der er autoriserede, og samlingen angiver ikke, hvilke der er autoriserede og hvilke der ikke er det. Ang. en prøveritualbog se cirk. 9/3 1964.

Af hensyn til privatlivets fred må præster og kirkelige funktionærer ikke medvirke til, at der i dagspressen, kirkeblade eller andre lokale blade finder bekendtgørelse om forestående kirkelige handlinger sted, og af samme grund bør der ej heller finde efterfølgende offentliggørelse sted, medmindre de pågældende har meddelt samtykke hertil (skr. 27/1 1961).*)

Sidstnævnte skrivelse gav anledning til en del indlæg i dagspressen, men den er ikke udtryk for noget nyt. Allerede i skr. af 1/3 1940 udtalte ministeriet sig imod, at præsterne i en købstad udleverede konfirmandlister til en stedlig kiosk. I en skr. af 11/3 1957 til Herning kioskejerforening udtalte ministeriet sig ganske på linie hermed (præsterne, provsten og biskoppen indtog samstemmende det standpunkt, at der bør være mulighed for, at konfirmationen gøres til en privat familiefest, og at offentliggørelse af konfirmandlister i nogen grad ville kunne modvirke et af forældrene næret ønske herom. Det var oplyst, at forældrene ved forældremøder énstemmigt havde givet udtryk for dette ønske). Se endvidere skr. 26/6 1956 ang. meddelelse til en avis om stedfundne fødsler og berammede vielser.

Det er en selvfølge, at præster og kirkefunktionærer ej heller må give meddelelse til enkeltpersoner, f. eks. fotografer, om forestående kirkelige handlinger, medmindre de pågældende ønsker det.

20 kapitel

MINISTERIALBØGER

Fra gammel tid**) føres der kirkebøger eller ministerialbøger, indeholdende oplysning om udførte kirkelige handlinger og visse af kirken foretagne registreringer (fødsler m. m.). Bøgerne føres som regel sognevis. Med ministeriets tilfaldelse kan de undtagelsesvis føres særskilt for flere distrikter i sognet (skr. 20/7 1939).

1. *Kirkebøgernes indretning og opbevaring.* Herom findes der nærmere regler i den i cirk. 14/7 1926 indeholdte instruks, som skal forefindes i hver kirkebog. Ved anskaffelse af kirkebøger skal anvendes autoriserede***) skemaer (I. H. Schultz A/S). Bøgerne skal føres i to eksemplarer, en hoved- og en kontramini-sterialbog. For valgmenighedernes vedkommende kræves dog alene konfirmand-

*) Dog gælder dette ikke efterfølgende offentliggørelse af de ved kirkelige lysninger til ægteskab meddelte oplysninger, idet det jo netop er tanken med en lysning, at oplysningerne skal bringes til almindelig kundskab (skr. 25/2 1961).

**) Kgl. missiver 20/5 1645 (Sjællands stift) og 17/5 1646 (de øvrige stifter), D.L. 2 - 8 - 7, kirkeritual 1685 kap. 2, art. 1 (døbte), kap. 8 (vielser), kap. 9 (døde), kap. 3, art. 3 (om barselkvinders kirkegang). Kirkebøgerne er siden 1812 officielt benævnet ministerialbøger (reskript 11/12 1812). Om kirkebogsføringens historie se »Kordeggen og hans tjeneste«, 1956 s. 71-94.

***) Kgl. resol. 7/7 1926, bkg. 14/7 1926, cirk. s. d.

protokollen ført i to eksemplarer (jfr. nedenfor) og samtlige de af døvepræster førte ministerialbøger føres kun i ét eksemplar (cirk. 31/7 1957).

Begge eksemplarer af ministerialbogen skal være autoriseret af provsten. De af sømandspræster i udlandet førte ministerialbøger autoriseres af Holmens provst (instruks 25/9 1940). Præsterne i statsfængslerne fører egne kirkebøger, men de afgiver desuden meddelelse om udførte kirkelige handlinger til den stedlige sognepræst, der foretager tilførsel til sognets kirkebøger (skr. 23/1 1947).*)

De to eksemplarer af kirkebøgerne må ikke nogen nat opbevares under samme tag. Dersom bøgerne ikke opbevares i brandfrit rum, påhviler det i ildebrandstilfælde præsten, kordegnen eller kirkebylæreren at sørge for, at bøgerne bringes i sikkerhed. Går det ene eksemplar til grunde, må et nyt eksemplar tilvejebringes gennem afskrivning efter det bevarede eksemplar. Udgifterne herved såvel som ved anskaffelse af nye kirkebøger og vedligeholdelse af de forhåndenværende i det hele taget påhviler kirken (kirkekassen eller kirketiende-ejeren) - anordn. 11/4 1953 § 25, skr. 12/10 1954. Reparation og nyindbinding af kirkebøger foretages af landsarkivet for Sjælland m. v. (Jagtvej 10, København N). Aftale herom kan træffes direkte mellem menighedsrådet og landsarkivet (skr. 23/11 1960, 8/3 1963.) Kirkebøger kan, hvis menighedsrådet ønsker det, holdes forsikrede (skr. 8/2 1943). Der kan af statskassen ydes tilskud til tilvejebringelse af afskrifter af manglende eller ufuldstændige kirkebøger, d. v. s. til rekonstruktion af bøgernes indhold (ved afskrivning eller anden gengivelse) - hvorimod der ikke ydes tilskud til anskaffelse af selve bøgerne (skr. 8/2 1943). Om kirkebøgers opbevaring i brandfrit skab, se cirk. 2/12 1943, skr. 18/1 1944.***) Hovedministerialbøger indtil 1812-1814 opbevares i landsarkiverne. Kontramin.-bøgerne kan kræves afleveret på landet, når der er gået 10 år, og i købstæderne, når der er gået 30 år, efter at de er udskrevne (bkg. 10/3 1891 og 16/6 1892, jfr. for de sønderjydske landsdeles vedkommende undervisningsm. bkg. 18/8 1923.***)) Medens kirkebøgerne er ved præsteembedet, kan de ikke udlånes (skr. 10/2 1954).

*) Som følge af begivenhederne under og efter 2. verdenskrig er der ført nogle særlige bøger og registre: det af Kirketjenesten for flygtninge i Danmark førte centralregister (kgl. anordn. 25/1 1946, cirk. 29/1 1946, skr. 19/1 og 16/7 1949, 14/6 1950, 3/3 1952) og en ved den danske brigade (kommandoet) i Tyskland ført kirkebog (skr. 3/9 1947). Efter kommandoets hjemtagelse i 1958 opbevares det ene eksemplar af kirkebogen ved Garnisons kirke i Kbhvn., det andet er deponeret i landsarkivet for Sjælland m. v. (skr. 21/4 1958). Af en af præsterne ved den danske brigade i Sverige er der udarbejdet et kartotek over kirkelige handlinger, udført af danske præster for danske flygtninge i Sverige under krigen (opbevares i kirkemin.). Om den af »Dansk Kirke i Udlandet« førte dåbsprotokol for danske børn, født i Tyskland, se skr. 6/12 1943. Ang. autorisation af en særlig ministerialbog for fødsler, vielser og dødsfald, som har fundet sted i Theresienstadt blandt Mosaisk Trossamfunds medlemmer, se skr. 10/10 1945, 24/10 1956.

***) Se også cirk. 28/2 1953 om afhjælpning af fugt i præstegårdens brandfri rum.

****) I henhold til disse bestemmelser har landsarkiverne indkrævet såvel hovedministerialbøger som kontraministerialbøger, men på grund af pladsmangel i landsarkiverne har det ikke været muligt at skaffe

2. *Kirkebøgernes førelse.* Hovedministerialbogen føres af sognepræsten, bortset fra de relativt få undtagelsestilfælde (f. eks. skr. 25/11 1948), hvor også andre præster har bemyndigelse hertil. Kontraministerialbogen føres i København og købstæder af kordegnen, på landet af kirkebylæderen. Hvervet som kirkebylærer bør så vidt muligt være knyttet til en lærerstilling (skr. 17/6 1955, 2/7 1958, 8/7 1960) og bør almindeligvis overdrages til læreren ved skolen i den by, hvor kirken (hovedkirken, hvis der er flere) er beliggende, se nærmere cirk. 8/5 1923, afsnit II. Afvigelse herfra bør kun ske, hvor tvingende grunde måtte tale for det (skr. 5/9 1956, 3/7 1961). I sidstnævnte skr. bemærkede ministeriet, at det under nutidens samfærdselsforhold ikke kan anses for en ubetinget nødvendighed, at kontraministerialbøgerne beror inden for sognets grænser. Kirkebylærerforretningerne kan ikke overdrages til en af præsterne (skr. 14/4 1943, 6/1 1956, 28/12 1957).*)

Ved kirkebøgernes førelse skal anvendes autoriseret blæk. Det er ikke tilladt at bruge »kuglepen« (cirk. 20/2 1948, skr. 30/11 1959), ej heller stempler, f. eks. til angivelse af stadigt tilbagevendende navne på byer, sogne og præster (skr. 14/7 1956). Der må ikke raderes i bøgerne, men rettelser skal ske ved overstregning, således at det tydeligt kan ses, hvad der har stået tidligere (skr. 28/2 1942).

Om anvendelse af den nye retskrivning, se k.min. cirk. 30/12 1949. Ved navngivelse af børn skal disses fornavn almindeligvis indføres overensstemmende med det danske sprogs alfabet - skr. 28/4 1942. (Familienavne skal derimod indføres med samme stavemåde som forældrenes familienavn - skr. 13/3 1944). Dog kan færingers navne - også ved dåb uden for Færøerne - indføres med færøsk bogstavering (skr. 17/3 1944). Ved dåb af udlændinge, f. eks. islændinge, der midlertidigt har ophold her i landet, tillader man ligeledes afvigelser (skr. 11/2 1953). Polske navne kan ikke - som det er skik i Polen - indføres i bøjet form (hunkøn), medmindre det drejer sig om børn af polakker, der blot midlertidigt opholder sig her i landet (skr. 10/9 1945).

Tilførsel til kirkebøgerne om en kirkelig handling må ikke foretages, forinden denne har fundet sted. Forsåvidt en præst måtte ønske at gøre brug af den i løn.l. § 27, stk. 2, omtalte (ikke påbudte) fremgangsmåde, hvorefter udlevering

plads til alle de kontraministerialbøger, som efter reglerne skulle have været afleveret. Ifølge en skrivelse af 11/4 1958 fra rigsarkivaren kan man dog regne med, at kirkebøgerne til og med 1891 er afleveret for samtlige sognes vedkommende, og at der for adskillige sognes vedkommende er afleveret ikke så få kirkebøger efter denne tid. Afleveringernes udstrækning svinger imidlertid fra sogn til sogn, således som det fremgår af en af rigsarkivet udgivet fortegnelse over de pr. 1/5 1957 beroende kirkebøger i landsarkiverne.

*) I tilfælde, hvor samtlige lærerstilling i et sogn er vakante, kan det evt. overlades til sognepræsten rent midlertidigt at føre både hoved- og kontraministerialbog under forudsætning af, at kontraministerialbogen opbevares på betryggende måde uden for præstegården (skr. 6/4 1956). Der kan ikke i tilfælde, hvor en præst undtagelsesvis fører kontraministerialbøger, ydes ham honorar derfor (skr. 28/12 1957).

af attest til de pågældende sker umiddelbart efter den kirkelige handlings foretagelse, kan attestens udfærdigelse ske på grundlag af en ført kladdebog, men i så fald skal overførelse af kladdebogens indhold til kirkebogen finde sted snarest efter handlingens foretagelse (skr. 13/3 1944).

Om indretning af evt. oversigtsregistre, se skr. 23/5 1955.

Betegnelserne »aldersrentenyder«, »invaliderentyder« og »folkepensionist« bør kun anvendes, hvor der ikke kan skaffes oplysning om den pågældendes nuværende eller tidligere erhverv (skr. 28/2 1958).

De to eksemplarer af kirkebøgerne skal iflg. instruksens § 6 *konfereres* med hinanden, på landet ved slutningen af hvert fjerdingår og i København og købstæderne en gang om måneden. Kravet om konferering inden for de nævnte frister er minimumskrav; en præst er berettiget til at kræve yderligere konferering, dersom han finder det nødvendigt (skr. 24/2 1959). Hver gang konference har fundet sted, tilføjer sognepræsten begge eksemplarer en kort påtegning herom bag i bogen. Hovedformålet med konferencen er at opdage mulige uoverensstemmelser i tide, men desuden skal præsten ved konferencen påse, at det af kordegnen eller kirkebylæreren førte eksemplar er ført i overensstemmelse med de gældende bestemmelser. Sognepræsten bestemmer, hvor og hvornår konferencen skal finde sted (skr. 24/2 1959). Det påhviler vedkommende kordegn (kirkebylærer) at drage omsorg for, at det af ham førte eksemplar af kirkebogen er til stede. Det kræves ikke, at tilførslerne til hoved- og kontraminiestrialbogen skal være ordret enslydende, men den størst mulige ensartethed i opstillingen bør tilstræbes (skr. 4/2 1952).

3. *Tilsyn*. Kirkebøgerne står under tilsyn af provst og biskop samt kirkeministeriet i sidste instans (instruks 14/7 1926 punkt 8, cirk. skr. 7/5 1953).*) Biskoppen og ministeriet har disciplinær straffemyndighed over for præster, der viser forsømmelighed ved kirkebøgernes førelse m. v. (reskr. 20/2 1750, kanc.skr. 8/7 1820, løn.l. § 11). Præster og andre kirkebogsførere kan iøvrigt også drages til ansvar for forsømmelighed i henhold til borgerlig straffelov 15/4 1930 § 157. Provsten skal efterse hver enkelt af provstiets kirkebøger mindst en gang hvert andet år.***) Inden for denne frist kan provsten tilrettelægge eftersynene og foretage dem, så ofte han finder anledning dertil (fornævnte instruks punkt 8, skr. 23/8 1926). Ministeriet kan anordne hyppigere eftersyn af bestemte kirkebøger, når der er anledning dertil, f. eks. hvis en præst i særlig grad har vist sig forsømmelig (skr. 30/1 1947 - utrykt). Det påhviler provsten i hvert års januar måned at give indberetning til ministeriet om de i det forløbne år foretagne eftersyn og resultatet af disse, dog at han i tilfælde, hvor omstændighederne taler

*) Også kirkebøgerne i de sønderjydske landsdele fra tiden før 1/10 1874 (da den preussiske personstandslov trådte i kraft) hører under kirkeministeriets ressort (skr. 28/12 1921).

***) På Færøerne mindst hvert 3. år (skr. 27/6 1955).

derfor, skal give indberetning straks (cirk.skr. 7/5 1953). For rejser i det omhandlede øjemed tilkommer der provsten befordringsgodtgørelse m. v. som for andre tjenesterejser. Ang. tilsyn med kirkebøger i et statsfængsel se skr. 1/3 1945, 5/4 1946.

4. *Kirkebøgernes indhold.* Kirkebøgerne er offentlige registre over personer, der er fødte og døde her i landet (bortset fra de sønderjydske landsdele). Endvidere indeholder de oplysninger om udførte kirkelige handlinger: dåb, konfirmation, vielser, begravelser. I fødsels- og dåbsregistrene kan der senere indføres oplysninger om ændring af familieretlig stilling m. v., f. eks. om adoption og navneforandring. Desuden skal der bag i hver kirkebog være et antal blanke blade forbeholdt til »særlige tilførsler i påkommende tilfælde«.

a. *Registrering af fødsler.* Ifølge forordn. om dåben 30/5 1828 § 9 skal enhver barnefødsel anmeldes for vedkommende ministerialbogsfører (føreren af kontramin.-bogen), i købstæderne inden 2 dage og på landet inden 8 dage. Fødslen skal anmeldes til ministerialbogen i det sogn, hvor fødslen har fundet sted (skr. 11/4 1962). Dersom barnets forældre (ved børn uden for ægteskab moderen) tilhører et anerkendt trossamfund og fødslen har fundet sted inden for et område, for hvilket en præst fra vedkommende trossamfund er anerkendt, anmeldes fødslen til den anerkendte præst.*) Er fødslen sket uden for et sådant område, anmeldes fødslen til folkekirken kirkebog. I de sønderj. landsdele sker anmeldelsen dog under alle omstændigheder - uanset om forældrene er medlemmer af folkekirken eller et trossamfund uden for denne - til det stedlige personregister. Angående dødfødte børn se neden for under b.

Også for børn af *sognebåndsløser* sker anmeldelsen til fødesognets ministerialbøger (brugsl. § 10, stk. 1; skr. 6/11 1924). Dette gælder også, hvor der er løst sognebånd til en valgmenighedspræst (skr. 30/1 1925). Om fødselsanmeldelser for børn af *valgmenighedsmedlemmer*, medlemmer af *døvemenheder* og medlemmer af *St. Petri tyske menighed*, se nedenfor s. 128, s. 129 og s. 219.

Pligten til at foretage anmeldelse påhviler i almindelighed faderen, men hvis denne ikke er til stede eller barnet er født uden for ægteskab, påhviler pligten moderen eller dem som »er om hende« og varetager hendes anliggender (forordn. § 10). Dersom en jordemoder har været til stede, skal hun minde forældrene eller den ugifte moder om deres anmeldelsespligt. Jordmoderen har desuden selvstændig anmeldelsespligt (sundhedsstyrelsens cirk. 15/8 1960 vedr. udøvelse af jordemodergerning). Dersom en læge har assisteret ved fødslen, uden at en jordemoder har været til stede, har han tilsvarende anmeldelsespligt (bkg. 35 18/2 1938 § 2). Forældres eller andres anmeldelsespligt er ikke fyldestgjort der-

*) Jfr. nedenfor s. 289.

ved, at vedkommende jordemoder (læge) har foretaget anmeldelse (skr. 8/8 1927, 24/2 1928). Dersom en jordemoder eller læge forsømmer at anmelde en fødsel, har præsten ikke pligt til at sørge for, at anmeldelsen fremkommer, når blot han iøvrigt får de fornødne oplysninger til kirkebøgernes førelse (skr. 30/3 1936, 12/3 1953).

Anmeldelsen bør i almindelighed helst ske mundtligt ved personligt fremmøde af den, hvem pligten til anmeldelse påhviler, og kan i hvert fald ikke ske telefonisk. For så vidt en fremsendt skriftlig anmeldelse ikke måtte indeholde eller være bilagt med samtlige de til indførelsen i kirkebogen fornødne oplysninger, må den kirkebogsførende være berettiget til at opfordre den pågældende til ved personligt fremmøde at afgive de fornødne supplerende oplysninger, og såfremt den pågældende skulle vægre sig herved, vil den kirkebogsførende kunne søge sagen oplyst ved politiets bistand (skr. 8/8 1927). De anmeldelsespligtige skal under strafansvar give sandfærdige oplysninger om barnets familieretlige stilling (strl. § 214, stk. 1).

Ved anmeldelse om fødsler *bør* forældres dåbsattest og evt. vielsesattest forevises, men forevisning af dokumentation kan ikke *kræves* som betingelse for at modtage anmeldelsen. Præsten kan dog ikke udstede nogen fødselsattest for barnet, før der er forevist dokumentation for forældrenes navn og ægteskabelige stilling (skr. 12/2 1948, 24/7 1951). Kun originale dokumenter kan godtages som fyldestgørende dokumentation (skr. 22/3 1957).

For så vidt barnets moder er ugift, indføres kun *hendes* navn i forældrerubriken, medmindre faderskabet er fastslået ved dom eller vedkommendes anerkendelse til en af politiet (i Kbhvn. overpræsidiat) ført særlig protokol. I sidstnævnte tilfælde indføres også faderens navn på grundlag af en fra politimesteren (overpræsidiat) modtaget meddelelse om faderskabet. Moderens navn anføres ved børn født uden for ægteskab først (skr. 28/2 1950). Der gives kun anmeldelse fra politimesteren (overpræsidiat), såfremt det positivt er fastslået, hvem der er fader, ikke hvis det ikke har været muligt at fastslå faderskabet.

Politimesterens (overpræsidentens) meddelelse til ministerialbogsførerne skal »så vidt muligt« ledsages af faderens fødsels- eller dåbsattest (just.min. cirk. 15/12 1937). Normalt medsender politimesteren den under sagens behandling anvendte fødsels- eller dåbsattest for faderen, men hvor dette ikke kan ske, f. eks. hvis attesten er tilbageleveret faderen til andet brug, påhviler det *ikke* politimesteren at fremskaffe en anden attest alene til dette brug. I så fald må ministerialbogsføreren fremskaffe faderens fødsels- eller dåbsattest. Attesten kan eventuelt rekvireres »til offentlig brug« (skr. 16/7 1954, cirk. 12/12 1960 II).

Er moderen gift, eller har hun tidligere været i ægteskab, kan det til tider være vanskeligt at afgøre, om barnet skal anses som født i eller uden for ægteskab, f. eks. dersom et

ægtepar - eller en af parterne - gør gældende, at ægtemanden ikke er fader til hustruens barn. Vejledende bestemmelser herom findes i lov 18/5 1960 om børns retsstilling, jfr. nævnte cirk. 12/12 1960.*)

Loven fastslår i § 1, at ægtebørn er børn af forældre, som på avlingstiden levede i eller senere har indgået ægteskab med hinanden, selvom ægteskabet forinden barnets fødsel er ophævet ved død eller skilsmisse, og selvom ægteskabet omstødes. Også børn af forældre, der var separeret på avlingstiden, er ægte (skr. 24/8 1948).

I tilslutning hertil fastslås det i samme lovs § 2, at et barn, der kan være avlet under moderens ægteskab, anses som barn af ægtemanden. Denne såkaldte pater-est-regel («pater est quem nuptiæ demonstrant») bygger på en formodning om, at ægtemanden har stået i forhold til sin hustru i avlingstiden, og at barnet er frugt af denne forbindelse. Formodningsreglen gælder derfor ikke, såfremt det godtgøres, at moderen har haft samleje med en anden, og det må antages, at barnet er avlet af denne, eller hvis det på grund af barnets arveanlæg eller af anden særlig grund kan anses som sikkert, at ægtemanden ikke er barnets fader. Og dersom ægtefællerne på avlingstiden levede separeret, eller samlivet mellem dem var ophævet på grund af uoverensstemmelse, gælder reglen kun, såfremt det godtgøres, at de inden for avlingstiden har haft samleje med hinanden.

Er barnet avlet *forinden* ægteskabet, kan der naturligvis ikke være helt den samme stærke formodning for, at ægtemanden er fader til barnet. Alligevel bestemmes det i lovens § 3, at et barn, der fødes, efter at moderen har indgået ægteskab, men som må være avlet forinden, anses som barn af ægtemanden. Rejses der faderskabssag, gælder dette dog kun, såfremt ægtemanden efter reglerne i lovens § 6 kunne anses som fader til barnet.

Det har næppe været tanken med disse bestemmelser, at ministerialbogsførere, der alene har til opgave at foretage *registrering* af fødsler, skulle foretage en dyberegående undersøgelse af ægtefællernes forhold. Ministerialbogsføreren må i almindelighed kunne foretage registrering på grundlag af de oplysninger, der gives ham ved fødselens anmeldelse. I overensstemmelse med dette synspunkt har k.min. efter forhandling med justitsm. i fornævnte cirk. af 12/12 1960 fastsat følgende retningslinier for registrering af fødsler:

Fødes et barn, medens moderen er gift, og anmeldes det som født i ægteskab, skal barnet indføres i ministerialbøgerne som ægtebarn. Det samme gælder, når moderen på avlingstiden eller senere har været gift, selv om ægteskabet er opløst før fødslen.

Såfremt barnet af moderen anmeldes som født uden for ægteskab i et tilfælde, hvor barnet kan være avlet under ægteskabet, skal en sådan anmeldelse tages til følge, når moderen oplyser, at hun og hendes ægtefælle har levet separeret eller faktisk adskilt i hele avlingstiden. I anmærkningsrubrikken anføres i så fald bemærkning om det af moderen således oplyste. Er barnet i fødselsanmeldelsen fra jordemoderen (lægen) anført som født i ægteskab, påhviler det ministerialbogsføreren samtidig med indførelsen i ministerialbøgerne at sende meddelelse

*) Loven er ved anordn. 29/11 1962 sat i kraft på Færøerne fra 1/1 1963.

om, at barnet er indført som født uden for ægteskab, til mødrehjælpsinstitutionen på det sted, hvor moderen bor, for at faderskabssag kan blive rejst.

Såfremt en ministerialbogsfører modtager meddelelse fra politiet eller overpræsidenten i København om, at et i ministerialbogen som ægtebarn indført barn ikke kan anses som født i ægteskab, påhviler det ministerialbogsføreren at foretage slettelse af ægtemandens navn. Er en anden mand anset som fader til barnet, må der endvidere foretages notering herom i overensstemmelse med forskrifterne i afsnit II i cirk. 12/12 1960.

I forbindelse med rettelserne bør ministerialbogsføreren på barnets fødested, hvortil meddelelse om udfaldet af faderskabssagen indgår, gøre moderen bekendt med det passede og tilstille hende en ny fødsels- og dåbs- (navne-)attest for barnet samt - hvis faderskabet til barnet er fastslået - underrette hende om hendes adgang til at tillægge barnet faderens slægtsnavn.

Fremkommer der fra politiet eller overpræsidenten i København meddelelse om, at det under en faderskabssag er fastslået, at et barn, der er indført i ministerialbøgerne som født uden for ægteskab, må anses som ægtefødt, påhviler det vedkommende ministerialbogsfører at foretage notering om faderens navn og om forældrenes ægtevielse og at rette barnets slægtsnavn til faderens slægtsnavn, såfremt barnet ikke allerede bærer dette navn. I forbindelse med rettelsens foretagelse bør ministerialbogsføreren gøre forældrene bekendt med det passede samt underrette dem om adgangen til ved anmeldelse til ministerialbogen at ændre barnets slægtsnavn til moderens pigenavn samt at tilstille forældrene en i overensstemmelse hermed udfærdige ny fødsels- og dåbs- (navne-)attest for barnet.

Der kan ikke dispenseres fra reglerne om, at faderens stilling skal anføres i ministerialbøgerne (skr. 1/5 1946), og såfremt den indførte stillingsbetegnelse for faderen svarer til den beskæftigelse, han havde på daværende tidspunkt, kan stillingsbetegnelsen ikke senere ændres, men ministeriet tillader undtagelsesvis - hvor hensynet til børnene taler derfor, f. eks. hvor faderen er anført som »tysk soldat« -, at der udstedes attest, hvori faderens stillingsbetegnelse udelades (skr. 1/5 1946, 9/12 1952). Efter begæring kan også moderens borgerlige stilling anføres i ministerialbøgerne (skr. 27/5 1955).

Har moderen tidligere været i andet ægteskab, skal forældr rubrikken ikke - hverken i ministerialbøgerne eller i attester efter disse - indeholde oplysning om moderens tidligere giftenavn, hvorimod der i ministerialbøgernes anmærkningsrubrik bør ske tilførsel om det giftenavn, moderen havde ved det nye ægteskabs indgåelse. Ministerialbogsføreren er ikke pligtig at forlange sig bevisligheder vedrørende det tidligere ægteskab forelagt (skr. 9/7 1956). I tilfælde, hvor moderens pigenavn er et adeligt dobbeltnavn uden bindestreg (f. eks. Ahlefeldt Laurvig) skal ved ministerialbøgernes førelse alene den sidste del af navnet

(Laurvig) regnes for den pågældendes pigenavn, dog at der må tages forbehold med hensyn til præfixnavne, idet justitsministeriet har anerkendt f. eks. Dornonville de la Cour, Bruun de Neergaard, Fabritius de Tengnagel som familienavne (skr. 9/7 1956).

Den omstændighed, at vedkom. slægt i mange generationer *rent faktisk* har kaldt sig med to navne, f. eks. »Norden Sølling«, kan ikke medføre nogen ændring i den kendsgerning, at slægtens (eneste) slægtsavn er det sidst anførte, jfr. Ø.L. dom 4/7 1939, U.f.R. 1939 s. 1024. Anderledes stiller sagen sig, dersom vedkommende kan støtte sin påståede ret til brugen af to navne som slægtsnavn på et adelspatent eller en navnebevilling, se f. eks. H.R.dom 8/2 1960 (U.f.R. 1960 s. 317), hvori det blev fastslået, at baron Jon Bille Brahe var berettiget til at føre slægtsnavnet Bille Brahe.

Titler som greve, baron og baronesse må ikke indføres i navnerubrikken - hverken i ministerialbøgerne eller i attester efter disse (skr. 2/12 1952).

b. *Registrering af dødsfald.* Dødsfald registreres som hovedregel hos sognepræsten på dødsstedet (skr. 27/3 1866, bkg. 25/3 1931 § 4, skr. 21/9 1904, 26/7 1943). For *sognebåndsløserne* finder registrering sted efter almindelige regler, idet der ses bort fra sognebåndsløsningen (bkg. 28/12 1937, punkt 4). Dødsfald blandt *valgmenighedsmedlemmer* indføres (med nr.) i vedkommende sogne-ministerialbøger (skr. 24/7 1948). Om dødsfald blandt medlemmer af anerkendte trossamfund se nedenfor s. 289.

I *København* anmeldes dødsfald, såfremt afdøde havde bopæl i København, til bopælstedets sognepræst eller præsten for den særlige menighed (f. eks. en militær menighed), som afdøde måtte have tilhørt, i modsat fald til dødsstedets sognepræst (bkg. 21/9 1893). En lignende særregel gælder *Frederiksberg* (bkg. 2/4 1935, skr. 15/12 1954) og *Gentofte* (bkg. 28/12 1937). Når et på *Rigshospitalet* født barn afgår ved døden sammesteds uden i den mellemliggende periode at have været uden for hospitalet, indføres dødsfaldet med nr. i Rigshospitalets ministerialbøger (skr. 3/4 1952). Var afdøde medlem af *St. Petri tyske menighed* med bopæl i København, Frederiksberg eller Gentofte, registreres dødsfaldet i nævnte menigheds ministerialbøger og dødsattesten afleveres til Københavns begravelsesvæsen (skr. 19/12 1936, 12/7 1939). I andre tilfælde anmeldes dødsfaldet til ministerialbøgerne for det sogn, hvor dødsfaldet er sket (skr. 9/3 1961). I *Sønderjylland* træder dødsfaldets registrering i personregistret i stedet for anmeldelse til dødsstedets ministerialbøger (lov 258 28/6 1920 § 4, skr. 4/3 1926, justitsmin. bkg. 22/12 1961 om førelsen af de borgerlige personregistre i de sønderjyske landsdele). Derimod afleveres dødsattest sammen med attest fra personregisterføreren om dødsfaldets anmeldelse til sognepræsten på dødsstedet eller evt. vedkommende anerkendte præst (skr. 10/7 1939).

Dødfødte børn - d. v. s. børn, der kommer til verden efter 28. svangerskabs-

uge uden efter fødslen at give livstegn - registreres *uden for København og Frederiksberg* alene som fødte (med nr.), ikke som døde. I anmærkningsrubriken anføres det, at barnet er dødfødt. Samme sted foretages der notering om begravelsen (jordpåkastelsen). Dersom begravelse (jordpåkastelse) finder sted i et andet sogn end det, hvor tilførsel om fødslen er sket, må der naturligvis som sædvanligt ske særlig tilførsel til begravelsesstedets kirkebog for *døde* (uden nr.). Nedsættes liget *uden* jordpåkastelse, er det tilstrækkeligt, at notering finder sted i kirkegårdsprotokollen. I *København og Frederiksberg* registreres dødfødte overhovedet ikke i ministerialbøgerne, hverken som fødte eller døde, idet anmeldelse kun sker til begravelsesvæsenet (cirk. 30/9 1911, 14/10 1940, 15/12 1942, indenrigsmin. cirk. 15/8 1960 om udøvelse af jordemodergerning).

Ved anmeldelse af dødsfald bør anmelderen opfordres til så vidt muligt at bekræfte sine oplysninger ved hjælp af attester, for så vidt disse enten er i hans besiddelse eller dog måtte kunne fremskaffes uden større besvær, ligesom det også må påhvile præsten selv at oplede de bevisligheder, som måtte fremgå af hans eget sogns kirkebog. Derimod kan det ikke i almindelighed kræves af anmelderen, at han til bestyrkelse for sine oplysninger rekvirerer attester fra andre sognes kirkebøger (skr. 27/11 1926, 15/8 1953).

Hvor dødsfald og begravelse finder sted på to forskellige steder, vil det i praksis ofte vise sig lettest at få de til kirkebøgernes førelse fornødne oplysninger på begravelsesstedet. Alligevel er det præsten på dødsstedet, hvem det særlig påhviler at fremskaffe disse oplysninger. Men præsterne bør selvfølgelig være hinanden behjælpelige, således at begravelsesstedets præst ikke bør undslå sig for at meddele dødsstedets præst fornødne oplysninger sammen med meddelelsen om begravelsen (skr. 3/12 1896, 8/9 1947).

c. *Kirkelige handlinger* (enkelte bemærkninger).

Dåb. Om dåbshandlinger skal der *altid* ske tilførsel til ministerialbøgerne i det sogn, hvor dåben har fundet sted - f. eks. også i pastorater med mere end 1 sogn, når et barn er født i det ene sogn og døbt i et andet (cirk. 5/12 1953, skr. 25/3 1954). I tilfælde, hvor der undtagelsesvis føres sædskilte ministerialbøger for et kirkedistrikt, skal der tilsvarende foretages tilførsel både til kirkedistriktets og sognets ministerialbøger, såfremt et barns fødsel registreres i kirkedistriktets ministerialbøger, men dåben finder sted i sognets hovedkirke (skr. 24/5 1961).

Navngivelse. Se herom foran 15. kap. og kirkeministeriets cirk. 15/12 1961 om ændringer i lovgivningen om personnavne. Heri findes der en del detailbestemmelser om kirkebogsføringen og hvilken dokumentation der kræves forevist m. v.

Vielser. Om tilførsel til ministerialbøgerne om vielser er der givet ret detaljerede regler i cirk. 22/12 1922, afsnit VI. Tilførsel sker *med nr.* til ministerial-

bogen for det sogn, hvor vielsen er foretaget. Såfremt lysningen har fundet sted i et andet sogn end det, hvor vielsen er foretaget, anføres i lysningsrubrikken sted og tid for lysningen, og der gives meddelelse om vielsen til sognepræsten på lysningsstedet, i hvis ministerialbog vielsen indføres *uden nr.* Hvis lysningen har fundet sted ved tinglæsning, angives i lysningsrubrikken, hvilken myndighed der har foretaget den og datoen for tinglæsningen. Er vielsen foregået uden lysning, skal der, såfremt vielsen har fundet sted i et andet sogn end det, hvor lysningen efter de almindelige regler skulle have været begæret, gives meddelelse om vielsen til sidstnævnte sogns ministerialbog, hvor vielsen indføres *uden nr.* I fornævnte cirk. findes der særregler for de tilfælde, hvor vielse eller lysning er sket i de sønderjydske landsdele.

Tilførslen om en fraskilt kvindes eller en enkes vielse skal indeholde oplysning om hendes tidligere giftenavn (skr. 5/9 1952). Om udstedelse af attester i sådanne tilfælde, se nedenfor s. 139.

Begravelser. Jordfæstelser. Foruden om dødsfaldet foretages der tilførsel til ministerialbøgerne om jordpåkastelse og jordfæstelse. Om jordfæstelsen sker der tillige notering i kirkegårdsprotokollen (skr. 14/12 1951). Derimod sker der ikke tilførsel til ministerialbøgerne - men kun notering i kirkegårdsprotokollen - om ned sættelse af urner på en kirkegård, såfremt dødsfald og eventuelt jordpåkastelse er sket andetsteds. Om tilførsel til ministerialbøgerne om anbringelse af lig og urner i private begravelsessteder, se skr. 18/3 1959. Dersom jordpåkastelse har fundet sted, er stedet for jordpåkastelsen »begravelsesstedet«. I andre tilfælde er det sted, hvor liget (urnen) er jordfæstet, begravelsesstedet (skr. 12/5 1951).

Når udfyldelse af kirkebogens forældr rubrik ved tilførsel om ægtevielse, dødsfald og konfirmation sker alene på grundlag af en i henhold til cirk. 4/12 1956 udstedt ny fødsels- og dødsattest, indføres de i denne attests forældr rubrik anførte navne, således at de pågældende i kirkebogen udtrykkeligt betegnes »Forældre eller adoptivforældre« (skr. 19/6 1957).

d. Angående notering om indtræden i og udtræden af folkekirken, se nedenfor afsnit 5.

e. Om fødsler, vielser og andre begivenheder, der har fundet sted i *udlandet*, kan der kun ske tilførsel til danske ministerialbøger med kirkeministeriets tilladelse i hvert enkelt tilfælde (f. eks. skr. 13/11 1945, 4/6 1951, 9/4 1952, 8/7 1953). Tilladelse til tilførsel til danske ministerialbøger i sådanne tilfælde vil normalt kun kunne forventes meddelt, såfremt den pågældende ved dansk myndighedsbeslutning har opnået navneforandring, er blevet adopteret eller lign., og tilførsel herom ikke kan ske til det udenlandske register, hvori hans fødsel er indført, eller han i attestmæssig henseende ville blive ringere stillet end han

ville være, såfremt hans attest skulle udfærdiges efter danske ministerialbøger (f. eks. attest for adoptivbørn).

Ønske om indførelse af en udenlandsk dokumentation i danske ministerialbøger begrundes ofte med, at man gerne vil sikre sig muligheden for at kunne få en ny retskraftig dokumentation, såfremt den originale og muligvis uerstattelige dokumentation skulle gå tabt. Men af hensyn hertil er det ikke påkrævet at foretage tilførsel til folkekirkens ministerialbøger, idet de pågældende kan benytte den almindelige adgang til at få dokumenter indført i den af *notarius publicus* (uden for København vedkommende dommer) førte notarialprotokol (skr. 8/3 1955). Udskrifter af denne protokol har samme retskraft som det originale dokument.

Ang. et af biskopperne fremsat forslag om oprettelse af et register eller en kirkebog, hvori der kunne ske tilførsel om kirkelige handlinger, som foretages for danske i udlandet, se skr. 24/8 1960.

Om tilførsel til danske ministerialbøger om her fødte børns navngivelse og dåb i udlandet se skr. 5/11 1958.

Om tilførsel til danske ministerialbøger om navneforandring, adoption m. v. i udlandet se afsnit VIII, pkt. 3, i cirk. 15/12 1961.

5. *Tilbagemeldinger*. Da det er af største betydning, at kirkebøgerne på fødestedet og dåbsstedet, på dødsstedet og begravelsesstedet o. s. v. er nøje i overensstemmelse med hinanden - bl. a. fordi f. eks. dåbsattest kan rekvireres både fra fødesognet og dåbsognet - er der pålagt sognepræsterne*) pligt til at foretage såkaldte »tilbagemeldinger«. Herom henvises til de i cirk. 27/11 1953 indeholdte detaljerede bestemmelser, der iøvrigt ikke indførte noget nyt, men alene gengiver hidtil gældende regler (skr. 25/1 1954).**) Tilbagemeldingspligten gælder også i forhold til anerkendte trossamfund, f. eks. må en sognepræst foretage tilbagemelding om dåb til en romersk-katolsk præst, i hvis kirkebøger barnet er registreret som født. Derimod er der ingen pligt til at tilbagemelde til udlandet, f. eks. dersom et barn er født i Norge og døbt i Danmark, ligesom der omvendt ejheller findes bestemmelser om tilbagemeldinger fra udlandet (skr. 24/5 1952).

I almindelighed består der heller ikke nogen tilbagemeldingspligt mellem borgerlige og kirkelige myndigheder, se f. eks. skr. 22/3 1941 ang. borgerlig vielse efter stedfunden kirkelig lysning. Såfremt et i de sønderjyske landsdele født barn inden for den for navngivelse af sådanne børn fastsatte frist af to måneder flytter ud af de sønderjyske landsdele uden at være navngivet***) og derefter døbes eller navngives til ministerialbogen inden udløbet af 2 mæne-

*) Allerede ved cirk. 26/6 1893 bemyndigedes kordegnene i Kbhvn. til at foretage sædvanlige tilbagemeldinger i et vist omfang. I cirk. 27/11 1953 er der nu generelt (for hele landet) givet adgang til, at afgivelse af tilbagemeldinger kan overlades til vedkommende kordegn (skr. 24/6 1960).

***) Ved lov 3/5 1961 ophævedes den indtil da gældende - men i praksis forlængst bortfaldne - bestemmelse i brugslovens § 18, stk. 3, hvorefter den præst, der har udført en kirkelig handling for nogen, der ikke er medlem af hans menighed, skulle gøre anmeldelse derom til vedkommende menighedsmedlems præst. I konsekvens heraf ophævedes ved cirk. 30/5 1961 den til brugslovens § 18, stk. 3, svarende bestemmelse i cirk. 27/11 1953, afsnit II (om konfirmation).

)) Er barnet derimod navngivet til et personregister i Sønderjylland, før det flytter fra Sønderjylland, skal der ikke foretages tilbagemelding om dåben til personregistret (skr. 11/4 1960).

ders fristen, påhviler det dog ministerialbogsføreren på dåbs- eller navngivelsesstedet snarest muligt at sende en bekræftet udskrift af ministerialbogstilsførslen til personregisterføreren på fødestedet. Der skal derhos fremtidig afgives tilsvarende tilbagemelding for så vidt angår senere tilførsler vedrørende barnet om adoption og navneforandring, herunder navneændring ved legitimation og anmeldelse til ministerialbogen. Afgår barnet ved døden uden at være døbt eller navngivet, påhviler det ministerialbogsføreren på dødsstedet at sende meddelelse herom til personregisterføreren på fødestedet (cirk. 22/12 1961). Det samme gælder, dersom et i de sønderjydske landsdele født barn døbes i en nødsituation uden først at være navngivet til personregistret. Og i tilfælde, hvor et udenfor de sønderjydske landsdele født barn navngives til personregistret efter at være flyttet til de sønderjydske landsdele, påhviler det ministerialbogsføreren på fødestedet at sende meddelelse om tilførsel angående faderskabs fastslåelse og andre tilførsler vedrørende barnet til personregisterføreren på navngivelsesstedet (samme cirk.).

Valgmenighedspræster har ligesom andre præster i folkekirken pligt til at foretage tilbagemelding om udførte kirkelige handlinger og foretagne rettelser og noteringer i de af dem førte kirkebøger (cirk. 27/11 1953, 3. sidste stk.). For *døvepræsters* vedkommende foretages tilbagemelding af de sognepræster, i hvis kirkebøger de af døvepræsterne udførte kirkelige handlinger er indført (cirk. 31/7 1957).

Når et barn døbes eller navngives uden for fødesognet, bør tilbagemeldingen til fødesognet - der kan afgives ved påtegning på den ved dåben eller navngivelsen fremlagte fødselsattest - foruden de sædvanlige oplysninger om barnets navn og om dåben indeholde en anmodning til fødestedets ministerialbogsfører om at give meddelelse til føreren af ministerialbøgerne på dåbs- eller navngivelsesstedet, såfremt der måtte være tilført fødestedets ministerialbøger oplysninger vedrørende barnets familieretlige stilling (adoption, faderskab m. m.), som ikke har været ministerialbogsføreren på dåbs- eller navngivelsesstedet bekendt og ikke fremgår af tilbagemeldingen. For så vidt angår personer, der er født i de sønderjydske landsdele, må anmodning om supplerende oplysninger til brug ved kirkebøgernes førelse rettes til vedkommende personregisterfører. Såfremt der herefter tilgår ministerialbogsføreren på dåbs- eller navngivelsesstedet yderligere oplysninger, må den pågældende ministerialbogstilsførsel suppleres i overensstemmelse med det fremkomne for så vidt angår oplysninger, som er tilgået fødestedet fra offentlige myndigheder (skr. 25/1 og 22/2 1957).

Det er ikke foreskrevet, at der ved tilbagemelding til fødested og lysningssted om henholdsvis dåb og vielse skal gives oplysning om faddere og - for vielses vedkommende - om vidner, men i skr. 21/8 1945 og 24/6 1960 er det udtalt, at disse oplysninger bør gives, hvor en sognepræst fremsætter ønske derom til brug ved kirkebøgernes førelse.

Om tilbagemelding til *Grønland* i tilfælde, hvor en i Grønland afdød person begravnes her i landet, se skr. 25/7 1958.

6. *Valgmenighedspræsters kirkebogsføring.* Valgmenighedspræster er ifølge valgmenighedslov 15/5 1903 § 17 pligtige at føre kirkebøger i nøje overensstemmelse med de for folkekirkens andre præster givne regler for *hovedministerialbøgers* førelse. Derimod er der kun pligt til at føre kontraminiesterialbøger over de af valgmenighedspræsten *konfirmerede*. Fra kravet herom kan der ikke dispenseres (skr. 18/7 1960). Bestemmelsen om, at der kun føres kirkebøger i ét eksemplar, må ses i forbindelse med - og har sin begrundelse i - den i lovens § 18 omhandlede pligt for valgmenighedspræsten til for hans menigheds vedkommende at foretage anmeldelser om kirkelige handlinger og om børns fødsler »til sognets præst og kirkebetjent«.

Spørgsmålet bliver da, hvad der menes med »sognets præst«. Det må afhænge af anmeldelsens indhold og - for kirkelige handlingers vedkommende - stedet hvor handlingen er udført. *Fødsler* kan for valgmenighedsmedlemmers vedkommende anmeldes til valgmenighedspræsten, der i så fald anmelder fødslen videre til sognepræsten (kirkebetjenten) på fødestedet. Her indføres fødslen med nummer (skr. 13/8 1906, 7/12 1927, næstsidsste stk., 30/1 1925, 3/4 1954, valgmlovens § 18). Om *dåbshandlinger* giver valgmenighedspræsten meddelelse til sognepræsten på dåbsstedet. Såfremt fødestedet er et andet end dåbsstedet, må valgmenighedspræsten endvidere sende meddelelse om dåben til fødestedets præst (skr. 3/4 1954, 8/4 1959). Dersom et barn skal borgerligt *navngives* i en valgmenighed - hvilket næppe har større praktisk betydning - må der herom ske anmeldelse til sognepræsten på bopælsstedet, hvilket iøvrigt allerede må følge af, at det er denne sognepræst, der skal foretage indberetning til folke-registret om navngivelsen. Med hensyn til *konfirmation* gives der meddelelse »til vedkommende sognepræst« om antallet af de af valgmenighedspræsten »i sognet« i det forløbne kvartal konfirmerede personer (skr. 7/12 1927). Meddelelsen gives formentlig til sognepræsten i det sogn, hvor konfirmationen har fundet sted. Kirkelig *lysning til ægteskab* skal finde sted i sognekirken på brudens hjemsted, men der er naturligvis intet i vejen for, at der herudover eller udover en eventuelt borgerlig lysning tillige - uden juridisk betydning - foretages lysning i valgmenighedskirken (valgmlovens § 20, cirk. 22/12 1922, skr. 13/8 1906). Om *vielser* giver valgmenighedspræsten efter hver vielse meddelelse til sognepræsten i det sogn, i hvilket vielsen har fundet sted - og i hvis kirkebøger den derfor skal indføres med nummer. Tillige gives meddelelse til lysningssoignet, hvis det er et andet, forudsat at kirkelig lysning har fundet sted (skr. 7/12 1927, 30/1 1950). Hvor der derimod er foretaget kirkelig vielse efter forudgående borgerlig lysning, gives der ikke meddelelse om vielsen til sognepræsten på det sted, hvor bruden bor, eller til de borgerlige

myndigheder (skr. 20/2 1930, 30/1 1950). Om *kirkelig velsignelse* af borgerligt indgået ægteskab gælder tilsvarende bestemmelser som for vielser (skr. 7/12 1927). *Dødsfald* anmeldes til dødsstedets sognepræst, i hvis kirkebog det indføres med nummer (skr. 24/7 1948). Om *begravelse* på valgmenighedens kirkegård afgiver valgmenighedspræsten snarest efter hver begravelse meddelelse til dødsstedets sognepræst (skr. 7/12 1927). Dersom begravelsen finder sted på sognekirkegården i et andet sogn end dødssognet, skal tilmelding til begravelses-sognets sognepræst foretages inden begravelsen, ligesom også døds- og skifte-rettattest må forelægges denne inden begravelsen (skr. 9/8 1938).

7. Om *døvepræsters* kirkebogsføring se cirk. 31/7 1957, hvori der er fastsat detaljerede regler for tilførsler om dåb, konfirmation, lysning, vielse, begravelse m. m. og om meddelelser derom til vedkommende sognepræster. Fødsler og dødsfald inden for døvemenighederne skal hverken anmeldes til eller indføres i de af døvepræsterne førte ministerialbøger men alene i de af vedkommende sognepræster førte ministerialbøger (i Sønderjylland personregistre).

21. kapitel

ATTESTER EFTER MINISTERIALBØGERNE

1. *Hvem der kan udstede attester.* Som hovedregel kan kun sognepræster udstede attester efter ministerialbøgerne (skr. 2/3 1938, 28/6 1956). I tidens løb er der dog på grund af særlige forhold ved regulativer, ministerielle resolutioner eller anden særlig hjemmel enkelte steder tillagt nogle residerende kapellaner og enkelte kaldskapellaner adgang til at udstede attester. Sådan adgang til at udstede attester kan fremtidig kun tillægges residerende kapellaner og kaldskapellaner med ministeriets godkendelse (cirk. skr. 16/11 1945).*) De til udstedelse af attester berettigede kapellaner skal ved underskriften på attesten udtrykkeligt anføre hjemmelen hertil, eventuelt ved benyttelse af et stempel. Endvidere kan kordegnen ved Rigshospitalet (og hans medhjælper), kordegnen ved jydsk fødselsanstalt, kordegnen ved Haderslev domkirke og kordegnen i Aabenraa udstede attester (jfr. også skr. 3/7 1957).

*) I skr. af 30/5 1923 udtalte ministeriet generelt, at der, når distriktsdeling i et tosojns pastorat finder sted således, at sognepræst og kapellan får hver sit sogn som særligt distrikt, intet er til hinder for, at der i det regulativ, der i den anledning udfærdiges, optages en bestemmelse om, at sognepræsten og kapellanen skal føre kirkebøger hver for sit distrikt. Efter cirk. skr. 16/11 1945 må der nu i hvert enkelt tilfælde indhentes ministeriel tilladelse hertil - og sådan tilladelse vil almindeligvis ikke kunne forventes givet.

Den i cirk. skr. 16/11 1945 indeholdte fortegnelse over, hvilke kapellaner m. fl. der i henhold til særlig hjemmel har ret til at udfærdige og underskrive attester efter ministerialbøgerne, er kun ændret på enkelte punkter.

En præst, der midlertidigt fungerer som sognepræst, skal under sin underskrift på attesten skrive »fg. spr.« eller lignende. Valgmenighedspræster udsteder attester efter valgmenighedens ministerialbøger (valgmenighedslov § 19, skr. 2/3 1938). Ligeledes udsteder døvepræsterne attester efter de af dem førte ministerialbøger (cirk. 31/7 1957).

Kirkebylærere (og kordegne i almindelighed) kan kun udstede attester i en nødsituation under sognepræstens sygdom eller bortrejse eller under vakance i embedet, og kun indtil der er konstitueret en anden præst i embedet. Den slags nødsituationer vil være yderst sjældne, navnlig i København og købstæderne, hvor der praktisk taget altid vil være en anden præst forhånden. Hvor en kirkebylærer (kordegn) således undtagelsesvis udsteder attest, bør den ikke indeholde navnet på den skole, ved hvilken kirkebylæreren er ansat, men være forsynet med præsteembedets stempel og underskrives »på sognepræstens vegne« med bemærkning om anledningen til, at attesten ikke har kunnet udfærdiges af sognepræsten (skr. 28/10 1942, 20/7 1954, 12/9 1955).

Om udstedelse af attester i de 4 sønderjyske købstæder, hvor der både er dansk og tysk sognepræst, se bkg. 23/8 1921 § 5, stk. 4.

Kun sognepræsten på det sted, hvor tilførsel til kirkebøgerne er sket, kan udstede attest. Andre sognepræster må ikke på grundlag af tidligere udstedte attester eller eventuelt hukommelsen udfærdige attester. Det er en selvfølge, at præstens hustru eller andre pårørende ikke kan udstede attester under præstens forfald.

Om *landsarkivernes* adgang til at udstede attester efter de i arkiverne opbevarede kirkebøger, se bkg. 10/3 1891 § 8, skr. 12/4 1945.

2. *Hvem kan rekvirere attester?* Af hensyn til privatlivets fred er der fastsat en beskyttelsestid, inden for hvilken der er gjort begrænsning i adgangen til at rekvirere attester efter ministerialbøgerne. Beskyttelsestiden er 100 år, regnet fra den persons fødsel, hvem tilførslen angår. For tilførsler om ægtevielse og om kirkelig velsignelse af borgerligt indgået ægteskab regnes beskyttelsestiden fra den yngste af brudefolkenes fødsel. Efter at beskyttelsestiden for en kirkebogstilførsel er udløbet, vil enhver kunne få udskrifter af og oplysninger om denne (cirk. 20/9 1962).

Med hensyn til adgangen til at få udskrifter af og oplysninger om tilførsler, for hvilke beskyttelsestiden ikke er udløbet, gælder de i ministeriets cirkulærer af 15/4 1950 og 25/11 1953 indeholdte regler. Begæringen om oplysninger og udfærdigelse af attester må kun efterkommes, når de er fremsat af »rette vedkommende« eller iflg. fuldmagt fra denne. Begæringer vil herefter kunne efterkommes,

a) når de fremsættes af de *pågældende selv*, hvem tilførslerne angår (forudsat at rekvirenten er personlig myndig). En skriftlig rekvisition, underskrevet af rette vedkommende og med angivelse af dennes adresse, kan imødekommes ved tilsendelse af attesten, uden at der kræves forelagt yderligere legitimation (skr. 21/6 1950, 7/8 1951). Den, der ved personlig henvendelse fremsætter begæring om en kirkebogsudskrift vedrørende egne forhold, må - dersom han ikke er ministerialbogsføreren personlig bekendt - legitimere sig (f. eks. ved forevisning af skattebillet, førerbevis, pas, jagtkort, sygekasse- eller fagforeningsbog o. lign.). Telefonisk rekvisition kan kun imødekommes, såfremt den efterfølges af en skriftlig begæring eller den pågældende personligt afhenter attesten og her legitimerer sig (skr. 5/1 1951). Attesten må normalt først sendes, når den skriftlige begæring er kommet sognepræsten i hænde (skr. 12/8 1964).

b) Endvidere kan personer, der legitimerer sig som dem, der efter lovgivningen som *forældre eller værger* har rådighed over andres personlige forhold, rekvirere attester for vedkommende. For *adoptivbørns* vedkommende vil - foruden adoptivbarnet selv og eventuelt dets descendenter - normalt kun adoptanterne og dets værge kunne anses for rette vedkommende, hvorimod andre private - f. eks. den naturlige moder (skr. 24/5 1951) - kun kan få udleveret attest ifølge fuldmagt eller i henhold til særlig tilladelse fra kirkeministeriet.

c) Andre, der godtgør at have en *lovlig interesse* i at blive gjort bekendt med tilførslerne, kan erholde attester udleveret, se f. eks. skr. 12/3 1955 ang. adgang for en fraskilt mand til at rekvirere dåbsattest for et barn, over hvilket hans fraskilte hustru havde forældremyndigheden, til brug ved opsigelse af en konfirmationsforsikring, skr. 1/2 1954 ang. adgang for en ægtefælle til at rekvirere dåbsattest for den anden ægtefælle til brug ved en separations sag, skr. 5/7 1954 ang. adgang for en fraskilt hustru til at rekvirere dåbsattest for sin tidligere ægtefælle til brug for et andragende om navneforandring, og skr. 3/9 1958 ang. udlevering af attest til et barns morfader, der agtede at benytte attesten ved tegning af en forsikring til fordel for barnet. I skr. af 17/9 1958 udtalte ministeriet, at i tilfælde, hvor der fremsættes begæring om udlevering af attest for en mindreårig til dennes bedsteforældre, må spørgsmålet forelægges k.min., forudsat at bedsteforældrene ikke har del i forældremyndigheden eller værgemålet over barnet eller iøvrigt har rådighed over dets personlige forhold.

d) Såfremt en person ikke i henhold til det under a-c anførte er berettiget til at rekvirere attest, må ministerialbogsføreren forlange sig forelagt behørig *fuldmagt* fra den, hvem tilførslen angår. Det må af fuldmagten fremgå nøjagtigt, hvilke attester det drejer sig om, og hvilken forbindelse der er mellem den, der udsteder fuldmagten, og den eller de personer, med hensyn til hvilke der rekvireres udskrifter.

e) Endelig er der generel adgang for *offentlige myndigheder**) til at rekvirere attester efter ministerialbøgerne. De til offentlige myndigheder udstedte attester skal være på blåt papir og bære påskriften: »Til offentlig brug (må ikke udleveres til private)«, jfr. cirk. 1/5 1962.***) Under offentlige myndigheder henregnes mødrehjælpinstitutionerne (cirk. 15/4 1950, stk. 5; skr. 27/7 1953) og Statsanstalten for Livsforsikring; derimod ikke private forsikringsselskaber (skr. 30/1 1953). Iflg. § 6 i lov om pension og hjælp til enker m. fl. (bkg. 8/5 1962) kan kommunalbestyrelserne til brug ved undersøgelser af begæringer om pension uden betaling rekvirere attester bl. a. efter kirkebøger. En præst har naturligvis pligt til at udlevere sådanne attester til offentlige myndigheder, uanset om vedkom. private måtte modsætte sig det (skr. 4/2 1959).

Ministerialbogsførere kan rekvirere attester fra andre kirkebøger, når de til kirkebøgernes rigtige og nøjagtige førelse nødvendige oplysninger ikke kan fremskaffes på anden måde. Derimod kan de ikke rekvirere attester til brug ved foretagelse af kirkelige handlinger, idet det må påhvile vedkommende private selv at fremskaffe attesterne (skr. 5/1 1951).

Advokater kan, når de er offentlig beskikkede til at føre en sag, i denne deres egenskab samt som executores testamenti eller som medhjælpere for skifteretten rekvirere kirkebogsudskrifter uden særlig fuldmagt, såfremt de overfor vedkommende ministerialbogsfører legitimerer sig ved at fremsende eller forevise beskikkelsen eller executorbevillingen in originali eller i bekræftet afskrift. Iøvrigt kan advokater ikke sidestilles med offentlige myndigheder, men ministeriet har dog i cirk. af 25/11 1953 givet dem en særstilling, idet en advokat ikke behøver at fremvise skriftlig fuldmagt fra rette vedkommende; han skal blot ved henvendelsen til ministerialbogsføreren klart gøre rede for, hvortil attesten skal benyttes, og skriftligt udtrykkeligt bevidne, at han har fornøden bemyndigelse til at indhente attesten fra en med navn og adresse angivet person, der er rette vedkommende (skr. 1/11 1956). Advokatens erklæring herom skal opbevares i præstens arkiv.

Genealoger og andre, der erhvervsmæssigt eller privat arbejder med slægtsforskning, må på sædvanlig måde forevise fuldmagt fra en person, der kan godt-

*) Der tænkes hermed på danske myndigheder. Med hensyn til *udenlandske* offentlige myndigheder henvises til ministeriets skrivelser af 4/10 1933 og 30/11 1963, hvori udtales, at anmodninger fra udenlandske offentlige myndigheder om attester efter kirkebøgerne til offentligt brug i almindelighed bør imødekommes som ved udstedelse af attester til danske myndigheder. Det er i denne sammenhæng uden betydning, om den person, for hvem attest rekvireres, har dansk eller fremmed statsborgerret. Såfremt en ministerialbogsfører imidlertid måtte nære tvivl med hensyn til betimeligheden af at efterkomme en anmodning om udstedelse af en attest til en udenlandsk myndighed, bør spørgsmålet forelægges ministeriet.

**) Derimod godkendte k.min. i skr. af 13/3 1961, at nogle til Københavns Børneværn udstedte blå attester var blevet givet videre til indehaveren af et privat børnehjem; det var oplyst, at indehaveren på *børneværnets vegne udøvede forældremyndigheden* over de på børnehjemmet anbragte børn, og at hun skulle bruge attesterne til ordning af børnenes navngivelse.

gøre en lovlig interesse i attestationens tilvejebringelse (skr. 5/4 1956).*) Derimod kan en almindelig slægtshistorisk interesse for en slægt, som vedkommende rekvirent selv tilhører eller er indgiftet i, eventuelt betragtes som en lovlig interesse i tilvejebringelsen af en attest vedrørende et medlem af denne slægt. Den pågældende rekvirent må da over for vedkommende ministerialbogsfører fremkomme med en nærmere redegørelse for den interesse, han har i at erhverve den ønskede udskrift samt for slægtsforholdet til de personer, som attesterne vedrører (skr. 23/10 1962).

Der er naturligvis grænser for, hvad man kan forlange af en ministerialbogsfører, der modtager henvendelse fra en privat, f. eks. en slægtsforsker, om oplysninger fra kirkebøgerne, men præsterne bør vise imødekommenhed, når oplysningerne kan fremskaffes uden et ganske uforholdsmæssigt arbejde (skr. 28/1 1953). Kræver fremskaffelse af oplysninger et betydeligt arbejde, må præsten kunne betinge sig et rimeligt vederlag.

Portoudgifter i anledning af rekvisition af kirkebogsattester påhviler principielt rekvirenten, men de kan (foreløbig) udlægges af de frigørelsesmidler, der for det offentliges regning stilles til rådighed for sognepræsten, uanset at dette i enkelte tilfælde vil medføre, at refusion ikke opnås hos rekvirenten (skr. 10/2 1954).

3. *Attesters udseende og udfyldning i almindelighed.* Attester efter ministerialbøgerne bør udfærdiges på *trykte blanketter*, hvilket er udtrykkeligt foreskrevet for så vidt angår fødsels-, dåbs- og navneattester (cirk. 4/12 1956), vielsesattester (cirk. 1/8 1959) og dødsattester (cirk. 18/5 1961). Bortset fra de nævnte attester er de i brug værende blanketter til udstedelse af udskrifter af ministerialbøgerne ikke formelt autoriserede af ministeriet. Attester må naturligvis være i nøje overensstemmelse med det, der er tilført ministerialbogen.**)

Attester, der udleveres til private, skal være på hvidt papir. Attester til offentlig brug skal som før nævnt udstedes på blåt papir og skal øverst i venstre hjørne være forsynet med sålydende påtegning: »Til offentlig brug (må ikke udleveres til private)«, cirk. 1/5 1952. De kan rekvireres ved benyttelse af rekvisitionsblanketter, der på bagsiden er påtrykt blanket til den ønskede attest - men i så fald må rekvisitionsblanketten være fremstillet på blåt papir (skr.

*) I skr. af 16/12 1957 (544/55) udtalte folketingets ombudsmand - foranlediget af en af et genealogisk institut indgivet klage bl. a. over kirkeministeriets praksis på dette område -, at han ikke kunne kritisere de af kirkeministeriet fastsatte regler om genealogers adgang til at rekvirere attester (k.min. j. nr. 5 E 1483).

***) I et tilfælde, hvor en tidligere indehaver af sognepræsteembedet over en lang årrække havde foretaget uhjemlede rettelser i hovedministerialbogen (Carl til Karl, Margrethe til Margrete etc.), udtalte k.min., at vedkommende sognepræst desuagtet burde udstede attester i overensstemmelse med hovedministerialbogens udvisende, men samtidig henlede de pågældendes opmærksomhed på forholdet, således at der kunne gives dem lejlighed til - dersom det måtte ønskes - gennem henvendelse til k.min at få navnet rettet tilbage (skr. 17/10 1960).

14/10 1959). I den på bagsiden trykte blanket kan angivelse af oplysninger om dåb udelades, såfremt blankettens overskrift lyder »Ekstraktudskrift af ministerialbøgerne for . . .« (cirk. 4/10 1954, skr. 25/10 1956), se også skr. 17/3 1958 ang. de af statens trykningskontor udfærdigede blanketter til ekstraktudskrifter. Ved attestekvisitioner fra offentlig myndigheder bør der ikke benyttes åbne brevkort (skr. 14/6 1952).

Attester skal være udfærdiget på dansk (skr. 28/1 1949). Dog kan sognepræsten ved Sct. Petri kirke i København udstede attester på tysk (skr. 28/6 1935). På Færøerne kan attester efter rekvirentens ønske udstedes på blanketter med enten dansk eller færøsk tekst, men de i attesten anførte navne skal være i overensstemmelse med den i ministerialbøgerne benyttede stavemåde. Teksten i de på færøsk affattede blanketter skal være en ordret oversættelse af de til udfærdigelse af attester på dansk sædvanligt benyttede blanketter (skr. 30/9 1953). I de efter folkekirkens ministerialbøger udstedte attester skal der øverst til højre stå: Den danske Folkekirke (cirk. 21/11 1955). På tilsvarende måde skal de af anerkendte trossamfunds præster udstedte attester indeholde en trykt påtegning om trossamfundets navn og derunder i parentes ordene »Anerkendt trossamfund« (cirk. s. d.). Fødsels-, dåbs- og navneattester, vielsesattester samt dødsattester, der alle skal være udfærdiget på autoriserede blanketter, må ikke være forsynet med individuel udsmykning, f. eks. billede af kirken (cirk. 4/12 1956, 1/8 1959, 18/5 1961). De skal være udfærdiget med blæk eller på maskine. I attesterne må der ikke forekomme rettelser. Dette gælder i almindelighed også den trykte tekst, hvori der ejheller må foretages over- og understregninger (skr. 13/1 1953, cirk. 4/12 1956, 1/8 1959 og 18/5 1961). Attester skal være forsynet med *original underskrift*; brug af stempel (facsimile) er ikke tilladt (skr. 8/2 1947). Underskriften bør være læselig (skr. 8/8 1916). Attesten kan, om ønskes, kontrasieres af vedkommende kordegn eller kirkebylærer, men blanketterne må ikke være indrettet med påtrykt plads hertil. Ønsker man foruden sognepræstens underskrift tillige kordegnens, må den tilføjes som en uformel kontrasignatur (skr. 13/7 1959). De skal være forsynet med *embedsstempel*, hvorimod brug af segl (laksegl) er gået af brug - også når attesterne skal bruges i udlandet (skr. 18/9 1956). Embedsstemplet må ikke indgå som trykt bestanddel i attesten (skr. 15/1 1960). Attester må ikke indeholde oplysning - f. eks. i en særligt indrettet rubrik - om, *hvilken præst* der har udført den kirkelige handling (skr. 3/1 1953). Om anvendelse af den i 1948 indførte nye retskrivning ved udfærdigelse af attester, se cirk. 30/12 1949.

I anledning af en forespørgsel om, hvorvidt det var tilladt at forsyne en fødsels- og dåbsattest med indehaverens fotografi (hvorved den kunne bruges som legitimation på en rejse i udlandet), udtalte kirkeministeriet i skr. 25/11 1961, at det rejste spørgsmål må besvares bekræftende, idet der kun haves hjemmel til at skride ind, såfremt attesten uretmæssigt forsynes med rettelser eller tilføjelser, der indebærer en ændring eller forvanskning af dens oprindelige indhold.

I praksis forekommer det - navnlig i byerne - at sognepræster udsteder attester *in blanco*, kun forsynet med underskrift og eventuelt embedsstempel, således at det overlades til kordegnen eller kirkebylæreren senere at udfylde og udlevere attesterne. Ministeriet modsætter sig ikke denne fremgangsmåde, jfr. skr. 13/3 1944, hvori det udtales, at det ganske må bero på sognepræsten som den for kirkebogsførelsen ansvarlige, om han i de enkelte tilfælde vil mene det forsvarligt at udlevere sådanne blanco-blanketter (skr. 10/8 1953).

Det er almindelig sædvane, at offentlige myndigheder påfører de dem forelagte udskrifter efter ministerialbøgerne - såvel som andre bilag, der følger en sag - stempler angående journalnumre m. v. Denne foranstaltning er begrundet i praktiske hensyn og bør ikke give anledning til klager. Såfremt de pågældende private på grund af attestens forsyning med sådanne stempler ikke ønsker fortsat at gøre brug af den, må de pågældende henvises til - imod et gebyr af 1 kr. - at rekvirere en ny attest (skr. 1/6 og 30/12 1960).

Hvor tilførsel om samme forhold er sket til ministerialbøger i *flere sogne* - f. eks. fødesogn og dåbsogn - kan udskrifter begæres begge steder. Såfremt vedkommende begærer en fuldstændig udskrift af ministerialbøgerne - udvisende alt, hvad der er tilført - skal et sådant ønske imødekommes (cirk. 4/12 1956).

4. *Særligt om fødsels-, dåbs- og navneattester.**) I forbindelse med udarbejdelse af forslaget til den nye adoptionslov af 25/5 1956 - der tilsigter en ligestilling af adoptivbørn og naturlige børn i videst muligt omfang - blev der af det af folketinget nedsatte udvalg til lovforslagets behandling over for kirkeministeren og justitsministeren givet udtryk for ønske om, at der samtidig med lovens ikrafttræden gennemførtes en ændring af reglerne for udfærdigelse af fødsels- og dåbsattester, således at det fremtidig ikke ville fremgå af en almindelig fødsels- og dåbsattest, om den, som attesten angår, er et adoptivbarn.***) Sådanne ændrede bestemmelser blev i overensstemmelse med nævnte ønske fastsat i kirkeministeriets cirk. af 4/12 1956 for så vidt angår fødsels-, dåbs- og navneattester efter folkekirkens og de anerkendte trossamfunds ministerialbøger.***)

Blanketterne skal være af det i undervisningsministeriets bekendtgørelse af 5/7 1949 § 3 nævnte format A 5 (148×210 mm).

Om attesternes *benævnelse* gælder følgende bestemmelser: 1) Fødselsattester udstedes kun for personer, der hverken er døbt eller navngivet. 2) Fødsels- og

*) Jfr. Arne Truelsen: »De nye attester«, kordegnenes blad december 1957.

**) Folketingstid. 1955/56 tillæg B. sp. 597 og III sp. 4528—4542.

***) Jfr. tilsvarende justitsministeriets bkg. 22/12 1961 om førelsen af de borgerlige personregistre i de sønderjyske landsdele § 35, stk. 3.

I tilfælde, hvor attester for adoptivbørn, udstedt før indførelsen af de nye blanketter, udskiftes med nye attester, er det ikke påkrævet at tilbageholde de gamle attester, og det kan i hvert fald ikke ske uden vedkommendes samtykke (skr. 29/4 1960).

dåbsattester udstedes for personer, der er døbt i folkekirken eller som er optaget i folkekirken efter at være døbt med den kristne dåb i et uden for folkekirken stående trossamfund, for de sidstnævntes vedkommende dog naturligvis under forudsætning af, at tilførsel om fødslen er sket til folkekirkens ministerialbøger.

3) Fødsels- og navneattester udstedes for personer, der er navngivet til folkekirkens ministerialbøger.

Da der overhovedet ikke må foretages rettelser i attesternes trykte tekst, kan man ikke ved at rette »dåbsattest« til »navneattest« eller omvendt bruge en blanket til andet formål end det, som den ifølge overskriften er beregnet til. I de *sønderjydske landsdele* udstedes fødselsattester som hidtil af vedkommende personregisterfører, og attester efter kirkebøgerne for personer, der er døbt i de sønderjydske landsdele, må alene betegnes som dåbsattester (cirk. 4/12 1956). Da disse dåbsattester kun ved deres benævnelse er forskellig fra de i den øvrige del af landet anvendte fødsels- og dåbsattester, er der ikke autoriseret særlige blanketter til brug i Sønderjylland (skr. 14/12 1956).

Fødestedsrubrikken må udfyldes i overensstemmelse med anvisningen i attesterne, hvorved bemærkes, at der er nogen forskel på udfyldelsen henholdsvis for fødselsattester og de andre attester.*) I tilfælde, hvor fødselsanmeldelse er sket til et anerkendt trossamfunds ministerialbøger, tilføjes (i dåbsattester og navneattester) i fødestedsrubrikken efter de i den trykte tekst foreskrevne oplysninger i parentes oplysning om, til hvilken menigheds ministerialbøger anmeldelsen er sket, f. eks. således: Slagelse, Skt. Mikkels bysogn (Slagelse metodistmenighed) - cirk. 4/12 1956. Ordningen svarer til den, der gælder for udfyldelse af fødestedsrubrikken i attester for personer, hvis fødsel er tilført militære menigheds ministerialbøger (skr. 22/4 1954). Det vil efter disse regler altid fremgå af attesten, i hvilke ministerialbøger tilførsel om fødslen findes.

Kirkerubrikken. I denne rubrik anføres alene navnet på den kirke, hvori dåben eller fremstillingen har fundet sted, for kirker i købstæder med angivelse af købstaden. Har dåben fundet sted i et til gudstjenstlig brug indrettet lokale, anføres betegnelsen for dette med angivelse af, i hvilket sogn det er beliggende. Dog har ministeriet i nogle tilfælde, hvor sognekirken var under restaurering, og hvor gudstjenester m. v. derfor med biskoppens tilladelse (vgl. anordn. 18/6 1953) var henlagt til et midlertidigt kirkelokale, udtalt, at man intet havde imod, at sognets *kirke* blev anført i attesternes kirkerubrik, men der måtte da i ministerialbøgernes anmærkningsrubrik gives oplysning om, hvor handlingen

*) Fødestedet betegnes i *fødselsattester* - i overensstemmelse med den attestblanketterne påtrykte tekst - på landet ved angivelse af by, sogn, herred og amt og i købstæderne ved angivelse af købstaden, sogn, gade og husnummer. I *dåbsattester* og *navneattester* udfyldes fødestedsrubrikken på tilsvarende måde, dog udelades - ligeledes i overensstemmelse med blanketternes tekst - angivelse af gade og husnummer, og der skal således i disse attester ej heller medtages angivelse af den fødeklínik eller det hospital, på hvilket fødslen har fundet sted, bortset fra rigshospitalet i København og den jyske fødselsanstalt i Aarhus, for hvis vedkommende der føres særlige kirkebøger (skr. 19/8 1957).

virkeligt havde fundet sted samt om, at benyttelsen af vedkommende lokale var sket med biskoppens tilladelse i henh. til kgl. anordn. af 18/6 1953 (skr. 29/10 1954, 17/4 1961). I tilfælde af hjemmedåb uden efterfølgende fremstilling i kirken udfyldes rubrikken ikke. Rubrikken kan i så fald - om ønskes - forsynes med et diagonalkryds (skr. 19/8 1957).

Dåbsdatorubrikken. I tilfælde af hjemmedåb uden efterfølgende fremstilling i kirken må det anføres i denne rubrik, i hvilket sogn hjemmedåben har fundet sted (skr. 19/8 1957). Har hjemmedåb og fremstilling fundet sted i samme sogn, er det tilstrækkeligt at anføre de to datoer i rubrikken.

Forældrerubrikken. Om udfyldelsen af denne rubrik er der givet vejledning i cirk. 23/12 1961:

a. *Faderens navn m. v.* I attester for *ægtebørn* skal faderens navn altid anføres i forældrerubrikken. Det gælder også, når barnet er legitimeret ved forældrenes senere indgåede ægteskab - eller for så vidt angår børn født efter 31/12 1937 ved moderens indgåelse af ægteskab med en bidragspligtig, der over for ministerialbogsføreren har vedkendt sig faderskabet, jfr. lov om ægtebørn 7/5 1937 § 5, stk. 2, idet attesten i tilfælde af legitimation udfyldes ganske som for ægtebørn sædvanligt.

I attester for *børn uden for ægteskab* anføres faderens navn i følgende tilfælde: a. Er barnet født før 1. januar 1938, anføres den udlagte barnefaders navn, såfremt barnet har fået tillagt hans slægtsnavn, eller det af ministerialbogen utvetydigt fremgår, at han personlig - mundtlig eller skriftlig - over for ministerialbogsføreren har erkendt at være fader til barnet. Betegnelsen »udlagt banefader« anføres ikke i attesterne. I andre tilfælde end de nævnte udelades den udlagte barnefaders navn. b. Er barnet født den 1. januar 1938 eller senere, anføres faderens navn, når det af ministerialbogen fremgår, at faderskabet er fastslået ved faderens anerkendelse til en politiprotokol (i København: Overpræsidiets protokol) eller en retsbog, samt i tilfælde, hvor faderskabet ifølge ministerialbogens udvisende er fastslået ved dom. I de tilfælde, hvor barnet har fået tillagt barnefaderens slægtsnavn eller det tydeligt fremgår af ministerialbogen, at han personlig over for ministerialbogsføreren har erkendt at være fader til barnet (foran under a) eller hvor faderskabet er fastslået (foran under b), kan faderens navn ikke udelades af forældrerubrikken (skr. 2/9 1959).

Faderens navn anføres altid først i forældrerubrikken - også i attester for børn født før 1. januar 1938. Faderens borgerlige *stilling* anføres i overensstemmelse med ministerialbogens udvisende. Stillingsbetegnelsen anføres foran faderens navn. Ganske undtagelsesvis har ministeriet nu og da tilladt, at faderens stillingsbetegnelse udelades af forældrerubrikken, når anførelse af stillingsbetegnelse i særlig grad var til ulempe for barnet, se f. eks. skr. 2/9 1959 (faderens stilling anført som «Feldwebel»). I skr. af 24. maj 1961 udtalte kirkeministeriet derimod, at man ikke kunne imødekomme et ønske om, at faderens stillingsbetegnelse »arbejdsmand« blev udeladt i forældrerubrikken.

b) *Moderens navn m. v.* I attester for *ægtebørn* anføres efter ordene »og hustru« moderens fornavn (fornavne) efterfulgt af det hende som ugift tilkommende slægtsnavn (pigenavn - uden ordet »født« foran). Fremgår det af ministerialbogen, at moderen ved barnets fødsel førte et andet slægtsnavn end mandens og dette navn ikke er hendes pigens navn, skal det pågældende navn *på begæring* anføres som hendes slægtsnavn efterfulgt af ordet »født« og hendes pigens navn. Moderens borgerlige stilling anføres kun efter derom fremsat begæring.

I attester for *børn uden for ægteskab* anføres moderens navn, såfremt hun ved barnets

fødsel var eller tidligere havde været gift, ved angivelse af hendes fornavn (fornavn), det af hende ved ægteskab erhvervede slægtsnavn samt - efter ordet »født« - det hende som ugift tilkommende slægtsnavn (pigenavn). Fremgår det af tilførslen om barnets fødsel og dåb (navngivelse), at moderen ifølge anmeldelse til folkeregistret (indtil 1. januar 1962) eller til vielsemyndigheden (efter 1. januar 1962) ved barnets fødsel førte eller senere har genantaget sit pigenaavn, anføres alene pigenaavnet som slægtsnavn (uden ordet »født« foran). Moderens ægteskabelige stilling anføres ikke. Det må således ikke angives, om hun er ugift, enke, frasepareret eller fraskilt. Moderens borgerlige stilling anføres i overensstemmelse med ministerialbogens udvisende, men kan på begæring udelades.

c) *Forskellige bestemmelser.*

Er der ved tilførslen om et barns fødsel og dåb (navngivelse) foretaget notering om *navneforandring for barnets forældre* (moder), vil forældrenes (moderens) navn være at anføre i overensstemmelse hermed.

I attester for *adoptivbørn* anføres alene adoptanternes navne i forælderubrikken. Har en person adopteret sin ægtefælles barn, anføres dog begge ægtefællers navne i forælderubrikken. Det må ikke ved overstregninger eller understregninger i den trykte tekst eller på anden måde angives, at den pågældende er adoptivbarn.

I attester for *stedbørn*, der i henhold til bestemmelserne i lov nr. 130 af 27. maj 1908 § 11 og lov nr. 131 af 7. maj 1937 § 2, stk. 3, har fået tillagt stedfaderens slægtsnavn, udfyldes forælderubrikken med stedfaderens og moderens navne og med tilføjelsen: »i henhold til lov nr. 130 af 27. maj 1908 § 11« eller »i henhold til lov nr. 131 af 7. maj 1937 § 2, stk. 3.« I attester for stedbørn, der har fået tillagt stedfaderens slægtsnavn ved kgl. bevilling (indtil 1. januar 1962) eller ved navnebevis (efter 1. januar 1962), udfyldes forælderubrikken med forældrenes navne eller for så vidt angår børn uden for ægteskab, til hvilke faderskabet ikke er fastslået, med moderens navn. Såfremt stedfaderens navn er tilført ministerialbogen, tilføjes *på begæring* i førstnævnte tilfælde efter forældrenes navne: »moderen nu i ægteskab med . . . (stedfaderens stilling og fulde navn)« og i sidstnævnte tilfælde: »nu i ægteskab med . . . (stedfaderens stilling og fulde navn)«. I attester for stedbørn, der ved navnebevis har fået tillagt stedmoderens pigenaavn, udfyldes forælderubrikken med forældrenes navne eller for så vidt angår børn uden for ægteskab, til hvilke faderskabet ikke er fastslået, med moderens navn. Såfremt stedmoderens navn er tilført ministerialbogen, tilføjes *på begæring* i førstnævnte tilfælde efter forældrenes navne: »faderen nu i ægteskab med . . . (stedmoderens fulde navn)«.

I attester for personer, der er født før 1. januar 1938, og som er *legitimeret ved bevilning* eller *lyst i kuld og køn*, tilføjes i forælderubrikken efter forældrenes navne: »i henhold til legitimationsbevilling af . . . (dato)« og »i henhold til kuldlysning.«

I fuldstændige udskrifter af ministerialbøgerne medtages samtlige de ministerialbogens forælderubrik tilførte oplysninger.

Cirkulærets bestemmelser gælder også med hensyn til udfærdigelse af dåbsattester efter ministerialbøgerne i de sønderjydske landsdele.

Dåbsattesternes anmærkningsrubrik udfyldes kun, såfremt der efter de herom gældende regler er foretaget *særlig* anmeldelse til ministerialbogen om optagelse i eller udtrædelse af folkekirken (rubrikken udfyldes i så fald således: »Optaget i folkekirken den . . .« eller »Udtrådt af folkekirken den . . .«. I alle andre tilfælde lades rubrikken udfyldt, men den kan - om ønskes - forsynes med et diagonalkryds (cirk. skr. 18/6 1957, skr. 19/8 1957). Når en af de nye attester

senere skal forsynes med påtegning om udtrædelse af folkekirken, skal dette ske på attestens bagside med dato, stempel og underskrift, hvorhos der i anmærkningsrubrikken eller - hvis denne er forsynet med diagonalkryds - i marginen ved siden af rubrikken skal indføjes en henvisning til denne påtegning. Påtegningen påføres af den præst, der modtager anmeldelse om udtrædelsen.

I *navneattester* udfyldes *navngivelsesrubrikken* kun, dersom borgerlig navngivelse i henhold til lov 4/3 1857 § 2 har fundet sted; derimod ikke hvis navngivelsen har fundet sted ved dåb i et anerkendt trossamfund. I sidstnævnte tilfælde skal oplysning om dåben anføres i anmærkningsrubrikken, jfr. straks nedenfor. Dersom navngivelsesrubrikken ikke udfyldes, kan den forsynes med et diagonalkryds (skr. 18/6 1957).

Navneattesters *anmærkningsrubrik* udfyldes ved udstedelse af attester for personer, hvis fødsel er tilført folkekirkens ministerialbøger, men som er døbt inden for et af de anerkendte trossamfund. Rubrikken udfyldes eksempelvis således: »Døbt den . . . (dato) i den rom.kat. kirke i . . . (købstaden)«. I dette tilfælde skal som nævnt navngivelsesrubrikken ikke udfyldes. I attester for personer, der er navngivet til folkekirkens ministerialbøger og døbt i en *frimenighed*, udfyldes anmærkningsrubrikken - såfremt der er tilgået folkekirkens ministerialbøger meddelelse om den inden for frimenigheden stedfundne dåb - således: »Døbt den . . . (dato) i . . . frimenighed«. I dette tilfælde skal navngivelsesrubrikken udfyldes med stedet for den borgerlige navngivelse.

Efter begæring kan der udstedes fuldstændige udskrifter af ministerialbøgerne. De blå attester til offentlig brug skal være indrettet ganske som de hvide attester (cirk. 4/12 1956). Dog kan der anvendes blanketter til ekstrakt-udskrifter.

5. Særligt om *vielsesattester*. Blanketter til vielsesattester er autoriseret ved k.min. cirk. 1/8 1959. Blanketterne skal være af samme format som fødsels-, dåbs- og navneattester (foran s. 135).

Rubrikken til angivelse af brudens slægtsnavn udfyldes i tilfælde, hvor bruden tidligere har været gift, med hendes hidtidige giftenavn med tilføjelse af ordet »født« samt hendes pigenavn, medmindre hun inden indgåelsen af det nye ægteskab har genantaget sit pigenavn eller stedse har ført dette navn, i hvilke tilfælde alene pigenavnet anføres som slægtsnavn.

Rubrikkerne til angivelse af brudefolkens fødested udfyldes særskilt for hver af brudefolkene, uanset om de er født i samme sogn. Fødestedet anføres, hvis det er beliggende på landet, ved angivelse af sogn og amt; er fødesognet beliggende i en købstad, anføres købstaden og - hvis der er flere sogne i købstaden - sognet.

Brudefolkens ægteskabelige stilling (ugift, ungkarl, enke etc.) anføres ikke.

Brudefolkens borgerlige stilling anføres i overensstemmelse med ministerial-

bogens udvisende. Såfremt der herefter ikke skal anføres nogen stillingsbetegnelse for en af brudefolkene, udfyldes rubrikken ikke, men kan om ønskes forsynes med et diagonalkryds.

6. I cirk. 18/5 1961 har k.min. autoriseret blanketter til udfærdigelse af *dødsattester* (efter ministerialbøgerne) og samtidig givet vejledning med hensyn til attesternes udfyldning.

7. Om *betaling for udstedelse af attester*, se løn.l. § 27. Betalingen var i lønningslovene af 1946 fastsat til 1 kr. Dette gebyr må fremdeles være det gældende, indtil andet gebyr fastsættes af k.min. i henhold til den nugældende løn.l. § 27. Valgmenighedspræster er berettiget til at kræve samme betaling som folkekirkens andre præster (valgml. § 19).

Der er ingen hjemmel til at begrænse reglen om udstedelse af den første attest vederlagsfrit til kun at omfatte døbsattester og vielsesattester - også andre attester såsom dødsattester (skr. 20/1 1933) og fødselsattester (skr. 6/2 1925) omfattes af afgiftsfriheden. Derimod kan den i løn.l. § 27, stk. 2, foreskrevne tilsendelse af attesterne praktiseres således, at kun sådanne attester, som vedkommende altid må antages at ville gøre krav på, tilsendes uden begæring, medens andre attester kun leveres på derom fremsat begæring (skr. 20/1 1933). Den første attest er vederlagsfri også i tilfælde, hvor den kirkelige handling er udført af en anden præst end den, der udsteder attesten (skr. 20/1 1933 og 26/11 1929).

Attester, der udstedes til offentlige myndigheder efter disses begæring, udfærdiges altid uden betaling, se herom nærmere skr. 28/5 1929. Også attester, der begæres af en kordegn af hensyn til kirkebøgenes nøjagtige førelse, skal udstedes gratis (skr. 9/1 1939). Om udstedelse af attester til udenlandske myndigheder, se skr. 4/10 1933.

Der kan kræves sædvanligt gebyr for udstedelse af ny attest, efter at en stedfunden navneforandring er tilført kirkebogen (skr. 22/11 1932, 7/11 1928). I tilfælde, hvor der er foretaget berigtigelse i ministerialbøgerne af fejl, som private ikke har ansvar for, har vedkommende private derimod krav på at få udstedt ny attest uden gebyr (skr. 26/7 1954).

Bemærkning i kirkebogens anmærkningsrubrik om, at førsteattest er udstedt, er ikke påbudt, men det vil være praktisk, om et sådant notat foretages også af andre grunde end betalingsspørgsmålet. F. eks. kan notatet have betydning, dersom parterne senere gør gældende, at der er fejl i kirkebogen, og at de først nu er blevet opmærksom derpå, idet de - som det ofte påstås - ikke tidligere har fået udleveret nogen attest (skr. 8/1 1920).

22. kapitel

INDBERETNINGER

Det påhviler præsterne i forbindelse med kirkebogsføringen at afgive en række regelmæssige indberetninger:

1. *Statistisk Departement* (hele landet, dog særregler for Sønderjylland og København).

Fire gange årlig - i første halvdel af januar, april, juli og oktober måned - sendes gennem vedkommende provst udskrifter af samtlige i det sidst forløbne kvartal i sognets ministerialbøger med nr. indførte ægtevielser og fødsler (herunder dødfødte).*) Samtidig indsendes en summarisk fortegnelse (angivelse af antallet), omfattende tillige kirkeligt velsignede ægteskaber, døde og konfirmerede (cirk. 18/1 1926).

Ved opgørelsen af antallet af *konfirmerede* medregnes de af valgmenighedspræster - derimod ikke de af frimenighedspræster - foretagne konfirmationer (skr. 4/8 1942).

Indberetninger om *ægtevielser* skal indeholde oplysning om brudefolkens *fødekommuner* (ikke fødesogne). Da dette kan volde præsterne vanskeligheder, idet kirkebøgerne føres på grundlag af dåbs- og vielsesattester, der indeholder oplysning om fødesogn men ikke om fødekommune, får præsterne fra statistisk departement tilsendt statistiske meddelelser om folkemængden og den administrative inddeling (skr. 16/1 1952).

Indberetninger om *fødsler* skal indeholde oplysning om moderens tidligere svangerskaber (cirk. 7/1 1931) og om hendes folkeregisterkommune, dersom fødslen er foregået udenfor denne (cirk. 30/11 1942).

Indberetninger foretages på skemaer, der tilsendes provsterne direkte fra statistisk departement til udlevering til præsterne. Indberetningerne sendes af provsterne direkte til statistisk departement (uden at passere bispeembedet). Forespørgsler m. v. vedrørende indberetningerne sendes fra provsterne direkte til kirkeministeriet, og svar tilgår provsterne direkte fra ministeriet (cirk. 26/7 1929).

De af præsterne modtagne *jordemoderanmeldelser* medsendes til statistisk departement (gælder dog ikke for København og Sønderjylland) - cirk. 22/12 1952.

I *Sønderjylland* gælder tilsvarende bestemmelser, dog at præsterne i Sønderjylland kun indsender udskrifter vedrørende ægtevielser samt en summarisk fortegnelse, der tillige omfatter kirkeligt velsignede ægteskaber og konfirmerede.

*) Pligten til at sende udskrifter for *døde* ophævedes ved cirk. 7/1 1931. Døde medtages nu kun i den summariske opgørelse over antallet.

Også til disse indberetninger fås blanketter udleveret hos provsterne (cirk. 29/2 1924 og 26/7 1929).

I *København* omfatter indberetningspligten ikke døde og dødfødte (cirk. 18/1 1926, punkt 3), men bortset herfra gælder de samme regler som i det øvrige land.

Om indberetning til statistisk departement - inden 8 dage - om *indgåede ægteskaber* i visse tilfælde se nedenfor om indberetning til folkeregistrene.

2. Folkeregistrene.

a) *Uden for de sønderjyske landsdele* påhviler det præsterne at foretage indberetninger til de af kommunalbestyrelserne førte folkeregistre om fødsler, navngivelser (ved dåb eller »borgerligt«), navnerettelser, ægtevielser, ændring af gifte eller tidligere gifte kvinders slægtsnavn samt dåb af navngivne personer (lov 14/3 1924 om folkeregistre § 3, folkeregisterinstruks 9/6 1956, cirk. 24/10 1924 og 21/12 1961). Samtlige indberetninger foretages på særlige blanketter, som fra statistisk departement en gang årlig tilstilles provsterne til fordeling blandt præsterne.

Indberetningerne skal afgives senest 8 dage efter, at fødslen er anmeldt, dåben, navngivelsen, vielsen har fundet sted eller notering om navnerrettelse og navneændring er foretaget. Det er tilladt at afgive indberetningerne under ét ved udgangen af hver uge for de i vedkommende uge modtagne anmeldelser om fødsler og stedfundne dåbshandlinger, navngivelser, vielser, navnerettelser m. v. Om indberetningernes indhold henvises til formularernes tekst (optrykt i G.R. som bilag til fornævnte cirk. 21/12 1961).

Indberetning om *fødsler* afgives til folkeregistret i den kommune, hvor moderen har bopæl eller i mangel af fast bopæl opholder sig. Indberetningspligten påhviler sognepræsten på fødestedet. Indberetning om *navngivelse* (dåb) afgives til folkeregistret i den kommune, hvor barnet har bopæl. Indberetningspligten påhviler sognepræsten i det sogn, hvor barnet døbes (skr. 6/3 1940, 4/3 1953). Dersom barnet ikke ønskes døbt men blot navngivet, anmeldes barnets navn til sognepræsten på bopælsstedet, og det påhviler da ham at afgive indberetning om navngivelsen til folkeregistret. Indberetning om *navnerettelser* afgives til folkeregistret i den kommune, hvor den pågældende har bopæl. Indberetningspligten påhviler naturligvis den præst, i hvis kirkebøger rettelserne er foretaget eller noteret.

Indberetning om *vielser* afgives til folkeregistret i den eller de kommune, hvor ægtefællerne umiddelbart før ægteskabets indgåelse var eller måtte antages at være tilmeldt folkeregistret. Er den ene af ægtefællerne som hjemmehørende i udlandet ikke tilmeldt noget dansk folkeregister, afgives indberetning om vielsen såvel direkte til det statistiske departement som til det folkeregister, hvortil den anden af ægtefællerne er tilmeldt. Er ingen af ægtefællerne tilmeldt noget herværende folkeregister, skal indberetning om vielsen alene ske direkte til det statistiske departement. Ved indberetninger til det statistiske departement benyttes samme blanketter som ved indberetningerne til folkeregistret. Indberetningspligten påhviler sognepræsten på det sted, hvor vielsen har fundet sted (cirk. 15/10 1956, skr. 24/6 1960).

Indberetning om *ændring af gift eller tidligere gift kvindes slægtsnavn* (lov nr. 140

17/5 1961 § 4, stk. 2-3) afgives til folkeregistret i den kommune, hvor den pågældende har bopæl. For kvinder, der hidtil har båret deres pigenavn, anføres det hidtidige navn, f. eks. således: »Anna Hansen, gift Petersen«. For kvinder, der hidtil har ført et ved et tidligere ægteskab erhvervet slægtsnavn, anføres det hidtidige navn, f. eks. således: »Anna Jensen, født Hansen, gift Petersen«.

Indberetning om *dåb af navngivne personer* foretages på særlig blanket (F). Men dersom der ved dåben tillægges vedkommende et yderligere fornavn, må der tillige afgives indberetning herom på den til indberetning om navnerettelser beregnede blanket (G).

b) *I de sønderjyske landsdele* påhviler det ministerialbogsførerne at foretage indberetning til folkeregistrene om vielser, ændring af gift eller tidligere gift kvindes slægtsnavn samt dåb af navngivne personer i overensstemmelse med de regler, der gælder for disse indberetninger i den øvrige del af landet.

3. *Kredslægen*. Uden for København sender præsterne inden 14 dage efter hver måneds udgang til kredslægen en summarisk indberetning om antallet af fødte (levende - og dødfødte) og døde, jfr. kirke- og undervisningsministeriets instruks 15/12 1875 § 5, cirk. 5/7 1915, 30/5 1942. De af præsterne modtagne *dødsattester* vedlægges. Dersom en dødsattest er fejlagtig eller mangelfuldt udfyldt, må præsten drage omsorg for, at der finder fornøden berigtigelse sted, inden attesten videresendes til kredslægen (cirk. 30/5 1942).

I *Sønderjylland* foretages der ikke indberetning til kredslægerne om fødsler, idet fødsler alene anmeldes til personregistrene. Derimod indberetter præsterne - som i det øvrige land - om dødsfald (og dødfødte) under vedlæggelse af dødsattester og de fra jordemødrene modtagne anmeldelser om dødfødte børn (cirk. 14/6 1921).

4. I *København* påhviler det kordegnene ugentlig (hver mandag) at sende indberetning til *politiet* (sundhedspolitiet) om ægtevielser og fødsler. De af sognepræsterne modtagne anmeldelser fra jordemødre om levende fødte børn afgives af sognepræsterne til kordegnene og vedlægges indberetningerne til politiet (skr. 13/2 1889, 18/5 1889, cirk. 11/2 1943).

5. Indberetning om *unavngivne børn*. Såfremt et barn ikke er døbt eller (borgerligt) navngivet inden 1 år efter fødslen, påhviler det - bortset fra Sønderjylland - præsten at gøre indberetning herom (forordn. ang. dåben 30/5 1828 § 5, jfr. lov 4/3 1857 § 2).

Uden for København sendes indberetning en gang årlig (i januar) til amtmanden (skr. 3/10 1929). I København sendes indberetning kvartalsvis - i løbet af de første 5 dage i hvert kvartal - til provsten, der lader indberetningerne gå videre til overpræsidiets. Forinden påhviler det kordegnen at påminde forældrene om deres pligt til at navngive deres barn. Det må af indberetningerne

fremgå, i hvilke tilfælde forældrene har modtaget påmindelse uden at tage denne til følge, og i hvilke tilfælde forældrene ikke har kunnet findes (skr. 28/1 1898, 11/8 1926).

Indberetningspligten påhviler *sognepræsterne*, der almindeligvis er de eneste, der fører hovedministerialbøger. Men hvor det undtagelsesvis er overladt *andre* præster at føre ministerialbøger for en del af et sogn eller eventuelt for et helt sogn, hvor pastoratet består af flere sogne, bliver spørgsmålet, om disse præster også skal foretage indberetninger på grundlag af tilførslerne til de af dem førte kirkebøger. Herom udtalte ministeriet i skr. 20/1 1911 - i anledning af en forespørgsel vedr. indberetninger til distriktslægen om fødte og døde og til fattigbestyrelsen om fødte - at selvom kapellanen førte særlig kirkebog for en del af sognet, påhvilede pligten til at afgive de *statistiske* (fremhævet her) indberetninger, der omfatter hele sognet under ét, sognepræsten for *hele* sognets vedkommende, og at kapellanen derfor i betimelig tid måtte tilstille sognepræsten de dertil fornødne summariske meddelelser. Derimod fandtes det naturligt, at den dengang brugte fødselsindberetning til fattigbestyrelsen (lov om det offentlige fattigvæsen 9/4 1891 § 21) for så vidt angik de i kapellanens kirkebog indførte fødsler, blev sendt direkte af kapellanen. Svarende hertil bestemtes det i k.min. cirk. 21/12 1961 om indberetninger til *folkeregistrene* om fødsler m. v. - hvilke indberetninger ikke har statistisk formål - at for så vidt der for en del af et sogn føres særlig kirkebog af en anden præst end sognepræsten, påhviler indberetningspligten til folkeregistret denne præst. Ligeledes stemmer det hermed, når det i cirk. 18/1 1926 om indberetninger til *statistisk departement* (ligesom i det tidligere cirk. 16/6 1911) er fastsat, at det påhviler den præst, der fører kirkebøger for en del af et sogn, at udfylde indberetningskemaet og tilstille sognepræsten det, således at indsendelsen til stat. dep. kan ske under ét for hele sognet. Tilsvarende er fastsat i cirk. 29/2 1924 ang. indberetninger til stat. dep. om kirkeligt indstiftede ægteskaber i de sønderjydske landsdele.

Hvor en del af et sogn i kirkelig henseende er henlagt under et andet pastorat og således kirkeligt er uden forbindelse med det sogn, hvoraf det geografisk udgør en del, påhviler det sognepræsten for det pastorat, hvorunder distriktet hører, at indberette for det pågældende distrikt (skr. 18/9 1911).

Ministeriets fornævnte skr. af 20/1 1911 og de nævnte cirkulærer omhandler kun den situation, at en anden præst end sognepræsten fører særlige kirkebøger for en *del* af et sogn, ikke derimod det tilfælde, at en kapellan fører kirkebøger for et helt sogn. Selvfølgelig må vedkommende præst også i dette tilfælde kunne foretage indberetninger, som ikke er statistiske. Om han kan foretage statistiske indberetninger er mere tvivlsomt; spørgsmålet kan næppe besvares på grundlag af en analogislutning fra de tilfælde, hvor kapellanen fører kirkebøger for en *del* af et sogn, jfr. foran. Ønsket om, at sognet ved de statistiske indberetninger skal udgøre en helhed, lægger jo ikke hindringer i vejen i disse tilfælde, hvor kapellanen fører kirkebøger for et helt sogn.

Valgmenighedspræsten foretager i henhold til valgmenighedslov 15/5 1903 § 18 anmeldelse om fødsler inden for hans menighed samt om de af ham udførte kirkelige handlinger til vedkommende sognepræst, der medtager de af valgmenighedspræsten anmeldte fødsler og kirkelige handlinger i sine indberetninger til folkeregistre, statistisk departement m. v. Valgmenighedspræster har ingen selvstændig indberetningspligt (skr. 28/7 1916, 7/12 1927, 4/3 1953, 4/10 1957, 8/4 1959). Heller ikke *døvepræster* har selvstændig indberetningspligt, idet også

for deres vedkommende indberetninger foretages af de sognepræster, i hvis kirkebøger de kirkelige handlinger er indført (cirk. 31/7 1957).

Ej heller har *frimenighedspræster* - der jo står uden for folkekirken og ikke fører autoriserede kirkebøger - nogen indberetningspligt (skr. 4/3 1953). Er et barn døbt i en frimenighed, må der på sædvanlig måde ske anmeldelse om navngivelse (eventuelt i forbindelse med anmeldelse af dåben) til sognepræsten på bopælsstedet, og det påhviler denne sognepræst at foretage indberetning om den ved dåbens anmeldelse stedfundne navngivelse.

Anerkendte trossamfundets præster har selvstændig indberetningspligt med hensyn til fødsler og dødsfald samt kirkelige handlinger, der indføres med nr. i deres ministerialbøger. Det bemærkes, at *fødsler og dødsfald* blandt trossamfundets medlemmer skal indføres med nr. i trossamfundets ministerialbøger, såfremt fødslen eller dødsfaldet er sket inden for det område, for hvilket præsten er anerkendt. Er fødslen eller dødsfaldet sket uden for dette område, skal det anmeldes til vedkommende sognepræst og indføres i hans kirkebog med nr.; det påhviler da sognepræsten at medtage fødslen eller dødsfaldet i sine indberetninger. Har en anerkendt præst udført en *kirkelig handling* udenfor det område, for hvilket han er anerkendt, skal der herom foretages tilførsel til folkekirken kirkebøger på det sted, hvor handlingen er udført. Tilførslen sker med nr., og sognepræsten medtager de anmeldte kirkelige handlinger i sine indberetninger. Tillige foretager den anerkendte præst tilførsel (uden nr.) til sine kirkebøger (jfr. nedenfor s. 289-90).

23. kapitel

KIRKE OG SKOLE

Indtil nyeste tid har kirke og skole været knyttet sammen med stærke bånd, hvilket naturligt forklarede, at de indtil 1916 havde fælles ministerium som øverste administrative instans. Efterhånden er båndene blevet noget tyndslidte, men der er dog fremdeles berøringsflader. På landet er det endnu almindeligt, at lærere tillige udøver kirkelige funktioner (kirkesangere, kirkebylærere m. v.). I afsnittet om konfirmation er omtalt (s. 81) de aftaler, der må træffes mellem skole- og kirkemyndigheder om tiden for konfirmationsforberedelsen. Men navnlig er skolens kristendoms- og religionsundervisning et område, som er genstand for kirkens udelte interesse. Omend fremstillingen af de herom gældende bestemmelser systematisk hører hjemme i skolelovgivningens håndbøger,^{*)} forekommer det mig, at der også i denne fremstilling bør findes en kort omtale af reglerne herom.

^{*)} Se A. Barfods »Håndbog i lovgivning om den danske folkeskole« (1950).

1. Ifølge lov om folkeskolen (bkg. nr. 332 31/8 1963) § 17 skal undervisningen i folkeskolens hovedskole omfatte kristendomsundervisning. I realafdelingen skal der ifølge samme lovs § 21 undervises i »religion«, jfr. tilsvarende lov nr. 165 7/6 1958 om gymnasieskoler § 4. Den forskellige terminologi (kristendomsundervisning/religion) synes at dække over en realitet, se f. eks. en i folketingets ombudsmands beretning for 1959 s. 177 omtalt skrivelse fra undervisningsministeriet, hvori udtaltes, »at kristendomskundskab ifølge sagens natur måtte anses for en nødvendig og uadskillelig del af religionsundervisningen, selvom faget religion også omfatter andre religioner end kristendommen.«

Kristendomsundervisningen skal ifølge folkeskolelovens § 1 være i overensstemmelse med folkekirkens evangelisk-lutherske lære. Om målet for folkeskolens undervisning siges det i undervisningsministeriets cirkulære nr. 87 6/4 1960 bl. a., at skolen »bør udvikle og styrke børnenes sans for de etiske og kristelige værdier . . .«. Svarende hertil udtales det i det af undervisningsministeriet i 1958 nedsatte læseplansudvalgs betænkning (marts 1960), at kristendomsundervisningen »har til formål gennem et levende og interessevækkende arbejde med stoffet at udvikle børnenes religiøse anlæg og deres sans for etiske og kristelige værdier ved efterhånden at give dem et sikkert og for deres alderstrin afpasset kendskab til den kristne lære, som den fremtræder i evangelierne. I tilknytning hertil fremdrages træk fra den bibelske historie i Det gamle Testamente, og der gives børnene udblik over kristendommens historie gennem tiderne«.

Med hensyn til lærebøger i kristendomskundskab foreskriver menighedsrådslovens § 24, stk. 1 d, at menighedsrådets samtykke kræves til, at der ved religionsundervisningen i folkeskolen indføres nye autoriserede hjælpemidler. Denne bestemmelse har til forudsætning, at hjælpemidlerne skal være autoriserede.

2. Børns fritagelse for undervisning i kristendomskundskab (religion).

a) Folkeskolens hovedskole. Når et barn tilhører folkekirken, kan dets forældre ved et skoleårs begyndelse skriftligt til skolekommissionen - i København skoledirektionen - erklære, at de ønsker selv at sørge for barnets undervisning i kristendomskundskab, og barnet fritages da for skolens kristendomsundervisning, når en af folkekirkens præster erklærer, at han overtager tilsynet med barnets undervisning i kristendomskundskab. Samlever forældrene i ægteskab, skal erklæringen om barnets fritagelse for kristendomsundervisning i skolen være underskrevet af dem begge i forening (folkeskoleloven § 52, stk. 1).

Børn, der ikke tilhører folkekirken, skal, når forældrene forlanger det, fritages for deltagelse i skolens kristendomsundervisning, og tilsynet med deres religiøse opdragelse påhviler derefter, når børnene tilhører et trossamfund uden for folkekirken, dette trossamfund. Det påhviler dog forældre eller værge at

drage omsorg for, at barnet, hvad enten det tilhører et trossamfund eller ikke, ikke savner oplysning om de almindelige regler for livet i et ordnet samfund. Forsømmes barnet i så henseende, må skolen give det den fornødne undervisning (§ 52, stk. 2).

b) Real- og gymnasieafdelingen. Der er ingen hjemmel til at fritage elever i disse afdelinger for at deltage i religionsundervisning, såfremt de tilhører folkekirken. Hvis de derimod står uden for folkekirken, skal de helt eller delvis fritages for undervisningen i religion, såfremt deres forældre eller værger fremsætter forlangende derom (folkeskoleloven § 52, stk. 3, Gymnasieloven § 5).

I lov nr. 416 12. juli 1946 om friskoler m. m. indeholdtes der (§ 5) bestemmelser om præsteligt tilsyn med undervisningen i kristendomskundskab og om adgang til at fritage børn, der ikke tilhører noget trossamfund, for undervisningen i kristendomskundskab. Disse bestemmelser ophævedes ved lovens ændring 18. februar 1954 (se nu bkg. nr. 161 9/4 1963.)

3. Medens sognepræsterne ifølge skoletilsynsloven 20/5 1933 (§ 12) havde *tilsyn* med religionsundervisningen i folkeskolen, har de ifølge den ændrede tilsynslov 12/4 1949 (§ 16) nu kun ret til at *overvære* kristendomsundervisningen i deres pastoraters skoler. Da præstens ret kun er en ret til at være tilstede, kan han ikke gribe ind i undervisningen eller i timens løb stille spørgsmål til klassen eller de enkelte børn.

4. Det er ifølge praksis en betingelse for, at en lærer kan undervise i kristendomskundskab og religion, at han er medlem af folkekirken eller en evangelisk-luthersk frimenighed.*)

Til undervisning i andre fag (herunder nu også historie) kræves det ifølge praksis ikke, at folkeskolens lærere er medlemmer af folkekirken (undervisningsministeriets skr. 9/2 1960 - G.R.). Men en lærer i folkeskolen har under alle omstændigheder pligt til at afholde sig fra at virke aktivt for sine særopfattelser overfor skolens elever på eller uden for skolen.**)

*) Se undervisningsminister Helveg Petersens udtalelse i folketinget 27/3 1963 - svar på forespørgsel fra Morten Lange, der spurgte, om ministeren anså det for rimeligt, at der ved embedsbesættelse i folkeskolen diskrimineres mod en ansøger, der ikke er medlem af folkekirken (Folketingets forhandlinger 1962/63 sp. 4634-38).

**) Folketingets ombudsmands beretning for året 1959 s. 177-183. A. Barfods håndbog s. 362. Undervisningsministeriets skrivelse 27. februar 1933.

3. afsnit

OM GEJSTLIGHEDEN

Den kirkelige tjeneste skal som hovedregel udføres af dertil beskikkede embedsmænd, præsterne. Lægmand har kun i meget begrænset omfang adgang til at forrette kirkelig tjeneste.

Det er *ordinationen*, der gør en person til præst, ikke i og for sig kaldelsen til et embede. Det sidste er derimod som hovedregel betingelse for at kunne ordines, jfr. nedenfor. Ordinerede personer sammenfattes almindeligvis under betegnelsen *gejstligheden*, en noget gammeldags klingende titulatur, som dog fremdeles opretholdes, også i lovgivningen. Gejstligheden omfatter efter nutidigt begreb *kun* ordinerede personer, men til gengæld også alle disse - biskopper, provster og præster, hvad enten de er i embede eller ej. Tidligere anvendtes begrebet i videre betydning som omfattende i al fald også degnene, der som kirkelige embedsmænd indtil nyere tid endog var ansat med biskoppelig kollats.*)

I dette afsnit behandles de bestemmelser, der vedrører den store del af gejstligheden, præsterne.***) De kan deles i to hovedgrupper: præster i fast embede og præster uden embede - under disse sidste pastores emeriti, ordinerede missionærer m. fl. En stor del af bestemmelserne angår - som det vil ses af det følgende - alene præster i embede.

24. kapitel

BETINGELSERNE FOR AT BLIVE PRÆST

1. *Indfødsret*. Vedkommende må have dansk indfødsret (grl. § 27, plakat 15/2 1776). Denne betingelse er ufravigelig, når der er tale om en formelig *udnævnelse* til et præsteembede. Derimod kan personer uden indfødsret midlertidigt *konstitueres* i et præsteembede, indtil en forventet naturalisering kan finde sted ved lov, ligesom indfødsret ej heller er nødvendig for at kunne ansættes som midlertidig hjælpepræst (skr. 1/2 1955) eller stadfæstes som valgmenighedspræst (skr. 7/9 1949) eller som præst under Dansk sømandskirke i fremmede Havne (f. eks. kgl. resol. 27/5 1963). Det skal i kaldsbrevet udtrykkeligt anføres, at vedkommende har dansk indfødsret.

*) Se f. eks. valgmenighedslov 15/5 1903 § 15.

**) Om biskopper og provster se s. 16 og s. 22.

2. *Alder.* Vedkommende må være fyldt 25 år (Chr. IV's reces 1643 1-1-20, D.L. 2-2-4, kanc. prom. 25/5 1799), hvilket er den i kanonisk ret fastsatte alder. Fra bestemmelsen kan der dispenseres, dog kun for personer, der er fyldt 24 år. Nævnte aldersbetingelse gælder også ved ansættelse af midlertidige hjælpepræster. Lægmandspræster skal være fyldt 35 år (lov 16/6 1962 om adgang til præsteembeder § 5).

3. *Uddannelse m. v.* Den nugældende lov 16/6 1962 om adgang til præsteembeder har udvidet kredsen af personer, som har mulighed for at blive præster i folkekirken. Lovens § 1 nævner først de kategorier af personer, der - ligesom i henhold til den tidligere lov af 16/4 1941 - uden videre har adgang til at søge præsteembeder, og dernæst i § 2 en række personer, som under visse betingelser ved kgl. resolution kan få tillagt adgang til at søge præsteembeder.

I henhold til lovens § 1 kan følgende personer søge præsteembeder: a) Personer, der har bestået dansk teologisk embedseksamen.*) b) Personer, der efter her i landet at have aflagt den for missionærer fastsatte universitetsprøve (se herom s. 162) og efter at være blevet ordineret i den danske folkekirke har gjort tjeneste på missionsmarken i mindst 7 år. c) Personer, der har virket i mindst 7 år som præster for danske evangelisk-lutherske menigheder uden for riget, og som af vedkommende biskop findes egnede til at overtage præsteembede her i landet. d) Personer, der i mindst 7 år har virket som præster for evangelisk-lutherske frimenigheder, der opfyldte lovgivningens betingelser**) for at få folkekirkens kirker overladt til brug.

I henhold til lovens § 2 kan der ved kgl. resolution i hvert enkelt tilfælde gives følgende adgang til under visse betingelser at søge præsteembeder i folkekirken: a) Personer, der har bestået afsluttende teologisk prøve ved en evangelisk-luthersk læreanstalt uden for riget. Det er en betingelse, at vedkommende godtgør at være i besiddelse af fyldestgørende kendskab til dansk kirkeliv, dansk åndsliv og det danske sprog. Denne bestemmelse er - i modsætning til de andre bestemmelser i § 2 - ikke ny. Den svarer til den hidtidige lovs § 6. I henhold hertil er der ved kgl. resolution givet kandidater fra f. eks. Kiels og Uppsalas universiteter adgang til at søge præsteembeder her i landet (kgl. resol. 7/2 1956, 20/5 1955). b) Personer, som har bestået afsluttende teologisk prøve ved en anden læreanstalt i eller udenfor riget, såfremt det efter uddannelsens beskaffenhed og forholdene i øvrigt findes forsvarligt, og i øvrigt under samme betingelse som under a) anført. Med en anden læreanstalt tænkes der på en ikke evangelisk-luthersk læreanstalt. c) Personer, der ved et af uni-

*) Om teol. embedseksamen se bkg. 8/8 1958, jfr. bkg. 8/8 1961.

**) Uanset lovens ordlyd - »opfylder lovgivningens betingelser« - må det formentlig være afgørende, hvordan frimenighedens forhold til folkekirken var i det tidsrum, i hvilket vedkommende præst havde sin virksomhed i frimenigheden. Derimod kan det næppe kræves, at frimenigheden i dette tidsrum skal have haft en *aktuel ret* til brug af kirkerne, hjemlet i en biskops tilladelse.

versiteterne eller anden højere læreanstalt her i landet har bestået en anden afsluttende prøve end den teologiske. Der er hermed åbnet mulighed for, at også andre akademikere m. v. end teologer kan få adgang til at søge præsteembede.*) d) Andre danske missionærer end de i § 1 nævnte, når de har gjort tjeneste på missionsmarken i 7 år.

Der kan som vilkår for at give adgang til at søge præsteembede i folkekirken i henhold til § 2 stilles krav om, at vedkommende har bestået en særlig prøve efter nærmere af kirkeministeren i hvert enkelt tilfælde truffet bestemmelse eller eventuelt gennemgår en supplerende uddannelse.

Det kan naturligvis blive et meget vanskeligt skøn for en kirkeminister at afgøre, om en person i henhold til § 2 bør indstilles til at modtage kgl. anerkendelse som berettiget til at søge præsteembeder. Det er derfor fastsat i lovens § 3, at der skal nedsættes et udvalg med den opgave at afgive indstilling til kirkeministeren i sager af denne art. Udvalget består af biskoppen over Københavns stift (formand) og forstanderen for pastoralseminariet. Desuden beskikker kirkeministeren for 3 år ad gangen en biskop, en professor ved hvert af de teologiske fakulteter og en repræsentant for kirkeministeriet.

Til præstestillinger ved *døve-menigheder og institutioner af særlig art* kan der efter biskoppens prøve og anbefaling udnævnes personer, der ikke opfylder de i §§ 1-2 anførte betingelser, jfr. foran. En sådan præst har dog kun adgang til forflyttelse til præstestillinger af tilsvarende art og kun efter anbefaling fra den biskop, under hvis tilsyn den pågældendes hidtidige stilling hører.

Hensigten med denne specielle bestemmelse er at skabe mulighed for ansættelse af præster ved *døve-menigheder og »institutioner af særlig art« selvom* der ikke kan skaffes ansøgere, som opfylder de almindelige betingelser for at kunne søge præsteembeder. Bestemmelsen må derfor fortolkes meget begrænset. F. eks. kan det efter ministeriets opfattelse ikke forsvares at anvende denne særregel ved ansættelse af hospitalspræster eller fængselspræster.**)

*) En hertil svarende - dog mere begrænset - bestemmelse fandtes allerede i loven af 30/6 1922 om adgang til præsteembeder § 2, hvorefter »mænd, der ved Københavns universitet har bestået en anden afsluttende prøve end den teologiske«, kunne beskikkes til præster. Denne bestemmelse blev senere slettet, fordi den havde vist sig at være uden betydning i praksis. Nu er den altså kaldt til live i udvidet skikkelse.

På foranledning af en forespørgsel fra det folketingsudvalg, der behandlede forslaget om den ny lov om adgang til præsteembeder, udtalte kirkeministeren i skrivelse af 27. april 1962 til udvalget: Med »anden højere læreanstalt« har jeg tænkt på læreanstalter, som giver en uddannelse, der i det væsentlige kan sidestilles med den akademiske uddannelse, som gives ved vore universiteter. Foruden uddannelsens kvalitet og omfang må man formentlig lægge en vis vægt på, hvilke forkundskaber eller forudgående eksaminer der kræves for at kunne deltage i læreanstaltens uddannelse. Det er vanskeligt på forhånd at sige, hvilke læreanstalter der her kan komme i betragtning. Også på dette punkt er det min tanke, at administrationen bør støtte sig på indstillinger fra det i lovforslagets § 3 omtalte udvalg.

**) Det er med tvivlsom hjemmet, at justitsministeriet efter afslutningen af sidste verdenskrig ansatte en fhv. stud. theol. som præst ved fængselsvæsenet i København, selvom man med nogen ret kunne kalde hans opgave speciel (betjening af landssvigere).

Endvidere kan der ifølge lovens § 5 på de i mrl. § 42 nævnte vilkår gives personer, der ikke opfylder de i §§ 1-2 (jfr. foran) nævnte betingelser, adgang til at beskikkes til præster i folkekirken, såfremt de gennem deres arbejde til kirkens og menighedens tarv i fremtrædende grad har vist sig i besiddelse af de egenskaber, der kræves til præstegerningen («lægmandspræster»). De kan dog ikke beskikkes til præster, forinden de er fyldt 35 år, og kirkeministeren efter forud indhentet udtalelse fra det foran omtalte såkaldte § 3-udvalg - og eventuelt efter afholdt prøve, jfr. § 2, stk. 2 - finder det forsvarligt, at de beskikkes til præster. Når sådanne præster har gjort tjeneste i 7 år på ét sted i en sogne-menighed eller valgmenighed, har de adgang til forflyttelse efter almindelige regler (§ 7).

4. Forinden ordinationen må vedkommende for biskoppen præstere *vandelsattest*, udstedt af en præst i folkekirken (D.L. 2-2-1 og 2).

5. Inden en teol. kandidat kan ordineres, skal han forevise attest for at have deltaget i *pastoralseminariets* undervisning i et fuldt semester (kgf. anordn. 23/12 1941 og 8/4 1949, undervisningsplan skr. 16/12 1942, 24/8 1945). Om udstedelse af »foreløbige attester« til brug ved ansøgninger før semestrets slutning, se skr. 27/1 1964. Ministeriet kan dispensere fra kravet om, at en ansøger skal have fulgt pastoralseminariets undervisning (enten som helhed eller for så vidt angår enkelte fag).

6. Der kræves naturligvis i visse tilfælde særlige *sprogkundskaber* (Grønland, døvepræster, præster for den tyske del af købstadmenighederne i Sønderjylland).

7. *Helbred*. Der findes ikke i den kirkelige lovgivning regler om, hvilke krav der må stilles til helbred eller legemlig udrustning. Det må derfor bero på et skøn i de forekommende tilfælde, om legemlige mangler er af en så alvorlig art, at de er til hinder for en forsvarlig varetagelse af præstegerningen. I lov 12/3 1918 om foranstaltninger til tuberkulosens bekæmpelse er det dog bestemt bl. a., at ingen må erholde ansættelse som præst ved de almindelige folkekirkelige menigheder, forinden det ved lægeattest, der ikke er ældre end 3 måneder, er godtgjort, at vedkommende ikke lider af smittefarlig tuberkulose i lunge eller strubehoved, medmindre vedkommende umiddelbart forud var ansat i sådan stilling og ved sin ansættelse i denne har tilvejebragt en sådan attest.

8. »*Bispeeksamen*« (D.L. 2-3-2) var oprindelig en selvstændig kundskabsprøve. Som sådan er den erstattet af teologisk embedseksamen. Den er nu nærmest en orienterende samtale, på grundlag af hvilken vedkommende biskop

afgør, om kandidaten kan ordineres.*) Dog kan biskoppen også stille skriftlige opgaver. Der kan ikke dispenseres fra kravet om »bispeeksamen« (skr. 14/5 1924).

9. *Ordination*. For at kunne udøve præstevirksomhed er det endvidere en betingelse, at vedkommende er ordineret til præst (D.L. 2-3-2). Af den til folkekirken hørende gejstlighed er alene biskopperne beføjede til at ordinere præster (kirkeritualet 1685, kap. 10, art. 2; D.L. 2-3-2).** Såfremt andre af folkekirkenes gejstlige optræder som ordinatorer, begår de et brud på den kirkelige orden og kan evt. sættes under tiltale i henhold til borgerlig straffelov 15/4 1930 (bkg. 1/7 1963) § 155, se H.R. dom U.f.R. 1877, s. 844.***) Dog må formentlig andre kunne gøre det på bispeembedets vegne, f. eks. domprovsten under biskoppens fravær.

Af biskoppernes enebeføjelse til at ordinere må dog ikke drages den slutning, at en af en biskop i den danske folkekirke foretaget ordination er en absolut nødvendighed for at kunne blive præst i folkekirken. Også andre ordinationer, foretaget uden for folkekirken, må nu og da anerkendes som fyldestgørende. Dersom f. eks. en præst for en dansk menighed i Amerika kaldes til præst her i landet i henhold til § 1 i lov om adgang til præsteembeder, er det en selvfølge, at den i den amerikanske kirke foretagne ordination akcepteres som gyldig, således at præsten kan tiltræde sit embede her i landet uden ny ordination af en af folkekirkenes biskopper. Ligeledes anerkender man i praksis almindeligvis ev.-luth. frimenighedspræsters ordination, selvom den blot er foretaget af en anden frimenighedspræst, således at ej heller disse præster ordineres påny, når de i henhold til nævnte lovs § 1 får embede i folkekirken. Ved kgl. resol. af 26/4 1926 blev en tidligere metodistpræst ansat som præst i folkekirken uden at man stillede krav om ordination påny, jfr. tilsvarende skr. 7/6 1961. I januar 1963 blev ligeledes en tidligere rom.-katolsk præst ansat som hjælpepræst (i Fyens stift) uden at der blev stillet krav om ny ordination.

Efter D.L. 2-3-9 måtte ingen indvies til præsteembedet uden at være »kaldet

*) Ved udnævnelse af uordinerede personer til et embede tages der i kaldsbrevene følgende forbehold: »Alt såfremt fornævnte N. N. ellers efter foregående *overhørelse* i lærdom så dygtig, i liv og levned så skikkelig samt af den alder efter loven befindes, at ham prædike-embedet kan betroes.«

***) I *Grønland* kan præstevielser dog foretages af provsten eller undtagelsesvis af en af biskoppen dertil bemyndiget præst (lov 27/5 1950 om kirken i Grønland § 4, stk. 4).

I anledning et andragende fra en cand. theol. om tilladelse til at modtage ordination ved den svenske ærkebiskop eller en anden svensk biskop, således at han dermed kunne regnes for fuldt kvalificeret ansøger til præsteembeder i den danske folkekirke, udtalte ministeriet i skr. af 8/6 1928, at hans ordination i tilfælde af udnævnelse til et embede i folkekirken måtte ske efter den danske lovgivnings regler ved en *dansk* biskop.

****) Sag mod Vilh. Birkedal m. fl. Birkedal havde i Askov højskoles forsamlingsaal ordineret seminarist Cornelius Appel, der skulle være frimenighedspræst i Nordslesvig. Birkedal og de andre medvirkende præster idømtes bøder på henholdsvis 200 kr. og 100 kr., subsidiært henholdsvis 20 og 10 dages simpelt fængsel. - Sagen er omtalt af P. G. Lindhardt i »Den danske kirkes historie« bd. VII (1958) s. 213-14.

til noget vist kald og embede«. Fra denne regel - der næppe kan anses for at være af lovgivnings indhold*) - er der dog i praksis regelmæssigt gjort undtagelser, 1) navnlig hvor man har beskikket ordinerede medhjælpere eller midlertidige hjælpepræster eller vikarer under faste præsters sygdom e. l. 2) Ved kgl. resol. af 1/12 1871 (G.R. 1871, s. 274) blev der givet tilladelse til ordination i visse tilfælde af mænd, som skulle udsendes til missionsmarken (se s. 162). 3) Endvidere er der ved kgl. anordn. 21/1 1921 givet hjemmel for ordination af såkaldte »institutionspræster« (se s. 162). 4) Lejlighedsvis er der givet tilladelse til ordination også af kandidater, der ikke kan henregnes under nogen af de under 1-3 nævnte kategorier, f. eks. kgl. resol. 11/10 1952 (flygtningeprest i Frankrig under Det lutherske Verdensforbund, Geneve). 5) Om biskoppers adgang til at ordinere frimenighedspræster som en »rent privat akt,« se s. 296.

En biskop er kun beføjet til at ordinere en præst, når der ved kgl. resol. er givet tilladelse hertil. Ved udnævnelse af hidtil uordinerede personer til et embede indeholder udnævnelsen forudsætningsvis tillige en tilladelse til, at vedkommende ordineres.

Stedet for præstevielsen er - eller rettere skulle være - stiftets hovedkirke (domkirken), dog i Lolland-Falsters stift Nykøbing kirke (kanc. prom. 3/10 1807, skr. 19/6 1852). I praksis finder ordinationer nu regelmæssigt sted også i andre kirker.

Ordinationen foretages af den biskop, i hvis stift kandidaten har fået embede, eller af en anden biskop i henhold til aftale med den stedlige biskop (skr. 12/4 1862). Sådan aftale træffes hyppigt af praktiske grunde. Når der ved ansættelse af midlertidige hjælpepræster tages forbehold om, at den pågældende skal ordineres af en af rigets biskopper, som dertil er villig, må ovennævnte regel underforstås, således at det desuagtet skal være vedkommende stifts biskop, der ordinerer, eller en anden, som han bemyndiger dertil.

Ritual for præstevielse er autoriseret ved kgl. resol. 3/9 1898 (bkg. 8/9 1898), se biskoppernes vejledn. s. 112.

10. *Kollats.* Før en præst kan overtage sit embede, må han af stiftets biskop have en såkaldt kollats (»beseglet brev«), som skal oplæses ved indsættelsesgudstjenesten (D.L. 2-3-3). Herved forstås et højtideligt brev, hvorved biskoppen på embeds vegne overdrager en til præstegerning kaldet person det kirkelige embede.***) Kollats udstedes såvel ved første udnævnelse til et embede som ved

*) Matzen og Timm s. 193.

**) F. eks. lyder den af biskoppen over Københavns stift udstedte kollats således: Biskoppen over Københavns stift gør vitterligt, at da Hans Majestæt Kongen under . . . allernådigst har beskikket . . . til herefter at være . . . , og da han er rettelig indviet til at beklæde præsteembede, så bevidner jeg herved på mit embeds vegne, at han er en ret beskikket præst og sjælesørger for nævnte menighed på det vilkår, at han efter det af ham aflagte højtidelige løfte forestår dette sit embede med flid, retsindighed og troskab.

Han har da at forkynde Guds riges evangelium om nåden i Kristus til frelse for syndere rent og ret,

senere forflyttelse. Der udstedes også kollats til midlertidige hjælpepræster, derimod almindeligvis ikke til konstituerede præster (skr. 21/3 1947).

Spørgsmålet om kollatsens karakter og retslige betydning belyses bl. a. af en H.R. dom fra 1862 og nogle opsigtsvækkende embedsbesættelser fra dette århundrede.

a) H.R. dom af 20/6 1862 drejede sig om, hvorvidt en lærer (der dengang skulle have biskoppelig kollats) ved sin udnævnelse til lærer var udgået af rullen i henhold til værnepligtsloven 12/2 1849, eller om han i henhold til værnepligtsloven 2/3 1861 fremdeles skulle stå i rullen som værnepligtig. Afgørende herfor var det, om man lagde vægt på hans ansættelsesbrev eller på kollatsen, idet ansættelsesbrevet lå før kundgørelsen af 1861-loven, medens derimod kollatsen lå efter lovens kundgørelse (dengang tinglæsning). Herom udtalte dommen: »Udstedelsen af kaldsbrevet, når dette forøvrigt er gyldigt, må anses som det faktum, hvorved den pågældende erholder ansættelse, *om han end ikke kan tiltræde embedet, forinden biskoppen ved kollatsen har bevidnet, at den stedfundne beskikkelse er anordningsmæssig.*«

b) Da der i 1916 var tale om at forflytte sognepræst for Skibsted og Lyngby menigheder i Viborg Stift *Arboe Rasmussen* til Vaalse i Lolland-Falsters Stift, erklærede biskoppen over sidstnævnte stift C. Wegener, at han ikke kunne give *Arboe Rasmussen* kollats. Da man fra regeringens side partout ville have forflyttelsen gennemført, greb man - i erkendelse af kollatsens nødvendighed på det bestående lovgrundlag - til den mindre heldige udvej at tilvejebringe en særlig lov for dette specielle tilfælde, »lex Vaalse« af 9/3 1917, hvorved kirkeministeren »indtil det ved lov er fastsat, hvorledes tilsynsforholdet i folkekirken skal ordnes i tilfælde, hvor der mellem en biskop og en sogne- eller valgmenighed opstår sådan uoverensstemmelse, at tilsynsforholdet ikke ønskes bevaret«, skulle kunne bestemme, at *Arboe Rasmussen*, såfremt han modtog udnævnelse til embedet som sognepræst i Vaalse, blev indsat uden kollats fra biskoppen over Lolland-Falsters Stift, og at denne blev fritaget for at føre tilsyn med ham for så vidt angår prædikeembedet, sakramenternes forvaltning samt sjælesorgen i det hele. Tilsynet hermed skulle i så fald overgå til kirkeministeren. Den 13/3 1917 udnævntes *Arboe Rasmussen* til sognepræst i Vaalse med den i »lex Vaalse« nævnte særordning af tilsynet (skr. 14/3 1917).

c) Da Lolland-Falsters valgmenighed havde fremsat ønske om at få cand. theol. *Johanne H. Andersen* stadfæstet som præst for valgmenigheden og der

at forvalte de hellige sakramenter efter Kristi egen indstiftelse for derved at vække og befæste kristelig tro og håb og fremme menneskekærlighed og lovlighed, at yde enhver i menigheden, der er stedt i åndelig eller timelig nød, al den bistand, han formår, samt at drage omsorg for ungdommens kristelige oplysning og vejledning og således i alle måder føre et kristeligt og præsteligt liv.

Og dermed tilønsker jeg da ham og . . . menighed vor Herres Jesu Kristi nåde, Guds kærlighed og Helligåndens samfund.

Københavns stifts bispeembede, den

ved lov 4/6 1947 om ændring i lov 16/4 1941 om adgang til præsteembeder i folkekirken var åbnet adgang for kvinder til at beskikkes til præster i folkekirken, kom man påny i vanskeligheder på grund af kollatsspørgsmålet, idet den daværende biskop over Lolland-Falsters Stift N. M. Plum hverken ville ordinere den pågældende eller give hende kollats. I den hidtidige lovgivning var der faktisk ikke nogen udvej til løsning af dette problem. Det eneste man havde var lov 30/6 1922 om bispeembeders besættelse m. v., ifølge hvis § 8 der er mulighed for, at en menighed og dens præst - eller en af dens præster - kan slutte sig til en anden af rigets biskopper, som måtte være villig til at modtage dem. Men denne bestemmelse er kun anvendelig, når en menighed, for hvilken der findes en eller flere lovligt kaldede eller stadfæstede præster, vil løse stiftsbånd til en anden biskop, ikke derimod - som i det dengang foreliggende tilfælde - hvor en menighed står uden præst, og stiftets biskop ikke finder at kunne ordinere og give kollats.

For at nå frem til en løsning måtte kirkeministeren (Frede Nielsen) fremsætte forslag om en særlig lov. Under forslagens behandling på rigsdagen stillede et af folketinget nedsat udvalg kirkeministeriet nogle spørgsmål angående ordination og kollatser. Bl. a. blev der spurgt, om kollats overhovedet er nødvendig. Dette spørgsmål besvarede kirkeministeriet*) med et uforbeholdent ja, idet der foruden til D.L. 2-3-3 henvistes til fornævnte H.R. dom af 1862 og Arboe Rasmussen-sagen. Resultatet blev lov 3/3 1948 om adgang for biskopper til fritagelse i visse tilfælde for at føre tilsyn med en menighed og dennes præster. - Efter lovens § 2 kan tilsynet henlægges til en anden biskop, som dertil måtte være villig, eller hvis en sådan ikke findes, til en anden gejstlig, som har embede inden for folkekirken.***) Om kollatsspørgsmålet siges det i § 3, at det tilkommer den biskop, der (ved nybesættelsen i embedet) overtager tilsynet, at meddele kollats. Derimod siges det ikke, hvordan kollatsspørgsmålet skal ordnes, hvis der ikke er nogen biskop, der vil overtage tilsynet, og dette da henlægges til en anden gejstlig, f. eks. en provst. I så fald hjemler loven *ikke* vedkommende gejstlige ret til at meddele kollats.

Det vil af de nævnte eksempler ses, at kollatsen er andet og mere end en formalitet, og at lovgivningsmagten betragter D.L. 2-3-3 som opretholdt, således at ingen præst kan overtage et embede uden kollats fra vedkommende stifts biskop - medmindre der tilvejebringes lovhjæmmel for en anden ordning. På den anden side viser de to nævnte love, at lovgivningsmagten anser sig kompetent til at gribe ind i den slags »indre kirkelige anliggender«, et standpunkt, som juridisk er uangribeligt og også synes akcepteret - omend ikke altid med glæde - i kirkelige kredse som helhed (se foran kap. 1).

*) Rigsdagstid. 1947/48 tillæg B. s. 146-47.

**) Ved ministeriets skr. af 10/4 1947 blev biskop Plum fritaget for tilsynet med Johanne H. Andersen og tilsynet overdraget til biskop over Fyns stift Øllgaard.

Efter nutidigt (hævdvundet) syn på kollatsen er den et sidestykke til det biskoppelige tilsyn. Biskoppen må til enhver tid embedsmæssigt og personligt stå som garant for, at præsterne i hans stift såvel ved udnævnelsen som senere opfylder de åndelige og kirkelige betingelser for at kunne være præster i folkekirken. Mener en biskop, at en præst ikke opfylder disse betingelser, må han sige fra, d. v. s. at han, når det drejer sig om udnævnelse af en præst til et embede, kan - og bør - nægte at give kollats. Når det i kollatsbrevet bevidnes, at vedkommende er »rettelig beskikket« som præst for en menighed, sigtes der dermed næppe til den af kongen eller ministeriet foretagne udnævnelse til embedet; denne udnævnelses gyldighed skulle ikke behøve nogen biskoppelig attestation. Kollatsens væsentlige indhold er videregående, en attestations fra vedkommende biskop om, at de *kirkelige* vilkår og forudsætninger, som præsteembedet kræver, er tilstede hos den udnævnte.*)

Kollatsen synes dog ikke altid at have haft denne karakter, idet den tidligere blev udstedt af lensmanden (Reces 1643, reskript 1670). Dengang blev embeder oftest besat af private patroner, og det var derfor nødvendigt at have en offentlig myndighed til at attestere, at præsten var rettelig kaldet.

11. Iflg. lov om adgang til præsteembeder § 5 kan ingen beskikkes til præst i folkekirken eller stadfæstes som valgmenighedspræst, medmindre han er villig til at aflægge folkekirkens *præsteløfte*. Indholdet af det nugældende præsteløfte er fastsat ved kgl. resol. 27/8 1870 (bkg. 2/9 1870). Det er optrykt i biskoppernes vejledning s. 123—124.

12. Endelig skal den pågældende afgive *embedsløfte* til ministeriet. Tidligere blev det aflagt i form af en edelig forsikring, men nu**) som et højtideligt løfte om, at præsten med troskab og nidkærhed vil opfylde de tjenesteplichter, som påhviler ham i hans tjenestemandstilling. Kgl. udnævnte (eller stadfæstede) præster skal i henhold til grl. § 27 desuden - i samme erklæring - afgive højtidelig forsikring om at ville holde grundloven (jfr. statstjl. § 7, stk. 2).

25. kapitel

OM PRÆSTERS BESKIKKELSE

Spørgsmålet om, hvem der har kaldsret ved besættelsen af præsteembeder, er idag - modsat tidligere tider - yderst simpelt: det har kongen eller ministeriet. Kongen udnævner alle faste præster, medens midlertidige hjælpepræster ansæt-

*) Jfr. rigsdagstid. 1947/48 tillæg B. s. 147 og K. Hansson: Norsk kirkeret 1957 s. 74.

**) Lov 60 26/3 1909 om eds afløsning med højtidelig forsikring.

tes af kirkeministeriet (løn.l. § 2 og § 42). Disse regler gælder dog kun ved besættelsen af egentlige embeder samt stillinger som midlertidig hjælpepræst - altså i de tilfælde, hvor præstens lønning afholdes af de offentlige kirkelige midler. I andre tilfælde, hvor ansættelsen af vedkommende præst beror på et mere privat arrangement, f. eks. ansættelse af andenpræster (mrl. § 43) og valgmenighedspræster, udnævnes præsten ikke af kongen eller ministeriet, hvorimod præsten anerkendes eller stadfæstes af kongen. Når et præsteembede bliver ledigt, skal det på foranstaltning af kirkeministeriet snarest muligt opslås med angivelse af, hvorledes embedet er lønnet. Ansøgningsfristen er som regel 3 uger (mrl. § 33). Bekendtgørelse finder sted bl. a. i statstidende.

Ansøgninger. De, der ønsker at komme i betragtning ved besættelsen af et præsteembede, indsender ansøgning herom til kirkeministeriet. Ansøgningen må indeholde oplysning om ansøgerens alder, eksamen (karakter), tidligere embeder o. s. v. Kandidater, der ikke tidligere har været i embede, må vedlægge bekræftet afskrift af eksamensbevis og attest fra pastoralseminariet.

Ansøgninger fra teologiske kandidater må indsendes gennem en af folkekirkens præster og derefter af vedkommende provst og biskop videresendes til ministeriet (skr. 3/10 1921, 15/1 1945). Ansøgninger fra præster, der er i embede, fremsendes ad tjenstlig vej gennem provst og biskop. Ansøgninger må, for at kunne tages i betragtning, fremsendes inden ansøgningsfristens udløb. Kravet herom er opfyldt, når blot ansøgningen er afgivet til viderebefordring inden fristens udløb. Ved ansættelse af en midlertidig hjælpepræst må den præst, hos hvem hjælpepræsten ønskes ansat, ansøge herom. Ansøgningen må indeholde de sædvanlige oplysninger om vedkommende og bilægges - foruden sædvanlig dokumentation - en erklæring fra hjælpepræsten om, at han er villig til at påtage sig stillingen.

Menighedsrådenes medvirken. Som hovedregel foregår udnævnelsen på grundlag af en indstilling fra vedkommende menighedsråd. Om afholdelse af indstillingsmøde og evt. forudgående orienterende forhandling mellem biskoppen og menighedsrådet, se lovens §§ 39-40. Samtlige pastoratets menighedsråd deltager i indstillingen, uanset om vedkommende præst i henhold til regulativ eller distriktsdeling kun skal betjene et enkelt af sognene eller et bestemt distrikt (skr. 15/12 1922). Omvendt medvirker også et udskilt kirke-distrikts menighedsråd ved besættelsen af sognepræsteembedet (skr. 8/4 1925).

Ministeriet kan frit vælge, hvem af de af menighedsrådet indstillede det vil indstille til kgl. udnævnelse, dog at en ansøger, der ved første afstemning har fået alle de afgivne stemmer, skal indstilles til kgl. udnævnelse. Ved besættelse af embeder ved kirker med flere præster skal der tages tilbørligt hensyn til mindretallene i menighedsråds-kredsen (mrl. § 41).

I en del tilfælde er der dog fastsat *særbestemmelser*, som i større eller mindre

omfang begrænser menighedsrådenes indflydelse ved besættelse af præsteembeder:

a) Menighedsrådene medvirker kun ved besættelsen af *faste* præsteembeder, ikke ved ansættelse af midlertidige hjælpepræster.*) Derimod indhentes menighedsrådets erklæring i reglen angående *oprettelsen* (modsat besættelsen) af en sådan stilling, når oprettelsen skyldes hensynet til arbejdets omfang og derfor kan forventes at ville få en mere varig karakter.

b) Undtaget er endvidere sognepræsteembederne ved Bremerholm (Holmens) og Garnisons kirker, Christiansborg slotskirke og Kastelskirken, alle i København, såvel som de sognepræsteembeder, med hvilke der er forbundet embede som domprovst.

c) Hvor en sognekirke eller sognedistrikts- eller filialkirke helt eller væsentligt er opført ved tilskud fra private, har den privatmand, det udvalg eller den forening, på hvis foranstaltning kirken er opført, indstillingsret til præsteembederne ved kirken første gang, de skal besættes. Indstillingen kan ske uden opslag af embedet. I disse tilfælde er det ikke nødvendigt, at der indstilles mere end én.

d) For besættelsen af præsteembederne ved St. Petri kirke i København gælder fremdeles Chr. V's privil. 5/11 1678, jfr. kgl. resol. 13/12 1880, 22/4 1902 og 29/10 1951.

e) Med hensyn til præsteembeder ved anstalter og stiftelser såvel som for særlige klasser af personer, for hvilke der ikke er oprettet menighedsråd, gælder særlige regler, som ikke berøres af menighedsrådslovens bestemmelser. Om udnævnelse af præster for døvemenighederne, se § 10 i bkg. 24/8 1955 (om menighedsråd for disse menigheder).

f) For at skabe bedre muligheder for forflyttelse af præster i udlandet, på Færøerne og i Grønland samt ældre præster m. fl. blev der ved lov 112 31/3 1953, jfr. lov 88 29/3 1957 om ændring af mrl. (nu § 35) fastsat særlige regler for besættelse af embederne som *residerende kapellan* ved kirker, hvortil der er knyttet mere end to faste præsteembeder (bortset fra de foran under b nævnte steder, hvor sognepræsteembedet besættes uden menighedsrådets medvirken).**) Ministeriet udpeger i disse tilfælde efter indhentet erklæring fra biskoppen 6 (oprindeligt 3) af ansøgerne, hvorefter der gives pastoratets menighedsråd lejlighed til at udtale sig om, med hvilken af disse ansøgere embedet ønskes besat. Såfremt de valgte medlemmer efter forudgående orienterende møde med biskoppen, eller med provsten på biskoppens vegne, enstemmigt udtaler sig for embedets besættelse med en af de seks ansøgere, skal denne ansøger af ministeriet ind-

*) Jfr. ansættelsen af cand. theol. Helga Jensen som hjælpepræst i Skive 1955. Menighedsrådets udtalelse blev først indhentet efter hendes ansættelse, foranlediget af vanskelighederne ved at få hende ordineret m. v. (skr. 21/11 1955).

**) Se cirk. skr. 24/4 1953, der indeholder fortegnelse over disse embeder.

stilles til at modtage kongelig udnævnelse. Opnås ingen sådan enstemmig udtalelse, har ministeriet frit valg med hensyn til, hvilken af de seks ansøgere det vil bringe i forslag ved embedets besættelse. Såfremt der er to residerende kapellanier ved kirken, vil første residerende kapellani være at besætte på den anførte måde. Er embedet som residerende kapellan forbundet med et embede som sognepræst for en anden menighed, gælder de anførte regler om besættelsen det næstfølgende embede uden hensyn til, om dette er et residerende kapellani.

Herudover blev der ved fornævnte lov 29/3 1957 indføjet en ny bestemmelse - nu § 36 - hvorefter der ved besættelsen af *hvert femte ledigblevne**) *sognepræsteembede* - bortset fra steder, hvor der er præsteembeder, som besættes uden menighedsrådets medvirken eller efter de foran omhandlede regler for besættelse af visse residerende kapellanier - sker en begrænsning i den almindelige adgang til at søge præsteembede, idet embedet i disse tilfælde kun kan søges af 1) ansøgere, der er fyldt 50 år inden ansøgningsfristens udløb, 2) præster i folkekirken, herunder valgmenighedspræster, som har beklædt deres seneste embede i mere end 15 år, 3) teol. kandidater og præster, der i mindst 9 år i sammenhæng har udøvet en fri kirkelig virksomhed, som i medfør af løn.l. § 47, stk. 4, i tilfælde af overgang til fast embede i folkekirken kan regnes dem helt eller delvis til gode ved beregningen af tjenestealder med hensyn til alderstillæg, 4) ansøgere, der senest har beklædt stilling som præst i Grønland eller på Færøerne i mere end 7 år, 5) ansøgere, der i et tilsvarende tidsrum har været præst for danske evangelisk-lutherske menigheder i udlandet, 6) teol. kandidater, der er ordineret i den danske folkekirke og derefter i 7 år har fungeret som udsendt missionær i et dansk missionselskabs tjeneste. 7) Endvidere kan præster, der er afskediget i henh. t. løn.l. 7/6 1958 § 14, søge disse embeder, uanset om de iøvrigt opfylder de i mrl. § 36 nævnte betingelser (løn.l. § 14, stk. 2). I de under 3), 5) og 6) anførte tilfælde er det en betingelse, at de pågældende ansøgere ikke senere har beklædt fast præsteembede i folkekirken. Sammenlægnings af forskellig tjeneste af den under 4)-6) omhandlede art kan tages i betragtning, såfremt den sammenlagte tjenestetid udgør mindst 7 år. Se yderligere lovens §§ 37-38.

g) Om besættelse af embeder på særlig måde i tilfælde, hvor der i menig-

*) Ved ledighed på grund af præstens *afskedigelse* regnes der med den dag, da afskedigelsen er trådt i kraft (mrl. § 37, stk. 1). I tilfælde af *forflyttelse* regnes der med den kgl. resolutions dato. I tilfælde af *dødsfald* regnes embedet som ledigblevet på dødsdagen.

Indtræder embedsledighed i flere embeder på samme dag, og der i den anledning opstår tvivl om, for hvilket af de pågældende embeder reglerne i § 36 skal bringes til anvendelse, træffer kirkeministeren afgørelse herom (§ 37, stk. 1). I praksis lader man i disse tilfælde det embede, som står alfabetisk først, omfattes af reglen i § 36.

Før at undgå fejl ved praktiseringen af denne noget komplicerede ordning, bør der snarest ske indberetning til ministeriet i alle tilfælde, hvor et sognekald bliver ledigt på grund af dødsfald (skt. 1/7 1958).

heden er *et udbredt ønske om at få en bestemt person beskikket*, se mrl. § 42, stk. 1 og 3.

h) Endvidere kan to præster, der har været ansat i mere end 5 år i deres embeder, med ministeriets godkendelse *gensidigt indtræde i hinandens embede*, uden at de alm. regler for besættelse af embeder iagttages. Hertil kræves dog ^{2/3} majoritets tilslutning inden for vedkommende menighedsråd. Bestemmelsen kan evt. også anvendes, hvor den ene af præsterne er ansat under Dansk Kirke i Udlandet eller en anden kirkelig institution, der virker i tilknytning til folkekirken (se nærmere mrl. § 42, stk. 2).

26. kapitel

DE ENKELTE PRÆSTEEMBEDER

1. Almindelige præsteembeder.

a) *Sognepræsten*. Lovgivningen forudsætter, at der i hvert pastorat er en - og som regel kun én - sognepræst. I de sønderjydske købstæder Sønderborg, Aabenraa, Haderslev og Tønder er der foruden den eller de danske sognepræster tillige en sognepræst for den tyske del af den stedlige folkekirkelige menighed. Dersom der er flere præster i pastoratet, er sognepræsten hovedpræst. Han fører næsten overalt kirkebøger for hele pastoratet, og det påhviler ham at foretage alle lovbefalede indberetninger for hele pastoratet, ligesom også udskrifter af kirkebøgerne som regel må være udstedt af ham. Som følge heraf må alle kirkelige handlinger, som ikke udføres af ham selv, anmeldes til ham. Betegnelsen »sognepræst« er beskyttet og må ikke anvendes af andre trossamfunds præster uden en tilføjelse, der kendetegner den rette sammenhæng, f. eks. »katolsk sognepræst« (skr. 30/4 1919).

b) *Residerende kapellaner* er sidestillet med sognepræsten i deres embedsførelse, dog fører de, med enkelte undtagelser, ikke kirkebøger - heller ikke hvis de har eget distrikt - og de kan derfor ikke udstede attester efter kirkebøgerne. Den residerende kapellan står ikke i noget underordningsforhold til sognepræsten udover, hvad der følger af sognepræstens ledende stilling som hovedpræst. Enkelte steder benævnes den residerende kapellan andenpræst.

c) *Kaldskapellaner og faste hjælpepræster*. Efter at nu også faste hjælpepræster udnævnes af kongen, jfr. løn.l. § 2, er der ikke længere nogen forskel på kaldskapellaner og faste hjælpepræster, bortset fra titulaturen. Ved den i 1961 stedfundne ændring af brugsl. (lovbkg. 30/5 1961) blev der tillagt kaldskapellaner og faste hjælpepræster samme ret til brug af kirkerne som alle andre faste præster (§ 1), og reglerne om sognebåndsløsning ændredes derhen, at der nu kan løses sognebånd lige så vel til kaldskapellaner og faste hjælpepræster som til

andre faste præster (§ 8). Ligeledes kan ethvert medlem af sognemenigheden nu frit slutte sig til (få kirkelige handlinger udført hos) hvem af præsterne han vil, idet den begrænsning, der tidligere gjaldt for kaldskapellaner og faste hjælpepræsters vedkommende, blev ophævet ved brugslovens ændring i 1961 (§ 17, stk. 2). Den særstilling, de her omhandlede præster indtager i forhold til residerende kapellaner, har herefter ikke megen praktisk betydning.*)

d) *Hjælpepræster*, der på grund af særlige forhold, f. eks. arbejdets omfang eller sygdomstilfælde, af ministeriet ansættes *midlertidigt* til hjælp ved betjening af et fast embede (løn.l. § 42), står i et personligt afhængighedsforhold til de præster, hos hvem de er ansat. Stillingen svarer til de tidligere personelle kapellaner, der - i modsætning til kapellaner pro loco - heller ikke beklædte noget egentligt embede. Hjælpepræsten kan kun forrette gudstjenester og udføre kirkelige handlinger på en anden præsts ansvar, og han er forpligtet til at gøre tjeneste efter bestemmelse af den præst, hos hvem han er ansat. Det er selvfølgelig, at hjælpepræstens forpligtelser er begrænset til kirkelig tjeneste og hvad der iøvrigt falder ind under vedkommende præsts embedsområde (skr. 11/12 1945).

2. Særlige præstestillinger.

Foruden de fornævnte almindeligt forekommende præstestillinger findes der en del andre, hvis eksistens beror på særlige forudsætninger.

Andenpræster. Efter begæring fra mindst 20 kirkeligt stemmeberettigede personer med egen husstand kan der ansættes en andenpræst i pastoratet. Han skal opfylde de almindelige betingelser for at blive præst i folkekirken. Hans lønning, der helt afholdes af den kreds, der har ønsket ham ansat, skal være sikret ham for mindst 5 år. Ansættelse af en andenpræst bør som regel ikke finde sted i det første år efter en ny præsteansættelse i pastoratet. Andenpræsten er med hensyn til det kirkelige arbejde i pastoratet og i sit forhold til sognepræsten ligestillet med en residerende kapellan. Ministeriet fastsætter regulativet for arbejdsforholdet mellem ham og sognepræsten på grundlag af et af biskoppen efter samråd med de pågældende præster og menighedsrådet udarbejdet forslag. Ansættelsen stadfæstes ved kgl. resolution (mrl. § 43).

Til betjening af de fire døvemenigheder (døvstummemenigheder) er der ansat et antal *døvepræster* (se s. 220). Ved tekstanmærkning nr. 11 til lov om tillægsbevilling for finansåret 1960/61 § 19 blev der oprettet et fast embede som *tunghørepræst* i København. Tunghørepræsten afholder regelmæssigt gudstjenester for tunghøre i Skt. Andreas kirke i København. Om *valgmenighedspræster* se valgmenighedslov 15/5 1903. Ved de store fængsler (normeringslov 7/6 1958

*) De har ikke samme ubetingede adgang til at overlade den kirke, ved hvilken de er ansat, til andre præster (brugsl. §§ 2 og 12). De kan kun forrette vielser på eget ansvar, såfremt betjeningen af et sogn eller distrikt væsentlig er overdraget dem (kgl. anordn. 22/12 1922 angående kirkelig vielse inden for folkekirken m. v. § 1).

§ 134) og en del stiftelser samt Rigshospitalet (normeringslov § 139) er der ansat særlige præster (se s. 61-62). Om *sømandspræster* i udlandet, se s. 223.

Feltpræster. Den kirkelige betjening af militæret har hidtil - bortset fra den særlige ordning i København, se bkg. og cirk. 2/9 1949 - påhvilet præsterne på de steder, hvor militæret er garnisoneret. I de siden 2. verdenskrig forløbne år har man drøftet en egentlig feltpræsteordning i lighed med den, der findes i adskillige andre lande, således at præster indgår som (uniformerede) led i værnenes opbygning. Grundlaget for en sådan ordning er nu tilvejebragt, se lov 16/5 1962 om forsvarets personel § 5, kgl. anordning 16/5 1962 om udnævnelse, forfremmelse og afskedigelse af det under forsvaret (undtagen ved hjemmeværnet) ansatte militære personel B. 2, jfr. kundgørelse for forsvaret B. 22-1962 samt kundgørelse for forsvaret 14/9 1964 vedrørende den kirkelige betjening af forsvaret.*)

3. *Andre ordinerede.*

Foruden de foran nævnte gejstlige, der er ordineret til at udføre præstegerning i folkekirken, er der en gruppe ordinerede personer, som har modtaget præstevielse uden at skulle udføre egentlig præstegerning, eller som i al fald har beskæftigelse af anden art som hovedvirksomhed.

a) *Missionærer.* Ved kgl. resol. 1/12 1871 blev der for første gang givet tilladelse til, at en mand, der ikke opfyldte betingelserne for at blive præst - hvortil der den gang krævedes teologisk embedseksamen fra Københavns Universitet - blev præsteviet for at udsendes som missionær til Ostindien. Betingelsen var, at vedkommende bestod en af ministeriet særlig anordnet prøve for en kommission, bestående af to teologiske professorer, en af hovedstadens sognepræster og missionselskabets (D.M.S.'s) formand. Denne ordning er senere anvendt tilsvarende på adskillige andre. Tilladelse til ordination er i nogle tilfælde givet også til personer, der ikke havde bestået nogen universitetsprøve. Ordinationen er af ganske samme beskaffenhed som alle andre ordinationer.

b) *»Institutionspræster«.* Iflg. kgl. anordn. 21/1 1921 kan teol. kandidater, der agter at indtræde i en fri kirkelig virksomhed inden for folkekirken, ordineres efter derom indgivet andragende fra virksomhedens bestyrelse, såfremt virksomheden skønnes at have væsentlig betydning for folkekirken og under forudsætning af, at det vil være af betydning for institutionens folkekirkelige arbejde, at kandidaten ordineres. Det er derhos en betingelse, at den pågældendes hovedvirksomhed er kirkeligt arbejde i institutionens tjeneste (her i landet eller i udlandet). Den ordinerede aflægger et højtideligt løfte i lighed med folkekirkens præsteløfte efter en formular, der fastsættes af kirkeministeriet (cirk. 26/4 1921).

*) Ordningen er i overensstemmelse med den betænkning, som et af kirkeministeriet i 1960 nedsat udvalg afgav i 1962 (betænkning nr. 304). Ordningen er nærmere omtalt af sognepræst Svend Balslev i præsteforningens blad nr. 42 16/10 1964.

Disse præster skal hvert år afgive en beretning om deres præstelige virksomhed til biskoppen i det stift, hvor institutionen har sit hovedsæde.

De under a) og b) omhandlede præster kan som andre ordinerede forrette gudstjenester og udføre kirkelige handlinger på faste præsters vegne, ligesom de er berettigede til at bære folkekirkens præstedragt.

4. *Pastores emeriti m. fl.*

Afskedigede præster - hvad enten de er afskediget på grund af alder eller efter eget ønske på et tidligere tidspunkt - indtager samme stilling som de under 3) omhandlede ordinerede missionærer og institutionspræster for så vidt som de ligeledes kan bære ornat og forrette gudstjenester og kirkelige handlinger på faste præsters vegne. En forudsætning herfor er det, at de ikke er udtrådt af folkekirken, og at de ikke har forbrudt deres embede eller er afskediget af grunde, der gør dem uværdige til at beklæde præsteembede, jfr. forordn. 23/5 1696 angående forbud mod, at afsatte præster forretter nogen gejstlig tjeneste, og kgl. anordn. 22/12 1922 § 2 (om vielser).

27. kapitel

EMBEDSPLIGTER

Udover den præsten påhvilende pligt til at holde gudstjenester, udføre kirkelige handlinger og iøvrigt varetage de funktioner, der er henlagt til vedkommende embede, påhviler der ham en række særlige pligter af positiv og negativ art.

1. Præsten er pligtig at *overtage embedet* snarest efter udnævnelsen. Dette er ikke udtrykkeligt sagt nogen steder, men det er en selvfølgelig forudsætning. I tilfælde af forflyttelse har han pligt til at betjene det gamle embede indtil 14 dage, før det nye embede tiltrædes, medmindre der ved orlov tilstås ham en længere frist (løn.l. § 6, stk. 3). For embeder, hvis beliggenhed vanskeliggør betjening ved nabopræster, såsom navnlig økald, kan det af kirkeministeriet fastsættes, at præsten ved forflyttelse skal blive i embedet indtil eftermandens tiltrædelse, dog ikke ud over 6 måneder (løn.l. § 6, stk. 5).

2. Præsten er som andre tjenestemænd pligtig at underkaste sig de *forandringer i hans tjenesteforretningers* omfang og beskaffenhed, som måtte blive bestemt, uden at det er fornødent, at noget dertil sigtende forbehold er optaget i hans kaldsbrev eller ansættelsesbrev (løn.l. § 1). Alligevel tages der jævnligt udtrykkeligt visse forbehold i kaldsbrevene, f. eks. om at den udnævnte præst skal være pligtig at finde sig i en evt. omlægning af sogne eller - for kapellaners ved-

kommende - at bistå sognepræsten med kirkebogsføring o. lign. (skr. 7/5 1943).

Selvom lovens bestemmelse efter sin ordlyd ikke har nogen grænse - og ikke blot har relation til tjenestemandens arbejde rent kvantitativt, men tillige til arbejdets »beskaffenhed« - må der være en grænse for, hvor megen forandring en præst kan være forpligtet til at finde sig i. Forandringerne kan være så betydelige, at der i virkeligheden bliver tale om, at han nu beklæder et helt nyt embede. En så væsentlig forandring er han næppe pligtig at finde sig i uden videre. Ej heller er han pligtig at finde sig i forandringen, dersom den går ud på at pålægge ham tjenesteplichter af en helt *anden art*, f. eks. hvis man ville forlange af en præst, at han skulle fyre i kirken. Dersom forandringen går ud på en *formindskelse* af arbejdets omfang, er han under alle omstændigheder pligtig at finde sig deri.

3. *Hvem skal og kan præsten betjene?* (brugsl. § 18).*)

a) Præsten har naturligvis pligt til at betjene medlemmer af folkekirken, som tilhører hans sognemenighed(er) - herunder ikke valgmenighedsmedlemmer - med kirkelige handlinger, sjælesorg m. v.

Dersom der er *flere præster* ved samme kirke, rejser der sig det spørgsmål, om hvert af menighedens medlemmer kan slutte sig til hvilken som helst af sognets præster, han ønsker, og omvendt, om præsterne har lige pligt til at betjene ethvert medlem af sognemenigheden (menighederne). Herom siges det i brugsl. § 17, stk. 2, at hvis der er flere faste præster, eventuelt en andenpræst, har ethvert medlem af sognemenigheden ret til at slutte sig til hvem af disse, han ønsker.

Er der i et pastorat med et eller flere sogne foretaget *distriktsdeling*, bliver - som det siges i brugsl. § 17, stk. 3 - hver af præsterne pligtig at betjene de til folkekirken hørende beboere i hans distrikt, for så vidt de ikke slutter sig til præsten i det andet distrikt. Der er her givet ethvert medlem ret til at slutte sig til enhver af sognets præster på tværs af al distriktsdeling, og svarende hertil må enhver af præsterne have pligt til at betjene folkekirkemedlemmer også fra andre distrikter, dersom disse ønsker at blive betjent netop af ham (skr. 17/11 1926). Distriktsdelingen bliver således en praktisk arbejdsdeling mellem præsterne indbyrdes - men uden bindende virkning for beboerne.**)

b) Derimod har præsten ingen pligt til at udføre kirkelige handlinger for per-

*) Se også s. 105 (begravelse).

***) Det er formentlig ukorrekt, når det i k.min. cirk. 22/12 1922 angående ægteskabs indgåelse ved kirkelig vielse m. m. afsnit V, stk. 5 (G.R. 1922 s. 976) siges, at »såfremt en af parterne bor i et sogn, der er delt i distrikter, er hver af præsterne kun pligtig at betjene de til folkekirken hørende beboere i hans distrikt, medmindre det ved regulativ er pålagt ham at udføre kirkelige handlinger, som af beboere af det andet distrikt begæres udført af ham.« Efter det foran anførte måtte formentlig præsterne have pligt til at udføre kirkelige handlinger for andre distriktsbeboere, *selvom* det ikke udtrykkeligt er pålagt ham ved regulativ.

soner, der *ikke er medlemmer* af hans menighed (brugsl. § 18, stk. 1). Men dette udelukker ikke, at personer, der ikke er medlemmer af den stedlige sogne-menighed, kan få kirkelige handlinger udført, dersom præsten er villig dertil, hvilket kan ske, »uden at samtykke fra vedkommendes egen præst dertil udkræves« (brugsl. § 18, stk. 2).

Brugsl. § 18, stk. 2, omfatter såvel tilfælde, hvor en præst rejser til et andet pastorat for at foretage en kirkelig handling dér for et medlem af folkekirken, som tilfælde, hvor en udensogns kommer rejsende for at blive f. eks. viet i den kirke, hvor vielsespræsten er ansat. I førstnævnte situation har vedkommende medlem af folkekirken ubetinget ret til at få sin sognekirke stillet til rådighed, jfr. brugsl. § 3, stk. 2.

c) Om præsters adgang til at betjene *personer uden for folkekirken* er der ikke truffet almindelige bestemmelser i lovgivningen eller andetsteds, men det har stedse været antaget som principiel hovedregel, at præster har ret (men ikke pligt) til at betjene personer uden for folkekirken med kirkelige handlinger, sjælesorg m. v.*) En undtagelse gælder dog med hensyn til vielser, idet det her er en betingelse for, at præsten kan medvirke, at i al fald én af brudefolkene tilhører folkekirken (ægteskabslov 30/6 1922 § 29). Omvendt må præsten dog have pligt til at døbe børn af uden for folkekirken stående personer, som i henh. til ægteskabslovens § 18 har afgivet erklæring om, at deres børn skal opdrages i folkekirkens tro. Det må - som det siges i ministeriets skr. af 30/5 1928 - forventes, at præster ikke foretager kirkelige handlinger for personer uden for folkekirken i tilfælde, hvor det ville stride mod det hensyn, der skyldes folkekirken. Kun i ganske særlige tilfælde bør en præst betjene personer, der har udmeldt sig af folkekirken, og navnlig bør dette ikke ske, hvor en person har udmeldt sig for at unddrage sig kirkeskatten.

Præsten har som hovedregel kun pligt til at virke inden for sit eget sogn eller pastorat samt på kirkegårde, der hører til vedkommende sogn, men ligger uden for dette. Undtagelse herfra gælder, hvor begravelser i København eller købstæder med flere sogne skal foregå på kirkegårde, der hører til vedkommende købstad, men ligger uden for det sogn, hvori afdøde havde sin bopæl. I sådanne tilfælde har både præst og kirkebetjening pligt til at forrette tjeneste (cirk. 8/5 1948, pkt. I 3).

I anledning af, at en præst havde forespurgt, om han havde krav på kørselsgodtgørelse i nogle tilfælde, hvor han havde aflagt sygebesøg eller udført kirkelige handlinger for sine egne sognebørn *uden for pastoratet*, udtalte kirkeministeriet i skrivelse af 24. oktober 1962, at en præst som hovedregel kun har pligt til at virke inden for sit eget sogn eller pastorat, men ministeriet måtte dog finde det rimeligt, at en præst foretager sygebesøg også hos sognebørn, der er indlagt på hospitaler eller sygehuse og lign. udenfor sognets grænser men dog i en sådan kortere afstand, at en gejstlig betjening ved patienternes egen

*) Om begravelser, se s. 108, 100. Om sjælesorg, se s. 61.

præst er naturlig. Ud fra dette synspunkt var den pågældende præsts befodringsgodtgørelse fastsat under hensyntagen til aflæggelse af besøg hos sognebørn indlagt bl. a. på et nærmere angivet sygehus, og ministeriet måtte i konsekvens heraf finde, at der i sådanne tilfælde ikke burde kunne forlanges refusion af befodringsudgifter.

4. En præst er til enhver tid pligtig at gøre *midlertidig tjeneste i et andet præsteembede* i stedet for eller i forbindelse med sit eget embede inden for samme eller tilstødende provsti (løn.l. § 6). For vakancebetjeningen ydes der i visse tilfælde (jfr. nedenfor) vederlag foruden eventuelt befodringsgodtgørelse. Hvis flere præster deler betjeningen, deles også honoraret.

Under *ledighed* ydes der altid vederlag for betjeningen. Er der flere præster i det pastorat, hvor et embede er ledigt, overdrages betjeningen som regel til den anden eller en af de andre præster. Udgifterne deles mellem fællesfonden og præstelønningsskassen i forhold til, hvad hver af dem udreder af embedets løn efter det sidste af stiftsøvrigheden approberede overslag for præstelønningsskassen. I tilfælde af *sygdom* ydes der kun vederlag for betjeningen, dersom sygdommen strækker sig over mindst 1 måned. Honoraret betales af fællesfonden.

Har præsten *orlov* med oppebærelse af fuld løn, udredes vederlag for betjeningen af fællesfonden - siger loven. Det er dog hermed næppe meningen at sige, at vederlaget skal udredes af offentlige midler, men kun, at i de tilfælde, hvor dette sker, er det fællesfonden og ikke den lokale præstelønningsskasse, der skal betale vederlaget. I praksis ordnes en orlov som oftest således, at præsten får fuld løn men selv skal afholde udgifterne til vakancebetjeningen. Under *ferie* må præsterne - ligesom andre tjenestemænd - normalt fungere for hinanden uden særligt vederlag, hvorimod der kan ydes befodringsgodtgørelse i indtil 28 dage, jfr. s. 174.

5. *Tavshedspligt*. Ifølge statstjl. § 3, stk. 3 - der også gælder folkekirkenes tjenestemænd, jfr. løn.l. § 1 - skal en tjenestemand iagttage tavshed med hensyn til de forhold, som han i sin tjenestestillings medfør bliver bekendt med, og hvis hemmeligholdelse ifølge sagens natur er påkrævet, eller som bliver ham foreskrevet af hans foresatte. Tavshedspligten ophører ikke med hans udtræden af tjenesten. Den har på et mere begrænset område fundet udtryk allerede i D.L. 2-5-20, hvorefter præsten ikke uden sit kalds fortabelse må åbenbare, hvad nogen har bekendt for ham i lønligt skriftemål. Tavshedspligten omfatter ikke alene forhold, der er betroet præsten under sjælesorg, men overhovedet alle oplysninger, som han har erhvervet under udøvelsen af sin embedsgerning, og hvis hemmeligholdelse »ifølge sagens natur er påkrævet«, f. eks. oplysninger han modtager som kirkebogsfører.

I en række tilfælde har en præst dog ret og pligt til at bryde sin almindelige tavshedspligt:

a) Præsten har ligesom andre borgere under strafansvar pligt til - om fornødent ved anmeldelse til øvrigheden - at søge at forebygge visse grove forbrydelser mod staten eller

de øverste statsmyndigheder (landsforræderi, oprør, angreb på kongens liv m. m.) eller forbrydelser, der medfører fare for menneskers liv eller velfærd eller for betydelige samfundsværdier (strl. § 141, D.L. 2-5-20). Den, som undlader at foretage sådan forebyggelses-handling, straffes dog ikke, hvis dens foretagelse for ham selv eller hans nærmeste ville medføre fare for liv, helbred eller velfærd. Dersom præsten først får kendskab til forbrydelsen, efter at den er begået, og det er for sent at hindre dens følger, har han hverken ret eller pligt til at foretage sig noget, medmindre det drejer sig om det neden for under b omtalte forhold. Har præsten fået betroet, hvem der har planlagt eller begået forbrydelsen, skal han dog så vidt muligt holde navnet hemmeligt (D.L. 2-5-20). b) Præsten er (som andre borgere) under strafansvar pligtig at oplyse omstændigheder, der bestemt taler for, at en for en forbrydelse sigtet eller dømt er uskyldig, forudsat at han ikke derved udsætter sig selv eller sine nærmeste for fare for liv, helbred eller velfærd eller for forfølgning for den pågældende forbrydelse (strl. § 143). c) En præst har ret til at bryde sin tavshedspligt, når den, der har betroet sig til ham, samtykker deri. d) Kendsgerninger, som ikke er betroet præsten under sjælesorg, men som han ellers er kommet til kundskab om i embeds medfør, f. eks. som kirkebogsfører, har han ret til at åbenbare, når der foreligger skellig grund dertil. Foruden i de foran nævnte tilfælde vil der foreligge skellig grund, når offentlige myndigheder eller andre, som har berettiget interesse i oplysningen, ønsker at få nærmere rede på forholdene, f. eks. gennem udlevering af udskrifter af ministerialbøgerne (cirk. 15/4 1950).

Som følge af tavshedspligten er præsterne i et vist omfang fritagne for den borgerne i almindelighed påhvilende vidnepligt, idet de ikke imod *deres* ønske, som har krav på hemmeligholdelse, kan afkræves vidnesbyrd om det, som er betroet dem under skriftemål eller iøvrigt i deres egenskab af sjælesørgere. Bestemmelsen kommer dog ikke til anvendelse i straffesager, når retten skønner, at det for at forebygge, at nogen urettelig domfældes, er magtpåliggende, at det pågældende vidnesbyrd aflægges (rpl. § 169). Vidnefritagelsen gælder kun, hvad der er betroet præsten som *sjælesørger*. I tvivlstilfælde må formodningen være for, at præsten har optrådt som *sjælesørger*.*)

6. Præsterne skal i al deres *liv og levned* optræde som det sømmer sig for Guds ords tjenere og således være deres menighed til et godt eksempel (D.L. 2-11-1). Forpligtelsen er videregående end den pligt statstjenestemænd i almindelighed har til »i og uden for tjenesten at vise sig værdig til den agtelse og tilid, som hans stilling kræver« (statstjl. § 3, stk. 1).

7. Præster skal gå i *rette præsteklæder*, som kunne sømme sig for en Guds ords tjener (D.L. 2-11-2), d. v. s. de har pligt til at benytte folkekirkens embedsdragt eller ornat (sort kjole med hvid pibekrave) under udførelse af embedshandlinger i kirken eller andetsteds (skr. 1/11 1945), dog med undtagelse af

*) Betænkning nr. 316 - 1962 om vidner, afgivet af et af justitsministeriet den 9/12 1958 nedsat udvalg, s. 12-13. I et af dette udvalg udarbejdet udkast til ændring af rpl. § 169 (betænkningens s. 97) er det foreslået, at vidneforklaring ikke må afkræves præster i folkekirken eller anerkendte trossamfund om det, som er kommet til deres kendskab i *denne egenskab*.

hjemmedåb. Embedsdragten kan tillige benyttes ved andre passende lejligheder, f. eks. ved repræsentation. Teol. doktorer ved Københavns eller Aarhus universitet har ret til at bære fløjel på embedsdragten (forordn. 13/3 1683, kgl. anordn. 13/10 1927 om erhvervelse af doktorgrad § 16, stk. 2). Såfremt personer, der har erhvervet doktorgrad ved en læreanstalt i udlandet, ønsker at bære denne særlige dragt, må de være henvist til at søge anerkendelse fra Københavns eller Aarhus universitet af, at den af dem erhvervede doktorgrad ligestilles med den danske doktorgrad (skr. 27/1 1955). Såfremt en præst vægrer sig ved at benytte embedsdragt under udførelse af embedshandlinger, kan det medføre afskedigelse (skr. 25/11 1936).

Folkekirken embedsdragt kan foruden af folkekirken præster benyttes af alle i folkekirken ordinerede personer, herunder præsteviede missionærer, præster for danske menigheder i udlandet og afskedigede præster, medmindre de i forbindelse med afskedigelsen har mistet retten til brug af embedsdragten (H.D. 17/12 1928, U.f.R. 1929.95). Endvidere er frimenighedspræster, der har adgang til brug af folkekirken kirker, berettigede til at benytte folkekirken embedsdragt (bkg. 29/7 1912). Folkekirken embedsdragt er beskyttet af straffelovens § 132, der fastsætter bødestraf bl. a. for den, der på retsstridig måde benytter en dragt, der er forbeholdt offentlig myndighed. Om tilskud til anskaffelse af embedsdragt se s. 172.

28. kapitel

LØNNINGSFORHOLD, GODTGØRELSER m. m.

Om præsternes lønningsforhold indeholdes bestemmelser i lønningslov 7/6 1958, der er fælles for området i og uden for Kbh.-Frb. I lovens afsnit 3 og 4 er der dog fastsat særbestemmelser henholdsvis for området uden for Kbh.-Frb. og i Kbh.-Frb. Loven gælder ikke for Grønland, hvis præster lønnes i henhold til en særlig lov om statens tjenestemænd i Grønland (27/5 1964). Fængselspræster og Rigshospitalets præst lønnes i henh. t. statstjl. Lønningsbestemmelserne gælder heller ikke valgmenighedspræster og de i henh. t. mrl. § 43 ansatte andenpræster.

Præsterne oppebærer som hidtil en *fast løn* (grundløn og alderstillæg). Lønnen reguleres efter de i statstjl. §§ 85-92 indeholdte regler (løn.l. § 35). I henhold hertil ydes der dyrtidstillæg og såkaldt overenskomstillæg. Bestemmelserne bringes til anvendelse på Færøerne med de ved de lokale forhold nødvendiggjorte afvigelser, hvorom nærmere fastsættes ved kgl. resol. (§ 92).

Medens præsterne i henh. t. de hidtidige lønningslove (nr. 417 og 418 af 12/7 1946) var lønnet i 4 lønningsklasser, er der nu kun 2 klasser. Indtil 119 embe-

der normeres i 13. lønningsklasse (21.600 kr. stigende hvert 3. år med 2.100 kr. til 30.000 kr.)*), resten af de fast ansatte præster er i 12. lønningsklasse (15.000 kr., stigende hvert 3. år med 1.500 kr. til 27.000 kr., den såkaldte »akademikerklasse«), jfr. §§ 34 og 40. Om midlertidige hjælpepræsters lønning se § 42. Om fastsættelse af tjenestealder (af hensyn til beregning af alderstillæg) se lovens § 47.

Bestillingstillæg. Ved en tekstanmærkning til tillægsbevillingsloven 1962-63 § 19 bemyndigedes kirkeministeren til med virkning fra den 1. oktober 1961 at tillægge præster, der lønnes i 12. lønningsklasse, bestillingstillæg på mindst 1.200 kr. og højst 3.000 kr. årlig for 3-årige perioder ad gangen (se nærmere k.min. cirk. 31/7 1962). Ordningen er forlænget for en ny 3-årig periode fra 1/4 1964 (k.min. cirk. 24/1 1964). Til bestillingstillæggene ydes et tillæg på for tiden 34 pct. som forhøjelse af grundbeløbet samt sædvanligt honorartillæg (fra 1/10 1965 171,2 pct.). Bestillingstillæg til præster ved de mindre embeder (pastorater med under ca. 1.000 indbyggere) bortfalder dog ved først indtrædende ledighed i pågældende embede.***) Når det drejer sig om økald, ydes der dog bestillingstillæg, selvom befolkningstallet er under ca. 1000. Endvidere bemyndigedes kirkeministeren til med virkning fra samme dag at tilstå præster lønnet i 13. lønningsklasse samt provster et personligt, ikke-pensionsgivende tillæg til deres lønning, således at de ikke i lønningsmæssig henseende bliver ringere stillet, end hvis deres stilling var normeret i 12. lønningsklasse (udligningstillæg).***) Størrelsen af bestillingstillæg er fastsat under hensyntagen til vedkommendes lønningsanciennitet og størrelse af eventuelle ekstraintægter. Bestillingstillæg og udligningstillæg udredes af statskassen.

Døvepræster oppebærer foruden det her omhandlede bestillingstillæg det i løn.l. § 44 omtalte særlige bestillingstillæg på 600 kr.

Feriegodtgørelse. Siden 1962-63 er der ydet præster i faste embeder en særlig feriegodtgørelse på 1 pct. af den ved ferieårets begyndelse (1. april) oppebårne årlige nettoløn, hvorved forstås grundløn med alderstillæg, eventuelt personligt pensionsgivende tillæg, dyrtidstillæg og overenskomstillæg - med fradrag af pensionsbidrag, jfr. cirk. 25/6 1962, cirk. skr. 20/4 1963, 28/4 1964, 24/4 1965.

*) Antallet af disse embeder var i løn.l. § 40 oprindelig ansat til 110 men blev ved tekstanmærkning til finansloven for 1959-60 § 19 ændret til 119.

**) Det er en udbredt misforståelse, at bestemmelsen om bestillingstillæggets bortfald ved ledighed i pastorater med under ca. 1000 indbyggere skulle være indføjlet af kirkeministeren for at gennemtvinge sammenlægning af små sogne. Forbeholdet blev taget af de bevillende myndigheder.

***) Det er forståeligt, at denne del af ordningen har skabt nogen fortrydelighed blandt præster i 13. lønningsklasse og provster, der på denne måde ikke opnår højere løn, end hvis de havde været lønnet som præster i 12. klasse. Præster i 13. klasse og provster har på dette område fået samme stedmoderlige behandling som stats tjenestemænd i tilsvarende klasser, f. eks. kontorchefer i centraladministrationen.

Præsterne modtager *stedtillæg* i overensstemmelse med de for statstjenestemænd gældende regler (§ 35, stk. 2). Præsterne på *Færøerne* modtager et særligt opholdstillæg (1.500 kr.), udrustningshjælp ved den første oprejse til Færøerne (400 kr.) og har også andre særrettigheder, se § 43.

Eventuelt kan præsten oppebære indtægt af *enkesæde* og *legater* eller for *særlige hverv*, f. eks. betjening af et sygehus (§ 46). Om betaling for udstedelse af *attester* ud over den første, se foran s. 140.

Ved de fleste præsteembeder er der *tjenestebolig*,*) som præsten har ret og pligt til at bebo imod betaling af et boligbidrag, som fastsættes af kirkeministeriet under hensyn til boligens størrelse, alder, kvalitet og udstyr (løn.l. § 36). Om præstens adgang til at udleje en del af boligen, se § 60; om boligens bestyrelse, vedligeholdelse og syn §§ 61–63.

I henhold til beskæftigelsesloven (nr. 354 27/12 1958) kan der ydes *tilskud til regulering af præstegårdshaver* (cirk. 18/8 1960). Derimod ydes der ikke tilskud til anlæg af nye præstegårdshaver (skr. 24/3 1961). Et menighedsråd kan gennem præstelønningskassen yde *tilskud til præstegårdshavens vedligeholdelse* - til betaling af medhjælp og evt. anskaffelse af redskaber, som kan lette arbejdet, cirk. 12/12 1946 og 28/6 1954.

Hvor der ikke er tjenestebolig, kan menighedsrådet stille *lejet bolig* til rådighed for præsten, der i så fald må svare boligbidrag efter reglerne for lønfradrag for tjenestebolig (§ 49, stk. 1). Findes der hverken tjenestebolig eller lejet bolig, kan der evt. ydes *huslejetilskud*. Bestemmelser herom træffes af kirkeministeriet. Indstilling fra menighedsrådet er ikke længere en juridisk nødvendighed (§ 49, stk. 2).

Om præstens *adgang til at overtage driften* af præstegårdens avling, skov eller mose, se løn.l. § 65. Det er en forudsætning for præstens »selvdrift« af præstegårdsavlingen, at driften sker for hans regning og risiko, således at et over- eller underskud tilfalder - henholdsvis dækkes - af ham (skr. 16/5 1942, 6/12 1943). Præsten har ikke ret til underhånden at udleje eller bortforpagte jorden (skr. 14/3 1946); skal bortforpagtning ske, må det ske gennem menighedsrådet, således at et eventuelt overskud tilfalder præstelønningskassen. Præsten skal, når han har avlingen i selvdrift, have den egentlige ledelse af driften, selvom den daglige ledelse måtte være overladt til en bestyrer (skr. 18/3 1949).

Ønsker præsten at overtage avlingen, skal han gøre anmeldelse herom til menighedsrådet senest $\frac{3}{4}$ år før udløbet af den gældende forpagtnings- eller lejekontrakt (regulativ 14/10 1924 ang. driften af præstegårdenes jorder m. m. § 1).

*) Embedsboligerne kaldes almindeligvis »præstegårde«, uanset om der er avling ved embedet eller ej, se f. eks. løn.l. § 60 p. p.

Fristen kan dog forkortes, dersom menighedsrådet indvilliger deri (skr. 27/5 1939). Præsten kan overtage *hele* præstegårdens tilliggende eller *dele* deraf, f. eks. en skov eller en del af avlingen. Med hensyn til *avlingen* er der dog ved løn.l. 1958 gjort en begrænsning i adgangen til at *dele* avlingen. Medens præsten i henhold til tidligere lønningslove havde en ubetinget ret til at overtage en del af avlingen, dersom han ønskede det (lov 12/7 1946 § 36, stk. 1: »... skal dette tilstedes ham«), »kan« dette iflg. løn.l. 1958 § 65, stk. 1, tilstedes ham. Det fremgår af betænkningen til lovforslaget (s. 51), at det med denne ændring (»skal« til »kan«) er hensigten, at der i tilfælde, hvor præsten kun ønsker at overtage en del af avlingen, skal kunne tages hensyn til, om den tilbageblevne del kan drives rentabelt som selvstændigt avlsbrug. Er dette ikke tilfældet, kan menighedsrådet nægte at imødekomme præstens ønske (cirk. 30/8 1958 E. 4). Opmærksomheden henledes i denne sammenhæng på, at det i løn.l. 1958 (§ 65, stk. 3) nu er bestemt at § 2 i lov 31/3 1949 om landbrugsejendomme - derimod ikke denne lovs bestemmelser iøvrigt - kommer til anvendelse også på præstegårdsjorder, dog at der kan dispenseres af k.min. Nævnte lovs § 2 bestemmer bl. a., at en landbrugsejendom ikke må drives sammen med anden landbrugsejendom men skal opretholdes som selvstændigt brug med beboelses- og avlsbygninger, hvorfra jordtilliggendet drives af ejendommens beboere, og hvortil indavling sker. Ejeren (brugeren) af en sådan ejendom er pligtig at holde den forsynet med inventar og avl, evt. besætning, i det omfang, som er nødvendigt for at opretholde ejendommens selvstændige drift. Disse bestemmelser vil meget ofte træde hindrende i vejen for præstens overtagelse af en *del* af driften. I henh. til denne bestemmelse vil der i almindelighed ikke kunne gives tilladelse til fjernelse af selvstændige avlsbygninger, medmindre de erstattes af nye (cirk. 30/8 1958 E. 4). Fra bestemmelsen i § 65, stk. 3, kan der dog dispenseres af kirkeministeren.

Dersom sognepræsten driver avlingen, har han *jagtret* på præstegårdsjorden, og dersom han udlejer jagtretten, tilfalder indtægten ham (skr. 12/2 1924). Er avlingen bortforpagtet og jagtret ikke er indbefattet i forpagtningen, kan menighedsrådet udleje jagten og indtægten indgår da i præstelønningskassen (skr. 22/1 1940). Men menighedsrådet kan dog også overdrage jagten vederlagsfrit til præsten (skr. 9/7 1929).

De faste præster modtager *en del godtgørelser*: »Hjælp til bestridelse af tjenstlige udgifter« samt refusion efter regning af udgifter til anskaffelse af embedsbøger, attestblanketter o. lign. og tilskud til telefon (§§ 59 og 84). Endvidere befordringsgodtgørelse (§ 58) og konfirmandstuegodtgørelse (§ 59, stk. 1) - sidstnævnte to godtgørelser ydes dog kun til præster uden for Kbh.-Frb. Hvor særlige forhold taler derfor, kan der efter kirkeministeriets bestemmelse i hvert enkelt tilfælde ydes befordringsgodtgørelse også til midlertidige hjælpepræster (§ 58, stk. 2).

Om *flyttegødtgørelse, godtgørelse af huslejetab* og for *dobbelt husførelse*, se § 28, jfr. § 43 (Færøerne) og cirk. 18/11 1958.

Til dækning af *portoudgifter* i tjenstlige sager kan præsterne (sognepræster, res. kapellaner, valgmenighedspræster, præster ved stiftelser, der udgør en selvstændig menighed) rekvirere frimærker på postkontorerne uden at erlægge betaling. Hertil benyttes rekvisitionsblanketter, der fås udleveret hos provsterne. Tjenstlig korrespondance frankeres på sædvanlig måde (cirk. 11/4 1924).

Om *tilskud til anskaffelse af embedsdragt*, se løn.l. § 37 og cirk. 13/12 1946. Tilskudet ydes i forhold til en af kirkeministeren fastsat anskaffelsessum, der må betragtes som en standardanskaffelsessum, i forhold til hvilken tilskudet beregnes uden hensyn til, hvad den faktiske anskaffelsessum har beløbet sig til. Den er for tiden fastsat til 1.000 kr. (skr. 12/3 1964). Tilskudets størrelse er fastsat til $\frac{3}{4}$ af anskaffelsessummen ved første anskaffelse, derefter $\frac{1}{2}$ af denne. Brugsterminen er 10 år. Der kan ikke dispenseres fra den fastsatte brugstermin. Men i et tilfælde, hvor en præst fandt det nødvendigt at anskaffe en ny embedsdragt inden brugsterminens udløb, udtalte ministeriet dog (skr. 9/12 1958), at der kunne udbetales præsten sædvanlig godtgørelse, når brugsterminen var udløbet, uanset at den ny embedsdragt anskaffedes allerede nu. Uden for København er stiftsøvrighederne bemyndigede til i almindelighed at træffe afgørelse om ydelse af disse tilskud og udbetale dem af fællesfonden (cirk. skr. 18/12 1946). I København anvises tilskudene gennem k.min. Der kan ikke ydes særskilt tilskud til anskaffelse (fornyelse) af tilbehør til embedsdragten, f. eks. præstekrave (skr. 14/1 1952). Tilskud af fællesfonden til anskaffelse af embedsdragt kan kun ydes til præster, der lønnes i henhold til den kirkelige lønningslov. Tilskud af fællesfonden kan derfor ikke ydes til valgmenighedspræster (skr. 2/5 1949) eller til præster, der lønnes efter statstjl., f. eks. fængselspræster (skr. 2/9 1954). Det er en betingelse for at opnå tilskud til første anskaffelse af embedsdragt - $\frac{3}{4}$ af den fastsatte anskaffelsessum - at det drejer sig om første anskaffelse af embedsdragt *ved første ansættelse* i præsteembede i folkekirken (skr. 13/7 1954).

Ved 25, 40 og 50 års tjenestejubilæer ydes der *jubilæumsgratiale* efter samme regler som for personale i statens tjeneste, jfr. løn.l. § 18, stk. 3, finansm. cirk. 2/6 1956, k.min. cirk. 16/4 1957 (begge cirk. i G.R. 1957 s. 96). Gratialeerne er med virkning fra 1. april 1964 forhøjet til 500 kr., 800 kr. og 1000 kr., henholdsvis ved 25 års, 40 års og 50 års jubilæum (cirk. 29/4 1964). Den anciennitet, der skal lægges til grund, fastsættes i Kbh.-Frb. af vedkommende kirkes overtilsyn, uden for Kbh.-Frb. af stiftsøvrigheden. Forudgående tjeneste i folkeskolen, staten eller koncessionerede selskaber, der er overtaget af staten, kan medregnes ved fastsættelse af ancienniteten, derimod ikke lærervirksomhed ved private skoler (skr. 14/6 1957). Også tiden som midlertidig hjælpepræst kan medregnes (skr. 3/6 1957). Den tid, hvori en tjenestemand har været på

ventepenge, kan ikke medregnes til jubilæumsancienniteten. Ejheller den tid, hvori den pågældende har forrettet tjeneste (som konstitueret) efter det fyldte 70. år (skr. 9/10 1959, 6/7 1961, 24/1 1962), eller hvori han har virket som valgmenighedspræst (skr. 27/3 1961) eller præst i Dansk Kirke i Udlandet eller anden fri kirkelig virksomhed (skr. 29/6 1963). I Kbh.-Frb. anvises gratialerne af k.min. (lønningsfonden,) uden for Kbh.-Frb. giver stiftsøvrigheden stiftskassereren ordre til at udbetale gratialerne af præsteembedernes fællesfond.

Om adgang til at opnå *forsku*d på løn (af statskassen) og til at give *forskrivning* på løn m. m. i forbindelse med optagelse af lån i visse private lånefonds eller pengeinstitutter, se løn.l. §§ 19-20.

Da præster oppebærer fast løn, har de kun i meget begrænset omfang adgang til at modtage - ensdige forlange - *særskilt vederlag for embedshandlinger*, jfr. lovens § 26, hvorefter de ikke må modtage vederlag for embedshandlinger, der udføres for beboere (hermed menes medlemmer af den eller de stedlige sogne-menigheder) inden for pastoratets eller i købstæder og landkommuner med flere pastorater inden for den pågældende kommunes grænser. Denne bestemmelse svarer til de hidtil gældende bestemmelser i lønningslovene af 1946 (Kbh.-Frb. § 28, uden for Kbh.-Frb. § 48). Men som noget nyt bestemmer § 26 nu yderligere, at der heller ikke må modtages vederlag for embedshandlinger, der udføres for medlemmer af folkekirken, som uden at have bopæl i pastoratet eller kommunen har en *særlig tilknytning* til vedkommende sogn. Herom fastsættes nærmere regler af kirkeministeren, se cirk. 25/8 1961.

29. kapitel

PERSONLIGE FORHOLD

Bopæl. Ifølge D.L. 2-12-1 skulle præsterne »bo i deres Sogne og hos deres betroede Menighed og i deres rette Præstegaarde«. For så vidt der til vedkommende embede hører *tjenestebolig*, volder boligspørgsmålet ingen problemer - præsten er da pligtig at bebo denne bolig (løn.l. § 36, stk. 2). Er der derimod ingen tjenestebolig, må præsten almindeligvis selv skaffe sig en bolig, og det følger af D.L.s foran citerede bestemmelse - og iøvrigt af sagens natur -, at han såvidt muligt bør bo i det sogn eller pastorat, hvor han er ansat. De senere års boligmangel har dog medført, at princippet håndhæves mindre strengt. I henh. til løn.l. § 49, stk. 1, kan et menighedsråd, hvor der ikke findes tjenestebolig, som før nævnt stille en lejet bolig til rådighed for præsten, således at denne betaler herfor efter reglerne om lønfradrag for tjenestebolig.

Ferie. Den kirkelige lovgivning indeholder ikke bestemmelser om præsters ferieforhold. Aftale om ferie må i hvert enkelt tilfælde træffes med vedkommende biskop. Præster har normalt 4 ugers ferie, uanset om de beklæder højere eller lavere embede, og uanset hvor lang eller kort tid de har gjort tjeneste.*)

Er der flere præster i pastoratet, må de - ligesom statstjenestemænd - fungere for hinanden under ferie, uden at der ydes særligt vederlag derfor. Hvor der kun er én præst i pastoratet, må han træffe aftale med en nabopræst om betjening af embedet under ferie. Også denne side af sagen kræver biskoppens godkendelse. Udenfor Kbh.-Frb. kan der af fællesfonden ydes refusion af udgifter til befordring af ferievikar for en ferietid af indtil 28 dage med ialt fire frisdage inden for samme år. Denne bestemmelse gælder også i tilfælde, hvor præster, der betjener samme menigheder, vikarierer for hinanden under ferie, og hvor der på grund af særlige forhold er tale om særskilte befordringsudgifter i forbindelse med varetagelsen af den ferierende præsts gerning (skr. 18/11 1959). Regningerne vedrørende befordringsudgifterne skal attesteres af provsten (skr. af 11/3 1955). Der er intet i vejen for, at ferien *deles*, hvis biskoppen finder det forsvarligt, men refusion for ferievikarens befordringsudgifter kan også i disse tilfælde kun ydes for ialt 28 dage som maximum. Såfremt der ekstraordinært skulle være bevilget forlænget ferie, kan der dog ikke ydes befordringsgodtgørelse i videre omfang end normalt. Derimod kan ferie ikke *sammenlægges* for flere år. En undtagelse gælder dog de færøske præster, for hvis vedkommende der eventuelt kan gives tilladelse til sammenlægning af ferie, såfremt ferien skal benyttes til en rejse her til landet (skr. 1/12 1952). Om ydelse af feriegodtgørelse, se foran s. 169.

Rejser. Ifølge D.L. 2-11-8 må ingen præst rejse langejrs hen i stiftet uden han giver provsten det tilkiende. Ej heller uden for stiftet uden biskoppens forlov. Denne bestemmelse må naturligvis tages med et fornuftigt forbehold under hensyn til den siden D.L. stedfundne udvikling, blandt andet de ændrede trafikforhold. Det må være overladt til biskopperne, henholdsvis provsterne, at bestemme, hvorledes reglen skal praktiseres. Til foretagelse af rejser til udlandet skal præsten indhente tilladelse fra biskoppen, såfremt rejsen falder inden for præstens ferie (skr. 13/10 1955). I andre tilfælde skal kirkeministeriets tilladelse indhentes. Andragende om rejsetilladelse skal bl. a. indeholde oplysning om rejsens formål og til hvilket land, præsten ønsker at rejse (cirk. skriv. 6/7 1938).

Orlov.

a) I *sygdomstilfælde* bevilger biskoppen orlov, hvorimod størrelsen af honoraret til den, der betjener embedet under præstens sygeorlov, samt befordrings-

*) En del biskopper har udsendt cirkulæreskrivelser til præsterne i deres stifter, hvori der er fastsat detaljerede bestemmelser om ferieforhold (f. eks. cirk.skr. 25/4 1962 fra biskoppen over Helsingør stift).

godtgørelse fastsættes af ministeriet. Præsten oppebærer under sygdom fuld løn, uanset sygdommens varighed, jfr. dog nu løn.l. 7/6 1958 § 5, hvorefter de i statstjl. § 13, stk. 5 og 6 indeholdte bestemmelser om følgerne af langvarig eller gentagen sygemelding m. v. efter kirkeministerens bestemmelse kan overføres også til kirkelige tjenestemænd. I praksis har man også før løn.l. 1958 anvendt finansministeriets reglement af 30/6 1947 om sygemeldte tjenestemænds forhold § 2: »Under tjenestemænds sygdom vil der, såfremt lægeattesten giver håb om helbredelse, i almindelighed kunne hengå indtil 1 år, inden afskedigelse finder sted, hvilken frist dog under ganske særlige forhold kan forlænges.« Hvor lang tids sygdom man kan acceptere, uden at der rejses spørgsmål om præstens afskedigelse, afhænger navnlig af, hvilke udsigter der er til, at præsten kan helbredes og genoptage sin tjeneste. Udgifterne til embedets betjening under præstens sygeorlov - såvel honorar som befordringsudgifter - betales af fællesfonden. Såfremt sygdommens varighed ikke udgør en måned, betales der kun befordringsgodtgørelse. I tilfælde, hvor sygevakancen har været mindre end en måned og umiddelbart efterfølges af ordinær vakance - f. eks. på grund af præstens pludselige død - har ministeriet dog tillagt den præst, der vikarierede under sygeorloven og som også havde været konstitueret i embedet under den ordinære vakance, vakankehonorar for hele perioden (skr. 31/7 1933, 14/4 1956). Derimod kan der ikke ydes honorar for betjening af embedet under flere ikke sammenhængende sygdomsperioder, der hver for sig ikke har været en måned (skr. 4/2 1937).

b) Hvor der af *andre grunde* bevilges en præst orlov, beror det på de nærmere omstændigheder, under hvilke økonomiske betingelser den ydes. Mest almindeligt bevilges der orlov med fuld løn, men således at præsten selv afholder udgifter til embedets betjening under hans orlov. Undtagelsesvis kan der dog bevilges orlov, således at præsten ikke blot oppebærer fuld løn, men også får udgifter til embedets betjening betalt (af fællesfonden). Orlov i denne form bevilges kun undtagelsesvis, når særlige grunde taler derfor (lønl. § 6, stk. 4). Med »særlige grunde« tænkes der navnlig på tilfælde, hvor det drejer sig om videnskabelige arbejder af større omfang, men det er ikke udelukket, at også andre særlige grunde kan motivere en sådan orlov, evt. f. eks. (undtagelsesvis) studier i udlandet eller gennemførelse af et litterært værk, der ikke er strengt videnskabeligt, men iøvrigt er af kirkelig betydning (se nærmere skr. 18/2 1948).

Anden beskæftigelse. Præsterne skal iflg. D.L. 2-11-9 afholde sig fra »Kiøbmandskab« - med undtagelse af det, som hjemme hos dem selv avles og gøres. »Meget mindre skulle de holde noget Drikkehus eller sælge enten Øl eller Brændevin«. Dette forbud mod »Kiøbmandskab« - hvorved må forstås selvstændig forretningsvirksomhed - må sammenholdes med lønl. § 23, der bestemmer, at en tjenestemand kun kan have beskæftigelse uden for sin virksomhed i folkekirkens tjeneste, for så vidt og i det omfang det er foreneligt med den sam-

vittighedsfulde udførelse af hans pligter som tjenestemand og med den for stillingen nødvendige agtelse og tillid. Der tænkes med dette sidste både på det kvantitative og det kvalitative - beskæftigelsen kan have et for stort omfang og den kan være af et indhold, som ikke passer sig for en præst. Tjenestemanden skal skriftlig gøre *anmeldelse**) for kirkeministeren, inden han kan a) påbegynde en forretnings- eller erhvervsvirksomhed**), b) overtage en uden for folkekirkens tjeneste liggende beskæftigelse, der ikke er af midlertidig karakter, og hvortil der er knyttet vederlag, c) indtræde i en bestyrelse eller et repræsentantskab for et selskab af erhvervmæssig karakter.

For så vidt kirkeministeren skønner, at det vil stride mod de nævnte hensyn, at tjenestemanden overtager den anmeldte beskæftigelse, meddeles det ham inden 4 uger efter, at anmeldelse er indgået, at det er ham forbudt at overtage posten. Det kan evt. senere pålægges vedkommende at ophøre med en sådan beskæftigelse, dersom de omstændigheder, som har været afgørende for sagens bedømmelse, ændres væsentligt, eller der allerede ved overtagelsen forelå omstændigheder, som, hvis de havde været oplyst, ville have medført et forbud.

En tjenestemand behøver dog ikke at indhente tilladelse til at modtage valg til medlem af folketinget (grl. 1953 § 30, stk. 2). Det er fast praksis, at det tillades præster at undervise inden for skolevæsenet indtil 12 timer ugl. Ministeriet har godkendt, at en sognepræst overtog stillingen som formand for den stedlige brugsforening (skr. 14/9 1920) og i et andet tilfælde hvervet som formand for en sparekasse (skr. 13/7 1921). Under henvisning til fornævnte bestemmelse i D.L. 2-11-9 udtalte ministeriet derimod i skr. af 25/8 1936, at der ikke kunne gives en sognepræst tilladelse til at forhandle kristelig litteratur. Ministeriet har nægtet præster tilladelse til selvstændigt at drive rejsebureau (skr. 24/10 1947) og biograf (skr. 23/7 1946). En præst kan være aktionær i en forretningsvirksomhed, men det anses dog som uforeneligt med D.L. 2-11-9, at en præst gennem erhvervelse af en væsentlig del af aktierne eller på anden måde, f. eks. som medlem af bestyrelsen, sikrer sig en sådan overvejende indflydelse på ledelsen og driften af aktieselskabet, at han i det alm. omdømme vil kunne anses for at have ansvaret for virksomheden, uanset om der ikke måtte kunne pålægges ham noget direkte juridisk ansvar for selskabets dispositioner (skr. 23/3 1953, 23/1 1958).

I anledning af et andragende fra en præst om godkendelse af, at hans *hustru* indtrådte som interessent i et interessentskab, udtalte kirkeministeriet i en skrivelse af 9/10 1959

*) Ved fastsættelsen af bestillingstillæg til præster viste det sig, at disse i vidt omfang havde bibeskæftigelser, hvorom der ikke var foretaget anmeldelse til ministeriet. Anmeldelsespligten blev derfor indskærpet i et cirk. af 14/12 1962.

**) Punkt a er uden betydning for så vidt angår *præster*, idet disse som nævnt overhovedet ikke kan drive selvstændig forretningsvirksomhed. Derimod kan bestemmelsen have betydning for andre af lønningsloven omfattede tjenestemænd.

(utrykt), at man intet havde at erindre imod dette, for så vidt de midler, som hustruen agtede at anbringe i selskabet, var hendes særeje, medens man i modsat fald bad interessentskabskontrakten indsendt til gennemsyn. Da det viste sig, at det ikke drejede sig om særeje, indsendtes kontrakten til ministeriet, der i skr. 14/11 1959 udtalte, at ministeriet uanset at de midler, der blev indskudt i interessentskabet, var undergivet ægteskabeligt formuefællesskab, intet fandt at erindre imod, at hustruen indtrådte som interessent.

30. kapitel

RETSSTILLING I ØVRIGT

1. Præsten er bundet af folkekirkens bekendelsesgrundlag; han skal - som det siges i præsteløftet - beflitte sig på at »forkynde Guds ord rent og purt, således som det findes i de profetiske og apostoliske skrifter og i vor danske ev.-luth. folkekirkens symbolske bøger«, hvormed der tænkes på de i D.L. 2-1 nævnte skrifter: Bibelen, det apostolske, det nicænske og det athanasianske symbol samt den uforandrede augsburgske bekendelse og Luthers lille katekismus. Præstens pligt til at forkynde evangeliet i overensstemmelse hermed er ikke begrænset til udøvelsen af hans embedsvirksomhed; den påhviler ham også under hans virksomhed i private former, f. eks. som forfatter eller taler ved private sammenkomster. Noget andet er, at der under vore folkekirkelige forhold må levnes præsterne en nogenlunde bred margin, og at det - som dette århundredes »kætterprocesser« har vist - er meget vanskeligt at drage en præst til ansvar på dette område.

På denne baggrund - og med de deraf følgende modifikationer - må præsternes såkaldte »ytringsfrihed« ses. For præsters vedkom. er ytringsfriheden - såvel den almindelige, alle borgere hjemlede ret til »på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker« (grl. § 77) som den særlige kirkeligt begrundede ytringsfrihed - derfor ikke så lidt begrænset. Den specielle kirkelige ytringsfrihed er alene begrundet i hensynet til ordets fri forkyndelse, og det sideordnet anvendte udtryk »forkyndelsesfriheden«, der i sig selv indeholder en vis forklaring, er for så vidt bedre.

Naturligvis er der også andre grænser for præsternes »ytringsfrihed« end hensynet til folkekirkens bekendelsesgrundlag. Således må præsterne afholde sig fra injurierende udtalelser - fra al »skænden og forhaanelse, saa at de ingen røre ved navn«, som det siges i D.L. 2-4-9 med særligt henblik på prædikenen.

Bestemmelsen om, at ingen må røres ved navn, kan ikke opfattes som et ubetinget forbud mod, at der nævnes navne fra prædikestolen; det må bero på de nærmere omstændigheder i hvert enkelt tilfælde, om det kan anses for tilstedeligt, at en præst har nævnt navne. Men præsterne bør i deres prædikener »vise tilbageholdenhed med nævnelse af personer - især nulevende - ved navn«, og en sådan nævnelse bør i hvert fald ske »med fornøden takt og nænsomhed« (skr. 3/8 1955).

Under prædiken og udførelse af kirkelige handlinger bør præsten have for øje, at han optræder på embeds vegne som kirkens repræsentant og ikke som privatmand. Han bør ikke ved sådanne lejligheder fremsætte personlige synspunkter om politiske stridsspørgsmål e. lign., f. eks. om militærvæsen.*) Udtalelser af denne art kan ikke forsvares ud fra præstens »ytringsfrihed«.

2. I løn.l. (1. del) findes der en del regler, som i mere eller mindre tillempet form svarer til bestemmelser i statstjl. af s. d., og som iøvrigt ikke blot gælder for præster men for alle af løn.l. omfattede tjenestemænd. F. eks. bestemmelsen i § 9, hvorefter en tjenestemand, der anholdes som mistænkt eller tiltales for en forbrydelse eller pådrager sig grundet mistanke om et forhold, der betager ham den tillid, som betjeningen af hans stilling kræver, eller som har gjort sig skyldig i en handling, som gør det betænkeligt vedblivende at lade ham bestride sin gerning, suspenderes, indtil endelig afgørelse er truffet i sagen. I praksis anvendes denne bestemmelse ikke meget; man synes i den kirkelige administration at foretrække den mere hensynsfulde form: »fritagelse for tjeneste«, således at den pågældende - modsat ved suspension - oppebærer fuld løn helt til afgørelse er truffet.

Om disciplinære (administrative) undersøgelser og straffesager, se løn.l. §§ 10-11. Det kan pålægges en præst at fralægge sig ærerørige beskyldninger ved dom, således at der eventuelt af statskassen ydes den pågældende hel eller delvis godtgørelse af udgifter ved retssagen (løn.l. § 13). Om præsters adgang til at indbringe pekuniære krav for domstolene, se løn.l. § 12.

Om præsternes ret til at danne organisationer med »forhandlingsret«, se løn.l. § 15. Om deres pligt til at modtage borgerlige og kommunale ombud, se § 24. Om titel og rang, se § 25. Om præsternes adgang til brug af kirkerne, se nedenfor kap. 48.

3. Præsten er i sin embedsførelse uafhængig af menighedsrådet (mrl. § 26, stk. 2).** Menighedsrådet har intet tilsyn med præsterne og kan ikke give disse direktiver, f. eks. med hensyn til kirkebogsføring. Noget andet er, at der i lovgivningen er tillagt menighedsrådene beføjelser i en del anliggender, som er af væsentlig betydning for præstens embedsgerning, se bl. a. mrl. §§ 23-25 og

*) Skr. 13/9 1950: Ved begravelse af en soldat, der var omkommet ved en sprængningsulykke, havde vedkom. præst ud fra sine pacifistiske synspunkter rettet et angreb på det danske militærvæsen og i særdeleshed på dettes befalingsmandskorps, der omtales som »dødens medarbejdere« (»Tvangsindkaldte unge bruges, hvor officerer skal høste erfaringer« - »Vore unges blod er for dyrt og for helligt for os til at sløse hen til militære eksperimenter« o. s. v.). Kirkemin., der havde modtaget en klage i sagens anledning, tildelte præsten en misbilligelse for hans tilsidesættelse af »den ham påhvilende pligt til ved sine embedshandlinger at afholde sig fra udæskende sårende og hadefulde omtale af andre, være sig personer eller institutioner« (fremhævet her). Præsten påberåbte sig sin ytringsfrihed - og det kan ikke forbavse, at dagblade af en vis politisk farve rykkede i felten til forsvar for præsternes »ytringsfrihed«. Mere læseværdigt er biskop N. M. Plums indlæg i Præsteforen. Blad 1950, s. 817 p. p.

**) Jfr. foran s. 36.

brugsl. § 7. Uafhængigheden gælder naturligvis ikke præstens virksomhed som medlem af menighedsrådet.

31. kapitel

AFSKEDIGELSE

1. Hvor en præst er ansat *rent midlertidigt* - det gælder navnlig hjælpepræster - bortfalder hans ansættelse automatisk ved udløbet af det tidsrum, for hvilket han er ansat, uden at der bliver spørgsmål om nogen afskedigelse. For hjælpepræster, der er beskikket til hjælp for en bestemt præst, bortfalder ansættelsen ligeledes af sig selv, dersom vedkommende præst dør eller forflyttes inden for det tidsrum, for hvilket hjælpepræsten var ansat. Til afskedigelse af *fast ansatte* præster kræves derimod en særlig akt.

Ifølge grl. § 27, stk. 2, fastsættes regler om tjenestemænds afskedigelse, forflyttelse og pensionering ved lov. For præsters vedkommende gælder her løn.l. § 2, hvorefter biskopper, domprovster, provster og faste præster afskediges af kongen. Andre gejstlige afskediges af kirkeministeren. Valgmenighedspræster »afskediges« ikke; deres stadfæstelse tilbagetages ved kgl. resol.

Disse generelt formulerede bestemmelser må dog underforstå, at gejstlige fremdeles kan miste deres embede *ved dom*, evt. i forbindelse med fradømmelse af kjole og krave.*) Men i almindelighed vil en dom over en præst ikke umiddelbart influere på hans stilling som præst. Skønnes det, at den begåede forseelse er i høj grad vanærende eller iøvrigt så svækkende for præstens stilling, at han ikke længere kan siges at nyde den for hans stilling fornødne agtelse, kan han eventuelt afskediges administrativt,**) med eller uden ansøgning.

2. Præster er - ligesom statstjenestemænd i det hele taget - pligtige at søge deres afsked fra udgangen af den måned, hvori de fylder 70 år. Ansøgning om afsked skal være indgivet senest 3 måneder inden udløbet af den måned, hvori de fylder 70 år (løn.l. § 30, stk. 2). De er berettigede til at erholde afsked med pension, når de er fyldt 67 år. For de til Grønland udsendte præster er aldersgrænsen 65 år, og de er berettiget til afsked med pension, når de er 60 år (normeringslov 7/6 1958 § 166).

3. *Nedlæggelse af et embede* medfører præstens afskedigelse. Han vil da oppebære ventepenge og evt. senere pension. Dersom en præst udnævnes til *et andet*

*) Se f. eks. højesteretsdom 14/6 1949, U. f. R. 1949 s. 863, H.R.tid. 1949 s. 501.

**) Skønt det i selve loven 1/6 1945 ang. forræderi og anden landsskadelig virksomhed var bestemt, at en i henh. t. denne lov dømt person dermed havde fortabt retten bl. a. til at virke som præst for noget trossamfund (§ 6), blev de i henh. t. loven dømte præster dog bagefter administrativt afskediget ved kgl. resol., jfr. f. eks. G.R. 1951 s. 192.

embede - i eller uden for folkekirken - indeholder denne befordring afskedigelse fra hans hidtidige embede, idet ingen kan beklæde to embeder (derimod kan man beklæde et embede og samtidig være konstitueret i et andet, ligesom man kan beklæde et embede og samtidig være honorarlønnet i en anden stilling, f. eks. konstellationen professor-hjælpepræst). En præst kan endvidere afskediges på gr. af *sygdom* eller fordi han ikke opfylder de krav til *agtelse og tillid*, som stillingen kræver. Præster, mod hvem disciplinær undersøgelse er indledet, har ret til, når den foreløbige undersøgelse er endt, at forlange undersøgelsen henvist til provsteret (løn.l. § 10).

4. Såfremt der i et sogn mellem præst og menighed gennem en årrække har bestået en dybtgående uoverensstemmelse, som betyder en væsentlig hindring for det kirkelige livs trivsel det pågældende sted, kan der efter indstilling fra provst og biskop meddeles den pågældende afsked, således at der tillægges ham først ventepenge og derefter pension efter de herom gældende regler. Sådant afskedigelse afskærer ikke den pågældende fra påny at søge embede andetsteds. Han vil i så fald være berettiget til at søge de i mrl. § 36 omhandlede embeder, uanset om han iøvrigt opfylder de i denne lovbestemmelse fastsatte særlige betingelser (løn.l. § 14). § 14 i den nugældende lønningslov svarer - dog i ændret skikkelse - til løn.l. 12/7 1946 § 77.

Retsvirkningerne af en afskedigelse afhænger delvis af, under hvilke omstændigheder afskedigelsen har fundet sted. Under alm. omstændigheder afskediges præster »i nåde« (med eller uden pension). De »i nåde« afskedigede præster kan forrette gudstjenester og udføre kirkelige handlinger i folkekirken på faste præsters vegne, og de er berettigede til fortsat at bære folkekirkens ornat. Er afskedigelsen derimod sket uden »nåde«, må det ses som udtryk for, at der har foreligget omstændigheder, som afskærer*) den pågældende fra at øve præstegerning i folkekirken, jfr. f. eks. kgl. anordn. 22/12 1922 om, hvem der kan forrette vielse i folkekirken (s. 89).

32. kapitel

EFTERINDTÆGT OG PENSION

De i statstjl. §§ 49-83 indeholdte regler om efterindtægt til tjenestemænds efterladte samt om pension til tjenestemænd og deres enker og børn gælder iflg.

*) Fr. 23/5 1696 om forbud mod at afsatte præster forretter nogen gejstlig tjeneste: Dersom præster, som »fra deres Kald for Uskikkeligheds Skyld ere afsatte«, forretter gejstlig tjeneste, skulle de »til næste Provste-Mode tiltales og dømmes fra Præstelig Habit og Kiortel, og agtes for Bedrager og løse Folk«.

løn.l. §§ 29—30 også for præsterne. Herudover findes der i løn.l. enkelte særregler for præster.

A. *Efterindtægt*. Ægtefællen efter en præst, som havde lovbestemt adgang til pension eller oppebar ventepenge eller pension, er berettiget til i 3 måneder efter ægtefællens død at oppebære som efterindtægt månedlig $\frac{1}{12}$ af den afdøde ægtefælles sidste tjenesteindtægt, ventepenge eller pension. Såfremt ægtefælle ikke efterlades, tilkommer samme ret præstens uforsørgede børn under 18 år, forudsat at disse ved dødsfaldet var undergivet den pågældendes forældremyndighed. Efter de i 1958 indførte nye regler har også en kvindelig præsts efterladte ægtefælle ret til efterindtægt (statstjl. §§ 75—83, løn.l. § 29).

B. *Pension*.

I. *Almindelige bestemmelser*. En præst er berettiget til pension for sig selv og sin eventuelle enke samt til børnepension - dog er det herfor en betingelse, at første ansættelse er sket inden det fyldte 40. år (statstjl. § 49). Sker ansættelsen efter det fyldte 40. år, giver den ikke ret til pension, medmindre der opnås hjemmel dertil ved tekstanmærkning på finanslov eller tillægsbevillingslov. Forslag herom skal fremsættes inden udløbet af andet tjenesteår.

Anderledes derimod, hvis der ikke er tale om *første* ansættelse men om *genansættelse*, altså hvor en præst tager sin afsked og efter et kortere eller længere tidsrum bliver genansat i et fast embede. Her hjemler løn.l. § 4 adgang til at medregne tidligere tjenestetid ved beregning af pension, såfremt hans udtrædelse af tjenesten skete på grund af sygdom eller anden ham utilregnelig årsag eller for at overgå til en stilling, der i henhold til de gældende regler kan medtages ved beregningen af hans tjenestealder (løn.l. § 47, jfr. foran). Denne bestemmelse skal forstås således, at præsten får pensionsret med godskrivelse af sin tidligere tjenestetid også i de tilfælde, hvor genansættelse finder sted efter det fyldte 40. år, f. eks. hvor en præst forlader et pensionsgivende embede og drager ud som missionær og derefter i en alder af over 40 år genansættes i et fast præsteembede (skr. 22/12 1937, 29/3 1940). Er udtrædelsen sket af anden, præsten tilregnelig årsag, kan den tidligere tjenestetid kun medregnes, såfremt der opnås særlig hjemmel dertil på finanslov eller tillægsbevillingslov, dog at genansættelse senest ved det fyldte 40. år af en efter eget ønske afskediget præst giver ham adgang til at medtage tidligere tjenestealder ved beregning af pension.

Som *bidrag* til dækning af udgifterne ved pensionering afkortes ved hver løn-udbetaling 4 pct. i præstens lønningsindtægt (grundløn, alderstillæg og pensionsgivende tillæg) - statstjl. § 50, stk. 2. Der betales også pensionsbidrag af de i henhold til løn.l. § 35 ydede reguleringstillæg, jfr. statstjl. § 50 smh. m. §§ 87-88, og af provsternes løntillæg (løn.l. § 45).

Dersom præsten afskediges uden pension - frivilligt eller tvungent - udbetales

der ham ved hans fratræden de indbetalte (fradragne) pensionsbidrag med renter. Fratræder præsten efter eget ønske efter at have været i embede mindst 5 år, kan han i stedet kræve at få en godtgørelse, der svarer til det dobbelte af de af ham selv indbetalte pensionsbidrag med renter. Denne godtgørelse skal anvendes til en anden pensionsordning (statstjl. § 50, stk. 3).

I henhold til lov 28/5 1960 om beskatning af renteforsikringer m. v. (jfr. finansministeriets bkg. 24/9 1958 om afgift til staten i henhold til nævnte lov) skal der erlægges en afgift til statskassen af udbetalinger, der udgør vederlag for opgivelse af retten til pensionsindtægt, og det påhviler bl. a. en lønudbetalende myndighed at beregne og indeholde afgiften. Der er dog mulighed for fritagelse for afgiften, såfremt et beløb af samme størrelse som det afgiftspligtige anvendes til indskud i en renteforsikring, en pensionsordning med løbende udbetalinger eller en kapitalpensionsordning (skr. 5/9 1960 - G.R.).

Pensionskassen af 1950 m. fl. Med hjemmel i finanslov for 1950-51*) er der fra 1/4 1950 at regne oprettet en pensionskasse, kaldet »Pensionskassen af 1950 for forskellige private kirkelige institutioner«, for teol. kandidater og præster, som gør tjeneste indenfor Det københavnske Kirkefond, Dansk Kirke i Udlandet, Dansk Sømandskirke i fremmede Havne, Indenlandsk Sømandsmission og De grundtvigske valg- og frimenigheder, med det formål for øje, at *overgang fra tjeneste i en af disse institutioner til tjeneste i fast embede i folkekirken og omvendt* kan finde sted under medtagelse af pensionsret og pensionsanciennitet på vilkår, at overførelse af opsparede pensionsbidrag finder sted samtidig. Ordningen er obligatorisk for de nævnte institutioner, idet alle i disses tjeneste værende teologiske kandidater og andre, som ifølge bestemmelserne i lov om adgang til præsteembeder i folkekirken vil kunne overgå til embeder i folkekirken nu eller senere, er pligtige at være medlemmer af kassen.***) Ved tekstanm. til tillægsbevillingslov 1951-52 § 20***) er virksomhedsområdet for pensionskassen af 1950 udvidet til at omfatte også teol. kandidater og præster, der er ansat ved Den danske Diakonissestiftelse, Diakonissehuset Skt. Lukas Stiftelsen og Kolonien Filadelfia. Bestemmelserne er nu optaget i løn.l. 1958 § 33. Siden er tillige refugiet »Fuglsang« samt - med hjemmel i tillægsbevillingsloven for finansåret 1964-65 § 19 - Kirkens Korshær, Kristeligt Studenter-Settlement, De samvirkende menighedsplejer, Frivilligt Drengeforebund, Kristelig Forening for unge Mænd og Kvinder, Den danske folkekirkes mellemkirkelige råd og Den danske folkekirkes nødhjælp blevet tilsluttet pensionskassen.

*) § 20 II A 22 samt tekstanmærkn., se Rigsdagstid. 1949-50, tillæg B., sp. 1117. K.min. skr. 23/5 1951. Vedtægter stadfæstet gennem handelsministeriet og kirkeministeriet, sidst 1962.

**) Af de årlige pensionsbidrag betaler staten og medlemmerne hver 6 pct. Resten betales af vedkommende institution. Den til pensionskassens oprettelse nødvendige præmiesum er indbetalt af staten, medlemmerne og institutionerne i samme forhold.

***) Rigsdagstid. 1951-52, tillæg C. sp. 1951.

Foranstående regler kan med kirkeministeriets godkendelse helt eller delvis bringes til anvendelse ved overgang til embede i folkekirken fra en stilling som lærer i staten, folkeskolen eller Københavns kommunale skolevæsen eller under en anden institution, hvor stillingen har været forbundet med medlemskab i en statsunderstøttet pensionskasse (pensionsordning), når denne virksomhed helt eller delvis medregnes ved fastsættelse af tjenestealder i henseende til lønning i folkekirken og omvendt ved overgang fra et embede i folkekirken til en stilling af nævnte art, jfr. løn.l. § 33, stk. 2 og 5 (se også statstjl. §§ 50, stk. 5, og 54, stk. 2). Sådanne ordninger er truffet med »Pensionsfonden af 1951«, omfattende de ved de danske skoler i Sydslesvig ansatte lærere (skr. 12/4 1954), »Pensionskassen for højskoler og landbrugsskoler« (skr. 19/5 1954) og »Pensionskassen af 1925 for de private eksamensskoler« (skr. 21/7 1954), således at overgang fra tjeneste i en af disse institutioner til tjeneste i folkekirken eller omvendt ligeledes kan ske under medtagelse af pensionsret og - anciennitet imod overførelse af pensionsbidrag.

De foran omhandlede regler for medtagelse af pensionsret mod overførelse af indbetalte pensionsbidrag kan med kirkeministeriets godkendelse helt eller delvis bringes til anvendelse ved overgang til pensionskassen af 1950 fra en stilling som tjenestemand i staten, folkeskolen, Københavns kommunale skolevæsen, fra en stilling, der har været forbundet med medlemskab i en statsunderstøttet pensionskasse (pensionsfond) eller fra en pensionsgivende stilling som tjenestemand i en kommune. Ministeriet har godkendt en sådan fælles pensionsordning mellem pensionskassen af 1950 og de i foranstående stykke nævnte 3 pensionskasser, således at pensionsrettigheder på basis af gensidighed overføres ved overgang mellem stillinger, med hvilke der er forbundet medlemskab af pensionskassen af 1950, og stillinger, med hvilke der forbundet medlemskab af de 3 nævnte pensionskasser (skr. 22/2 1954 og to skrivelser af 10/3 1954).

II. *Egenpension* (statstjl. § 53 p. p.). Ret til egenpension er betinget af, at præsten afskediges p. gr. a. alder eller svagelighed eller anden utilregnelig årsag. Dens størrelse fastsættes på grundlag af præstens pensionsalder og den sidst opnåede løn. Pensionsalderen regnes fra det tidspunkt, da præsten i 5 år efter sit fyldte 30. år har været ansat i fast præsteembede. Ved tekstanmærkning til finanslov eller tillægsbevillingslov kan der, hvis særlige omstændigheder taler for det, gives hjemmel til forhøjelse af pensionsalderen imod efterbetaling af pensionsbidrag i et vist omfang, se nærmere § 50, stk. 4.

Det er dog ikke hele lønningsindtægten, som indgår i pensionsberegningen, men kun følgende procentdele: Af de første 4.000 kr. 100 %, af de følgende beløb indtil 8.000 kr. 95 %, af de følgende beløb indtil 12.000 kr. 85 %, af de følgende beløb indtil 16.000 kr. 75 %, af de følgende beløb 70 %.

Pensionen udgør af den således reducerede lønning ved en pensionsalder

under 10 år	50 %	22—24 år	64 %
10—12 år	52 %	24—26 år	66 %
12—14 år	54 %	26—28 år	69 %
14—16 år	56 %	28—30 år	72 %
16—18 år	58 %	30—31 år	73 %
18—20 år	60 %	31—32 år	74 %
20—22 år	62 %	32 år og derover	75 %

Dersom en stilling inddrages, efter at præsten er fyldt 30 år, er han berettiget til at oppebære *ventepenge* i 5 år. De første 3 måneder er ventepenge lig lønningsindtægten, resten af tiden $\frac{2}{3}$ af denne. Får han ikke i løbet af de 5 år passende stilling andetsteds, er han berettiget til at erholde afsked med pension (§ 59).

III. *Enkepension og børnepension* (§§ 64—69). Enkepensionen beregnes efter præstens pensionsalder samt på grundlag af hans sidst opnåede løn, således at der af denne indgår følgende procentdele i pensionsberegningen: af de første 6.000 kr. 100 %, af de følgende beløb indtil 12.000 kr. 95 %, af de følgende beløb indtil 18.000 kr. 80 %, af de følgende beløb 55 %.

Enkepensionen udgør af den således reducerede lønning:
når mandens pensionsalder udgjorde

under 7 år	35 %	20—24 år	47 %
7—12 år	38 %	24—28 år	50 %
12—16 år	41 %	28—32 år	53 %
16—20 år	44 %	32 år	56 %

Det er dog en betingelse for at opnå enkepension beregnet efter mandens pensionsalder på 20—24 år, at ægteskabet har bestået i mindst 10 år, 24—28 år, at ægteskabet har bestået i mindst 15 år, 28—32 år, at ægteskabet har bestået i mindst 20 år, 32 år og derover, at ægteskabet har bestået i mindst 25 år.

Den der bliver enke efter en tjenestemand uden at være berettiget til enkepension som følge af, at manden ikke havde erhvervet pensionsalder til opnåelse af ordinær pension, er berettiget til et beløb svarende til 2 års løn beregnet på grundlag af tjenstemandens sidst udbetalte lønningsindtægt. Denne ydelse udbetales enken fra udløbet af efterindtægtsperioden med månedlige beløb, der ikke overstiger laveste enkepension.

Dersom ægteskabet er indgået efter mandens 60. år eller på hans dødsleje, får enken dog ikke pension. Retten til enkepension berøres ikke af, at separation har fundet sted. I tilfælde af skilsmisse kan den fraskilte hustru bevare retten til enkepension, dersom ægteskabet har bestået i mindst 5 år og der tillægges hende underholdsbidrag.

Børnepension. Der tilkommer en egenpensionist et tillæg til pensionen på 1.500 kr. årlig for hvert barn under 18 år (herunder stedbørn og adoptivbørn), over for hvilket den pågældende har forsørgelsespligt. Tilsvarende børnepensionstillæg ydes til enkepension for de børn (herunder adoptivbørn), over for hvilke tjenestemanden havde forsørgelsespligt. Børnepensionstillægget udbetales indtil barnets fyldte 18. år, men denne aldersgrænse kan dog med finansministerens godkendelse i det enkelte tilfælde forhøjes indtil det 24. år, når forsørgelsen fortsættes til gennemførelse af en offentlig godkendt uddannelse, og forholdene iøvrigt i særlig grad taler for en dispensation. Egen- eller enkepension kan i forbindelse med de nævnte tillæg ikke overstige $\frac{3}{4}$ af den til grund for pensionens beregning liggende sidste lønningsindtægt, ligesom der kun kan ydes et børnepensionstillæg for hvert barn (§ 66).

Endvidere ydes der selvstændig børnepension, 2400 kr. årlig, til hvert fader- og moderløst barn (under 18 år) af en pensionsberettiget præst. Aldersgrænsen kan evt. forhøjes indtil det 24. år, jfr. tilsvarende foran (§ 69).

Udgifternes dækning. En del af udgifterne til efterindtægt og pension dækkes af statskassen, jfr. løn.l. § 73 (for så vidt angår præsterne ved døvemenighederne udreder staten al pension). Den resterende del af udgiften udredes uden for Kbh.-Frb. af præsteembedernes fællesfond og i Kbh.-Frb. af de tilsvarende lønningsmidler (ligningen). Til delvis dækning af den del af udgiften, der ikke afholdes af statskassen, afkortes der som nævnt 4 % i præstens pensionsgivende lønning.

Administration. Efterindtægt og pensioner udbetales gennem præstepensionsfondet, der er oprettet i henhold til kgl. resol. 16/12 1887. Præstepensionsfondets bestyrer indsender til k.min. inden hvert kalenderårs udgang overslag over fondets indtægter og udgifter i det følgende finansår (kgl. anordn. 27/10 1947 § 1, jfr. cirk. skr. 12/11 1947). På grundlag heraf fastsætter k.min., hvilket samlet beløb der for det følgende år skal indbetales til præstepensionsfondet som præsteembedernes bidrag til pensionernes udredelse, samt træffer nærmere bestemmelse om, hvorledes de pågældende beløb vil være at indbetale (anordn. § 2).

4. afsnit

KIRKEFUNKTIONÆRER

(kirkebetjeningen)

Foruden gejstligheden er der i kirkens tjeneste ansat et stort personale til varetagelse af de mange praktiske opgaver vedrørende afholdelse af gudstjenester, kirkelige handlinger, kirkernes og kirkegårdes vedligeholdelse og drift o. m. a. Dette personale sammenfattes under den ved lønningslov 7/6 1958 indførte fællesbetegnelse *kirkefunktionærer*, hvorunder henregnes kordegne, organister, kantorer, kirketjenere, kirkesangere, kirkegårdsinspektører, landsbygravere, ringere, kirkekoner, bælgetrædere m. fl. Menighedsrådsmedlemmer falder uden for begrebet; det samme gælder kirkeværger og kasserere for de kirkelige kasser (skr. 29/12 1947). Lovgivningen bruger også fællesbetegnelsen *kirkebetjening*, der dog ikke omfatter kirkegårdsinspektører eller andre, hvis arbejde alene er knyttet til driften af kirkegårde.

Lovgivningen forudsætter eksistensen af disse stillinger, og de kan - i al fald for norges vedkommende - ikke uden videre nedlægges (skr. 6/1 1956). Derimod er der intet til hinder for, at der finder *sammenlægning* af stillinger sted, f. eks. at kordegnens funktioner overtages af kirketjeneren samtidig med at denne vedblivende er kirketjener - forudsat naturligvis, at en sådan ordning er forenelig med en forsvarlig bestridelse af begge poster (skr. 9/2 1955, 16/9 1960). Kirkebetjeningens funktioner kan ikke overtages af præsterne (skr. 6/1 1956).*)

Bestemmelser om kirkebetjeningen findes hovedsagelig i løn.l. og bkg. 29/4 1948 angående ordningen af kirkebetjeningens forhold uden for Kbh.-Frb. Men iøvrigt findes der spredte bestemmelser i andre love (bestyr.l. § 9, brugsl. § 21, mrl. § 20).**)

33. kapitel

ANSÆTTELSE OG AFSKEDIGELSE

De som *tjenestemænd* ansatte kirkefunktionærer (samt alle organister i Kbh.-Frb., uanset om de er tjenestemænd eller ej) ansættes og afskediges af kirke-

*) Nogle steder forekommer det dog, at midlertidige hjælpepræster tillige er kordegne.

***) Om kirkebetjeningens forhold, se den af lønningskommissionen af 1954 afgivne betænkning (no. 198 - 1958) s. 39-44.

ministeriet (løn.l. § 2). I Kbh.-Frb. er samtlige kordegne og kirketjenere (hidtil kaldet gravere) samt 21 organister tjenestemænd (løn.l. § 87). Uden for Kbh.-Frb. oprettes og nedlægges tjenestemandstillinger efter indstilling af vedkommende menighedsråd af kirkeministeren på grundlag af et skøn i hvert enkelt tilfælde. En honorarlønnet stilling kan ikke omdannes til en tjenestemandstilling, såfremt kun $\frac{2}{3}$ af den pågældendes arbejdstid er optaget i kirkens tjeneste (skr. 24/4 1947).

Alle andre kirkelige funktionærer ansættes og afskediges af vedkommende menighedsråd, uden at der hertil kræves godkendelse af nogen kirkelig myndighed.*)

Menighedsrådet er meget frit stillet med hensyn til, hvem det ønsker at udnævne til en ledig kirkefunktionærstilling. Mænd og kvinder har lige adgang. Medlemsforhold til folkekirken er kun for nogle stillingers vedkommende ubetinget nødvendig (se s. 212). Ved besættelse af stillinger som kirkesanger og kirkebylærer er menighedsrådet ikke længere bundet til at overdrage hvervet til den stedlige lærer - eller hvis der er flere en af dem -**) men ministeriet finder det dog ønskeligt, at hvervet som *kirkebylærer* så vidt muligt varetages af en af de stedlige lærere, således som det hidtil har været skik på landet (skr. 2/7 1958).

Opmærksomheden henledes dog på, at lærere, der er ansat før lov om menighedsråd af 30/6 1922 trådte i kraft (1/7 1922) med forpligtelse til tillige at være kirkebetjent - f. eks. kirkesanger - ikke ensidigt kan opsiges af menighedsrådet fra deres kirkelige virksomhed.***) Derimod kan en sådan lærer i særlige tilfælde efter ansøgning *fritages* for sine kirkelige funktioner (mrl. § 20).

I finansministeriets cirk. 14/1 1963 er der fastsat nærmere regler om ansættelse af personer, der har begået *strafbare forhold*. Disse regler er udfærdiget af hensyn til ansættelse »under staten«, men de samme synspunkter må gøre sig gældende også ved ansættelse i kirkens tjeneste. Herefter må en ansøger, der har gjort sig skyldig i et strafbart forhold, som begrunder nærliggende fare for misbrug af vedkommende stilling, ikke ansættes som tjenestemand eller i anden stilling (§ 1). Endvidere er det en forudsætning, at vedkommende ansøger

*) Bestemmelsen i løn.l. § 70, hvorefter (uden for Kbh.-Frb.) menighedsrådet inden for visse rammer - under stadfæstelse for landets vedkom. af provstiudvalget, for købstædernes af overtilsynet - træffer beslutning om, hvorledes funktionærforholdene skal ordnes, *hvem* forretningerne skal overdrages til, og hvilke vederlag og godtgørelser der skal ydes, leder rent umiddelbart tanken hen på, at den overordnede kirkelige myndighed (stiftsøvrighed eller provstiudvalg) også skal godkende valg af personen i hvert enkelt tilfælde, hvor udnævnelse finder sted; bestemmelsen er også mange steder blevet praktiseret således. Det har dog ikke været lovens mening, at en overordnet myndighed skulle stadfæste valg (eller afskedigelse) af kirkefunktionærer; der er med nævnte lovbestemmelse blot tænkt på *fordelingen* af de forskellige funktioner mellem de forskellige funktionærer (skr. 30/3 1951).

***) I opslag om ledige lærerembeder bør der derfor ikke optages bemærkning om, at den, der ansættes, tillige kan få overdraget kirkelige funktioner, medmindre vedkommende menighedsråd har givet sin tilslutning til, at en sådan bemærkning optages i opslaget (skr. 14/2 1958).

****) H.R.dom 24/4 1945 (G. R. 1943-44 s. 430, Højesteretstid. 1945, s. 117, U. f. R. 1945 s. 522), H.R.dom 15/11 1946 (Højesteretstid. 1946 s. 557, U. f. R. 1946 s. 47) og H.R.dom i G. R. 1945-46 s. 460.

er »værdig til den agtelse og tillid, som stillingen kræver«, jfr. cirk. § 2 - hvori der iøvrigt henvises til statstjenestemandslovens § 3, stk. 1, der direkte gælder også for folkekirken, jfr. den folkekirkelige lønningslovs § 1. (Indenrigsmin. har udsendt et tilsvarende cirk. af 29/5 1963 med henblik på ansættelser under kommunerne).

Ved kirker, der ikke er selvejende, besætter kirketiendeejeren stillingen som graver ved kirkegården, hvorimod stillingerne som kirketjener, fybøder, ringer m. m. besættes af menighedsrådet. Såfremt stillingerne som graver og kirketjener, ringer m. m. ønskes beklædt af én person, således som det er almindeligt på landet, må der træffes aftale mellem menighedsrådet og kirketiendeejeren (skr. 27/3 1958).

De som tjenestemænd ansatte funktionærer skal søge deres afsked fra udgangen af den måned, hvori de fylder 70 år. De er berettiget til at erholde afsked med pension, når de er 67 år. Ansøgning om afsked skal være indgivet senest 3 måneder inden udløbet af den måned, hvori tjenestemanden fylder 70 år. Samme varsel skal gives ved ansøgning om afsked på grund af alder før dette tidspunkt (løn.l. § 30). De som tjenestemænd ansatte kirkefunktionærer kan til enhver tid med 3 måneders varsel forlange sig afskediget af tjenesten (§ 3, stk. 1). Omvendt tilkommer der dem i almindelighed et varsel på 3 måneder, såfremt de afskediges uden ansøgning (§ 3, stk. 2). Se også § 10 om disciplinære sager, der antages at ville ende med afskedigelse.

Honorarlønnede kirkebetjente har ikke pligt til at søge afsked ved det fyldte 70. år, men det er naturligt, at de gør det, og under alle omstændigheder kan menighedsrådet, hvis rådet ønsker det, afskedige en kirkebetjent på grund af alder - også lavere alder end 70 - med passende eller aftalt varsel (skr. 10/11 1951). Almindeligvis kan det overhovedet ikke forlanges, at menighedsrådet motiverer en opsigelse. Klager fra funktionærer over afskedigelser kan derfor som regel ikke indbringes for kirkeministeriet eller andre overordnede myndigheder (skr. 30/1 1947, 24/8 1959). I anledning af et andragende fra et menighedsråd i København om, at en honorarlønnet organist (ansat af k.min.) måtte forblive i stillingen, efter at han var fyldt 70 år, udtalte k.min. i skr. af 1/9 1959, at ministeriet af principielle grunde og af hensyn til konsekvenserne ikke kunne gå med dertil, men at man derimod ikke havde noget imod, at organisten efter sin afskedigelse af overtilsynet konstitueredes i stillingen, indtil stillingen kunne besættes påny.

For hver enkelt kirkefunktionær skal der udfærdiges et regulativ,*) hvori der indeholdes bestemmelser om vedkommendes ansættelse og afskedigelse og om tjenesteforhold i det hele (bestyr.l. § 9, jfr. for Kbh.-Frb., løn.l. § 89, bkg. 29/4 1948 § 4).

*) Til brug herfor har Danmarks Provsteforening udarbejdet normalskemaer.

34. kapitel

KIRKEFUNKTIONÆRERNES PLIGTER

Detaljerede bestemmelser herom indeholdes i de for kirkebetjentene udfærdigede regulativer. Endvidere indeholder brugsl. § 21 nogle almindelige bestemmelser om omfanget af kirkebetjeningens pligt til at forrette tjeneste ved gudstjenester og kirkelige handlinger:

A. *Gudstjenester m. v.* (brugsl. § 21, stk. 1—2).

Kirkebetjeningen har pligt til at gøre tjeneste ved alle *almindelige* gudstjenester på søn- og helligdage eller andre årlig tilbagevendende lejligheder. Pligten er uafhængig af, om gudstjenesten ledes af en af de stedlige præster eller andre. Ligeledes har kirkebetjeningen pligt til at forrette tjeneste ved *særlige* gudstjenester, som afholdes af sognets *egne* præster. Udtrykket »afholdes af« må forudsætte, at en af sognets egne præster i det mindste medvirker på en eller anden måde (skr. 20/10 1951). Iflg. ministeriets skr. af 11/6 1949 må den stedlige præst medvirke på en sådan måde, at han derved »overtager ansvaret for denne« (jfr. også skr. 9/3 1950). Det er uden betydning, om *initiativet* til gudstjenestens afholdelse er udgået fra stedets præst eller f. eks. fra en kirkelig institution, som har ønsket gudstjenesten afholdt (skr. 20/10 1951).

Hvor en andenpræst (mrl. § 43) er ansat, er kirkebetjeningen dog ikke pligtig at forrette tjeneste ved de af andenpræsten afholdte særlige gudstjenester og heller ikke ved de af ham afholdte almindelige gudstjenester, såfremt hans ansættelse har medført, at der afholdes flere sådanne gudstjenester end de hidtil sædvanlige.

Ved gudstjenester, der afholdes af *fremmede* præster, har kirkebetjeningen ikke pligt til at gøre tjeneste. Ej heller ved kirkelige møder o. lign., der afholdes i kirken (uanset hvilken præst, der medvirker).

B. *Kirkelige handlinger* (brugsl. § 21, stk. 3).

Kirkebetjeningen har pligt til at gøre tjeneste ved udførelsen af kirkelige handlinger uden forbindelse med gudstjenesten, som udføres 1) i kirken (evt. det sted, der bruges i stedet for denne) eller på kirkegården, hvor vedkommende kirkebetjent er ansat (skr. 6/11 1946), 2) af præsterne i det sogn, hvor kirkebetjenten er ansat, eller af andre i deres forfald. Dette gælder også, når præsten (frivilligt) påtager sig udførelse af en kirkelig handling, f. eks. en vielse, på 1. juledag, 1. påskedag eller 1. pinsedag (skr. 4/8 1933). Hvor begravelse i købstæder med flere sogne skal foregå på en kirkegård, der hører til vedkommende købstad, men ligger uden for det sogn, hvori afdøde havde sin bopæl, har kirkebetjeningen naturligvis også pligt til at medvirke (cirk. 8/5 1948, pkt. 3, stk. 2). Såfremt en af de stedlige præster (eller en anden i dennes forfald) udfører den kirkelige handling, er det i henseende til kirkebetjeningens

pligt til at medvirke uden betydning, om de personer, for hvem den kirkelige handling udføres, er indensogns eller udensogns eller overhovedet medlemmer af folkekirken, idet kirkebetjeningen under alle omstændigheder skal gøre tjeneste i disse tilfælde (spørgsmålet har derimod betydning for, om kirkebetjeningen kan forlange særskilt honorar, jfr. nedenfor). 3) Såfremt den kirkelige handling udføres for beboere inden for pastoratets eller i købstæder og landkommuner med flere pastorer inden for den pågældende kommunes grænser eller for dermed ligestillede personer er kirkens betjente pligtig at gøre tjeneste *uanset* hvilken præst, der udfører handlingen.

De såkaldte »udsyngelser« af lig fra hjem eller kapeller er ikke »embedshandlinger«, og kirkebetjentene har derfor ikke pligt til at medvirke ved disse (skr. 14/10 1952, 14/11 1953).*) De kan derfor også gøre deres medvirken betinget af, at der ydes dem et vist vederlag. Efter omstændighederne - f. eks. hvor det har været skik i en længere årrække, at kordegnen medvirkede vederlagsfrit ved sådanne lejligheder - kan det dog være rimeligt, om kordegnen frivilligt træffer aftale med menighedsrådet om at yde sådan bistand uden betaling (skr. 30/4 1949).

Kirkebetjeningen har pligt til at medvirke (uden særskilt betaling) ved gudstjenester og kirkelige handlinger, som forrettes af stiftets biskop (skr. 23/9 1953), jfr. også skr. 14/10 1950 om gudstjenester i anledning af landemoder eller ordinationer.

Rejses der tvivl om, hvorvidt en kirkebetjent er pligtig at medvirke, må det tilkomme sognepræsten at træffe den foreløbige afgørelse, således at spørgsmålet senere, om det ønskes, afgøres af højere instans, evt. kirkemin. (skr. 31/8 1951).

Kirkebetjente har pligt til at udføre de dem påhvilende pligter personligt (skr. 10/8 1948, 23/11 1960). De skal møde i god tid forinden tjenestens begyndelse og i sømmelig påklædning. Såfremt menighedsrådet stiller krav om, at en funktionær under tjenesten bærer *særlig* tjenestedragt, kan der af kirkens kasse ydes tilskud til anskaffelse af dragten (løn.l. § 37, stk. 2). Det kan ikke forlanges, at kirkefunktionærer - som en art lavede gejstlighed - skal opfylde de samme krav i henseende til vandel, som stilles til præster (D.L. 2-11-1), men en kirkefunktionær skal naturligvis »i og uden for tjenesten vise sig værdig til den agtelse og tillid, som hans stilling kræver« (løn.l. § 1, smh. m. statstjl. § 3).

I de tilfælde, hvor de ved en kirke ansatte funktionærer efter almindelige regler har pligt til at medvirke, må de almindeligvis tillige have *ret* til - i det omfang medvirken af kirkebetjeningen i det hele findes fornøden - at udføre deres tjeneste i kirken. De, der ønsker en kirkelig handling udført, kan således

*) I førstnævnte skr. udtalte k.min., at der ikke ved regulativbestemmelse kunne pålægges en kordegn at medvirke ved »udsyngelser«, men i skr. af 14/11 1953 indtog k.min. dog det standpunkt, at det kunne gøres ved nybesættelse af kordegnestillingerne.

ikke kræve, at andre end den ved kirken ansatte kirkebetjening får adgang til at medvirke. Men antallet af medvirkende kan dog *begrænses* på begæring af den, der ønsker en kirkelig handling udført, såfremt den præst, der har ansvaret for handlingens forløb, indvilliger i det (skr. 12/7 1950, 25/1 1961).

35. kapitel

LØNNINGSFORHOLD m. m.

A. I *København og Frederiksberg* er som før nævnt samtlige kordegne, kirketjenere (gravere) og 21 organister tjenestemænd. Deres lønninger er fastsat i selve loven (løn.l. §§ 85-86). De lønnes efter de for lønning af statens tjenestemænd gældende alm. principper, herunder aspiranttid de første 2 år med oppebærelse af netto begyndelsesløn (§ 54, stk. 1, jfr. statstjl. § 5 stk. 2). Fra aspiranttid kan dog dispenseres på grundlag af forudgående tjeneste i tilsvarende honorarlønnet stilling (§ 54, stk. 2). Sådant tidligere tjeneste kan også medregnes ved beregning af tjenestetid til alderstillæg i den faste stilling (§ 54, stk. 3).

De øvrige funktionærer i Kbh.-Frb. er honorarlønnede (§ 88), d. v. s. at de modtager et fast beløb med tillæg af det i statens tjeneste til enhver tid gældende honorartillæg (§ 71, stk. 2). For honorarlønnede organister samt kormedlemmer fastsættes lønnen af k.min. (§ 86, stk. 2 og § 88, stk. 2). Honorarerne til de øvrige funktionærer (kirkekoner, bælgetrædere m. v.) fastsættes af overtilsynet (§ 88, stk. 3).

B. Tilsvarende faste regler gælder ikke *uden for Kbh.-Frb.*, hvor forholdene er mere uensartede og derfor vanskeligere lader sig indordne under alm. bestemmelser. Iøvrigt har spørgsmålet om ensartethed også mindre betydning her, hvor hver enkelt menighed (modsat Kbh.-Frb.) selv afholder alle udgifter til sine funktionærer gennem den lokale ligning.

Bestemmelser om lønning af kirkefunktionærer uden for Kbh.-Frb. indeholdes i løn.l. §§ 70-72 og bkg. 29/4 1948, jfr. cirk. 8/5 1948, hvorefter der findes tre aflønningsformer.

a) De som *tjenestemænd* ansatte funktionærer lønnes i de i lovens §§ 51-52 nævnte lønningsklasser. Normering og klassificering af tjenestemænd i disse klasser foretages af kirkeministeriet (løn-l. § 72).

b) *Honorarlønnede stillinger* (lovens § 71, bkg. 1948, afsn. III).

Størstedelen af kirkebetjentene er honorarlønnet. Størrelsen af honorarerne fastsættes af menighedsrådene, for landets vedkom. med stadfæstelse af provstiuudvalget, i købstæderne af stiftsøvrigheden (§ 70). I tilfælde af uenighed mellem menighedsrådet og den stadfæstende myndighed er sidstnævntes stilling til spørgsmålet afgørende (skr. 18/2 1947). Alle honorarlønninger skal være fastsat med

grundbeløb + honorartillæg i overensstemmelse med de i statstjenesten gældende satser.*) Dog har ministeriet i cirk. 26/4 1960 åbnet mulighed for, at kirkefunktionærer i købstæder eller købstadmæssige bebyggelser vederlægges med et honorar, der svarer til tjenestemandsløn med sædvanlige tjenestemandstillæg, i tilfælde, hvor virksomheden ved kirken (kirkegården) er en hovedbeskæftigelse og betingelserne for at søge den pågældende stilling omdannet til en tjenestemandstilling skønnes at foreligge, men ikke ønskes benyttet, eller hvor stillingen efter hele sin karakter og omfanget af den dermed forbundne tjeneste stærkt nærmer sig til en tjenestemandstilling. En sådan ordning skal naturligvis godkendes af stiftsøvrigheden eller uden for købstæderne provstiudvalget. Angående regulering af honorarer til kirkebetjeningen uden for Kbh.-Frb., se cirk. 25/6 1959, 8/10 1961, 29/11 1961, 29/9 1962, 8/5 1963 og 8/2 1965.**)

c) Endelig kan menighedsrådet træffe »overenskomstmæssig aftale« om besørgelse af visse forretninger (lovens § 71, bkg. afsn. IV). Denne aflønningsform kan, siges det i bkg. § 24, fortrinsvis bringes til anvendelse, hvor det drejer sig om arbejde af mindre omfang eller af midlertidig karakter, samt særligt hvor arbejdet er af en sådan art, at det ikke kræver specielle forudsætninger eller en nærmere tilknytning til det regelmæssige arbejde ved kirke eller kirkegård, således at man her med fordel kan anvende løs arbejdskraft.

Der foreligger ikke fra ministeriets praksis noget konkret eksempel på, hvornår sådanne overenskomstmæssige aftaler kan træffes, men i skr. af 18/2 1949 gav ministeriet udtryk for sin betænkelighed ved en ordning, »hvorefter de under gravertjenesten på landet hørende normale og regelmæssige arbejder ved kirke eller kirkegård såsom ringning, fyring, renholdelse af kirke og kirkegård for et år ad gangen bortliciteres til den lavestbydende.« Dersom disse funktioner, der normalt udføres af samme person, måtte deles mellem flere personer, burde fortsætter ministeriet - hver af disse lønnes med et fast årligt grundbeløb med sædvanligt honorartillæg. Efter denne afgørelse må området for »overenskomstmæssige aftaler« være minimalt.

En kirkegårdsfunktionærs lønning bør ikke fastsættes således, at der som en del af lønnen ydes ham procenter af overskuddet ved kirkegårdens drift (skr. 28/12 1954).

Om tjenestemandsansatte kirkefunktionærers adgang til at modtage lønningsforskud se løn.l. § 19. Om forskrivning på løn m. v. se løn.l. § 20. Om tilskud til anskaffelse af tjenestedragt i tilfælde, hvor menighedsrådet stiller krav om,

*) Dette gælder dog ikke for så vidt angår de af private kirketiendejere lønnede kirkefunktionærer (skr. 6/11 1950).

**) I tilfælde, hvor kirkefunktionærer aflønnes med et grundbeløb + befolkningstillæg, skal den folketalsbestemte del af honoraret som almindelig regel medregnes til grundbeløbet ved beregningen af honorarforhøjelser i henhold til ministeriets cirkulærer herom (skr. 7/6 1962).

at en funktionær under tjenesten bærer særlig tjenestedragt se løn.l. § 37, stk. 2, og cirk. 16/2 1960 (kordegne).

Af de kirkelige funktionærer oppebærer alene kordegnene *kontorholdsgodtgørelse* (lønl. § 56). Udgifter til kordegnes kontormateriel afholdes efter regning af kirkens kasse. Ligeledes afholdes deres udgifter til *telefon* af kirkens kasse - efter regler, der fastsættes af kirkeministeriet. Iflg. praksis ydes der i begrænset omfang også en del andre kirkefunktionærer tilskud til telefonhold. Om adgang til for kirkekassens regning at anskaffe en skrivemaskine til kordegnkontoret se skr. 19/2 1959.

Der kan i almindelighed ikke ydes kirkelige funktionærer *befordringsgodtgørelse* af kirkens kasse.*) Undtagelsesvis har ministeriet dog tilladt det i tilfælde, hvor gudstjenester og kirkelige handlinger under en kirkes lukning var henlagt til et andet sted, f. eks. nabokirken (skr. 16/4 1957). Ligeledes har ministeriet i et tilfælde, hvor en kirkesanger boede 6 km fra kirken, og menighedsrådet havde bevilget ham et »afstandstillæg« på 300 kr., efter omstændighederne tiltrådt, at beløbet blev ydet den pågældende, men ministeriet fandt det af principielle grunde rettest, at beløbet blev ydet *som et personligt tillæg*, bestående af grundbeløb + sædvanligt tillæg, således at det samlede beløb blev ca. 300 kr. (skr. 17/6 1957).

Angående ydelse af *jubilæumsgratiale* se cirk. 16/4 1957 om jubilæumsgratiale til præster og tjenestemandsansatte kirkebetjente og cirk. 27/8 1956 om jubilæumsgratiale til de ved kirker og kirkegårde ansatte honorarlønnede funktionærer. Gratiale til kirkefunktionærer ydes efter de samme retningslinier som gratiale til gejstligheden, jfr. herom foran s. 172. Dersom en person samtidig har haft beskæftigelse i forskellige styrelser, kan han kun få gratiale i den ene af disse, nemlig i den styrelse, hvor beskæftigelsen har haft det største omfang. F. eks. kan en kirkebylærer eller kirkesanger, der har adgang til at oppebære gratiale som lærer i folkeskolen, ikke tillige få gratiale af de kirkelige kasser (skr. 28/3 1957, 17/3 1960). Ang. ydelse af jubilæumsgratiale til kormedlemmer i Kbh.-Frb. se skr. 3/6 1957. I Kbh.-Frb. anvises gratialerne af k.min. (lønningsfonden), uden for Kbh.-Frb. af kirkekassen (kirkebetjeningskassen).

Om *feriegodtgørelse* se neden for kap. 36.

Som følge af, at kirkebetjente nu oppebærer fast lønning, er der i lovgivningen gjort indskrænkninger i deres adgang til at modtage *særligt vederlag* for embedshandlinger, herunder kirkelige handlinger uden forbindelse med gudstjenesten,

*) Se fornævnte betænkning af 1958 s. 43 vedr. et af kirkefunktionærforbundet fremsat forslag om, at der blev tilvejebragt hjemmel for, at der kan ydes kørselsgodtgørelse til kirkesangere og organister ved landsbykirker. Kommissionen afviste forslaget under henvisning til, at dets gennemførelse ville betyde »betalt befordring til arbejdsstedet«.

jfr. løn.l. § 26, der er fælles for præster og kirkebetjente (foran s. 173). Bestemmelsen i § 26 omfatter såvel tjenestemandsansatte som honorarlønnede kirkebetjente (skr. 4/4 1959). I de tilfælde, hvor en kirkebetjent i henhold til § 26 er berettiget til at *modtage* særskilt betaling, er han tillige berettiget til at *kræve* betaling, jfr. brugsl. § 21, sk. 3. Betalingen bør være fastsat i hver enkelt kirkebetjents regulativ (bkg. 29/4 1948 § 5, stk. 2).

Det er en forudsætning for en kirkebetjents adgang til at kræve særskilt betaling, at det drejer sig om en handling »uden forbindelse med gudstjenesten«. Dåbshandlinger, der udføres kort tid før eller efter en gudstjeneste, anses i almindelighed ikke for handlinger »uden forbindelse med gudstjenesten«, hvorimod vielser og begravelser er »uden forbindelse med gudstjenesten«, selvom de finder sted umiddelbart efter denne (skr. 13/6 1949, 19/10 1951).

Kirkebetjente kan herefter modtage (kræve) særskilt betaling i følgende tilfælde: 1) Når de *personer*, der betjenes, ikke hører til sognemenigheden eller -menighederne i pastoratet (kommunen), medmindre det drejer sig om medlemmer af folkekirken, som - uden at have bopæl i pastoratet (kommunen) - har en *særlig tilknytning* til sognet. Herom fastsættes nærmere regler af kirkeministeren, jfr. cirk. 25/8 1961. Sidstnævnte forbehold er en kodificering af en udbredt praksis, idet kirkebetjente allerede før løn.l. 1958 ofte frafaldt krav om betaling, hvor de pågældendes tilknytning til sognet var så stærk, at krav om betaling til kirkebetjeningen måtte forekomme urimeligt. 2) Når handlingen udføres på *andre steder* end det eller de, hvor kirkebetjeningen har pligt til at medvirke, jfr. foran. 3) Når det ikke drejer sig om »embedshandlinger«, men om andre højtideligheder, hvor kirkebetjeningen ikke har pligt til at medvirke, f. eks. udsyngelse af lig (skr. 14/10 1952). I det hele synes der efter praksis at kunne opstilles den regel, at en kirkebetjent altid kan gøre sin medvirken betinget af betaling, dersom han medvirker uden at være forpligtet dertil.

Det er en forudsætning for, at en kirkebetjent kan få betaling, at han personligt gør tjeneste under udførelsen af selve den pågældende kirkelige handling; det er ikke tilstrækkeligt, at han har haft det forberedende arbejde (skr. 18/4 1940, 5/1 1954, 7/10 1959).

36. kapitel

ANDRE FORHOLD

a) *Ferie*. Tjenestemandsansatte kirkebetjente og andre kirkelige funktionærer, for hvilke det som en *generel* regel er fastsat (dette gælder honorarlønnede organister i Kbh.-Frb.), at de er berettiget til ferie med løn i samme omfang som tjenestemandsansatte, omfattes ikke af ferieloven 31/3 1953, jfr. lov 13/5 1964. Alle andre kirkelige funktionærer omfattes derimod af ferieloven, således at de

skal have en ferie, der ikke er kortere end den, der er hjemlet ved ferieloven, d. v. s. 1 $\frac{1}{2}$ dag for hver måneds arbejde.

I Kbh.-Frb. har alle kirkelige funktionærer 3 ugers ferie. Tjenestemandsansatte kirkebetjente samt honorarlønnede organister har dog 4 uger, såfremt de er fyldt 50 år inden ferieårets udgang (cirk. skr. 3/6 1953, jfr. cirk. skr. 19/6 1962). Uden for Kbh.-Frb. har tjenestemandsansatte kirkebetjente ferie efter samme regel som i Kbh.-Frb. For de øvrige kirkebetjentes vedkommende er det overladt til menighedsrådene - med approbation af provstiudvalg eller stiftsøvnighed - at fastsætte længden af de kirkelige funktionærers ferie, selvfølgelig med iagttagelse af, at den ikke bliver kortere end efter ferielovens regler (cirk. 16/6 1953, jfr. cirk. skr. 19/6 1962 og skr. 17/11 1962).

Om ydelse af en særlig *feriegodtgørelse* findes der detaljerede bestemmelser i cirk. 25/10 1964. a) Tjenestemandsansatte kirkefunktionærer oppebærer en feriegodtgørelse på 1 pct. af den ved ferieårets begyndelse (1. april) oppebårne årlige nettoløn (d.v.s. grundløn med alderstillæg, evt. personligt pensionsgivende tillæg, dyrtidstillæg og overenskomstillæg - med fradrag af pensionsbidrag), jfr. nærmere cirk. 25/6 1962. Det samme gælder honorarlønnede funktionærer, såfremt deres lønning undtagelsesvis er fastsat som om de var tjenestemænd. b) Honorarlønnede kirkefunktionærer, der lønnes med fast honorar (antaget månedsvis eller for længere tid) og således, at der ikke sker fradrag i lønnen for søgnehellidage, sygedage og lignende, har, såfremt de holder ferie med sædvanlig løn, herudover krav på et tillæg til ferielønnen på $\frac{3}{4}$ pct. De kan også, hvis de foretrækker det, vælge at give afkald på løn i ferien mod i stedet at oppebære feriegodtgørelse, der i dette tilfælde beregnes til $6\frac{3}{4}$ pct. af såvel den faste løn som af eventuelle ekstraindtægter, der er oppebåret fra kirken i det foregående ferieår, men med fradrag af løn udbetalt under ferie i samme periode. Ved fratræden har disse funktionærer krav på feriegodtgørelse på $7\frac{1}{4}$ pct. af den i den forløbne del af ferieåret udbetalte løn og eventuelle andre arbejdsindtægter fra kirken, men med fradrag af den lønning, som er udbetalt under ferie. Såfremt ferie ikke endnu måtte være afholdt for det forudgående ferieår, har den fratrædende desuden ret til feriegodtgørelse for det pågældende år. Andre funktionærer end de foran omhandlede har krav på feriegodtgørelse efter ferielovens almindelige regler - $7\frac{1}{4}$ pct. af samtlige indtægter fra kirken.

Kirkebetjente må i videst muligt omfang vikariere for hinanden under ferie uden særskilt vederlag (cirk. 3/6 1959, stk. 9, skr. 24/8 1951 og 9/1 1963). Er det nødvendigt at antage vikar, udredes betaling til vikaren på samme måde (af samme kasse) som honoraret til kirkebetjenten (bkg. 1948 § 4). Ang. udbetaling af honorarer til ferievikarer for organister, kordegne og kirketjenere i Kbh.-Frb. se henholdsvis skr. 1/3 1960 og 18/3 1960. Der kan ikke ydes præsten honorar for at udføre en kirkebetjents funktioner under dennes ferie (skr. 26/2 1953).

b) Der er ikke i almindelighed tillagt kirkebetjente en *ugentlig fridag* under hensyn til deres søndagstjeneste - hvilket står i forbindelse med, at der ikke er fastsat et bestemt timetal for deres daglige arbejde (se skr. 13/4 1949, 16/6 1950). Derimod er der i den ny løn.l. § 57 optaget en bestemmelse om, at regler for tildelelse af fridage til tjenestemandsansatte og heldagsbeskæftigede honorarlønnede kirkefunktionærer fastsættes i det for stillingerne gældende regulativ. For arbejde udført af de pågældende på de for dem fastsatte fridage kan der efter nærmere i regulativet fastsatte regler tilstås særlig godtgørelse, der udredes af den kasse, hvoraf vedkommendes løn afholdes. I Kbh. er der ved hver kirke ansat en fast kirketjenervikar, som udfører kirketjenerens tjeneste på hans ugentlige fridag.

c) Ligesom præsterne bør også kirkelige funktionærer så vidt muligt have *bopæl* dér, hvor de er ansat.

d) For så vidt en kirkefunktionær er tjenestemand, skal han i henh. t. løn.l. § 23 have kirkeministeriets tilladelse til at have *anden beskæftigelse* uden for virksomheden i folkekirkens tjeneste. K.min. er i denne henseende meget lømpelig. I skr. af 12/1 1955 nægtede ministeriet dog en graver tilladelse til at søge næringsbrev som ejendomshandler.

e) Det påhviler menighedsrådene at holde kirkefunktionærerne *ulykkesforsikrede* i henhold til lov om forsikring mod følger af ulykkestilfælde (bkg. 8/5 1959). Det er i denne henseende uden betydning, om vedkommende funktionær er honorarlønnet eller tjenestemandsansat (skr. 25/8 1960). I København og Frederiksberg har henholdsvis den københavnske og den frederiksbergske kirkelige ligning overtaget ansvaret overfor de kirkelige funktionærer som selvforsikrere (skr. 10/7 1931).

f) I skr. 24/10 1960 har kirkeministeriet meddelt »Sammenslutningen af tjenestemandsansatte kirkefunktionærer i Danmark« anerkendelse som *forhandlingsberettiget* i henhold til løn.l. § 15.

37. kapitel

PENSION, UNDERSTØTTELSE m. m.

1) De som *tjenestemænd* ansatte kirkebetjente er berettigede til pension for sig selv og deres enker samt til børnepension efter samme regler som statens tjenestemænd, forudsat at de ved ansættelsen var under 40 år.*) Under samme forudsæt-

*) Efter at der ved lønningslov af 1946 var tilvejebragt hjemmel for ansættelse af kirkebetjente som tjenestemænd også uden for Kbh.-Frh., blev der dog ved tekstanm. til finanslov tillagt en del kirkebetjente, som ved ansættelsen var fyldt 40 år, pensionsret på grundlag af forudgående honorarlønnet tjeneste i stillingen.

ning er deres efterladte berettigede til at oppebære efterindtægt (løn.l. §§ 29—30).

2) Tilsvarende ret har *honorarlønnede* eller på andre måder lønnede kirkebetjente ikke, men der kan iflg. den kirkelige lovgivning på anden måde ydes dem og deres efterladte økonomisk støtte efter tjenestens ophør:

a) Når forholdene taler derfor, kan der af kirkeministeriet - efter indhentede erklæringer fra vedkommende menighedsråd, provstiuvalg og overtilsyn - tillægges en afgået kirkebetjent et årligt beløb (understøttelse) efter de for ydelse af understøttelse til løst ansat personale i statens tjeneste til enhver tid gældende regler.*) Størrelsen fastsættes under hensyn til den tid, i hvilken den pågældende har beklædt stillingen, og det honorar, han har oppebåret. Undertiden godkender ministeriet, at der i stedet ydes den pågældende et beløb én gang for alle. På tilsvarende måde kan der ved en honorarlønnet kirkebetjents død tillægges hans eventuelle enke og børn under 18 år et årligt beløb samt efterindtægt (løn.l. § 32).

Ved fastsættelse af det årlige beløb til kirkebetjente, der får reduceret pension af et lærerembede, fordi deres timetal har været nedsat af hensyn til deres kirkelige tjeneste, og til disses enker skal der tages hensyn til, at de ikke, når dette beløb lægges til deres pension, får mindre, end de ville have fået af lærerembedet, hvis de havde haft fuldt timetal (§ 32, stk. 4). Hvis vedkommende derimod oppebar *fuld* pension som lærer, vil der ikke kunne ydes ham nogen understøttelse i anledning af hans virksomhed i kirkens tjeneste (skr. 16/5 1955). Ej heller kan der ydes en enke, som fra skolevæsenet oppebærer fuld pension efter sin ægtefælle, der havde været lærer med fuldt timetal, understøttelse af kirkebetjeningskassen (skr. 10/8 1953).

Kirkeministeriet kan, hvor forholdene taler derfor, tillægge en afgået kirkebetjent eller enke og børn under 18 år understøttelse, *selvom* menighedsrådet ikke har indstillet den pågældende til understøttelse eller kun til et lavere beløb (skr. 1/5 1941).

I henhold til løn.l. § 32, stk. 3, kan der ligeledes ydes årlige beløb til kirkegårdsarbejdere og andre løst ansatte funktionærer, der uden at oppebære fast årligt honorar har varig beskæftigelse ved en kirke eller kirkegård.

Til de af ministeriet fastsatte understøttelser ydes der normalt et tillæg, svarende til sædvanligt honorartillæg i statens tjeneste. Derimod reguleres understøttelserne i almindelighed ikke ved forhøjelse af grundbeløbene, jfr. cirk. 29/9 1962, hvori det siges, at sådan forhøjelse ikke vil kunne forventes, medmindre særlige omstændigheder måtte tale derfor.

b) Hvor forholdene taler derfor, kan kirkeministeren efter indstilling fra menighedsrådet tillade, at vedkommende kirkelige kasse udreder bidrag til udgifterne ved opretholdelse af en i et anerkendt forsikringsselskab tegnet *pensions-*

*) Herom forventes regler fastsat af finansministeriet (skr. 21/8 1958). Iflg. finansministeriets praksis ydes der alene understøttelse til personer, der har været fuldt beskæftigede i statens tjeneste i mindst 15 år efter det fyldte 30 år (skr. 17/12 1959).

forsikring eller ved en på anden betryggende måde sikret adgang til pension eller understøttelse til en kirkebetjent (kirkefunktionær), der ikke er tjenestemand, og dennes efterladte. Det er dog en betingelse, at den pågældende kirkebetjent udelukkende har beskæftigelse ved kirken eller i alt væsentligt er henvist til den indtægt, han oppebærer for sin virksomhed ved kirken. Bidraget fra kirken må ikke overstige det beløb, der ydes af kirkebetjenten selv dertil, og kan ikke ydes til en ordning, der sikrer en ydelse, som overstiger hvad der kunne tillægges en kirkebetjent i understøttelse efter de almindelige regler (foran under a, skr. 21/8 1958), eller som giver den pågældende en gunstigere stilling i pensionsmæssig henseende end den, en tjenestemand i statens tjeneste under tilsvarende forhold kunne vente opnået (løn.l. § 32, stk. 5).

Efter ministeriets praksis kan en pensionsordning som den her omhandlede træffes også for kirkebetjente, der er fyldt 40 år og som derfor ikke ville kunne udnævnes til kirkebetjente med pensionsret. Den ydelse, der sikres en kirkebetjent, skal være *livsvarig*. Dersom der tegnes en livsforsikring, skal forsikringsbeløbet til sin tid anvendes til køb af en livrente (skr. 16/11 1951).

Menighedsrådene kan ikke deltage i tegning af *index-kontrakter* for kirkefunktionærer, dels fordi den opsparede kapital i tilfælde af kontohaverens død udbetales til boet og dels fordi kontohaveren helt eller delvis kan ophøre med indbetalingerne og derefter få den opsparede kapital udbetalt (skr. 21/8 1958, 29/9 1959).

5. afsnit

MEDLEMSFORHOLDET TIL FOLKEKIRKEN

38. kapitel

MEDLEMSFORHOLDETS STIFTELSE

Ved medlemsforholdet til folkekirken forstås retsforholdet mellem den enkelte og kirkesamfundet. Medlemsforholdet er personligt og knytter sig altid til en bestemt menighed i kirken, sædvanligvis den stedlige (brugsl. § 17, stk. 1). Medlemsforholdet til kirken adskiller sig efter hele sin karakter væsentligt fra medlemsforholdet til foreninger og lignende, f. eks. er det udelukket på én gang at være medlem af folkekirken og et andet trossamfund uden for folkekirken (mrl. § 5, stk. 3, pkt. 2).

I gamle dage - hvormed tænkes på tiden før grl. 1849 - var det ikke vanskeligt at fastslå, hvem der hørte til kirken. Dengang levede man under kongeloven af 1665, der i art. 1 ikke blot pålagde kongen selv at bekende sig til den augsburgske konfession, men tillige forpligtede ham til at holde landets indbyggere ved samme rene og uforfalskede tro. Tilsvarende foreskrev D.L. 1683 (2-1), at den evangelisk-lutherske religion skulle i kongens riger og lande alene tilstedes. Fra religionstvungen blev der dog - bl. a. af økonomiske og politiske hensyn - gjort en del undtagelser, f. eks. for jøder, katolikker og reformerte.

Denne retstilstand ophørte med grl. 1849, der gav landets borgere adgang til »at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning« (nu grl. § 67). Borgerne havde hermed fået fuld religionsfrihed og kunne frit bestemme, om de ville være medlemmer af folkekirken eller ej. Bemærkelsesværdigt er det, at denne kirke trods brydninger indefra og udefra og uanset, at udmeldelser af kirken præmieres gennem fritagelse for kirkeskat, dog har formået at holde sammen på den alt overvejende del af befolkningen. Den bærer stadig med fuld ret navnet folkekirken.*)

*) Det antages almindeligt, at ca. 97 pct. af befolkningen tilhører folkekirken. Der findes dog ikke nogen officiel statistik over befolkningens tilhørsforhold til trossamfund nyere end den, der blev tilvejebragt ved folketællingen i 1921 (Statistisk årbog 1923 s. 12). Ifølge denne statistik fordelte befolkningen sig således:

Medlemmer af folkekirken	2.416.500
Medlemmer af andre trossamfund	29.400
Udenfor trossamfund	3.600
	<hr/>
	2.449.500

På skemaet til folketællingen i 1950 var der medtaget en rubrik angående trossamfund, men

Væsentligt som følge af denne religionsfrihed er det i dag en ret kompliceret opgave at fastslå, hvem der er medlemmer af folkekirken og hvem ikke; for der føres ikke medlemsprotokoller. Herom siger mrl. § 5, stk. 1:

Medlemmer af Den danske Folkekirke er:

1. Personer, der er døbt i folkekirken.
2. Personer, der er døbt i et evangelisk-luthersk samfund uden for folkekirken, når de senere har sluttet sig til en menighed inden for denne. Er de døbt uden for riget, sker optagelse ved bosættelsen her i landet, medmindre de på den derom foreskrevne måde har anmeldt at ville stå uden for folkekirken.
3. Andre personer, som er døbt med den kristne dåb, og som enten efter bestemmelse af den eller dem, der har forældremyndigheden, opdrages i folkekirkens tro eller i en senere alder personlig har sluttet sig til en menighed i folkekirken.

Menighedsrådslovens § 5, stk. 1, er ikke nogen helt klar §, hvilket man nok kan undskylde dens fædre. Bestemmelserne forefandt nogenlunde tilsvarende i det udkast til lov om en kirkeforfatning, som det kirkelige udvalg af 1903—06 vedtog 31/10 1906 (§ 6).*) Den første (midlertidige) menighedsrådslov af 15/5 1903 indeholdt ingen bestemmelser om, hvem der var medlemmer af folkekirken, hvorimod mrl. 10/5 1912 optog det kirkelige udvalgs forslag ordret (§ 5). Ved udarbejdelsen af mrl. af 30/6 1922 suppleredes § 5, stk. 1, med bestemmelsen i pkt. 3 vedrørende personer, der er døbt i ikke-evangelisk-lutherske kristne trossamfund. Siden er der ikke sket ændringer i mrl. § 5.

Det er herefter i alle tilfælde en betingelse for at kunne være medlem af folkekirken, at vedkommende er døbt med den kristne dåb, det vil almindeligvis sige en dåb i Faderens, Sønnen og Helligåndens navn (Matthæus 28, 19). Man kan ikke »fødes ind i« folkekirken (skr. 6/9 1947).

Dåben behøver ikke at være foretaget i folkekirken eller i et andet ev.-luth. trossamfund; den kan være foretaget i et hvilket som helst trossamfund i eller uden for riget, hvis dåb af folkekirken anerkendes som kristen dåb, f. eks. den katolske kirke. Det er ofte vanskeligt at afgøre, om et uden for folkekirken stående trossamfunds dåb kan accepteres som en kristen dåb med den følge, at personer, der er døbt med det pågældende trossamfunds dåb, senere kan optages i folkekirken uden at skulle døbes påny. Ved udøvelsen af dette skøn bør der vistnok ikke udelukkende lægges vægt på, om dåben har fundet sted »i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn«, idet der formentlig også må tages hensyn til det pågældende trossamfunds hele tros- og bekendelsesgrundlag, herunder hvilket

besvarelserne i denne rubrik gav efter Det statistiske departements opfattelse ikke grundlag for en pålidelig statistik (mange havde ikke udfyldt rubrikken, og der var blandt besvarelserne mange misforståelser). Ved de senere folketællinger har skemaerne ikke indeholdt nogen rubrik til oplysninger om tilhørsforhold til trossamfund.

*) Udvalgets forhandl., 5. samling bilag 11.

indhold vedkommende trossamfund lægger i dåbsordene. Ud fra disse synspunkter har man f. eks. nægtet at anerkende Syvende Dags Adventisternes dåb som en kristen dåb, idet man har lagt afgørende vægt på, »at Syvende Dags Adventisterne ved siden af den bibelske åbenbaring anerkender en særlig åbenbaring, givet til mrs. Ellen White, og at antagelsen af de fra denne åbenbaring stammende særsynspunkter tillige med sabbatslæren af dette samfund gøres til en nødvendig betingelse for at blive døbt, idet disse lærdomme udgør dette samfunds specialitet«.*) Ejheller anerkendes dåb i det svedenborgianske samfund (skr. 11/3 1901), Mormonsamfundet (skr. 11/6 1895), »Christian Science« (skr. 17/10 1958) eller Liberal Katolsk Forening (skr. 10/3 1937). Derimod anerkendes f. eks. dåb i Den apostolske Kirke eller Pinsemissionen (skr. 15/8 1939), Baptistsamfundet (cirka 10/5 1946), den Grunnetske Frimenighed (skr. 13/7 1896), Metodistsamfundet (skr. 14/1 1936), Det danske Missionsforbund (tidl. Frimissionen eller Den frie Mission) - skr. 3/7 1936, 26/11 1936, 22/9 1944.

På den anden side måtte dåben vel i visse tilfælde kunne anerkendes som værende en gyldig kristen dåb, selvom den ikke udtrykkeligt er foretaget med anvendelsen af ordene »i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn«, f. eks. hvis vedkommende i stedet har sagt: »i den treenige Guds navn« eller blot »i Jesu navn«.

Hvor der vel er en *mulighed* for, at vedkommende er døbt med en gyldig kristen dåb, men hvor dette *ikke kan godtgøres*, f. eks. hvor det drejer sig om et hittebarn eller et flygtningebarn, for hvilket ingen oplysninger kan fremskaffes, må barnet døbes for at optages i folkekirken (D.L. 2-5-9). Dåb af sådanne personer foretages på ganske sædvanlig måde, idet den gamle skik at døbe »sub conditione« er forbudt allerede ved kirkeritualet 1685, kap. II, art. 3 - »paa det man ikke skulle gjøre denne deris daab ligesaa uvis som den første«, jfr. også dåbsforordn. 30/5 1828 § 16 og skr. 21/12 1927.

Ved optagelse i folkekirken af tidligere døbte personer må dåben *dokumenteres* ved fremlæggelse af attest fra vedkommende trossamfund. Kan sådan dokumentation ikke fremskaffes, bør sagen forelægges kirkeministeriet til afgørelse af, om man på grundlag af de oplysninger, der kan fremskaffes, kan frafalde kravet om sædvanlig dokumentation (f. eks. skr. 21/4 1938).

Har dåben fundet sted i folkekirken, er den døbte dermed optaget i folkekirken, uden at der kræves yderligere. Dette er derimod ikke tilfældet for personer, der er døbt *uden for folkekirken*. Hvad der yderligere kræves for disse personers vedkommende afhænger af, om dåben har fundet sted i et evangelisk-luthersk trossamfund eller i et andet kristent trossamfund.

a) Er dåben foretaget i et ev.-luth. trossamfund i Danmark, f. eks. en grundtvigsk

*) Erklæring af 1/3 1944 (K.B. 402/1943) fra biskoppen over Kbhvn.s stift. K.min. j. no. 4. R. 2438.

frimenighed, sker optagelse i folkekirken ved, at den pågældende »slutter sig til en menighed« i folkekirken. Er den pågældende døbt i et ev.-luth. trossamfund *uden for riget*, f. eks. i den norske kirke, sker optagelse i den danske folkekirke automatisk ved bosættelse her i landet, medmindre vedkommende udtrykkeligt erklærer at ville stå uden for folkekirken. Det må dog være en forudsætning for en sådan automatisk optagelse i folkekirken, at vedkom. indtil sin indvandring her til landet var medlem af det pågældende lands kirke (skr. 15/9 1958 forudsætningsvis). Der er ikke fastsat nærmere regler for afgivelse af denne erklæring. I praksis afgives den til kommunalbestyrelsen, for at de pågældende kan fritages for at betale kirkelige skatter og afgifter. Om begrebet »bopæl her i landet« se justitsministeriets skriv. 20/1 1938 (G.R.).

- b) En lignende præsumptionsregel som den ovenfor anførte, hvorefter personer, der er døbt i et ev.-luth. samfund uden for riget, formodes at ville tilhøre den danske folkekirke, når de tager bopæl her i landet, kan ikke opstilles for personer, der er døbt i et *ikke* ev.-luth. trossamfund i eller uden for riget. For disses vedkommende kræves der derfor altid en positiv tilkendegivelse af deres ønske om at blive medlem af folkekirken (mrl. § 5, stk. 1, pkt. 3).

Som det ses, er det for medlemsforholdets stiftelse (og ophør) uden betydning, om vedkommende er dansk statsborger. Også udlændinge kan være medlemmer af folkekirken (mrl. § 4, stk. 5, skr. 21/8 1947), og hvad enten det drejer sig om danske statsborgere eller udlændinge, er det i almindelighed en betingelse for at kunne være medlem, at vedkommende har bopæl her i riget. Ligesom udlændinge bliver eller kan blive medlemmer af folkekirken ved deres bosættelse her i landet, er på den anden side danske statsborgere med bopæl i udlandet i almindelighed ikke medlemmer af folkekirken, se f. eks. skrivelse 26/7 1935: »dåbshandlinger, som foretages af de af »Dansk Kirke i Udlandet« udsendte præster, indebærer ikke, at de pågældende optages i den danske folkekirke, idet hertil kræves bosættelse her i landet.«

Nærmere regler for optagelse i (og udtrædelse af) folkekirken gives ved kgl. anordn., jfr. mrl. § 5, stk. 2. Der tænkes hermed naturligvis på de tilfælde, hvor i forvejen døbte personer ønsker optagelse (eventuelt genoptagelse) i folkekirken, ikke derimod på de almindeligst forekommende tilfælde, hvor optagelse i folkekirken sker ved dåben. Der er hidtil ikke givet almindelige regler om fremgangsmåden ved optagelse i folkekirken af personer, der står udenfor denne. Derimod er der i kgl. anordn. 22/3 1897 (om udtrædelse af og genoptagelse i folkekirken) i § 6 fastsat bestemmelser specielt for det tilfælde, at i folkekirken døbte personer efter at være udtrådt af folkekirken ønsker at *genindtræde* i denne. Disse bestem-

møder finder i praksis anvendelse også i andre tilfælde af optagelser i folkekirken (skr. 31/8 1922, 14/6 1955).*)

Iflg. nævnte § 6 må den, som ønsker at blive optaget i folkekirken, henvende sig til sognepræsten i det sogn, hvor han bor, eller til en anden af folkekirkens præster (herunder valgmenighedspræster, skr. 22/10 1938), som måtte være villig til at modtage ham.

Når præsten efter forhandling med den pågældende skønner, at ønsket om optagelse er grundet i en alvorlig beslutning om at ville høre til folkekirken, bliver han at betragte som medlem af folkekirken, »og præsten har om genoptagelsen at optage det fornødne i sin egen kirkebog.«

Bestemmelsen i § 6 om, at præsten om genoptagelsen skal »optage det fornødne i sin egen kirkebog«, kunne friste til den antagelse, at kun sognepræster kan optage personer i folkekirken (bortset fra de tilfælde, hvor optagelsen sker ved dåb), idet i almindelighed kun sognepræster har »egen kirkebog«. At dette dog ikke har været meningen, fremgår med al ønskelig tydelighed af kultusministerens forestilling til kongen (17/3 1897) angående stadfæstelse af fornævnte kongelige anordning 22/3 1897, hvori det siges: »I henhold til det af det kirkelige råd derom udtalte ønske er der i anordningens § 6 optaget en regel om genoptagelse i folkekirken. I overensstemmelse med det kirkelige råds ønske er denne regel gjort så lempelig som muligt, idet jeg har foreslået, at pågældende herom skal kunne henvende sig til en hvilken som helst præst i folkekirken, der vil modtage ham, og at denne . . . skal kunne gøre anmeldelse til vedkommende sognepræst om genindtrædelsen, hvorom tilførsel da skal ske til vedkommende kirkebøger.« Det må dog forudsættes, at vedkommende præst beklæder et fast embede i kirken (skr. 14/6 1955).

Om optagelsen gives der en række *meddelelser*:

- a) Såfremt den optagne person tidligere har været medlem af folkekirken og er døbt i denne, påhviler det præsten at give meddelelse om genoptagelsen til sognepræsten i det sogn, hvor den pågældende er døbt (cirk. 27/11 1953 VI, stk. 2). Er den pågældende døbt uden for folkekirken, f. eks. i en frimenighed eller et anerkendt trossamfund, gives der meddelelse til den af folkekirkens præster, i hvis kirkebog den pågældende dåb eventuelt måtte være registreret (cirk. 27/11 1953 VI, stk. 3). Derimod har folkekirkens præst ingen pligt til at give meddelelse om optagelsen til præsten for det trossamfund, som den optagne person muligt har tilhørt før optagelsen i folkekirken, jfr. cirk. 27/11 1953 VI, stk. 3, der intet foreskriver herom, og skr. 14/6 1955.

*) Anordningen blev udfærdiget efter at kultusministeren ved en forespørgsel i landstinget den 28/10 1896 var blevet opfordret til at tilvejebringe nærmere regler vedr. formen for udtrædelse af folkekirken (Landstingets forhandlinger 1896/97 sp. 135).

- b) Sognepræsten i dåbs sognet sender som sædvanligt meddelelse til sognepræsten på *fødestedet*, dersom det er et andet (cirk. 27/11 1953 VI, stk. 4). Dette gælder dog ikke, hvis fødesognet ligger i de sønderjyske landsdele, og der gives i disse tilfælde ej heller meddelelse til vedkommende personregisterfører.
- c) Såfremt optagelsen i folkekirken er foregået ved en anden præst end sognepræsten på det sted, hvor vedkommende bor, må der tillige gives sognepræsten på *bopælsstedet* meddelelse om optagelsen, for at det fornødne herom kan tilføres hans kirkebøger (cirk. 27/11 1953 VI, stk. 2 og 3). Sognepræsten på bopælsstedet foretager anmeldelse om optagelsen til kommunalbestyrelsen, for at det kan blive påset, at vedkommende nu kommer til at betale kirkeskat (anordn. 1897 § 6, stk. 3, skr. 15/6 1944).

Om optagelsen i folkekirken kan vedkommende præst, i hvis kirkebog bemærkning om optagelsen er sket, udstede *attest*. Hertil findes ikke autoriserede blanketter.

Anordningen 1897 § 6 angår som før nævnt direkte kun tilfælde, hvor *genoptagelse* i folkekirken skal finde sted - og i disse tilfælde må den dér angivne fremgangsmåde følges. Men hvor det drejer sig om optagelse af en person *første gang*, synes mrl. § 5, stk. 1, efter sin formulering at åbne mulighed for, at optagelsen også kan ske på andre måder end ved formel optagelse ved henvendelse til en præst, jfr. udtrykket »har sluttet sig til en menighed« inden for folkekirken. Dersom f. eks. et barn, der ikke hidtil har tilhørt folkekirken, går til konfirmationsforberedelse hos den stedlige sognepræst og senere konfirmeres af denne, betragtes han som følge af denne rent faktiske tilslutning som optaget i folkekirken ved konfirmationen, og herom bør der foretages notering i konfirmationsprotokollen (i anmærkningsrubrikken). Hvor meget der skal til, for at optagelse ved rent faktisk tilslutning kan siges at have fundet sted, må afgøres konkret i de enkelte tilfælde; det lader sig ikke gøre at opstille almindelige regler herfor.

Hvor optagelsen sker formelt efter reglerne i anordn. 1897, skal der om optagelsen ske *notering* i kirkebøgerne. Noteringen foretages på de til særlige tilførsler forbeholdte blade bag i kirkebogen, eller - hvis optagelsen sker på det sted, hvor der i forvejen måtte være foretaget tilførsel til ministerialbøgerne om den pågældendes fødsel og navngivelse eller dåb - i anmærkningsrubrikken ved denne tilførsel (skr. 21/1 1958).

Ved cirk. 10/5 1946 er der fastsat særlige regler for optagelse i folkekirken af baptister.

Som følge af, at *børn* i reglen er undergivet forældremyndighed til det fyldte 18. år (lov 277 30/6 1922 § 18), opnår børn også i henseende til bestemmelser om indmeldelse og udmeldelse af folkekirken først fuld selvstændighed ved det fyldte

18. år, jfr. mrl. § 5, stk. 4: »Børn under 15 år optages i og udmeldes af folkekirken på begæring af den eller dem, der har forældremyndigheden. Er et barn een gang optaget i eller udmeldt af folkekirken, kan det kun udmeldes eller genoptages på begæring af den eller de samme, som har begæret barnet optaget eller udmeldt, eller hvis sådan begæring ikke kan foreligge med tilladelse af kirkeministeriet. For børn mellem 15 og 18 år kræves foruden barnets egen begæring tillige samtykke af den eller dem, der har forældremyndigheden; barnet kan indanke en nægtelse af samtykke for ministeriet« (se f. eks. skr. 9/1 1936). Samtykket kan godt være mundtligt, eventuelt stiltiende.

Da personer, der har indgået ægteskab før det fyldte 18. år, ikke længere står under forældremyndighed, må sådanne mindreårige personer også selvstændigt kunne indmelde sig i eller udmelde sig af folkekirken, selvom mrl. § 5 ikke nævner denne undtagelse fra 18-års grænsen. Ellers ville jo gifte personer under 18 år være afskåret fra at forandre medlemsforhold til folkekirken, idet der ikke er nogen indehaver af forældremyndighed, som kan tage den hertil fornødne medbestemmelse (skr. 19/3 1956).

Den almindelige regel, at forældremyndigheden, hvor denne er tillagt flere i forening - f. eks. forældrene til ægtebørn, jfr. lov nr. 277 af 30/6 1922 § 21 - udøves af forældrene i *fællesskab*, gælder principielt også ved afgørelse af spørgsmål, der vedrører barnets religiøse opdragelse og tilhørsforhold. Men i et vist omfang kan en af parterne dog træffe bestemmelser *på egen hånd*, eventuelt endog imod den andens protest:

- a) Tilhører begge ægtefællerne folkekirken, må hver af dem være beføjet til at lade barnet døbe i folkekirken.
- b) Dersom ægtefællerne tilhører hver sit trossamfund, og de allerede *før* ægteskabet har tilhørt forskellige trossamfund, har de ved ægteskabets indgåelse erklæret, i hvilken tro deres børn skal opdrages (ægteskabslov I § 18). Denne beslutning står ved magt, indtil den ændres ved ægtefællernes overenskomst. Bestemmelsen må være afgørende for, hvor barnet skal døbes. Har f. eks. et forældrepar, hvoraf den ene er katolik og den anden medlem af folkekirken, erklæret, at eventuelle børn skal opdrages som katolikker, må hver af forældrene kunne begære børnene døbt i det katolske trossamfund. I et sådant tilfælde vil forældrene dog også, hvis de er enige derom, kunne begære børnene døbt i et andet trossamfund (folkekirken eller det trossamfund, en af parterne tilhører) - skr. 22/7 1933.

Har forældrene - eller en af dem - senere skiftet tro, således at de først *efter* ægteskabets indgåelse er kommet til at tilhøre forskellige trossamfund, foreligger der ikke nogen for parterne bindende fælles beslutning om, i hvilken tro børnene skal opdrages. Er der børn i ægteskabet på det tidspunkt, da den ene af forældrene konverterede, og ægtefællerne ikke er enige om, i hvilken

tro børnene skal opdrages, må formentlig den ægtefælle, som ikke har konverteret, kunne forlange, at børnene (fremdeles) opdrages i den tro, som hidtil var ægtefællernes fælles tro. For så vidt angår børn, der fødes *efter* at den ene af ægtefællerne har konverteret, må man henholde sig til de almindelige regler for udøvelse af forældremyndigheden, d. v. s. at forældrene må søge at komme overens med hinanden om, i hvilken tro børnene skal opdrages (skr. 18/7 1908).

- c) Tilhører den ene folkekirken, medens den anden står uden for folkekirken, uden at tilhøre et andet trossamfund, må den ægtefælle, der tilhører folkekirken, kunne forlange barnet døbt, også imod den andens ønske. Dersom ægtefællernes forhold til folkekirken var som anført allerede ved ægteskabets indgåelse, har de i henhold til ægteskabslovens § 18 afgivet erklæring om, at eventuelle børn skal opdrages i folkekirkens tro. Er den ene af ægtefællerne senere udtrådt af folkekirken, bør resultatet formentlig blive det samme (jfr. f. eks. justitsministeriets skr. 8/4 1936 - G.R.).

De foran under a—c nævnte regler har til forudsætning, at ægtefæller i fællesskab har forældremyndigheden over børnene. Dersom en af ægtefællerne dør eller på anden måde mister forældremyndigheden over børnene, træffer den anden ægtefælle - forudsat naturligvis at han eller hun nu udøver forældremyndigheden - bestemmelse om barnets religiøse opdragelse, herunder evt. om barnets optagelse i folkekirken. Der er dog visse begrænsninger i ægtefællernes dispositionsret:

- a) Er et barn én gang optaget i eller udmeldt af folkekirken, kan det kun udmeldes eller genoptages på begæring af den eller *de* samme, som har begæret barnet optaget eller udmeldt eller, hvis sådan begæring ikke kan foreligge, med tilladelse af kirkeministeriet (mrl. § 5, stk. 4).
- b) Den ægtefælle, der har bevaret forældremyndigheden over barnet, kan ikke forandre en af ægtefællerne i henhold til ægteskabslov I § 18 afgiven erklæring om, i hvilken tro barnet skal opdrages, uden kirkeministeriets samtykke (lov 13/4 1851 § 9, 3. pkt. - der er opretholdt ved ægteskabslov I § 91). Har f. eks. ægtefællerne i sin tid erklæret, at eventuelle børn skal opdrages som katolikker, kan den ægtefælle, der har bevaret forældremyndigheden, ikke senere begære børnene optaget i folkekirken uden kirkeministeriets samtykke dertil.

39. kapitel

MEDLEMSFORHOLDETS OPHØR

1. Da der ikke består nogen pligt for landets borgere til at være medlemmer af den danske folkekirke, kan folkekirkens medlemmer frit udmelde sig af

kirken. Nærmere regler herom findes i den tidligere nævnte kgl. anordn. 22/3 1897, indeholdende regler for udtrædelse af og genoptagelse i folkekirken.

Vedkommende må ifølge anordningens § 1 skriftligt anmelde at ville stå uden for folkekirken. Personligt fremmøde kan ikke forlanges (skr. 13/6 1951). Anmeldelsen foretages for *sognepræsten* i det sogn, hvor vedkommende bor eller for sognebåndsløseres vedkommende for den præst, til hvem vedkommende har løst sognebånd. Anmeldelsen bør opbevares i den sognepræsts arkiv, som har modtaget anmeldelsen (skr. 18/3 1950). Som bevis for udmeldelsen udsteder præsten uden betaling en attest om udtrædelsen. Attesten bør sendes direkte til den udtrædende og kun udleveres til en anden person, når denne møder med skriftlig fuldmagt fra den udtrædende til at modtage attesten (skr. 13/6 1951).

Såvel anmeldelse om udtrædelsen som præstens attestation for, at denne har fundet sted, meddeles på dertil af kirkeministeriet autoriserede *blanketter* (cirk. 13/4 1897). Blanketter til anmeldelse af udtrædelse af folkekirken fås uden betaling hos vedkommende præst samt i København hos magistraten og uden for København hos politimestrene. En præst kan dog ikke nægte at modtage en anmeldelse af udtrædelse af folkekirken, selvom den pågældende har forskaffet sig en udmeldelsesblanket på anden måde (skr. 17/2 1953) eller blanketten er fremstillet og uddelt af private, når blanketten er af ganske samme ordlyd som den af ministeriet foreskrevne formular (skr. 16/8 1956). Den udtrædende behøver ikke at give oplysning om erhverv og ægteskabelig stilling, men der må gives oplysning om hans adresse samt - gennem forevisning af original fødsels- og dåbsattest - om hans fødsel og dåb, for at der på grundlag heraf kan foretages notering i fødsels- og dåbsstedets kirkebøger (skr. 13/6 1951, 5/3 1958). Anmelderens underskrift skal være bekræftet af to vitterlighedsvidner. I et tilfælde, hvor de pågældende vægrede sig ved at skaffe vitterlighedsvidner på deres underskrift, henviste ministeriet dem til enten at fremstille sig personligt for sognepræsten og ratihabere deres skriftlige begæring, efter at have legitimeret*) sig på behørig måde, eller på anden måde skaffe deres underskrift verificeret (skr. 15/5 1953).

Omfatter en anmeldelse om udmeldelse af folkekirken flere personer, må særskilt blanket afgives til sognepræsten for hver enkelt, hvorhos den pågældende for præsten må godtgøre sin ret til at gøre anmeldelse på andres vegne - anordn. § 2.

Om modtagne anmeldelser angående udtrædelse af folkekirken skal præsten ifølge anordn. § 3 gøre tilførsel til sin kirkebog. Tilførslen sker - ligesom ved

*) I skr. 5/5 1960 udtalte k.min., at kravet om legitimation i disse tilfælde normalt må anses for fyldstgjort ved forevisning af sådanne dokumenter, som almindeligvis i retsforhold vedrørende det offentlige anses for tilstrækkelige til godtgørelse af en persons identitet (f. eks. skattebillet, førerbevis, pas, jagtkort, sygekasse- eller fagforeningsbog o. lign.), men at det iøvrigt må bero på et skøn i det enkelte tilfælde, hvilken dokumentation der kan anses for tilstrækkelig.

optagelse i folkekirken - på de blanke blade bag i kirkebogen. Er anmeldelsen sket til den præst, til hvem den udtrådte havde løst sognebånd, skal denne præst i folkekirken, der har modtaget udmeldelsen (cirk. 23/4 1929, skr. 24/1 1952, indenrigsministeriets instruks for førelse af folkeregistre 9/6 1956 § 47).

Om udtrædelsen af folkekirken gives der en række *meddelelser*:

Såfremt den pågældende er døbt i et andet sogn, skal sognepræsten på hjemstedet altid give sognepræsten på dåbsstedet meddelelse om den stedfundne anmeldelse, for at der også ved tilførslen til kirkebogen om vedkommendes dåb kan foretages bemærkning om hans udtrædelse af folkekirken (skr. 27/8 1946, cirk. 27/11 1953 VI). Sognepræsten på dåbsstedet foretager sædvanlig tilbage-melding til sognepræsten på fødestedet.

Sognepræsten på hjemstedet giver endvidere meddelelse om udtrædelsen til føreren af den kirkelige valgliste. Derimod giver han ikke (som ved optagelser i folkekirken) meddelelse om udtrædelsen til kommunalbestyrelsen, idet det må påhvile vedkommende selv at gøre anmeldelse herom, ledsaget af attest fra den præst i folkekirken, der har modtaget udmeldelsen (cirk. 23/4 1929, skr. 24/1 1952, indenrigsministeriets instruks for førelse af folkeregistre 9/6 1956 § 47).

Som et isoleret udslag af skandinavisme på kirkebogsføringens område har ministeriet i skr. af 21/8 1947 udtalt, at hvor en her bosiddende svensk statsborger begærer sig udmeldt af folkekirken, bør der gives meddelelse herom til pastorsembedet på vedkommendes fødested i Sverige. Ministeriet har i dette tilfælde formentlig foregrebet senere tiders udvikling. Der er ikke i dag almindelig pligt til at give »tilbagemeldinger« til udlandet.

Det er som regel en betingelse for selvstændigt at kunne udmelde sig af folkekirken, at vedkommende er fyldt 18 år (mrl. § 5, stk. 4). Da de i denne lovbestemmelse indeholdte regler gælder såvel for udmeldelse af som for indmeldelse i folkekirken af børn under 18 år, henvises til det tidligere bemærkede om medlemsforholdets stiftelse. Faddere kan ikke modsætte sig, at forældre udmelder deres børn af folkekirken (skr. 28/1 1954).

Også straffefanger kan i straffetiden begære sig udmeldt af folkekirken (skr. 27/8 1946).

2. Udtrædelse af folkekirken kan endvidere ske ved, at et medlem »*slutter sig til et trossamfund uden for folkekirkens orden*« (mrl. § 5, stk. 3, pkt. 2).

Denne udtrædelsesgrund må ses på baggrund af det før nævnte princip, at ingen på én gang kan være medlem af folkekirken og et andet trossamfund uden for denne. Udtrædelsen sker derfor uanset om vedkommende måtte ønske fortsat at stå som medlem af folkekirken. Der synes dog ikke altid at have været fuld klarhed på dette punkt, idet navnlig forholdet til de ev.-luth. frimenigheder tidligere har skabt nogen forvirring. Allerede den første frimenighed (Mors 1883)

kæmpede energisk for at blive betragtet som hørende til folkekirken. I de henholdsvis i folketinget og landstinget den 11/11 1910 og 17/11 1911 fremsatte forslag til lov om menighedsråd var det foreslået, at personer skulle betragtes som udtrådt af folkekirken, når de sluttede sig til et trossamfund uden for folkekirkens orden, »hvis lære og ritus på afgørende punkter er i uoverensstemmelse med folkekirkens« (om motiveringen, se Rigsdagstid. 1910—11, Tillæg A, sp. 2359 p. p.). Denne sidste passus, der ikke fandtes i det af det kirkelige udvalg i 1906 udarbejdede forslag, blev af et fællesudvalg foreslået slettet, da det jo kunne være »en højst omdisputerlig ting«, hvad »på afgørende punkter« var, og idet man ved slettelsen heraf tilsigtede større klarhed (Rigsdagstid., Folketingets forh. 1911—12, sp. 7841). Fællesudvalgets forslag blev fulgt ved lovens endelige udformning, og det er herefter klart, at tilslutning til et hvilket som helst trossamfund uden for folkekirken, uanset samfundets lære og ritus, eo ipso medfører udtræden af folkekirken. De ev.-luth. frimenigheder er i denne henseende ikke nogen undtagelse, uanset om de måtte fyldestgøre betingelserne i henhold til lov om kirkers brug m. v., kap. III, for at kunne benytte folkekirkens kirker til gudstjenester m. v. (skr. 5/11 1912, 22/10 1938).

Det er en forudsætning for udtrædelse af folkekirken af den heromhandlede grund, at vedkommende har sluttet sig til et egl. trossamfund (religionssamfund) uden for folkekirken; tilslutning til en religiøs »bevægelse« i eller uden for folkekirken eller medlemskab af en religiøs eller filosofisk forening e. l. er ikke udtrædelsesgrund. Det kan naturligvis i praksis være vanskeligt at afgøre, om der i det enkelte tilfælde foreligger et egl. trossamfund eller blot en religiøs eller filosofisk forening e. l., se f. eks. skr. 22/12 1905 ang. »Det spiritistiske Broderskab«.

I disse tilfælde kræves der ikke nogen formel anmeldelse til vedkommende præst i folkekirken, idet den pågældende allerede ved at slutte sig til det andet trossamfund er ophørt at være medlem af folkekirken (skr. 11/11 1922, 11/12 1946, 29/12 1954). Dersom en på denne måde udtrådt person alligevel ønsker at foretage formel udmeldelse af folkekirken, kan vedkommende sognepræst ikke nægte at modtage anmeldelse herom og udstede attest om udmeldelsen (skr. 26/1 1954).

Den pågældende må også i disse tilfælde selv gøre anmeldelse til kommunalbestyrelsen (folkeregistret) om sin udtrædelse, ledsaget af behørig attest, enten fra det trossamfund, hvortil han har sluttet sig, om sin indtræden i dette trossamfund eller - hvis han har benyttet sin adgang til at foretage formel udmeldelse, jfr. foran - ved fremlæggelse af attest fra vedkommende præst i folkekirken om udmeldelsen. Er anmeldelsen til folkeregistret vedlagt attest fra det pågældende trossamfund uden for folkekirken, afgiver folkeregistret indberetning om anmeldelsen til sognepræsten i det sogn, hvori vedkommende har bopæl (folke-registerinstruks 9/6 1956 § 47).

Også til denne form for udtrædelse af folkekirken kræves det, at vedkommende er fyldt 18 år eller - for så vidt angår børn mellem 15 og 18 år - at de har samtykke dertil fra den eller dem, der har forældremyndigheden (skr. 24/11 1949).

I skrivelse af 21. december 1961 udtalte kirkeministeriet, at den omstændighed, at en i Wien bosat person, der var dansk statsborger og døbt i den danske folkekirke, blev konfirmeret i Wien af en evangelisk-reformert præst, ikke var uforenelig med hans forbliven i den danske folkekirke ved hans tilbagevenden her til landet.

3. Iflg. mrl. § 5, stk. 3, nr. 2, ophører medlemsforholdet ikke blot ved tilslutning til et trossamfund uden for folkekirken, men også når et medlem »på anden måde, såsom ved at lade sig gendøbe, *stiller sig uden for denne*«. Det i loven nævnte eksempel, gendåb, er det hyppigst forekommende tilfælde af denne art. Finder gendåb sted i et ordnet trossamfund, f. eks. baptistsamfundet, får handlingen ikke selvstændig betydning som udtrædelsesgrund, idet udtrædelse af folkekirken i så fald sker allerede som følge af, at vedkommende tilslutter sig et andet trossamfund, jfr. foran.

Hvis derimod gendåb finder sted *uden for* et ordnet trossamfund, f. eks. i en lille kreds, der ikke har organiseret sig som trossamfund, får gendåben selvstændig betydning som udtrædelsesgrund. Om udtrædelsen foretager sognepræsten på det sted, hvor vedkommende er gendøbt og bosat, notering i sin kirkebog. Han giver meddelelse til valgbestyrelsen og tilbagemelding til dåbssognet, hvis det er et andet. Udtræden af folkekirken sker ubetinget ved gendåb, uanset om vedkommende selv måtte ønske fortsat at stå som medlem af folkekirken (skr. 24/1 1952, 12/8 1952).

Den omstændighed, at forældre undlader at lade deres børn døbe, anses ikke for tilstrækkeligt til at fastslå, at forældrene har stillet sig uden for folkekirkens orden (skr. 18/11 1926).

4. Da folkekirkens område - med enkelte undtagelser - er territorielt begrænset til Danmark, vil medlemmer af folkekirken, der *tager bopæl i udlandet*, almindeligvis ophøre at være medlemmer af folkekirken, uden at der i den anledning skal iagttages formaliteter af nogen art, jfr. f. eks. skr. 11/4 1953, hvori det i anledning af en begæring fra en i Oslo bosat dansk statsborger om udmeldelse af folkekirken udtaltes, at vedkommende allerede ved at tage ophold i udlandet var udtrådt af folkekirken, hvorfor formel udmeldelse var uforholdsmæssig. Ministeriet tilføjede, at han ved eventuelt senere påny at tage bopæl her i landet atter ville blive medlem af folkekirken, men at han i så fald - såfremt han fortsat ikke ønskede at være medlem af folkekirken - kunne begære sig udmeldt ved henvendelse til sognepræsten i det sogn, hvori han til sin tid måtte tage bopæl. (Fra tidligere praksis foreligger dog tilfælde, hvor ministeriet er gået med til, at

en begæring om udmeldelse af folkekirken fra en i udlandet bosat dansk statsborger er blevet noteret i kirkebogen der, hvor vedkommende er døbt, se f. eks. skr. 13/2 1933).

Undtagne fra denne regel er de af Dansk Sømandskirke i fremmede Havne og Indenlandsk Sømandsmission udsendte præster samt danske udvandrere, der slutter sig til sømandspræsternes danske menigheder i udlandet, idet disse menigheder betragtes som led i folkekirken (se s. 223).

5. Der er ikke adgang til at *udelukke* enkelte personer af folkekirken, f. eks. på grund af deres vandel eller mangel på »den rette tro«. Sådanne omstændigheder kan derimod have indflydelse på de pågældendes retsstilling som medlemmer af folkekirken, f. eks. i henseende til valgret og valgbarhed til menighedsråd (mrl. § 4).

40. kapitel

MEDLEMSFORHOLDETS RETSVIRKNINGER

Pligter.

De enkelte medlemmers pligter er efterhånden blevet betydeligt reducerede - når lige bortses fra pligten til at betale kirkelige skatter og afgifter. Tidligere tiders pligt til - endog under strafansvar - at indfinde sig i kirken, når gudstjeneste forrettedes (D.L. 6-3-1), til nydelse af nadveren mindst én gang årlig (D.L. 2-5-27, jfr. 2-9-11), til at lade sine børn døbe (forordn. 30/5 1828 §§ 5-6) og konfirmere (forordn. 25/5 1759 § 2) er forlængst faldet bort eller i al fald reduceret til en blot moralsk forpligtelse, hvis opfyldelse alene afhænger af den enkeltes personlige vilje til at efterkomme den. Folkekirkens medlemmer har i dag ingen forpligtelse til at deltage i kirkens liv. Ej heller findes der længere straffebestemmelser til gennemtvungelse af medlemmernes pligt til at leve et kristent liv og levned. Tidligere tiders kirketugt (D.L. 2-9-8), der var den almindeligt brugte foranstaltning overfor personer, der forsyndede sig på dette område, er gået af brug. Dog forudsætter mrl. § 5, stk. 3, som før omtalt, at et medlem kan foretage en handling, som er et så alvorligt brud på dets pligt overfor folkekirken, at medlemmet anses for at have »stillet sig udenfor denne« - d. v. s., at vedkommende (hvadenten han selv ønsker det eller ej) betragtes som udtrådt af folkekirken.

I *økonomisk* henseende kan medlemmernes forpligtelser dog være ret byrdefulde - navnlig i mindre sogne på landet - idet folkekirkens økonomi i stedse højere grad er baseret på udskrivning af kirkelige skatter og afgifter, som lignedes på folkekirkens medlemmer, jfr. herom 9. afsnit.

Rettigheder.

Med rettighederne er det gået den modsatte vej - de er stedse blevet større, hvilket navnlig skyldes vor kirkelige frihedslovgivning og demokratiseringen af kirkens styrelse i dette århundrede.

1. Medlemmerne har selvfølgelig først og fremmest ret til at deltage i menighedslivet. Til gudstjenester er der adgang for *alle*, også personer uden for folkekirken (brugsl. § 19), hvorimod kun medlemmer har krav på at få udført kirkelige handlinger - dåb, konfirmation, vielse, begravelse o. s. v. - af folkekirkens præster. Ethvert medlem har endvidere krav på at komme til at tale med sin præst som sjælesørger. Er der flere præster i pastoratet, kan medlemmerne - både med hensyn til sjælesorg og udførelse af kirkelige handlinger - henvende sig til den af dem, de ønsker (brugsl. § 17, stk. 2). Dette gælder også, hvor der er distriktsdeling mellem præsterne i henhold til brugsl. § 17, stk. 3 (jfr. herom s. 164). En sognebåndsløser har dog kun krav på at blive betjent af den præst, til hvem han har løst sognebånd.

2. Medlemmerne har i betydeligt omfang krav på at få *kirkerne stillet til rådighed*, ikke blot i de tilfælde, hvor gudstjenesten, den kirkelige handling e. l. udføres af en af de stedlige præster (jfr. s. 240).

3. Medlemmerne har i et vist omfang adgang til at øve indflydelse på *kirkens styrelse*, navnlig gennem menighedsrådene (jfr. s. 25). Medlemmer, der er optagne på den kirkelige valgliste, har ret til at deltage i *menighedsmøder* (mrl. § 32). Hvor der holdes *udvidede landemøder* med adgang for lægfolk, har medlemmer af folkekirken ret til at overvære disse, hvorimod de ikke kan deltage i afstemninger eller andre former for beslutninger.

4. Medlemsforholdet er endvidere betingelse for at kunne beklæde *visse stillinger*.

Ifølge grundlovens § 6 skal *Kongen* høre til den evangelisk-lutherske kirke (se s. 13). Det samme gælder *rigsforstanderen*, der fører regeringen under kongens sygdom, fraværelse eller umyndighed (lov nr. 25 11/2 1871, § 5), samt *kirkeministeren* (se s. 14).

Det er en selvfølge, at folkekirkens *gejstlighed* - bisper, provster og præster - må tilhøre folkekirken. Såfremt en uden for folkekirken stående person søger præsteembede i folkekirken, kan der evt. afæskes ham en erklæring om, at han - i tilfælde af udnævnelse - betragter sig som indtrådt i folkekirken (skr. 7/5 1945).

For *kirkebetjeningens* vedkommende er det ikke nogen retlig nødvendighed, at de tilhører folkekirken, men da dette dog må være det naturligste og for arbejdsforholdene ved kirken heldigste, vil det være rimeligt, om der ved ansættelsen i al

fald gives personer, der tilhører folkekirken, fortrin. Undtagne er dog kordegnene i byerne og kirkesangerne på landet. De indtager en så aktiv stilling ved gudstjenesten, at man bør forlange, at de tilhører folkekirken.

Der findes ingen lovbestemmelse, som påbyder, at *folkeskolens lærerpersonale* skal tilhøre folkekirken, og i praksis forlanges dette kun, såfremt vedkommende skal undervise i kristendomskundskab (religion). Som bekendt - og diskuteret i dagspressen - blev der i 1956 udnævnt en katolik til en ledende stilling inden for det offentlige skolevæsen i Odense.*)

5. Også *efter en persons død* knytter der sig virkninger til det faktum, at afdøde var medlem af folkekirken. Medlemmer af folkekirken har *ubetinget* ret til at blive begravet på en af folkekirkens kirkegårde, hvorimod ikke-medlemmer kun har en tilsvarende ret, såfremt der ikke i vedkommende sogn findes en kommunal kirkegård eller kirkegård for det trossamfund, som de måtte tilhøre (se s. 255). Og den *takst*, der evt. betales for erhvervelse (eller fornyelse) af gravsteder, er væsentlig mindre for medlemmer af folkekirken end for ikke-medlemmer, idet der ved fastsættelsen af sådanne takster tages hensyn til, at kun medlemmer af folkekirken gennem kirkeskat yder bidrag til dækning af udgifterne til kirkegårdenes vedligeholdelse og drift.

Kun ved begravelse af medlemmer af folkekirken kan der stilles krav om benyttelse af folkekirkens *kirker*. Derimod står begravelseskapeller - de kapeller, der er beregnet til udførelse af begravelseshandlinger - samt lighuse, der tjener til opbevaring af lig, indtil begravelsen skal finde sted, til afbenyttelse også ved begravelse af personer uden for folkekirken (se s. 107).

Medlemmer af folkekirken skal almindeligvis begraves af en præst i folkekirken (med jordpåkastelse), se nærmere s. 106.

*) Jfr. foran kap. 23 (punkt 4).

6. afsnit

FOLKEKIRKENS MENIGHEDER SOGNEBÅNDSLØSNING

41. kapitel

Den danske folkekirke er som andre organiserede kirkesamfund opdelt i et antal menigheder, og hvert medlem af folkekirken hører til en af disse (skr. 16/4 1956). Tidligere var et medlems *bopæl* praktisk taget eneafgørende for, til hvilken menighed han hørte, idet de personer, der boede inden for sognet - det distrikt, hvis beboere søgte samme kirke - udgjorde en menighed, jfr. fremdeles brugsl. § 17, stk. 1, hvorefter ethvert medlem af folkekirken som hovedregel har sin præst i sognemenigheden på det sted, hvor han bor. I tidens løb er der sket betydelige ændringer i dette klare tilhørsforhold; dels er der åbnet mulighed for dannelse af menigheder på andet grundlag end den territoriale sogneinddeling, og dels kan enkelte personer eller grupper af medlemmer henhøre til andre menigheder end den stedlige sognemenighed.

Den retlige betydning af et medlems tilhørsforhold til en bestemt menighed er navnlig, at medlemmet har krav på at få adgang til benyttelse af vedkommende menigheds kirke til udførelse af kirkelige handlinger m. v. og på at blive betjent af denne menigheds præster.

Spørgsmålet, om en person hørte til den ene eller anden menighed i folkekirken, havde tidligere, da præster og kirkebetjente modtog ofre og accidenser, stor økonomisk interesse, idet det omhyggeligt blev iagttaget, at disse ydelser blev erlagt til rette vedkommende. Men under den nuværende ordning, hvor præster og kirkebetjente oppebærer fast løn, og hvor indtægter uden for den normerede løn kun udgør en ringe del af indtægten, er spørgsmålets betydning blevet tilsvarende reduceret, bortset naturligvis fra de tilfælde, hvor medlemsforhold til en bestemt menighed kan betyde, at vedkommende overhovedet ikke - eller kun delvis - deltager i afholdelsen af de almindelige folkekirkelige udgifter (f. eks. medlemmer af Sct. Petri tyske menighed, døvemenighederne, eventuelt valgmenigheder, jfr. nedenfor).

En væsentlig del af de retsvirkninger, der knytter sig til medlemsforholdet til folkekirken, er dog - delvis af tekniske grunde - uafhængige af, om en person tilhører den ene eller anden menighed, idet de udelukkende knytter sig til *bopæ-*

len. F. eks. betaler en i Frederiksberg sogn bosat oberst, som tilhører Garnisons menighed i København, kirkelige afgifter på Frederiksberg. Og på de forud for hvert menighedsrådsvalg udarbejdede valglistes vil samme oberst blive opført som valgberettiget (og dermed valgbar) til Frederiksberg sogns menighedsråd, således at han på valgdagen kun kan deltage i valg af dette ham i og for sig uvedkommende menighedsråd, medmindre han i tide udtrykkeligt har begæret sig overført til valglisten for Garnisons sogn (skr. 6/5 1950). Også retten til at blive begravet på en kirkegård afhænger almindeligvis af bopælen - f. eks. har en sognebåndsløser alene krav på at få anvist gravsted på sognekirkegården dér, hvor han bor, ikke derimod på kirkegården i det sogn, hvortil han er knyttet gennem sognebåndsløsning (skr. 9/2 1950).

Ved bedømmelsen af, *hvilken menighed* en person tilhører, er der vist en tilbøjelighed til ensidigt at lægge vægt på, *hvilken præst* vedkommende betjenes af, se f. eks. skr. 30/3 1953 vedr. Visborggaard plejehjem i Visborg sogn, der betjenes af sognepræsten i Hadsund. Efter at det for ministeriet var oplyst, at den for plejehjemmet beskikkede præst alene udfører kirkelige handlinger for de på plejehjemmet værende patienter, men ikke for i familiepleje anbragte patienter eller for funktionærerne, udtalte ministeriet i nævnte skrivelse, at man kunne tiltræde »at familieplejepatienter og funktionærer betragtes som hørende til den lokale sognemenighed« - hvilket modsætningsvis må forstås derhen, at de på plejehjemmet værende patienter, der betjenes af præsten i Hadsund, *ikke* anses for tilhørende den lokale sognemenighed. Det forekommer unødvendigt og heller ikke naturligt at drage denne principielle konsekvens af, at betjeningen er overladt til en præst i et andet pastorat. Formentlig må *samlige* patienter (og funktionærer), uanset hvilken præst de betjenes af, i et tilfælde som dette anses for tilhørende den lokale sognemenighed, således at der blot for denne menighed er to præster (hvilket jo ikke er noget særsyn). Dette synspunkt stemmer bedst med, hvad ministeriet iøvrigt har udtalt om plejehjemmet, se skr. 4/6 1952 og 16/2 1953, hvori ministeriet udtalte, at »sognepræsten i Hadsund ved udførelsen af kirkelige handlinger i Visborg kirke for disse personer i denne henseende må anses for sognets egen præst« og at »beboere af plejehjemmet naturligvis lige så vel som andre af Visborg sogns beboere må have ret til at benytte deres sognekirke til kirkelige handlinger og da ved den for dem beskikkede præst«. (Det blev derfor fastslået, at det havde været uberettiget at afkræve betaling for kirkens opvarmning ved en begravelse af en patient fra plejehjemmet, og at kirkens betjening ikke havde krav på særskilt vederlag for dens medvirken - idet det *ikke* var en fremmed præst, der forrettede begravelsen, jfr. brugsl. § 21, stk. 3).

42. kapitel

SOGNEMENIGHEDER

I hvert sogn findes der én (og som regel kun én) sognemenighed. Den i brugsl. § 17, stk. 3, omhandlede distriktsdeling, der kun er en praktisk arbejdsdeling mellem præsterne i et sogn (jfr. foran s. 164), medfører ikke en tilsvarende opdeling af sognet i flere menigheder, jfr. at sognets beboere uanset distriktsdelingen fremdeles kan slutte sig til en hvilken som helst af sognets præster (skr. 17/11 1926). Formentlig kan man ej heller af den omstændighed, at et sogn er

delt i to eller flere »kirke-distrikter« eller, som de også kaldes, »sognedistrikter« med hver sin kirke og hvert sit menighedsråd (mrl. § 1, stk. 2), drage den slutning, at der skulle bestå to menigheder i sognet.

Til sognemenigheden hører samtlige sognets beboere, for så vidt de er medlemmer af folkekirken, medmindre der foreligger særlige omstændigheder, som begrunder, at nogle må anses for at tilhøre en anden menighed i folkekirken (brugsl. § 17, stk. 1). Det er *bopælen*, som er bestemmende for, om en person tilhører den ene eller den anden sognemenighed - hvilket igen sædvanligvis vil sige, at det kommer an på, til hvilket folkeregister den pågældende er anmeldt (skr. 25/9 1950). Herfra gælder der dog enkelte *undtagelser*:

1. Iflg. kgl. resol. 27/8 1949 (bkg. 2/9 1949, cirk. s. d.) hører *visse militære og til militæret knyttede* civile personer med hustruer og hjemmевærende børn til Holmens, Garnisons og Kastels sognes menigheder i København, uanset om vedkommende har bopæl i de pågældende sogne eller ej. De nævnte menigheder benævnes i daglig tale ofte »militære menigheder«, hvilket er noget misvisende, da det jo drejer sig om sognemenigheder, til hvilke blot en bestemt angivet kreds af personer uden for sognet er knyttet.

Til *Holmens sogns* menighed hører følgende personer med tilknytning til søværnet, såfremt de er bosiddende i København, Frederiksberg eller Gentofte kommuner: 1) tjenstgørende militært personel af søværnet med hustruer og hjemmевærende børn, 2) personel i søværnets reserve med hustruer og hjemmевærende børn, 3) civile tjenstemænd under søværnet med hustruer og hjemmевærende børn, 4) pensioneret militært personel af søværnet og pensionerede civile tjenstemænd under søværnet med hustruer og hjemmевærende børn, og 5) enker efter det under 1-4 anførte personel med eventuelle hjemmевærende børn, for så vidt den afdøde ægtefælle ved sin død hørte til Holmens sogns menighed.

Til *Kastels sogns* menighed hører samtlige militære ved de i Kastellet garnisonerede afdelinger og institutioner, uanset om de har bopæl uden for Kastellet, samt de i Kastellet boende militære, alle med hustruer og hjemmевærende børn. Også for disse personers vedkommende er det formentlig en forudsætning, at de har bopæl i København, Frederiksberg eller Gentofte kommuner. (Dette fremgår ikke tydeligt af bkg. og cirk. af 2/9 1949, der énsidigt fremhæver Holmens og Garnisons sogne, se f. eks. overskriften og sidste stk. (om kirkebogsførelse), der overhovedet ikke nævner Kastels sogn).

Til *Garnisons sogns* menighed hører følgende personer med tilknytning til militæret, såfremt de er bosiddende i København, Frederiksberg eller Gentofte kommuner: 1) tjenstgørende militært personel af Københavns garnison, herunder 2. livgardebataillon i Jægersborg i Københavns stift, med hustruer og hjemmевærende børn, bortset fra dem, der efter foranstående hører til Kastels sogn, 2) ikke-tjenstgørende personel af reserve og forstærkning med hustruer og hjemmевærende børn, 3) pensioneret militært personel med hustruer og hjem-

meværende børn, og 4) enker efter det under 1-3 anførte personel med eventuelle hjemmевærende børn, forsåvidt den afdøde ægtefælle ved sin død hørte til Garnisons sogns menighed.

I ministeriets fornævnte cirk. 2/9 1949 indskærpes det, at fødsler og dødsfald for de pågældende skal indføres »i Holmens og Garnisons sognes kirkebøger« med nr., hvorhos der samtidig fra »disse 2« kirkebøger vil være at give meddelelse om tilførslen, for fødslers vedkommende til fødestedets og for dødsfalds vedkommende til hjemstedets sogns kirkebøger, således at fødsel og dødsfald her indføres uden nr. Tilsvarende må formentlig gælde de til Kastels sogn hørende personer, således at fødsler og dødsfald blandt disse anmeldes til og indføres med nr. i Kastels sogns kirkebøger.

I garnisonsbyerne *uden for København* henhører formentlig fremdeles enhver til garnisonen hørende person til menigheden i det sogn, under hvilket vedkommende afdeling er henlagt, uanset om han har bopæl uden for sognet, jfr. canc. skr. 5/9 1818.

2. *Lærerpersonalet ved katedralskoler* hører i kirkelig henseende til domsognet (kirkeritualet 25/7 1685, 1. cap., 1. art.: »Men Rector tilligemed Conrector og andre Collegis, om flere ere ved Skolen, søger Hoved-Kirken«). Reglen antages også at gælde pensionerede lærere ved katedralskoler, når de forbliver boende i den pågældende købstad (skr. 28/1 1950, 16/9 1957).

For *Viborg* blev det ved kgl. reskr. 20/8 1813 - samtidig med at hele Nørre sogns menighed blev henlagt til domkirken - bestemt, »at Stiftamtmanden, hvor han end boer i Byen, skal tilligemed Biskoppen altid henhøre til Domkirkens Sogn, hvilket ogsaa skal være Tilfældet med Lands Overrettens og Cathedralskolens hele Personale.« Under katedralskolens personale henhører f. eks. også pedellen (kanc. skr. 26/2 1814). Iflg. sidstnævnte kanc. skr. skulle til overrettens personale henregnes også »Advokaterne og Domhusets Bud«, men for advokaternes vedkommende gælder det, at de som følge af den forandring i deres stilling og virksomhedsområde, der indførtes ved lov om sagførervirksomhed 26/5 1868, ikke længere i almindelighed kan henregnes til Lands Overrettens (landsrettens) personale, men kun for så vidt de er antagne til ved overretten (landsretten) at deltage i udførelsen af offentlige eller beneficerede sager (skr. 13/8 1895, jfr. skr. 26/10 1927 - 4 A 1275, utrykt).

3. I skrivelse 28/11 1862 udtalte ministeriet, at det måtte anses for en selvfølge, at *præster* med deres hustruer og umyndige børn måtte betragtes som medlemmer af den menighed, ved hvis kirke de er ansatte (hvorimod personer, der var ansat i præstens tjeneste, ikke blev anset for at være undtaget fra den almindelige regel).

For *kirkebetjeningens* vedkommende er det naturligt, at de kirkeligt hører hjemme i den menighed, hvor de er ansat, men det er ikke nødvendigt, og det må utvivlsomt stå enhver af kirkens betjente frit for at slutte sig til en anden menighed, f. eks. gennem sognebåndsløsning eller indmeldelse i en valgmenighed.

Der stilles jo idag ikke ubetinget krav om, at kirkens betjening - bortset fra kordegne og »degnene« på landet - skal tilhøre folkekirken. Så meget mindre kan det forlanges, at de skal tilhøre nogen bestemt menighed inden for folkekirken.

Som en naturlig følge af foranstående bestemmer mrl. § 4, stk. 6 (som ændret 29/4 1955), at præster og kirkebetjente, der bor uden for den menighedsrådsreds, hvortil de gennem deres stilling er knyttet, samt de med præster og kirkebetjente samlevende ægtefæller har ret til at vælge at udøve valgret i den menighedsrådsreds, hvortil de er knyttet. Om en person står opført på den ene eller den anden valgliste kan dog ikke være afgørende for, om vedkommende skal anses for at tilhøre den ene eller den anden menighed, idet *alle* automatisk opføres på valglisten dér, hvor de bor, og kun i henhold til særlig begæring overføres til en anden valgliste (se f. eks. skr. 6/5 1950).

4. Beboerne af »*Aastrup Kloster*« i Saaby sogn har fra gammel tid i kirkelig henseende hørt til Soderup sogn. »*Aastrup Kloster*«s grænse i den heromhandlede henseende er fastsat i skr. 11/8 1933.

Spørgsmål vedrørende de lokale kirkelige ligninger, som opstår på grund af denne særordning, må løses i overensstemmelse med reglerne i løn.l. § 76, stk. 4 (skr. 11/8 1933). Beboerne optages på den kirkelige valgliste for Saaby sogn, men kan overføres - efter begæring - til valglisten for Soderup sogn (skr. 26/9 1949).

5. Endelig kan ethvert medlem af folkekirken gennem *sognebåndsløsning* slutte sig til en anden præst og menighed end den, han ellers ville tilhøre, jfr. herom nedenfor.

43. kapitel

ANDRE MENIGHEDER

De i det følgende omtalte menigheder adskiller sig fra de foran omtalte sogne- menigheder derved, at de enten slet ikke har noget landområde som grundlag for deres eksistens eller dog et område, som er uafhængigt af sognegrænser.

1. *Anstalter og stiftelser* hører som hovedregel til sognemenighederne dér, hvor de er beliggende, men i visse tilfælde udgør de selvstændige menigheder.*) Hvor meget, der skal til, for at en menighed af denne art kan regnes for selvstændig i forhold til sognemenigheden, kan ikke siges med bestemtthed, men det må vistnok i al fald forudsættes, at anstalten eller stiftelsen har egen kirke eller andet lokale til gudstjenstligt brug, og at der ved anstalten er ansat en præst, som dog ikke behøver udelukkende at være ansat som præst ved anstalten; han kan til- lige være - og er ofte - ansat som præst for en sognemenighed.

*) Eksempler: »De gamles By« og »Nørre Hospital« (tidl. »Almindeligt Hospital«) i København (skr. 21/2 1881, 8/8 1919, 29/12 1943), »Graabrødre Kloster« i Odense (skr. 24/3 og 21/9 1949), Sindsygehospitalet ved Aarhus (reskript 2/1 1858, skr. 17/8 1954), Statsfængslerne.

Den omstændighed, at de til en anstalt eller stiftelse hørende personer betragtes som en selvstændig menighed, medfører ikke, at det *areal*, hvorpå anstalten eller stiftelsen ligger, betragtes som et selvstændigt sogn (skr. 17/8 1954). Arealet udgør fremdeles en del af det sogn, hvori det ligger, og begivenheder, der finder sted inden for stiftelsens område, men som ikke direkte vedkommer de til stiftelsen hørende personer, må formentlig betragtes som havende fundet sted i det pågældende sogn (f. eks. dersom en tilfældig søndags-gæst dør under et ophold på stiftelsens område).

2. *St. Petri tyske menighed* er en selvstændig menighed inden for folkekirken. Bestemmelser vedr. menigheden er givet i Chr. IV's privil. 27/3 1641 og Chr. V's privil. 5/11 1678, således som disse er ændret ved kgl. resol. 13/12 1880, 22/4 1902 og 29/10 1951 (jfr. bestyr.l. § 22, stk. 2, der opretholder disse privilegier).

Menighedens tilhørsforhold til folkekirken omtales udtrykkeligt i de under 29/10 1951 stadfæstede regler for menighedens bestyrelse (G. R.), jfr. § 5., hvorefter de valgte medlemmer af kirkebestyrelsen skal afgive erklæring om at ville udføre det dem betroede hverv »med troskab mod St. Petri Kirke som ev.-luth. menighed inden for den danske folkekirke«, og § 7, hvorefter det er en betingelse for at kunne deltage i valg af medlemmer til kirkebestyrelsen, at vedkommende ikke »ved åbenlyst at fornægte kristentroen stiller sig i afgjort modsætningsforhold til den danske folkekirke eller på anden måde stiller sig på et med St. Petri menigheds samhörighed med folkekirken uforeneligt grundlag«.

Tilslutning til og forbliven i St. Petri menighed er fuldkommen frivillig og uafhængig af, om vedkommende har dansk statsborgerret eller ej. Heller ikke kræves det, at de pågældende skal være af tysk afstamning; også »indfødte danske folk« kan være medlemmer (Raadstue-Pl. 24/10 1757), og formentlig er der ikke noget i vejen for, at også personer af en hvilken som helst anden nationalitet eller afstamning optages som medlemmer, forudsat at de opfylder de almindelige betingelser for medlemsskab i folkekirken (mrl. § 5).

Det synes oprindeligt at have været en betingelse for at være medlem af St. Petri menighed, at vedkommende havde *bopæl* i København (privil. 5/11 1678, art. 3), men i dag er der intet til hinder for, at også personer med bopæl uden for København kan være medlemmer (skr. 16/11 1938). Bopælen har derimod *skattemæssig* betydning, jfr. nedenfor s. 271.

Anmeldelse af fødsler og dødsfald vedrørende medlemmer af Skt. Petri menighed foretages til Skt. Petri kirkes ministerialbøger, når begivenheden indtræffer inden for det storkøbenhavnske område (København, Frederiksberg og Gentofte). I andre tilfælde må anmeldelse foretages til ministerialbøgerne for det sogn, hvori fødslen eller dødsfaldet finder sted (skr. 9/3 1961). Tilsvarende gælder registrering af *dåb* og *navngivelse* af børn af forældre, der er medlemmer af Skt. Petri menighed, således at registreringen af sådanne begivenheder, hvor de indtræffer uden for det storkøbenhavnske område, vil være at registrere for navngivningens vedkommende i bopælssogets ministerialbøger og for dåbens vedkommende i dåbssognets ministerialbøger (skr. 18/4 1964).

3. *Døvstummemenigheder* (døvemeningheder). Ved kgl. resol. 12/11 1900 (bkg. 14/11 1900) oprettedes den første døvstummemenighed her i landet, idet det bestemtes, at de i *København* boende, til folkekirken hørende døvstumme skulle udskilles fra de menigheder, til hvilke de hidtil havde hørt, således at de kom til at udgøre en menighed for sig selv under navn af »de døvstummes menighed«, henlagt under Holmens provsti. Ved kgl. resol. 25/7 1902 (bkg. 29/7 1902) blev tillige de i *Frederiksberg* kommune boende til folkekirken hørende døvstumme indlemmet i denne menighed. Tilsvarende menigheder oprettedes senere i *Fredericia* (bkg. 26/2 1910), *Aarhus* (bkg. 15/3 1928) og *Aalborg* (kgl. resol. 14/6 1955).

Til betjening af døvstummemenighederne er der ansat præster i byerne København (med Frederiksberg), Fredericia, Aarhus og Aalborg. Disse har pligt til også at yde døvstumme uden for de nævnte byer kirkelig betjening - udføre kirkelige handlinger, hvortil deres medvirken forlanges, afholde gudstjenester og altergang samt gøre husbesøg og afholde opbyggende møder for dem efter et af kirkeministeriet approberet regulativ, se f. eks. fornævnte kgl. resol. 14/6 1955.

Efter derom indgivet andragende fra døvstummepræsterne har ministeriet i skr. 26/11 1955 tiltrådt, at døvstummepræsterne fremtidig betegner sig som »døvepræster« (præster for de døves menighed i . . .). Der er hermed formentlig ikke tilsigtet nogen udvidelse af præsternes arbejdsområde til at omfatte andre end døvstumme.

Landet er delt mellem døvepræsterne i 4 områder (bkg. 24/8 1955):

1. *Præsten i København-Frederiksberg*: Sjælland, Bornholm og Lolland-Falster.
2. *Præsten i Aalborg*: Aalborg stift, de under Alaborg og Viborg amter hørende dele af Viborg stift samt Nørhald, Gerlev, Onsild og Støvring herreder i Aarhus stift.
3. *Præsten i Aarhus*: Aarhus stift med undtagelse af Nørhald, Gerlev, Onsild og Støvring herreder, samt Hammerum, Hjerm, Ginding, Vandfuld og Skodborg herreder i Viborg stift, Nørvang og Tørrild herreders vestre provsti, Ulfborg, Hind, Nørre Horne, Bølling, Øster Horne, Vester Horne og Slavs herreder i Ribe stift samt Nørvang og Tørrild herreders østre provsti og Bjerre og Hatting herreder i Haderslev stift.
4. *Præsten i Fredericia*: Fyens stift, Skads, Malt og Anst herreder, Ribe købstads og Ribe og Gørding herreders provsti, Tørninglen og Tønder provstier i Ribe stift samt Elbo, Holmans, Jerlev, Brusik og Nørre Tyrstrup herreder samt Haderslev, Aabenraa og Sønderborg provstier i Haderslev stift.

Det er kun de til folkekirken hørende døvstumme, som er bosat *inden for* København-Frederiksberg, Fredericia, Aarhus og Aalborg, som tilhører døvstummemenighederne. Andetstedsboende til folkekirken hørende døvstumme må anses for at tilhøre sognemenigheden på det sted, hvor de bor (skr. 2/9 1939). Dog synes bkg. 24/8 1955 om menighedsråd for døvstummemenighederne at forudsætte, at også døvstumme uden for de nævnte byer hører til døvstummemenighederne, jfr. § 5, hvorefter »ethvert medlem af den pågældende døvstum-

memenighed« under de sædvanlige betingelser har valget til menighedsrådet, sammenholdt med de foregående paragraffer, som forudsætter, at døvstumme fra hele landet kan deltage i valget og vælges som medlemmer af menighedsrådet for det område, inden for hvilket de har bopæl. Det har dog næppe været meningen med denne bekendtgørelse at indlemme døvstumme uden for de nævnte byer i døvstummemenighederne, og forholdet er da formentlig det ret ejendommelige, at døvstumme uden for København-Frederiksberg, Fredericia, Aarhus og Aalborg har valget og er valgbare til de ved bekendtgørelsen indførte menighedsråd uden at være egentlige medlemmer af menigheden. Døvstumme uden for disse byer har fremdeles krav på lejlighedsvis, om de måtte ønske det, at blive betjent af den stedlige præst (skr. 5/11 1951) samtidig med, at de har ret til at forlange betjening af vedkommende døvstummepræst, dersom de foretrækker dette.

Det er kun døvstumme personligt, som omfattes af den særlige ordning. Døvstummens ikke-døvstumme *ægtefælle* eller *børn* er medlemmer af den menighed, hvorunder hele familien normalt ville have hørt.*)

Om menighedsmedlemmernes pligt til (eller fritagelse for) at betale kirkelige skatter og afgifter se nedenfor s. 270. Angående ydelse af *honorar til kirkebetjente*, der medvirker ved gudstjenester for døvstumme, se skr. 31/10 1952. Om døvstummepræsters *kirkebogsføring* og adgang til at udstede *attester*, se cirk. 31/7 1957 (foran s. 129).

Lønninger til præsterne for døvstummemenighederne, honorarer til disse præsters medhjælpere samt dagpenge og rejsegodtgørelser udredes af *statskassen* (løn.l. § 73). Iflg. bkg. 24/8 1955 om menighedsråd for døvstummemenighederne § 12 afholdes ligeledes udgifter vedrørende menighedsrådsvalg, menighedsrådenes rejseudgifter m. v. af statskassen. Finansministeriet har tiltrådt, at der udover befodringsgodtgørelse ydes udenbys boende døvstumme medlemmer af menighedsrådet, som deltager i udenbys møder, diæter à 10 kr. pr. mødedag og godtgørelse for fraværelse fra hjemstedet med 18 kr. pr. møde- og rejsedag (skr. 16/12 1950).

I København-Frederiksberg har døvstummemenigheden egen kirke (Falkonergaardsvej 16, Frederiksberg). Kirken ejes af forskellige døvstummeforeninger, men udlejes til staten til brug for døvstummemenigheden (fundats kgl. stadfæstet 17/3 1941). I Aalborg benyttes Ansgars kirke, i Fredericia Trinitatis kirke og i Aarhus Skt. Markus kirke (skr. 27/3 1936). Ved gudstjenester for døvstumme anvendes en ved kgl. resol. 19/10 1905 autoriseret *liturgi*.

4. *Valgmenigheder*. Herom findes der detaljerede bestemmelser i lov 15/5 1903 om valgmenigheder (med ændringer 27/1 1905 og 23/2 1915) - om menighedens stiftelse (kap. I), om dens retslige stilling (kap. II), om præstens virk-

*) Vedr. spørgsmålet om disses adgang til at løse sognebånd til døvepræsten se nedenfor s. 225.

somhed m. v. (kap. III), en del spredte bestemmelser i kap. IV og om menighedens ophør (kap. V). Om valgmenighedspræsters kirkebogsføring, udstedelse af attester og indberetningspligt, se s. 127, 128-129, 130, 144.

Om valgmenigheders adgang til brug af sogne- og sognedistriktskirker, se valgml. § 5 og brugsl. § 6. Den merudgift til kirkens opvarmning, belysning og rengøring m. m., som forårsages ved valgmenighedens brug af kirken, godtgøres denne af valgmenigheden med et vederlag, som fastsættes af overtilsynet. I de tilfælde, hvor en valgmenighed i henhold til brugsl. § 6 benytter en sogne- menigheds kirke, er valgmenigheden, såfremt den ikke i forvejen er repræsenteret i menighedsrådet, berettiget til at vælge en repræsentant, der tiltræder menigheds- rådet, men som dog kun har stemmeret i sager vedr. den fælles brug af kirken og kirkegården samt ved valg af læge medlemmer af provstiudvalget (mrl. § 4, stk. 4).

En valgmenighed afholder selv de med dens særegne stilling forbundne udgif- ter (§ 8). Valgmenighederne har dog i de senere år gentagne gange rettet hen- vendelse til kirkeministeriet med anmodning om, at der må blive ydet statstil- skud til lønning af valgmenighedspræster, se herom skrivelse 1/6 1964, hvori ministeriet - med fyldig motivering - tog afstand fra denne tanke, men samtidig udtalte, at ministeriet, hvor ganske særlige forhold i enkelte tilfælde måtte gøre sig gældende, ville være sindet at tage under velvillig overvejelse på derom frem- sat andragende fra en valgmenighedsbestyrelse at søge tilvejebragt hjemmel på finanslov eller tillægsbevillingslov for ydelse af et særligt tilskud, f. eks. til større instandsættelsesarbejder ved kirker, hvis gennemførelse vil kunne virke særlig tyngende for valgmenighedens økonomi.

Valgmenighedsmedlemmer pålignes kirkelige skatter og afgifter ligesom andre medlemmer af folkekirken, men ved opkrævningen kan fradrages bidrag til valgmenigheden, som er betalt i foregående kalenderår eller i valgmenighedens senest inden 1. april afsluttede regnskabsår (løn.l. § 76, stk. 5, indenrigsmin. cirk. 29/6 1933 II).*) Valgmenighedsmedlemmer har ikke valgret og valgbarhed ved menighedsrådsvalg, såfremt de benytter nævnte fradragsret (mrl. § 4, stk. 4).

5. *Danske menigheder i udlandet****) hører almindeligvis ikke til den danske folkekirke, men udgør enten selvstændige og uafhængige menigheder eller er til- knyttet andre kirkesamfund.

Der er dog ikke principielt noget til hinder for, at menigheder uden for riget *kan* anerkendes som led i den danske folkekirke under forudsætning af, at de underkaster sig de for denne gældende forskrifter, for så vidt disse under de

*) Jfr. s. 270.

**) Matzen og Timm s. 135-37.

givne forhold er anvendelige på dem. Ved kgl. resol. 31/5 1869 (skr. 8/6 1869) blev der således givet tilladelse til, at de præster, som udsendes af »Den danske Forening til Evangeliets Forkyndelse for skandinaviske Sømænd i fremmede Havne« (nu »Dansk Sømandskirke i fremmede Havne«) kan »anerkendes som præster i den danske folkekirke under betingelse af, at de holde sig de i denne gjældende rituelle og andre forskrifter efterrettelige, og at de med hensyn til den præstelige virksomhed i det hele undergives tilsyn af biskoppen over Sjællands stift«. I skr. 10/1 1948 gav kirkeministeriet endvidere »Indenlandsk Sømandsmission« tilsagn om, at ministeriet fremtidig i hvert enkelt forekommende tilfælde ville søge udvirket, at præster, der af Indenlandsk Sømandsmission udsendes til arbejde blandt skandinaviske sømænd i havnebyer og til tillige at være præster for de på stedet værende danske kolonier, ved kongelig resolution anerkendes som præster i den danske folkekirke under tilsyn af biskoppen over Københavns stift og Holmens provst.*)

Anerkendelse af en dansk menighed i udlandet kan være foregået umiddelbart, uafhængig af den enkelte præsts anerkendelse; men i praksis finder den altid sted *middelbart* ved en persons anerkendelse som præst for en bestemt menighed, og anerkendelsens opretholdelse vil da være betinget af vedkommende præsts forbliven i denne stilling, så at den må fornyes ved præsteskitte og eventuelt bortfalder, såfremt der ikke fra dansk side stadfæstes en ny præst for menigheden.

En udsendt sømandspræst har den *dobbelte opgave* dels at være præst for søfolk, der anløber havnene, og dels at være præst for de stedlige danske kolonier, jfr. fornævnte skr. 10/1 1948. Der er dog næppe noget i vejen for, at en præst ville kunne anerkendes som sømandspræst på steder, hvor der ikke er nogen dansk koloni, således at han alene får til opgave at betjene søfolk på anløbende skibe. Som Dansk Sømandskirkes oprindelige navn antyder - jfr. også fornævnte skr. 10/1 1948 - er der et vist samarbejde mellem de skandinaviske lande, idet danske sømandspræster betjener ikke blot danske men også andre skandinaviske søfolk - forudsat naturligvis, at der ikke på stedet er præster fra vedkommende søfolks eget land -, og omvendt betjener formentlig andre skandinaviske præster danske søfolk på steder, hvor der ikke er nogen dansk præst.

Dansk Sømandskirke har for tiden udsendt anerkendte sømandspræster følgende steder: London, Hull (med Grimsby), Newcastle, Hamborg, Antwerpen (med Gent), Rotterdam, New York, Baltimore, Yokohama, Callao-Lima i Peru og Lissabon. Endvidere har sø-

*) Derimod hører de af *Dansk Kirke i Udlandet* (D. K. U.) udsendte præster og de menigheder, der samles om disse, ikke til folkekirken. D. K. U.'s virksomhed står ikke under tilsyn af nogen offentlig dansk myndighed og præsterne modtager ikke kgl. anerkendelse. Men den danske stat yder betydelige tilskud til D. K. U. (finanslov 1959-60 § 19 II D. 9. - Anmærkninger sp. 1589).

mandskirken i forbindelse med D. K. U. ansat præst i Göteborg og Buenos Aaires. Tidligere har også andre menigheder i udlandet end de, der er tilknyttet sømandspræster, været anerkendt som led i den danske folkekirke, se f. eks. skr. 27/11 1875 (Tandil i Argentina), skr. 20/7 1877 (Chicago). Nogle steder ledes sådanne menigheder stadig af præster, der er udsendt fra Danmark, men dette medfører ikke, at vedkommende menigheder kommer til at stå i noget forhold til den danske folkekirke.

Ifølge instruks 25/9 1940 for de af Dansk Sømandskirke i fremmede Havne udsendte præster skal disse ved gudstjenester og kirkelige handlinger følge den danske folkekirkes liturgi og rituelle forskrifter (§ 2). De skal føre kirkebøger efter de af kirkeministeriet fastsatte regler (§ 3), men de af dem udstedte attester har almindeligvis ikke borgerlig betydning (skr. 21/5 1951).

Om *ægtevielse* siges det i § 4, at disse »må henvises til vedkommende lands kompetente vielsemyndigheder«. Denne udtalelse er noget summarisk, idet den efter sin formulering uvilkårligt giver læseren det indtryk, at sømandspræster *aldrig* vil kunne forrette vielser med borgerlig gyldighed. Udtalelsen må forstås derhen, at sømandspræster ikke - så lidt som andre danske præster i udlandet - har nogen *dansk* bemyndigelse til at forrette vielser (en undtagelse gælder dog sømandspræsten i London, jfr. skr. 30/1 1932 og foran s. 89). Men dersom sømandspræsten i henhold til lovgivningen i det land, hvor han har sin virksomhed, kan forrette vielser med borgerlig gyldighed, kan der naturligvis ikke fra dansk side indvendes noget imod, at han foretager vielser, og disses gyldighed vil almindeligvis blive respekteret også her i landet (*locus regit actum-princippet*) - skr. 19/12 1955. Tilsvarende gælder andre handlinger med borgerligt indhold, se f. eks. skr. 26/7 1935, stk. 3.

Halvårligt (pr. 1. januar og 1. juli) sender sømandspræsten *indberetning* til Holmens provst om antallet af foretagne kirkelige handlinger, afholdte gudstjenester samt de oplysninger, som må skønnes at være af betydning for den pågældende danske præsts gerning (§ 5).

Så vidt ses har kirkeministeriet ikke stadfæstet nogen instruks for de af Indenlandsk Sømandsmission udsendte præster, men i praksis betragtes instruks for Dansk Sømandskirke som gældende også for Indenlandsk Sømandsmissions præster.

Spørgsmålet, om en menighed i udlandet hører til den danske folkekirke eller ikke, har *ikke stor praktisk betydning*, når lige bortses fra, at kun de menigheder, der er anerkendt som led i den danske folkekirke, er undergivet et - selv sagt lidet effektivt - tilsyn af Københavns biskop og Holmens provst. Og dette tilsyn vil tilmed i praksis være begrænset til at omfatte præsten og hans virksomhed, ikke menigheden som sådan. Som sagt har sømandspræster lige så lidt som andre danske præster i udlandet nogen (dansk) bemyndigelse til at foretage vielser eller andre handlinger med *borgerlig* gyldighed, og hvad de rent *kirkelige* handlinger angår har det lige så lidt betydning, om den danske

præst er anerkendt eller ikke fra dansk side - bortset fra, at han, hvis han (hans menighed) er anerkendt som led i den danske folkekirke, har pligt til at udføre kirkelige handlinger så vidt muligt efter danske regler og under ansvar overfor de tilsynsførende kirkelige myndigheder her i landet, jfr. foran.

44. kapitel

SOGNEBÅNDSLØSNING

Ved lov 4/4 1855 ophævedes sognebåndet - den hidtil bestående pligt for kirkens medlemmer til at holde sig til sognets præst og kirke (D.L. 6-3-1) og det hertil svarende forbud mod, at præster befattede sig med andres kald (D.L. 2-11-3) - og der var dermed åbnet fri adgang for kirkens medlemmer til »i kirkelig henseende at slutte sig til en anden præst end sognets« (§ 1). De til loven af 1855 svarende bestemmelser findes nu i brugsl. kap. II (§§ 8-11). Desuden indeholder brugsloven og andre kirkelige love en del spredte bestemmelser, som udvider sognebåndsløseres rettigheder i forhold til den oprindelige lov, jfr. nedenfor.

1. *Stiftelse* (brugsl. §§ 8-9). Ret til løsning af sognebånd til en anden præst har ethvert medlem af folkekirken. Sognebåndsløsningen kan omfatte mand og hustru samt hjemmeværende børn under 18 år eller andre personer af samme alder henhørende til samme husstand. For personer over 15 år kræves dog pågældendes samtykke.

Bestemmelsen må formentlig forstås således, at børn under 15 år kun kan løse sognebånd efter begæring af den, der har forældremyndigheden over barnet, og at der til sognebåndsløsning for børn i alderen 15-18 år kræves, at begæring fremsættes af barnet og forældremyndighedens indehaver i fællesskab, jfr. princippet i mrl. § 5, stk. 4.*) Præster i embede kan dog ikke løse sognebånd til hinanden (skr. 20/9 1949).

De præster, *til hvem* der kan løses sognebånd, er foruden de i sognemenighederne ansatte faste præster, præster, der er ansat ved stiftelser, i hvis kirker der holdes offentlig gudstjeneste, samt valgmenighedspræster (brugsl. § 8, stk. 2). Der kan kun løses sognebånd til en præst for en anden menighed end den, som sognebåndsløseren selv tilhører (skr. 3/10 1949). Til præster for døve-menighederne kan der efter ministeriets opfattelse ikke**) løses sognebånd (skr.

*) Princippet er ejendommeligt nok ikke fulgt i brugsl. § 11, stk. 1, hvorefter personer, der er fyldt 15 år, synes at kunne bringe forholdet til *ophør* på egen hånd.

**) Se dog skr. 26/5 1902, hvori k.min. - modsat skr. 4/10 1949 - udtalte, at det måtte stå en døvstum persons ikke døvstumme ægtefælle eller børn frit for ved sognebåndsløsning at slutte sig til præsten for døvstummenigheden.

4/10 1949). Der kan ikke løses sognebånd til en konstitueret præst, og denne kan heller ikke modtage sognebåndsløserne på den præsts vegne, i hvis embede han er konstitueret (skr. 19/10 1961).

Der er ingen pligt for præster til at modtage sognebåndsløserne (brugsl. § 8, stk. 4), og der må derfor i hvert enkelt tilfælde træffes aftale om sognebåndsløsningen mellem vedkommende medlem af folkekirken og den præst, til hvem han ønsker at slutte sig (skr. 29/12 1959). Til stiftelse af forholdet kræves det derhos ifølge brugsl. § 9, at der sker *anmeldelse**) herom til provsten i det provsti, hvor sognebåndsløseren er bosat, med erklæring fra vedkommende præst om, at han er villig til at modtage den pågældende som sognebåndsløser. Provsten lader anmeldelsen gå videre til den præst, fra hvem der er løst sognebånd. Der kan forlanges attest fra provsten om anmeldelsen. Denne anmeldelse til provsten er en betingelse for, at der kan tillægges sognebåndsløsningen retskraft (skr. 23/10 1953, 16/1 1954). Enhver præst er pligtig at føre en protokol over sognebåndsløserne fra og til ham (brugsl. § 9, stk. 3). Mærkeligt nok er der ikke foreskrevet tilsvarende pligt for *provsterne* til at føre særlig protokol over sognebåndsløserne, men af hensyn til, at provsterne til enhver tid må kunne dokumentere, hvilke anmeldelser de har modtaget om sognebåndsløsninger, er det praktisk, at de fører en sådan protokol. Hvis ikke de gør det, må det i hvert fald af deres journal tydeligt fremgå, hvem der har anmeldt sognebåndsløsning, hvem den omfatter og til hvilken præst der er løst sognebånd samt dato for anmeldelsens modtagelse og videresendelse (skr. 15/5 1963).

2. *Retsvirkninger*. Efter den oprindelige lov 4/4 1855 var sognebåndsløsningen alene et forhold mellem sognebåndsløseren og vedkommende præst; den præst, til hvem der løstes sognebånd, påtog sig udførelsen af kirkelige handlinger og sjælesorg for sognebåndsløseren, og omvendt blev den præst, fra hvem der løstes sognebånd, fritaget for disse pligter. Efter nugældende lov har den præst, til hvem der løses sognebånd, fremdeles denne pligt, idet han »både med hensyn til kirkelige handlingers udførelse og med hensyn til sjælesorg er stillet ganske på samme måde overfor sognebåndsløseren som overfor sin egen menigheds medlemmer« (brugsl. § 8, stk. 4). Men herudover er der ved senere lovbestemmelser knyttet andre retsvirkninger til sognebåndsløsningen, som medfører, at sognebåndsløsningen ikke længere alene er et forhold mellem sognebåndsløseren og præsten, men tillige et forhold til den *menighed*, til hvis præst der løses sognebånd.

Iflg. mrl. § 4, stk. 7, kan sognebåndsløserne vælge, om de vil lade sig opføre på valglisten i den menighedsrådsreds, i hvilken de bor, eller i den, som de gennem sognebåndsløsningen knytter sig til. De er da kun valgbare i samme kreds. Til-

*) Til brug for sådanne anmeldelser findes der trykte blanketter (A/S Olaf O. Barfod & Co. blanket nr. 926). Det er dog ikke ubetinget nødvendigt, at disse blanketter benyttes (skr. 16/1 1954).

knytning til den fremmede menighed kan endog bevares, selvom sognebåndsløsningsforholdet til menighedens præst falder bort, jfr. lige nævnte § 4, stk. 7, hvorefter sognebåndsløseren, der har ladet sig opføre i den kreds, til hvilken de er knyttet ved sognebåndsløsning, i tilfælde, hvor de er indvalgt i menighedsrådet, bevarer deres sæde i dette, indtil nyt menighedsråd tiltræder, selvom den præst, til hvilken der er løst sognebånd, i mellemtiden fratræder sit embede. Ved ændring af mrl. 21/2 1962 indføjedes i lovens § 4, stk. 7, en bestemmelse om, at såfremt sognebåndsløseren i henhold til brugsl. § 11, stk. 2, udsætter afgørelsen af, om han vil vende tilbage til sin sognemenighed, bevarer han valgret og valgbarhed til menighedsrådet, indtil ny præst er valgt. Ministeriet er tilbøjeligt til at mene, at en sognebåndsløser, der er medlem af menighedsrådet, såfremt han selv ønsker det, kan forblive medlem af rådet valgperioden ud, selvom sognebåndsløsningen er bragt til ophør ved opsigelse fra præstens side (skr. 27/3 1944). Hvor omvendt sognebåndsløsningen er bragt til ophør ved opsigelse fra sognebåndsløserens side, er ministeriet af den opfattelse, at brugsl. § 11, stk. 1, bør anvendes analogt, således at den tidligere sognebåndsløser ikke kan forblive medlem af menighedsrådet, medmindre menighedsrådet ønsker, at han skal bevare sit sæde i menighedsrådet valgperioden ud (skr. 16/6 1961). Også andre lovbestemmelser viser, at sognebåndsløsningen tillige er et forhold til den pågældende menighed, se f. eks. den tidligere nævnte bestemmelse i brugsl. § 17, stk. 1, der taler om den, som »efter de i §§ 8-11 fastsatte regler (om sognebåndsløsning) har sluttet sig til en anden folkekirkelig *menighed*«.

Selv om en person gennem sognebåndsløsning knyttes til en anden menighed og dennes præst, bevarer han dog samtidig en vis tilknytning til den menighed, hvorfra han har løst sognebånd. a) Han betaler fremdeles kirkelige skatter og afgifter dér, hvor han bor, og svarer omvendt ikke kirkeskat til den menighed, hvortil han knyttes gennem sognebåndsløsningen. b) Han bevarer retten til at blive begravet på kirkegården på bopælsstedet og erhverver ikke ret til at blive begravet på kirkegården i det sogn, hvortil han ved sognebåndsløsningen er blevet knyttet (skr. 9/2 1950). c) Iflg. brugsl. § 10 skal anmeldelse af fødsler ske til kirkebogen på det sted, hvor barnet er født, og det påhviler præsten på dette sted at påse, at den forældrene i henhold til lov af 4/3 1857 § 2 påhvillende forpligtelse til inden et år efter barnets fødsel for sognets præst og kirkebetjent at opgive barnets navn iagttages. d) Lysning til ægteskab foretages uanset sognebåndsløsning i det sogn, hvor bruden hører hjemme (skr. 18/12 1958). e) Sognebåndsløseren har en særlig hjemlet ret til at få sognekirken på det sted, hvor de bor, stillet til rådighed til gudstjenester og kirkelige handlinger ved den præst, til hvem de har løst sognebånd (brugsl. § 6).

3. *Ophør*. En sognebåndsløsning kan bringes til ophør ved aftale mellem præsten og sognebåndsløseren eller ved opsigelse af en af parterne. Hertil kræ-

ves ingen begrundelse (skr. 27/3 1944). Om forholdets ophør gøres der anmeldelse til provsten, jfr. nærmere brugsl. § 11, stk. 1.

Endvidere bortfalder sognebåndsløsning, når den præst, til hvem der er løst sognebånd, forflyttes, afskediges eller dør. En sognebåndsløser kan dog i disse tilfælde udsætte afgørelsen af, om han vil vende tilbage til sin sognemenighed, indtil der er kaldet en ny præst for den menighed, til hvis præst han ved sognebåndsløsning havde sluttet sig (§ 11, stk. 2). Ønskes sognebåndsløsningen bevaret i forhold til den forflyttede præst, må den fornyes under iagttagelse af de almindelige regler, jfr. foran.

Dersom sognebåndsløseren flytter til et andet sogn men ønsker at fortsætte med sognebåndsløsningen, må der ske anmeldelse herom til sognepræsten på det tilflyttede sted igennem dette steds provst (§ 11, stk. 3).

Ved sognebåndsløsningens ophør vender sognebåndsløseren tilbage til den menighed, hvor han ellers - bortset fra sognebåndsløsningen - hører hjemme, altså sædvanligt sognemenigheden på bopælsstedet.

7. afsnit

FOLKEKIRKENS KIRKER

De vigtigste bestemmelser om kirkerne findes i 3 love af 30/6 1922 med senere ændringer: Lov om kirkers bestyrelse m. m. (bkg. 23/9 1947), lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. (bkg. 23/9 1947) og lov om kirkers brug, sognebåndsløsning m. m. (bkg. 30/5 1961). Endvidere kan nævnes lov 8/5 1908 om udvidelse af sognekirker.

45. kapitel

BEGREB. RETSVIRKNINGER

Ved folkekirkens kirker forstås bygninger eller rum, der er lovligt indviet til og fremdeles benyttes til gudstjenstlig brug. De kan indeles i 1) de til sogne- menighederne henlagte kirker, d.v.s. sognekirker, distriktskirker, filialkirker, kapeller. Distriktskirker er filialkirker, hvortil der er henlagt en bestemt del af sognet (se f. eks. mrl. § 1, stk. 2). Er der i et pastorat flere sogne, taler man om hovedkirke og annekskirke. Domkirkerne er de stedlige sognekirker, men fungerer tillige som stiftets hovedkirke. Et kirkegårdskapel kan være indviet som kirke og skal i så fald administreres som kirke. 2) Den anden gruppe af kirker er de særlige menigheders kirker (f. eks. valgmenighedskirker) og kirker ved anstalter og stiftelser (sygehuse, fængsler etc.). Uden for begrebet falder lokaler, der med vedkommende biskops tilladelse benyttes midlertidigt til gudstjenester m. v., jfr. kgl. anordn. 18/6 1953.*)

For at en kirke eller et rum kan betragtes som kirke i retlig forstand og med de dertil knyttede virkninger, må den være *indviet* af en biskop (eller af en provst på vedkommende biskops vegne), efter at der hertil er indhentet kongelig resolution (kgl. anordn. 18/6 1953 in fine). Indvielse af kirker sker efter et ved kgl. resol. af 11/11 1898 (bkg. 21/11 1898) autoriseret ritual. Når en ældre kirke er blevet således fornyet, at koret er »opført af nyt«, kan den genindvies, ligeledes i henhold til kgl. resol. i hvert enkelt tilfælde (skr. 14/11 1956).

*) Omtalt foran s. 50-51.

Til en bygnings - eller et rums - indvielse som kirke knytter der sig visse *retsvirkninger*: a) Kirkerummet bliver ved indvielsen det lovlige sted for udførelsen af gudstjenester og kirkelige handlinger. Denne principielle hovedregel er udtrykkelig fastslået i fornævnte kgl. anordn. 18/6 1953 om adgang til i visse tilfælde at afholde dåb og altergang m. v. andetsteds end i kirken. Om vielser se ægteskabslov 30/6 1922 § 35. b) Rummet må efter indvielsen *kun* anvendes til gudstjenester, kirkelige handlinger samt kirkelige møder m. v. efter de om kirkers brug gældende bestemmelser, jfr. nedenfor. c) Efter lovlig indvielse kan udgifterne til vedligeholdelse og drift af (selvejende) kirker i fornødent omfang afholdes af den stedlige kirkelige ligning. Hvor gudstjenester m. v. under en kirkes midlertidige lukning med biskoppens tilladelse er henlagt til et andet lokale, jfr. nævnte anordning 18/6 1953, kan de derved opståede særlige udgifter afholdes af kirkeligningen. Bortset herfra kan udgifterne ved de i anordn. af 18/6 1953 omhandlede særlige gudstjenester m. v. ikke afholdes af kirkenes kasse. Der kan derimod ydes *tilskud* af menighedsrådets rådighedsbeløb i henhold til mrl. § 13, stk. 2. Kirkebygninger er fritaget for ejendoms-skatter (lovbkg. 305 1/8 1960 § 7). d) Kirker nyder en særlig strafferetlig beskyttelse, idet straffeloven (bkg. 1/7 1963) § 139, stk. 2, fastsætter straf af bøde, hæfte eller fængsel indtil 6 måneder for den, som »gør sig skyldig i usømmelig behandling af ting, der hører til en kirke og anvendes til kirkeligt brug«.

46. kapitel

KIRKERS BESTYRELSE

Bestemmelser om kirkers bestyrelse indeholdes som nævnt i lov 30/6 1922 om kirkers bestyrelse m. m. (bkg. 23/9 1947). Loven sonderer mellem selvejende kirker (kap. I), kirker, der er »overladt folkekirken til brug« (kap. II) og kirker, hvis tiender eller tiendeafsløsningssummer ikke ejes af kirken selv (kap. III).

1. *Selvejende kirker*. Om begrebet »selvejende kirke« se lovens § 1.

Ved den første lov om kirkers bestyrelse (1/10 1915) blev bestyrelsen af selvejende kirker overalt i landet henlagt til menighedsrådene i forbindelse med et af kommunalbestyrelsen af dens midte valgt medlem. Ved samme lov blev der givet hjemmel til at ligne kirkernes underskud på folkekirkens medlemmer. Dette sidste var begrundelsen for, at et kommunalt valgt medlem skulle deltage i bestyrelsen. I forbindelse med genforeningen gennemførtes den nugældende lov 30/6 1922, der gav fælles regler for Sønderjylland og kongeriget. Hermed forsvandt det kommunale medlem af kirkens bestyrelse, bl. a. fordi man ikke havde noget tilsvarende i Sønderjylland, og selvejende kirker har siden da været bestyret af *menighedsrådene alene*. Hvor et landdistrikt med eget menig-

hedsråd eller et landsogn har kirke fælles med den tilgrænsende købstad, dannes bestyrelsen af menighedsrådene i forening (§ 3).

Varetagelsen af de daglige forretninger overdrages af menighedsrådet til et *udvalg*, bestående af mindst 3 af menighedsrådet inden for dette valgte medlemmer (§ 4, stk. 1). Desuden vælger menighedsrådet af eller uden for sin midte en *kirkeværge* og, hvor kassererforretningerne ikke antages at kunne eller burde forenes med kirkeværgestillingen, tillige en *kasserer*, se nærmere § 4, stk. 2.

Kirkerne står under *tilsyn* af provstiuudvalget (lønl. § 83) og under *overtilsyn* af stiftsøvrigheden, i København overpræsidenten og biskoppen (§ 2, stk. 1). For København er kirkeministeriet bemyndiget til, hvor særlige forhold for de nuværende kirkers vedkommende gør det nødvendigt eller ønskeligt, indtil videre at lade overtilsynet »forblive uforandret« (§ 2, stk. 2). Sidstnævnte bestemmelse svarer til §§ 2 og 3 i lov 1/10 1915, i henhold til hvilken ministeriet har fastsat, at Skt. Andreas, Skt. Jakobs, Skt. Pauls, Skt. Mattæus, Vor Frelses, Helligaands, Helligkors og Trinitatis kirker indtil videre forbliver under overtilsyn af Københavns Magistrat (skr. 19/2 1917). Ligeledes er det godkendt, at Holmens kirke indtil videre forbliver under overtilsyn af marineministeriet - eller nu forsvarsministeriet - (skr. 19/4 1918) og Garnisons kirke under generalkommandoen*) (skr. 31/5 1918).

2. Den anden gruppe af kirker, som bestyrelsesloven omtaler, er *kirker, der er overladt folkekirken til brug, således at vedligeholdelse og drift påhviler ejeren* (lovens § 19). Hermed tænkes der hovedsagelig på de af Det københavnske Kirkefond opførte kirker. For disse kirkers vedkommende består bestyrelsen af 3 af menighedsrådet af dets midte efter forholdstal valgte medlemmer og 2 medlemmer valgt af ejeren, og overtilsynet (overpræsidenten og biskoppen) suppleres med et af ejeren valgt medlem. Det bestemmes ved kgl. anordning, i hvilket omfang de i lovens kap. I givne regler for bestyrelse af selvejende kirker - jfr. foran - skal komme til anvendelse på disse kirker, se kgl. anordn. 22/11 1917, der er udstedt i henhold til den tilsvarende § 19 i bestyrelsesloven af 1/10 1915.

Disse særregler gælder dog kun for de *midlertidige* kirkefondskirker. Når der er opført en endelig kirke, overgår den til bestyrelse af menighedsrådet efter de for bestyrelse af selvejende kirker gældende almindelige regler, jfr. nærmere kgl. anordn. 13/11 1940.

Det er kun bestyrelsen af *selve kirken*, der i henhold til nævnte anordn. 13/11 1940 overgår til menighedsrådet. Bestyrelsen af de med kirken sammenbyggede *menighedslokaler* forbliver hos kirkefondet (der som ejer af disse også skal ved-

*) Generalkommandoen er tillige overtilsyn for Kastelskirken, men denne kirke er ikke selvejende (skr. 26/2 1917).

ligeholde dem). Men menighedslokalerne skal i henhold til overenskomst mellem menighedsrådet og kirkefondet stilles til rådighed for folkekirkens brug i det omfang, som skønnes nødvendigt (f. eks. til konfirmandundervisning), og der kan herfor ydes kirkefondet et årligt vederlag, jfr. nævnte anordn. § 5. Ligeledes bestyres *boliger* for præster og kirkebetjente, som er opført i forbindelse med kirken, af kirkefondet, men de skal tilbydes præsten eller kirkebetjenten til leje på almindelige, af kirkens overtilsyn godkendte vilkår (§ 6).

3. Kirker, hvis tiender eller tiendeafløsningssummer *ikke* ejes af kirken selv.

Om disse kirkers bestyrelse indeholdes bestemmelser i §§ 20–21. Sidstnævnte § omhandler de i tiendelov 15/5 1903 § 25 omtalte særlige tilfælde, hvor en kirkes tiendekapital ejes af et interessentskab af tiendejere (tidligere tiendeydere).

Disse ikke-selvejende kirker bestyres af ejeren (ejerne) af kirketienden (se f. eks. skr. 2/11 1951), der ikke har regnskabspligt overfor de kirkelige myndigheder. Dersom ejeren bor uden for sognet eller der er flere ejere, skal der altid være en befuldmægtiget i sognet, til hvem meddelelser i kirkens anliggender kan rettes. Det samme gælder, hvor kirken ejes af staten, selvejende institutioner under denne eller kommunen (§ 20, stk. 1, jfr. også § 21, stk. 3 om kirkeværger, som repræsenterer interessentskaber af kirketiendejere).

Ved ikke-selvejende kirker nedsætter menighedsrådet et stående *udvalg*, bestående af sognepræsten og to af rådets valgte medlemmer, til varetagelse af menighedsrådenes interesser vedr. kirken, kirkegården m. v. Dette udvalg skal have lejlighed til at udtale sig om alle større arbejder, der udføres ved kirken eller kirkegården, og har ret til gennem menighedsrådet at henvende sig til overtilsynet i kirkens anliggende (mrl. § 19). Ikke-selvejende kirker står som andre kirker under tilsyn af provstiudvalg og stiftsøvrighed.

4. (§§ 22–23). Bestyrelsesloven bevirker ikke nogen forandring i de med hensyn til enkelte kirkers bestyrelse på privatretligt grundlag hvilende særlige forhold eller i reglerne om bestyrelse af valgmenighedskirker. For bestyrelse af Roskilde domkirkes formue og gods gælder særlige regler. Også Løgumkloster kirke, der ejes af staten, er undergivet særlige regler. Om St. Petri tyske kirke i København se foran s. 219. For Færøerne gælder lov 29/3 1924, jfr. lov 11/5 1935.

47. kapitel

KIRKERS VEDLIGEHOLDELSE

Hovedbestemmelserne om kirkers vedligeholdelse indeholdes i den tidligere nævnte lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde (bkg. 23/9 1947, ændret

ved lov 16/3 1956). Hertil slutter sig kgl. anordn. 11/4 1953 om vedligeholdelse af og tilsyn med kirkebygninger m. v.

Medens den tidligere lov om kirkers vedligeholdelse 19/2 1861 indeholdt yderst detaljerede bestemmelser, fastsætter den nugældende lov mest hovedprincipper, og mere detaljerede bestemmelser er optaget i nævnte kgl. anordn. 11/4 1953 samt en række ministerielle cirkulærer.*)

Menighedsrådet eller kirkens ejer og dens tilsyn skal iflg. lovens § 6 »våge over, at kirkebygningen med tilbehør og omgivelser vedligeholdes fuldt forsvarligt, . . . og skal derfor sørge for, at brøst og mangler, hvor sådanne viser sig, afhjælpes, om fornødent efter nærmere anvisning«. Endvidere »virke til, at navnlig kirkebygningens indre og dens tilbehør fyldestgør fordringerne til orden, sømmelighed og bekvemmelighed, så at gudstjenesten ikke lider og andagten ikke forstyrres ved mangler i så henseende, og at der foretages sådanne forandringer og anskaffelser, som efter tidens almindelige krav må anses for at være tjenlige til at øge kirkebygningens hygge og værdighed og gudstjenestens højtidelighed, og som kræves, for at de kirkelige handlinger kan udføres værdigt i overensstemmelse med de til enhver tid derom givne forskrifter«. Og endvidere »påse, at der, når ombygning eller forandring ved kirkebygningen eller dens tilbehør skal finde sted, altid forud sker henvendelse herom til ministeriet, medens dette gennem sine sagkyndige konsulenter, de kongelige bygningsinspektører og Nationalmuseet påser, at der foruden til kirkebygningens og inventarets betydning som historisk mindesmærke tillige tages tilbørligt hensyn til, at kirkens tjenlighed til gudstjenstligt brug ikke herved forringes.«

Herudover indeholder loven dog også nogle bestemmelser af mere speciel art - om anbringelse af inventar, der ikke længere anvendes i kirken (§ 4), om forsikring (§ 5), om nedlæggelse af gravkapeller og bevarelse af gamle ligsten (§ 8), om anbringelse af mindesmærker, mindetavler og andre prydelser (§ 10), harmonier og orgler samt kirkelokker (§ 11), belyningsforhold (§ 12), pligten til at sørge for brød og vin (§ 13), opvarmning af kirken (§ 14).

Med hensyn til spørgsmålet om, *hvem* forpligtelsen til kirkens vedligeholdelse

*) Se cirk. 12/4 1962 om tårnure; cirk. 13/4 1962 om træer ved kirker og på kirkegårde; cirk. 16/4 1962 om inventarfortegnelser; cirk. 8/6 1942 og 28/6 1954 om adgang til kirkerne; cirk. 19/3 1956 ang. andragender om byggearbejder ved kirker; cirk. 26/1 1949 og cirk.skriv. til samtlige provster 25/6 1954 ang. fredning af kirkernes omgivelser; ministeriet for offentlige arbejders cirk. 4/9 1963 ang. vejforlægninger ved kirker; cirk. 17/11 1930 og 2/8 1954 om elektriske varmeanlæg i kirkerne; cirk. 2/11 1956 om foranstaltninger til modvirkning af fugtighed i kirker med elektrisk varmeanlæg; cirk.skr. 10/10 1963 ang. generelt eftersyn af varmeanlæg, jfr. også cirk. 19/5 1927 og 3/1 1940; cirk. 15/5 1957 om orgler; cirk. 11/7 1960 om elektriske orgelblæsere; cirk. 30/4 1936 og 30/11 1951 ang. klokker; cirk. 5/9 1962 om hunghøreanlæg; cirk. 16/9 1937 og 9/4 1965 om ældre stengærder.

Det ville være for omstændeligt at gennemgå detaljebestemmelser her. I stedet henvises til den kommenterede udgave af »Kirkelove« (Lohses forlag 1961), hvor både vedligeholdelsesloven og anordningen er optrykt.

påhviler, udtrykker loven sig neutralt.*) Den siger blot, at den eller den udgift »påhviler kirken«; se f. eks. § 11: pligten til at vedligeholde orgler »påhviler derefter kirken«, og § 13: Forpligtelsen til at sørge for brød og vin »påhviler kirken«, og § 12: »Kirken er pligtig til, når menighedsrådet ønsker det, at anskaffe . . . almindelige belysningsredskaber«.

Meningen med denne udtryksmåde (»påhviler kirken«) er at sige, at hvis kirken har egne midler, hvoraf udgiften kan afholdes, kan disse eventuelt bruges, og hvis ikke kirken har egne midler eller kun utilstrækkelige midler, påhviler udgiften den, som har vedligeholdelsespligten overfor kirken. Og her må der sondres mellem selvejende kirker og andre kirker.

a). Er kirkerne *selvejende* (bestyr.l. § 1) kan det forekomme, at vedligeholdelsespligten påhviler »en anden end kirken selv« (bestyr.l. § 17). Men den alt-overvejende hovedregel er, at vedligeholdelsesudgifter vedrørende selvejende kirker må afholdes på menighedsrådets foranstaltning dels af kirkens indtægter af kapitaler og anden formue og dels - i det omfang disse ikke strækker til - ved ligning på sognets (evt. kommunens) til folkekirken hørende beboere (bestyr.l. §§ 13-15).

Ved mere omfattende istandsættelser er det almindeligt - navnlig hvor det drejer sig om små sogne - at der af *staten* ydes et tilskud til istandsættelsen, jfr. de årlige finanslove § 19. Tilskudets størrelse fastsættes i de enkelte tilfælde skønmæssigt under hensyntagen til samtlige i det konkrete tilfælde foreliggende omstændigheder - arbejdernes omfang og art, kirkens arkæologiske, historiske eller bygningsmæssige værdi, dens formueforhold, befolkningens økonomiske bæreevne o.s.v. Ved fastsættelse af statstilskudets størrelse ses der iflg. praksis bort fra udgifter til orgler og varmeværker.

Ofte ydes der i beskedent omfang *private bidrag* til kirkernes vedligeholdelse, navnlig hvor man ønsker gennemført udsmykningsarbejder eller andet, som falder udenfor den egentlige vedligeholdelse, og som derfor ikke ville kunne pålægges menighedsrådet eller kirkeejeren.

b) Er kirken *ikke-selvejende*, påhviler det kirkens ejer at vedligeholde kirken. Dette gælder ikke blot, hvor der til kirken hører tiendekapital - i så fald er vedligeholdelsespligten det selvfølgelige sidestykke til retten til at nyde indtægten af tiendemidlerne - men også i tilfælde, hvor kirken er uden formue.

Hvad angår *vedligeholdelsespligtens omfang* bemærkes, at denne principielt er ganske den samme, hvad enten kirken er selvejende eller den er i privat eje,

*) På *Færøerne* afholdes udgifter til kirkernes *udvendige* vedligeholdelse af den færøske landskasse i henhold til lagtingsbevilling, der administreres af kirkeinspektionen (rigsombudsmanden og vice-biskoppen). Udgifterne til den *indre* vedligeholdelse varetages af menighedsrådene for midler, der tilvejebringes ad frivillig vej.

jfr. den foran citerede bestemmelse i vedl.l. § 6, hvor menighedsrådet og kirkens ejer nævnes sideordnet.

Pligten går naturligvis først og fremmest ud på, at kirken skal »vedligeholdes fuldt forsvarligt«, således at kirken ikke forfalder, men »brøst og mangler, hvor sådanne viser sig, afhjælpes« (§ 6). Men dermed er forpligtelserne ikke udtømt, idet menighedsrådet eller kirkeejeren som før nævnt skal virke til, at kirken »fyldestgør fordringerne til orden, sømmelighed og bekvemmelighed, så at gudstjenesten ikke lider og andagten ikke forstyrres ved mangler i så henseende«. Der ligger heri et krav om at *følge med tiden*, selvom det kan blive kostbart, idet det ifølge § 6 kan pålægges rådet eller kirkeejeren at foretage »sådanne forandringer og anskaffelser, som efter tidens almindelige krav må anses for at være tjenlige til at øge kirkebygningens hygge og værdighed og gudstjenestens højtidelighed . . .«. F. eks. kan det pålægges en kirkeejers at foretage fornyelse af kirkens stolestader, så at de bliver mere bekvemme, og han kan ikke slippe herfor ved at henvise til, at vore mindre blødagtige forfædre har kunnet nøjes med de hidtil brugte fjæle.

På et specielt område - nemlig i henseende til kirkens *opvarmningsforhold* - er kirkeejersens pligt til at følge med tiden blevet særlig præciseret i lovgivningen. Vedligeholdelsesloven af 1861 fritog udtrykkeligt den private kirkeejers for at anskaffe varmeindretninger til kirken, men allerede lov 7/6 1873 § 4 pålagde ham pligt til at anskaffe kakkelovne. Ifølge lov 9/3 1893 havde han tilsvarende pligt, for så vidt opvarmningen kunne indskrænkes til anbringelse af kakkelovne. Kunne kirken ikke opvarmes »hensigtsmæssigt« på denne måde, var han pligtig at finde sig i anskaffelsen af et andet varmeværk, men han skulle dog kun yde et bidrag hertil, svarende til, hvad han skulle have betalt for almindelige kakkelovne. Efter den nugældende vedligeholdelseslov (§ 14) har tiendejers ubetinget pligt til på egen bekostning at anskaffe et varmeværk, der tilfredsstiller nutidens krav, hvis det af hensyn til kirken er den mest hensigtsmæssige løsning.

Det daglige tilsyn med kirken påhviler menighedsrådet eller for ikke-selvejende kirkers vedkommende ejers af kirken eller dens midler (vedl.l. § 30). Ved selvejende kirker varetages dette tilsyn af et af menighedsrådet nedsat udvalg og kirkeværgen (bestyr.l. § 4). Disse sørger for, at indtrufne mindre beskadigelser o. lign. hurtigst muligt afhjælpes. Indtræffer der større skade, skal indberetning straks ske til provstiudvalget, der afgør, hvad der videre skal foretages (vedl.l. § 30).

Hvert år i maj eller juni skal menighedsrådet eller ejers af kirken eller dens midler afholde syn over kirken (vedl.l. § 31). Hvert tredje år deltager provsten og en af provstiudvalget valgt bygningskyndig mand i synet (§ 32).*)

Om *særligt tilsyn* med »fortrinlig vigtige kirkebygninger«, se vedl.l. §§ 41-44.

*) Disse såkaldte provstesyn kan nu afholdes i månederne april, maj, juni eller juli (lovændring 31/3 1965, cirk. 8/4 1965).

Nærmere vejledning om afholdelse af synsforretninger er givet i fornævnte kgl. anordn. 11/4 1953 (§ 29 p. p.) og cirk. 17/5 1923.

Udskrifter vedrørende synsforretninger forelægges provstiudvalget til godkendelse eller afgørelse af, hvad der videre skal foretages i anledning af det ved synene passerede (lovens §§ 30–32). Provstiudvalgets afgørelse kan af menighedsrådet - såvel som af ejeren af kirken eller dens midler, hvor kirken ikke er selvejende, - inden 1 måned efter, at provstiudvalgets afgørelse er meddelt de pågældende, eller, hvis den af provstiudvalget satte frist for den pågældende mangels afhjælpning er kortere end 1 måned, da inden fristens udløb, indankes for ministeriet (§ 34). Hvis indankning til ministeriet ikke finder sted, skal de ved synet udsatte mangler afhjælpes inden næste års syn, medmindre synet har fastsat en kortere frist, se nærmere § 35. Den af ministeriet truffene afgørelse er endelig. Dog kan menighedsrådet eller ejeren af kirken eller dens midler få spørgsmålet om, hvorvidt synet eller ministeriet har pålagt menighedsrådet eller kirkeejeren noget, som ifølge loven eller anordningen af 11. april 1953 ikke kan pålægges dem, indbragt for domstolene. Frister for fremsættelse af begæring herom er fastsat i lovens § 36. Det påhviler selvfølgelig vedkommende menighedsråd eller kirkeejers selv at tage initiativ til sagens indbringelse for domstolene (det modsatte standpunkt, at det skulle påhvile ministeriet, blev uden held gjort gældende i en sag vedrørende Øland kirke, 4.K.49).

Se Østre Landsrets dom 14/4 1930 (G.R. 1929-30 s. 299). Ejeren af en ikke-selvejende kirke havde for retten indbragt spørgsmålet om synets og ministeriets kompetence med hensyn til at kræve opført en mur om arealer, hvormed en kirkegård var blevet udvidet. Sagen blev afvist, da den ikke var begæret indbragt for domstolene inden den i loven fastsatte frist.

Såfremt fristen for en synsudsættelses afhjælpning oversiddes, kan der pålægges »vedkommende« bøder (§ 37). Med vedkommende må der være tænkt på den eventuelle ejer af kirken eller dens midler. Er kirken selvejende - og altså bestyret af menighedsrådet -, måtte man om fornødent benytte den i mrl. § 11, stk. 4, hjemlede adgang til at idømme de ansvarlige medlemmer af menighedsrådet dagbøder. Endvidere er der i den her omhandlede situation adgang til at bestemme, at udbetaling af renter af kirkens kapitaler blandt stiftsmidlerne skal stilles i bero, indtil synsudsættelsen er afhjulpet.

Dersom ejeren af kirken eller dens midler vedvarende viser forsømmelse med at opfylde synets bestemmelser om kirkens eller kirkegårdens vedligeholdelse, kan kirkeministeren bestemme, at kirken skal overgå til selveje under menighedsrådets bestyrelse (§ 37, stk. 2). I en skrivelse af 8/11 1949 (utrykt) har ministeriet udtalt, at den her omhandlede bestemmelse formentlig først kan bringes i anvendelse, når de i § 37, stk. 1, nævnte tvangsmidler (bøder og tilbageholdelse af renteindtægter) har været prøvet uden resultat.

48. kapitel

KIRKERNES BRUG

Det skal i det følgende undersøges, *hvad* kirkerne kan benyttes til, *af hvem* de kan benyttes og *på hvis forlangende* de kan stilles til rådighed. Disse spørgsmål er besvaret i lov om kirkers brug, sognebåndsløsning m. m. (bkg. 30/5 1961), der afløste de tidligere brugslove af 25/3 1872 og 15/5 1903. Rammerne for brug af kirkerne er stedse blevet udvidet både i henseende til, hvem der kan bruge dem, og hvortil de kan bruges. Lovens bestemmelser er udtømmende, og der kan ikke på det bestående lovgrundlag gives tilladelse til anden brug end den, der er hjemlet eller forudsat i brugsl. (skr. 24/2 1948). Lovens bestemmelser angår kun brug af selve kirkerummet, ikke andre lokaliteter (se f. eks. skr. 23/12 1958 ang. brug af mødelokaler i en kirkes krypt).

1. Hvad kirkerne kan benyttes til.

Obligatorisk brug. I kirkerne skal der afholdes gudstjenester på de foreskrevne dage og tider (D.L. 2-4-5) - såkaldte ordinære gudstjenester - og endvidere skal kirkelige handlinger som hovedregel udføres i kirken. I tidligere tid synes det at have været usædvanligt, at kirker brugtes til andet, idet der endog til afholdelse af gudstjenester udover de ordinære krævedes særlig tilladelse, jfr. f. eks. cirk. 2/2 1859 angående en kongelig resolution om, at biskopperne måtte bemyndiges til at afgøre andragender om afholdelse af ekstraordinære gudstjenester om aftenen før de store festdage og før nytårsdag (og skr. 10/3 1870).

Anden brug. Ved brugsl. 25/3 1872 blev der åbnet adgang til brug af kirkerne i langt videre omfang end hidtil. Rammerne er ved senere ændringer udvidet yderligere.

I lovens § 1 nævnes de formål, hvortil de ved kirken ansatte faste præster og andenpræster - og eventuelt andre præster i folkekirken, jfr. nedenfor - har ret til at disponere over kirken uden at skulle indhente tilladelse eller godkendelse fra menighedsråd, biskop eller andetsteds. Der nævnes her gudstjenester, kirkelige handlinger samt kirkelige møder o. lign.

Endvidere fastsættes det i § 7, at præsterne i et vist omfang med menighedsrådets eller biskoppens tilladelse kan disponere over kirkerne til andet brug. Til kirkens benyttelse i kirkelige sammenslutningers anliggender, til afholdelse af kirke- og missionshistoriske foredrag, når betaling ikke tages for at påhøre dem, og deslige, meddeler *menighedsrådet* samtykke, når de afholdes af uden-sogns*) præst efter en til ham derom overensstemmende med reglerne i § 4 eller § 5 rettet opfordring.

*) Dersom det drejer sig om en af de ved kirken ansatte præster, har han som før nævnt i henhold til § 1 ret til at bruge kirken uafhængigt af menighedsrådet.

I andre tilfælde, hvor en kirke ønskes benyttet til kirkeligt formål - herunder til kirkekoncerter, opførelse af kirkespil o. lign. - meddeler *biskoppen* samtykke efter indstilling fra menighedsrådet. Biskoppens afgørelse kan af menighedsrådet indankes for ministeriet. Kan i enkelte tilfælde indstilling til biskoppen ikke ske, kan tilladelsen, når menighedsrådet ønsker denne givet, meddeles af sognepræsten, den residerende kapellan, andenpræsten eller distriktspræsten i et udskilt distrikt, men han skal da altid, så snart ske kan, gøre indberetning herom til biskoppen.

Som det ses, hjemler loven kun brug af kirkerne til *kirkelige* formål, og brug af kirkerne til andre formål er ulovmedholdelig.

Det er herefter udelukket at benytte en kirke til almindelige kulturelle formål, f. eks. til forevisning af og foredrag om oldtidsfund (skr. 9/9 1912), til politiske eller sociale formål (bortset fra de tilfælde, hvor en *kirkelig* sammenlutning, f. eks. »Kirkens Korshær«, har påtaget sig en opgave, som søges fremmet gennem afholdelse af gudstjenester eller møder i kirkerne).*) Ligeledes kan kun *kirkelige* handlinger henlægges til kirkerne; det er ikke lovligt at anvende kirkerne til tilsvarende ikke-kirkelige handlinger, f. eks. borgerlig begravelse (skr. 13/3 1957).

Om optagelse af filmscener og lydbilleder i kirker se skr. 15/3 1939, 8/3 1961.

2. Hvem kan benytte kirkerne?

Også i henseende til, *hvem* der kan benytte kirkerne, skete der en afgørende forandring ved brugsloven 25/3 1872, idet der blev givet en række bestemmelser om de ved kirken ansatte præsters ret til at overlade andre præster i folkekirken brugen af dem.

Faste præster og andenpræster har ret til såvel på søgnedage som på søn- og helligdage at bruge de kirker, ved hvilke de er ansat, til gudstjenester, til kirkelige handlinger samt til kirkelige møder og lignende. Hvor flere præster er ansat ved den samme kirke, fastsættes de nærmere regler herom om fornødent af biskoppen efter indhentet erklæring fra menighedsrådet (brugsl. § 1).

Sognepræster, residerende kapellaner og andenpræster har i et vist omfang ret til at *lade andre bruge* de kirker, ved hvilke de er ansat (brugsl. § 2, stk. 1-3). Når den kirkelige betjening af et af flere sogne eller sognedistrikter bestående pastorat er ordnet således, at betjeningen af et enkelt sogn eller distrikt væsentligt er overdraget til en residerende kapellan, kaldskapellan eller fast hjælpepræst, har han på lignende måde ret til at give andre adgang til at bruge vedkommende sogne- eller distriktskirke (§ 2, stk. 4).

*) Se f. eks. skr. 3/2 og 15/2 1956 ang. en af en præst foranstaltet sammenkomst i Vigerslev kirke, ved hvilken Josephine Baker talte om racespørgsmål.

For det første kan disse præster tilstede andre præster i folkekirken at bruge kirkerne i de samme tilfælde, hvori retten til at bruge kirkerne tilkommer dem selv (§ 2, stk. 1).

Udtrykket »andre præster i folkekirken« dækker kun de ved andre kirker ansatte præster (præster i embede), ikke derimod forhenværende præster. Disse sidste har ingen adgang til at få kirker overladt til brug på eget ansvar, men kun på den stedlige præsts ansvar, for så vidt denne måtte være villig til på sit ansvar at overlade dem kirken til brug (skr. 18/6 1923, 20/10 1937).

Endvidere kan de nævnte præster tilstede *ikke præsteviede, der efter de hidtil gældende regler har adgang til prædikestolen*, at bruge kirken til prædiken og katekisation (§ 2, stk. 2). Der tænkes hermed på teologiske studenter og kandidater.

Ifølge forordn. 23/11 1697 måtte »ingen her i Rigerne i Kiøbstæderne lade sig bruge på Prædikestolen, uden han tilforn har erlanget Attestatum Theologicum her paa Universitetet om hans Lærdom in Theologia«; dog skulle det »ei være unge Studentere, som ei have deres Theologiske Attestats, formeent til Fro-Prædikenerne i Kiøbstæderne eller andre Prædikener paa Landet, sig i Prædiken at øve«. Denne vide adgang for studenter til at »lade sig bruge paa Prædikestolen« begrænsedes ved reskript 13/2 1801 til, at kun den, der »virkelig har studeret ved Academiet i Kjøbenhavn og kan fremvise Attester, saavel om hans Flid i at besøge de vigtigste philosophiske og theologiske Forelæsninger, som om hans in Examinatoriis beviiste Fremgang i disse Videnskaber«, har adgang til prædikestolen. Se også skr. 14/7 1937, 13/11 1951. Det er en selvfølge, at teologiske kandidater har samme adgang til prædikestolen.

Teologiske studenter, der ikke endnu har ret til at prædike i henhold til foranstående bestemmelser, kan derimod prædike under samme vilkår som lægmænd ; jfr. straks neden for.

Andre ikke præsteviede kan med tilladelse af en af de fornævnte præster og under hans ansvar tale i kirken fra kordøren eller prædikestolen ved gudstjenester og kirkelige møder; ved de faste gudstjenester dog kun under forudsætning af, at vedkommende præst selv prædiker over dagens tekst (§ 2, stk. 3). I henhold til denne bestemmelse kan en præst i folkekirken også tilstede præster i andre trossamfund (ev.-luth. såvel som andre kristne trossamfund) at tale ved gudstjenester eller kirkelige møder. Det må tilkomme vedkommende folkekirkepræst selv i hvert enkelt tilfælde at skønne over, om noget sådant bør finde sted. Selvfølgelig må han selv være tilstede og lede gudstjenesten, og han må tage ansvaret for gudstjenesten som helhed, herunder også for indholdet af, hvad den fremmede præst udtaler (skr. 24/2 1948, 5/7 1954 - Billy Graham). Derimod kan folkekirkens kirker ikke udleveres til uden for folkekirken stående trossamfund til gudstjenester m. v., alene med undtagelse af de tilfælde, hvor loven undtagelsesvis hjemler noget sådant - d.v.s. kun ev.-luth. frimenigheder (brugsl. kap. III).

I henhold til brugsl. § 5 kan kirkerne endvidere overlades til herfra ud-

sendte missionærer, der har modtaget præstevielse i folkekirken, samt til præster ved ev.-luth. menigheder uden for riget; for sidstnævntes vedkommende skal der dog indhentes tilladelse fra biskoppen, der træffer sin afgørelse på grundlag af de ham forelagte oplysninger om vedkommende udenlandske menigheds lære og ritus. Biskoppens tilladelse kræves dog ikke, når det drejer sig om præster i de nordiske kirker. Om adgang til at overlade kirker til præster ved ev.-luth. frimenigheder her i landet se brugsl. §§ 12-14 (nedenfor s. 293).

3. På hvis forlangende kan en kirke stilles til rådighed?

Foruden præsterne, jfr. foran, har også læge medlemmer af folkekirken i et vist omfang ret til at forlange kirkerne stillet til rådighed.

Ethvert medlem har krav på at få sin sognekirke stillet til rådighed til udførelse af en kirkelig handling, hvadenten denne ønskes udført af en af sognets egne præster eller af en udensogns præst. I sidstnævnte fald er det uforholdent at indhente tilladelse fra sognepræsten (distriktspræsten); der skal alene ske anmeldelse - mindst 24 timer forud - til sognepræsten og træffes aftale om tiden (brugsl. § 3, stk. 2).

Endvidere kan en eller flere af et sogns eller sognedistrikts til folkekirken hørende beboere begære, at kirken stilles til rådighed for en anden præst i folkekirken end den eller de ved kirken ansatte til benyttelse til gudstjenester, kirkelige møder o. lign. Hertil må den stedlige sognepræsts (distriktspræsts) samtykke indhentes i hvert enkelt tilfælde, men præstens eventuelle nægtelse af samtykke kan indankes for biskoppen eller kirkeministeriet (brugsl. § 3, stk. 1).

Mindst 5 familiefædre, enker eller andre personer med egen husstand, der er medlemmer af sognemenigheden (sognedistriktsmenigheden), kan begære kirken overladt til prædiken og katekisation eller skriftemål og altergang ved en anden præst i folkekirken end den eller de ved kirken ansatte. I disse tilfælde er retten til brug af kirken *ikke* betinget af vedkommende sognepræsts (distriktspræsts) samtykke, idet der kun skal træffes aftale med vedkommende kirkebetjent mindst 24 timer forud (brugsl. § 4).

Ligesom præsterne kan også læge medlemmer begære kirken stillet til rådighed for præster ved ev.-luth. menigheder i eller uden for riget eller for udsendte missionærer, der har modtaget præstevielse i folkekirken, til afholdelse af gudstjenester og i forbindelse dermed forretelse af dåb og altergang (brugsl. §§ 5 og 13).

Ved brugsl. § 6 er der hjemlet særlig adgang for sognebåndsløserne og medlemmer af en valgmenighed til at begære deres sognekirke stillet til rådighed for den præst, til hvem de har sluttet sig.

Om valgmenigheders adgang til fast brug af kirker se brugsl. § 6, stk. 2-3. Om frimenigheders adgang til fast brug af kirker se nedenfor s. 294.

49. kapitel

OPFØRELSE AF NYE KIRKER

Der findes ikke mange forskrifter om, hvorledes nye kirker bør indrettes. Kun siges det i vedl.l. § 2, stk. 2, at enhver ny kirke som regel bør forsynes med et våbenhus eller andet passende forrum, med et opholdssted for præsten og så vidt muligt med et sakristi. Der bør være mindst een reservedør. Hvor ikke særlige hindringer stiller sig i vejen derfor, bør koret være i kirkens østende og tårnet i dens vestende (dette sidste krav ses der jævnlig bort fra, navnlig ved opførelse af købstadkirker, hvor man er bundet af andre hensyn).

Såvel byggegrund som tegninger og forslag med beskrivelse til kirken og dens inventar (varmeanlæg, belysning, orgel, prædikestol, alterparti, stolestader, klokker etc.) skal godkendes af kirkeministeriet. Andragende herom indsendes gennem vedkommende menighedsråd, provstiudvalg og stiftsøvrighed (overtilsyn). Tegningerne med beskrivelse skal opbevares i kirkens arkiv og genparter afgives til den kgl. bygningsinspektør og provstiudvalget (bestyr.l. § 18, vedl.l. § 2).

I cirk. 10/3 1951 (G.R.) har indenrigs- og boligministeriet givet kommunalbestyrelserne anvisninger for de tilfælde, hvor man i forbindelse med udarbejdelse af *byplaner* (lovbkg. 9/5 1962) ønsker at fastlægge placeringen af nye kirker og kirkegårde eller udvidelse af eksisterende kirkegårde (k.min.s cirk. 10/3 1951).

Opførelsen af nye kirker foretages som regel på initiativ af og under ledelse af en *kirkekomité* (i København eventuelt Det københavnske Kirkefond), der er økonomisk ansvarlig for arbejdet, indtil kirken er afleveret til menighedsrådet ved afleveringssyn.*) Et menighedsråd kan ikke som sådant påtage sig denne opgave. Såfremt et menighedsråd - som det forekommer - konstituerer sig som kirkekomité for at gennemføre opførelsen af en ny kirke, må det blive et privat anliggende for de enkelte medlemmer af rådet, uden forbindende for offentlige kirkelige midler.**)

Til dækning af udgifterne ved opførelse af nye kirker ydes der som regel betydelige *statstilskud*, hvis størrelse fastsættes på de årlige finanslove eller tillægsbevillingslove. Af de derefter resterende udgifter kan med kirkeministeriets tilladelse indtil halvdelen dækkes gennem *lån*, som forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning, forudsat at vedkommende menighedsråd fremsætter for-

*) Det københavnske kirkefond har udarbejdet standard-vedtægter for kirkekomiteer.

***) I 1964 nedsatte kirkeministeren et udvalg med den opgave at overveje og eventuelt fremsætte forslag til en revision af de gældende bestemmelser om opførelse af nye kirker, særlig for så vidt angår finansieringen og administrationen af sådant byggeri.

slag herom.*) Statskassen kan eventuelt påtage sig garanti for sådanne låns forrentning og afdragsning (bestyr.l. § 12, stk. 4-5). Der kan ikke opføres beløb på en kirkes budget til tilvejebringelse af en byggefond til opførelse af en ny kirke (skr. 30/1 1958, 23/12 1961). Resten af de nødvendige midler må kirkekomiteen fremskaffe gennem *frivillige bidrag* o. lign. I København-Frederiksberg og omegn yder Det københavnske Kirkefond som regel tilskud. Det forekommer ret almindeligt, at kommuner skænker grunden til en ny kirke. Værdien af grunden indgår i så fald i den del af udgiften, som det påhviler kirkekomiteen at skaffe dækning for gennem frivillige bidrag.

Obligation for det lån, der eventuelt optages til delvis dækning af udgifterne, skal udstedes af kirkekomiteen (skr. 15/1 1960). Lånet bør i almindelighed afdrages i løbet af højst 15 år.

Forinden en nyopført kirke kan indvies (i henhold til kgl. resolution herom), skal der være afholdt et *afleveringssyn* over bygningen med tilbehør og den til kirken eventuelt udlagte kirkegård, jfr. herom vedl.l. § 3.

50. kapitel

OM KIRKERS UDVIDELSE

Ifølge lov 19/2 1861 § 4 kunne ministeriet påbyde, at en kirke skulle udvides, når det ved gentagen erfaring i det mindste i tre år i træk havde vist sig, at kirken ikke var så rummelig, at den afgav bekvem plads for sognets kirkegængere. Hvis en tiendejer ikke rettede sig efter det givne pålæg, henviste nævnte lovbestemmelse sagen til afgørelse ved domstolene. Skulle det vise sig, at det bestående retsforhold ikke fyldestgjorde kirkens tarv, skulle forholdet ordnes ved lov.

I skr. 7/2 1902 påbød kultusministeriet i henhold til nævnte lovbestemmelse en udvidelse af Vester-Brønderslev Kirke, idet ministeriet tilføjede, at såfremt besidderen af nævnte kirkes tiende, der modsatte sig udvidelse af kirken, skulle fastholde sin vægring og ikke rette sig efter det givne pålæg, måtte sagen afgøres ved domstolene. Sagen blev indbragt for underret og appelleret til landsretten og højesteret. I alle tre instanser frifandtes kirketieendejeren (U.f.R. 1905 s. 665 og 1907 s. 591), idet der ikke efter det kongelige skøde, der lå til grund for tieendejerens adkomst, kunne udledes eller i lovgivningen fandtes nogen hjem-

*) For at få løst en pludselig og pressende kirkeopgave i en såkaldt »planetby« blev det ved en lov af 15/4 1964 bestemt - som noget hidtil helt enestående -, at udgifterne ved opførelse af en ny kirke i Gladsaxe sogn (Lunde-Hyldegård kvarteret) kunne dækkes fuldt ud ved lån, der forrentes og afdrages gennem den kirkelige ligning.

mel til at pålægge tiendeejerne forpligtelse til at sørge for kirkens udvidelse. Det var under sagen oplyst, at kirketiendeejerens adkomst til Vester-Brønderslev sogns kirketiende kunne føres tilbage til et skøde af 9/11 1686 fra Chr. V til geheimeråd Steen Hendorph, ifølge hvilket nævnte Hendorph og hans arvinger skulle »kirkerne af deres tiender og indkomst forsvarligen *ved magt og lige at holde*«. Som et kuriosum kan nævnes, at kirketienden og andre indkomster var blevet overdraget Steen Hendorph og hans arvinger »til evendelig arf oc eiendom« *som vederlag for »resterende rentemester løn og besolding*«.

Man var nu ude i den af lov 19/2 1861 forudsatte vanskelige situation, at der ikke var midler til kirkens udvidelse (idet tiendeejeren ingen pligt havde dertil og man ikke dengang kendte den nu almindelige udvej at ligne på menigheden). Og selv om midlerne kunne have været fremskaffet ad anden vej, havde man mødt den næste vanskelighed: tiendeejeren kunne ikke have haft pligt til at finde sig i den forøgelse af hans vedligeholdelsesbyrde, som ville have været en følge af opførelsen af en tilbygning til kirken. Man måtte da gribe til den udvej, som allerede lov 19/2 1861 havde givet anvisning på: at ordne forholdet ved en særlig lov af 8/5 1908 om sognekirkers udvidelse.

Herefter kan der af synet gøres udsættelse om kirkens udvidelse, når der 3 år i træk foreligger erklæringer fra menighedsrådet om, at sognekirken ikke er rummelig nok til at afgive tilstrækkelig plads for kirkegængere *fra sognet på de almindelige søndage*. Disse erklæringer kan afgives af menighedsrådet såvel ved de af menighedsrådet eller kirkeeejeren årligt afholdte eftersyn af kirken som ved provstesynene (vedl.l. § 32), men kun ved provstesynet eller ved en af dette syn afholdt ekstraordinær forretning kan endelig udsættelse om kirkens udvidelse finde sted (vgl. anordn. 11/4 1953 § 37).

Er kirken selvejende, påhviler det menigheden og statskassen at bekoste udvidelsen, f.s.v. kirken ikke er i stand til selv at bekoste udvidelsen uden at dens midler derved bliver utilstrækkelige til at afholde de nødvendige udgifter ved kirkens fremtidige vedligeholdelse og drift. Staten bekoster indtil halvdelen af det manglende beløb og menigheden - gennem frivillige bidrag eller ligning - resten, eventuelt gennem optagelse af lån, hvortil renter og afdrag kan afholdes af den kirkelige ligning (§ 3, stk. 1 og § 4).

Er kirkens tiende i privat eje, og kan forpligtelsen til at udvide kirken ikke efter adkomstdokumentets indhold antages af påhvile kirketiendeejeren, hvilket eventuelt kan gøres til genstand for domstolens afgørelse, skal tiendeejeren, såfremt han ikke er villig til at bekoste udvidelsen, være pligtig at finde sig i *afløsning* af sit forhold til kirken overensstemmende med reglerne i lov om tiendens afløsning 15/5 1903 § 23. Man kan altså i *denne* situation gennemtvinge, at kirken overgår til selveje uden at kirketiendeejeren har misligholdt sin forpligtelse overfor kirken.

Lov 8/5 1908 har ikke større praktisk betydning idag, idet et menighedsråd også uden den i loven foreskrevne noget omstændige fremgangsmåde kan få en udvidelse af en kirke gennemført, med eller uden statstilskud. Men ved anvendelse af 1908-loven og den deri foreskrevne fremgangsmåde er et menighedsråd - modsat ellers - *sikker* på et statstilskud.

8. afsnit

BEGRAVELSESVÆSEN

51. kapitel

OM BEGRAVELSESVÆSENET I ALMINDELIGHED*)

Begravelsesvæsenet, der har til opgave at drage omsorg for fjernelse af afdøde personers samt dødfødte børns jordiske rester, er et offentligt anliggende, reguleret af lovbestemmelser m. v. Ifølge forordn. 7/11 1682 skal kister tilslås inden 4 dage efter døden (§ 7) og ligene må ikke stå over jorden mere end 8 dage (§ 10), jfr. også skr. 19/12 1957. Fristerne finder dog ikke anvendelse, hvor lig undtagelsesvis hensættes i kirker eller i overjordiske, udefra tilgængelige gravkamre (skr. 15/1 og 24/4 1952). Dersom liget skal *brændes*, bør 8 dages-fristen finde tilsvarende anvendelse i de tilfælde, hvor det inden for denne tidsfrist har kunnet fastslås, at betingelserne for ligbrænding er til stede (justitsmin. skr. 20/2 1957 - G. R. 1957-58 s. 303, noten). I København og på Frederiksberg er fristen for jordfæstelse i vedtægten for begravelsesvæsenet fastsat til henholdsvis 6 og 7 dage.***) Det er ikke tilladt at begrave eller anbringe lig og urner hvor som helst, men kun på offentlige kirkegårde og begravelsespladser (columbarier), medmindre der gennem kirkeministeriet eller justitsministeriet er opnået tilladelse til anden ordning.

Indtil slutningen af forrige århundrede eksisterede der kun én lovlig form for begravelse: Ligene skulle »stedes til jorden«, som det siges i kirkeritualet 1685, kap. IX, men efter at der ved lov 1/4 1892 (nu lov 18/4 1950) er hjemlet adgang til ligbrænding, kan borgerne frit vælge mellem disse to begravelsesformer, dog for ligbrændings vedkommende under forudsætning af, at betingelserne efter sidstnævnte lov er til stede (jfr. nedenfor).

Begravelsesvæsenet har i umindelige tider - velsagtens i al den tid kirken har bestået her i landet - været varetaget af kirken, idet hele befolkningen er blevet begravet i kirkerne eller på de til disse hørende kirkegårde, dog at der ved kgl. bevilling i adskillige tilfælde er givet tilladelse til anlæggelse af private begravelsespladser, ligesom også enkelte trossamfund uden for folkekirken har kun-

*) Om begravelses*handlingen* - kirkelig eller borgerlig - se foran s. 98-111.

**) Vedtægt for Kbhvn., stadf. 28/2 1929, § 7. Direktoratet for begravelsesvæsenet kan tillade afvigelser herfra, formentlig dog ikke udover den i forordn. 7/11 1682 fastsatte frist.

net anlægge egne kirkegårde. Det er fremdeles det almindeligt forekommende, at afdøde begravnes på de stedlige folkekirkelige kirkegårde, uanset om afdøde var medlem af folkekirken eller ej, men der er dog i nyere lovgivning givet bestemmelser, der åbner andre muligheder.

1. Iflg. lov 19/4 1907 om forskellige forhold vedr. begravelser § 6, stk. 3, kan *trossamfund uden for folkekirken*, når de ønsker det, anlægge egne kirkegårde eller begravelsespladser med iagttagelse af de for kirkegårdes anlæg m. v. til enhver tid foreskrevne regler. Retten hertil er ikke forbeholdt anerkendte trossamfund. F. eks. benyttes den nu og da af ev.-luth. frimenigheder (skr. 21/3 1929, 13/11 1954). I praksis benyttes bestemmelsen ikke meget, idet trossamfundene foretrækker at benytte den i samme lovs § 6, stk. 4, hjemlede adgang til at få en del af en folkekirkelig kirkegård overladt til særligt brug.*) De her omhandlede kirkegårde står under tilsyn af de verdslige myndigheder (politimestrene) - skr. 24/7 1954.

2. Ved fornævnte lov 19/4 1907 blev der endvidere - efter forslag af det kirkelige udvalg af 1903 - i § 6 givet hjemmel til, at ministeriet kan tillade, at der i en kommune på dennes bekostning anlægges *kommunale begravelsespladser*.**) Disse begravelsespladser - af hvilke der muligvis endnu ikke findes nogen her i landet - adskiller sig på afgørende punkter fra folkekirkens kirkegårde (også fra de side 251 omhandlede kirkegårde, der er overgået til kommunens bestyrelse). Ejendomsretten til kirkegårdene er kommunens, men naturligvis kan der ikke disponeres over de til kirkegård indtagne arealer til andet formål uden kirkeministeriets samtykke. Da disse kirkegårde ikke har nogen tilknytning til folkekirken, kan begravelse såvel af personer i som uden for folkekirken foregå her uden iagttagelse af de sædvanlige hensyn, som ellers må tages til folkekirken. Det var netop tanken med indførelsen af adgangen til anlæg af kommunale begravelsespladser, at der skulle kunne anlægges begravelsespladser, hvor intet hensyn kunne forlanges iagttaget overfor folkekirken - for at man med så meget større ret kunne forlange hensynet til folkekirken respekteret på dennes kirkegårde. På de kommunale begravelsespladser skal der være lige adgang for *alle* kommunens beboere til at blive begravet - uanset om de tilhører folkekirken eller overhovedet noget trossamfund - og lige adgang for alle trossamfunds præster til at forrette begravelser med benyttelse af deres trossamfunds ritual. På disse begravelsespladser skal der af kommunen opføres mindst ét begravelseskapel, der på lige vilkår skal kunne overlades til brug ved alle begravelser, som foregår på kommunens begravelsesplads, og det skal iøvrigt stå ethvert trossamfund - kristent

*) Se f. eks. om den rom.-kat. menighed i Esbjerg vedtægt for kirkegårdene og begravelsesvæsenet i Esbjerg købstad § 33 (G.R. 1959-60 s. 139).

**) Da disse begravelsespladser intet har med kirken at gøre, er denne terminologi valgt; men den negligeres i daglig tale og også i den kirkelige lovgivning, jfr. vedl.l. § 25, stk. 5, der bruger udtrykket »kommunal kirkegård«.

eller ikke kristent - åbent på sin bekostning at opføre egne kapeller (se skr. 20/7 1931).

De her omhandlede begravelsespladser er helt unddraget kirkelige myndigheders tilsyn, bortset fra, at de - som andre kirkegårde - er undergivet kirkeministeriets øverste tilsynsmyndighed.

Såfremt der anlægges en kommunal begravelsesplads i sognet (kommunen), vil denne blive stedets hovedbegravelsesplads i den forstand, at fremtidig alle kommunens beboere bliver berettiget til at blive begravet på denne begravelsesplads, medens derimod retten til at blive begravet på folkekirkens kirkegårde bliver forbeholdt medlemmer af folkekirken.

3. *Private begravelsespladser.* Ved kgl. bevilling, der udfærdiges gennem kirkeministeriet ad mandatum, kan der gives tilladelse til indretning af særskilte private begravelsespladser for stiftelser, hospitaler, enkelte familier eller enkelte personer.

Ved udfærdigelsen af sådanne bevillinger betinges det som regel, at den pågældende begravelsesplads indhegnes forsvarligt, at begravelsespladsen, sålænge den benyttes som sådan, tilligemed hegn og mindesmærker fredes og vedligeholdes i passende stand og hvert 3. år underkastes provstesynd på bekostning af gravstedejeren, at intet lig nedsættes i gravstedet uden forudgående anmeldelse til sognepræsten, der vil have at påse, at alt fornødent med hensyn til begravelsen er iagttaget, at der forbeholdes det offentlige ret til at kræve gravstedet nedlagt, når dette i tidens løb af sanitære eller andre grunde måtte anses for nødvendigt, samt at der inden en vis frist - sædvanligt 6 uger - fra bevillingens dato udstedes og tinglyses en deklaration som hæftelse på den pågældende ejendom, hvorved nuværende og efterkommende ejere af ejendommen forpligtes til at efterkomme de nævnte bestemmelser, sålænge begravelsesstedet opretholdes. Arealet skal derhos indvies af sognepræsten inden dets første benyttelse (cirk. 30/4 1949).

Da det må forekomme mindre tiltalende - og også upraktisk af hensyn til tilsynet - at gravsteder på denne måde spredes over det ganske land, har ministeriet søgt at begrænse antallet af bevillinger til indretning af private begravelsespladser, se skr. 27/4 1885 og cirk. 30/4 1949, hvori udtales, at en sådan tilladelse kun kan forventes givet aldeles undtagelsesvis, når særlig stærke grunde taler for at imødekomme andragendet.

Der er ved det foran bemærkede kun tænkt på de tilfælde, hvor lig ønskes begravet i private gravsteder. Hvor der ønskes forholdt på tilsvarende måde med en *askeurne*, kan justitsministeriet i henhold til lov 18/4 1950 om ligbrænding § 4 meddele tilladelse til urnens anbringelse i et privat begravelsessted. F. eks. meddelte justitsministeriet i skr. af 8/3 1954, jfr. k.min. skr. 16/3 1954, et ægtepar tilladelse til, at deres aske til sin tid blev begravet i en dem tilhørende skov på vilkår, at stedet ved deklaration frededes i 10 år efter hver urnes nedsættelse, hvorimod der ikke kunne gives tilladelse til, at stedet indrettedes som varig begravelsesplads, således at også asken af ægteparrets børn efter disses død blev nedsat i gravstedet. Om nedsættelse af urner i sådanne grav-

steder skal der i hvert enkelt tilfælde gives meddelelse til den stedlige sognepræst, der foretager notering om nedsættelsen i ministerialbøgerne (skr. 18/3 1959). De af justitsministeriet godkendte private gravpladser skal ikke indvies. De står under tilsyn af vedkommende politimester, der også er påtaleberettiget i henhold til den på ejendommen lyste deklaration.

Skal et privat gravsted benyttes både til nedsættelse af lig og urner, skal (alene) kirkeministeriets tilladelse indhentes.

4. Derimod kan private, f. eks. et aktie- eller andelsselskab, ikke få tilladelse til at anlægge kirkegårde, der - til forskel fra de lige omtalte private begravelsespladser - skulle åbne adgang for videre kredse til at få udlagt gravsteder.

5. Om almindelige regler for anbringelse af *askeurner* se s. 266.

52. kapitel

FOLKEKIRKENS KIRKEGÅRDE

Det er ikke udtrykkeligt udtalt i lovgivningen men forudsat, at hvert sogn skal have en folkekirkelig kirkegård, beliggende i eller uden for sognet, eventuelt tilfælles med andre sogne (se f. eks. vedl.l. § 25, stk. 5). Ved oprettelse af et nyt sogn ved udskillelse af en del af et eksisterende sogn må der derfor anlægges en kirkegård i det nye sogn eller forbeholdes dets beboere ret til begravelse på en anden kirkegård. Oprettelsen af *andre* kirkegårde eller begravelsespladser end folkekirkens er en frivillig sag. De vigtigste bestemmelser om folkekirkens kirkegårde indeholdes i vedl.l. (bkg. 23/9 1947) og kgl. anordn. 20/4 1953.

1. *Anlæggelse og udvidelse af kirkegårde.*

Når en kirkegård på grund af sognets tiltagende folketal eller af andre grunde ikke længere kan afgive de fornødne begravelsessteder til sognets beboere, påhviler det kirken (begravelsesvæsenet) at afhjælpe denne mangel enten ved kirkegårdens udvidelse eller, dersom en udvidelse vanskeligt lader sig gennemføre, ved anlæg af en hjælpekirkegård. Alle sager herom skal forelægges kirkeministeriet til godkendelse, jfr. vedl.l. § 28 og anordn. 20/4 1953, afsn. B. Dette gælder også i tilfælde, hvor en ny kirkegård eller en kirkegårdsudvidelse omfattes af en byplanvedtægt eller en dispositionsplan (lovbkg. 9/5 1962 § 2, stk. 2, nr. 4; cirk. 10/3 1951). Kirkeministeriet indhenter erklæring fra sundhedsstyrelsen, hvis udtalelse afgives på grundlag af en erklæring fra vedkommende embedslæge. I praksis forlanger man ikke embedslægens erklæring vedlagt ved sagens indsendelse til ministeriet. De nødvendige arealer kan eventuelt erhverves ved ekspropriation, anordnet af kirkeministeriet i henhold til forordn. 23/4 1845, jfr. vedl.l. § 28, stk. 3. Ekspropriationen kan også omfatte arealer til holdeplads, adgangsveje m. v. Dersom ekspropriationens lovlighed

ønskes efterprøvet ved domstolene, må kirkeministeriet sagsøges ved dets værneting (skr. 3/3 1944 med note ang. Ø.L. dom 17/4 1945). Der må tages hensyn til jordbundsforhold, nærliggende bebyggelse, brønde og grundvandstand. Om fornødent må dræning finde sted, således at kisterne, når de anbringes i sædvanlig gravdybde, kan stå tørt. Dræning kan dog ikke fordres i større dybde end 2,2 m. Provstiuvalget godkender dræningsplan. Dræningskort udfærdiges i to eksemplarer, hvoraf det ene opbevares i provstiuvalgets arkiv (anordn. § 9). Om beregning af størrelsen af det areal, der skal indtages til kirkegård, se anordn. § 11. Gravpladsernes størrelse vil for en voksen i almindelighed kunne sættes til 2,6 m × 1,2 m (i lettere jord noget større), for børn 1,2 m × 0,8 m og for urner mindst 0,5 m².

Ved udvidelse af kirkegårde skal det nye hegn så vidt muligt være af samme art som hegnet om den ældre kirkegård. Gamle diger og hegnsmure må ikke nedbrydes eller flyttes uden ministeriets tilladelse (cirk. 16/9 1937, 9/4 1965). Hegn, indgangspartier og eventuelle bygninger godkendes af ministeriet, hvorimod det ofte overlades til provstiuvalget at godkende forslag til arealets planering, beplantning og indretning til begravelsesplads.

Udgifterne ved anlæg af nye kirkegårde eller udvidelse af bestående påhviler kirkekassen (eventuelt ejeren af kirken eller dens midler). Det forekommer ofte, at vedkommende kommune afholder udgifterne helt eller delvis, eventuelt stiller areal til rådighed uden vederlag (skr. 13/5 1953, 27/12 1956).

Nye kirkegårde og udvidelsesarealer til bestående kirkegårde *indvies*, forinden de tages i brug. Indvielsen foretages som regel af vedkommende præst i forbindelse med den første begravelse på arealet (biskoppernes vejledn. s. 146). Indtil nyeste tid indtog ministeriet det standpunkt, at kun kirkegårde, beregnet til jordfæstelser eller såvel til jordfæstelser som til nedsættelse af urner, kunne indvies, hvorimod de af justitsministeriet godkendte begravelsespladser for urner - der ikke kunne anses som »kirkegårde« - ikke burde kirkeligt indvies. Denne linie har ministeriet brudt i skr. af 16/5 1952, hvorved der blev givet tilladelse til, at et areal (omkring en valgmenighedskirke), der i henhold til justitsministeriets tilladelse alene skulle anvendes til anbringelse af urner, blev indviet.

2. Kirkegårdes indretning.

Om kirkegårdes indretning findes der detaljerede bestemmelser i vedl.l. kap. II og anordn. 20/4 1953. Om hegn og indgangspartier, se lovens §§ 17-18. Om forsyning med vand (brønd) § 20, stk. 4. Om beplantning § 21.

Kirkegården skal være planeret og reguleret samt forsynet med det fornødne antal gange af tilstrækkelig bredde (lovens § 19). Ved reguleringen må der ikke gøres indgreb i noget gravsted, før den i kirkegårdsvedtægten fastsatte almindelige (første) fredningsperiode - regnet fra den sidst stedfundne begravelse i det pågældende gravsted - er udløbet, medmindre vedkommende gravstedsejer(e)

samtykker deri (skr. 1/8 1955). Efter udløbet af første fredningsperiode kan et gravsted af hensyn til reguleringen inddrages helt eller delvis, uanset for hvor lang tid gravstedet er erhvervet, og uanset om gravstedsejeren modsætter sig det (skr. 3/6 1955, 24/10 1962). Endog en efterlevende ægtefælles ønske om at blive begravet ved siden af den afdøde ægtefælle kan tilsidesættes; dersom den efterlevende ægtefælle dør inden udløbet af den almindelige fredningstid, kan kirkegårdsbestyrelsen dog ikke modsætte sig, at sidstafdøde ægtefælles lig nedlægges i gravstedet, og i så fald kan gravstedet ikke nedlægges inden udløbet af en ny fredningsperiode, regnet fra den senest stedfundne jordfæstelse (skr. 17/9 1960). Dersom gravstedet er erhvervet for længere tid mod betaling, kan der eventuelt blive spørgsmål om tilbagebetaling af en forholdsmæssig del af den erlagte betaling.

Kirkegården kan være inddelt i afdelinger med forskellige takster for erhvervelse af gravsteder - bl. a. afdelinger til »liniebegrovelser« -, hvorimod der ikke må anlægges særlige afdelinger for ubemidlede (vedl.l. § 25, stk. 1). Der kan indrettes særlige afdelinger til urnebegravelse eller børnegrave, afdelinger til anbringelse af aborter (cirk. 1/7 1950) og ligrester (vedl.l. § 24, stk. 3). Til anbringelse af asken af de lig, til hvilke der ikke ønskes eget gravsted, kan der anlægges et fællesgravsted (anordn. 1953 § 17, stk. 3). Der er ikke fastsat tilsvarende bestemmelser om anlæg af fællesgravsteder for kistebegravelse, men desuagtet må sådanne fællesgravsteder formentlig kunne anlægges, såfremt en kirkegårdsbestyrelse måtte ønske det.

Til opførelse af bygninger på en kirkegård (ligkapeller, nødtørftshuse etc.) skal kirkeministeriets godkendelse indhentes (vedl.l. § 27).

Der skal forefindes et kort over kirkegården, på hvilket hver grav er afmærket med nummer, og endvidere en kirkegårdsprotokol, hvori samtlige begravelse indføres (vedl.l. § 22). Protokollen og kortet skal iflg. anordn. 1953 § 22 føres i to eksemplarer (skr. 9/11 1953). I forbindelse med protokollen bør der føres et alfabetisk register over de begravede personer. Kirkegårdsprotokollen kan ikke erstattes med kartoteker (skr. 3/1 1961).

3. Kirkegårdes bestyrelse.

Folkekirkens kirkegårde bestyres - med de nedenfor nævnte undtagelser - sammen med kirkerne, d. v. s. ved selvejende kirker af menighedsrådene, ved ikke-selvejende kirker af ejeren af kirken eller dens midler. Menighedsrådet udøver sit tilsyn med kirkegården gennem et udvalg på mindst 3 af menighedsrådet inden for dette valgte medlemmer (bestyr.l. § 4), som varetager de daglige forretninger vedr. kirke og kirkegård. Hvor en kirkegård ejes af flere kirker i fællesskab, skal der ansættes en kirkegårdsværge, for hvis virksomhed der udfærdiges en af overtilsynet stadfæstet vedtægt. Det kan forlanges, at der af kirkegårdsværgeren stilles sikkerhed for betroede midler (bestyr.l. § 7, stk. 2).

Dersom kirken ikke er selvejende, nedsætter menighedsrådet et udvalg, bestående af sognepræsten og to af dets valgte medlemmer, til varetagelse af menighedens interesser (mrl. § 19, stk. 2).

I en del tilfælde er bestyrelsen af folkekirken kirkegårde overtaget af *kommunalbestyrelserne* eller en *kommission*, bestående af gejstlige og repræsentanter for kommunalbestyrelsen. Ved kgl. resol. 22/12 1879 blev det således bestemt, at bestyrelsen af alle anliggender vedr. kirkegårde og begravelsesvæsenet i *København* skulle overgå til en kommission, bestående af vedkommende borgmester som formand, to provster og to af kommunalbestyrelsen valgte medlemmer. På tilsvarende måde blev det senere bestemt, at begravelsesvæsenet i *Odense* (kgl. resol. 20/10 1886), *Aarhus* (kgl. resol. 17/7 1890), *Esbjerg* (skr. 22/8 1894) og *Frederiksberg* (kgl. resol. 4/6 1897) skulle bestyres af en blandet kirkelig-kommunal kommission. I Aarhus og Esbjerg samt på Frederiksberg bestyres kirkegårdene og begravelsesvæsenet fremdeles af en blandet kirkelig-kommunal kommission, hvorimod bestyrelsen i København og Odense nu helt er overgået til kommunalbestyrelsen.*)

I bestyr.l. 30/6 1922 blev der optaget en hertil svarende almindelig bestemmelse (§ 7, stk. 3) om, at »i København og Frederiksberg samt købstæder med flere sogne kan begravelsesvæsenet med ministeriets samtykke udskilles fra kirkens bestyrelse og særlige regler for begravelsesvæsenets bestyrelse gives i en af ministeriet stadfæstet vedtægt.**) I henhold hertil er bestyrelsen af begravelsesvæsenet og kirkegårdene i *Randers* i 1934 overgået til Randers byråd og Dronningborg sogneråd. Endvidere er i 1940 bestyrelsen af begravelsesvæsenet og kirkegårdene i *Aalborg* overgået til et udvalg på 11 medlemmer, hvoraf 8 vælges af Aalborg byråd og Hasseris og Egholm sogneråd, 2 af samtlige menighedsrådsmedlemmer i de tre kommuner og 1 af folkekirken præster smst. Iflg. vilkårene for indlemmelsen af Nr. Tranders sognekommune i Aalborg købstadkommune i 1950 forvaltes de da eksisterende 3 kirkegårde i Nr. Tranders kommune dog af vedkommende menighedsråd (vedtægt stadfæstet 17/6 1943). Muligheden for at etablere sådanne særlige ordninger er i bestyr.l. § 7, stk. 3, udtrykkelig begrænset til København og Frederiksberg samt *købstæder*. Der er ingen hjemmel til at anvende bestemmelsen på landsogne (skr. 3/7 1961).

Det er kun *bestyrelsen* af kirkegårdene, der efter denne ordning overføres fra

*) *Aarhus*: skr. 14/2 1951, vedtægt stadf. 26/6 1891. *Esbjerg*: vedtægt stadf. 30/10 1959, skr. 20/7 1931. *København*: kgl. resol. 15/11 1901, 9/3 1925, vedtægt stadf. 28/2 1929 (senere tilføjelser). *Frederiksberg*: vedtægt stadf. 30/3 1898 (senere tilføjelser). *Odense*: kgl. resol. 4/6 1920, 19/7 1925, vedtægt stadf. 15/4 1914.

**) Jfr. om denne bestemmelse kirk. udvalgs betækn. 1940 s. 152. Foranlediget af en af landsforeningen af menighedsråd fremsat henstilling, der var tiltrådt af Den danske Præsteforening, fremsatte udvalget forslag om, at sådan adskillelse kun skulle kunne ske, såfremt alle de pågældende menighedsråd gav deres tilslutning dertil, samt om, at der i de tilfælde, hvor begravelsesvæsenet var udskilt fra kirkens bestyrelse, af de pågældende menighedsråd skulle nedsættes et stående udvalg til at varetage menighedernes interesser med hensyn til kirkegården og dens kapeller m. m.

kirken til særbestyrelse af en kommission eller kommunen, hvorimod *ejendomsforholdene* ikke berøres heraf, jfr. nedenfor. Kirkegårdene er som folkekirkelige begravelsespladser fremdeles undergivet bestemmelserne i vedl.l. med de lempelser, der følger af forholdets natur eller som indeholdes i den for disse kirkegårdes bestyrelse af ministeriet stadfæstede vedtægt (vedl.l. § 45). Det samme gælder bestemmelserne i kgl. anordn. 20/4 1953 om kirkegårde (anordn. § 39). Kirkegårdene står fremdeles under overbestyrelse af kirkeministeriet, hvis godkendelse kræves til forandringer i den stadfæstede vedtægt, til udvidelse af kirkegårdene, til eventuel disposition til andet brug af kirkegårdenes arealer, til opførelse af bygninger på kirkegårdene, til anvisning efter overenskomst med kirkegårdsbestyrelsen af særlige begravelsespladser på kirkegårdene til trossamfund uden for folkekirken (begravelsesloven § 6, stk. 4) etc.

I alle de tilfælde, hvor der hidtil er truffet særordning om kirkegårdes administration i henhold til bestyr.l. § 7, stk. 3, såvel som i de foran nævnte tilfælde, hvor tilsvarende ordning var truffet ved kgl. anordn. eller ministeriel resolution allerede før bestemmelsens optagelse i loven (1922), har vedkommende kommuner helt overtaget *driften* af de stedlige kirkegårde, således at de oppebærer alle indtægter og afholder alle udgifter i forbindelse dermed. Hvor kommunen har overtaget det økonomiske ansvar for kirkegårdenes drift, kan vedkommende kirker (den kirkelige ligning) ikke bebyrdes med udgifter til kirkegårdene (skr. 20/3 1934).

Som anført berøres *ejendomsforholdet* til kirkegårdene ikke af ordningen - forudsat naturligvis, at der ikke ved ordningen udtrykkeligt er taget forbehold i så henseende, se f. eks. fornævnte kgl. resol. 22/12 1879 vedr. begravelsesvæsenet i København § 3, hvorefter bl. a. den nye Vestre kirkegård skulle være kommunens ejendom, »hvilket således også navnlig skal gælde, når arealet med ministeriets samtykke til sin tid gives anden anvendelse end som begravelsesplads.« Er der ikke truffet sådan særlig bestemmelse om ejendomsretten til et areal, må det betragtes som kirkens ejendom, hvilket også må gælde arealer, der senere er anvendt til udvidelse af en sådan kirkegård eller eventuelt til anlæg af en filialkirkegård (skr. 20/3 1934, 22/6 1949). I skr. af 6/12 1957 gik k.min. dog med til, at der *ikke* i anledning af afståelsen af et areal af Aarhus vestre kirkegård blev overført noget beløb til kirkegårdens kapitalkonto, idet det var oplyst, at det pågældende areal i sin tid var stillet til rådighed af kommunen.

Er der hensat kapitaler til sikring af vedligeholdelsen af bestemte gravsteder på kirkegården, må disse kapitaler vedblivende - uanset om de er indbetalt før eller efter nyordningen af bestyrelsesforholdene - betragtes som kirkens (kirkegårdens) ejendom, således at de efter frigørelsen for forpligtelsen til gravstedsvedligeholdelse kan anvendes i overensstemmelse med kgl. anordn. 20/4 1953 § 23 til kirkegårdens udvidelse eller til andre arbejder ved kirkegården, evt. kirken, efter ministeriets bestemmelse. Ministeriet har i skr. 20/3 1934 udtalt, at

man ikke har noget at erindre imod, at sådanne vedligeholdelseskapitaler, forudsat at fundatsmæssige bestemmelser ikke er til hinder derfor, udbetales til kommunen, når denne overtager kirkegårdsvæsenet, men at det må være en forudsætning, at kun de beløb, der er bestemt til brug det enkelte år, anvendes, medens kapitalerne bevares urørte.

Også de i begravelsesloven 19/4 1907 §§ 1-5 og 7-8 indeholdte bestemmelser, der angår »begravelser på folkekirken kirkegårde«, må fremdeles være gældende også efter at der er truffet særordning om kirkegårdenes bestyrelse. Dette kan bl. a. få praktisk betydning for borgerlige begravelser og begravelser af personer, der står uden for folkekirken, eventuelt som tilhørende andre trossamfund.

4. Vedligeholdelse. Tilsyn. Drift.

Kirkegården og de gravpladser, overfor hvilke ingen andre har vedligeholdelsespligten, skal holdes ryddelige for ukrudt og græsset afslås, inden det bliver langstrået. Som en historisk mindelse fastsætter loven, at afgræsning (ved kvæg) aldrig kan tillades (vedl.l. § 20, stk. 1). Om snekastning, se vedl.l. § 20, stk. 3. Gamle murede kirkegårdsporte og indgange skal vedligeholdes i overensstemmelse med deres stil og oprindelige materiale og må ikke nedbrydes eller forandres uden ministeriets samtykke (vedl.l. § 18). Det samme gælder ældre stengærder og mure omkring kirkegården (vedl.l. § 17, stk. 3, cirk. 16/9 1937 og 9/4 1965). Træer kan kun borttages eller stevnes med synets (provstesynets) tilfaldelse (vedl.l. § 21, cirk. 13/4 1962).

Vedligeholdelsen er praktisk taget altid overladt til en eller flere af kirkebestyrelsen ansatte *gravere*, men det er ikke foreskrevet, at der altid skal være en fast graver ved kirkegården - det må være overladt til kirkegårdsbestyrelsen at bestemme, hvorledes vedligeholdelsen skal udføres (vedl.l. § 23, stk. 1).

Hvert år i maj eller juni skal menighedsrådet eller - hvor kirken ikke er selvejende - ejeren af kirken eller dens midler afholde *syn* over kirkegården i forbindelse med det tilsvarende syn over kirken og efter de for sidstnævnte syn gældende bestemmelser. Hvert 3. år deltager provsten og en af provstiudvalget valgt bygningskyndig mand i synet (vedl.l. §§ 30-39) jfr. s. 235, noten. Ang. syn over en til et hospital hørende kirkegård, se skr. 21/6 1956.*)

Kirkegårdens *økonomiske drift* - dens indtægter og udgifter - afholdes i forbindelse med kirkekassen, og dens underskud dækkes på samme måde som kirkekassens underskud, det vil for selvejende kirkers vedkommende i reglen sige af den lokale kirkelige ligning, for ikke-selvejende kirkers vedkommende af kirkeejeren. Til driften kan der ydes tilskud fra kommunen (indenrigsmin. skr. 28/3

*) Der kan ikke lyses almindelige fredningsdeklarationer på kirkegårde (skr. 9/4 1957, overfredningsnævnets kendelse 14/5 1958, skr. 3/1 og 17/1 1961).

1956 - G.R.), hvilket efter omstændighederne kan være særdeles velbegrunder, især hvor en stor del af befolkningen står uden for folkekirken eller tilhører en valgmenighed, idet det jo er lidet rimeligt, at underskud ved driften af kirkegårde, der er fælles begravelsesplads for samtlige kommunens beboere, skal dækkes alene af den del af befolkningen, der tilhører den stedlige sognemenighed.

Hvor bestyrelsen af en kirkegård i henh. til bestyr.l. § 7, stk. 3, er overgået til kommunen eller en kommission med repræsentanter bl. a. for kommunen, afholdes udgifter til kirkegårdens drift som før nævnt i sin helhed af kommunens kasse.

5. Benyttelse. De enkelte gravsteder.

a. *Gravfreden.* Af pietetshensyn og af sundhedsmæssige grunde skal gravsteder som hovedregel henligge urørt i et vist åremål, den såkaldte fredningstid. Fredningstiden er mindst 20 år, men den kan i de enkelte kirkegårdsvedtægter fastsættes til »mindst 30 år« (vedl.l. § 24, stk. 2, anordn. § 5). Med »mindst 30 år« må der menes *indtil**) 30 år, idet der f. eks. intet er til hinder for, at fredningstiden fastsættes til 25 år. Med ministeriets godkendelse kan fredningstiden iflg. praksis også fastsættes til *mere* end 30 år, f. eks. til 40 år.***) For børnelig kan fredningstiden med ministeriets godkendelse forkortes, f. eks. til 10 år. For askeurner er den normalt 10 år. Uheldigvis bruges udtrykket »fredningstiden« både om den i loven eller vedtægten fastsatte minimumsfredningstid og om hele den tid, for hvilket gravstedet måtte være erhvervet gennem aftale med kirkegårdsbestyrelsen, altså omfattende også eventuelt 2. og 3. periode etc.***)

Hensynet til gravfreden medfører principielt, at de i et gravsted nedsatte *lig* og *urner* ikke må opgraves eller flyttes og at ejheller *selve gravstedet* må røres (inddrages eller beskæres), så længe gravstedet opretholdes. I begge henseender er gravfreden dog begrænset:

Ligflytning og flytning af urner kan finde sted, når ganske særlige omstændigheder begrunder det, f. eks. fordi et gravsted omfattes af en reguleringsplan for kirkegården, hvorimod hensynet til de efterladte (ønske om at have gravstedet i disses nærhed e. l.) almindeligvis ikke bør tages i betragtning. Til flytning af lig og urner kræves, at afdødes nærmeste pårørende er enige i ønsket herom, at også vedkommende gravstedsejer(e) samtykker heri, samt at kirkeministeriet giver tilladelse dertil (anordn. §§ 20 og 28, cirk. 30/4 1949, skr. 3/6 1958). Menighedsråd eller andre kirkegårdsbestyrelser kan derimod ikke modsætte sig, at flytning af lig finder sted (nævnte skr. 3/6 1958). Visse sundhedsmæssige bestemmelser skal

*) Jfr. den tidligere gældende kgl. anordn. ang. kirkegårde 10/12 1927 § 20.

**) Ang. et tilfælde, hvor et menighedsråd havde ønsket fredningstiden fastsat til 50 år, se skr. 2/11 1929.

***) I de af provsteforeningen udarbejdede blanketter til kirkegårdsvedtægter bruges nu udtrykket »fredningstiden« om den obligatoriske (første) periode (§ 9), medens den individuelt aftalte længere tid kaldes brugstiden.

iagtages, se herom skr. 30/9 1922. Ved flytning af lig til udlandet skal liget være lagt i tilloddet zinkkiste og - uden om denne - en solid trækiste. Liget skal ledsages af internationalt ligpas, der udleveres af sundhedsstyrelsen eller den stedlige embedslæge.*)

Også til indgreb i et gravsted iøvrigt - uden at lig flyttes - f. eks. ved afståelse af en del af arealet, kræves der som hovedregel samtykke fra gravstedsejeren - og med dennes samtykke kan indgreb normalt foretages, uanset hvor kort eller lang tid der er forløbet siden den sidst stedfundne begravelse i gravstedet. Undtagelsesvis kan der dog gøres indgreb i et gravsted uafhængigt af, om gravstedsejeren giver sit samtykke eller ej: a) Dette gælder navnlig, hvor en kirkegård helt eller delvis ønskes reguleret i henh. t. vedl. § 19, se herom foran s. 249. b) Tvivlsomt er det derimod, om der kan gøres indgreb i et gravsted af hensyn til, at kirkegården eller en del af den ønskes nedlagt, se herom s. 262. c) Dersom gravstedsejeren ikke vedligeholder gravstedet sømmeligt, kan kirkegårdens bestyrelse ryddeliggøre det og enten beplante det eller udlægge det med grus eller græs, se nedenfor s. 261. d) Indgreb i et gravsted kan eventuelt begrundes med nødretshensyn, se f. eks. skr. 9/9 1873, hvori ministeriet udtalte, at et lig, der var begravet 7 år tidligere, kunne forlanges flyttet af hensyn til, at det var nødvendigt at opføre en støttesten for kirkens mur det pågældende sted. e) Derimod kan der ikke gøres indgreb i et selv nok så stort gravsted alene fordi der er pladsmangel på kirkegården; i så fald må man skride til udvidelse af kirkegården.

Straffeloven (bkg. 24/6 1939) § 139 fastsætter straf af bøde, hæfte eller fængsel indtil 6 mdr. for den, der krænker gravfreden eller gør sig skyldig i usømmelig behandling af lig (se f. eks. V.L. dom 21/10 1936, U. f. R. 1937 s. 135).

b) *Hvem har ret til gravplads?* I de almindeligt forekommende tilfælde, hvor der kun er én stedlig begravelsesplads, nemlig folkekirkens kirkegård, har samtlige *beboere i sognet* - uanset om de er medlemmer af folkekirken eller hvilken konfession de måtte tilhøre - ret til at blive begravet på kirkegården. Samme ret har personer, der er *døde i sognet*, såfremt de ikke af deres pårørende eller andre føres til en kirkegård andetsteds. Det samme gælder ilanddrevne lig. Er der derimod en kommunal kirkegård i sognet eller særlig kirkegård for det trossamfund, som afdøde tilhørte, har de pågældende ikke nogen ret til at erholde gravplads på folkekirkens kirkegård (vedl.l. § 25, stk. 5).

Ret til at blive begravet på kirkegården har endvidere *udensognsboende*, som enten har ægtefælle, forældre eller børn begravet på kirkegården, eller som på

*) Den 3/10 1962 er der mellem den danske regering og Forbundsrepublikken Tysklands regering indgået en overenskomst om, at de tyske grave her i landet fra sidste verdenskrig (soldater og flygtninge) skal samles på et begrænset antal kirkegårde, hvor der i forvejen er begravet et betydeligt antal tyskere (bkg. nr. 58 16/11 1962, k.min. cirk. 27/10 1962).

særlig måde har været knyttet til sognet (vedl.l. § 25, stk. 3, skr. 19/10 1929). Det må tilkomme kirkegårdsbestyrelsen at fortolke i de enkelte tilfælde, om der foreligger en sådan særlig tilknytning (skr. 29/7 1944), men bestyrelsen kan ikke indtage det standpunkt, at den principielt aldrig vil sælge gravsteder til personer af denne kategori. Der må vist kræves temmelig meget for at nogen kan påberåbe sig en sådan særlig tilknytning til sognet.*) Den omstændighed, at en person har løst sognebånd til den stedlige præst, er ikke i sig selv tilstrækkeligt (skr. 18/1 1935). Dersom afdøde var gift, skal der på begæring umiddelbart ved siden af udlægges en gravplads til den efterlevende ægtefælle, og denne bevarer retten dertil, uanset om han eller hun dør i eller uden for sognet, og uanset hvor lang tid der hengår mellem ægtefællernes død, dog at gravstedet efter fredningsperiodens udløb må fornyes efter de derom i kirkegårdsvedtægten fastsatte bestemmelser (vedl.l. § 24, stk. 1).

Ved overførelse af et areal fra et sogn til et andet forbeholdes der som regel de »nuværende beboere« af det overførte areal ret til at blive begravet på kirkegården i det sogn, hvorfra arealet er udskilt. De får tillige ret, som andre beboere, til at blive begravet på kirkegården i det sogn, hvortil arealet er overført.

Hvor pladshensyn tillader det, kan der også udlægges gravplads til *andre udensogsboende* end de omtalte med tilknytning til sognet, men kirkegårdsbestyrelsen har ingen pligt dertil (skr. 25/1 1943). Bestemmelser herom må fastsættes i kirkegårdsvedtægten (vedl.l. § 25, stk. 4). At en udensogsboende har skøde på et gravsted er ikke ensbetydende med, at han har ret til også at blive begravet i dette - eller andet - gravsted på kirkegården; også i et sådant tilfælde kræves det, at han har ægtefælle, forældre eller børn begravet på kirkegården eller særlig tilknytning til sognet (forudsat naturligvis at ikke kirkegårdsvedtægten hjemler udensogsboende i almindelighed ret til begravelse) - skr. 13/4 1957.

Den *ubetingede* ret til at erholde gravsted gælder iflg. loven kun ved dødsfald, og den ubetingede ret er begrænset til erhvervelse af et enkelt gravsted (eller to, dersom der er efterlevende ægtefælle) for én fredningsperiode. Dog skal sognets til folkekirken hørende beboere samt udensogsboende medlemmer af folkekirken med den før omtalte tilknytning til sognet i henh. t. vedl.l. § 25, stk. 2-3 have ret til at få udlagt familiegavsteder, d. v. s. gravsteder med mere end én gravplads (eller to, hvis der er ægtefælle). Samme ret tilkommer i praksis også andre af sognets beboere, for så vidt de overhovedet har ret til gravplads på kirkegården. Rettens omfang kan ved bestemmelse herom i kirkegårdsvedtægten også udvides i andre henseender, således at der f. eks. hjemles ret til at erholde gravplads udlagt allerede medens man lever, eller således at retten straks tillægges for flere fredningsperioder (vedtægtens § 12, stk. 5).

*) I en utrykt skr. af 22/10 1959 (5. g. 1009) nævner k.min. som eksempler »tilfælde, hvor den afdøde gennem ydelse af større gavebeløb til et sogn er optrådt som dettes velgører, eller hvor han i kraft af den position, han har opnået i samfundet, kan siges at have kastet glans over sit fødesogn«.

Om langsogns-beboeres ret til begravelse på den for købstaden og landsognet fælles kirkegård, se nedenfor s. 259 (noten).

c. *Gravstedtsrettens begreb og indhold.* Den til et gravsted berettigede kaldes almindeligt »gravstedsejer« (f. eks. vedl.l. § 21, stk. 3), en noget misvisende betegnelse, idet der kun er tale om en stærkt reguleret brugsret (»fæste«), som regel for et begrænset tidsrum (skr. 26/9 1932, Ø.L. dom 24/9 1954, G.R. 1954 s. 601, skr. 9/11 1956).*)

Inden for det tidsrum, for hvilket gravstedet er erhvervet, kan brugeren disponere over det i overensstemmelse med gældende love og andre bestemmelser, herunder kirkegårdsvedtægterne. Han kan benytte gravstedet til nedsættelse af lig og urner i det omfang pladshensyn tillader det - forudsat at de pågældende overhovedet er berettiget til at blive begravet på vedkommende kirkegård (skr. 13/12 1954); såfremt gravstedet iflg. en godkendt reguleringsplan ønskes inddraget, har gravstedsbrugeren dog kun denne ret inden for 1. fredningsperiode, regnet fra den sidst stedfundne begravelse i gravstedet (skr. 11/2 1954, 11/10 1955). Brugeren kan beplante gravstedet og forsyne det med mindesmærker og evt. indhegning.

Gravstedsretten er personlig, for så vidt som brugeren ikke vilkårligt kan overdrage det til andre (standardvedtægten § 15). Finder overdragelse sted uden menighedsrådets samtykke, kan der ikke støttes nogen ret herpå (skr. 22/7 1955). Derimod falder gravstedet i arv, som regel efter de almindelige arveregler, såfremt der ikke er truffet anden aftale. Brugeren træffer bestemmelse om gravstedets udsmykning og pyntning med blomster o. lign. og kan modsætte sig andres initiativ i den retning.

Gravstedsbrugeren har krav på at få gravstedet *forny*et for en fredningsperiode ad gangen (eventuelt i henhold til kirkegårdsvedtægten for flere perioder), medmindre gravstedet ønskes inddraget af hensyn til regulering af kirkegården (skr. 13/12 1954). Angående betydningen af, at der pålægges kirkegården byggelinie-servitut, se skr. 3/5 1944.

Flytning af et i gravstedet nedsat lig eller en urne kan kun ske med gravstedsbrugers samtykke. Gravstedsbrugers samtykke er iøvrigt ikke ubetinget tilstrækkeligt. Har afdøde nærmere pårørende - eller andre lige så nære pårørende - skal også disse give samtykke (skr. 13/5 1947). Under alle omstændigheder skal kirkeministeriets tilladelse indhentes (anordn. 1953 § 28).

I skr. af 4/7 1960 udtalte k.min., at en fraskilt hustru, der havde været eneindehaver af forældremyndigheden over de fraskilte ægtefællers barn, ikke kunne modsætte sig, at begravelsesvæsenet gav barnets fader oplysning om barnets begravelsessted.

d. *Hvem er gravstedsejer?* Spørgsmålet om, hvem der er indehaver af retten til

*) I den nye standardvedtægt for kirkegårde anvendes derfor nu betegnelsen gravstedsbruger.

et gravsted, giver jævnlig anledning til tvivl og konflikter. Der findes ikke i lovgivningen eller andetsteds bestemmelser herom, og man må derfor eventuelt nøjes med at fastslå, at den eller de berettigede er »afdødes nærmeste pårørende« (skr. 13/5 1947). Det må i sidste instans blive domstolenes sag at træffe afgørelse herom (skr. 7/12 1955). En vis vejledning giver den gældende arvelov (31/5 1963), der fastsætter i hvilken orden slægt og ægtefælle tager arv, jfr. også lov 18/4 1950 om ligbrænding § 2, der fastsætter, at (kun) afdødes med ham til hans død samlevende ægtefælle, hans børn over 18 år, forældre og søskende over 18 år *i den nævnte orden* gyldigt kan rejse indsigelse mod rigtigheden af en udtalelse fra afdødes side om, at han ønsker sit lig brændt. En direkte overførelse af den i disse bestemmelser fastsatte »rangfølge« er dog ikke mulig.

Det kan ikke være afgørende, hvem der har fået »skøde« eller »gravfæstebrev« udleveret. Meget ofte beror det på en tilfældighed, hvem af flere efterladte der har fået dette dokument. Det udstedes ofte til den af afdødes efterladte, der har optrådt på boets vegne og evt. betalt for gravstedets erhvervelse eller fornyelse, uden at det fra kirkegårdsbestyrelsens side påses, om den, der modtager dokumentet, også er den nærmest berettigede.

Hvor der blandt afdødes pårørende er en *efterladt ægtefælle*, anerkendes i praksis - også domspraksis - sædvanligt den efterlevende ægtefælle som værende den nærmest berettigede med hensyn til gravstedet, hvilket navnlig kan være særdeles rimeligt i de tilfælde, hvor den efterladte ægtefælle har fået udlagt gravplads til sig selv ved siden af førstafdøde (skr. 1/9 1960). Men ofte må den efterlevende ægtefælle dele dispositionsretten med andre pårørende, f. eks. hvor det drejer sig om et familiegravsted (skr. 13/5 1947). Den efterladte ægtefælle må - uanset om også andre måtte have rettigheder over gravstedet - have fortrinsret til at blive begravet i gravstedet ved siden af sin ægtefælle, jfr. princippet i vedl.l. § 24, stk. 1. I konsekvens heraf må ægtefællen ligeledes normalt have ret til at forny gravstedet og derved erhverve formel adkomst til dette (skr. 20/5 1958). Naturligvis kan dette sidste ikke i sig selv medføre, at andres erhvervede rettigheder over gravstedet bringes til ophør.

Ved Østre Landsrets dom 9/4 1953, G.R. 1951-52 s. 313-14, jfr. tilsvarende kirkeministeriets afgørelse i skr. 7/12 1955, blev det i et tilfælde, hvor en mand, der havde været gift to gange, var begravet sammen med sin første hustru og efterlod sig hustru af andet ægteskab samt børn af første ægteskab, fastslået, at enken kun var berettiget til at råde over gravstedet i fællesskab med mandens børn af første ægteskab. I dommen blev det yderligere fastslået, at enken af sidste ægteskab ikke havde været berettiget til ved testamente at bestemme, at hendes søster efter hendes død skulle have gravstedet, men at dette ved enkens død måtte anses for at tilhøre de øvrige gravstedsejere - børnene af første ægteskab - alene. Se også skr. 13/12 og 28/12 1960.

I den i G.R. 1961-62 s. 159-60 (skr. 10/8 1961) citerede, af retten i Næstved afsagte dom var situationen tilsvarende: En mand, der havde været gift to gange, var begravet

sammen med sin hustru af første ægteskab og efterlod sig hustru af andet ægteskab samt børn af første ægteskab. Enken havde på egen hånd ændret inskriptionen på gravstenen og fjernet den første hustrus navn. Retten fastslog, at det skete var en sådan krænkelse af sagsøgerens (et barn af første ægteskab) og hans søskendes pietetsfølelse over for forældrene og tillige en sådan ændring af gravstedets karakter, at enken måtte være pligtig at retablere gravstenens tidligere tilstand.

e. *Betaling for gravsteder.* Takster for erhvervelse og fornyelse af gravsteder fastsættes i kirkegårdsvedtægterne. Se herom vedl.l. § 25. Ved fastsættelsen tages der hensyn til, om vedkommende var (er) medlem af folkekirken eller ikke, om det drejer sig om indensogns- eller udensognsboende, og i sidstnævnte fald, om den udensognsboende har ægtefælle, forældre eller børn begravet på kirkegården eller evt. er særlig knyttet til sognet, idet i så fald taksten bør fastsættes væsentlig lavere end for udensognsboende i almindelighed (skr. 27/6 1945). Der skal være adgang for ubemidlede til at få gravplads udlagt uden vederlag (vedl.l. § 25, stk. 1). Der kan ikke fastsættes særlig betaling for valgmenighedsmedlemmer (skr. 5/9 1955).

Ved ikke-selvejende kirker kan der ikke kræves betaling for almindelig gravplads (eventuelt to, hvis der er efterladt ægtefælle) i første fredningsperiode. Ved selvejende kirker fastsættes det i vedtægten, om der skal betales for første fredningsperiode eller ikke.*) Det kan herved bestemmes, at heller ikke sognets uden for folkekirken stående beboere skal betale for første periode (skr. 8/2 1947). I andre tilfælde skal der fastsættes betaling, altså f. eks. for fornyelse af gravsteder, for erhvervelse af et gravsted for mere end én periode, for erhvervelse af familiegravsteder eller når det drejer sig om udensognsboende (skr. 29/7 1944). Ved beregning af taksten for et gravsteds erhvervelse og fornyelse er det afgørende, hvem der er *begravet* i gravstedet - og ikke, hvem der begærer gravstedet udlagt eller fornyet (skr. 23/7 1955, 10/3 1961).

Desuden kan der i kirkegårdsvedtægten fastsættes betaling for adgang til anbringelse af monumenter (skr. 23/2 1943) samt gelænder eller andet fast hegn (vedtægt § 41). Om betaling for gravkastning se vedl.l. § 23, stk. 1, og vedtægt § 40.

Det kan ikke i en kirkegårdsvedtægt bestemmes, at taksten for erhvervelse af gravsteder inkluderer betaling for gravstedernes vedligeholdelse f. eks. i en fredningsperiode, idet der altid på en af kirkegårdene i et sogn må være gravpladser, hvis vedligeholdelse om ønskes kan ske ved gravstedsejerens foranstaltning (skr. 30/12 1960).

*) Om retten for beboere af et med en købstad forbundet landsogn til fri begravelse på den fælles kirkegård, se skr. 31/7 1924, 11/6 1935 (Vestre Landsrets dom 16/3 1936 - G.R. 1935 s. 109). Den omstændighed, at landsognet senere omdannes til et selvstændigt kirkesogn, medfører ikke nogen ændring i beboernes ret til benyttelse af købstadens kirkegård, så længe der ikke er anlagt en særlig kirkegård for landsognet (skr. 16/7 1958).

f. *Vedligeholdelse af gravsteder.* (Vedl.l. § 23, stk. 2, anordn. 1953 §§ 5 og 23). Det påhviler gravstedsejeren at drage omsorg for gravstedets renholdelse og sømmelige vedligeholdelse i overensstemmelse med kirkegårdsvedtægten. Dersom han ikke personlig vil udføre dette arbejde, kan han overlade det til andre - private, stiftelser, evt. funktionærer ved kirkegården o. s. v. Det kan ikke gyldigt fastsættes i en kirkegårdsvedtægt, at den ved kirkegården ansatte graver skal have monopol på vedligeholdelse af grave mod betaling (skr. 19/5 1958).

I kirkegårdsvedtægten kan der være - og er som regel - fastsat takster, for hvilke kirkegårdsbestyrelsen overtager gravsteders vedligeholdelse. Betaling herfor kan enten være en årlig afgift eller et beløb erlagt én gang for alle (vedtægt §§ 37-38). Såfremt der ikke i vedtægten findes bestemmelser om sådanne takster, må der i hvert enkelt tilfælde træffes aftale derom med kirkegårdsbestyrelsen, hvorimod de ved kirken (kirkegården) ansatte personer ikke med bindende virkning for kirken kan træffe sådanne overenskomster. Dersom vedligeholdelsen overtages af kirkegården for mere end én brugsperiode, skal overenskomsten godkendes af stiftsøvrigheden. Beløb, der erlægges én gang for alle, skal - bortset fra købstæder - oplægges blandt stiftsmidlerne, således at renterne udbetales til kirkegårdsbestyrelsen, medmindre der undtagelsesvis af ministeriet gives tilladelse til anden anbringelse. Betalingen bør være så stor, at alene renterne er tilstrækkelige til gravstedets vedligeholdelse. Det bør ved fastsættelsen - navnlig når det drejer sig om meget lange åremål - tages i betragtning, at kirkegården påtager sig en risiko, idet man jo ikke kan overskue den økonomiske udvikling i årene fremover. Efter vedligeholdelsestidens udløb kan den oplagte vedligeholdelseskapital med ministeriets samtykke udbetales til arbejder ved kirkegården eller eventuelt kirken. Den af kirken overtagne vedligeholdelsespligt omfatter sædvanligvis den almindelige gartnermæssige renholdelse af gravstedet samt opmaling af bogstaver på monumenter og opmaling af eventuelt gitter, derimod ikke fornyelse af gitter eller mindesmærker, medmindre der udtrykkeligt er truffet aftale herom (anord. 20/4 1953 § 23, skr. 6/11 1958, 18/4 1961).

For at undgå økonomisk risiko ved overtagelse af vedligeholdelsen af gravsteder ønsker menighedsrådene nu og da at indføre et *forbehold* om, at der ikke fra kirkens side vil blive præsteret vedligeholdelsesydelser, der medfører udgifter udover, hvad renten af den indbetalte kapital til enhver tid kan dække. Lovligheden af et sådant forbehold afhænger af kirkegårdsvedtægtens indhold. Er det i vedtægten fastsat - uden forbehold - at menighedsrådet påtager sig vedligeholdelse af gravsteder for visse perioder imod en bestemt betaling én gang for alle, kan menighedsrådet ikke være berettiget til at tage et sådant forbehold, hvorimod menighedsrådet i andre tilfælde må være frit stillet med hensyn til, om rådet overhovedet ønsker på kirkens vegne at påtage sig forpligtelser af denne art. I sidstnævnte tilfælde må menighedsrådet i kraft af sin frie stilling også kunne indtage det standpunkt, at det kun vil påtage sig forpligtelsen med det

anførte forbehold. Men *selvom* der er fastsat takster i vedtægten for overtagelse af den almindelige vedligeholdelse af gravsteder, kan menighedsrådet dog tage forbehold for så vidt angår aftaler, der rækker *ud over* den almindelige vedligeholdelse, f. eks. smykning med blomster ved højtider og lign. (skr. 15/10 1958).

Såfremt der i kirkegårdsvedtægten er fastsat en takst, for hvilken kirken påtager sig vedligeholdelse af gravsteder, kan gravere eller andre funktionærer ved kirkegården ikke - i konkurrence med kirken - påtage sig vedligeholdelsen af et gravsted uden om menighedsrådet. Uanset dette er der dog intet til hinder for, at menighedsrådet giver graveren tilladelse til for egen regning at påtage sig vedligeholdelse af gravsteder i tilfælde, hvor aftale herom træffes med vedkommende gravstedsejer for ét år ad gangen (cirk. 30/11 1944, skr. 10/4 1954, 6/3 1958, 29/5 1961). Det kan i en gravers regulativ bestemmes, at det er graveren forbudt for egen regning at påtage sig vedligeholdelse af grave (skr. 14/4 1961).

Det er ikke usædvanligt, at afdødes pårørende indsætter en kapital i bank eller sparekasse til dækning af udgifterne ved gravstedets vedligeholdelse, således at en af de pågældende udpeget person årligt hæver en del af kapital og renter og udbetaler beløbet til graveren. Et menighedsråd kan ikke tage forbehold om, at graveren ikke må påtage sig vedligeholdelse af gravsteder i sådanne tilfælde, men menighedsrådet kan forlange af graveren, at han afholder sig fra at give anvisning på, endsige medvirke til etablering af den slags ordninger. En tilsidesættelse af dette hensyn til kirken vil kunne berettigede menighedsrådet til at inddrage graverens tilladelse til at overtage vedligeholdelsen af gravsteder for egen regning (skr. 29/5 1961).

Pligten til at sørge for gravstedets vedligeholdelse kan dog ikke gennemtvinges. Ganske vist siges det i vedl.l. § 23, stk. 2, at gravstedsejere, der tilsidesætter deres vedligeholdelsespligt, kan »tilpligtes at overdrage vedligeholdelsen til kirkegården« for den takst, der måtte være fastsat herfor, men ej heller denne »pligt« kan gennemtvinges imod gravstedsejerens ønske (skr. 8/12 1955). Kirkegårdsbestyrelsen kan kun - som den sidste udvej og efter om muligt at have adviseret gravstedsejeren med passende varsel - *ryddeliggøre* gravstedet, tilplante det, beså det med græs eller gruslægge det (jfr. også anordn. 1953 § 21). Gravstedet kan derimod *ikke nedlægges*, men skal opretholdes i den tid, for hvilken det er erhvervet, medmindre gravstedsejeren (eller samtlige gravstedsejere, hvis der er flere) afgiver udtrykkelig erklæring om, at han (de) helt fraskriver sig retten til gravstedet (skr. 31/3 1943, 13/1 1953). Om kirkegårdsbestyrelsens adgang til i sådanne tilfælde at disponere over (tilintetgøre) gravmonumenter se skr. 24/2 1958. Dersom gravstedsejeren senere - bortset fra de tilfælde, hvor han måtte have fraskrevet sig retten til gravstedet - igen ønsker at overtage vedligeholdelsen, har han ret dertil.

g. *Gravsteders indretning*. Om gravsteders indhegning, beplantning og forsyning med mindesmærker se vedl.l. §§ 21, stk. 3, og 26 samt anordn. 1953 § 26.

Mindesmærker må naturligvis ikke være forsynet med upassende inskription (skr. 29/10 1943, cirk. skr. 16/5 1945, H.R.dom 16/12 1959 (G.R. ad skr. 23/12 1959)). På hvert gravsted bør der på kirkegårdens bekostning anbringes en nummerpæl af egetræ, jern, beton eller ligeså holdbart materiale med angivelse af nummeret i kirkegårdsprotokollen (vedl.l. § 22, anordn. 1953 § 22). Om indretning af gravkamre se anordn. 1953 § 41 og cirk. 15/5 1914.

6. Nedlæggelse af kirkegårde.

Til nedlæggelse af kirkegårde - helt eller delvis - kræves der kirkeministeriets samtykke (anordn. 1953 § 29). Ved nedlæggelse af kirkegårde må der naturligvis tages visse hensyn til bestående gravsteder. Men *hvor* meget hensyn bør der tages?

Ifølge anordn. 1953 § 29 kan nedlæggelse ikke ske, før det tidsrum, for hvilket der er solgt gravsteder, er udløbet, medmindre overenskomst herom træffes med de pågældende gravstedsejere. Derimod kan ifølge den på provsteforeningens foranledning trykte blanket til kirkegårdsvedtægt § 14 ingen ret til et gravsted - udover 1 fredningsperiode fra den sidst stedfundne jordfæstelse - gælde længere end så lang tid, som kirkegården består som sådan, uanset for hvor langt et tidsrum gravstedet er erhvervet. Anordn. kræver altså den individuelle fredningstid respekteret, vedtægten kun den almindelige fredningstid (første periode). Denne uoverensstemmelse er ikke af nyere dato, jfr. tilsvarende den indtil 1953 gældende kgl. anordn. 10/12 1927 om kirkegårde § 24 og den tidligere kirkegårdsvedtægt § 18, stk. 3.

I ministeriets cirk. af 12/12 1927 vedr. kgl. anordn. 10/12 1927 angående kirkegårde er der i næstsidste stk. fastsat bestemmelser om overtilsynets godkendelse af, at menighedsrådene mod vederlag påtager sig vedligeholdelsen af gravsteder for mere end én fredningsperiode. Menighedsrådenes forpligtelse må, siges det, »aldrig strække sig udover den tid, da kirkegården består som sådan«. Denne udtalelse må bygge på en forudsætning om, at gravstedsrettigheder ikke kan bestå uanfægtet af kirkegårdsnedlæggelse for hele den tid, gravstedet er erhvervet.

Ser man på *praksis*, møder man også nogen uoverensstemmelse: Eks. a. I skr. 16/6 1953 (Thisted søndre kirkegård) udtalte ministeriet, at det ikke med henblik på en ønsket nedlæggelse af en kirkegård i dennes vedtægt kan bestemmes, at der overhovedet ikke må finde begravelser sted på en kirkegård efter et bestemt tidspunkt, idet gravstedsejere ifølge vedl.l. § 25, stk. 2, kan gøre krav på at bevare (forny) deres gravsteder udover fredningstiden, og så længe retten til et gravsted består, må der også være ret til at foretage begravelser deri. Derimod kan det bestemmes i vedtægten, at der ikke må sælges nye gravsteder.

Eks. b. På foranledning af et ønske fra Københavns kommune om at erhverve nogle dele af Vor Frelsers kirkegård til gadeudvidelse udtalte ministeriet i skr.

28/12 1957*), at ministeriet »allerede på indeværende tidspunkt er villigt til at træffe bestemmelse om nedlæggelse af de to omhandlede arealer af kirkegården som begravelsesplads fra 1/1 1980 at regne, dog således at de gravsteder, der allerede nu er bortfæstede for tidsrum udover 1980, må respekteres indtil udløbet af den periode, for hvilken gravstederne er erhvervede. Der vil herefter (fra nu af) ikke kunne foretages begravelser i de omhandlede arealer, heller ikke for så vidt angår ægtefæller til de i de pågældende gravsteder jordfæstede personer, såfremt fredningsperioden for vedkommende gravsteder herved ville strække sig udover 1980«.

Eks. c. I skr. 8/11 1937 (utrykt) godkendte ministeriet, at et 1200 m² stort areal af Svendborg kirkegård blev overdraget til Svendborg Amts og Bys sygehus til bestyrelse. Senere viste det sig, at der - imod hvad der tidligere havde været oplyst - var et gravsted på arealet, som ønskedes opretholdt (fornyet). Ministeriet fastholdt i skr. 29/10 1953 (utrykt), at vedkommende gravstedsejer uanset nedlæggelsen af det pågældende areal som kirkegård havde krav på, at gravstedet blev fornyet og således opretholdt. Det ligger derfor som en enklave på det til sygehuset overdragne areal, til stor gene iøvrigt.

Eks. d. I nogle tilfælde har ministeriet godkendt, at kirkegårde - med eller uden forbindelse med en kirke - blev overdraget til nationalmuseet som »fredet areal« på vilkår bl. a., at der fortsat tilstedes dem, der har gravsteder på kirkegården »fri og uhindret adgang til denne« (skr. 23/7 1935 og 8/8 1956 vedr. Bjørnsholm kirkegård) samt ret til at tilse og vedligeholde de dem tilhørende gravsteder, eventuelt at foretage nye begravelser i disse (skr. 28/8 1952 og 1/10 1953 vedr. Maarup kirke). Der er her ikke sagt noget om, for hvor lang tid gravstederne skal opretholdes, men formentlig er det meningen, at gravstedsejerne skal bevare retten, så længe de ønsker det, hvilket jo i disse tilfælde ikke er til gene for den nedlagte kirkegård, der ikke efter nedlæggelsen skal tjene noget praktisk formål. At kirkegården i de omhandlede tilfælde er nedlagt som sådan kan næppe betvivles, jfr. også at provsten ikke fører tilsyn med sådanne kirkegårde (skr. 28/8 1952, sidste stk.) Formentlig kan der ikke erhverves nye gravsteder på sådanne kirkegårde.**)

Delvis på grundlag - og delvis på tværs - af foranstående kan formentlig følgende regler opstilles:

1. Da ministeriet er beføjet til at meddele tilladelse til nedlæggelse af kirkegårde, må ministeriet også kunne godkende, at nedlæggelse finder sted *til et bestemt tidspunkt i fremtiden* (jfr. tilfældet Vor Frelzers kirkegård) og med følgende konsekvenser: a) Der kan kun ske begravelse i bestående gravsteder for

*) Utrykt (J. no. 2. N. 1060).

***) En del gamle kirkegårde omkring nedlagte kirker (Ø. Hassing, Lyngby i Børglum herred, Rubjerg, Nøvling) er efter nationalmuseets bestemmelse fredede i henhold til naturfredningsloven 7/5 1937 § 2 (4 U 1793). Disse kirkegårde tilhører fremdeles de stedlige sognekirker.

så vidt den alm. fredningstid er udløbet til det tidspunkt, da kirkegården skal nedlægges. b) Der kan kun sælges nye gravsteder for så vidt den alm. fredningstid er udløbet til det tidspunkt, da kirkegården skal nedlægges (f. eks. lov 7/6 1952 om Holmens og Garnisons kirkegårde). c) Retten til *fornyelse* af gravsteder for tidsrum udover det år, da nedlæggelse skal finde sted, falder bort.

2. Nedlæggelse kan formentlig ikke finde sted, så længe der er gravsteder, for hvilke 1. periode ikke er udløbet, medmindre gravstedsejerne indgår på at lade ligene flytte og kirkeministeriet tillader, at det sker.

3. Derimod kan det formentlig ikke være nogen legal nødvendighed at tage hensyn til den *individuelle* fredningstid, således at en kirkegård ikke skulle kunne nedlægges inden for det tidsrum, for hvilket der er solgt gravsteder. Til støtte for dette synspunkt taler a) praktiske hensyn - det ville ellers i de fleste tilfælde være umuligt at nedlægge kirkegårde. Der findes jo iøvrigt gravsteder, der er erhvervet på ubegrænset tid. b) Den citerede bestemmelse i kirkegårdsvedtægten § 18 og den omtalte forudsætning i cirk. 12/12 1927. c) Når man ifølge ved.l. § 19 kan inddrage gravsteder af hensyn til en kirkegårds regulering, efter at 1. periode er forløbet - uanset for hvor lang tid det er erhvervet - må man med rimelighed i analogi hermed kunne antage, at man *så meget mere* kan inddrage gravsteder, når det langt vægtigere hensyn, nedlæggelse af kirkegården, begrundet det. d) Resultatet må også kunne støttes på et alm. forudsætnings synspunkt.

4. Selvom det ikke er nogen legal nødvendighed, at gravsteder opretholdes udover 1. fredningsperiode fra sidste begravelse, må ministeriet under hensyn til omstændighederne - herunder om arealet kan tjene sit nye formål, også dersom gravene opretholdes - *kunne bestemme*, at gravstedsejeres ønske om bevarelse af gravsteder for kortere eller længere tid udover 1. periodes udløb skal respekteres, se f. eks. foran om Vor Frelzers kirkegård. (Når det i denne sag var fastsat, at den individuelle fredningstid skulle respekteres, var det muligvis dels af traditionelle grunde og dels fordi dette forbehold ikke var til megen gene i dette tilfælde, idet den individuelle fredningstid udløber få år efter 1980 (det år, da kirkegården skal nedlægges).

5. Man kan også gå den *mellemvej*, at man, når 1. periode er forløbet for samtlige gravsteder, nedlægger kirkegården som sådan, men opretholder enkelte gravsteder, således at de forbliver fredede i henhold til ministeriets bestemmelse; ikke derimod fordi de ligger på en kirkegård, idet denne jo forudsættes nedlagt som sådan (jfr. Svendborg-sagen og de til nationalmuseet overdragne »fredede arealer«).

53. kapitel

SÆRLIGT OM LIGBRÆNDING

Ved lov 1/4 1892 blev der som før nævnt åbnet adgang til ligbrænding her i landet. Efter denne lov var det en betingelse, at den pågældende efter det fyldte 18. år i testamentsform havde bestemt, at hans eller hendes lig skulle brændes. Ligbrændingsloven er senere blevet ændret flere gange (5/3 1910, 12/3 1923, 14/3 1931, 18/4 1950) og rammerne for adgang til ligbrænding er hver gang blevet udvidet. De tidligere ligbrændingslove hvilede alle på det princip, at vedkommende selv - eller for børns vedkommende indehaveren af forældremyndigheden - på en eller anden måde skulle have givet udtryk for ønske om, at liget skulle brændes. Dette princip blev fraveget ved den nugældende ligbrændingslov 18/4 1950, der hjemler adgang til ligbrænding i følgende tilfælde (lovens § 2):

1. Når den afdøde har truffet bestemmelse om, at hans lig skal brænde. Sådant bestemmelse kan træffes enten ved skriftlig eller mundtlig udtalelse af enhver, der er fyldt 15 år og er ved sin fornufts fulde brug. En mundtlig udtalelse om ligbrænding må være afgivet i overværelse af to vidner, medmindre den er afgivet på dødslejet. Drejer det sig om en person under 18 år, må der tillige foreligge samtykke fra indehaveren af forældremyndigheden.

Indsigelse mod rigtigheden af en udtalelse om ligbrænding kan kun gyldigt rejses af den afdødes med ham til hans død samlevende ægtefælle, hans børn over 18 år, forældre eller søskende over 18 år i den nævnte orden. Såfremt sådan indsigelse rejses, afgør politimesteren på den afdødes hjemsted (i København politidirektøren) efter et skøn over samtlige foreliggende omstændigheder, om indsigelsen bør tages til følge. Er en mundtlig udtalelse om ligbrænding afgivet i overværelse af vidner, bør afhøring af disse om fornødent finde sted, inden afgørelsen træffes. Indsigelse imod rigtigheden af en for notarius publicus oprettet erklæring om ligbrænding kan ikke med gyldighed rejses.

2. Når den afdøde ved sin død var medlem af en af justitsministeren godkendt ligbrændingsforening i henhold til egen indmeldelse eller for børn under 18 år i henhold til indmeldelse af indehaveren af forældremyndigheden. Er indmeldelsen foretaget af indehaveren af forældremyndigheden, kan ligbrænding dog ikke finde sted, når den afdøde efter sit 15. år har tilkendegivet, at hans lig ikke skal brændes.

3. Når bestemmelse om ligbrænding træffes enten af den afdødes med ham til hans død samlevende ægtefælle eller, hvis han var ugift og under 21 år, eller han ikke var ved sin fornufts fulde brug, af den eller dem, der ved hans død eller hans fyldte 18. år havde forældremyndigheden over ham. Sådant bestemmelse kan dog ikke træffes, hvis den afdøde efter sit 15. år har tilkendegivet, at hans lig ikke skal brændes, eller det vides, at ligbrænding var i strid med afdødes religiøse overbevisning. Den, der træffer bestemmelse om ligbrænding, skal afgive erklæring på tro og love om, at der intet er ham bekendt om, at de nævnte forhold foreligger.*)

4. Når den afdøde ikke var fast bosat her i landet og bestemmelse om ligbrænding er

*) Beslutningen om ligets brænding må træffes umiddelbart efter dødsfaldet, før liget er jordfæstet. Har jordfæstelse fundet sted, kan opgravning og brænding af liget kun finde sted, såfremt der meddeles tilladelse dertil af kirkeministeriet (skr. 3/3 1959).

truffet på en efter hans hjemlands lovgivning gyldig måde, selv om betingelserne i punkterne 1-3 ikke er opfyldt.

5. Når politimesteren (i København politidirektøren) træffer bestemmelse om, at lig af dødfundne ukendte personer skal brændes, medmindre kommunalbestyrelsen i den kommune, hvor den pågældende er fundet, ønsker at foranstalte hans begravelse.

6. Når en kirkegårdsbestyrelse træffer bestemmelse om brænding af lig eller ligrester, der opgraves efter fredningstidens udløb (vedl.l. § 24), og der ikke af de efterlevende er erhvervet noget andet gravsted, hvortil overførsel skal finde sted, eller fra den afdøde eller dennes ægtefælle eller børn foreligger et overfor kirkegårdsbestyrelsen tilkendegivet ønske om, at hans ligrester til sin tid skal begraves i fællesgrav.*)

Ligbrænding er (kun) tilladt i de dertil indrettede, af justitsministeriet godkendte *krematorier* (ligbr.loven § 1). Også nye brændingsovne skal godkendes af justitsministeriet (skr. 29/1 1937). Krematorier anbringes almindeligvis på de folkekirkelige kirkegårde, oftest i forbindelse med et kapel. Hertil kræves kirkeministeriets tilladelse (vedl.l. § 27). Krematorier tillades ikke sammenbygget med kirker, herunder kirkegårdskapeller, der er indviet til gudstjenstlig brug (skr. 1/2 1947, 3/4 1952).

Ligbrænding må i almindelighed ikke iværksættes, forinden *politiet* på det sted, hvor dødsfaldet er sket, har afgivet skriftlig attest om, at der fra dets side ikke er noget til hinder for ligbrændingen (ligbr.lovens § 3).

Nærmere regler om ligbrænding er fastsat i justitsmin. instruks 1/6 1937 med tillæg 11/5 1944 (G.R.), jfr. k.min. cirk. 24/5 1944. Ved krematoriet føres en af politiet autoriseret protokol, indeholdende oplysning om, hvilket lig der er brændt, til hvem urner er udleveret, og hvor urnerne er anbragt.

Når ligbrændingen har fundet sted, skal asken enten begraves på en kirkegård eller andet af justitsministeren godkendt sted eller hensættes i et af de dertil indrettede, af justitsministeren godkendte rum. Justitsministeren eller ifølge dennes bemyndigelse vedkommende politimester (i København politidirektøren) kan dog tillade, at der forholdes med asken på anden sømmelig måde, for så vidt der foreligger et bestemt udtalt ønske herom fra den afdøde (§ 4). Dersom urnen skal opbevares i kolumbarium, skal beholderen være af holdbart materiale. Nedgraves den i jorden, kan den derimod være af let forgængeligt materiale, f. eks. pap. Asken kan desuden, om det ønskes, blandes direkte med jorden. Om adgang til anvendelse af stenkister i urnegravsteder til anbringelse af askeurner, se skr. 13/9 1960. Om anvendelse af dobbelturner med asken af to lig, se skr. 26/6 1950.***) Nedsættelse af urnen på en kirkegård kan kun ske efter henvendelse til vedkommende sognepræst (i Kbh-Frb. begravelsesvæsenet).

*) Denne bestemmelse hjemler kun vedkommende *kirkegårdsbestyrelse* adgang til efter fredningstidens udløb at træffe bestemmelse om opgravning og brænding af ligrester. Bestemmelsen hjemler ikke afdødes *efterladte* nogen adgang til at forlange noget sådant (skr. 3/3 1959).

**) Se også skr. 18/11 1959, hvori k.min. gav tilladelse til, at en på en kirkegård nedsat urne blev opgravet og asken tillige med asken af vedkommendes søn overførtes til en stor urne, i hvilken også den efterlevende enkes aske til sin tid ønskedes anbragt.

Hvis brændingen har fundet sted uden for København eller Frederiksberg, påhviler det krematoriet at give dødsstedets sognepræst og, såfremt asken er udleveret til anbringelse på en kirkegård, som ikke er beliggende i det sogn, hvor dødsfaldet er sket, tillige sognepræsten på begravelsesstedet detaljerede oplysninger om brændingen og den brændte person, herunder oplysning om evt. jordpåkastelse. Er dødsstedet eller begravelsesstedet København eller Frederiksberg, gives underretning dog ikke til sognepræsten, men til vedkommende begravelsesvæsen. Har brændingen fundet sted i København eller Frederiksberg, påhviler det vedkommende begravelsesvæsen en tilsvarende pligt til at give underretning, såfremt dødsstedet eller begravelsesstedet ligger uden for begravelsesvæsenets område (tillæg til regulativ 11/5 1944, km. cirk. 15/5 1942).

Om askeurners anbringelse på en kirkegård sker der på grundlag af den fra krematoriet modtagne meddelelse, jfr. foran, notering i kirkegårdsprotokollen; derimod ikke i kirkebogen (skr. 14/10 1940), medmindre der i forvejen er sket tilførsel til vedkommende kirkebog, f. eks. fordi jordpåkastelse er sket i sognet (cirk. 12/12 1940). Der foretages ikke tilførsel til kirkebøgerne i det sogn, hvor alene ligbrændingen - men ikke dødsfald og jordpåkastelse - er sket (skr. 14/10 1940). Såfremt urnen er nedsat på en kirkegård uden for Kbh.-Frb., sender vedkommende sognepræst meddelelse herom til krematoriet (eller begravelsesvæsenet, hvis krematoriet ligger i Kbh.-Frb.). Anbringes urnen på en kirkegård i Kbh. eller på Frb., påhviler det begravelsesvæsenet at sende sådan meddelelse, medmindre krematoriet og kirkegården ligger i samme kommune (instruksens § 7, stk. 2). Ang. tilførelse til kirkebøgerne og meddelelse til krematoriet (i Kbh. og Frb. begravelsesvæsenet) om nedsættelse af urner i *private begravelsespladser* se skr. 13/9 1948, 18/3 1959.

Om præsters medvirken ved ligfærd i tilfælde, hvor ligbrænding finder sted, se foran s. 109.

Der kan ikke af en kirkes kasse ydes tilskud til ligbrænding (skr. 8/6 1951), ej heller til transport af lig til kremering (skr. 13/2 1952).

9. afsnit

KIRKELIGE SKATTER OG AFGIFTER

54. kapitel

Indtil nyere tid - et stykke ind i dette århundrede - hvilede kirkens økonomi i sig selv, idet dens udgifter til lønning af præster og funktionærer, drift af kirker og kirkegårde m. v. helt kunne afholdes af dens egne midler (indtægter af faste ejendomme og kapitaler, tiender, grundbyrder, ofre o. a.) Denne ordning har det ikke været muligt at opretholde, delvis på grund af stigning i de kirkelige udgifter, men vel i lige så høj grad på grund af ændrede konjunkturer og dette århundredes lovgivning (lov 15/5 1903 om afløsning af tienden, lov 28/9 1918 om afløsning af grundbyrder, lov 4/10 1919 om udstykning af præstegårdsjorder, jfr. for Sønderjyllands vedkommende lov 30/6 1922 og 5/7 1949). Resultatet af denne udvikling er, at kun en ringe del af de kirkelige udgifter dækkes af kirkens egne midler (stiftsmidler og »hjemmemidler«). Resten dækkes hovedsagelig gennem statstilskud*) og ligning på folkekirkens medlemmer.**)

Bestemmelser vedrørende kirkelige skatter og afgifter findes spredt i de kirkelige love (lønningsloven, menighedsrådsloven, bestyrelsesloven, vedligeholdelsesloven, valgmenighedsloven og lov 14/4 1904 om ligning af præste-, degne- og klokkerpenge i København), hvorhos der i indenrigsministeriets cirk. nr. 141 29/6 1933 til samtlige kommunalbestyrelser uden for København-Frederiksberg er givet detaljerede regler angående ligning og opkrævning m. m. af kirkelige afgifter, jfr. i tilslutning hertil k.min. cirk. 1/7 1933 til stiftsøvrighederne.

I det følgende vil (under A) først blive omtalt reglerne for området uden for

*) Grl. § 4, løn.l. § 73, de årlige finanslove § 19.

***) I finansåret 1962/63 fordelte udgifterne sig således:

Indtægt af egne midler:		
Stiftsmidlerne	ca. 6.000.000 kr.
Hjemmemidler	ca. 5.000.000 kr.
Statstilskud	ca. 62.000.000 kr.
Kirkelig ligning:		
Storkøbenhavn (Kbh., Frederiksberg og Gentofte)	ca. 18.500.000 kr.
Provinsbyerne	ca. 30.000.000 kr.
Landsognene	ca. 68.000.000 kr.
		<u>ca. 116.500.000 kr.</u>
		Ialt ca. 189.500.000 kr.

København-Frederiksberg, og dernæst (under B) reglerne for København-Frederiksberg. En del af de under A nævnte regler - f. eks. om, hvem der betaler kirkeskat - er dog fælles for hele landet.

A. Uden for København-Frederiksberg.

I lønningslovens § 76, stk. 3, nævnes de udgifter, som kan afholdes gennem kirkelig ligning: 1) Kirkeskatten - også kaldet landskirkeskatten - lignes som en fælles skat på alle til folkekirken hørende beboere uden for København-Frederiksberg til dækning af de fællesudgifter vedrørende præsteembederne, som ikke kan udredes af folkekirken egne midler, d. v. s. de af menighedsrådene bestyrede »hjemmemidler« og de af stiftsøvrighederne bestyrede fællesfonds. 2) Udgifter til lønning af kirkelige funktionærer m. m. 3) Udgifter vedrørende præsteboliger og præstegårdsjorder m. m. 4) Udgifter til dækning af underskudet ved selvejende kirkers vedligeholdelse og drift. 5) Udgifter til opvarmning m. m. af ikke-selvejende kirker, for så vidt udgifterne påhviler vedkommende menighed. 6) Andre udgifter for menighedsrådene, som ikke kan henregnes under de foran under 1-5 nævnte, og som ifølge lovgivningen kan søges dækket ved ligning, f. eks. udgifter til administration, valg af menighedsråd, rejser i anledning af præstevalg, rådighedsbeløb etc.

Ligningen af kirkelige skatter og afgifter foretages af den kommunale ligningsmyndighed *efter reglerne for udredelse af den personlige kommuneskat* (løn.l. § 76, stk. 3, indenrigsmin. cirk. 1933 II). Dette gælder f. eks. med hensyn til den kirkelige skattepligts opståen og bortfald. For tilflyttere indtræder skattepligten samtidig med den kommunale skattepligt efter reglerne i kommuneskatteloven (bkg. 121 31/3 1962) § 4, ligesom pligten i tilfælde af bortflytning ophører efter de i samme lovs § 5 fastsatte bestemmelser. Har en person samtidig ophold i to eller flere kommuner, fordeles de kirkelige afgifter på samme måde som kommuneskatten. (kommuneskattelovens § 1, skr. 3/1 1961). Dog antages bestemmelserne i kommuneskattelovens § 6 om »forskelskat« af skatteydere, f. eks. landliggere, der samtidig har bopæl i to kommuner med forskellig skattesvarelse, ikke at gælde kirkelige afgifter.

Dersom finansministeriet eller en kommunalbestyrelse har *nedsat* eller *eftergivet* den en skatteyder påhvilende skat, nedsættes eller eftergives pålignede kirkelige afgifter tilsvarende (løn.l. § 76, stk. 7). Derimod kan selvstændig eftergivelse af kirkelige afgifter alene ikke finde sted. I tilfælde, hvor der som følge af revision af en skatteydere selvangivelse må *efterbetales* skat til stat og kommune, er der tilsvarende pligt til at efterbetale kirkelige afgifter. Tilsvarende har en skatteyder krav på nedsættelse af de kirkelige afgifter, såfremt en revision af hans selvangivelse fører til nedsættelse af kommune- og statskat.

I henhold til lov 12/7 1946 (bkg. 25/8 1958) om selvangivelse af indtægt og formue m. v. § 13 kan der ikendes bøde for *wrigtig selvangivelse* også for så

vidt angår kirkelige afgifter. Derimod kan bestemmelsen i kommuneskatteovens § 44, hvorefter et *dødsbo* i tilfælde af, at afdøde har betalt for lidt i skat som følge af urigtig selvangivelse, skal efterbetale den for lidt erlagte skat med det dobbelte beløb, ikke bringes til anvendelse på kirkelige skatter og afgifter.

Kun medlemmer af folkekirken betaler skatter og afgifter til denne (løn.l. § 76, stk. 1, jfr. også grundlovens § 68, hvorefter ingen er pligtig at yde personlige bidrag til nogen anden gudsdyrkelse end den, som en hans egen.*) Da kun *personer* kan være medlem af folkekirken, er det en selvfølge, at aktieselskaber, brugsforeninger, legater o. lign. er fritaget for at svare kirkelige afgifter.

Medlemmer af *døvemenheder* med bopæl i Fredericia, Aarhus, Aalborg samt København og Frederiksberg er ligeledes helt fritagne.***) Derimod har kirkeministeriet ikke ment at kunne anerkende en tilsvarende fritagelse for medlemmer af døvemenheder med bopæl uden for de nævnte byer (skr. 20/11 1934, 2/9 1939, 5/11 1951).

Valgmenighedsmedlemmer (uden for København og Frederiksberg) medtages ved ligning af kirkelige skatter og afgifter ganske som andre medlemmer af folkekirken, men ved opkrævningen af de dem pålignede beløb kan de fradrage deres bidrag til valgmenigheden for det pågældende tidsrum (løn.l. § 76, stk. 5).***)

Ifølge indenrigsministeriets cirk. 29/6 1933 er det de i foregående kalenderår eller i valgmenighedens senest inden 1. april afsluttede regnskabsår betalte bidrag til valgmenigheden, der kan kræves fradraget ved betalingen af de kirkelige afgifter for det pågældende skatteår. Hvis f. eks. valgmenighedens regnskabsår er kalenderåret, vil de af valgmenighedsmedlemmerne betalte bidrag til valgmenigheden for 1961 kunne fradrages i de pålignede kirkelige skatter og afgifter for skatteåret 1962-63. Kirkeministeriet har dog i enkelte tilfælde udtalt, at man ikke ville modsætte sig en anden praktiseret ordning, så længe der ikke rejstes indsigelser imod den (skr. 8/12 1960, 24/10 1961).

For personer, der i løbet af et skatteår indtræder i en valgmenighed, fradrages dog det af dem i det løbende skatteår til valgmenigheden erlagte bidrag, der tillige kommer til at

*) Forbudet i grl. § 68 mod at afkræve borgerne »bidrag til nogen anden gudsdyrkelse end den, som er hans egen«, må forstås begrænset som omfattende alene *direkte* afgifter. Bestemmelsen er derimod ikke til hinder for, at personer uden for folkekirken *indirekte* (gennem deres statskat) yder bidrag til folkekirken, jfr. grl. § 4, der udtrykkeligt pålægger staten at understøtte folkekirken. Sidstnævnte bestemmelse ville jo ellers blive uden mening eller i al fald kun kunne finde anvendelse på det immaterielle område.

***) Ifølge de kongelige resolutioner om oprettelse af døvstummehedene er de til menighederne hørende personer fritaget for at svare vederlag for afløst højtidsoffer (i København præste-, degne- og klokkerpenge) såvel som alle de andre personlige ydelser til præster og kirkebetjente. Allerede i en skrivelse af 8/9 1903 udtaltes det, at de døvstumme i København endvidere måtte være fritaget for at svare bidrag til de københavnske sognekirker i henhold til lov af 23/5 1902, da disse bidrag efter loven skulle lignedes »på medlemmer af samtlige sognemenigheder i København«. I skrivelse af 13/10 1930 udtalte ministeriet endelig, at bestemmelsen i de nævnte kongelige anordninger om døvstummes fritagelse for visse kirkelige afgifter omfattede *alle* kirkelige afgifter, herunder landskirkeskat.

****) Bestemmelsen om fradragsret har til forudsætning, at vedkommende selv er medlem af en valgmenighed. Dersom en ægtemand er medlem af en sognemenighed, og den med ham sambeskattede hustru er medlem af en valgmenighed, vil han ikke kunne fradrage hustruens bidrag til valgmenigheden i sin kirkeskat (skr. 6/11 1961).

danne grundlaget for fradraget i det følgende skatteår. Ved udmeldelsen af valgmenigheden ophører fradragsretten med udgangen af den måned, hvori udmeldelsen finder sted.

Medlemmer af *St. Petri tyske menighed* med bopæl i Stor-København er i henhold til menighedens privilegier helt fritagne for skatter og afgifter til folkekirken. For så vidt angår medlemmer af menigheden med bopæl uden for Stor-København indrømmes der dem en fradragsret svarende til den for valgmenighedsmedlemmer gældende (skr. 16/11 1938). *Sognebåndsløsere* betaler kirkelige skatter og afgifter dér, hvor de bor, uanset sognebåndsløsningen.

Ved udtrædelse af folkekirken bortfalder pligten til at svare kirkelige afgifter, uanset på hvilken måde medlemsforholdet ophører. I de tilfælde, hvor medlemsforholdet falder bort som følge af udvandring, løser dette spørgsmål sig af sig selv, idet vedkommendes pligt til at svare kommuneskat dermed falder bort. Men i andre tilfælde må medlemsforholdets ophør bringes til den skatteopkrævende myndigheds (kommunalbestyrelsens) kundskab. Det udtrædende medlem må *selv* rette henvendelse herom til kommunalbestyrelsen, ledsaget af fornøden *dokumentation* for, at udtrædelse af folkekirken er sket (cirkl. 23/4 1929). Denne dokumentation kan, hvis udtrædelse af folkekirken er sket ved anmeldelse til vedkommende sognepræst, ske ved fremlæggelse af sognepræstens attest herom og sker ellers ved forevisning af attest fra det trossamfund, til hvilket den pågældende måtte have sluttet sig, om, at han nu er medlem af dette (vgl. anordn. 22/3 1897 § 1, folkeregisterinstruks 9/6 1956 § 47, skr. 27/3 1961). Det er, for at en person kan opnå fritagelse for at udrede kirkeskat og andre kirkelige afgifter, ikke tilstrækkeligt, at han *selv angiver* at være udtrådt af folkekirken, idet udtrædelsen må dokumenteres på den ovenfor angivne måde. Ejheller kan der tages hensyn til, at et trossamfund uden nogen personlig medvirken fra den pågældende anmelder ham til myndighederne som udtrådt af folkekirken.

Enkelte medlemmer af folkekirken er dog fritagne for at betale kirkelige afgifter. Gifte kvinder, der er medlemmer af folkekirken, men hvis ægtefæller står uden for folkekirken, er helt fritagne for kirkelige afgifter (V.L. dom 4/11 1935 - G.R. 1935 s. 79). Dette gælder dog kun i de normale tilfælde, hvor hustruen lever sammen med sin mand. Lever hustruen til stadighed adskilt fra sin mand - hvad enten dette skyldes uoverensstemmelse eller at de har erhverv i hver sin kommune e. l. - betragtes hustruen som selvstændig skattepligtig person og betaler da også selvstændigt kirkeskat (statsskattelovens § 7, stk. 8). Omvendt betaler en gift mand, der er medlem af folkekirken, men hvis hustru står uden for folkekirken, fuld kirkeskat - uden nedsættelse som følge af, at hustruen står uden for folkekirken -, forudsat at hustruen ikke er selvstændig skattepligtig.

Såfremt der fejlagtigt afkræves en person, som ikke er medlem af folkekirken - f. eks. en hertil flyttet udlænding, der er katolik - kirkeskat, kan der blive spørgsmål om *tilbagebetaling* heraf. Krav om tilbagebetaling forældes på 5 år i

henhold til forældelsesreglen i § 1, stk. 1, nr. 6 i lov nr. 274 af 22/12 1908. Den kortere forældelsesfrist i § 48 i lov nr. 28 af 18/2 1937 om personlig skat til kommunen findes ikke at kunne anvendes på kirkelige afgifter (Københavns Byrets 16. afd. dom 25/3 1958, skr. 11/6 1958).*)

»Kirkeskatten« (landskirkeskatten) fastsættes iflg. løn.l. § 76, stk. 2, af kirkeministeriet på grundlag af indhentede oplysninger om indtægterne i de forskellige kommuner. Umiddelbart efter tilendebringelsen af ligningen af personlig kommuneskat indberetter kommunalbestyrelserne i hvert stift til stiftsøvrigheden eller (med kirkeministeriets samtykke) statistisk departement på stiftsøvrighedens vegne, hvor meget det i kommunen ansatte samlede beløb for den virkelige indtægt, hvorefter den personlige kommuneskat beregnes, beløber sig til for samtlige skatteydere. Såfremt der i kommunen findes medlemmer af en valgmenighed eller beboere, der ikke hører til folkekirken, opgives tillige det ommeldte samlede beløb særskilt for hver af disse grupper. På grundlag af de modtagne oplysninger om det for det sidst afsluttede skatteår efter foranstående regler ansatte samlede beløb for den *virkelige* indtægt i kommunerne fastsætter kirkeministeren det skattebeløb, der skal udredes fra hver kommune i det følgende skatteår til dækning af fællesfondenes underskud i det pågældende finansår (løn.l. § 76, stk. 2). Alle *andre afgifter* (løn.l. § 76, stk. 3, nr. 2-6) lignedes som nævnt lokalt - inden for vedkommende sogn, pastorat eller eventuelt kommune, jfr. nedenfor -, og størrelsen af ligningsbeløbet fastsættes derfor af menighedsrådene i forbindelse med udarbejdelsen af de årlige budgetter for de kirkelige kasser. Budgetterne stadfæstes for købstædernes vedkommende af stiftsøvrigheden og uden for købstæderne af provstiudvalget, dog stadfæstes præstelønningskassens budget altid af stiftsøvrigheden.

For så vidt angår kirkekassen har kommunalbestyrelsen en vis medbestemelsesret ved ligningsbeløbets fastsættelse, idet der ikke uden kommunalbestyrelsens samtykke noget år kan pålignes større beløb - heri dog ikke medregnet udgifter til de ved synsforretninger krævede arbejder samt forrentning og afdragning af lån -, end hvad gennemsnittet af ligningsbeløbet med det nævnte fradrag har udgjort i de 4 forud for menighedsrådets funktionstid nærmest liggende år med tillæg af en femtedel. Har der ikke været foretaget ligning i denne periode, må ligningsbeløbet med nævnte fradrag ikke noget år uden kommunalbestyrelsens samtykke overskride $\frac{1}{4}$ pct. af den skattepligtige indkomst, således som denne er fastsat ved ligning af indkomstskat til staten for det pågældende skatteår. Formener kommunalbestyrelsen i modsætning til det af overtilsynet, henholdsvis provstiudvalget, stadfæstede overslag, at udgifterne til et ved

*) Sagen er omtalt i Folketingets ombudsmands beretning for 1957 s. 256-58.

synsforretning påkrævet arbejde bør afholdes ved lån eller ved forbrug af kirkens formue, kan den gennem overtilsynet indanke dette spørgsmål for ministeriet, der afgør sagen (bestyr.l. § 14, stk. 2).

For at kirker, der *efter tiendens afløsning er overgået til selveje*, kan erholde bidrag gennem ligning på menigheden, udkræves ministeriets samtykke efter menighedsrådets og overtilsynets indstilling, for så vidt ligningsbeløbet overstiger et af ministeriet fastsat beløb (bestyr.l. § 14, stk. 3). Provstiudvalgene er indtil videre bemyndiget til at meddele tilladelse til ligning i de her omhandlede tilfælde, når ligningsbeløbet ikke overstiger 30.000 kr. Er ligningsbeløbet over 30.000 kr. men ikke over 40.000 kr., godkendes ligningsbeløbet af stiftsøvrigheden. Er ligningsbeløbet over 40.000 kr., skal sagen til ministeriet (cirk. skr. 26/11 1964).

Ligning af kirkelige skatter og afgifter foretages som før nævnt af den kommunale ligningsmyndighed i hver kommune efter reglerne for udredelse af den personlige kommuneskat og således, at den sker under ét for samtlige beløb, der skal lignedes på menigheden (såvel landskirkeskatten som de lokale kirkelige afgifter), jfr. løn.l. § 76, stk. 3.

Landskirkeskatten lignedes under ét inden for *hele kommunen*, afgifterne til dækning af underskud ved driften af præsteboliger og præstegårdsjorder lignedes under ét på *pastoratet*, de øvrige kirkelige afgifter lignedes *sognevis*. Hvor en kommune omfatter flere sogne, kan den kirkelige ligning således blive ret kompliceret. Der er derfor i løn.l. § 76, stk. 4, givet hjemmel til, at en kommunalbestyrelse, hvor kommunen omfatter flere sogne, sognedistrikter eller dele af forskellige sogne, kan beslutte, at ligningen og opkrævningen af de lokale kirkelige afgifter ligesom landskirkeskatten skal ske under ét for hele kommunen. Beslutning herom træffes af kommunalbestyrelsen, uden at menighedsrådenes erklæring herom behøver at indhentes. Hvor kommunalbestyrelsen ikke har truffet en sådan beslutning, og hvor der derfor bliver spørgsmål om særskilt ligning af kirkelige udgifter, må kommunalbestyrelsen først foretage en fordeling, således at de beløb, der skal lignedes på et mindre distrikt (pastorat, sogn eller kirke-distrikt) adskilles fra de beløb, der skal lignedes under ét på hele kommunen. For så vidt der herefter skal lignedes på distrikter inden for kommunen, må ligningen foretages i flere omgange, således at først kirkeskatten og de øvrige beløb, der falder på hele kommunen, sammenlægges og lignedes på samtlige kommunens til folkekirken hørende beboere, og derefter de på enkelte distrikter faldende beløb lignedes særskilt på disse distrikters til folkekirken hørende beboere (indenrigsmin. cirk. 1933 II).

Hvor omvendt et sogn omfatter flere kommuner eller dele af forskellige kommuner, deles skattebeløbene imellem dem i samme forhold som det, hvori de svarer landskirkeskat, medmindre kirkeministeriet efter indstilling fra menig-

hedsrådet og indhentet erklæring fra de vedkommende kommunalbestyrelser meddeler approbation på anden ordning.

Opkrævning af de kirkelige skatter og afgifter foretages ligeledes af kommunalbestyrelsen og til samme tider som den personlige kommuneskat (løn.l. § 76, stk. 5). Der tilkommer ikke kommunalbestyrelsen noget opkrævningsvederlag. De indkomne kirkelige afgifter indføres i kommunens regnskab på samme måde som statskatten efter de almindelige indtægtsposter. Såfremt der ved ligningen fremkommer et over- eller underskud, må dette ikke overføres til hovedregnskabet, men skal overføres til næste års ligning, således at det overførte beløb kommer i betragtning ved ligningsbeløbets fastsættelse for næste skatteår.

Kirkeskatten (landskirkeskatten) *indbetales* af kommunalbestyrelsen til stiftsøvrigheden, medens de øvrige ligningsbeløb udbetales til menighedsrådet (løn.l. § 76, stk. 6). Indbetalingen skal finde sted snarest uden at afvente indgåelse af restancer o. lign. Det er kun de *approberede* ligningsbeløb - for landskirkeskattens vedkommende det beløb, der er nævnt i meddelelsen fra ministeriet - som indbetales til stiftsøvrigheden eller menighedsrådet. Kommunalbestyrelsen har pligt til at udbetale disse beløb - og er uberettiget til at udbetale mere eller mindre end netop disse. Til brug som regnskabsbilag for de kirkelige kasser skal kommunalbestyrelsen afgive attest om størrelsen af de til hver af de kirkelige kasser udbetalte beløb. Attesten afgives ved hver udbetaling og særskilt for hver kirkelig kasse.

Ved indbetaling til stiftsmidlerne af den kommunen påhvilende landskirkeskat fradrages det beløb, som falder på de i kommunen boende valgmenighedsmedlemmer, og som på grund af fornævnte fradragsret ikke indgår til kommunalbestyrelsen (løn.l. § 76, stk. 5). I indenrigsmin. cirk. 1933 II er der givet nærmere regler om fremgangsmåden.

Hvis det *approberede* ligningsbeløb på grund af indtrufne omstændigheder ikke slår til, kan der af forhåndenværende kirkelige ligningsmidler (overskud ved ligningen) *udbetales yderligere beløb*, men dog kun for så vidt der foreligger samtykke hertil fra den myndighed, der har stadfæstet overslaget for vedkommende kasse (indenrigsmin. cirk. 1933 III. 4). Kommunalbestyrelsen kan ikke modsætte sig, at sådan yderligere udbetaling finder sted.

Endvidere kan kommunalbestyrelsen *af kommunekassen yde forskud* på ligningsbeløb (løn.l. § 76, stk. 6). Kommunalbestyrelsen har næppe nogen egentlig pligt*) til at yde sådanne forskud, men den bør dog ikke vægre sig ved at yde forskud, hvor det er påkrævet. I indenrigsmin. cirk. 1933 II, sidste stk., er det udtalt, at det ikke er kommunalbestyrelserne tilladt at lade beløbene endeligt afholde af kommunekassen, men at beløbene skal restitueres gennem den kirke-

*) Se i modsætning hertil løn.l. § 93 ang. ydelse af forskud i Kbh.-Frb.

lige ligning. Derimod kan der i tilfælde af de kirkelige ligningsmidlers utilstrækkelighed *ikke* finde *ekstra* ligning sted.

B. København-Frederiksberg.

I København og på Frederiksberg er det kirkelige ligningssystem betydeligt simplet end udenfor, idet samtlige afgifter lignedes - ved kommunalbestyrelsens foranstaltning - under ét på alle sogne og sognedistrikter.

1. I København har man følgende ligninger:

a. En kirkeligning til dækning af selvejende kirkers underskud (bestyr.l. §§ 14-15). Ligningens størrelse fastsættes hvert år af kirkeministeriet på grundlag af de af kirkebestyrelserne udarbejdede budgetter og efter indhentet erklæring fra kommunalbestyrelsen. Det lignede beløb må ikke overskride $\frac{1}{10}$ pct. af skatteindtægten ved udskrivning af indkomstskat til Københavns kommune.

Udover disse kortfattede bestemmelser indeholder den nugældende lovgivning ikke forskrifter vedrørende kirkeligningens foretagelse. Derimod bestemte lov 15/5 1903 om ligning af bidrag til sognekirker i København - der var gældende, indtil lov 1/10 1915 om kirkers bestyrelse m. m. trådte i kraft; sidstnævnte lovs bestemmelser svarede til den nugældende lovs - at »når ministeriets bestemmelse foreligger om, hvor stort et beløb der skal lignedes, træffer kommunalbestyrelsen foranstaltning til beløbets ligning på og opkrævning hos stadens til folkekirken hørende beboere efter reglerne for den kommunale beskatning i Kjøbenhavn . . .«. Det har næppe været tanken med senere lovgivnings tavshed at ændre den i 1903-loven indeholdte bestemmelse om, at ligning på og opkrævning hos stadens til folkekirken hørende beboere sker efter reglerne for den kommunale beskatning i København. Faktisk er kirkeligningen såvel som de øvrige kirkelige afgifter i København dog indtil 1939 blevet pålignet med en ensartet promille af de afgiftspligtiges skatteindtægt. Siden 1/4 1939 er kirkeligningen derimod - ligesom også de andre kirkelige afgifter - blevet opkrævet med et bestemt antal øre for hver krone, der betales i indkomstskat til kommunen. På denne måde er den ved lov nr. 110 af 18/4 1910 indførte progressive påligningsskala for indkomstskatten til Københavns kommune nu også bragt i anvendelse på de kirkelige afgifter.

Om *valgmenighedsmedlemmers* deltagelse i kirkeligningen se valgml. Medlemmer af *St. Petri tyske menighed*, der er bosiddende i Stor-København, er som før nævnt fritagne for samtlige kirkelige skatter og afgifter.

b) *Præste-, degne- og klokkerpenge* lignedes fra gammel tid (D.L. 2-12-5, Pl. 21/9 1814) til delvis dækning af præsters og visse kirkelige funktionærers lønning. De nugældende regler herom findes i lov 14/4 1904, der er opretholdt ved løn.l. § 92, stk. 2. Tidligere blev beløbene fastsat skønsmæssigt for hver af de afgiftspligtige personer i forhold til deres »næringsvei og stilling« (Pl. 1814 § 4).

Lov 14/4 1904 indførte et nyt system. Det beløb, der for året 1903 var lignet i præste-, degne- og klokkepenge i København, deltes med antallet af de personer, der for samme år var ansat til at svare præste-, degne- og klokkepenge; den derved fremkomne kvotient (3 kr. 27 øre) er siden lagt til grund ved beregningen af præste-, degne- og klokkepenge, idet man ved den årlige beregning af præste-, degne- og klokkepenge multiplicerer denne kvotient med antallet af de personer, der hvert år skal svare denne afgift (§ 2).

Ligning og opkrævning af præste-, degne- og klokkepenge foretages i henhold til 1904-lovens § 1 ved kommunalbestyrelsens foranstaltning under ét over hele staden efter de for ligning af bidrag til sognekirker i København (jfr. foran) gældende regler. En del personer er fritagne for udredelse af præste-, degne- og klokkepenge (§ 1, stk. 2). Valgmenighedsmedlemmer svarer iflg. valgml. § 22, stk. 4, præste-, degne- og klokkepenge som andre medlemmer af folkekirken.

c. Da den foran under b omtalte ligning - i forbindelse med enkelte andre indtægter - ikke er tilstrækkelig til dækning af udgifter til præsters og kirkelige funktionærers lønninger m. v. samt udgifter til tjenesteboliger og til provstiudvalgene, fastsættes der hvert år af kirkeministeriet en *tillægsligning* (løn.l. § 92).

Tillægsligningen lignedes på de til folkekirken hørende beboere i København efter de for ligning af præste-, degne- og klokkepenge gældende regler. Valgmenighedsmedlemmer er fritagne for tillægsligningen (løn.l. § 92, stk. 4). Såfremt tillægsligningen i det enkelte år indbringer mere end hvad der udkræves til dækning af de udgifter, der skal udredes af denne ligning, henlægges overskudet til det følgende år. Indbringer ligningen mindre, udredes det manglende forskudsvis af kommunen. Det udlagte beløb med renter dækkes af ligningen det kommende år.

For kommunens ulejlighed med lægning af ligningen, tillægsligningens opkrævning og udbetaling af lønninger (jfr. nedenfor) ydes der et vederlag, som afholdes af tillægsligningen.

Når de under a-c omhandlede ligningsbeløb er opkrævet, henstår de på særlig konto hos kommunen og kan kun udbetales i henhold til kirkeministeriets ordre.

2. Også på *Frederiksberg* har man 3 ligninger:

a. *Kirkeligningen* - til dækning af de selvejende kirkers underskud (bestyr.l. §§ 14 og 15). Ligningen foretages under ét på alle sogne og sognedistrikter på Frederiksberg. Bortset herfra gælder de samme regler som for ligning af købstadkirker underskud i almindelighed; det vil bl. a. sige, at ligningsbeløbet for hver enkelt kirke fastsættes af stiftsøvrigheden i forbindelse med stadfæstelsen af de årlige budgetter, se bestyr.l. § 14, stk. 2. Om valgmenighedsmedlemmers deltagelse i ligningen se valgml. § 22, stk. 2.

De gennem kirkeligningen indkommende beløb udbetales fra kommunalbestyrelsen direkte til de enkelte kirkebestyrelser.

b. Til delvis dækning af præsters og visse kirkelige funktionærers lønninger m. v. lignes *afløsningsvederlag for højtidsoffer* (løn.l. §§ 91-92). Afløsningsvederlaget var oprindeligt (kgl. resol. 28/6 1895) fastsat til et bestemt beløb (30.000 kr., stigende til 42.000 kr. årlig). Ved lov nr. 364 af 28/6 1920 indførtes den nugældende ordning. Ved at dividere indbyggertallet ved den forud for afløsningen i 1895 sidst afholdte almindelige folketælling i Frederiksberg ind i det da fastsatte afløsningsvederlag, 30.000 kr., fastsattes en kvotient (63,9 øre pr. indbygger), som danner grundlaget for afløsningsvederlagets størrelse. Afløsningsvederlaget omreguleres efter hver almindelig folketælling ved at multiplicere indbyggerantallet med den nævnte kvotient. Det nye afløsningsvederlag gælder fra den efter folketællingens afslutning nærmest følgende 1. april.

Afløsningssummerne blev i henhold til fornævnte kgl. resol. af 28/6 1895 oprindeligt inddraget under den almindelige, samtlige skatteydere omfattende ligning »på formue og lejlighed« i kommunen. Efter at det ved højesteretsdom af 2. november 1898 (U. f. R. 1899 s. 46, jfr. 1898 s. 668) var fastslået, at denne fremgangsmåde var uforenelig med grundlovens bestemmelse om, at »ingen er pligtig at yde personlige bidrag til nogen anden gudsdyrkelse end den, som er hans egen« (grl. § 68), bestemtes det ved kgl. resol. af 4/1 1899 (k.min. cirk. 7/1 1899), at afløsningssummen fremtidig kun skulle lignedes på medlemmer af folkekirken.

Om valgmenighedsmedlemmers deltagelse i ligningen se valgml. § 22, stk. 3.

c. Ligesom i København har man yderligere en tillægsligning (til fornævnte afløsningsvederlag). Den fastsættes hvert år af kirkeministeriet. Reglerne vedrørende tillægsligningen er i det væsentlige de samme for København og Frederiksberg (løn.l. §§ 91-92).

Med hensyn til beløbenes *udbetaling* er der truffet den særordning, at kirkeministeriet af tillægsligningen og det afløste højtidsoffer kvartalsvis forud anviser beløb til stiftskassereren for Sjællands stifter, som derefter månedligt forud anviser de fornødne beløb til kordegnene i de enkelte sogne og hvert år aflægger regnskab til kirkeministeriet. Valgmenighedsmedlemmer er fritagne for tillægsligning (løn.l. § 92, stk. 4).

Samtlige kirkelige skatter og afgifter på Frederiksberg lignedes under ét med et antal øre for hver krone, der betales i kommuneskat.

10. afsnit

RELIGIONSFRIHED

55. kapitel

Man vil forgæves lede efter en udtalelse i grundloven om, at der skal være religionsfrihed her i landet. En abstrakt udtalelse herom har grundlovens givere antagelig anset for overflødig.*) Derimod indeholder grundloven i §§ 67-68 og 70 (svarende til grundloven 1849 §§ 81-82 og 84) en del bestemmelser, der fastslår visse *praktiske konsekvenser* af religionsfriheden.**)

1. Ifølge § 70 - religionsfrihedens hovedbestemmelse - kan ingen »på grund af sin trosbekendelse eller afstamning berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder eller unddrage sig opfyldelsen af nogen almindelig borgerpligt.« Ordene »eller afstamning« blev indføjet ved grundlovens ændring i 1953, men bortset herfra har teksten stået uændret siden 1849.

Med »borgerlige og politiske rettigheder« tænkes der på indbegrebet af alle de retsgoder, som den bestående retsorden tillægger landets borgere i almindelighed, f. eks. retten til at have bopæl her, ernære sig, besidde ejendom, deltage i det politiske liv o.s.v.

§ 70 hjemler dog ikke bekendere af en hvilken som helst tro adgang til nydelse af en hvilken som helst ret. Såfremt retten ifølge sin beskaffenhed er knyttet til visse betingelser og forudsætninger, må en nyder af den pågældende rettighed fyldestgøre dem, og hvis tilhørsforhold til et bestemt trossamfund er betingelse eller forudsætning for udøvelse af en ret, er personer, der ikke opfylder denne betingelse, naturligvis ude af stand til at udøve retten, uden at denne kan siges at være »berøvet« vedkommende i strid med grundlovens § 70. Med ordet »berøve« sigtes der kun til en *vilkaarlig* fratagelse af et gode, ikke på de tilfælde, hvor en person er afskåret fra at udøve retten, fordi han ikke opfylder alle betingelser derfor.

Det må derfor bedømmes ud fra en saglig vurdering i hvert enkelt tilfælde,

*) I det første grundlovsudkast, udarbejdet af D. G. Monrad, indledtes derimod § 74 - der svarer til den nugældende § 70 - med ordene: »Religionsfrihed finder sted«. Ordene blev slettet efter betænkning i ministerrådet den 21. august 1948 (Glædemærk: Kirkeforfatningspørgsmålet i Danmark s. 151-52).

**) Disse paragraffer er behandlet meget grundigt i Matzen og Timm's kirkeret side 76-113.

om tilhørsforhold til et bestemt trossamfund er en betingelse eller forudsætning for en persons indtræden i et vist retsforhold. At kongen skal tilhøre den evangelisk-lutherske kirke (folkekirken) er fastsat i grundlovens § 6. Dette krav - der også gælder rigsforstanderen - er rimeligt begrundet i kongens særegne stilling som folkekirkenes øverste myndighed (se side 13). Formentlig er det - selvom det ikke udtrykkelig er fastsat nogetsteds - en nødvendighed, at også kirkeministeren er medlem af folkekirken (side 14). Som omtalt side 212 er tilhørsforhold til folkekirken betingelse for at kunne beklæde visse stillinger inden for denne (gejstlige og tildels kirkefunktionærer). Ligeledes kræves det ifølge praksis, at lærere i folkeskolen skal være medlemmer af folkekirken (eller en evangelisk-luthersk frimenighed) for at kunne undervise i kristendomskundskab og religion (side 147). Det er en betingelse for at blive kirkelig viet, at i det mindste den ene af brudefolkene tilhører det trossamfund, hvori vielsen ønskes foretaget (side 88). Kun kristne kan være faddere ved dåb i folkekirken (s. 69).

2. Som et andet praktisk udslag af religionsfriheden bestemmes det i grundlovens § 67, at »borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden«.

Medens det overlades den *almindelige* lovgivningsmagt at fastsætte, i hvilke øjemed foreningsretten i almindelighed må udøves (jfr. grundlovens § 85, hvorefter borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at indgå foreninger i ethvert lovligt øjemed), er retten til at danne religiøse samfund *grundlovsmæssigt* sikret, og forandring heri kan kun ske efter de sædvanlige regler for grundlovsændringer.

Det, der er beskyttet ved grundlovens § 67, er retten til at danne samfund til *gudsdyrkelse*. Det må kræves, at foreningens umiddelbare formål er gudsdyrkelse, og kun for så vidt gudsdyrkelsen angår gælder beskyttelsen. Hvis et religiøst samfund også påtager sig andre opgaver end gudsdyrkelse, er disse særlige opgaver ikke grundlovsmæssigt beskyttede. Dette gælder f. eks. religionssamfundets oprettelse af skoler, uddannelsesanstalter og hospitaler. Sådanne er undergivet den almindelige lovgivnings regler (skolelovgivningen, sundhedslovgivningen o. s. v.).

3. Endvidere bestemmer grundlovens § 68, at »ingen er pligtig at yde personlige bidrag til nogen anden gudsdyrkelse end den, som er hans egen«.*)

Fritagelsen gælder kun *personlige* bidrag, derimod ikke såkaldte *reelle* ydelser, som hviler på faste ejendomme, og som naturligvis må udredes af de pågæl-

*) Den oprindelige grundlov tilføjede: » . . . dog skal enhver, der ikke godtgør at være medlem af et i landet anerkendt trossamfund, til skolevæsenet svare de til folkekirken lovbestemte personlige afgifter«. Denne tilføjelse faldt bort ved grundlovens ændring i 1915.

dende ejere, uanset hvilket trossamfund de tilhører eller om de overhovedet tilhører noget trossamfund (se k.min. skr. 8/11 1951).

I det omfang, der ydes tilskud til et kirkeligt formål fra staten (eller en kommune), vil jo enhver skatteyder *indirekte* komme til at bidrage hertil, uanset hvilket trossamfund han tilhører eller om han overhovedet tilhører noget trossamfund, og det spørgsmål har nu og da været rejst, om ydelse af sådanne bidrag er foreneligt med grundlovens § 68. For så vidt angår tilskud fra *staten* til *folkekirken* er spørgsmålet besvaret i selve grundloven, hvis § 4 pålægger staten at understøtte kirken. Men det må kunne fastslås som almindelig regel - gældende også tilskud fra kommuner og eventuelt tilskud til trossamfund uden for folkekirken - at bidrag, der ydes fra stat eller kommune, falder uden for forbudet i grundlovens § 68, således at ingen skatteyder under påberåbelse af § 68 kan modsætte sig på denne indirekte måde at bidrage til kirkelige udgifters dækning.

4. Det er ikke usædvanligt i den offentlige debat at møde det synspunkt fremsat, at vi her i landet ikke blot har religionsfrihed, men tillige *religionslighed*. Man møder undertiden endog den opfattelse, at religionslighed nødvendigvis må høre med til begrebet »religionsfrihed«, ikke blot er en naturlig konsekvens deraf.*)

Denne opfattelse modsiges af grundloven selv, der - som før omtalt - i § 4 giver folkekirken en privilegeret stilling i forhold til alle andre trossamfund (s. 281). Men iøvrigt er der heller ikke blandt trossamfund uden for folkekirken fuld religionslighed, idet nogle er »anerkendte« og andre ikke (s. 285).***) En særstilling blandt trossamfund uden for folkekirken indtager de evangelisk-lutherske frimenigheder, der - som de eneste trossamfund uden for folkekirken - kan få tilladelse til at bruge folkekirkens kirker (s. 293).

*) Ved et møde d. 1. februar 1960 (transmitteret gennem statsradiofonien) udtalte folketingsmand Aksel Larsen, der diskuterede med professor P. G. Lindhardt: »Vi har en statskirke herhjemme, det står i grundloven. Samtidig med at det strider mod grundloven, som påbyder religionsfrihed og dermed lige ret for alle religioner«.

**) I anledning af, at kirkeministeriet havde nægtet trossamfundet »Islam Danmark« anerkendelse, besværede samfundet sig til folketingets ombudsmand og hævdede bl. a., at en nægtelse af samfundets anerkendelse var i strid med grundloven. Ombudsmanden afviste samfundets klage og sluttede således: »Jeg er enig med kirkeministeriet i, at nægtelsen af anerkendelse ikke er i strid med den i grundlovens § 67 hjemlede religionsfrihed« (skr. 16/12 1961 - G.R.)

11. afsnit

STATEN OG FOLKEKIRKEN

56. kapitel

Ved grundlovens givelse var det - i konsekvens af den ved grundloven opgivne trostvang - tanken, at kirken ikke længere skulle opretholdes som en egentlig *statskirke*, d.v.s. en kirke, hvis opretholdelse så at sige betragtedes som et statsformål. Man ønskede at give den en friere stilling i forhold til staten, idet man dog samtidig under hensyn til, at omtrent hele befolkningen tilhørte den evangelisk-lutherske kirke, ville give den en privilegeret stilling fremfor andre trossamfund. Det bestemtes derfor i § 3 (nu § 4), at »den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten«, og i § 80 (nu § 66), at »folkekirkens forfatning ordnes ved lov«. Endvidere blev det i § 6 (også nu § 6) bestemt, at »kongen skal høre til den evangelisk-lutherske folkekirke.«

Medens de i foregående afsnit omhandlede grundlovsbestemmelser (om religionsfrihed) ikke har givet anledning til megen diskussion, idet de fra alle sider betragtes nærmest som selvfølgelige, har grundlovens bestemmelser om forholdet mellem stat og kirke været genstand for megen diskussion lige siden 1849. Det ligger på det nærmeste i sagens natur, at diskussionen og kampen om bestemmelserne ikke vil ophøre, så længe der overhovedet består et retligt forhold mellem stat og kirke.

I det følgende skal de her omhandlede bestemmelser omtales nærmere.*)

1. § 4: »Den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten«.

Formuleringen af denne paragraf gav anledning til en del diskussion allerede på den grundlovgivende rigsforsamling. Både udtrykket »evangelisk-luthersk« og betegnelsen »folkekirke« kritiseredes som uklare i indholdet. Men bestemmelsens hovedformål, at hjemle folkekirken en privilegeret stilling, var klart formuleret i påbudet om, at folkekirken skulle understøttes af staten. Ganske vist *kunne* denne bestemmelse muligvis med lidt »god vilje« forstås således, at den kun pålægger staten at give kirken *moralsk* støtte (se f. eks. folkeskolelovens

*) Bestemmelserne er grundigt behandlet i Glædemarks før nævnte værk. §§ 4 og 66 er omtalt af professor, dr. jur. Poul Andersen i Menighedsrådenes Blad januar 1964.

§ 1, stk. 3, hvor det siges, at kristendomsundervisningen skal være i overensstemmelse med folkekirkens evangelisk-lutherske lære). Men den naturlige forståelse af udtrykket »understøttelse« er dog, at der derved tænkes tillige på *økonomisk* hjælp - og sådan er den også blevet forstået i praksis.

Bestemmelsen udelukker ikke, at der også *kan* gives understøttelse til andre trossamfund. Men herom er der ikke noget påbud i grundloven.

Når grundlovens § 4 udtaler, at den evangelisk-lutherske kirke »er den danske folkekirke«, er det ikke for at give kirken et nyt navn, men til forklaring af, at man har villet give den evangelisk-lutherske kirke (den hidtidige statskirke) denne særstilling fremfor andre trossamfund. Det oprindelige grundlovsudkast lød således: »Den evangelisk-lutherske kirke er *som den, hvori den overvejende deel af folket befinder sig, at anse som den danske folkekirke og understøttes* (opr. nyder understøttelse) *som sådan af staten*«. De fremhævede ord slettedes i grundlovskomiteen, da man hverken fandt det nødvendigt eller naturligt i paragraffen selv at begrunde dens bud.*) Der kan på denne baggrund næppe være tvivl om, at ordene »som sådan« viser hen til ordet »folkekirke«, den kirke, hvori den overvejende del af folket befinder sig, og således indeholder en forudsætning for påbudet om, at denne kirke (skal) understøttes af staten.

2. § 66: »Folkekirkens forfatning ordnes ved lov«.

§ 66 er nok den af grundlovens kirkelige paragraffer, der har givet anledning til størst diskussion. Grundloven skulle beskæftige sig med talrige emner, og dens fædre var på mange områder nødsaget til at fatte sig i korthed, hvis der skulle være mulighed for trods divergerende meninger at få loven gennemført inden for en rimelig tid. Den nærmere præcisering blev derfor i vidt omfang henskudt til senere lovgivning.

Dette gjaldt også spørgsmålet om kirkens forfatning, den nyordning af kirkens forhold, som man tænkte sig gennemført på linie med samfundets demokratisering i det hele taget.

I særdeleshed har meningen med ordene »ved lov« været debatteret, idet nogle vil hævde, at paragraffen indeholder et påbud om, at folkekirkens forfatning (skal) ordnes ved en særlig lov, medens andre vil læse ordene som om der stod, at kirkens forfatning (skal) ordnes »ad lovgivningens vej«, altså ikke administrativt af kongen gennem anordninger eller - end mindre - af ministeriet gennem cirkulærer e. l.

Der er dog næppe tvivl om, at man ved ordene »ved lov« oprindeligt har tænkt på *én bestemt lov*, som skulle gennemføres, når grundloven var vedtaget.**) Men *sprogligt* kan bestemmelsen lige så godt læses som om der stod »ad lovgiv-

*) Glædemark s. 213.

**) Glædemark s. 227.

ningens vej«. Allerede flere af grundlovsfædrene hævdede denne forståelse, og idag er nok de fleste tilbøjelige til at ville læse paragraffen således.

Men uanset om grundlovens § 66 skal læses på den ene eller den anden af de anførte måder, står det naturligvis fast, at kirkens forfatningsforhold ifølge grundloven er et *lovgivningsanliggende*.

§ 66 er en af grundlovens såkaldte »løfteparagraffer«. Om noget løfte i almindelig forstand er der dog naturligvis ikke tale. Det er almindelig antaget, at disse »løfteparagraffer« ikke er af forpligtende indhold og derfor ikke kan påberåbes som juridisk grundlag for at få nyordninger gennemført.

Der er siden grundloven 1849 gjort adskillige forsøg på at få tilvejebragt en forfatningslov for folkekirken. Forfatningskommissioner blev nedsat 1853 (bet. 1854), 1868 (bet. 1870), 1904 (bet. 1904-07) og 1928 (bet. 1940).*) I ingen af disse kommissioner var det muligt at nå til enighed om principperne for valg af en kirken repræsenterende synode (kirkemøde), ligesom også spørgsmålet om en sådan synodes kompetence voldte vanskeligheder.

Derimod blev et af 12 mænd (bl. a. H. N. Clausen og Monrad) i 1856 udarbejdet forslag til et kirkeråd, bestående af gejstlige og lægfolk, vedtaget i landstinget 1858. Men ved dets behandling i folketinget blev dets overgang til 2. behandling stemt ned.

Spørger man, hvorfor tanken om en »kirkeforfatning« ikke er - og foreløbig næppe bliver - realiseret, er svaret lige til: der er hverken i politiske eller kirkelige kredse den fornødne interesse for en egentlig kirkeforfatning (med synode e. lign.) I indflydelsesrige kirkelige kredse er der endog direkte modvilje imod tanken om et kirkemøde med større eller mindre kompetence i kirkelige anliggender. Man frygter, at et sådant kirkemøde skal være en ringere garant for kirkelig frihed end den nuværende ordning.

Hertil kommer, at erfaringen - lige siden loven om sognebåndsløsning 1855 - viser, at man uden vanskeligheder kan ordne kirkelige anliggender på tilfredsstillende måde med det forhåndenværende system.

Men endelig må det ikke overses, at tanken om en forfatning *delvis er* realiseret, idet vi har fået menighedsråd, provstiudvalg og folkevalgte biskopper. Det er kun synoden eller kirkemødet, som står tilbage - og denne del af »forfatningen« er der som bemærket ikke noget udbredt ønske om at få gennemført.

Spørgsmålet om ophævelse eller ændring af den her omhandlede bestemmelse blev drøftet i grundlovskommissionen af 1937, der dog ikke fremsatte noget ændringsforslag. Men i sine bemærkninger til grundlovsforslaget udtalte kommissionen: »Der har i kommissionen været forhandlet om ophævelse eller ændring af grundlovens § 73 (nu § 66), men derom er der ikke opnået enighed. Der er imidlertid enighed om, at lovgivning om

*) Kommissionen af 1920 (bet. 1922) var derimod ikke kirkepolitisk.

folkekirkens forfatningsmæssige stilling ikke bør ske, uden at lejlighed er givet de bestående kirkelige organer til at udtale sig om denne lovgivning.«

Spørgsmålet drøftedes derefter i det på dette tidspunkt siddende kirkepolitiske udvalg, hvor man dog ikke kunne opnå enighed, men 4 grupper afgav hver sin udtalelse (bet. 1940 side 166-69).

I det »Forslag til Danmarks Riges Grundlov«, som blev vedtaget i folketinget 11. marts 1939 i overensstemmelse med vedtagelse i landstinget, var bestemmelsen formuleret således: »Folkekirkens forfatning ordnes ved lov. Ændringer vedrørende kirkens indre forhold kan kun gennemføres, efter at forhandlinger derom er ført med biskopperne.« Grundlovsforslaget blev som bekendt ikke gennemført, idet der ikke opnåedes fornøden tilslutning ved folkeafstemningen.

Der blev ikke fremsat forslag om paragraffens ændring i forbindelse med grundlovsændringen i 1953.

3. § 6: »Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske kirke«.
Herom henvises til bemærkningerne foran s. 12-13.

12. afsnit

TROSSAMFUND OG MENIGHEDER UDEN FOR FOLKEKIRKEN

Om trossamfund (menigheder) uden for folkekirken indeholder grl. i kap. VII nogle betydningsfulde bestemmelser. §§ 67 - 68 og 70 - der vedrører religionsfriheden - er omtalt foran i 10. afsnit. Desuden bestemmes det i § 69, at »de fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov«.

Af trossamfundene (menighederne) uden for folkekirken skal i det følgende omtales to grupper, som indtager en særstilling: de anerkendte trossamfund og evangelisk-lutherske frimenigheder.

57. kapitel

ANERKENDTE TROSSAMFUND

1. Udtrykket »anerkendt trossamfund« indførtes i dansk lovgivning ved grl. 1849 § 82, der fastslog, at ingen er pligtig at yde personlige bidrag til nogen anden gudsdyrkelse end den, som er hans egen, dog skal enhver, der ikke godtgør at være medlem af et i landet *anerkendt trossamfund*, til skolevæsenet svare de til folkekirken lovbefalede personlige afgifter. Udtrykket forekommer ikke i den nugældende grl., idet sidstnævnte bestemmelse om, at enhver, der ikke godtgør at være medlem af et anerkendt trossamfund, til skolevæsenet skal svare de til folkekirken lovbefalede personlige afgifter, er udgået ved grundlovsændringen 1915 § 75 (nu § 68).

Ved anerkendte trossamfund forstås sådanne samfund (menigheder), som har en retshjemlet adgang til under visse betingelser at få deres præster anerkendt af staten, således at de af dem udførte kirkelige handlinger, for så vidt de efter deres beskaffenhed kan have retslig betydning, af staten tillægges borgerlig gyldighed.*) Uden for begrebet falder folkekirken, der på grund af dens nære tilknytning til statsmagten ikke naturligt ville kunne kaldes et (af staten) »anerkendt« trossamfund, jfr. også grl. 1849 § 82, der nævnte »anerkendte trossamfund« ved siden af og i modsætning til folkekirken.

*) Matzen og Timm s. 902.

Anerkendelse af trossamfund sker *administrativt* ved en kgl. resolution, der udvirkes gennem kirkeministeriet. I anledning af det i sin tid indgivne andragende om anerkendelse af det biskoppelig-metodistiske trossamfund fik rigsdagen lejlighed til at tage stilling til, om ikke anerkendelsen af trossamfund rettelig burde ske ved *lov*. Rigsdagen vedtog et af biskop Monrad fremsat forslag til dagsorden: »Med den anerkendelse, at regeringen kan ordne denne sag administrativt, går folketinget over til dagsordenen«. Herefter anerkendtes nævnte trossamfund ved kgl. res. 22/9 1865 (bkg. 2/11 1865). Se også justitsministeriets skr. 2/9 1862 (G.R.).

Anerkendelsens *indhold* består alene i, at der fra statens side gives vedkommende trossamfund *tilsagn* om, at dets enkelte menigheder og præster under visse forudsætninger og efter et skøn i hvert enkelt tilfælde kan forventes anerkendt ved (en ny) kgl. resol.

Efter at anerkendelsen af trossamfundet som helhed er givet, træder staten alene i forhold til *de enkelte menigheder*, hvis præster anerkendes, ikke derimod til de større samfund, hvoraf de enkelte menigheder udgør led. Biskopper og andre myndigheder indenfor vedkommende kirkesamfund er for så vidt staten uvedkommende, deres eksistens og virksomhed - i eller uden for riget - er indre kirkelige anliggender, som ikke berøres af anerkendelsen (kgl. resol. 9/6 1841 og ministeriets betænkning 15/12 1864, G. R.). Det er derfor nødvendigt, for at en menighed og dens præst skal kunne opnå anerkendelse, at den selv har en bestyrelse eller et repræsentantskab, der kan indgive andragende om anerkendelse - hvilken anerkendelse gives samtidig med, at der første gang anerkendes en præst for menigheden (skr. 9/11 1951). Eksempelvis kan nævnes kgl. resol. 4/11 1952 (bkg. 6/11 1952), hvorved det blev bifaldet, at der »må meddeles de til Det danske Baptistsamfund her i landet hørende *menigheder* allerhøjeste anerkendelse«.*)

2. De almindelige *betingelser* for, at et trossamfund kan anerkendes, tænkte man sig på den grundlovgivende rigsforsamling fastsat i en særlig lov om ordningen af de fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold (nu grl. § 69). Da en sådan lov ikke er givet, er det overladt til ministeriet at skønne i hvert enkelt tilfælde, om betingelserne er tilstede. I anledning af en forespørgsel fra et medlem af et trossamfund udtalte ministeriet i skr. 1/6 1929, at der ikke kan siges noget bestemt om betingelserne for, at et trossamfund kan blive anerkendt, men det vil i første række afhænge af samfundets størrelse, og om dette har en så fast organisation, derunder også uddannelsesanstalter for præster, at der kan have sikkerhed for samfundets fortsatte beståen og forsyning med præster, hvem det

*) Bemærkelsesværdigt er det, at nævnte bkg. 6/11 1952 i overskriften benævnes »Bkg. om anerkendelse af de til det danske Baptistsamfund her i landet hørende *trossamfund*«. Udtrykket »trossamfund« (anerkendt) er her - i overensstemmelse med gammel sprogbrug, se f. eks. bkg. 2/11 1865 - anvendt om de enkelte *menigheder*.

kan overdrages at udføre kirkelige handlinger, navnlig dåb og ægtevielse, med borgerlig retsvirkning. Her vil det - siges det i en skr. af 10/10 1927 - »navnlig være af betydning, om vedkommende trossamfund tilhører et af de store verdenssamfund«. At der hverken i trossamfundets love eller i formerne for dets gudstjeneste må findes noget, der »strider mod sædeligheden eller den offentlige orden« (grl. § 67), er en selvfølge (skr. 20/1 1903; se også justitsministeriets skr. 2/9 1862, G.R.). Det må derhos være en forudsætning, at menigheden har et passende antal medlemmer, ikke for spredt boende, hvorved bemærkes, at anerkendelsen meddeles for et bestemt afgrænset, ikke for udstrakt område, f. eks. for en købstad med et eller to tilgrænsende landsogne (skr. 9/11 1951).*)

Det må endvidere være en forudsætning, at det pågældende trossamfund er et *fra folkekirken afvigende samfund*. Særlig vil der blive set hen til, om der er afvigelse i læren og om samfundet benytter ritualer og salmebøger, som er forskellige fra de i folkekirken tilladte (skr. 10/10 1927). Det synes herefter udelukket at anerkende evangelisk-lutherske frimenigheder, og disse vil iøvrigt næppe kunne have interesse i en sådan anerkendelse, idet de fordele, de derved opnår, er mindre betydelige i forhold til det gode, disse frimenigheder i almindelighed nyder: at kunne benytte folkekirken kirker. Denne ret ville falde bort ved en anerkendelse som trossamfund, idet intet trossamfund kan indtage dobbeltstillingen på én gang at være anerkendt trossamfund og en frimenighed med biskopelig tilladelse til brug af folkekirken kirker (se akterne 3 Æ 1971, ad skr. 10/10 1927). Kravet om »afvigelse i læren« voldte nogen vanskelighed i anledning af anerkendelsen i 1913 af den svenske Gustafs församling. Desuden må samfundet have egne kirker (skr. 10/10 1927).

3. *Anerkendelsens retsvirkninger*. Ved anerkendelsen af et trossamfund (en menighed) påtager staten sig ikke nogen forpligtelse til at understøtte vedkommende trossamfund, hverken økonomisk eller immaterielt, idet en sådan pligt alene påhviler staten i forhold til folkekirken (grl. § 4). Men ved anerkendelsen opnår et trossamfund dog en særstilling i forhold til andre trossamfund, dels i henhold til selve anerkendelsens indhold og dels i henhold til specielle bestemmelser i særlovgivningen, jfr. nedenfor.

a. Anerkendte trossamfunds *præster* (menighedsforstandere) kan som før nævnt, når de findes egnede dertil, anerkendes som sådanne, hvorved de bliver bemyndigede til at udføre kirkelige handlinger (dåb, vielser) med borgerlig gyldighed samt til at føre ministerialbøger og udstede udskrifter efter disse med samme offentlige troværdighed som tilkommer de af folkekirken præster udstedte attester (skr. 3/6 1960).

*) Se også skr. 8/3 1912 og Kordegnenes blad 1953 nr. 2 (foredrag af Inger Alsing).

Skr. 8/7 1961 vedr. spørgsmålet om anerkendelse af »Islam Danmark«, jfr. Folketingets ombudsmands skr. 16/12 1961, optrykt i G.R. og ombudsmandens beretning for 1961 s. 84-85.

Der kan anerkendes mere end én præst for samme menighed, således at de alle kan udføre kirkelige handlinger med borgerlig gyldighed. Og omvendt kan samme person anerkendes som præst for flere menigheder.*) Han må i så fald føre selvstændige kirkebøger for hver af de pågældende menigheder (skr. 6/2 1936). Inden for anerkendte trossamfund føres autoriseret medlemsprotokol for hver enkelt af de inden for trossamfundet anerkendte menigheder (skr. 30/3 1954). Der kan ved kgl. resolution gives en ikke-ankendt præst, som tilhører et anerkendt trossamfund, bemyndigelse (ad hoc) til udførelse af en enkelt vielse.

Dansk indfødsret er ikke nogen betingelse for at kunne anerkendes, hvorimod det almindeligvis forlanges, at den pågældende skal være det danske sprog mægtig. I forbindelse med anerkendelsen afgiver præsten erklæring på ære og samvittighed om, at han vil holde sig den danske lovgivning og den danske regerings anordninger og befalinger efterrettelig såvel i almindelighed som særlig med hensyn til den borgerlige side af de præstelige handlinger, og det tilkendegives ham, at anerkendelsen når som helst kan tilbagetages, såfremt han »måtte findes at misbruge den«.

b. Optrævning af pålignede skatter og afgifter til anerkendte trossamfund må foretages af vedkommende trossamfund selv (uden det offentliges bistand). Men der er ved lov om udpantning m. m. 29/3 1873 § 1, jfr. retsplejelovens § 596, hjemlet anerkendte trossamfund *udpantningsret* for »afgifter og ydelser, som iflg. lovgivningens umiddelbare bud eller en i henhold til samme foretagen ligning eller ansættelse« tilkommer dem. I den nugældende lovgivning er der kun hjemmel til inddrivning ved udpantning af ydelser til mosaisk trossamfund i København (reglem. 29/3 1814 § 20).

c. I henhold til lov om indkomst- og formueskat til staten (bkg. 13/6 1961) § 14, stk. 1, kan der ved beregningen af den skattepligtige indkomst fradrages pålignede skatter og afgifter til stat, kommune og kirke. Denne fradragsret anerkendes i praksis for anerkendte trossamfunds medlemmer. Derimod kan bidrag, der erlægges *frivilligt*, ikke fradrages med et større beløb end det, som den pågældende ville være blevet pålignet i kirkeskat, hvis han havde været medlem af folkekirken (medlemmer af ikke-ankendte trossamfund har ikke en sådan fradragsret, se f. eks. skr. 21/8 1926, 8/7 1961).**)

d. I henhold til lov 178 16/5 1934 om offentlige indsamlinger § 5 er »nu anerkendte« trossamfund fritagne for at skulle indhente tilladelse til *indsamlinger* i kirker, kirkelige lokaler og ved møder af lignende art (se foran s. 54).

e. Ifølge begravelsesloven 19/4 1907 § 5 er der adgang for medlemmer af

*) I skr. af 5/9 1957 udtalte k.min., at man intet havde at erindre imod, at den anerkendte præst for en baptistmenighed tillige fungerede som anerk. præst for en anden baptistmenighed, medens dennes præst var på studierejse i 10 mdr. Ministeriet fandt det ikke nødvendigt at indhente en særlig kgl. resol. i den anledning (j. nr. 5. C. 1417).

***) Meddelelser fra Statens ligningsdirektorat og ligningsrådet januar 1959 s. 105.

anerkendte trossamfund og af her i landet bestående kristne trossamfund, der ikke har statens anerkendelse, til at få *begravelser* forrettet på folkekirkens kirkegårde eller fra dens kapeller af samfundets præster (foran s. 107).

4. *Ministerialbogsføring, kirkelige handlinger m. v.* Anerkendte præster har pligt til at føre ministerialbøger i overensstemmelse med de af ministeriet til enhver tid fastsatte bestemmelser. Disse er i alt væsentligt de samme som er gældende for førelsen af folkekirkens ministerialbøger (skr. 8/3 1939). Ministerialbøgerne autoriseres af vedkommende politimester (i København magistraten), der også fører tilsyn med dem (skr. 8/3 1939). Valg af føreren af kontraministerialbogen skal godkendes af vedkommende amtmand, i København magistraten (skr. 8/3 1939, 30/6 1913). Om kassation af arkivalier til brug ved ministerialbøgerne se cirk. 23/12 1936. Anerkendte præster foretager ligesom folkekirkens præster regelmæssigt *indberetninger* til forskellige myndigheder; cirk. 26/7 1929 (stat. depart.) cirk. 21/12 1961 (folkeregistre), se foran s. 145.

Fødsler blandt trossamfundets medlemmer indføres som før nævnt (s. 119) i trossamfundets ministerialbøger, såfremt fødslen har fundet sted inden for det område, for hvilket præsten er anerkendt. Dette gælder også, hvor den fødende måtte have bopæl uden for den anerkendte præsts område (skr. 26/7 1943). Er fødslen sket uden for dette område, sker tilførsel herom (alene) til folkekirkens ministerialbog (skr. 14/5 1907, 15/9 1936). Børn, der fødes i Sønderjylland, anmeldes dog altid til de borgerlige personregistre. Er barnet født i et »blandet« ægteskab, f. eks. hvis moderen er katolik og faderen medlem af folkekirken, og har forældrene i henhold til § 18 i lov 30/6 1922 om ægteskabs indgåelse og opløsning truffet bestemmelse om, at barnet skal opdrages i et anerkendt trossamfunds tro - i nævnte eksempel altså som katolik - sker anmeldelse af fødslen til den anerkendte præsts ministerialbøger, såfremt fødslen er sket inden for denne præsts område (skr. 14/12 1870, 12/2 1946).

Tilsvarende anmeldes *dødsfald* blandt anerkendte trossamfunds medlemmer til den anerkendte præsts ministerialbøger, såfremt dødsfaldet er sket indenfor det område, for hvilket præsten er anerkendt. I modsat fald anmeldes dødsfaldet til folkekirkens sognepræst på dødsstedet (skr. 14/5 1907).

Anerkendte præster kan udføre *kirkelige handlinger* inden for og uden for det område, for hvilket de er anerkendt. Såfremt den kirkelige handling er foretaget inden for den anerkendte præsts eget område, sker der alene tilførsel herom til præstens egne ministerialbøger (med nr.) - dog at der evt. må ske tilbagemelding, jfr. nedenfor. Dersom handlingen udføres på et sted, hvor der er en anden anerkendt præst, må handlingen udføres på dennes vegne, og tilførsel om den kirkelige handling må ske til den præsts ministerialbøger, på hvis vegne den er udført (skr. 15/11 1937, 3/11 1938). Er handlingen foretaget på et sted, hvor der ikke er nogen anerkendt præst, indføres handlingen dels (med nr.) i den sted-

lige folkekirkelige sognepræsts ministerialbøger, dels (uden nr.) i den anerkendte præsts ministerialbøger (cirk. 19/12 1895, skr. 6/12 1929, 20/5 1958).

Anerkendte præster foretager *lysning til ægteskab* i overensstemmelse med ægteskabslov 30/6 1922 kap. III, forudsat at en af parterne hører til vedkommende trossamfund og bruden har bopæl inden for det område, for hvilket præsten er anerkendt. Bor bruden uden for dette område, må lysning foretages enten af den borgerlige myndighed eller af folkekirkens præst, der har ret men ikke pligt til at lyse (skr. 15/6 1955). I så fald er der dog intet til hinder for, at der *tillige* foretages lysning af den anerkendte præst, men denne lysning er uden borgerlig betydning (skr. 5/6 1925).

Vielser kan iflg. ægteskabslovens § 29 foretages af en anerkendt præst, såfremt en af brudefolkene tilhører vedkommende trossamfund. Derimod kan f. eks. to baptister ikke vies af en metodistpræst (skr. 25/5 1926, 11/10 1930). Bestemmelsen i ægteskabslovens § 35 om, at kirkelig vielse skal ske »i kirken«, gælder formentlig - i tillempet skikkelse - også anerkendte trossamfund, således at vielser inden for disse almindeligvis må foretages i deres kirker eller de dertil svarende forsamlingssteder (ægteskabslov § 41, skr. 6/12 1929).

Mægling mellem ægtefæller, der søger separation eller skilsmisse, foretages af den anerkendte præst, såfremt begge ægtefæller er medlem af vedkommende trossamfund, og de ikke ønsker mægling ved overøvrigheden (ægteskabslovens § 76). Mæglingen foretages af den anerkendte præst på det sted, hvor den ægtefælle, fra hvem separation eller skilsmisse søges, bor eller opholder sig. Søges separation eller skilsmisse af ægtefællerne i forening, foretages mæglingen af den anerkendte præst på det sted, hvor ægtefællerne eller en af dem bor eller opholder sig, eller til hvis menighed en af parterne har sluttet sig, jfr. kgl. anordn. 483 17/11 1922 § 2, stk. 2 a; der er formodentlig her nærmest tænkt på folkekirkens præster (»præsten i det sogn . . .«), men bestemmelsen må formodes at skulle anvendes tilsvarende for anerkendte trossamfund. Det er næppe en nødvendighed for, at en foretagen mægling kan godtages som gyldig, at en af parterne har bopæl eller ophold inden for den anerkendte præsts område. I skr. af 24/8 1937 udtalte justitsministeriet, at ministeriet måtte formene, at en af den nærmest boende baptistpræst (dengang end ikke anerkendt) efter parternes ønske foretagen mægling ikke ville kunne afvises som ubehørig (k.min. skr. 30/8 1937).

Anerkendte præster udsteder *attester* med borgerlig gyldighed. I præstens forfald kan de udstedes af den, der er bemyndiget til at føre kontraminiestrialbogen (skr. 10/1 1894). Også i tilfælde, hvor den kirkelige handling er udført uden for det for præsten anerkendte område, kan han - idet tilførsel foretages til hans ministerialbog uden nr. - udstede sædvanlig attest (skr. 30/10 1954). Attesterne skal i øverste højre hjørne være forsynet med en trykt påtegning indeholdende trossamfundets navn samt derunder i parentes ordene »anerkendt trossamfund« (cirk. 21/11 1955). Anerkendte præster er ikke berettiget til at un-

derskrive sig »sognepræst« alene, idet denne betegnelse er forbeholdt sognepræster i folkekirken (skr. 30/4 1919). Betegnelsen sognepræst kan derimod bruges i forbindelse med angivelse af vedkommende trossamfund, f. eks. »katolsk sognepræst«.

Om udførte kirkelige handlinger foretager den anerkendte præst *tilbagemelding* efter sædvanlige regler til andre præster i samme eller andre trossamfund, herunder folkekirken. Hvis f. eks. en anerkendt præst i sin kirke døber et barn, som er født (og registreret som født) uden for det område, for hvilket han er anerkendt, påhviler det ham omgående at sende meddelelse om dåben til føreren af den ministerialbog, i hvilken barnets fødsel er registreret, bilagt alle til dåbens indførelse i fødestedets kirkebøger fornødne oplysninger (skr. 23/10 1925, 27/4 1931, 4/6 1932). Er barnet født i Sønderjylland sendes der dog ikke tilbagemelding til fødestedet (personregistret).

Anerkendte præster kan *bemyndige andre* anerkendte præster til at foretage kirkelige handlinger med borgerlig gyldighed på deres vegne. Derimod kan de ikke retsgyldigt give ikke-ankendte præster bemyndigelse til at foretage sådanne handlinger på deres vegne (skr. 28/6 1937). Efter den ved ægteskabsloven 30/6 1922 etablerede faste ordning (modsat tidligere, se skr. 20/11 1912) kan *vielser* kun foretages af anerkendte præster. En anerkendt præst kan bemyndige en ikke-ankendt præst til at forrette *begravelser* på sine vegne (skr. 29/9 1931).

5. De enkelte anerkendte trossamfund.*)

a. Reformerte menigheder.

Fredericia. Ved Fridericiæ stads privil. 11/3 1682 art. 21 tillodes der alle indbyggere i Fredericia, som var af kristen tro, religionens frie øvelse. Denne frihed benyttede reformerte indvandrere sig af. Den reformerte menighed i Fredericia består endnu, iøvrigt som den eneste uden for Kbhvn. Menighedens nu gældende vedtægter er kgl. stadfæstede 25/8 1918, jfr. 17/2 1948 (G.R.).

Tilsvarende privilegier blev givet de reformerte i *København*, væsentligt på dronning Charlotte Amalies initiativ. Der findes for tiden to reformerte menigheder i Kbhvn., en fransk-reformert og en tysk-reformert, med hver sin præst men med fælles kirke.

b. Det romersk-katolske trossamfund.

Allerede før grl. 1849 fandtes der rom.-kat. menigheder dels i Kbhvn., hvor man samledes om det østrigske gesandtskabs præster, og dels i Fredericia, oprettet

*) *Brødremenigheden i Christiansfeld* er et uden for folkekirken stående ikke-ankendt trossamfund, men menighedens forhold kan iflg. lov 30/6 1922 om indførelse af dansk kirkelovgivning i de sønderjydske landsdele § 1 ordnes ved kgl. anordning. En sådan anordning er ikke givet. Se derimod concession 10/12 1771 og plakat 23/12 1771 (Mæhriske Brødre). Om brødremenighedens kirkebogsføring se skr. 6/5 1941. Brødremenighedens præster kan ikke forrette vielser, hverken selvstændigt eller efter bemyndigelse af en præst i folkekirken (skr. 17/4 1948). 5. K. 29.

i henhold til Fridericiæ stads privil. 11/3 1682, art. 21. Ved kgl. resol. 9/6 1841 blev det bestemt, at præsterne - herunder dog ikke de østrigske gesandtskabspræster - skulle have »allerhøieste approbation«, førend de måtte udøve deres embede. I henhold hertil anerkendtes ved kgl. resol. 14/12 1843 en præst for den rom.-kat. menighed i Fredericia. Ved kgl. resol. 18/5 1851 anerkendtes en rom.-kat. præst i Kbhvn., således at han kunne udføre kirkelige handlinger med borgerlig gyldighed. Der er senere anerkendt rom.-kat. præster i adskillige købstæder. Om den katolske sognedeling i Kbhvn. og tilstødende kommuner, se kgl. resol. 30/12 1941.

Trossamfundets *begravelsesritual* er godkendt ved k.min. bkg. 13/4 1910 til brug ved begravelser på folkekirkens kirkegårde af medlemmer af det rom.-kat. trossamfund ved samfundets præster (begravelseslov 19/4 1907 § 5, jfr. anordn. 26/3 1910).

c. *Det mosaiske trossamfund.*

Ifølge forordn.. 6/2 1651 måtte ingen jøde komme her i riget uden specielt kgl. lejdebrev, men allerede ved Fridericiæ stads fornævnte privilegier 1682 (art. 21) blev der givet tilladelse til oprettelse af en synagoge i Fredericia. Tilsvarende tilladelse blev senere givet for Kbhvn. (kanc. skr. 7/12 1765, reskr. 26/7 1799) og en række andre købstæder: Randers (11/11 1803), Horsens (s. d.), Aarhus (18/11 1803), Faaborg (17/2 1804), Assens (24/4 1804), Middelfart (2/11 1804), Odense og Aalborg. Den mosaiske menighed i *København* er f. t. den eneste anerkendte. Dens område er ved bkg. 23/5 1927 fastsat betydeligt videre end sædvanligt: København, Frederiksberg birk, Københavns amts nordre og søndre birk samt Amager birk. Det mosaiske trossamfund i Kbhvn. har med kirkeministeriets tilslutning (skr. 2/3 1946) påtaget sig bestyrelsen af *Randers* mosaiske trossamfunds anliggender.

Efter grl. 1849 er yderligere følgende trossamfund anerkendte:

d. *Det metodistiske trossamfund*, anerkendt ved kgl. resol. 22/9 1865 (bkg. 2/11 1865).

e. *Svenska Gustavsförsamlingen i København*. Den i 1903 stiftede svenske kyrkoförening i Kbhvn. overgik iflg. vedtagelse af 24/11 1912 til en svensk kyrkoförsamling under navnet »Svenska Gustavsförsamlingen i København«, hvis kirkeordning er stadfæstet af den svenske konge. Ved kgl. resol. 18/6 1913 (bkg. 30/6 1913) meddeltes der Gustavsförsamlingen anerkendelse som trossamfund her i landet. Indtil da havde Gustavsförsamlingens medlemmer været betragtet som henhørende til folkekirken, medmindre de gjorde anmeldelse om udtrædelse af denne (menighedsrådslov 10/5 1912 § 5, skr. 3/6 1926). De for Svenska Gustavsförsamlingen anerkendte præsters område er København, Frederiksberg og Gentofte kommuner (skr. 3/6 1960).

f. *Den ortodokse russiske menighed i København*, kgl. resol. 11/3 1915 (bkg. 13/3 1915).

g. Den til *St. Albans English Church i København* hørende menighed, anerkendt ved kgl. resol. 12/12 1949.

Der var i forbindelse med anerkendelsen visse diplomatiske vanskeligheder og det blev - vist som følge deraf - ikke fastsat, for hvilket *område* den engelske præst er anerkendt. I praksis vil man vel antage, at anerkendelsen kun gælder Stor-København, se f. eks. skr. 15/6 1955 ang. en af den engelske præst foretaget barnedåb i Humlebæk sogn (tilmelding til den stedlige sognepræst).

h. *Det danske baptistsamfund*, anerkendt ved kgl. resol. 4/11 1952 (bkg. 6/11 1952). Om førelse af ministerialbøgerne se skr. 30/3 1954.

i) *Den norske menighed* ved Kong Haakons Kirken i København, anerkendt ved kgl. resol. 30/8 1958 (bkg. 1/9 1958).

58. kapitel

EVANGELISK-LUTHERSKE FRIMENIGHEDER

Blandt de uden for folkekirken stående trossamfund (menigheder) indtager de ev.-luth. frimenigheder en enestående særstilling i forhold til folkekirken, idet der i lovgivningen - navnlig brugslovens kap. III - er hjemlet dem og deres præster en række rettigheder, som ikke tilkommer noget andet uden for folkekirken stående trossamfund eller disses præster. Denne særstilling muliggøres ved, at der ikke består noget modsætningsforhold mellem frimenighederne og folkekirken i henseende til bekendelse og lære; frimenighedernes stilling uden for folkekirken skyldes hovedsageligt menighedernes ønske om at kunne organisere sig uafhængigt af statsmagten og under noget friere former end i folkekirken. Iøvrigt har særstillingen formentlig sin positive begrundelse i folkekirkens og frimenighedernes gensidige ønske om at bevare forbindelsen med hinanden, så langt det er muligt.

Den første frimenighed af denne art dannedes i 1883 på Mors, efter at staten havde frataget den derværende valgmenighed sin anerkendelse som sådan, fordi dens præst tilsidesatte og vedblivende vægrede sig ved at efterkomme visse for folkekirken gældende bestemmelser (kgl. resol. 20/1 1883, G.R. s. 284).*)

I. *Frimenighedernes særrettigheder:*

A. *Brug af folkekirkens kirker til gudstjenester.*

På begæring af en præst i folkekirken eller en kreds af et sogns eller sognekrets til folkekirken hørende beboere kan der af den stedlige biskop gives til-

*) Om den historiske udvikling, se Louis Petersen: »Kirkelovene af 1922« side 201-07 (lov 1/4 1911, 28/9 1918, 30/6 1922, 29/3 1924, nu bkg. 23/9 1947).

ladelse til, at en frimenighedspræst holder gudstjeneste og i forbindelse dermed udfører dåb og forretter altergang i vedkommende kirke (kirker) - se nærmere brugs. §§ 12-13. Biskoppens tilladelse kan når som helst tilbagetages.

Endvidere kan en biskop, når mindst 20 familiefædre, enker eller andre personer med egen husstand har dannet en evangelisk-luthersk frimenighed med egen præst, og mindst 10 af disse er bosat i samme sogn eller sognedistrikt, give frimenigheden tilladelse til, at den derværende sogne- eller distriktskirke overlades frimenigheden og dens præst til *fast brug*, se nærmere §§ 14-15. Det er naturligvis en forudsætning, at frimenighedens brug af kirken ikke træder hindrende i vejen for den folkekirkelige brug af kirken. Biskoppen udfærdiger i disse tilfælde et regulativ for brug af kirken, og overtilsynet (stiftsøvrigheden) fastsætter bestemmelser om, hvilken betaling frimenigheden skal yde for brug af kirken og for dens opvarmning, belysning, rengøring m. m.

Den af biskoppen i henhold til en af bestemmelserne i §§ 12-14 trufne afgørelse kan *indankes* for ministeriet. Dette siges ganske vist kun udtrykkeligt i § 12 for så vidt angår de i henhold til denne § trufne afgørelser, men det anses for selvfølgelig, at tilsvarende indankning kan ske af biskoppens afgørelse i henhold til § 13. Og omend der i § 14, sidste stk., kun er truffet bestemmelse om adgang til indankning af biskoppens afgørelse for ministeriet for så vidt angår »sidstnævnte forhold« - d. v. s. uenighed om, hvorvidt frimenighedens brug af kirken kan træde hindrende i vejen for de folkekirkelige menigheders brug af kirken - anser ministeriet det for »nærmest at antage«, at også biskoppens afgørelse af det almindelige spørgsmål, om frimenighedens lære og ritus er sådan, at kirken bør stilles til rådighed for frimenigheden, kan indankes for ministeriet (skr. 26/1 1926).

I de i §§ 12-13 omhandlede tilfælde gives tilladelsen til henholdsvis en præst i folkekirken og en kreds af folkekirkemedlemmer. *Kun disse* kan indanke biskoppens afgørelse (afslag), derimod ikke vedkommende frimenighedspræst. Og en given *tilladelse* kan overhovedet ikke indankes af nogen, heller ikke f. eks. af vedkommende menighedsråd (skr. 26/1 1926).

Tilladelse til brug af en kirke i henhold til *en af* §§ 12-14 indebærer ikke ret for en frimenighedspræst til benyttelse af kirker i henhold til de andre paragraffer, idet der efter loven kræves tilladelse i hvert af de i §§ 12-14 nævnte tilfælde. Noget andet er, at det er sandsynligt, at afgørelsen vil blive den samme, når vedkommende frimenigheds lære og ritus ikke i mellemtiden er undergået forandringer (skr. 26/1 1926).

Medens det er indlysende, at der i de i § 14 omhandlede tilfælde er tale om en *stående* ret for vedkommende frimenighedspræst, ser det ud til, at det i de i §§ 12-13 omhandlede tilfælde kun drejer sig om en *lejlighedsvis* adgang for frimenighedspræsten til brug af en kirke. I *praksis* virker en én gang given tilladelse i henhold til en af §§ 12-14 antagelig som stående tilladelse, således at en frime-

nighedspræst - efter begæring fra vedkommende præst eller en kreds af folkekirkemedlemmer - kan benytte en hvilken som helst kirke i det stift, hvor han én gang har fået vedkommende biskops tilladelse til brug af en kirke. Bestemmelsen i §§ 12-13 om, at den af biskoppen givne tilladelse »når som helst kan tilbagekaldes«, leder jo også tanken hen på noget mere varigt end enkeltstående tilladelser, givet lejlighedsvis. Og i en enkelt henseende hjemler loven i al fald tilladelser i henhold til § 12 (og § 13) en varig bivirkning, idet en frimenighedspræst, der har fået en biskops tilladelse til brug af en kirke i henhold til § 12, stk. 1, har ret til at forrette *begravelser* fra folkekirkens kirker m. v., jfr. nedenfor. Der nævnes ikke noget om biskoppens adgang til at tilbagetage denne særlige ret - naturligvis fordi den er nøje knyttet til retten til brug af kirken til gudstjenester m. v. i henhold til § 12, stk. 1, og derfor falder bort - og først falder bort - når ret til brug af kirken til gudstjeneste m. v. tilbagekaldes.

Under alle omstændigheder giver en af en biskop given tilladelse i henhold til en af §§ 12-14 kun adgang for frimenighedspræsten til brug af kirker i vedkommende biskops stift. Hver biskop er på dette område »suveræn« inden for sit stift.

B. Begravelser.

Den ret, der i henhold til lov 19/4 1907 om begravelse tilkommer medlemmer af anerkendte trossamfund eller her i landet bestående kristne trossamfund til at blive begravet på folkekirkens kirkegårde eller fra dens *kapeller* af samfundets præster, blev ved lov 1/4 1911 § 4 udvidet til, at *frimenighedspræster* med biskoppens tilladelse også kunne forrette begravelse fra folkekirkens *kirker*, jfr. nu brugsl. § 12, stk. 2, hvorefter »begravelser af medlemmer af frimenigheden kan ske fra sognekirken eller sognedistriktskirken på det sted, hvor jordfæstelsen skal foregå«, forudsat at frimenighedspræsten har vedkommende biskops tilladelse til brug af folkekirkens kirker i henhold til § 12, stk. 1 (selvfølgelig må det samme gælde, såfremt tilladelse er givet i henhold til §§ 13-14. § 12, stk. 2, er systematisk uheldigt placeret i loven).

I henhold til § 12, stk. 2, kan frimenighedspræster, der har biskoppens tilladelse til brug af kirkerne, *også* forrette begravelse for *medlemmer af folkekirken*. Denne særregel må formentlig ses i sammenhæng med den almindelige regel, at medlemmer af folkekirken skal begraves af en præst i folkekirken, medmindre afdøde i henhold til begravelseslovens § 2 havde truffet bestemmelse om, at han ønskede »borgerlig begravelse«. I praksis antager man, at medlemmer af folkekirken på tilsvarende måde - endog med tilsidesættelse af de i nævnte § 2 foreskrevne betingelser med hensyn til formen - kan bestemme, at de vil begraves af en præst for et trossamfund uden for folkekirken. Den i § 12, stk. 2, hjemlede »ret« for frimenighedspræster til at foretage begravelse for medlemmer af folkekirken må - hvis den skal have selvstændig betydning - forstås således, at

frimenighedspræster i den henseende sidestilles med folkekirkens præster, at afdødes *efterlevende*, i stedet for at lade begravelsen udføre af en præst i folkekirken, kan bestemme, at en frimenighedspræst skal forrette begravelsen (hvilket i mangel af bestemmelsen i § 12, stk. 2, kun kunne være sket, dersom afdøde selv havde truffet bestemmelse herom).

C. Andre særregler.

1. Ved kgl. resol. (bkg. 29/7 1912) er der givet præster ved ev.-luth. frimenigheder her i riget, som i henhold til lov af 1/4 1911 har biskoppens tilladelse til at holde gudstjeneste m. v. i folkekirkens kirker, tilladelse til at *bære folkekirkens præstedragt*. Lov 1/4 1911 svarede til den nugældende brugslov §§ 12-13. Selvfølgelig må tilladelse til brug af folkekirkens præstedragt så meget mere gælde for præster ved frimenigheder, der af en biskop har fået tilladelse til *fast* brug af en kirke i henhold til brugslovens § 14.

2. Frimenighedspræster, der har virket i mindst 7 år som præster for frimenigheder, der »opfylder lovgivningens betingelser« for at kunne få folkekirkens kirker overladt til brug, har adgang til at *søge præsteembeder i folkekirken* på lige fod med teologiske kandidater m. fl. (lov 218 16/6 1962), se foran s. 149.

3. *Ordination*. I anledning af et længe næret ønske fra biskopperne om tilladelse til at ordinere frimenighedspræster, udtalte kirkeminister Bodil Koch (efter at man underhånden havde orienteret kongen om sagen, jfr. kabinetssekretariatets skr. af 23/2 1955) i underhåndsbrev af 20/4 1955 til biskoppen i Kbhvn., at ministeriet »i dette vanskelige spørgsmål har bestemt sig for at betragte sådanne af biskopperne på egen hånd uden kongelig resolution foretagne ordinationshandlinger som en rent privat akt, der juridisk set ingen retslig betydning har, men kun kan gælde rent kirkeligt«. Ministeriet forudsatte dog, »at sådanne ordinationer uden kongelig resolution ikke foretages i forbindelse med de almindelige ordinationer« (j. nr. 2 K. 1392).

Nævnte brev, der var svar på en officiel henvendelse fra landets biskopper, må - uanset formen - formentlig betragtes som en gyldig tilladelse for biskopperne til at ordinere frimenighedspræster, blot det ikke sker i forbindelse med de almindelige ordinationer. Det anvendte udtryk »rent privat akt« er mindre heldigt, da en i embede værende biskop naturligvis ikke kan udføre en biskoppelig handling »rent privat«, hverken med eller uden ministeriets bemyndigelse.*)

4. *Kirkelige handlinger*. Som en selvfølgelig konsekvens af, at frimenighedspræster står uden for folkekirken og ikke har nogen officiel bemyndigelse eller

*) Under påberåbelse af nævnte underhåndsskrivelse af 20/4 1955 ordinerede Københavns biskop den 9/3 1958 en diakon, som skulle udsendes som missionær i Luthersk Missionsforenings tjeneste. Biskoppen synes at have fortolket den omtalte bemyndigelse til ordination af »frimenighedspræster« meget vidt (se nærmere k.min. skr. 25/3 1958).

autorisation, er de ude af stand til at foretage kirkelige handlinger med borgerlig virkning. En af en frimenighedspræst foretaget *vielse er ugyldig* (skr. 15/6 1948). Det samme gælder *lysning til ægteskab*. Derimod kan en frimenighedspræst foretage *kirkelig velsignelse* af et borgerligt indgået ægteskab, idet der hertil ikke knytter sig nogen borgerlig virkning. De af en frimenighedspræst foretagne *dåbshandlinger* indeholder ikke - som ellers, når en dåb finder sted i folkekirken eller et anerkendt trossamfund - nogen borgerlig navngivelse af barnet. Dåben har alene kirkelig betydning, og navngivelsen finder borgerligt først sted ved navnets anmeldelse til den af vedkommende sognepræst førte ministerialbog. I praksis akcepterer man, at meddelelsen foretages af frimenighedspræsten på vedkommende forældres vegne.

II. I hvilket omfang er det folkekirkeens præster tilladt at betjene frimenigheder?

Spørgsmålet blev aktuelt, da den tidligere nævnte præst for frimenigheden på Mors (R. Lund) døde januar 1889. 5 morsingske sognepræster søgte biskoppen over Aalborg stift (Schousboe) om tilladelse til at holde gudstjenester i frimenighedens kirke i Øster-Jølby under vakancen. Biskoppen modsatte sig det og ministeriet gav ham medhold - idet en sådan tilladelse »både ville stille den nævnte frimenighed i et forhold over for folkekirken, der ville savne ethvert medhold i den gældende kirkelige orden her i landet og fremkalde usikkerhed og forviklinger i forskellige forhold, ligesom endelig meddelelsen af den ansøgte tilladelse ville skabe et præcedens, hvis konsekvenser ikke kunne forudses« (skr. 19/11 1889, G.R.). Sagen havde forinden været forelagt Det kirkelige Råd, der var af samme opfattelse. Denne (første) frimenighed var yderst rebelsk og voldte de kirkelige myndigheder - især biskoppen - meget hovedbrud. Menigheden havde aldrig villet akceptere, at den stod uden for folkekirken, og blandt dens medlemmer var der i det hele taget stor uklarhed med hensyn til de kirkeretlige forhold. Det var derfor forståeligt, at man fra myndighedernes side ønskede klare linier - og det er måske den væsentligste begrundelse for ministeriets stilling til de 5 præsters andragende om tilladelse til at yde frimenigheden kirkelig betjening.*)

I et af det kirkelige udvalg af 1903 udarbejdet udkast til lov om folkekirkeens forfatning (§ 15, stk. 1) var der foreslået optaget en bestemmelse om, at der ved kgl. anordning skulle »fastsættes regler om adgang for folkekirkeens præster til at holde gudstjeneste og udføre kirkelige handlinger i evangelisk-lutherske menigheder her i riget, der står uden for folkekirkeens orden . . .«. På linie hermed var bestemmelsen i forslaget § 15, stk. 3: »Fremdeles skal der ved kgl. anord-

*) »Festskrift i anledn. af 400-års dagen for bispestolens overflytning til Aalborg« s. 104-5 og »Den danske kirkes historie« bd. VII (1958) s. 229-35 (P. G. Lindhardt).

ning gives regler om adgang for folkekirkens præster til at betjene medlemmer af andre kirkesamfund, der ikke have egen præst på stedet«. (Udvalgets forhandling 5. saml., bilag 11).

Forfatningsforslaget blev ikke gennemført, og der er aldrig - hverken ved lov eller administrativt - fastsat almindelige bestemmelser om adgang for folkekirkens præster til at forrette tjeneste i frimenighederne. Derimod er der i ministerielle skrivelser lejlighedsvis taget stilling til spørgsmålet.

I anledning af, at en sognepræst i nærheden af Haderslev havde påtaget sig at bistå den fungerende præst for frimenigheden i Haderslev (og også udstedte attester for frimenigheden) udtalte ministeriet i skrivelse af 9/6 1949, »at der naturligvis intet er til hinder for, at folkekirkens præster lejlighedsvis taler ved frimenighedens gudstjenester m. v., men at det derimod ikke kan tilstedes, at en præst i folkekirken . . . engagerer sig som fast hjælpepræst hos en præst for en udenfor folkekirken stående frimenighed, det være sig for kortere eller længere tidsrum.«

Tilsvarende bemærkede ministeriet i skrivelse af 20/3 1956 (5 D 289 - utrykt), at sognepræsten for den tyske menighed i Haderslev havde været uberettiget til at udstede en ministeriet forelagt attestation efter frimenighedens kirkebog.

SAGREGISTER

- Aborter 100, 250
Absolution 63
Adgang til kirken 53, 64
Adoptionsbevilling 76, 77
Adoptivbørn
 Navn 76
 Attester 131, 135, 138
Advokater
 Rekvisition af attester 132
 Forsvarer i straffesager 45
Afleveringssyn (nye kirker) 241, 242
Afløsning af tiender og grundbyrder 268
Afskedigelse
 Præster 179
 Kirkefunktionærer 188
Afstemning ved menighedsrådsmøder 31, 157
Aftengudstjeneste, aftensang 50, 52
Afvanding af kirkegårde 249
Alder, ved udnævnelse 149
Alderdomshjem (gudstjenester) 51
Aldersgrænsen (tjenestemænd) 179
Alderstillæg, se tjenestealder
Alterbogen 48, 52
Altergang, se nadver
Anciennitet, se tjenestealder
Anden beskæftigelse, se bibeskæftigelse
Andenpræster 161
Anerkendte trossamfund 285–93
 Begreb 285
 Anerkendelsens indhold 286
 Betingelser for at kunne anerkendes 286
 Anerkendelsens retsvirkninger 287
 Ministerialbøger, kirkelige handlinger
 m. v. 289, 107
 Indberetninger 145
 De enkelte anerkendte trossamfund 291
Anstalter og stiftelser 218, 225
Ansvar
 for gudstjenester og kirkelige handlinger
 53, 113
 for kirkelige kasser 36
Ansættelse
 Præster 156
 Kirkefunktionærer 187
Ansøgning (til præsteembede) 157
Apostolske kirke 201
Apostolicum 177
Arboe Rasmussen-sagen 154
Arresthuse, kirkelig betjening 61–62
Askeurner, se ligbrænding
Aspiranter 191
Athanasium 177
Attester efter kirkebøgerne 129
 Udstedelse 129
 Rekvisition 130
 Udseende og udfyldning i almindelighed
 133
 Fødsels-, dåbs- og navneattester 135
 Vielsesattester 139
 Betaling 140
Augustana 63, 177
Autorisation af kirkebøger 116
Avling, præsteembeders 170
Baptistsamfund, Det danske
 Anerkendelse 293
 Om dåben 201
 Ritual ved begravelse 108
Befordringsgodtgørelse
 Præster 171
 Provster 23, 69
 Biskopper 19
 Kirkefunktionærer 193
Begravelse 98–111
 Rituelle bestemmelser 99
 Jordpåkastelse 99–101
 Selvmordere 100
 Dødfødte og aborter 100
 Udøbte børn 100

- Ukendte personer 101
 Ligtale 101
 Lægmands adgang til at tale 102
 Salmer og sange 102
 Klokkeringning 102
 Faner, bannere, faneceremonier 103
 Musik og udsmykning 103
 Hvem kan forrette jordpåkastelse 103
 Begravelser til søs 104
 Præster uden for folkekirken 104
 Omfanget af præsters pligt 105
 Udsyngelser fra hjemmet 105
 Dage og tider 106
 Borgerlig begravelse 106
 Personer uden for folkekirken 107
 Begravelser på andre kirkegårde end folkekirkens 109
 Særregler ved ligbrænding 109
 Begravelseskapel 106, 107
 Begravelsesvæsen 245–267
 Lig 245
 Begravelsesformer 245
 Trossamfunds egne kirkegårde 246
 Kommunale begravelsespladser 246
 Private begravelsespladser 247
 Folkekirkens kirkegårde 248–264
 Særligt om ligbrænding 265–267
 Bekendelsesgrundlag, folkekirkens 177
 Beplantning af kirkegårde 249
 Beskæftigelse uden for tjenesten, se bibeskæftigelse
 Bestillingstillæg 169
 Bibelen 177. Gave til konfirmander 82–83
 Bibeskæftigelse 175, 196
 Biskopper 16–20
 Bispeeksamen 151
 Bispegårde 20
 Bispekollegiet 19
 Bispemøder 19
 Bogstavering (å eller aa) 78
 Boligbidrag
 Præster 170
 Biskopper 20
 Boliger, se tjenestebolig
 Bopæl
 Præster 173
 Kirkefunktionærer 196
 Betydning for, hvilken menighed man tilhører 214
 Borgerlig begravelse 106
 Bortfald af gudstjenester 54
 Brandfri skabe i præstegårde 116
 Bremerholm kirke, se Holmens kirke
 Brug af kirken 237
 Brød og vin til nadver 65
 Brødremenigheden i Christiansfeld 291
 Brønde på kirkegårde 249
 Budgetudvalget i København 24
 Byggegrund til kirker 241, 242
 Bygninger på kirkegårde 250
 Bygningsinspektører, kgl. 14
 Bygningskonsulenter 14
 Byplan
 Kirker 241
 Kirkegårde 248
 Bøn efter prædikenen 52
 Børn
 Bestemmelse om dåb 66
 Optagelse i og udmeldelse af folkekirken 205, 210
 Erklæring om religiøs opdragelse 85
 Begravelse 100, 106
 Ligbrænding 265
 Børn uden for ægteskab 120–122
 Børnegrave 250
 Børnepension 185
 Bøsser, se kirkebøsser
 »Christian Science« 201
 »Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints« (mormonerne) 107
 Confessio Augustana 63, 177
 Dagbøder 236
 Dansk kirke i udlandet 182, 223
 Dansk Missionsforbund
 Om dåben 201
 Ritual ved begravelser 108
 Dansk Sømandskirke i fremmede Havne 182, 223
 »De gamle By« i København 218
 Detailpristal, se pristal
 Diakonissestiftelsen 182
 Diger (kirkegårde) 248
 Disciplinær undersøgelse 178
 Dispositionsplan, se byplan
 Distriktsdeling 164
 Distriktskirker 229

- Dobbelt husførelse (godtgørelse) 172
 Domkirker 229
 Domprovster 22
 Dræning af kirkegårde 249
 Dræningskort 249
 Dyrctidstillæg 168
 Dødfødt
 Anmeldelse 97, 123
 Begravelse 100
 Dødsattester, udstedt af læger m. fl. 96
 Dødsattester efter ministerialbøgerne 87
 Dødsdømte 63
 Dødsfald 96–98, 123
 Døve menigheder 220
 Døve præster 150, 161, 220–221
 Kirkebogsføring, attester 129, 130
 Indberetninger 144
 Dåb
 Dåbstvangen ophævet 66
 Betingelse for at blive medlem af folkekirken 66
 Bestemmelse om børns dåb 66
 Hvem der kan døbes i folkekirken 66
 Tid og sted 67
 Navngivelse ved dåb 67
 Faddere 69
 Dåbspjecer 70
 Hjemmedåb 70
 Fremstilling i kirken efter hjemmedåb 71
 Voksnes dåb 71
 Dåbsattester 135

 Eftergivelse af pålignet kirkeskat 269
 Efternavn, se slægtsnavn
 Efterindtægt 180
 Eftermiddagsgudstjeneste 49
 Eksamensbevis 157
 Ekspropriation til kirkegårde m. v. 248
 Embædsbolig, se tjenestebolig
 Embædsdragt, se tjenestedragt
 Embædsløfte 156
 Embædsstempel på attester 134
 Enkepension 184
 Enkesæder 170
 Erhverv, se bibeskæftigelse
 Erklæring afgivet af menighedsrådets valgte medlemmer 40
 Evangelisk-lutherske menigheder
 i Danmark 293
 i udlandet 239–240

 Faddere 69–70
 Faderskabssager 120
 Familiegravsted 256
 Familienavn, se slægtsnavn
 Faner. Faneceremonier ved begravelser 103
 Fanger. Kirkelig betjening 61–63
 Faste hjælpepræster 160
 Fattige, indsamling i kirkebøsser 55
 Feltpræster 162
 Ferie
 Præster 174
 Kirkefunktionærer 194
 Feriegodtgørelse
 Præster 169
 Kirkefunktionærer 195
 Filialkirker 229
 Filmsoptagelser i kirker 238
 Flagning (Langfredag) 18
 Flyttegodtgørelse 172
 Folkeregistre, indberetninger 142
 Folketinget 11–12
 Forandringer i tjenesteforretningers omfang og beskaffenhed 163
 Fordeling af gudstjenester mellem flere præster 53
 Forhandlingsbog, menighedsrådets 32
 Forhandlingsret
 Præster 14, 178
 Kirkefunktionærer 14, 196
 Forryndelsesfrihed 177
 Formand for menighedsrådet 33
 Fornavn 74–75
 Fornyelse af gravsted 257, 258
 Forretningsorden (menighedsrådets) 31, 32
 Forsikring, se brandforsikring
 Forskrivning på løn 173, 192
 Forskud
 Lønforskud til tjenestemænd 173, 192
 Fra kommunen på ligningsmidler 274
 Forsvarer 45
 Forældre rubrik (attester) 137
 Fradragsret, valgmenighedsmedlemmer 270
 FredningsdeklARATIONER (kirkegårde) 253
 Fredningstid for gravsteder 254
 »Fredsvalg« ved menighedsrådsvalg 27
 Fremstilling i kirken efter hjemmedåb 71
 Fridage (kirkefunktionærer) 196

- Frimenigheder, ev.-luth. 293–98
 Frimenighedspræster
 Adgang til præsteembeder 149
 Brug af folkekirkens kirker 293
 Begravelse 295
 Folkekirkens ornat 296
 Ordination 296
 Kan ikke udføre kirkelige handlinger med borgerlig gyldighed 296, 89, 112
 Pensionskassen af 1950 182
 Fritagelse for tjeneste 178
 Frivilligt Dreng-Forbund (pensionskassen af 1950) 182
 Frivilligt kirkeligt arbejde 43
 Froprædiken 50
 »Fuglsang«, refugiet (pensionskassen af 1950) 182
 Fælleskalk 65
 Fællesmøder (menighedsråd) 31
 Fængsler, kirkelig betjening 61
 Færøerne
 Menighedsrådsloven 24
 Ægteskabsloven 84
 Lov om børns retsstilling 121
 Lønningsloven 168
 Udstedelse af attester 134
 Vicebiskoppen 16, 20, 22
 Valg af Københavns biskop 98
 Opholdstillæg, udrustningshjælp m. v. 170
 Præsters ferie 174
 Kirkerne 232, 234
 Færøse præster 170
 Fødselsanmeldelser 119, 78
 Fødsels-, dåbs- og navneattester 135

 Gamle, kirkelig betjening 60
 Garnisons kirke i København 231
 Garnisons menighed 216, 158
 Garnisonspræster, se feltpræster
 Gejstlige domstole 45–47
 Gejstligheden 148–185
 Gendåb 210
 Genealoger, rekvisition af attester 132
 Genansættelse som tjenestemand 181
 Genindvielse af kirker 229
 Glennie-sagen 74
 Godtgørelse til præster 171
 Gratiale ved jubilæum 172, 193
 Gravere, se kirketjenere

 Gravfreden 254
 Gravfæstebrev. Gravstedsskøde 258
 Gravkamre 262
 Gravkastning, betaling herfor 259
 Gravsteder
 Gravfred 254
 Flytning af lig og urner 254, 257
 Indgreb i gravsteder 255
 Retten til at få gravsted 255
 Gravstedsrettens begreb og indhold 257
 Hvem der er gravstedsejer 257
 Betaling for gravsteder 259
 Vedligeholdelse 260
 Gravsteders indretning 261
 Gravsten 262
 Grundbyrder (afløsningssummer) 15, 268
 Grundloven:
 § 3: Den udøvende myndighed hos kongen 12
 § 4: »Den ev.-luth. kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten« 281–282, 287
 § 6: »Kongen skal høre til den ev.-luth. kirke« 12–13
 § 63: ang. domstolens ret til at efterprøve administrative afgørelser 74, 14
 § 66: »Folkekirkens forfatning ordnes ved lov« 282–284
 § 67: ang. retten til at danne religions-samfund 279
 § 68: »Ingen er pligtig at yde personlig bidrag til nogen anden gudsdyrkelse end den, som er hans egen« 279–280, 270, 277
 § 69: »De fra folkekirken afvigende tros-samfunds forhold ordnes nærmere ved lov« 285, 286
 § 70: om religionsfrihed 278–279
 Grunnetske frimenighed 201
 Grønland
 Kirkelig centralstyrelse 13
 Menighedsrepræsentation 24
 Ægteskabsloven 84
 Særlig lønningsslov 168
 Gejstlige retssager 47
 Ordination 152
 Navngivelse 73
 Kirkeritual 49
 Lov om personnavne 73
 »Gråbrødre Kloster« i Odense 218
 Gudstjenester 48–58

- Gudstjenestens ordning 48
 Ændringer i liturgi 49
 Tid og sted 49
 Gudstjenestens enkelte led 51
 Sproget 52
 Om adgang til at deltage i gudstjenester 53
 Ansvar for gudstjenesten 53
 Gudstjenesternes fordeling mellem præster 53
 Messefald 54
 Indsamlinger 54–57
 Kirkestævne 57
- Haver, se præstegårdshaver
 Hegn om kirkegårde 249
 Helbred, helbredsattest 151
 Helligdagsfreden 58–59
 Helligkors kirke i København 231
 Henrettede 62–63, 100
 Hjemmedåb 70
 Hjemmemidler, tilhørende præsteembeder 36, 268
 Hjemmevielse 90
 Hjælpekirkegårde 248
 Hjælpepræster, faste 160. Se også midlertidige hjælpepræster
 Holmens menighed 216, 158
 Holmens provst
 Lønning 23
 Tilsyn med sømandspræster 223
- Honorarer
 Midlertidige hjælpepræster 169
 Kirkefunktionærer 191–192
- Hospitaller, kirkelig betjening 60
 Hospitalspræster 60
 Huslejetab, godtgørelse herfor 172
 Huslejetilskud 170
 Højere læreanstalter (adgang til præsteembeder) 150
 Højesteret. Sidste instans i gejstlige sager 47
 Højmesse 49
 Højtidsoffer. Aflønningsvederlag herfor på Frederiksberg 277
- Indberetninger
 Statistisk departement 141
 Folkeregistre 142
- Kredslæger 143
 Politiet (sundhedspolitiet) i København 143
 Om unavngivne børn 73, 143
 Index-kontrakter 198
 Indenlandsk Sømandsmission 182, 223
 Indfødsret 28, 148
 Indgangs- og udgangsbøn 51
 Indmeldelse i folkekirken 202
 »Indre kirkelige anliggender« 12, 14
 Indsamlinger 54–57
 Indstillingsret (præstevalg) 157
 Indvielse
 præster, se ordination
 biskopper 20
 kirker 229
 midlertidigt gudstjenestelokale 50
 kirkegårde 249
 kirkegårdskapel 107
 private begravelsespladser 247, 248
 »Institutionspræster« 102
 »Islam Danmark« 280
- Jagtret på præstegårdsjorder 171
 Jordemødre
 Anmeldelse af fødsler 119
 Anmeldelse af dødfødsler 97
 Hjemmedåb 70
 Afgør nyfødtes udviklingsgrad (aborter) 100
 Jordfæstelse 125
 Jordpåkastelse 99–101, 107–111, 124
 Jubilæumsgratiale 172, 193
 Jøder, begravelse 108. Se også mosaisk tros-samfund
- Kaldskapellaner 160
 Kaldsret 156
 Kandidatlister (menighedsrådsvalg) 29
 Kapellaner, se kaldskapellaner og residerende kapellaner
 Kapeller, se ligkapel (lighus) og begravelseskapel
 Kaptajner, begravelse til søs 104
 Kasseeftersyn 37
 Kasserere 33, 231
 Kastelskirken i København 231
 Kastels sogns menighed 216
 Katedralskoler, lærerpersonalet 217

- Kirkebetjeningskassen 36
 Kirkebetjente, se kirkefunktionærer
 Kirkebylærere 130, 187
 Kirkebøger
 Indretning og opbevaring 115
 Bøgernes førelse 117
 Tilsyn 118
 Registrering af fødsler 119
 Registrering af dødsfald 123
 Kirkelige handlinger 124
 Indtræden i og udtrædelse af folkekirken 125
 Fødsler m. v. i udlandet 125
 Tilbagemeldinger 126
 Valgmenighedspræsters kirkebogsføring 128
 Døvepræsters kirkebogsføring 129
 Kirkebøsser, indsamling i disse 55
 Kirkedistrikt (menighedsråd) 24–25
 Kirkeejer, se kirketiendejer
 Kirkefond, Det københavnske 182, 231, 241, 242
 Kirkefunktionærer 186–196
 Begreb 186
 Ansættelse og afskedigelse 186
 Pligten til at gøre tjeneste 189
 Lønningsforhold 191
 Lønforskud, forskrivning på løn 192
 Tilskud til tjenestedragt 193
 Kontorholdsgodtgørelse, telefon 193
 Om adgang til at modtage særligt vederlag for embedshandlinger 193
 Ferie 194
 Ugentlig fridag 196
 Bopæl 196
 Anden beskæftigelse 196
 Pension, understøttelse m. m. 196
 Kirkegårde (folkekirkens)
 Anlæggelse og udvidelse 248
 Indretning 249
 Bestyrelse 250
 Vedligeholdelse, tilsyn og drift 253
 Benyttelse (gravsteder) 254
 Nedlæggelse 262
 Se også begravelsesvæsen
 Kirkegårdsværger 34, 250
 Kirkekassen 36, 272
 Kirkeklokker
 Ringning ved gudstjenester 51
 Ringning ved begravelser 102, 110
 Ringning ved visler 91
 Kirkekomiteer 241
 Kirkekoncerter 238
 Kirkelige handlinger i almindelighed 111–15
 Kirkelige kasser 36
 Kirkelige møder
 Brug af kirkerne 237
 Kirkebetjeningen ikke pligt at medvirke 189
 Kirkelige sammenslutninger. Brug af kirker 237
 Kirkelige skatter og afgifter 268–77
 Lovbestemmelser 268
 Ligningen 269
 Nedsættelse, eftergivelse, efterbetaling 269
 Medlemmer af døve menigheder 270
 Valgmenighedsmedlemmer 270
 St. Petri tyske menighed 271
 Sognebåndsløser 271
 Hvem skattepligten påhviler 271
 Erlæggelse af kirkeskat, når en af parterne i et ægteskab står uden for folkekirken 271
 Tilbagebetaling af fejlagtig erlagt kirkeskat 271
 Landskirkeskatten 272
 Kommunalbestyrelsens medbestemmelsesret 272
 Fastsættelse af ligningsbeløb for kirker, der efter tiendens afløsning er overgået til selveje 273
 Opkrævning og indbetaling 274
 Udbetaling af beløb udover approberede ligningsbeløb 274
 Forskud af kommunekassen 274
 Særregler for København 275
 Særregler for Frederiksberg 276
 Kirkelig velsignelse af borgerligt ægteskab 93–94
 Kirkeministeriet 13–14
 Kirkens Korshær (pensionskassen af 1950) 182
 Kirkeordinansen 1537 (1539) 48
 Kirker 229–44
 Begreb. Retsvirkninger 229
 Bestyrelse 230
 Vedligeholdelser 232
 Tilsyn 235

- Kirkers brug 237
 Opførelse af nye kirker 241
 Udvidelse 242
 Kirkeritualet 1685 48, 64, 68, 70, 71, 99, 101, 102, 106, 115, 152, 201, 245
 Kirkesangere 187, 213
 Kirkeskat, se kirkelige afgifter
 Kirkespil 238
 Kirkestævne 57
 Kirketiendejere
 Kirkers bestyrelse 232
 Kirkers vedligeholdelse 232–236
 Kirkers udvidelse 242
 Kirketjenesten for flytninge i Danmark 116
 Kirkeværger 33, 231, 232
 Kister 245
 Kladdebog (kirkebøger) 118
 Klokkere, se kordegne
 Klokkeringning, se kirkeklokker
 Kollats 153
 Kollekt (indsamling) 54
 Kolonien Filadelfia 182
 Kommunale begravelsespladser 246, 109
 Kommunion, se nadver
 Konferering af kirkebøger 78, 118
 Konfirmandstuegodtgørelse 171
 Konfirmation 78–84
 Betingelser 79
 Konfirmationsforberedelse 80
 Selve konfirmationen 83
 Kongen, kongehuset 12–13
 Konstituerede præster, medlemmer af menighedsrådet 25
 Konsulenter 14
 Kontorholdsudgifter
 Præster 171
 Provster 23
 Biskopper 19
 Kordegne 193
 Kontraministerialbøger 115–117
 Kor (sangkor), se kirkekor
 Kort over kirkegården 250
 Kranse 103
 Kredslæger, indberetninger 143
 Krematorier 266
 Kristelig Forening for unge Mænd og Kvinder (pensionskassen af 1950) 182
 Kristeligt Studenter-Settlement (pensionskassen af 1950) 182
 Kristendomsundervisning i skolen 146
 Kundgørelse i udlandet om ægteskab 87–88
 Kvinder, adgang til præsteembeder 18, 154
 Københavns biskop 19, 20, 223
 Landdistrikt, landsogn. Om beboernes ret til gravplads på den med købstaden fælles kirkegård 259
 Landemodeakt 21
 Landemoder 21
 Landemoderet 47
 Landsarkiver
 Opbevaring af kirkebøger 116
 Istandsættelse af kirkebøger 116
 Udstedelse af attester 130
 Landskirkeskat 269, 272, 274
 Legater, tillagt præsteembeder 170
 Legitimation af børn uden for ægteskab 75
 Lejet bolig til rådighed for præster 170
 Levned, se vandel
 Liberal katolsk forening 201
 Lig, se begravelsesvæsenet
 Ligbrænding 265–267
 Ligbrændingsloven 265
 Betingelser 265
 Krematorier 266
 Urnens anbringelse 266
 Meddelelser fra og til krematoriet 267
 Tilførsel til kirkegårdsprotokol eller kirkebog 267
 Om præsters medvirken 109–11
 Ligflytning 254, 257
 Lighus, ligkapel 107, 250
 Ligning, se kirkelige skatter og afgifter
 Ligrester 250
 Ligsten 261
 Ligsyn, ligsynsmænd 90
 Ligtaler 101
 Listeforbund ved menighedsrådsvalg 29
 Liturgi. Gudstjenesten 48–49
 London (sømandspræsten) 89
 Lovgivningsmagten 11–12
 Lysning til ægteskab 86
 Lægmandspræster 151
 Lægsmænd
 Adgang til præsteembeder 151
 Kan tale ved gudstjenester 239
 Kan tale ved begravelser 102
 Kan i nødstilfælde forrette begravelser

- 104, 112
og hjemmedåb 70, 112
- Lærere
Religionsundervisning 147
Pensionsanciennitet ved overgang til præsteembede i folkekirken 183
Se også kirkebylærere og kirkesangere
- Løgumkloster kirke 232
- Lønfor skrivning. Lønforskud
Præster 173
Kirkefunktionærer 192
- Lønning
Biskopper 19
Domprovster 23
Provster 23
Præster 168
Kirkefunktionærer 191
Stiftskasserere 15
Honorarlønninger, se honorarer
- Lønningsanciennitet, se tjenestealder
- Lån til nye kirker 241
- Medico-legal attest 97
- Medlemsforhold til folkekirken 199–213
Hvem der er medlemmer 199
Dåb betingelse for medlemsskab 200
Bopælens betydning 202
Fremgangsmåden ved personers optagelse i folkekirken 202
Meddelelser der skal gives om optagelsen 203
Optagelse i kirken af børn 204
Udmeldelse 206
Tilslutning til andet trossamfund 208
Handling, hvorved et medlem »stiller sig uden for« kirken 210
Bopæl i udlandet 210
Medlemsforholdets retsvirkninger 211
- Mellemkirkeligt råd (pensionskassen af 1950) 182
- Menigheder 214–28
Bopælens betydning for tilhørsforhold 214
Tilhørsforholdets retslige betydning 214
Sognemenigheder 215
Militære menigheder 216
Lærere ved katedralskoler 217
Præster og deres hustruer 217
Kirkebetjeningen 217
Aastrup kloster 218
- Anstalter og stiftelser 218
St. Petri tyske menighed 219
Døve menigheder 220
Valgmenigheder 221
Danske menigheder i udlandet 222
- Menighedsmøder 43–45, 49, 51
Menighedspleje 38
Menighedsråd 24–45
Organisation og sammensætning 24
Valg 26
Møder 31
Organer 33
Opgaver 35, 157
Medlemmernes pligter 39
Udgifter 41
- Menighedsråds kassen 36
Messefald, messefaldsgudstjeneste 54
Metodistisk trossamfund
Anerkendelse 292
Om dåb 201
- Midlertidige hjælpepræster
Retslig stilling 161
Lønning 169
Befordringsgodtgørelse 171
- Militære menigheder 216
- Mindesmærker
i kirker 232
på gravsteder 262
- Mindretal, hensyn til ved besættelse af præsteembeder 157
- Ministerialbøger, se kirkebøger
- Missionærer
Universitetsprøve 162
Ordination 162
Adgang til præsteembeder 149, 150
- Mormoner 107, 201
- Mosaik Trossamfund 292
- Musik
Ved gudstjenester (orgel) 51
Ved begravelser 103
Kirkekoncert 238
- Mægling, se ægteskab
- Nadver 64–66
Nadvérvin 65
Navn 68, 71, 72, 73–78
Navneattest 135
Navnebevis 75, 77
Navneændring 75

- Nedlæggelse
 af præsteembeder 179, 184
 af kirkegårde 262
- Nicænum 177
- Nordiske sprog 52
- Normering af præsteembeder 168-169
- Norsk menighed i København 293
- Notarius publicus 126
- Nummerpæle på gravsteder 262
- Ny retskrivning 68
- Ny testamenter (til konfirmander) 82-83
- Nytårskollekt 55
- Næstformand for menighedsrådet 33
- »Nødhjælpen«, folkekirkens (pensionskassen af 1950) 182
- »Nørre Hospital« i København 218
- Nåde, afsked i 180
- Offentlige myndigheder, ret til at rekvirere
 attester 132
- Ombud 178
- Omstødelse af ægteskab 94
- Opholdstillæg til præster på Færøerne 170
- Opslag af ledige embeder 157
- Ordination 152. Af frimenighedspræster 296
- Organister 51
- Orgelspil 51
- Orienterende møde ved besættelse af præste-
 embede 157
- Orlov 174, 166
- Ornat, se tjenestedragt
- Ortodoks russisk menighed i Kbhvn. 292
- »Overenskomstmæssig aftale« om arbejder ved
 kirke og kirkegård 192
- Overenskomstillæg 168
- Overtilsyn for kirker 231
- Parkeringspladser ved kirkegårde 248
- Pastoralseminariet 151
- Pastores emeriti 163
- Pater-est-reglen 121
- Pension 180, 196
- Pensionsalder 183
- Pensionsbidrag 181
- Pensionsfonden af 1951 (lærere ved danske
 skoler i Sydslesvig) 183
- Pensionsforsikring for kirkefunktionærer 198
- Pensionskassen af 1925 for de private
 eksamensskoler 183
- Pensionskassen af 1950 for forskellige private
 kirkelige institutioner 182
- Pensionskassen for højskoler og landbrugs-
 skoler 183
- Personnavn, se navn
- Personregistre i Sønderjylland
 Anmeldelse af fødsler 119
 Anmeldelse af dødsfald 123
 Navngivelse 68, 73
- Pinsemissionen 201
- Politimestre
 Meddelelse til præster om resultatet af
 faderskabssager 120
 Autoriserer ministerialbøger for trossam-
 fund uden for folkekirken og fører tilsyn
 med disse bøger 289
 Tilsyn med andre kirkegårde end folke-
 kirkens 246 og med private urnegrav-
 pladser 248
 Ligbrænding 265-266
- Portoudgifter 133, 172
- Pristal. Regulering af lønninger m. v. 168
- Private begravelsespladser 247
- Protokol
 Menighedsrådets 32
 Kirkegårdsprotokol 250
 Krematoriets protokol 266
- Provstemode, se landemode
- Provster 22-23
- Provsteret 45
- Provstiudvalg 23-24
- Prædiken, prædikebøger 52, 177
- Præfixnavne 123
- Præ- og postludier 51
- Præste-, degne- og klokkerpenge i Kbhvn. 275
- Præstegårde, præstegårdsjorder 170
- Præstegårdshaver, tilskud til regulering og
 vedligeholdelse 170
- Præstekjole, se tjenestedragt
- Præsteløfte 156
- Præstelønningsskassen 36
- Præstepensionsfonden 185
- Præstevalg 157
- Præstevielse, se ordination
- Prøvealterbogen 49, 52 (note)
- Påklædning (kirkefunktionærer) 190
- Rang (biskopper) 20
- Reformationen 11, 15

- Reformerte menigheder 291
 Regulativ for kirkefunktionærer 188
 Regulering
 af kirkegårde 249
 af præstegårdshaver 170
 af lønninger, pensioner m. v. 168
 Rejser (præster) 174
 Religionsfrihed 278–80
 Religionsundervisning i skolen 146
 Renteforsikringer m. v. (beskatning) 182
 Repræsentationstillæg
 Biskopper 19
 Domprovster 23
 Residerende kapellaner 158, 160
 Rettelse i kirkebøger 117
 Rigshospitalet, egen præst 60, 168
 Ringning, se kirkeklokker
 Ritualer
 Nadver 64
 Dåb 67
 Konfirmation 83–84
 Brudevielse 90
 Begravelse 99, 106, 108
 Præstevielse 153
 Kirkeindvielse 229
 Romersk-katolsk trossamfund 291
 Roskilde domkirke 232
 Russisk menighed i København 292
 Rådighedssum, menighedsrådenes 42
 Salmebøger 51, 62, 82–83
 Salmer og sange ved begravelser 102
 Samvirkende menighedsplejer (Pensionskassen
 af 1950) 182
 Segl (attester) 134
 Selvkommunion (præsten) 65
 Selvmordere
 dødsattest 97
 begravelse 100
 Separation 94
 Sikkerhedsstillelse (kasserere) 37
 »Sjæleringning« 102–03
 Sjælesorg 60–63
 Skatter, se kirkelige skatter og afgifter
 Skibskaptajner (begravelser) 104
 Skifteretsattest 98
 Skilsmisse 94
 Skolen, forhold til folkekirken 145–47
 Kristendoms- og religionsundervisning
 146
 Børns fritagelse for denne undervisning
 146
 Skriftemål 63, 166
 Slægtsnavn 75
 Sognebåndsløsning 225–28
 Sognemenigheder 215
 Sognepræster 160
 Sproget ved gudstjenester m. v. 52
 Stadfæstelse af hjemmedåb 71
 St. Albans English Church i Kbh. 293
 St. Andreas kirke i Kbh. 231
 Statistisk departement
 Indberetninger 141, 142
 Beregning af landskirkeskatten 272
 Statsfængsler 62, 119
 Statskassen
 Tilskud til nye kirker 241
 Tilskud til udvidelse af kirker 243
 Tilskud til istandsættelse af kirker 234
 Andel i kirkens udgifter som helhed 268
 Biskoppers lønning m. v. 19
 Stedbørn 138
 Stedfortrædere for medlemmer af menigheds-
 råd 29
 Stedlige kirkelige formål, tilskud af kirke-
 kassen 118
 Stedstillæg 170
 Stemmeret ved menighedsrådsvalg 26
 Stemmesedler (menighedsrådsvalg) 30
 Stempel på attester 134
 Stiftamtmand 15, 47
 Stiftelser som selvstændige menigheder 218
 Stiftsbåndsløsning 155
 Stiftsfonds 42
 Stiftsformål, tilskud af kirkekassen (rådigheds-
 summen) 42
 Stiftskasserere 15
 Stiftsmidler 15
 Stiftsøvrigheder 15–16
 Stillere (valglisten til menighedsrådsvalg) 29
 St. Jacobs kirke i Kbh. 231
 St. Lukas Stiftelsen 182
 St. Mattæus kirke i Kbh. 231
 St. Pauls kirke i Kbh. 231
 St. Petri tyske menighed 219, 123, 134, 271
 Strafbart forhold, betydning for ansættelse i
 folkekirken 187
 Suppleanter, se stedfortrædere for medlemmer
 af menighedsråd

- Suspension 178
 Svendenborgiansk Samfund 201
 Svenska Gustavsforsamlingen i København 292
 Sygdom. Følgerne af en tjenestemand's langvarige eller gentagne sygdommelding. Sygeorlov 174-175
 Syge, kirkelig betjening 60
 Sygehuse, se hospitaler
 Symbolske bøger 177
 Syvende Dags Adventister 201
 Særkalke 65-66
 Særligt syn (kirker) 235
 Særligt vederlag for embedshandlinger
 Præster 173
 Kirkefunktionærer 193
 Sømandspræster i udlandet 223
 Sønderjylland
 Liturgi 49
 Salmebog 51
 Navngivning 68
 Fødsler 119
 Dødsfald 123
 Fødselsattester m. v. 136
 Indberetninger 141-143
 Tyske præster, tysk sprog 53
 Tavshedspligt
 Præster 166
 Menighedsrådsmedlemmer 32
 Telefongodtgørelse
 Provster 23
 Præster 171
 Kirkefunktionærer 41, 193
 Tekstrækker 52
 Teologisk embedseksamen (dansk) 16, 149
 Teologiske studenter 239
 Testamente (om begravelse) 104, 106
 Theresienstadt (ministerialbøger) 116
 Tjender 15, 268
 Tilbagebetaling af fejlagtig erlagt kirkeskat 271-272
 Tilbagemeldinger fra en kirkebogsfører til en anden 126
 Tilflytterliste (menighedsrådsvalg) 28
 Tillægsligning (Kbh.-Frb.) 276, 277
 Tjenestealder for præster 169
 Tjenestebolig
 Præster 170
 Biskopper 20
 Tjenestedragt
 Biskopper 20
 Præster 167
 Kirkefunktionærer 190
 Tilskud til tjenestedragt 172, 190
 Trinitatis kirke i København 231
 Trosfrihed 278
 Troskaberklæring (menighedsrådsmedlemmer) 40
 Trossamfund uden for folkekirken
 Anerkendte trossamfund 285-293
 Ev.-luth. frimenigheder 293-298
 Træer på kirkegårde 253
 Tuberkulose. Tuberkuloseattest 151
 Tunghøre, præst for 136
 Tyske grave fra 2. verdenskrig 255
 Tyske præster i Sønderjylland 53
 Tysk sprog ved gudstjenester m. m. i Sønderjylland 53
 Ubemidlede (gravsteder) 250, 259
 Uddannelse (præster) 149
 Udelukkelse af medlemmer af menighedsråd 40
 Udfyldningsvalg til menighedsråd 30
 Udgangsbøn 51
 Udlændinge 91 (vielse), 28 (menighedsrådsvalg)
 Udmeldelse af folkekirken 206
 Udnævnelse
 Præster 156
 Provster 22
 Biskopper 17
 Udrustningshjælp til færøske præster 170
 Udstykning af præstegårdsjorder 268
 »Udsyngelse« af lig 105-06, 190
 Udtrædelse
 af folkekirken 206
 af menighedsråd 39-40
 Udvalg, nedsat af menighedsråd 34, 231, 232, 250-51
 Udvidede landemoder 21
 Udvidelse
 af kirker 242
 af kirkegårde 248
 Ulykkesforsikring (Kirkefunktionærer) 196
 Underskrift
 på attester 134
 i menighedsrådets forhandlingsprotokol 33
 Understøttelse til afgående kirkefunktionærer

- og disses enker og børn 197
 Urner, se ligbrænding
 Uægte børn, se børn
- Vajsenhus, Det kgl. 51, 99
 Vakancebetjening i præsteembeder 166
 Valg
 af præster 157
 af biskopper 16
 af menighedsråd 26–31
 af formand og næstformand for menighedsråd 33
 af provstiudvalg 23
 Valgbarhed (menighedsrådsvalg) 26
 Valgbestyrelse 26, 34
 Valglister 26, 27
 Valgmenigheder 221–222
 Valgmenighedsmedlemmer
 Menighedsrådsvalg 26
 Brug af sognekirken 240
 Fradragsret (kirkelige afgifter) 270
 Valgmenighedspræster
 Kirkebogsføring m. m. 128, 144
 Attester 130
 Tilbagemeldinger 127
 Indberetninger 144
 Pensionskassen af 1950 182
 Valgret (menighedsråd) 26
 Vandel
 Præster 167
 Kirkefunktionærer 190
 Vandelsattest 151
 Varetægtsfanger 62
 Vederlag for embedshandlinger
 Præster 173
 Kirkefunktionærer 193
- Velsignelse af borgerligt ægteskab 93–94
 Ventepenge 179, 184
 Vicebiskop (Færøerne) 16, 20, 22
 Vidnefritagelse (præster) 167
 Vielse, se ægteskab
 Vielsesattest 139
 Vin, se nadvervin
 Visitats (biskopper) 18, 39
 Voksendåb 71
 Vor Frelseres kirke i København 231
 Vor Frue Kirke i København 48, 20
- Ytringsfrihed (præsters) 177
- Ægteskab 84–96
 Betingelser 84
 Betingelsernes prøvelse 85
 Lysning 86
 Kundgørelse i udlandet 87–88
 Hvem der kan vies i folkekirken 88
 Hvem der kan forrette vielse i folkekirken 89
 Stedet 90
 Hjemmevielse 90
 Fremgangsmåden ved vielse 90
 Om præsters pligt til at vie 91
 Lysningsattest 91
 Vielse af udlændinge 91
 Kirkelig velsignelse af borg. ægteskab 93
 Separation, skilsmisse, omstødelse 94
 Mægling 94
- Ærerørige beskyldninger 178
 Årligt beløb til afgået kirkefunktionær, enke eller børn 197
 »Åstrup Kloster« i Saaby sogn 218

Fortegnelse

over nogle af ministeriet godkendte fornavne*

Udarbejdet af ekspeditionssekretær cand. jur. Maria Topp, kirkeministeriet

Drengenavne

Aage	Alfred	Arn	Balduin
Abel	Algot	Arndt	Baldur
Abraham	Ali	Arne	Balthasar
Absalon	All	Arnfred	Baltser
Achton	Allan	Arni	Bane
Adam	Almar	Arnkil	Barny
Adelbert	Almer	Arno	Bartel
Adils	Alvin	Arnold	Bartholemeus
Adolf	Aly	Arnt	Bastian
Adrian	Amadeus	Arnth	Ben
Adser	Amand	Aron	Bendiks
Agge	Amandus	Arrild	Bendix
Agnar	Ambjørn	Arthur	Bendt
Agne	Ambrosius	Arv	Bendy
Agner	Amdi	Arved	Benedict
Ajes	Ammund	Arvid	Benedikt
Ajs	Anatol	Asbjørn	Bengt
Aksel	Anders	Asfred	Benito
Al	André	Asger	Benjamin
Alan	Andreas	Ask	Benn
Alban	Andrés	Aske	Benni
Albert	Andrew	Asker	Bennie
Alberto	Andy	Aslak	Benno
Albertus	Anfred	Asmind	Benny
Albin	Angelo	Asmund	Bent
Albinus	Anker	Asmus	Berend
Albrecht	Anselm	Asser	Berent
Albrekt	Ansgar	Audun	Bernd
Albret	Anthony	Augo	Bernhard
Aldo	Anton	August	Berno
Alec	Antonius	Augustin	Bernt
Aleks	Archibald	Augustinus	Berry
Alex	Archie	Axel	Bert
Alexander	Are		Bertel
Alexis	Arent	Bagge	Berthold
Alexius	Arild	Balder	Bertil
Alf	Arly	Baldrian	Bertram

*) I nærværende fortegnelse er udeladt de i den tidligere fortegnelse optagne betinget-godkendte navne u. h. t. bestemmelserne i lov nr. 140 af 17/5 1961 om personnavne, hvorefter bl. a. navne med slægtsagtig karakter ikke vil kunne anvendes som fornavne, men alene som mellemnavne, såfremt betingelserne i lovens § 14, stk. 1, er til stede.

Bill	Christer	Eggert	Eugen
Billy	Christian	Egil	Evald
Bing	Christoffer	Egmont	Evan
Birger	Christoph	Egmunt	Even
Bjarke	Christus	Egon	Evert
Bjarne	Claes	Eigil	Eyolf
Bjarni	Clarence	Eik	Eyvind
Bjarno	Claude	Eiler	
Bjergi	Claudius	Eilif	Fabian
Bjerke	Claus	Einar	Fedder
Bjørke	Clemens	Einer	Felix
Bjørn	Clement	Eivind	Feodor
Blas	Cliff	Ejde	Ferdinand
Bo	Constantin	Ejler	Fernando
Bob	Cornelius	Ejnar	Ferry
Bode	Cort	Ejner	Filip
Boe	Cosmus	Ejolf	Find
Boje	Curt	Ejvind	Finn
Bonnik	Cyril	Ekhard	Flemming
Bonno		Elan	Fodor
Boris	Daen	Elert	Folke
Boy	Dag	Elias	Folker
Bram	Dagfin	Elith	Folkvard
Bredo	Dan	Elmer	Folmer
Brett	Daniel	Elo	Francis
Brian	Dann	Elof	Franck
Brion	Dannie	Elon	Frands
Bror	Danny	Eluf	Frank
Bruno	Dario	Elvin	Frankie
Bryan	Dave	Emanuel	Franklin
Bryde	David	Emil	Frans
Brynjolf	Denis	Emilius	Frants
Bue	Dennis	Emmerik	Fred
Bugge	Denny	Emmik	Freddi
Buris	Derek	Enevold	Freddie
Byrge	Detlev	Engelbert	Freddy
Bøje	Dick	Engelbrekt	Frede
Børge	Didrik	Engelhard	Frederic
Børre	Dieter	Enoch	Frederik
	Dines	Enrico	Fredrik
Cai	Dino	Enver	Fridolin
Cajus	Dion	Erhard	Frithjof
Camillo	Dirch	Erasmus	Frits
Carit	Dirk	Eric	Fritz
Carl	Ditlev	Erik	Frode
Carlo	Ditmar	Erlan	
Carlos	Ditmer	Erland	Gabriel
Carsten	Dreng	Erling	Geo
Carter	Donald	Erly	Geoffrey
Casper	Douglas	Ernst	Georg
Castor	Dreves	Eron	Gerald
Cato	Drevs	Erwill	Gerdt
Cecil		Erwin	Gerhard
Charles	Ebbe	Esben	Gerhart
Charley	Ebbi	Esbern	Gerluf
Charly	Eber	Esge	Gerner
Chico	Eddie	Esger	Gerry
Chres	Edgar	Eske	Gert
Chresten	Edi	Eskil	Gianni
Chrilles	Edmund	Eskild	Giannino
Chris	Edvard	Esper	Gilbert
Christen	Edvin	Etlar	Giovanni

Glen	Henri	Jannick	Kasper
Glenn	Henrik	Jannik	Kay
Glenny	Henry	Janos	Kees
Gleve	Herbert	Jansi	Keith
Godske	Herluf	Janus	Keld
Godvin	Herman	Jarl	Kell
Gordon	Hermod	Jarne	Kelly
Gorm	Hervard	Jarnik	Kelvin
Gotfred	Hilbert	Jasper	Kem
Gotlieb	Hilding	Jef	Ken
Gravers	Hilmar	Jeff	Kenn
Graves	Hilmer	Jeffrey	Kennet
Greg	Hjalmar	Jen	Kenneth
Gregers	Hjalte	Jens	Kenni
Gregor	Hjarn	Jep	Kenny
Gregorius	Hjarne	Jeppe	Kent
Gudik	Hoder	Jerk	Kenth
Gudmand	Holger	Jerome	Kermit
Gudmund	Holm	Jes	Ketil
Gumme	Hother	Jesper	Kevin
Gunder	Hroar	Jess	Kian
Gunnar	Hubert	Jesse	Kiljon
Gunne	Hugin	Jim	Kim
Gunner	Hugo	Jimmi	Kimo
Gunni	Høgne	Jimmy	Kinn
Gunnulf		Joachim	Kjartan
Gustav	Ian	Joakim	Kjeld
Guttorm	Ib	Jock	Klas
Gøsta	Ignatius	Joe	Klaus
	Igor	Joel	Klavs
Haagen	Immanuel	Joen	Klemens
Haakon	Ingemar	Johan	Knud
Hagbard	Ingi	Johannes	Kolbjørn
Hagen	Ingmar	John	Konrad
Hakon	Ingo	Johnny	Konstantin
Haldor	Ingolf	Jokum	Korfits
Halfdan	Ingvald	Jon	Kornelius
Halvdan	Ingvar	Jonas	Kort
Halvor	Ingvard	Jonn	Kren
Hamund	Ingver	Jonny	Kresten
Hannibal	Ingvor	Joos	Kris
Hans	Ino	Josef	Kristen
Harald	Irving	Jovan	Kristian
Harley	Isak	Juan	Kristoffer
Harris	Isidor	Julius	Kuno
Harry	Istvan	Juri	Kurt
Hartvig	Ivan	Just	
Hasse	Ivar	Jøgván	Lanni
Hassi	Iver	Jøren	Larry
Hector	Ivo	Jørgen	Lars
Heines	Iørgen	Jørk	Las
Heinrich		Jørn	Lasse
Hekto	Jack		Lau
Hektor	Jackie	Kaare	Lauge
Helge	Jacob	Kai	Launy
Helgi	Jais	Kaino	Laurids
Helman	Jakob	Kaj	Laurits
Helmer	Jall	Kali	Lauritz
Helmuth	Jan	Karl	Laurs
Hemming	Janek	Karlo	Laust
Henk	Jann	Karsten	Lavrids
Henning	Jannick	Kaspar	Lavrits

Lavritz	Michal	Oyvind	Ricardo
Lavrs	Michel		Ricco
Lavst	Mick	Pai	Rico
Lean	Mickey	Palle	Richard
Leck	Mico	Parly	Richardt
Legart	Mik	Patrick	Richardt
Leib	Mikael	Paul	Ricki
Leif	Mikal	Pauli	Ricky
Lemmie	Mike	Pay	Rief
Lenn	Mikkel	Paw	Riff
Lennart	Milton	Peder	Rigo
Lennert	Mirko	Peer	Rikard
Lenny	Mitchell	Pehr	Rino
Leo	Mogens	Pelle	Ro
Leon	Morits	Per	Roald
Leonard	Morten	Percy	Roan
Leonhard	Mourits	Perry	Roar
Leopold	Mylius	Peter	Rob
Leslie		Petter	Robert
Lester	Nathanael	Pierre	Roberto
Lorens	Nathan	Piet	Robin
Lorents	Nels	Pieter	Rocko
Lorentz	Nicholas	Philip	Roer
Lorry	Nick	Phillip	Roger
Lothar	Nicolai	Poul	Roland
Louis	Nicolo	Povl	Rolf
Ludvig	Niels	Preben	Roman
Lui	Nik	Predbjørn	Ronald
	Niklas		Ronny
Mads	Niko	Ragnar	Roy
Magnus	Nikolaj	Raimo	Rud
Maks	Nikolaus	Raimund	Rudi
Malte	Nilaus	Rainer	Rudolf
Manfred	Nilavs	Raki	Rudy
Manly	Nils	Ralf	Rune
Manuel	Nino	Ralph	Ryan
Mar	Nis	Ramon	
Marc	Nivan	Randolf	Sakse
Marcel	Nordahl	Rane	Salomon
Marcell	Norman	Ragnvald	Sam
Marck		Ranulf	Samuel
Marco	Odd	Rasmus	Sander
Marinus	Olaf	Rass	Sandi
Mario	Olander	Ray	Sandie
Marius	Olau	Raymond	Saxe
Mark	Olav	Regin	Scott
Markild	Ole	Regnar	Sean
Markus	Olfert	Regner	Sejer
Markvard	Oliver	Reidar	Sejr
Marti	Olle	Reimar	Selgen
Martin	Oluf	Reimer	Sennik
Martinus	Orla	Reimert	Seppo
Marx	Oscar	Reiner	Sevald
Mathias	Oskar	Reinhard	Severin
Matthæus	Osmund	Reinholdt	Sidney
Maurice	Ossian	Remon	Sigbert
Max	Osvald	René	Sigbjørn
Maximillian	Ottar	Renny	Sigbrand
Meinhard	Otte	Reno	Siger
Melchior	Otto	Reto	Sigfred
Melkior	Ovard	Rex	Sigfus
Michael	Ove	Ric	Sigmund

Sigmund	Ted	Tin	Uve
Sigtryg	Teddy	Tino	Uwe
Sigurd	Teis	Tinus	
Sigvald	Teit	Toke	Vagn
Sigvard	Tem	Tom	Valdemar
Simon	Temme	Tomas	Valentin
Sivel	Temmi	Tommas	Valther
Sivert	Teobald	Tommy	Walther
Sixten	Teodor	Tonny	Vandy
Skjalm	Terje	Tony	Wandy
Skjold	Terkel	Tor	Varny
Sofus	Terkil	Torben	Warny
Sonni	Terkild	Torbjørn	Venzel
Sonny	Terman	Tore	Vermund
Sophus	Tex	Torgot	Verner
Stan	Theis	Torgrim	Werner
Stanley	Thejs	Torke	Vesti
Steen	Them	Torkil	Vesty
Stefan	Theo	Torkild	Victor
Steff	Theobald	Torm	Vifil
Steffen	Theodor	Tormod	Vigfus
Steinar	Therkild	Tormund	Viggo
Sten	Thim	Torre	Viking
Stener	Thom	Torry	Viktor
Stephan	Thomas	Torsten	Vilhelm
Steve	Thony	Torulf	Wilhelm
Steven	Thor	Torvald	Villads
Stevie	Thorald	Toste	Villiam
Stig	Thorben	Troels	William
Strange	Thorbjørn	Trond	Willie
Stuart	Thord	Truels	Willum
Stubbe	Thorgny	Trym	Villy
Sture	Thorgot	Tue	Willy
Sune	Thorgrim	Tune	Vilmer
Svante	Thorkild	Ture	Vincent
Sven	Thorleif	Tycho	Visti
Svenaage	Thorleiv	Tyge	Vithar
Svend	Thormod	Tøger	Vithardt
Svenning	Thormund	Tønnes	Vithardt
Sverke	Thorsten		Vitus
Sverkel	Thorulf	Ubbe	Witte
Sverre	Thorvald	Udo	Volmer
Sylvest	Thune	Uffe	
Syrak	Thyge	Uffo	Yan
Søren	Thøger	Ul	Zacharias
	Tias	Ulf	
Tade	Tim	Ulfbjørn	Ørni
Tage	Timm	Ulrik	Østen
Tao	Timme	Uno	Øvli
Taus	Timmi	Urban	Øystein
Tavs	Timmy	Urs	Øyvind

Pigenavne

Aagot	Ada	Adele	Agathe
Aase	Adda	Adelheid	Agda
Abbelone	Addie	Adie	Agga
Abelone	Addy	Ady	Aggi
Abigael	Adelaide	Aff	Agnes

Agnete	Anna	Benedicte	Brigitte
Agnethe	Annabella	Benedikte	Brinnie
Aida	Annalisa	Bengerd	Brit
Aimé	Annalise	Bengta	Brita
Aimi	Annbritt	Benita	Brith
Aimy	Anne	Benja	Britt
Aina	Annebet	Bente	Britta
Aino	Annegrethe	Benthe	Brynhild
Aja	Anneli	Bergliot	Brynja
Akita	Annelie	Berit	
Alaine	Annelise	Berith	Caja
Alba	Annemari	Bernice	Camelie
Alberta	Annemarie	Berta	Camila
Albertine	Annemette	Bertha	Camilla
Alette	Annett	Berthe	Carina
Alfa	Annette	Beryl	Caritas
Alexandra	Anni	Bess	Carla
Alexandrine	Annie	Beth	Carli
Alfrida	Annizette	Bethina	Carlota
Alfride	Annika	Betina	Carol
Algea	Annitta	Betje	Caroline
Alice	Annli	Betsy	Carrie
Aline	Annmari	Bettie	Catarina
Alis	Anny	Bettina	Catarine
Alise	Antje	Betty	Catharine
Alita	Antoinette	Betzy	Cathe
Alitta	Antonie	Bia	Cathie
Aliz	Anya	Bianca	Cathrin
Allaine	Arendse	Bibbi	Cecilia
Allis	Ariane	Bibi	Cecilie
Alma	Arlette	Bibiana	Ceketa
Alvild	Arletty	Biddy	Celeste
Alvilda	Arnild	Bine	Celia
Amalie	Aslaug	Birde	Celina
Amanda	Asra	Birgit	Centa
Amelie	Asta	Birgith	Chanette
Amy	Astrid	Birgitta	Charlott
Anastasia	Aud	Birgitte	Charllotte
Andersine	Audrey	Birith	Christa
Andrea	Augusta	Birka	Christel
Andrée	Aukje	Birna	Christence
Ane	Aurelia	Birret	Christiane
Anée	Aye	Birta	Christina
Anelle	Ayma	Birte	Christine
Anett	Ayna	Birthe	Cia
Anette	Ayoe	Bitten	Cicely
Angela		Bjørde	Cira
Angèle	Babette	Bjørg	Cissy
Angelie	Barbara	Blanca	Cita
Angelika	Barbro	Blanche	Claire
Angeline	Bea	Blenda	Clara
Angelique	Beate	Bodil	Clari
Ani	Beathe	Boel	Claudia
Anick	Beatrice	Bojanna	Clementine
Aniki	Beatrix	Bolette	Cleo
Anine	Bebiane	Boline	Clotilde
Anita	Becky	Bonna	Colette
Anja	Belinda	Bonnie	Concha
Anke	Bell	Borghild	Conja
Ankie	Bella	Botilde	Connie
Anline	Bellis	Brenda	Conny
Anni	Bende	Brigitta	Constance

Cora	Edel	Erni	Ginne
Cordelia	Edele	Estella	Giovanna
Cornelia	Edeltraut	Estelle	Gisela
Corrie	Edit	Ester	Git
Cresta	Edith	Esther	Gita
Cristina	Edle	Estrella	Githa
Cynthia	Edly	Estrid	Githe
	Edna	Ettie	Gitta
Dagmar	Effie	Etty	Gitte
Dagny	Eike	Eugénie	Glenda
Daisy	Eileen	Eva	Glenna
Danielle	Eina	Ewe	Glennie
Daphne	Eivor	Evelyn	Gloria
Dea	Eja	Evi	Grace
Deanie	Elaina	Evita	Greta
Debbie	Elena	Evy	Gretchen
Debora	Eleonora	Eya	Grete
Denice	Elfride	Eza	Grethe
Denise	Elga		Grith
Dennie	Eliane	Falka	Gritt
Deodata	Elida	Fanny	Gro
Desiree	Elin	Fatima	Gry
Dia	Eline	Fay	Gudda
Diana	Elisa	Fenja	Gudrun
Diane	Elisabet	Feodora	Guldborg
Dianne	Elisabeth	Fernanda	Gulla
Diantha	Elisabetta	Filippa	Gullis
Didde	Elise	Fiona	Gullbrith
Dina	Eliza	Fleur	Gull-Maj
Dinna	Elke	Flora	Gullvig
Dinne	Ella	Florence	Gulnare
Dinnie	Ellen	France	Gun
Ditte	Elli	Frances	Gundborg
Dodo	Ellinor	Francisca	Gunhild
Dolly	Elly	Franciska	Gunild
Dolores	Elma	Frederikke	Gunilla
Donna	Elmira	Frida	Gunna
Dora	Elmy	Fridbjörg	Gunver
Dorde	Elna	Fritze	Gunvor
Dorete	Elny	Fro	Guri
Dorethe	Elsa	Fry	Gurli
Doris	Else	Frøydis	Gurly
Dorit	Elsebeth		Gya
Dorothea	Elsie	Gedske	Gyda
Dorothy	Elvi	Gela	Gyrit
Dorrit	Elvira	Genny	Gyrithe
Dorte	Emeli	Georgia	
Dorthe	Emilie	Gerd	Halla
Dorthea	Emily	Gerda	Hanna
Dorthy	Emma	Gerly	Hannah
Dot	Emmy	Gerti	Hanne
Dotta	Ena	Gertie	Hannele
Drude	Enge	Gertrud	Hannelore
Dunia	Engelke	Gertrude	Hanni
Dunja	Enid	Ghita	Hanny
Dyveke	Enrica	Giannina	Hansine
	Erene	Gigi	Harriet
Ea	Erika	Gilda	Hasel
Ean	Erita	Gina	Hedda
Ebba	Eritza	Ginette	Hedevig
Eda	Erna	Ginia	Hedi
Edda	Ernestine	Ginie	Hedvig

Hedy	Ingelis	Jenni	Kathleen
Heidi	Ingelise	Jennie	Kathlin
Heike	Inger	Jennifer	Katja
Helen	Ingred	Jenny	Katrin
Helene	Ingrid	Jensine	Katrine
Helga	Ira	Jessie	Kattia
Helia	Iren	Jette	Katy
Hella	Irene	Jill	Ket
Hellan	Iris	Jillian	Keth
Helle	Irka	Jinnie	Ketti
Hellen	Irlin	Jo	Ketty
Helvig	Irma	Joan	Kia
Hendricke	Irmelin	Johanne	Kickan
Henna	Irmgard	Johna	Kikki
Henni	Irna	Johnna	Kira
Hennie	Isabel	Jona	Kiri
Henny	Isabella	Jonna	Kirja
Henriett	Isel	Jonnie	Kirsa
Henriette	Ivalu	Joronn	Kirse
Herdis	Ivonne	Josefa	Kirsten
Hermine	Ivy	Josefine	Kirsti
Herta		Joy	Kirstine
Hertha	Jacoba	Joye	Kirta
Hilda	Jacobe	Jua	Kis
Hilde	Jakobine	Juanitta	Kiss
Hildeborg	Jacqueline	Judi	Kit
Hildegerd	Jana	Judit	Kitna
Hildur	Jane	Judith	Kitsa
Hilma	Janeke	Juditha	Kitt
Hjørdis	Janet	Judy	Kitta
Hlif	Jani	Juki	Kitte
Holly	Janice	Julia	Kitten
Honey	Janie	Juliane	Kitty
Hulda	Janina	Julie	Kjersti
Hyben	Janna	Juliet	Klara
Hyllborg	Janne	Juliette	Klotilde
	Janneke	Juna	Konja
Iani	Jannet	June	Konnie
Iantha	Janni	Jutta	Konradine
Iben	Jannie	Jytte	Konstance
Ibi	Jannike	Jørgine	Korna
Ida	Janny	Jørli	Kornelia
Ilanna	Jansine	Jørna	Krista
Ilene	Jaqueline		Kristence
Illiana	Jasmin	Kaja	Kristiane
Ilse	Jeanelle	Kajsa	Kristin
Ilsebil	Jeanet	Kamilla	Kristine
Ilselil	Jeanett	Kamma	Käthe
Ilya	Jeanette	Kammy	
Ina	Jeanie	Karen	Laide
Ines	Jeanine	Kari	Laila
Inez	Jeanne	Karin	Laise
Inga	Jeanne	Karina	Lajka
Ingard	Jeannelle	Karla	Lajla
Ingallil	Jeannett	Karli	Lana
Inge	Jeannette	Karole	Lane
Ingebeth	Jeannie	Karoline	Lani
Ingeborg	Jeanny	Kate	Laura
Ingebrit	Jelva	Katharina	Laure
Ingefred	Jena	Kathe	Laurette
Ingegerd	Jenda	Kathina	Laurine
Ingela	Jenna	Kathinka	Lavra

Lavrine	Lisanne	Magda	Martina
Lea	Lisbeth	Magdalene	Martine
Leana	Lise	Magdalone	Mary
Leena	Liselotte	Maggi	Mathilde
Lehna	Liset	Magna	Matilde
Laila	Lisette	Mai	May
Leise	Liss	Maibritt	Maybrit
Leisje	Lissen	Maien	Maybritt
Lena	Lissi	Maiken	Maud
Lenda	Lissy	Maina	Mean
Lene	Lita	Maj	Meg
Leni	Lith	Maja	Melanie
Lenna	Litta	Majbritt	Melika
Leonora	Litzy	Majken	Melike
Lette	Liv	Makie	Melina
Lettie	Liva	Malene	Melissa
Lezanne	Liz	Manja	Mercy
Lia	Liza	Manon	Merete
Liana	Lizanne	Mara	Merian
Liane	Lizet	Marcella	Merlan
Liani	Lizette	Marcelle	Merle
Liann	Lizzi	Maren	Merly
Lianna	Lizzy	Marena	Merrit
Lianne	Lola	Marga	Merry
Lica	Lolan	Margaret	Merte
Lican	Lolita	Margareta	Meta
Lida	Lona	Margaretha	Metina
Liddy	Lone	Margie	Mette
Lidi	Loney	Margit	Mettemarie
Liff	Loni	Margot	Metthine
Liis	Lonia	Margrete	Mia
Lil	Lonna	Margrethe	Micella
Lila	Lonni	Marguerita	Michala
Lili	Lonnie	Marguerite	Michaela
Lilia	Lonny	Mari	Michele
Lilian	Lora	Maria	Michelle
Lilith	Lore	Marian	Mie
Lilja	Lorena	Mariana	Mikala
Lill	Lorene	Mariane	Milena
Lillian	Lorenze	Mariann	Mille
Lillene	Lori	Marianne	Millie
Lillian	Lotte	Maribel	Mimi
Lilli	Lotty	Marie	Mine
Lillia	Ludovica	Mariella	Mini
Lillibeth	Louise	Marielle	Minna
Lilliken	Loulou	Marietta	Miriam
Lillis	Lućie	Mariette	Mitzi
Lilly	Luise	Marika	Mitzie
Lily	Lull	Marike	Mitzy
Lin	Lulu	Marilyn	Molly
Lina	Luth	Marina	Mona
Linda	Lya	Marion	Mone
Lindi	Lydia	Marit	Moni
Lindy	Lykke	Marita	Monica
Line	Lynne	Maritha	Monika
Linea	Lyzette	Marja	Monique
Linna	Lænna	Markhild	Monna
Lis	Lærke	Marleen	Muriel
Lisa		Marlene	Mya
Lisabell	Mabel	Marta	Myanne
Lisabeth	Madeleine	Martha	Mylia
Lisann	Madsine	Marthe	Myrna

Myrtha	Ottine	Rita	Sissel
Nadia	Pam	Ritte	Sissi
Naja	Pamela	Ritva	Sissie
Nan	Patricia	Roberta	Sofie
Nancy	Paula	Rola	Solveig
Nanet	Pauline	Rosa	Solvej
Nanette	Pearl	Rosalie	Sonja
Nanja	Peggy	Rosalinde	Sophie
Nanna	Peja	Rosanna	Steffie
Nanny	Penelope	Rose	Steffy
Naomi	Penille	Rosemarie	Stella
Naranja	Pennie	Rosita	Stenja
Nathalia	Perline	Ruby	Stenna
Nedda	Pernelle	Runa	Stina
Nedja	Pernille	Runna	Stinne
Nel	Petra	Ruth	Sue
Nell	Petrea	Rya	Suna
Nella	Petrine	Sabine	Sunny
Nelle	Phyllis	Sabrina	Susan
Nellie	Pia	Sadie	Susanna
Nelly	Piia	Sakina	Susanne
Nessie	Pina	Salli	Susi
Nete	Pipi	Sally	Susie
Netta	Polenka	Sandra	Sussi
Nette	Poline	Sandy	Sussie
Netti	Polly	Sane	Susy
Netty	Poula	Sannah	Suzan
Nia	Pouline	Sanne	Suzanne
Nicole	Prudence	Sanni	Suzette
Nicoletta	Quinnie	Sannie	Suzi
Nicolette	Rachel	Sara	Sylvia
Nielsine	Ragna	Sari	Synnøve
Nikoline	Ragnhild	Sascha	Syrene
Nille	Rakel	Selma	Sys
Nina	Randi	Senia	Syssan
Nine	Ranghild	Senta	Sørine
Ninel	Ranveig	Shanna	Søster
Ninett	Rebekka	Sheila	Tabitha
Ninette	Regina	Shila	Tagea
Nini	Regine	Sibyl	Taina
Ninka	Regitze	Sibylla	Tami
Ninon	Reidun	Sibylle	Tanja
Nitta	Reila	Sickan	Tatiana
Nomi	Rena	Sidse	Teda
Nona	Renate	Sidsel	Teela
Nonie	Renée	Sif	Teena
Nonny	Renie	Sigbrit	Teia
Nora	Rese	Sigga	Tekla
Norma	Rhina	Signe	Telse
Nya	Ria	Signy	Tene
Nynne	Rie	Sigrd	Tenja
Octavia	Rienette	Sigrun	Tenna
Oda	Rigborg	Sika	Teodora
Olefine	Rigmor	Simone	Terese
Olga	Riitta	Sine	Terja
Oline	Rikke	Sinna	Terka
Olivia	Rinette	Sinnet	Terry
Olu	Rinna	Sira	Tessa
Orta		Siri	Tessie
Ottilie		Sisan	Thea
		Sisi	Theodora

Theresia	Tua	Vera	Vivan
Thora	Tula	Verna	Viveca
Thuri	Tullia	Vernill	Vivette
Thyra	Turi	Veronika	Vivi
Tia	Turid	Via	Vivian
Tilde	Tyra	Vianna	Viviane
Tilka		Vibe	Vivien
Tina	Ulja	Vibecke	Vonnie
Tine	Ulla	Vibeka	Wyrna
Tinie	Ulrikka	Vibeke	
Tinna	Ulrikke	Vibs	Xenia
Tinne	Una	Vicki	
Tirsa	Uni	Wicki	Yasmin
Tirza	Unna	Wickie	Ydun
Titina	Unni	Vicky	Yelva
Tola	Ursula	Vigga	Ynette
Tona	Uta	Vika	Yrsa
Tone	Ute	Viktoria	Ysette
Tonie	Utte	Vilhelmine	Yvette
Tonika		Vilja	Yvonne
Tonja	Valborg	Vini	
Tonje	Valeria	Vinie	Zaza
Tonnie	Valgerd	Winie	Zema
Tora	Vanda	Vinja	Zenia
Torborg	Vanja	Vinni	Zennie
Tordis	Varna	Winnie	Zenta
Torgerd	Wela	Viola	Zessa
Torny	Wenche	Violet	Zindy
Torun	Wencke	Viri	Zinita
Tove	Wendy	Wiri	Zita
Trine	Veni	Vita	
Trude	Venke	Wita	

